

ओ३म्

अथर्ववेदसंहितायाः

मन्त्राणां

वर्णानुक्रमसूची

अजमेरस्थ वैदिक यन्त्रालये

मुद्रिता

तृतीयावृत्ति,

मृष्ट्यब्दाः १६७२६४६०३०

दयानन्दजन्माब्द १०५

संवत् १९८६ वि०

आदिन - १२ म २०००
ओ३म् . आदिन १२ म २००० आदिन १२ म २०००

अथर्ववेदसंज्ञितायाः

मन्त्राणा वणानुक्रमसूची

अ

अर्कमतेस्वपसो.

अग्निमन्तरुद्धाद.

पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०
२२५ अर्कमतेस्वपसो	१८	३	३	१०१ अक्षयौनौमधुसंका	७	३	३६
१५६ अकामोधीरो	१०	४	८	२५६ अगभिन्द्रश्रवो	२०	३	२०
२६३ अकुप्यन्तःकुपा	२०	६	१३०	२७१ अगभिन्द्रश्रवो	२०	५	५७
५६ अक्षुधुग्धोराज	५	४	१८	२१५ अगन्मस्व१ःस्वर	१६	२	६
२२६ अक्षममीमदन्त	१८	४	४	२७३ अगोरुधायगवि	२०	५	६५
१०३ अक्षाःफलवतीं	७	४	५०	२८६ अग्नआयाह्यग्नि	२०	६	१०३
६५ अक्षितास्तउपस	६	१३	१४२	११३ अग्नइन्द्रश्चदा	७	१०	११०
२२८ अक्षितिभूयसीम्	१८	४	४	२३० अग्नयेकव्यवाह	१८	४	४
२७५ अक्षितोतिः	२०	६	६६	४६ अग्नावग्निश्चर	४	८	३६
१८ अक्षीम्यातेना	२	६	३३	१०० अग्नाविष्णूमहि	६	३	२६
२८४ अक्षीम्याते	२०	८	६६	१०० अग्नाविष्णूमहि	७	३	२६
१३२ अक्षुमोपशंवितं	६	३	३	२० अग्निर्नोदतः	३	१	२
३४ अक्षयौचतेमुखं	४	१	३	७५ अग्निःपरेषुधाम	६	४	३६
६६ अक्षयौ३नि	५	६	२६	१३२ अग्निमन्तरुद्धाद	६	२	३

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
२८६ अग्निमग्निहवि	२०	६	१०१
२८६ अग्निमीळिष्वाव	२०	६	१०३
२९४ अग्निराग्नीध्रात्	२०	१	१
१३८ अग्निरासीन	६	४	७
४५ अग्निरिवमन्यो	४	७	३१
५८ अग्निरिवैतुप्रति	५	३	१४
१८७ अग्निरेनक्रव्यात्	१२	५	५
१७५ अग्निर्दिवआ	१२	१	१
२० अग्निर्नःशश्रून्	३	१	१
१७५ अग्निर्भूम्यामोप	१२	१	१
२४६ अग्निर्माग्निना	१६	५	४५
२१७ अग्निर्मागोष्ठा	१७	१	१
२३७ अग्निर्मापातुवसु	१६	२	१७
१३१ अग्निर्यवइन्द्रो	६	१	२
६३ अग्निर्वनस्पती	५	५	२४
१७५ अग्निवासाः	१२	१	१
६० अग्निर्वनःपदवाय	५	४	१८
२२८ अग्निर्होताध्वर्यु	१८	४	४
८८ अग्निष्टेनि	६	११	१११
२२६ अग्निष्वात्ताःपि	१८	३	३
६२ अग्निस्तवमा	५	५	२२
६५ अग्निःस्रुचो	५	६	२७
२३८ अग्निंतेवसुवन्त	१६	२	१८
२८६ अग्निदूतंवृष्णी	२०	६	१०१
१६७ अग्निब्रूमो	११	३	६
२७४ अग्निहोतारं	२०	६	६७
१६६ अग्निहोत्रं च	११	४	७
१८३ अग्निःक्रव्याद्भू	१२	५	५
१८१ अग्निःपचअक्षत	१२	३	३

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
२ अग्निःपूर्वेआ	१	२	७
३१ अग्निःप्राणान्तं	३	६	३१
७७ अग्निःप्रातः	६	५	४७
६५ अग्निःसूर्यश्च	५	६	२८
१८२ अग्नीरक्षस्तपतु	१२	३	३
११८ अग्नीरक्षांसि	८	२	३
२२३ अग्नीपोमपाथि	१८	२	२
१८४ अग्नीपोमाभ्यां	१२	४	४
१२५ अग्नीपोमावद	८	५	६
१७६ अग्नेअक्रव्या	१२	२	२
२७ अग्नेअच्छावदेह	३	४	२०
१६० अग्नेचर्युर्ज्ञिथ	११	१	१
१५६ अग्नेजनिष्ठा	११	१	१
१०० अग्नेजातानप्रणुदा	७	३	३४
१५६ अग्नेजायस्वादि	११	१	१
१०५ अग्नेतपस्तप्यामह	७	६	६१
११७ अग्नेत्वचं	८	२	३
२८६ अग्नेदेवांहहा	२०	६	१०१
५८ अग्नेपृतनाषाट्	५	३	१४
२४० अग्नेःप्रजातंपरि	१६	३	२६
३८ अग्नेप्रेहिप्रथमो	४	३	१४
५२ अग्नेमन्युंप्रति	५	१	३
१५ अग्नेयत्तेतपस्तेन	२	४	१६
१५ अग्नेयत्तेतपस्तेन	२	४	१६
१५ अग्नेयत्तेशुचिस्ते	२	४	१६
१५ अग्नेयत्तेहरस्तेन	२	४	१६
७२ अग्नेरिवास्यदह	६	२	२०
१०२ अग्नेरिवास्यदह	७	५	४५
१२३ अग्नेर्घासोअपां	८	४	७

पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०
१४८ अग्नेर्भागस्थ	१०	३	५	२०३ अङ्गादङ्गादय	१४	२	२
४२ अग्नेर्मन्वेप्रथम	४	५	२३	२२१ अङ्गिरसोनः	१८	१	१
२२३ अग्नेर्वर्मपरि	१८	२	२	२२८ अङ्गिरसामयनं	१८	४	४
१४ अग्नेवैश्वानर	२	३	१६	२२१ अङ्गिरोभिर्धाज्ञियै	१८	१	१
११७ अग्नेःशरीरमसि	८	१	२	४ अङ्गेअङ्गेशोचिषा	१	३	१२
१०७ अग्नेशर्धमहते	७	६	७३	२८५ अङ्गेअङ्गेलोम्नि	२०	८	६६
११६ अग्नेष्टेप्राणमष्ट	८	१	२	१८ अङ्गेअङ्गेलोम्नि	२	६	३३
२५२ अग्नेसमिधमाहा	१६	७	६४	१६१ अङ्गेभ्यस्तउदरा	११	१	२
१८६ अग्नेसपत्नानध	१३	१	१	१४० अचिकित्वां	६	५	६
१५६ अग्नेसहस्वान	११	१	१	२० अचिक्रदत्स्वपा	३	१	३
८२ अग्नेःसांतपनस्या	६	८	७६	२१ अच्यत्वायन्तु	३	१	४
६५ अग्नेस्वाहा	५	६	२७	२८६ अच्छादित्वासह	२०	६	१०३
१६० अग्नौतुषानावप	११	१	१	६५ अच्छायमेति	५	५	२७
१६७ अग्नौक्षिपेचन्द्रम	११	३	५	७५ अच्छानइन्द्रंयश	६	४	३६
१६६ अग्न्याधेय	११	४	७	२५८ अच्छामइन्द्रमत	२०	२	१७
४० अग्रमेघ्योषधीनां	४	४	१६	६१ अच्युतच्युतसम	५	४	२०
१२ अघद्विष्टा	२	२	७	३८ अजमनज्मि	४	३	१४
१४३ अघमस्त्वघ	१०	१	१	१३४ अजस्त्रिनाकेत्रि	६	३	५
१८६ अघत्रिशानिपत	१२	५	५	२६३ अजागारकेवि	२०	६	१२६
१७७ अघर्शसदुःर्शसा	१२	२	२	१७० अजाताआसन्तृ	११	४	८
१५६ अघायतामपि	१०	५	६	१३४ अजारोहमुकृतां	६	३	५
१४७ अघाश्रयेदं	१०	२	४	१०६ अजिराधिराजौ	७	६	७०
२०० अघोरचक्षुरपति	१४	२	२	१०३ अजैपत्वासंति	७	४	५०
१८६ अघंपच्यमाना	१२	५	५	२१३ अजैष्माद्यासना	१६	२	६
१८७ अघ्न्येपदवीर्भव	१२	५	५	१३४ अजोअग्निरज	६	३	५
१८७ अघ्न्येप्रशिरोज	१२	५	५	२२१ अजोभागस्तप	१८	२	२
१३६ अङ्गभेदमङ्गज्वरं	६	४	८	१३५ अजोवाद्दमग्रे	६	३	५
६७ अङ्गभेदोअङ्गज्व	५	६	३०	१३४ अजोह १ग्नेरज	६	३	५
१४८ अङ्गादङ्गात्प्र	१०	२	४	३८ अजोह १ग्नेरज	४	३	१४

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
१३५ अजोरेस्यज	६	३	५	२७१ अथातेअन्तमा	२०	५	५७
१३६ अजं चपचत	६	३	५	२७४ अथातेअन्तमा	२०	६	६८
१३५ अजःपक्वस्वर्गे	६	३	५	२६३ अथोश्वाअस्थि	२०	६	१३१
२२५ अज्जतेव्यञ्जते	१८	३	३	२६३ अथोइयभिषज	२०	६	१३०
१६२ अतन्द्रोयास्यन्	१३	२	२	२६३ अथोइयभिति	२०	६	१३०
१३७ अतिथीन्प्रति	६	३	६	२४३ अथोपदानभग	१६	५	३४
२२१ अतिद्रवश्चानो	१८	२	२	२४८ अथोयानिच	१६	६	४८
१०१ अतिधन्वान्यत्य	७	४	४१	१७१ अथोसर्वश्वापदं	११	५	६
५५ अतिधावतातिस	५	२	८	१०४ अदन्तित्वापिपी	७	५	५६
११ अतिनिहोअतिमृ	२	२	६	२१६ अदन्धोदिविष्ट	१७	१	१
६० अतिमात्रमवर्धन्त	५	४	१६	१६ अदान्यान्त्सोमपा	२	६	३५
२४८ अतिविश्वान्यरु	१६	६	४६	६ अदारसृज्जवतु	१	४	२०
२१२ अतिसृष्टोअपां	१६	१	१	८१ अदितिशमश्रु	६	७	६८
२८२ अतीदुशकओह	२०	८	६२	६६ अदितिव्यौरादि	७०	१	६
१३ अतीवयोमरुतो	२	३	१२	२२५ अदितिर्मादित्यैः	१८	३	३
२०८ अतोवैवृहस्पति	१५	२	१०	१६० अदितेर्हस्तांस्तु	११	१	१
२०८ अतोवैवृहस्पति	१५	२	१०	१६१ अदृश्रन्नस्यकेत	१३	२	२
२०८ अतोवैब्रह्म	१५	२	१०	२६४ अदृहमित्यांपूषक	२०	६	१३१
२६५ अत्यर्धचपरस्व	२०	६	१३१	२६८ अदृश्रमस्थकेत	२०	५	४७
२७५ अतःपरिज्मन्ना	२०	६	७०	२०१ अदेवृध्न्यपति	१४	२	२
२६७ अत्राहगोरमन्व	२०	५	४१	७२ अदोयत्तेहृदिभि	६	२	१८
१८ अत्रिवद्वःक्रिमयो	२	५	३२	१० अदोयदवधावति	२	१	३
६३ अत्रिवद्वःक्रिमयो	५	५	२३	२२ अदोयदवरोचते	३	२	७
५५ अत्रैनानिन्द्र	५	२	८	१७७ अदोयदेविप्रयमा	१२	१	१
२०८ अथयएवंविदुषा	१५	२	१२	२०६ अज्जिआदीभि	१५	२	१४
२०६ अथयस्यान्नात्यो	१५	२	१३	२० अज्जयस्त्वाराजा	३	१	३
१५१ अथर्वाणोअबध्न	१०	३	६	३४ अद्याग्नेअद्य	४	१	४
६६ अथर्वाणंपितरं	७	१	२	११६ अद्यासुरीय	८	२	४
२२६ अथवापूर्णाचम	१८	३	३	२५७ अधतेविश्वमनु	२०	२	१५

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
२१६ अधत्वंद्रप्सं	१८	१	१	२६७ अनवद्यैःभिद्यु	२०	५	४०
२६६ अधद्रप्सोअंशुम	२०	६	१३७	२७१ अनर्शरातिवसु	२०	५	५८
६२ अधराक्चंप्र	५	५	२२	४६ अनस्थाःपूताः	४	७	३४
२४७ अधरात्रितृष्ट	१६	६	४७	२१३ अनागमिष्यतो	१६	२	६
२४८ अधरात्रितृष्ट	१६	६	५०	१४४ अनागोहत्यावै	१०	१	१
६३ अधरोघरउत्तरे	६	१३	१३४	११० अनाधृष्योजात	७	८	८४
२२५ अधायथानः	१८	३	३	३५ अनाप्तायेवः	४	२	७
२८५ अधाहीन्द्रगिर्व	२०	६	१००	५३ अनाप्तायेवः	५	२	६
२६१ अधिद्वयोरदधा	२०	३	२५	२६३ अनामयोपजिह्वि	२०	६	१२६
४४ अधिनोब्रूतंपृत	४	६	२८	२५१ अनास्माकस्तद्	१६	७	५७
११६ अधिब्रूहिमा	८	१	२	१८६ अनुगच्छन्ति	१२	५	५
६४ अधिस्कन्द	५	५	२५	१२१ अनुजिघ्रंसं प्रमृ	८	३	६
१२ अधीतीरध्यगा	२	२	६	२८६ अनुतेशुष्मं	२०	६	१०५
१३० अध्यक्षोवाजी	६	१	२	१५७ अनुत्वाग्निः	१०	५	१०
२७६ अध्वर्यवोऽरुणं	२०	७	८७	२६७ अनुत्वारोदसी	२०	५	४२
१४१ अनच्छयेतुरगातु	६	५	१०	२२ अनुत्वाहरिणो	३	२	७
७६ अनहुद्भ्यस्त्वं	६	६	५६	१३५ अनुपूर्ववत्सां	६	३	५
३६ अनह्वानिन्द्र	४	३	११	२६२ अनुप्रत्नस्यौक	२०	३	२६
३६ अनह्वान्दाधार	४	३	११	२८२ अनुप्रत्नस्यौक	२०	८	६२
३७ अनह्वान्दुहे	४	३	११	६६ अनुमतिःसर्वमिदं	७	२	२०
१७६ अनह्वाहं प्लव	१२	२	२	६३ अनुमतेन्विदं	६	१३	१३१
१५४ अनन्तंविततं	१०	४	८	६६ अनुमन्यतामनु	७	२	२०
१८४ अनपत्यमन्यप	१२	४	४	३१ अनुव्रतःपितुः	३	६	३०
२३२ अनअयःखनमा	१६	१	२	१८६ अनुव्रतारोहिणी	१३	१	१
७६ अनमित्रंनो	६	४	४०	६ अनुमृर्यामुदयतां	१	५	२२
४० अनयाहमोषध्या	४	४	१८	२८४ अनुस्पष्टोभवत्ये	२०	८	६६
१४३ अनयाहमोषध्या	१०	१	१	२३४ अनुह्वंपरिह्वं	१६	१	८
१० अनवद्याभिःसमु	२	१	२	६७ अनुहृतःपुनरेहि	५	६	३०
२७५ अनवद्यैरभिद्यु	२०	६	७०	६० अनृणाअस्मिन्न	६	१२	११७

अनुवृत्तः.

[६]

अपमृज्ययातु.

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
१६८ अनुवृत्तः	१४	१	१	२१८ अन्यमृषु	१८	१	१
१२० अनेनेन्द्रोमणि ना	८	३	५	६२ अन्यक्षेत्रेनराम	५	५	२२
११५ अन्तकायमृत्यवे	८	१	१	७३ अन्यत्रास्मन्नुच्यतु	६	३	२६
२१३ अन्तकांसि	१६	२	५	१७८ अन्येभ्यस्त्वा	१२	२	२
२१३ अन्तकांसि	१६	२	५	१०६ अन्वग्निरुषसामग्र	७	८	८२
१२० अन्तरदधे	८	३	५	२१६ अन्वग्निरुषसा	१८	१	१
१३२ अन्तराद्यांच	६	२	३	६६ अन्वद्यनोऽनुमति	७	२	२०
८ अन्तरिक्षासां	१	६	३२	१८ अन्वांज्यंशीर्षण	२	५	३१
५५ अन्तरिक्षयस्वाहा	५	२	६	६१ अन्वारभेथा	६	१२	१२२
५५ अन्तरिक्षायस्वाहा	५	२	६	६६ अन्विदनुमतेत्वं	७	२	२०
८३ अन्तरिक्षेणपतति	६	८	८०	२११ अन्हाप्रत्यङ्गा	१५	२	१८
४६ अन्तरिक्षेणसह	४	८	३८	११७ अन्हेचत्वारान्नये	८	१	२
४६ अन्तरिक्षेणसह	४	८	३८	२५ अपकामंस्यन्दमा	३	३	१३
४६ अन्तरिक्षेवायवे	४	८	३६	१८६ अपकामति	१२	५	५
१२४ अन्तरिक्षंजाल	८	४	८	११२ अपकामन्पौरुषे	७	१०	१०५
१५६ अन्तरिक्षंदिवं	१०	५	६	१४३ अपकामनानद	१०	१	१
४६ अन्तरिक्षंधेनु	४	८	३६	१२३ अक्राताः	८	४	७
६१ अन्तरेमेनभसी	५	४	२०	१०७ अपचितान्लोहिनी	७	७	७४
१६५ अन्तर्गर्भश्च	११	२	४	८४ अपचितःप्रपतत	६	६	८३
७४ अन्तर्दावेजुहुता	६	४	३२	२५८ अपज्योतिपात	२०	२	१६
१५१ अन्तर्देवाअव	१०	३	६	१५३ अपतस्यहतंतमो	१०	४	७
१७६ अन्तर्धिर्देवानां	१२	२	२	१६१ अपत्येतायवो	१३	२	२
१७२ अन्तर्धेहिजात	११	५	१०	२६८ अपत्येतायवो	२०	५	४७
७४ अन्तश्चरति	६	३	३१	६८ अपथेनाजभारिणां	५	६	३१
२६६ अन्तश्चरतिरो	२०	५	४८	४६ अपनःशोशुचदघ	४	७	३३
१५५ अन्तिसन्तन	१०	४	८	२३८ अपन्यधुपौरुषेयं	१६	२	२०
१६६ अमाद्येनयशसा	१३	४	४	२३४ अपपापंपरिज्ञवं	१६	१	
१६६ अमाद्येनयशसा	१३	४	४	६० अपमित्यमप्रतीचं	६	१३	११७
२३४ अमपूर्वारास्तां	१६	१	७	४० अपमृज्ययातु	४	४	१८

	कां०	अ०	सू०		कां०	अ०	सू०
१३५ अपरिमितमेव	६	३	५	६ अपांतेजोज्योति	१	६	३५
२२ अपवासेनक्षत्राणां	३	२	७	२६२ अपांफेनेननमुचे	२०	३	२६
२५० अपश्चादग्धाञ्च	१६	७	५५	६६ अपांमापाने	५	६	२६
१४१ अश्व्यंगोपा	६	५	१०	१३२ अपांयोअग्रेप्रतिमा	६	२	४
२२४ अपश्वयुवति	१८	३	३	३४ अपारंसःप्रथ	४	१	४
२३८ अपस्तओषधी	१६	२	१८	२६३ अपाःपूर्वेषांहारिव	२०	३	३२
२४६ अपस्तेनमवास	१६	६	५०	१११ अपिवृश्चपुराण	७	८	६०
१५७ अपस्त्वंधुक्षे	१०	५	१०	१०६ अपिनह्यामिते	७	६	७०
२२२ अपागूहन्नमृतां	१८	२	२	२२८ अपूपवानक्षीरवां	१८	४	४
१४१ अपाङ्गप्राङ्गेति	६	५	१०	२२८ अपूपवानघृतवां	१८	४	४
१०६ अपाञ्चौतउभौ	७	६	७०	२२८ अपूपवानदाधि	१८	४	४
१५५ अपादग्रेसम	१०	४	८	२२८ अपूपवानपवांश्च	१८	४	४
२८२ अपादिन्द्रोअपा	२०	८	६२	२२८ अपूपवानक्षवांश्च	१८	४	४
१४२ अपादेतिप्रथमा	६	५	१०	२२८ अपूपवान्मधुमां	१८	४	४
१६५ अपानतिप्रणति	११	२	४	२२८ अपूपवान्मांसवां	१८	४	४
७६ अपानायव्यानाय	६	४	४१	२२८ अपूपवान्द्रुप्तवां	१८	४	४
३६ अपामग्निस्तनूभिः	४	३	१५	२२८ अपूपवान्रसवांश्च	१८	४	४
२१२ अपामग्रमसिसमु-	१६	१	१	२२७ अपूपापिहितान्	१८	३	३
२३२ अपामहृदिव्या	१६	१	२	२२८ अपूपापिहितान्	१८	४	४
१५० अपामस्मैवजं	१०	३	५	१५५ अपूर्वेणपिता	१०	४	८
४० अपामार्गओषधी	४	४	१७	२२१ अपेतवीत	१८	१	१
४० अपामार्गोपिमाष्टु	४	४	१८	४३ अपेतोवायो	४	५	२५
८७ अपामिदं	६	११	१०६	६ अपेन्द्रद्विषतो	१	४	२१
२४६ अपामूर्जओजसे	१६	५	४५	२६० अपेन्द्रप्राचोमघ	२०	६	१२५
२६२ अपामूर्मिर्मदन्निव	२०	३	२८	२२३ अपेमांमात्रां	१८	२	२
२६७ अपामूर्मिर्मदन्निव	२०	५	३६	२२२ अपेमंजीवा	१८	२	२
२३२ अपामःदिव्याना	१६	१	२	१२ अपेयंरायुञ्ज	२	२	८
१७६ अपावृत्त्यगार्हप	१२	२	२	२८५ अपेहिमनसस्पत	२०	८	६६
२०२ अपास्यत्तम	१४	२	२	११० अपेक्षारिरस्य	७	८	८८

अपैतेनारात्सी.

[८]

अभिहित्यसो.

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
५४ अपैतेनारात्सी	५	२	६	३६ अभिक्रन्दस्तन	४	३	१५
१५० अपोदिव्याअचा	१०	३	५	१६७ अभिक्रन्दस्तन	११	३	५
११० अपोदिव्याअचा	७	८	८६	२३६ अभिगोत्राणि	१६	२	१३
२ अपोदेवीरूपह्वये	१	१	४	७६ अभितिष्ठामि	६	५	४२
१५७ अपोदेवीर्मधु	१०	५	६	२७ अभितेऽर्धा	३	४	१८
३६ अपोनिषिञ्चिन्न	४	३	१५	४८ अभितंनिर्ऋति	४	८	३६
२७८ अपोयदिन्द्रपुरुहू	२०	७	७७	८६ अभितंदेवं	७	२	१४
१२७ अपोवामदेव्येन	८	५	१०	२४ अभित्वाजरी	३	३	११
१२७ अपोवामदेव्यं	८	५	१०	८ अभित्वादेवः	१	६	२६
२७८ अपोवृत्रं वज्रिवां	२०	७	७७	२८५ अभित्वापूर्वपीत	२०	६	६६
४४ अपःसमुद्रा	४	६	२७	१०१ अभित्वामनुजा	७	३	३७
१२२ अपजास्त्वंमार्त	८	३	६	२६६ अभित्वावर्चसा	२०	५	४८
२६२ अपपाणचत्रे	२०	६	१२८	३५ अभित्वावर्चसा	४	२	८
१२५ अपाणैतिप्राणेन	८	५	६	२६० अभित्वावृषमा	२०	३	२२
११३ अपसरसःसधमादं	७	१०	१०६	२८६ अभित्वाशूरनो	२०	६	१२१
२०१ अपसरसःसधमा	१४	२	२	८६ अभित्वेन्द्रवरि	६	१०	६६
८३ अप्सुतेजन्म	६	८	८०	२२३ अभित्वोर्णोमि	१८	२	२
११० अप्सुतेराजन्वरु	७	८	८३	२५५ अभिद्युम्नानिव	२०	१	६
२६३ अप्सुधृतस्य	२०	३	३३	२८२ अभिप्रगोपति	२०	८	६२
२ अप्सुमेसोमो	१	१	६	२६० अभिप्रगोपति	२०	३	२२
१७१ अप्सुस्तीमासु	११	४	८	२६६ अभिप्रबःसुराध	२०	५	५१
२ अपस्वन्तर	१	१	४	४६ अभिप्रेहिदक्षि	४	७	३२
१५६ अपस्वासीन्मा	१०	४	८	३५ अभिप्रेहिमाप	४	२	८
१६३ अबोध्याग्निःस	१३	२	२	८६ अभिभूर्यज्ञोअभि	६	१०	६७
७५ अभयंघावापृथि	६	४	४०	८३ अभिवर्धतांपय	६	८	७८
२३७ अभयंनःकरत्य	१६	२	१५	८ अभिवृत्यसपत्न	१	६	२६
२३७ अभयंमित्रादभ	१६	२	१५	१६५ अभिवृष्टाओष	११	२	४
७४ अभयंमित्रावरुणा	६	४	३२	२५८ अभिस्थावंनकु	२०	२	१६
४६ अभागःसञ्जप	४	७	३२	२७३ अभिहित्यसो	२०	५	६४

अभीवर्तेनमणि.

[६]

अयस्मयेद्रुपदे.

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
८ अभीवर्तेनमणि	१	६	२६	१०३ अमुत्रभूयादधि	७	५	५३
८ अभीवर्तोअभि	१	६	२६	१६० अमुत्रसन्निह	१३	१	१
२६२ अभीवस्वः१प्र	२०	६	१२७	१३२ अमुत्रैनमाणच्च	६	२	३
१५८ अभीवृताहिर	१०	५	१०	१२४ अमूनश्चत्थ	८	४	८
६४ अभीशुनामेया	६	१३	१३७	७३ अमूनहेतिःपतत्रि	६	३	२६
२६० अभीषुणःसखी	२०	६	१२४	२२ अमूयेदिवि	३	२	७
४६ अभीहिमन्यो	४	७	३२	२ अमूर्याद्विष	१	१	४
२६७ अभुत्सुप्रदेव्या	२०	६	१४२	५ अमूर्यायन्ति	१	४	१७
१८६ अभूतिरुपद्विये	१२	५	५	७ अमूःपारेपृदा	१	५	५७
२३० अभूद्भूतःप्रहितो	१८	४	४	१३४ अमोतंवासो	६	३	५
१४४ अभ्यक्ताक्ता	१०	१	१	२०३ अमोहमास्मि	१४	२	२
१६३ अभ्य१न्यदेति	१३	२	२	२ अम्बयोयन्त्य	१	१	४
६१ अभ्यंजनंसुर	६	१२	१२४	१६६ अम्भोअमोमहः	१३	४	४
१०६ अभ्यर्चतमुद्गति	७	८	८२	१६६ अम्भोअरुणं	१३	४	४
१६० अभ्यावर्तस्व	११	१	१	१७६ अयज्ञियोहतव	१२	२	२
१६६ अभ्रातृर्ध्नीवरु	१४	१	१	१०५ अयमग्निःसत्पति	७	६	६२
२८८ अभ्रातृव्यो	२०	६	११४	२० अयमग्निरमूमहद्	३	१	२
१० अभ्रियेदिष्टुम	२	१	२	६७ अयमग्निरुपसय	५	६	३०
१३८ अभ्ररीवोमज्जा	६	४	७	४२ अयमस्तुधनपतिः	४	५	२२
२८८ अमन्महीदनाश	२०	६	११६	७६ अयमायात्यर्थमा	६	६	६०
४० अमाकृत्यापा	४	४	१८	१२१ अयमिद्वैप्रति	८	३	५
१६७ अमाघृतकृणुते	११	३	५	२६१ अयमिन्द्रवृषा	२०	६	१२६
२०४ अमावास्याच	१५	१	२	२६३ अयमहातेअर्वा	२०	६	१२६
१०८ अमावास्येन	७	७	७६	२६८ अयमुतेसमतसि	२०	५	४५
२२३ अमासिमात्रां	१८	२	२	२५४ अयमुत्वाविचर्ष	२०	१	५
२० अमित्रसेनामघ	३	१	१	२६१ अयमेमिविचाक	२०	६	१२६
८७ अमीयेयुध	६	१०	१०३	२४२ अयमोदुम्बरो	१६	४	३१
२० अभीषांचित्तानि	३	१	२	८० अयस्मयेद्रुपदे	६	७	६३
१३ अष्टकथायच्चादद्	२	२	१०	८४ अयस्मयेद्रुपदे	६	६	८४

पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०
२५६ अयामिघोषइन्द्र	२०	१	१२
६६ अयाविष्ठाजनय	७	१	३
२६६ अयाहृत्यमाय	२०	४	३६
१६२ अयुक्तसप्तशु	१३	२	२
२६८ अयुक्तसप्तशु	२०	५	४७
२४६ अयुतोहमयुतो	१६	६	५१
२५२ अयोजालाअ	१६	७	६६
१७२ अयोमुखाःसूची	११	५	१०
११७ अयोदंष्ट्रोअर्चि	८	२	३
१८० अयंग्रावापृथुवु	१२	३	३
११६ अयंजीवतुमा	८	१	२
२५४ अयंतइन्द्रसोमो	२०	१	५
४६ अयंनेअस्म्युप	४	७	३२
१४६ अयंतेकृत्यां	१०	२	३
२७ अयंतेयोनि	३	४	२०
७६ अयंदर्भोविमन्गु	६	५	४३
११५ अयंदेवाइहवास्त्व	८	१	१
३ अयंदेवानामसुरो	१	२	१०
८३ अयंनोनभस्पती	६	८	७६
१४३ अयंन्याःकृत्ये	१०	१	१
१३३ अयंपिपानः	६	२	४
१२० अयंप्रतिसुरो	८	३	५
१२० अयंमाणिःसपत्न	८	३	५
१४६ अयंमणिर्वरणो	१०	२	३
१४६ अयंमेवरण	१०	२	३
१४६ अयंमेवरणो	१०	२	३
३८ अयंमेहस्तो	४	३	१३
७२ अयंयोमभिषोच	६	२	२०
७६ अयंयोभूरिमूलः	६	५	४३

पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०
१०४ अयंयोवक्रो	७	५	५६
६२ अयंयोविश्वान्	५	५	२२
६७ अयंलोकःप्रियत	५	६	३०
१२४ अयंलोकोजालं	८	४	८
६३ अयंवजस्तर्पयता	६	१३	१३४
१८६ अयंवस्तेगर्भ	१३	१	१
२०८ अयंवाउअग्निर्त्र	१५	२	८
२६७ अयंवांघर्मोअ	२०	६	१३६
११ अयंविष्कन्धं	२	१	४
१६४ अयंसदेवोअप्	१३	३	३
१४१ अयंसशिङ्ग	६	५	१०
६६ अयंसहस्रमानो	७	२	२२
२८६ अयंसहस्रमृषि	२०	६	१०४
२ अयंस्तुवाच	१	२	८
१२० अयंस्त्राक्त्रोमणि	८	३	५
२६४ अरदुपरम	२०	६	१३१
३५ अरसस्तइषो	४	२	६
१०४ अरसस्यशर्कोट	७	५	५६
१४७ अरसासइहाह	१०	२	४
२४३ अरसंकृत्रिमना	१६	५	३४
३५ अरसंप्राच्यं	४	२	७
१५० अरातीयोर्भ्रातृ	१०	३	६
१४६ अरात्यास्त्वा	१०	२	३
१५ अरायक्षयणम	२	४	१८
१६ अरायममृक्षा	२	४	२५
१६८ अरायान्त्रमो	११	३	६
१४६ अरिप्राआपोअ	१०	३	५
२१२ अरिप्राआपोअ	१६	१	१
१४६ अरिष्टोहमरिष्ट	१०	२	२

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
१० अरुक्ताणमिदं	२	१	३	२७६ अवक्रक्षिणं वृषभं	२०	७	८५
२६३ अरंकामायहर	२०	३	३१	४८ अवकादानभिषो	४	८	३७
२६५ अरंगरोवावदी	२०	६	१३५	१२३ अवक्रोम्वा	८	४	७
१४७ अरंघुषोनिम	१०	२	४	५७ अवजहियातुधा	५	३	१४
२८२ अर्चतप्रार्चत	२०	८	६२	७६ अवज्यामिव	६	५	४२
२१६ अर्चामिवां	१८	१	१	११२ अवदिवस्तारय	७	१०	१०७
१६ अर्जुनिपुनर्वो	२	४	२४	२६६ अवद्रप्सोअंशुम	२०	६	१३७
५१ अर्धमर्धेन	५	१	१	१३० अवधीत्कामो	६	१	२
१६६ अर्धमासाश्च	११	४	७	१२४ अवपग्रन्ता	८	४	८
१७१ अर्बुदिर्नामयो	११	५	६	४७ अवबाधेद्विष	४	७	३५
१७२ अर्बुदिश्चत्रिषं	११	५	६	८० अवमन्युखायता	६	७	६५
२८२ अर्भकोनकुमार	२०	८	६२	७३ अवमपाप्मन्तृ	६	३	२६
१६७ अर्यमणंयजामहे	१४	१	१	१८६ अवर्तिरश्यमाना	१२	५	५
२८ अर्यमाणवृह	३	३	२०	७६ अवशसा	६	५	४५
१६६ अर्वागन्यःइतो	११	३	५	१४७ अवश्वेतपदाज	१०	२	४
१६६ अर्वागन्यःपरो	११	३	५	२६४ अवश्लक्ष्णमिव	२०	६	१३३
२५५ अर्वाङ्गेहिंसोम	२०	१	८	२२१ अवसृजपुनरग्नं	१८	२	२
१६२ अर्वाङ्गपरस्तात्	१३	२	२	२७ अवमृष्टपरा	३	४	१६
२५६ अर्वाचीनंसुते	२०	३	१६	२७८ अवस्यशूराध्व	२०	७	७७
५२ अर्वाञ्चमिन्द्रमसु	५	१	३	२८२ अवस्वरातिगर्ग	२०	८	६२
२६१ अर्वाञ्चत्वासुखे	२०	३	२३	१८६ अवाचीनानवज	१३	१	१
२५५ अर्वावतोनआग	२०	१	६	१७२ अवायन्तांपदि	११	५	१०
२५६ अर्वावतोनआग	२०	३	२०	१८७ अवास्तुमेनमस्व	१२	५	५
२७१ अर्वावतोनआग	२०	५	५७	१५५ अविर्वेनाम	१०	४	८
७१ अलसालीसि	६	२	१६	१८० अविःकृष्णाभाग	१२	१	२
२६४ अलाभुकंनिखा	२०	६	१३२	२६१ अवीगमिवमाम	२०	६	१२६
२६४ अलाबूनिपृषा	२०	६	१३५	५४ अवैतेनारात्सी	५	२	६
१७१ अलिक्लवा	११	५	६	७४ अवैरहत्यायेदमा	६	६	२६
१८ अलग्गहन्निम	२	५	३१	२८१ अ ओढाभ्यां पर	२०	८	६१

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
१४० अवःपरेणपर	६	५	६	५३ अश्वस्यास्रः	५	१	५
१६० अवःपरेणपर	१३	१	१	२८४ अश्वायन्तोगव्य	२०	८	६६
१४० अवःपरेणपितरं	६	५	६	२६१ अश्ववति	२०	३	२५
२५२ अव्यचसश्च	१६	७	६८	२६ अश्ववतीर्गोमती	३	४	१६
१८६ अशितालोका	१२	५	५	२२२ अश्ववतीं प्रतर	१८	२	२
१३७ अशितावत्य	६	३	६	१६२ अश्वः कणा	११	२	३
१३ अशीतिभिस्ति	२	३	१२	२१ अश्विनात्वाग्रे	३	१	४
१७८ अशमन्वतीरीयते	१२	२	२	६५ अश्विनाब्रह्मणा	५	५	२६
५५ अशमवर्ममेऽसि	५	२	६	८१ अश्विनासारघेण	६	७	६६
५५ अशमवर्ममेऽसि	५	२	६	१३० अश्विनासारघेण	६	१	१
५५ अशमवर्ममेऽसि	५	२	६	२८२ अपल्हमुग्रं पृ	२०	८	६२
५५ अशमवर्ममेऽसि	५	२	६	१२६ अष्टजाताभूता	८	५	६
५५ अशमवर्ममेऽसि	५	२	६	५८ अष्टचमेऽशीति	५	३	१५
५५ अशमवर्ममेऽसि	५	२	६	१६४ अष्टधायुक्रोवह	१३	३	३
५५ अशमवर्ममेऽसि	५	२	६	२३६ अष्टर्चेभ्यः स्वाहा	१६	३	२३
७६ अश्रमदियमर्थ	६	६	६०	१४६ अष्टाचक्रानवद्वा	१०	१	२
२४० अश्रान्तस्यत्वा	१६	३	२५	१६६ अष्टाचक्रं वर्तत	११	२	४
६० अश्रूणि कृपमाण	५	४	१६	२३६ अष्टादशर्चेभ्यः	१६	३	२३
२३ अश्रेष्माणो	३	२	६	६० अष्टापदीचतुरची	५	४	१६
१६८ अश्लीलातनूर्भ	१४	१	१	२३४ अष्टाविंशानि शि	१६	१	८
१७७ अश्वइवरजो	१२	१	१	१२६ अष्टेन्द्रस्य	८	५	६
१८६ अश्वगतापरिहणु	१२	५	५	१५३ असञ्छाकां प्रति	१०	४	७
२६४ अश्वत्थखादिरो	२०	६	१३१	२१७ असतिसत्प्रति	१७	१	१
१२३ अश्वत्योदभों	८	४	७	१११ असदनुगाव	७	६	६६
५२ अश्वत्योदेव	५	१	४	४१ असदुभूम्याः	४	४	१६
८६ अश्वत्योदेवसद्	६	१०	६५	३६ असन्मंश्राद्	४	२	६
२४५ अश्वत्योदेवसद्	१६	५	३६	१२१ असपत्नं नो	८	३	५
२६२ अश्वस्यस्यारो	२०	६	१२६	२३७ असपत्नं पुरस्ता	१६	२	१६
३४ अश्वस्याश्वतरस्य	४	१	४	२४१ असपत्नं पुरस्ता	१६	४	२७

असर्ववीरश्रतु.

[१३]

अस्थेदिन्द्रो.

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
१३१ असर्ववीरश्रतु	६	१	२	७१ अस्थिसंसंपरुः	६	२	१४
४ असितस्थते	१	३	१४	१८७ अस्थीम्यस्यपीड	१२	५	५
५७ असितस्थतैमात	५	३	१३	२६५ अस्माइदुग्ना	२०	४	३५
६ असितंतेप्रलय	१	५	२३	२६५ अस्माइदुत्पदनु	२०	४	३५
२७० असिहिवीर	२०	५	५६	२६५ अस्माइदुत्पमं	२०	४	३५
२६२ असुन्वामिन्द्र	२०	३	२६	२६५ अस्माइदुत्वष्टा	२०	४	३५
८७ असुराणांदुहिता	६	१०	१००	२६४ अस्माइदुप्रतवसे	२०	४	३५
८८ असुरास्त्वान्यख	६	११	१०६	२६५ अस्माइदुप्रभरा	२०	४	३५
८४ अश्रुतिकारामाय	६	६	८३	२६४ अस्माइदुप्रय	२०	४	३५
६२ असौमेस्मरता	६	१३	१३०	२६५ अस्माइदुसतिमि	२०	४	३५
२० असौयासेना	३	१	२	२६५ अस्माइदुस्तोमं	२०	४	३५
१४ असौयोअधराद्	२	३	१४	२३७ अस्माकमिन्द्रः	१६	२	१३
२३० अश्रौहाइहते	१८	४	४	२७६ अस्मान्तसुतत्र	२०	६	७१
१८६ असंज्ञागन्धेन	१२	५	५	१२१ अस्मिन्निन्द्रो	८	३	५
४३ असंतापेसुतपसौ	४	६	२६	२४७ अस्मिन्मणावेक	१६	६	४६
२१२ असंतापंमेहृदय	१६	१	३	१७८ अस्मिन्वयंसंक	१६	२	२
२२२ असंबाधेपृथि	१८	२	२	३ अस्मिन्वसु	१	२	६
१७४ असंबाधंबध्यतो	१२	१	१	२७६ अस्मेधेहि श्रवो	२०	६	७१
२७६ असुग्रमिन्द्रते	२०	६	१७	७८ अस्मैक्षत्रमग्नीषो	६	६	५४
२१७ अस्तंयतेनमो	१७	१	१	१०८ अस्मैक्षत्राणि	७	७	७८
२८६ अस्ताविमन्मपू	२०	६	११६	७५ अस्मैग्रामाय	६	४	४०
२८० अस्तेवसुप्रतरं	२०	७	८६	४२ अस्मैद्यावापृथि	४	५	२२
१६१ अस्त्रानीलाशिख	११	१	२	२५७ अस्मैभीमायनम	२०	२	१५
७६ अस्थाद्यौरस्थात्	६	५	४४	१२० अस्मैमार्णिर्वर्म	८	३	५
८३ अस्थाद्यौरस्थात्	६	८	७७	११६ अस्मैमृत्योअधि	८	१	२
१७१ अस्थिकृत्वासमि	११	४	८	३ अस्यदेवाः	१	२	६
६ अस्थिजस्य	१	५	२३	२७४ अस्यपीत्वाशत	२०	६	६८
१८ अस्थिम्यस्ते	२	६	३३	१३६ अस्यवामस्य	६	५	६
२८५ अस्थिम्यस्ते	२०	८	६६	२८५ अस्योदिन्द्रो	२०	६	६६

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
२६५ अस्येदुत्वेपसा	२०	४	३५	१४८ अहीनांसर्वेषां	१०	२	४
२६५ अस्येदुप्रब्रूहि	२०	४	३५	६२ अहोरात्राभ्यां	६	१३	१२८
२६५ अस्येदुभिषा	२०	४	३५	१७६ अहोरात्रेअन्वेषि	१२	२	२
२६५ अस्येदुमातुः	२०	४	३५	१६७ अहोरात्रेइद	११	३	६
२६५ अस्येदेवप्ररि	२०	४	३५	२११ अहोरात्रैनासि	१५	२	१८
२६५ अस्येदेवशवसा	२०	४	३५	१६३ अहोरात्रैर्विमितं	१३	३	३
६३ अस्येन्द्रहमारस्य	५	५	२३	२२ अहंगृम्णामि	३	२	८
२०६ अस्यैदेवतायाउद	१५	२	१३	८५ अहंगृम्णामि	६	१०	६४
८ अस्यैदमस्त्वा	१	६	३१	८० अहंजजानपृथि	६	६	६१
११ अहंमहिं	२	१	५	१८१ अहंपचाम्यहं	१२	३	३
२७ अहमस्मिसहमाना	३	४	१८	२४२ अहंपशूनामाधिपा	१६	४	३१
१७७ अहमस्मिसहमा	१२	१	१	२८८ अहंप्रत्ननमन्म	२०	६	११५
२८८ अहमिद्विपितु	२०	६	११५	४५ अहंराष्ट्रीसंगम	४	६	३०
१११ अहमेनावुदतिष्ठि	७	६	६५	४५ अहंरुद्रायधनुरा	४	६	३०
४५ अहमेववातइव	४	६	३०	४५ अहंरुद्रैर्भिर्वसु	४	६	३०
४५ अहमेवस्वयमिदं	४	६	३०	१०१ अहंवदामिनेत्वं	७	३	३८
१०८ अहमेवास्म्यमावा	७	७	७६	७६ अहंविवेच	६	६	६१
२६३ अहलकुशवर्त्तक	२०	६	१३१	१६६ अहंविष्यामिम	१४	१	१
२०५ अहश्चरात्रीच	१५	१	२	४५ अहंसुवेपितर	४	६	३०
१३ अहाअरातिमवि	२	२	१०	४५ अहंसोममाहनसं	४	६	३०

आ

२३२ आकृतिदेवीं	१६	१	४	८३ आगच्छतआग	६	८	८२
८३ आकृत्यानोवृहस्प	६	८	८२	१०८ आगनूरात्री	७	७	७६
२३२ आकृत्यानोवृह	१६	१	४	१२ आगादुदगायदं	२	२	६
१६ आक्रन्दयधनपते	२	६	३६	४१ आगावोअगमन्तु	४	५	२१
६२ आक्रन्दयबलमो	६	१३	१२६	१७१ अगृहणीतंसं	११	५	६
२४६ आचवैकंमश्मिमे	१६	५	४५	२८६ आघत्वावान्	२०	६	१२२

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
२६२ आधागमद्यादि	२०	३	२६
२१८ आधातागच्छा	१८	१	१
२३६ आक्षिसानामा	१६	३	२२
१६६ आचार्यउपनय	११	३	५
१६६ आचार्यस्ततश्च	११	३	५
१६७ आचार्योब्रह्मचा	११	३	५
१६७ आचार्योमृत्युर्वरु	११	३	५
१६७ आच्छाद्विधानेर्गु	१४	१	१
२२० आच्याजानुद	१८	१	१
२६६ आजानायशुद्धणे	२०	४	३६
२६ आजामित्वा	३	५	२५
५६ आजुह्वानईडयो	५	३	१२
२ आज्यस्यंपरमेष्ठि	१	२	७
१३३ आज्यंभिभर्ति	६	२	४
८७ आज्ञनस्यमदुष	६	१०	१०२
२४६ आज्ञनंपृथि	१६	५	४४
२५८ आण्डेवभित्त्वा	२०	२	१६
८० आतन्वाना	६	७	६६
३५ आतिष्ठन्तंपरि	४	२	८
२६० आतूनइन्द्रमघव	२०	३	२३
२८२ आतूसुशिग्र	२०	८	६२
११४ आतेददेवक्षणा	७	१०	११४
१६ आतेनयतुमविता	२	६	३६
१०४ आतेप्राणंमुवाम	७	५	५३
२६ आतेयोर्निर्गम	३	५	२३
१८८ आतेराष्ट्रमिह	१३	१	१
२५४ आतेसिञ्चामि	२०	१	४
५६ आतेस्तोत्रा	५	३	११
१११ आतोदिनौ	७	८	६५

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
२०० आत्मन्वस्युर्वरा	१४	१	१
१३५ आत्मानं पितरं	६	३	५
२१ आत्वागनृगृष्टं	३	१	४
३८ आत्वागमंशं	४	३	१३
२३१ आत्वाग्नइधीम	१८	४	४
६६ आत्वाचृतत्व	५	६	२८
२५४ आत्वाब्रह्मयुजा	२०	१	३
२६७ आत्वाब्रह्मयुजा	२०	४	३८
२६८ आत्वाब्रह्मयुजा	२०	५	४७
१८८ आत्वारुरोह	१३	१	१
११ आत्वाविशन्तु	२	१	५
२७४ आत्वाविशन्त्वा	२०	६	६६
२६३ आत्वाइर्यन्तं	२०	३	३२
८४ आत्वाहार्यमन्तर	६	६	८७
२७४ आत्वेवानिपीद	२०	६	६८
२३६ आथर्वणां	१६	३	२३
१६५ आथर्वणीरांगि	११	२	४
१० आदङ्गाकुविदङ्गा	२	१	३
२६१ आदङ्गिराप्रथमं	२०	३	२५
१८७ आदत्सेजिनतां	१२	५	५
१८७ आददानमांगिर	१२	५	५
१३ आदधामिते	२	३	१२
२६४ आदलायुकमेक	२०	६	१३२
२६७ आदहस्वधामनु	२०	५	४०
२७५ आदहस्वधामनु	२०	६	६६
८७ आदानेनसंदाने	६	११	१०४
१८७ आदायजीतं	१२	५	५
२७७ आदित्येअस्य	२०	७	७५
६२ आदित्यचतुरा	५	४	२१

आदित्यनावमा.

[१६]

आमोतीमंलोक.

	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
२१७ आदित्यनावमा	१७	१	१	१८ आन्त्रेभ्यस्तेगुदा	२	६	३३
२५ आदित्यश्याम्यु	३	३	१३	८५ आपइद्राउ	६	६	६१
१६८ आदित्यारुद्राव	११	३	६	२२ आपइद्राउ	३	२	७
२६५ आदित्यारुद्रा	२०	६	१३५	२७६ आपप्राथमहिना	२०	७	८१
२३६ आदित्यारुद्राव	१६	२	११	२८२ आपप्राथमहिना	२०	८	६२
२६५ आदित्यारुद्रारि	२०	६	१३५	३२ आपर्जन्यस्य	३	६	३१
१८२ आदित्येभ्यो	१२	३	३	२५६ आपश्चित्पिप्यु	२०	१	१२
२७३ आदित्यैरिन्द्रःस	२०	५	६३	४१ आपश्यतिप्रति	४	४	१६
२६० आदित्यैरिन्द्रःस	२०	६	१२५	१८० आपस्पुत्रासो	१२	३	३
११३ आदिनवंप्रति	७	१०	१०६	२५५ आपूर्णोअस्य	२०	१	८
२५१ आदेवानामपि	१६	७	५६	२२६ आपोअग्निप्र	१८	४	४
२०६ आदेवेषुवृश्चते	१५	२	१२	३३ आपोअग्नेविश्व	४	१	२
२६ आधीपर्णा	३	५	२५	११२ आपोअग्रंदिव्या	८	४	७
१६६ आनन्दामोदाःप्र	११	४	७	७८ आपोअस्मान्मा	६	५	५१
१७० आनन्दामोदाः	११	४	८	२६१ आपोनदेवीरुप	२०	३	२५
१३४ आनयैतमा	६	३	५	२५८ आपोनसिन्धुम	२०	२	१७
२६६ आनूनमश्विना	२०	६	१३६	३६ आपोनिषिञ्चन्न	४	३	१५
२६७ आनूनमश्विनो	२०	६	१४०	२५ आपोभद्राघृत	३	३	१३
२६७ आनूनयातमश्वि	२०	६	१४१	२३७ आपोमौषधी	१६	२	१७
२६७ आनूनरघुवर्तनि	२०	६	१४०	१५ आपोयद्वस्तप	२	४	२३
४८ आनृत्यतःशिख	४	८	३७	१५ आपोयद्वस्तेज	२	४	२३
१६ आनोअग्नेसुम	२	६	३६	१५ आपोयद्वोऽर्चि	२	४	२३
५४ आनोभरमापरि	५	२	७	१५ आपोयद्वोहरस्ते	२	४	२३
५७ आनोयज्ञभारती	५	३	१२	१५ आपोयद्वःशोचि	२	४	२३
२६८ आनोयातंदिवो	२०	६	१४३	३३ आपोवत्संजनय	४	१	२
२५४ आनोयाहिमु	२०	१	४	३६ आपोविद्युदभ्रं	४	३	१५
२८६ आनोविश्वासु	२०	६	१०४	२ आपोहिष्ठामयो	१	१	५
१६३ आन्त्राखिजत्रवो	११	२	३	२ आपःपृणीतभेषजं	१	१	६
२८५ आन्त्रेभ्यस्ते	२०	८	६६	१३८ आमोतीमंलोक	६	३	६

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
२२६ आप्रच्यवेथा	१८	४	४	२२ आयातुमित्र	३	२	८
१०१ आप्रत्यञ्चंदाशुषे	७	३	४०	२८३ आयातिवन्द्र	२०	८	६४
२१ आप्रद्रवपरमस्या	३	१	४	२५४ आयाहिसुषमा	२०	१	३
२५८ आप्रुषायन्मधुन	२०	२	१६	२६७ आयाहिसुषमा	२०	५	३८
७१ आवयोअनावयो	६	२	१६	२६८ आयाहिसुषमा	२०	५	४७
४५ आभूत्यासहजा	४	७	३१	१७ आयुरस्मैधेहि	२	५	२६
२६३ आमणकोमण	२०	६	१३०	१४ आयुरस्यायुर्मे	२	३	१७
२७७ आमध्वोअस्मा	२०	७	७६	७८ आयुर्ददं	६	६	५२
११४ आमन्द्रैरिन्द्र	७	१०	११७	१३ आयुर्दाश्राने	२	३	१३
२३ आमपुष्टेव	३	२	१०	१०३ आयुर्यत्तेअति	७	५	५३
२१ आमरुक्षत्पर्ण	३	१	५	२२३ आयुर्विश्वायुः	१८	२	२
१२१ आमरुक्षदेव	८	३	५	१८६ आयुश्चरूपं च	१२	५	५
२६३ आमिनोनिनि	२०	६	१३१	२४० आयुषायुष्कृतां	१६	४	२७
२४२ आमधनंसरस्व	१६	४	३१	२४० आयुषेत्वावर्चसे	१६	३	२६
२३४ आममहच्चतमि	१६	१	७	२४६ आयुषोऽसिप्रत	१६	५	४४
६६ आमेषुषके	५	६	२६	३२ आयुष्मतामायु	३	६	३१
२८२ आयत्पतन्त्येन्य	२०	८	६२	२५३ आयुःप्राणं प्रजां	१६	७	७२
२८६ आयदुवःशत	२०	६	१२२	२२५ आयूधेवक्षुमति	१८	३	३
८७ आयनेतेपरायणे	६	११	१०६	५१ आयोधर्माणि	५	१	१
१८१ आयन्तिदिवः	१२	३	३	७४ आयंगौःपृश्नि	६	३	३१
२३ आयमन्तसंवत्सरः	३	२	१०	२६६ आयंगौःपृश्निर	२०	५	४८
८१ आयमगन्तविता	६	७	६८	६६ आयंविशन्ती	६	१	२
२१ आयमगन्पर्ण	३	१	५	३ आरभस्वजातवे	१	२	७
१४७ आयमगन्युवा	१०	२	४	२२६ आरभस्वजातवे	१८	३	३
१३१ आययामसं	६	२	३	११६ आरभस्वेमा	८	१	२
२६३ आयवनेनतेजनी	२०	६	१३१	२८० आराच्छत्रुमपवा	२०	७	८६
२३० आयातपितरः	१८	४	४	२४७ आरात्रिपार्थिवं	१६	६	४७

आशदशति.

[१८]

आहुतास्यभिहुत

पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०
११६ आरादराति	८	१	२	२५७ आवोवहन्तु	२०	१	१३
१४८ आरेअभूदि	१०	२	४	२४३ आशरीकंविशरी	३६	५	३४
७ आरेरेसावस्सदस्तु	१	५	२६	१६८ आशसनंविश	१४	१	१
२६३ आरोदसीहर्ष	२०	३	२२	८ आशानामाशा	१	६	३१
२०१ आरोहचर्मोष	१४	२	२	३६ आशामाशां	४	३	१५
२२७ आरोहतजनित्री	१८	४	४	१६८ आशासानासौम	१४	१	१
२२७ आरोहतदिव	१८	३	३	१७० आशिषश्चप्रशि	११	४	८
२०१ आरोहतल्पं	१४	२	२	१७ आशीर्णऊर्ज	२	५	२६
१७८ आरोहतायुर्जर	१२	२	२	२३६ आशुःशिशानो	१६	२	१३
१६३ आरोहन्कुको	१३	२	२	६५ आशुएवन्तयवं	६	१३	१४२
१६० आरोहन्धामसृ	१३	१	१	२६४ आष्टेलाहणि	२०	६	१३४
२०२ आरोहोरुमुप	१४	२	२	२७८ आसत्यायातुम	२०	७	७७
१४५ आर्तिरवर्ति	१०	१	२	२२६ आसीनासोअफ	१८	३	३
१६० आर्षेयेदुनिदधे	११	१	१	७ आसुरीचक्रे	१	५	२४
१७० आलापाश्च	११	४	८	५६ आसुध्वयन्ती	५	३	१२
५७ आलिगीच	५	३	१३	१०८ आमुस्रसःसुन्नसो	७	७	७६
२७४ आवक्षिदेवांह	२०	६	६७	१३६ आसोवलासो	६	४	८
६७ आवतस्तआवतः	५	६	३०	२६१ आसंयतमिन्द्र	२०	४	३६
३७ आवतवाहिमेपजं	४	३	१३	१७० आस्तेयीश्चवा	११	४	८
२०० आवामगन्तुम	१४	२	२	१५८ आस्नस्तेगाथा	१०	५	१०
२०२ आवांप्रजांजनय	१४	२	२	१६८ आस्यैवाक्षणाः	१४	१	१
१८४ आविरात्मानं	१२	४	४	२६० आहरयःसमृजि	२०	२	२२
४१ आविष्कुरुण्वरु	४	४	१६	२८२ आहरयःसमृजि	२०	८	६२
५६ आविष्टिताधवि	५	४	१८	१६ आहरामिगवां	२	४	२६
१८० आविःकृष्णा	१२	२	२	२०७ आहवनीयस्यच	१५	१	६
१५४ आविःसनिहितं	१०	४	८	११६ आहर्षमविदं	८	१	१
२६१ आवीरामिव	२०	६	१२६	२८४ आहर्षमविदंत्वा	२०	८	६६
८७ आवृषायस्व	६	१०	१०१	६३ आहुतास्यभिहुत	६	१३	१३३

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०		कां०	अ०	सू०
२०६ आहत्याभा	१५	२	१४	८७ आहंतनोमिते	६	१०	१०१
८७ आहंखिदामिते	६	१०	१०२	२२० आहंपितृम्सु	१८	८	१
३४ आहंतनोमिते	४	१	४				

इ

२५६ इच्छन्तिदेवाः	२०	३	१८	२२३ इदमिद्वानापरं	१८	२	२
२६७ इच्छन्नस्वस्य	२०	५	४१	१३ इदमिन्द्रशृणुहि	२	३	१२
१३२ इदस्यतेवि	६	२	३	११३ इदमुग्रायवभ्रवे	७	१०	१०६
२३ इडयाजुह्वतो	३	२	१०	२३७ इदमुच्छ्रेयोऽवसा	१६	२	१४
२३ इडयास्पदं	३	२	१०	७८ इदावत्सराय	६	६	५५
१०० इडैवास्माँअनु	७	३	२७	२२६ इदंकमास्तुचय	१८	४	४
२८६ इतऊतीवोअनरं	२०	६	१०५	१०१ इदंखनामिषेय	७	३	३८
२२१ इतएतउरारुहन्	१८	१	१	२६१ इदंजनाउपश्रुत	२०	६	१२७
२२५ इतश्चमासुतश्चा	१८	३	३	८ इदंजनासोविद	१	६	३२
६ इतश्चयदसुतश्च	१	४	२०	२२४ इदंतएकपर	१८	३	३
२०७ इतिहासस्यचवै	१५	१	६	७८ इदंतद्युजउत्तर	६	६	५४
१२५ इनोजयेतोविजय	८	४	८	१६६ इदंतद्रूपयदवस्त	१४	१	१
२७५ इतोवासातिभिम	२०	६	७०	२१२ इदंतमतिमृजामि	१६	१	१
१२६ इत्थंश्रेयोमन्यमा	८	५	६	७७ इदंतृतीयंसवनं	६	५	४७
२५८ इदमकर्मनमो	२०	२	१६	१०६ इदंतेहव्यंघृतव	७	६	६८
२१३ इदमहमागुष्याय	१६	२	७	१३ इदंदेवाःशृणुत	२	३	१२
१६८ इदमहंरुशन्तं	१४	१	१	२३० इदंपितृभ्य प्र	१८	४	४
१३० इदमाज्यंघृत	६	१	२	२२० इदंपितृभ्योनमो	१८	१	१
८७ इदमादानमकरं	६	११	१०४	२२६ इदंपूर्वमपरं	१८	४	४
११० इदमापप्रवहता	७	८	८६	१४७ इदंपैदो	१०	२	४
१३५ इदमिदमेवास्य	६	३	५	१८२ इदंप्रापमुत्तमं	१२	३	३
७६ इदमिद्वानुभेषज	६	६	५७	२५ इदंमहामदरिते	३	३	१३
२२३ इदमिद्वानापरं	१८	२	२	२६३ इदंमहामदरिति	२०	६	१३१

	कां०	अ०	सू०
१६० इदंमेज्योतिरमृतं	११	१	१
१०५ इदंयत्कृष्णा	७	६	६४
१०५ इदंयत्कृष्णःशु	७	६	६४
२३४ इदंयत्परमेष्ठिनं	१६	१	६
८५ इदंयत्प्रेमयः	६	६	८६
२५ इदंयत्प्रापोहृदय	३	३	१३
२२४ इदंयत्चोऽभिनना	१६	५	३७
३६ इदंविद्वानाञ्जन	४	२	६
५ इदंविष्कन्धं	१	३	१६
१०० इदंविष्णुर्विचक्रमे	७	३	२६
१८६ इदंसदोरोहिणी	१३	१	१
१५४ इदंसवितर्विजा	१०	४	८
२०० इदंसुमेनरः	१४	२	२
३ इदंहरियातुधाना	१	२	८
१६ इदंहरिण्यं	२	६	३६
२३० इदंहरिण्यं	१८	४	४
२५२ इध्मेनत्वाजातवे	१६	७	६४
२५ इध्मेनाग्नश्चमा	३	३	१५
२५६ इन्द्रआशाभ्यस्प	२०	३	२०
२७१ इन्द्रआशाभ्य	२०	५	५७
२६७ इन्द्रइद्वर्योः	२०	५	३८
२६८ इन्द्रइद्वर्योःसचा	२०	५	४७
२७५ इन्द्रइद्वर्योःसचा	२०	६	७०
६४ इन्द्रउक्थामदा	५	५	२६
८४ इन्द्रएतमदीधरद्	६	६	८७
१७ इन्द्रएतांससृजे	२	५	२६
२३६ इन्द्रएषानेता	१६	२	१३
२५६ इन्द्रओषधी	२०	१	११
२२७ इन्द्रक्रतुंआभर	१८	३	३

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
२७८ इन्द्रक्रतुंनआ	२०	७	७६
२५५ इन्द्रक्रतुविदंसुतं	२०	१	६
२५५ इन्द्रक्रतुविदंसुतं	२०	१	७
११० इन्द्रत्तत्रमभि	७	८	८४
२० इन्द्रचित्तानि	३	१	२
११ इन्द्रजठरंनव्यो	२	१	१६
१२० इन्द्रजहिपुमांसं	८	२	४
२५३ इन्द्रजीवसूर्यजीव	१६	७	७०
११ इन्द्रजुषस्वप्न	२	१	५
२७८ इन्द्रज्येष्ठंनआ	२०	७	८०
२७६ इन्द्रत्रिधातुशर	२०	७	८३
२५५ इन्द्रत्वावृषभंनव्यं	२०	१	६
२५४ इन्द्रत्वावृषभं	२०	१	१
२७५ इन्द्रत्वोतासआ	२०	६	७०
२३८ इन्द्रन्तेमरुत्वन्त	१६	२	१८
२३ इन्द्रपुत्रेसोम	३	२	१०
२५५ इन्द्रप्रणोदिता	२०	१	६
२५४ इन्द्रप्रेहिपुरस्त्वं	२०	१	५
२५ इन्द्रमहंवाणिजं	३	३	१५
२६२ इन्द्रमित्केशिना	२०	३	२६
२६१ इन्द्रमित्था	२०	३	२४
२६७ इन्द्रमिद्वाथिनो	२०	५	३८
२६८ इन्द्रमिद्वाथिनो	२०	५	४७
२७५ इन्द्रमिद्वाथिनो	२०	६	७०
२८६ इन्द्रमिद्देवतातय	२०	६	११८
२७५ इन्द्रवाजेषुनो	२०	६	७०
२७ इन्द्रवायुडमावि	३	४	२०
८० इन्द्रश्चकारप्र	६	७	६५
२५६ इन्द्रश्चमृळ्याति	२०	३	२०

इन्द्रश्चमृळयाति.

[२१]

इन्द्रियाणिशत.

	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक	कां०	अ०	सू०
२७१ इन्द्रश्चमृळयाति	२०	५	५७	१४८ इन्द्रस्यौज	१०	३	५
२५७ इन्द्रश्चसोमं	२०	१	१३	१४८ इन्द्रस्यौज	१०	३	५
२० इन्द्रसीतानि	३	१	१	१४८ इन्द्रस्यौज	१०	३	५
२० इन्द्रसेनामोहया	३	१	१	६२ इन्द्रास्यौजो	६	१३	१२५
२५५ इन्द्रसोमाःसुता	२०	१	६	१३३ इन्द्रस्यौजोवरु	६	२	४
२६१ इन्द्रसोमासुता	२०	३	२४	१३० इन्द्राग्नीकाम	६	१	२
२५६ इन्द्रस्तुजोर्बर्हण	२०	१	११	१६६ इन्द्राग्नीधावापृ	१४	१	१
११ इन्द्रस्तुराषाड्	२	१	५	१३८ इन्द्राणीभिसद्वा	६	४	७
२३७ इन्द्रस्त्रातोतवृत्र	१६	२	१५	२६१ इन्द्राणीमासु	२०	६	१२६
२७३ इन्द्रस्थातर्हरी	२०	५	६४	१७० इन्द्रादिन्द्रःसो	११	४	८
११३ इन्द्रस्यकुक्षिरसि	७	१०	१११	२६० इन्द्रायगावश्चा	२०	३	२२
५४ इन्द्रस्यगृहोसि	३	२	६	२८२ इन्द्रायगावश्चा	२०	८	६२
२४७ इन्द्रस्यत्वावर्म	१६	६	४६	१३४ इन्द्रायभागंपरि	६	३	५
२४४ इन्द्रस्यनामगृह्ण	१६	५	३५	२८८ इन्द्रायमदनेसुतं	२०	६	१०६
११ इन्द्रस्यनुप्र	२	१	५	२७२ इन्द्रायसाम	२०	५	६२
१४७ इन्द्रस्यप्रथमो	१०	२	४	६६ इन्द्रायसोम	६	१	२
२३६ इन्द्रस्यबाहू	१६	२	१३	२७६ इन्द्रायाहिचित्र	२०	७	८४
१४८ इन्द्रस्यभागस्थ	१०	३	५	२७६ इन्द्रायाहितुतुजा	२०	७	८४
४३ इन्द्रस्यमन्महे	४	५	२४	२७६ इन्द्रायाहिधियो	२०	७	८४
१८ इन्द्रस्यधामही	२	५	३१	५४ इन्द्रायाहिमे	५	२	८
२१२ इन्द्रस्यवइन्द्रिये	१६	१	१	१०४ इन्द्रावरुणासुत	७	५	५८
८४ इन्द्रस्यवचसा	६	६	८५	१-४ इन्द्रावरुणामधु	७	५	५८
५४ इन्द्रस्यवरुथम	५	२	६	११६ इन्द्रासोमातपतं	८	२	४
२३६ इन्द्रस्यवृष्णोवरु	१६	२	१३	११६ इन्द्रासोमादुष्कृ	८	२	४
५४ इन्द्रस्यवर्मांसि	५	२	६	११६ इन्द्रासोमापरि	८	२	४
५४ इन्द्रस्यवर्मांसि	५	२	६	११६ इन्द्रासोमावर्तय	८	२	४
१४८ इन्द्रस्यौजस्येन्द्र	१०	३	५	११६ इन्द्रासोमावर्तय	८	२	४
१४८ इन्द्रस्यौज	१०	३	५	११६ इन्द्रासोमासमघ	८	२	४
१४८ इन्द्रस्यौज	१०	३	५	२५६ इन्द्रियाणिशत	२०	३	२०

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
२७१ इन्द्रियाणिशत	२०	५	५७	२२५ इन्द्रोमामरुत्वा	१८	३	३
२८६ इन्दुरिन्द्रायपव	२०	६	१३७	२३७ इन्द्रोमामरुत्वा	१६	२	१७
१७ इन्द्रेणदत्तो	२	५	२६	२४६ इन्द्रोमेन्द्रियेणा	१६	५	४५
१११ इन्द्रेणमन्युना	७	६	६३	१४७ इन्द्रोमेहिम	१०	२	४
२६७ इन्द्रेणरोचना	२०	५	३६	१४८ इन्द्रोमेहिम	१०	२	४
२६२ इन्द्रेणरोचना	२०	३	२८	४१ इन्द्रोयज्वने	४	५	२१
२६७ इन्द्रेणसंहिद्वमे	२०	५	४०	१२० इन्द्रोपातूनाम	८	२	४
२७५ इन्द्रेणसंहिद्व	२०	६	७०	६४ इन्द्रोयुनक्तु	५	५	२६
२१ इन्द्रेन्द्रमनुष्या	३	१	४	२३३ इन्द्रोराजाजगत	१६	१	५
६६ इन्द्रेमंप्रतरं	६	१	५	३७ इन्द्रोरूरेणाग्नि	४	३	११
१५३ इन्द्रेलोकाइन्द्रे	१०	४	७	२३८ इन्द्रोवीर्येणाद	१६	२	१६
२७६ इन्द्रेहिमत्स्यन्ध	२०	६	७१	२५६ इन्द्रोवृत्रमवृणे	२०	१	११
२५६ इन्द्रोअङ्गमहद्भय	२०	३	२०	१६ इन्द्रोइचक्रेत्वावा	२	५	२७
२७१ इन्द्रोअङ्गमहद्भय	२०	५	५७	२८२ इन्द्रंतंशुम्भपुरु	२०	८	६२
१४८ इन्द्रोजघान	१०	२	४	२८६ इन्द्रंतंशुम्भपुरु	२०	६	१०५
८६ इन्द्रोजयाति	६	१०	६८	१४२ इन्द्रंमित्रं	६	५	१०
३७ इन्द्रोजातोमनु	४	३	११	२३७ इन्द्रंवयंमनूराध	१६	२	१५
१०० इन्द्रांतिभिर्बहुला	७	३	३१	२७५ इन्द्रंवयंमहाधन	२०	६	७०
२६७ इन्द्रोदधीचोअ	२०	५	४१	२५६ इन्द्रंवृत्रायइन्तवे	२०	३	१६
६३ इन्द्रोदिवोऽधिप	५	५	२४	२६७ इन्द्रंवोविश्वतस्प	२०	५	३६
२६७ इन्द्रोदीर्घायचव	२०	५	३८	२७५ इन्द्रंवोविश्वतस्प	२०	६	७०
२६८ इन्द्रोदीर्घाय	२०	५	४७	२६१ इन्द्रंमोमस्यपीत	२०	३	२४
२७५ इन्द्रोदीर्घायच	२०	६	७०	२६२ इन्द्रःकारुम	२०	६	१२७
२८१ इन्द्रोबलंरक्षिता	२०	८	६१	२५६ इन्द्रःपूर्मिदाति	२०	१	११
२५४ इन्द्रोब्रह्माब्राह्म	२०	१	२	१३८ इन्द्रःप्राङ्तिष्ठ	६	४	७
१२४ इन्द्रोमन्यतु	८	४	८	२६८ इन्द्रःसदामनेकृत	२०	५	४७
२७० इन्द्रोमदाय	२०	५	५६	२६६ इन्द्रःसदामनेकृत	२०	६	१३७
२८२ इन्द्रोमहामह	२०	८	६१	२६ इन्द्रःसीतां	३	४	१७
२८६ इन्द्रोमहारादसी	२०	६	११८	१११ इन्द्रःसुत्रामास्व	७	६	६१

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
२६० इन्द्रःसुत्रामास्व	२०	६	१२५	१०१ इमायास्तेशतं	७	३	३५
२० इन्द्रःसेनांमो	३	१	१	२६ इमायाःपञ्च	३	५	२४
२५६ इन्द्रःस्वर्षाजिन	२०	१	११	६६ इमास्तित्तो	५	६	२८
१२४ इमउत्ता	८	४	८	१६६ इमांभूमिपृथिवी	११	३	५
१७ इममग्नआयुषे	२	५	२८	२२३ इमांमात्रांमिमी	१८	२	२
२२६ इममग्नेचमसं	१८	३	३	२४ इमांशालां	३	३	१२
६५ इममादित्या	५	६	२८	१०५ इमेगृहामयोभुव	७	६	६०
२६१ इममिन्द्रगवाश्चि	२०	३	२४	१७८ इमेजीवावि	१२	२	२
४२ इममिन्द्रवर्धय	४	५	२२	२५७ इमेतइन्द्रतेवयं	६०	२	१५
१७६ इममिन्द्रंर्विह	१२	२	२	१५४ इमेमयूखा	१०	४	७
४७ इममोदनंनिदधे	४	७	३४	२२३ इमौयुनाजिते	१८	२	२
२४ इमाआपः	३	३	१२	१७६ इमंकव्यादा	१२	२	२
१३२ इमाआपःप्र	६	२	३	१६८ इमंगावःप्रजया	१४	१	१
२८६ इमाउत्वापुरुष	२०	६	१०४	१६ इमंगोष्ठंपरावः	२	४	२६
२७ इमाखनाभ्योषधि	३	४	१८	१७८ इमंजीवेभ्यःपरि	१२	२	२
२८१ इमांधियंसप्त	२०	८	६१	२४१ इमंबध्नामिते	१६	४	२८
१७६ इमानारीरविध	१२	२	२	१४६ इमंविभर्मिवरण	१०	२	३
१२६ इमानारीरविध	१८	३	३	२८३ इमंविभर्मिसुकृतं	२०	८	६४
२३४ इमानियानि	१६	१	६	८८ इमंमेअग्नेपुरुषं	६	११	१११
२७३ इमानुकंभुवना	२०	५	६३	५३ इमंमेकुष्ठपुरुषं	५	१	४
२६० इमानुकंभुवना	२०	६	१२४	२२१ इमंथमप्रस्तरमा	१८	१	१
२८७ इमाब्रह्मवृहद्विः	२०	६	१०७	८५ इमंयवमष्टा	६	६	६१
५२ इमाब्रह्मबृहद्विः	५	१	२	१३६ इमंरथमाधि	६	५	६
२६० इमाब्रह्मब्रह्मवा	२०	३	२३	२३६ इमंवीरमनु	१६	२	१३
२५ इमामग्नेशरणिं	३	३	१५	८६ इमंवीरमनु	६	१०	६७
१५५ इमामेषांपृथिवी	१०	४	८	२५७ इमंस्तोममईते	२०	१	१३
१२ इमायादेवीः	२	२	१०	२३२ इमंहोमायज्ञमवते	१६	१	१
२३४ इमायाब्रह्मणस्प	१६	१	८	१६ इयमग्नेनारी	२	६	३६
७२ इमायास्तित्तः	६	३	२१	६७ इयमन्तर्वदति	५	६	३०

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
१६३ इयमेवपृथिवी	११	२	३	११७ इहप्रब्रूहियतमः	८	२	३
२३ इयमेवसाया	३	२	१०	१६८ इहप्रियं प्रजायै	१४	१	१
१२५ इयमेवसायाप्रथ	८	५	६	१४० इहववीतुय	६	५	६
१५५ इयंकल्याणया	१०	४	८	१२३ इहायन्तुप्रचेतसो	८	४	७
१५६ इयंतैधीतिरिदम्	११	१	१	२६४ इहेत्यप्रागपागुद	२०	६	१३४
२२४ इयंतवमग्ने	१८	३	३	२६४ इहेत्य०वत्साः	२०	६	१३४
२२४ इमंनारीपतिलो	१८	३	३	२६४ इहेत्य०स्थाली	२०	६	१३४
२०३ इयंनार्युपब्रूते	१४	२	२	२६४ इहेत्य०सवैपृथु	२०	६	१३४
३३ इयंपिथाराष्ट्रे	४	१	१	२६४ इहेत्य०आष्टेला	२०	६	१३४
१५६ इयंमहीप्रति	११	१	१	२६४ इहेत्य०अदिल	२०	६	१३४
२३४ इयंयापरमेष्ठिनी	१६	१	९	२२ इहेदसाथनपरो	३	२	८
२०८ इयंवाउपृथिवी	१५	२	१०	१६८ इहेसाथनपरो	१४	१	१
६ इयंवीरुन्मधुजाता	१	६	३४	२०३ इहेमाविन्द्रसंनुद	१४	२	२
१०४ इयंवीरुन्मधुजाता	७	५	५६	२६८ इहेहयद्वांसमना	२०	६	१४३
१४१ इयंवेदिःपरो	६	५	१०	६६ इहैधिपुरुष	५	६	३०
१६६ इयंसमित्पृथिवी	११	३	५	२५ इहैवगावएतनेहो	३	३	१४
२६३ इशवेदुमयंदत्	२०	६	१३०	२४ इहैवधुवानि	३	३	१२
३१ इरेवनोपदस्यति	३	६	२६	२४ इहैवधुवाप्रति	३	३	१२
२४८ इषिरायोषायुव	१६	६	४६	६० इहैवसन्तः	६	१२	११७
१८० इपीकांजरतीमि	१२	२	२	१०५ इहैवस्तमानु	७	६	६०
२०५ इरापुंअली	१५	१	२	८२ इहैवस्तमाप	६	८	७३
६० इषुरिवदिग्धा	५	४	१८	२४ इहैवस्तं प्राणापानौ	३	३	११
१३७ इष्टं चवाएष	६	३	६	१६८ इहैवस्तंमावि	१४	१	१
५८ इष्वाष्टजीयः	५	३	१४	४ इहैवहवमा	१	३	१५
२६२ इहगावःप्रजा	२०	९	१२७	१०६ इहैवाग्नेअधि	७	८	८२
११५ इहतेसुरिह	८	१	१	१ इहैवाभिवितनूमे	१	१	१
२६० इहत्वागोपरिण	२०	३	२२	२२६ इहैवैधिघन	१८	४	४
३० इहपुष्टिरिह	३	६	२८	८४ इहैवैधिमाप	६	६	८७

इ

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
१८३ ईक्ष्यन्तीरप	२०	८	६३	२८६ ईलेन्योनमस्य	२०	६	१०२
१८८ ईजानश्चित्तमा	१८	४	४	२०६ ईशानएनमिष्वा	१५	१	५
१३४ ईजानानांसुकृतां	६	३	५	२ ईशानावार्याणां	१	१	५
१०३ ईडेअग्निस्वावसुं	७	४	५०	४० ईशानांत्वाभेषजा	४	४	१७
१५८ ईर्माम्यामयनं	१०	५	१०	१७२ ईशांविमरुतो	११	५	६
७१ ईर्ष्यायाध्राजि	६	२	१८	१७२ ईशांविदेराज्यं	११	५	१०

उ

२८ उच्चाभ्रायवशा	३	५	२१	१२३ उज्जिहीध्वे	८	४	७
१५४ उच्चाभ्रायवशा	२०	१	१	१०२ उतगनाव्यन्तु	७	४	४६
१६१ उच्छेहिमेपञ्च	२०	६	१२६	३७ उतदेवाअवहितं	४	३	१३
१४३ उग्रइत्तेवनस्पत	१६	५	३४	५४ उतनगनावोभुवती	५	२	७
१०६ उग्रएनंदेवइष्वा	१५	१	५	२७४ उतनःसुभगां	२०	६	६८
६० उग्रोराजामन्य	५	४	१६	२८१ उतप्रहामतिदि	२०	७	८६
६० उग्रंपश्येराष्ट्र	६	१२	११८	१०३ उतप्रहमतिदि	७	४	५०
१६४ उग्रंविनिषदाततम्	२०	६	१३२	२७४ उतब्रुवन्तुनो	२०	६	६८
१६२ उच्चापतन्तमरुणं	१३	२	२	५६ उतयत्पतयोदश	५	४	१७
६१ उच्चैर्घोषोदुन्दुभिः	५	४	२०	३६ उतयोध्यामति	४	४	१६
३४ उच्छुषमौषधीनां	४	१	४	२६५ उतश्वेतआशुष	२०	६	१३५
६५ उच्छ्रयस्वबहुर्भुव	६	१३	१४२	२६३ उतस्मसन्नह्य	२०	३	३१
१२६ उच्छ्रुचमाना	१८	३	३	१४४ उतहन्तिपूर्वा	१०	१	१
१२६ उच्छ्रुचस्व	१८	३	३	५१ उतामृतासुव्रत	५	१	१
१६८ उच्छिष्टेयावा	११	४	७	११६ उतारब्धान्स्पृ	८	२	३
१६८ उच्छिष्टेनामरूपं	११	४	७	३६ उतासिपरिपाणं	४	२	०
१५६ उच्चायतांपरशु	२०	२	१७	२६ उत्तेदानीमगव	३	४	१६

शृङ्गांक.	का०	अ०	सू०		का०	अ०	सू०
३६ उत्तयंभूमिर्वरुण	४	४	१६	२६७ उत्तिष्ठन्नोजसा	२०	५	४२
१८१ उत्तेन्नप्रन्वीरुत	१२	३	३	२२४ उत्तिष्ठन्नेहि	१८	३	३
१८५ उत्तेनभिदो	१२	४	४	२५२ उत्तिष्ठन्नक्षत्राणस्प	१६	७	६३
१५५ उत्तेषांपितोतवा	१०	४	८	२०१ उत्तिष्ठेतोविश्वा	१४	२	२
४० उत्तोअस्यबन्धु	४	४	१६	२०१ उत्तिष्ठतःकिमि	१४	३	२
२७६ उत्तोनोअस्याउ	२०	७	७२	२६ उत्तुदस्त्वोत्तुदतु	३	५	२५
१७२ उत्कसन्तुहद	११	५	६	२२६ उत्तेस्तम्नामि	१८	३	३
१६१ उत्केतुनाबृहता	१३	२	२	१८१ उत्थापयसीदतो	१२	३	३
११५ उत्क्रामातः	८	१	१	५१ उत्पुत्रःपितरं	५	१	१
१३५ उत्क्रामातः	६	३	५	६३ उत्पुरस्तात्सूर्य	५	५	२३
२३६ उत्तमेभ्यःस्वाहा	१६	३	२२	११५ उत्वाद्यौरुत्पृथि	८	१	१
७१ उत्तमोअस्योप	६	२	१५	२८३ उत्त्वामन्दन्तु	२०	८	६३
२४५ उत्तमोअस्योप	१६	५	३६	११६ उत्त्वामृत्योरयी	८	१	१
१२० उत्तमोअस्योप	८	३	५	१८६ उत्वायज्ञाब्रह्म	१३	१	१
५३ उत्तमोनामकुष्ठा	५	१	४	२२२ उत्त्वावहन्तुमरुत	१८	२	२
४२ उत्तरस्त्वगधरेते	४	५	२२	१२३ उत्त्वाहार्ष	८	४	७
२७ उत्तराहमुत्तर	३	४	१८	४४ उत्समचितं	४	६	२७
१५६ उत्तरेणैवगाय	१०	४	८	७८ उत्सूर्योदिवएति	६	६	५२
२३६ उत्तरेभ्यःस्वाहा	१६	३	२२	६१ उदगातांभगव	६	१२	१२१
१५१ उत्तरंद्विषतो	१०	३	६	१२ उदगातांभगव	२	२	८
१८० उत्तरंराष्ट्रं	१२	३	३	२१७ उदगादयमादि	१७	१	१
२७ उत्तानपथ्येसुम	३	४	१८	४१ उदग्रभंशरिपाणा	४	४	१६
२६४ उत्तानायैशया	२०	६	१३३	५३ उदङ्जातोहिमव	५	१	४
१७१ उत्तिष्ठतमारभे	११	५	६	२२३ उदन्वती	१८	२	२
१७१ उत्तिष्ठतसंनद्य	११	५	६	२२५ उदपूरसिमधुपूर	१८	३	३
१७२ उत्तिष्ठतसंनद्य	११	५	१०	२५७ उदमुतोमरुत	२०	२	१६
१०६ उत्तिष्ठताब्रषश्यते	७	६	७२	७२ उदमुतोमरुत	६	३	२२
१७८ उत्तिष्ठताप्रतरता	१२	२	२	१३६ उदरात्तेजोमनो	६	४	८
१७१ उत्तिष्ठत्वंदेवज	११	५	६	८ उदसौसूर्यो	१	६	२६
१७२ उत्तिष्ठत्वंदेवज	११	५	१०	१६१ उदस्यकेतवो	१३	२	२

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
१११ उदस्यस्यावौ	७	६	६५	६६ उदेनमुत्तरं	६	१	५
२२२ उदहमाधुरायुषे	१८	२		११५ उदेनंभगोअग्र	८	१	१
५५ उदायुरुद्वल	५	२		१८८ उदेहिवाजिनू	१३	१	१
३२ उदायुषासमायुः	३	६	३१	१६० उदेहिवेदि	११	१	१
३३ उदितस्यो	४	१		२६२ उद्गाआजदङ्गिरो	२०	२	२८
२७१ उदिन्वस्यरिच्य	२०	५	५६	२६७ उद्गाआजदङ्गिरो	२	५	३६
२२३ उदिगांमात्रां	१८	२		२५५ उद्वेदशभिभ्रुताम	२०	१	७
२१६ उदिद्युदिहिष्य	१७	१		२७ उद्वर्पन्तांमघव	३	४	१६
२१६ उदिद्युदिहिष्य	१७	१		१२२ उद्वर्षिणं	८	३	६
३० उदीचीदिकुसोमो	३	६	२७	४८ उज्जिन्दतीसजन	४	८	३८
१७६ उदीचीनैः	१२	२		१६६ उद्यच्छध्वमप	१४	१	१
१३२ उदीच्यादिशः	६	२		२१७ उद्यतेनमउदायः	१७	१	१
२२५ उदीच्यांत्वादि	१८	३		२८२ उद्यदध्वनस्यविष्ट	२०	८	६२
१८३ उदीच्यैत्वादि	१२	३		१८ उद्यन्नादित्यः	२	६	३२
३८ उदीरयतमरुतः	४	३	१५	१६१ उद्यन्नरमीना	१३	२	२
२२० उदीरतामवर	१८	१		११५ उद्यानंतेपुरुष		१	१
२१६ उदीरयपितरा	१८	१		१८१ उद्योधन्त्यभि	१२	३	३
१७५ उदीराणाउता	१२	१		१८६ उद्यंस्त्वंदेवसूर्य	१३	१	१
२२४ उदीर्जनार्थमि	१८	३	३	२०० उद्यऊर्मिःशम्या	१४	२	२
११० उदुत्तमंवरुण	७	८	८३	१०४ उद्यन्तमसस्प	७	५	५३
२३० उदुत्तमंवरुण	१८	४	४	१८८ उद्याजआगन्यो	१३	१	१
२५५ उदुत्येमधुमत्तमा	२०	१	१०	६१ उद्वेपमानामनसा	५	४	२१
२७१ उदुत्येमधुमत्तमा	२०	५	५६	१७२ उद्वेपयत्वमर्बुदे	११	५	६
१६१ उदुत्यंजातवेदसं	१३	२	२	१७१ उद्वेपयसंविजन्तां	११	५	६
२६८ उदुत्यंजातवेदसं	२०	५	४७	६३ उन्मादयतमारुतः	६	१३	१३०
२६ उदुत्संशतधारं	३	५	२६	१२३ उन्मुञ्चन्तीर्वि	८	४	७
२५६ उदुन्नहारण्यैरत	२०	१	१२	८६ उन्मुञ्चपाशांस्त्व	६	११	११२
३४ उदुषाउदुसूर्य	४	१	४	१० उपजीकाउज्जरन्ति	२	१	३
५८ उद्वेपिवास्थोप	५	३	१४	२५३ उपजीकास्थोप	१६	७	६६

उपत्वाकर्मन्तू.

[२८]

उरुःकोशोवसु.

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
२५७ उपत्वाकर्मन्तू	२०	२	१४	१०५ उपहृताभूरिधनाः	७	६	६०
२७२ उपत्वाकर्मन्तूत	२०	५	६२	२१२ उपहृतोमेगोपा	१६	१	२
११३ उपत्वादेवोअ	७	१०	११०	१ उपहृतोवाचस्पति	१	१	१
२५ उपत्वानमसावयं	३	३	१५	६४ उपहृतौसयुजौ	६	१३	१४०
२४४ उपघाष्टुपवेत	१८	३	३	१०७ उपह्वयेसुदुर्घा	७	६	७३
१०७ उपद्रवपयसा	७	६	७३	१४१ उपह्वयेसुदुर्घा	६	५	१०
२६२ उपनोनरमसि	२०	६	१२७	५७ उपावमृजत्मन्या	५	३	१२
२७१ उपनःसवनाग	२०	५	५७	१८२ उपास्तरारिकरो	१२	३	३
२७४ उपनःसवनाग	२०	६	६८	२५१ उपास्मान्प्राणो	१६	७	५८
१६१ उपनःसुतमा	२०	३	२४	१४४ उपाहृतमनुबुद्धं	१०	१	१
३६ उपप्रवदमयदुकि	४	३	१५	१३४ उपेक्षोपपचं	६	२	४
७५ उपप्रागात्सहसा	६	४	३७	१३८ उपैनंविश्वरूपां	६	४	३७
७ उपप्रागाद्देवो	१	५	२८	१६५ उपोतेवध्वेवद्धा	१३	४	४
१०० उपाप्रियंपनिपतंतं	७	३	३२	२३६ उपोत्तमेभ्यःस्वा	१६	३	२२
१६ उपब्देपुनर्वो	२	४	२४	२६ उपोहश्चसमूह	३	५	२४
१३१ उपमितांप्रतिमिता	६	२	३	२४४ उभयोरग्रभं	१६	५	३८
२४२ उपमौदुम्बरोम	१६	४	३१	२८८ उभयंशृणवच्च	२०	६	११३
४३ उपश्रेष्ठान	४	५	२५	१०२ उमाजिग्यथुर्न	७	४	४४
१५६ उपश्वसेद्रुवे	११	१	१	७२ उमाभ्यांदेवसवि	६	२	१६
६२ उपश्वासयपृथिवी	६	१३	१२६	१६१ उभावन्तौसमर्ष	१३	२	२
२२६ उपसर्पमातरं	१८	३	३	१८० उमेनमसी	१२	३	३
२०१ उपस्तृणीहि	१४	२	२	११७ उमोभयाविन्नुप	८	२	३
१८२ उपस्तृणीहि	१२	३	३	२६३ उयंयकांशलो	२०	६	१३०
१७७ उपस्थास्तेअन	१२	१	१	५७ उरुगूलायादुहि	५	३	१३
१३७ उपहरतिप्रति	६	३	६	२२२ उरुणसावसुतृ	१८	२	२
११६ उपहरतिहवीं	६	३	६	६५ उरुव्यचसाग्नेर्धा	५	६	२७
१६६ उपह्व्यंविषूवन्तं	११	४	७	५२ उरुव्यचानो	५	१	३
१०५ उपहृताइहावः	७	६	६०	२३७ उरुंनोलोकमनु	१६	२	१५
२२६ उपहृतानःपितरः	१८	३	३	१६१ उरुःकोशोवसु	११	१	२

पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०
१६६ उरुःपृथुःसुभूर्ह	१३	४	४	२१८ उशन्तिघाते	१८	१	१
१६० उरुःप्रयस्व	११	१	१	२४६ उषसेनःपरिदेहि	१६	६	५०
२१२ उर्वश्चमाचमसश्च	१६	१	३	२१३ उषस्पतिर्वाचस्प	१६	२	६
१६० उर्वीरासन्परि	१३	१	१	२३६ उषाअपस्वसुस्त	१६	२	१२
१२० उलूकयातुं	८	२	४	११३ उषादेवीवाचा	१६	२	६
१५७ उलूखलेमुसले	१०	५	६	२०४ उषाःपुंश्चली	१५	१	२
२६० उवेअम्बसुला	२०	६	१२६	२१३ उषोयस्माद्दुष्व	१६	२	६
२०२ उशतीकन्यलाइ	१४	२	२	२६१ उष्ट्रायस्यप्रवाह	२०	६	१२७
२२१ उशन्तस्त्वेधीम	१८	१	१				

ऊ

२६३ ऊतीशचीवस्तव	२०	३	३३	२६८ ऊर्ध्वस्तिष्ठानऊ	२०	५	४५
१८ ऊरुभ्यांतेमष्ठीव	२	६	३३	६५ ऊर्ध्वाअस्यसमि	५	६	२७
२८५ ऊरुभ्यांतेअष्ठी	२०	८	६६	३० ऊर्ध्वादिगृहस्पति	३	६	२७
१७० ऊरूपादावर्ष्ठी	११	४	८	६८ ऊर्ध्वायस्यामति	७	२	१४
१२७ ऊर्जएहिस्वध	८	५	१०	१३२ ऊर्ध्वायादिशः	६	२	३
१७ ऊर्जमस्माऊर्ज	२	५	२६	२२५ ऊर्ध्वायांत्वादि	१८	३	३
१३२ ऊर्जस्वतीपयस्वती	६	२	३	१८३ ऊर्ध्वायैत्वादिशो	१२	३	३
१३७ ऊर्जाचवाएष	६	३	६	१४५ ऊर्ध्वोनुसृष्टा	१०	१	२
२४४ ऊर्जेत्वाबलाय	१६	५	३७	१५८ ऊर्ध्वोबिन्दुरुद	१०	५	१०
१५६ ऊर्जोभागोनिहि	११	१	१	१८८ ऊर्ध्वोरोहितो	१३	१	१
२३० ऊर्जोभागोयइमं	१८	४	४	१५४ ऊर्ध्वभरन्तमुदकं	१०	४	८
१०५ ऊर्जविअसुव	७	६	६०	१६६ ऊर्ध्वःसुप्तेषुजा	११	२	४
२४७ ऊर्ध्वस्तिष्ठतुरव	१६	६	४६	२५२ ऊर्षोरोजोऽह्य	१६	७	६०

ऋ

पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०
७३ अचाकपोत	६	३	२८	७५ अतावानेवंधा	६	४	३६
१३४ अचाकुम्भी	६	३	५	६६ अतुभिध्वार्तवे	५	६	२८
१६३ अचाकुम्भ्यधिहि	११	२	३	२४४ अतुम्यध्वार्तवे	१६	५	३७
२०६ अचांचससा	१५	१	६	२३ अतुम्यध्वार्तवेभ्यो	३	२	१०
१४२ अचोअदरे	६	५	१०	२०७ अतूनांचवै	१५	१	६
१०४ अचंसामयजाम	७	५	५४	१६८ अतून्म	११	३	६
१०४ अचंसामयद्	७	५	५४	२३ अतून्यजअतु	३	२	१०
१४२ अचःपदमात्र	६	५	१०	२१७ अतेनगुप्तअतु	१७	१	१
२०५ अचःप्राञ्चः	१५	१	३	१६० अतेनतष्टा	११	१	१
१६६ अचःसामानि	११	४	७	२४ अतेनस्पृणा	३	३	१२
२५६ अजीषीवजी	२०	१	१२	२८१ अतंशंसन्त	२०	८	६१
२४६ अणादणमिव	१६	५	४५	१६६ अतंसत्यंतपोरा	११	४	७
१५१ अतवस्तमवध्न	१०	३	६	१६३ अतंहस्तावनेज	११	२	३
१६३ अतवःपक्कारं	११	२	३	५१ अधङ्मन्त्रोयो	५	१	१
२२७ अतस्थपन्था	१८	४	४	७७ अधुरसिजगच्छ	६	५	४८
२०६ अतस्यचवै	१५	१	६	२३६ अपिभ्यःस्वाहा	१६	३	२२
१२५ अतस्यपन्था	८	५	६	२१२ अपीणां प्रस्तरो	१६	१	२
८६ अतस्यतेना	६	१२	११४	६७ अपीबोधप्रती	५	६	३०

ए

१५४ एकवक्रंवर्तत	१०	४	८	११४ एकशतंलक्ष्म्यो	७	१०	११५
१६० एकपदीद्विपदी	१३	१	१	२३ एकशतंविष्कन्धा	३	२	६
१६२ एकपाद्विपदोभू	१३	२	२	५८ एकाचमेदश्च	५	३	१५
१६४ एकपाद्विपदोभू	१३	३	३	२३६ एकादशचेभ्यः	१६	३	२३
६६ एकयाचदश	७	१	४	२३६ एकानृचेभ्यःस्वा	१६	३	२३
१६६ एकरात्रोद्विरात्रः	११	४	७	२३ एकाष्टकातपसा	३	२	१०
२३६ एकर्वेभ्यःस्वाहा	१६	३	२३	३० एकैक्यैपासृष्ट्या	३	६	२८
६० एकशतंताजना	५	४	१८	२३६ एकोनविंशतिः	१६	३	२

पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०
४५ एकोबहूनामसि	४	७	३१	८२ एतुतिस्रःपरावत	६	८	७५
२५ एकोबोदेवोऽप्य	३	३	१३	१६५ एतेअस्मिन्देवा	१३	४	४
१२६ एकोगौरेक	८	५	६	२७० एतेतइन्द्रजन्तवो	२०	५	५६
१६६ एकंपादंनोरिखद	११	२	४	१३६ एतेवैप्रयाश्वा	६	३	६
५६ एकरजसएना	५	३	११	२६६ एतेस्तोमानरां	२०	४	३७
३४ एजदेजदजग्रभं	४	१	५	२७३ एतोन्विद्रंस्तवा	२०	५	६५
१२० एतउत्येपतयन्ति	८	२	४	१५६ एतौग्रावाणौ	११	१	१
२३१ एतचेततस्वधा	१८	४	४	२६३ एतंपृच्छकुहंपृ	२०	६	१३०
२३१ एतचेततामह	१८	४	४	६१ एतंमागंपरि	६	१२	१२२
२३१ एतचेप्रततामह	१८	४	४	१३४ एतंवोयुवानं	६	२	४
२२६ एतचेदेवःसवि	१८	४	४	६१ एतंसधस्थापरि	६	१२	१२३
२२३ एतत्वावासः	१८	२	२	२७३ एदुमध्वोमदिन्त	२०	५	६४
२२७ एतदारोहवय	१८	३	३	२३० एदंबर्हिरसदोमे	१८	४	४
१६८ एतदेवादक्षिणत	११	३	६	११० एधोस्येधिषीय	७	८	८६
१३७ एतद्वाउस्वादीयो	६	३	६	२६३ एनधिपङ्क्तिका	२०	६	१३०
१६४ एतद्वैब्रध्नस्य	११	२	३	३६ एनाव्याघ्रं	४	२	८
१३८ एतद्वैविश्वरूपं	६	४	७	२२६ एनीर्धानाहरि	१८	४०	४
१३४ एतद्वोष्योतिः	६	३	५	२७३ एन्द्रनोगधिप्रियः	२०	५	६४
१८५ एतद्वोब्राह्मणा	१२	४	४	२८३ एन्द्रवाहोनृपतिं	२०	८	६४
१४४ एतद्विशृणुमे	१०	१	१	२७० एन्द्रसानसिं	२०	६	७०
१५२ एतमिध्मंसमाहि	१०	३	६	८४ एन्येकारयेन्येका	६	६	८३
१६४ एतस्माद्याओद	११	२	३	२६० एभिषुभिःसुम	२०	३	२१
२६३ एताअश्वाणा	२०	६	१२६	२७४ एमाशुमाशवे	२०	६	६८
११४ एतएनाव्याकरं	७	१०	११५	१५६ एमाअगुर्योपितः	११	१	१
६२ एतादेवसेनाः	५	४	२१	२४ एमांकुमारस्तरूपा	३	३	१२
२५२ एतास्तेअग्नेसमि	१६	७	६४	२७६ एमेनंसृजतासुते	२०	६	७१
६७ एतास्तेअग्नेसमि	५	६	२६	२०० एमंपन्थामरु	१४	२	२
२२६ एतास्तेअसौ	१८	४	४	४२ एमंयज्ञग्रामे	४	५	२२
१३४ एतास्त्वजोष	६	३	५	६६ एमंयज्ञमनु	७	२	२०

	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
२२६ एयमगन्धर्वि	१८	४	४	२५६ एवेदिन्द्रं वृषणं	२०	१	१२
४८ एयमगन्धर्वि	४	८	३७	२८३ एवैवापागपरे	२०	८	६४
१७ एयमगन्धर्विका	२	५	३०	८४ एवोष्वस्मिभि	६	६	७४
६४ एयमगन्धर्विषा	५	५	२६	२६१ एषइषायमामहे	२०	६	१२७
२६५ एवातेहारियोज	२०	४	३५	११२ एषतेअन्नो	७	६	६७
१८७ एवात्वंदेव्यच्छे	१२	५	५	४७ एषयज्ञानां	४	७	३४
२७३ एवानूनमुष	२०	५	६६	१३७ एषवाअतिथिर्घे	६	३	६
२१३ एवानेवावसा	१६	२	७	२७४ एषस्यतेतन्त्रो	२०	६	६७
२८३ एवापतिद्रोणसा	२०	८	६४	४ एषातेकुलपा	१	३	१४
२५५ एवापाहिप्रतनथा	२०	१	७	४ एषातेराजन्	१	३	१४
२८० एवापित्रेविश्वदे	२०	७	८८	१८३ एषात्वचांपुरुषे	१२	३	३
५२ एवामहान्वृहदि	५	१	२	३० एषापशून्तसं	३	६	२८
२८७ एवामहान्वृहदि	२०	६	१०७	२७ एषामहमायुधा	३	४	१६
२७२ एवारातिस्तुवीम	२०	५	६०	६६ एषामहंसमासी	७	१	१२
२७२ एवाहितेबिभूतय	२०	५	६०	१५५ एषासनत्नी	१०	४	८
२७६ एवाहितेवि	२०	६	७१	३ एषायज्ञमुत	१	२	६
२७२ एवाहासिवीर्युरे	२०	५	६०	१६ एहयन्तुपशवोये	२	४	२६
२७६ एवाहासिकाभ्या	२०	६	७१	८२ एहयातुवरुणः	६	८	७३
२७२ एवाहास्यकाम्या	२०	५	६०	३६ एहिजीवंत्रायमाणं	४	२	६
२७६ एवाहास्यस्यका	२०	६	७१	१४ एहस्मानमा	२	३	१३
२७२ एवाहास्यतृता	२०	५	६०				

ऐ

२४४ ऐतुदेवस्त्रायमा	१६	५	३६	२०८ ऐनंनिकामोग	१५	२	११
६७ ऐतुप्राणऐतुमन	५	६	३०	२०८ ऐनंप्रियंगच्छति	१५	२	११
२०७ ऐनमायोगच्छ	१५	१	७	२०८ ऐनंब्रह्मगच्छति	१५	२	१०
२०८ ऐनमिन्द्रियंग	१५	२	१०	२०८ ऐनंवशोगच्छति	१५	२	११
८७ ऐनान्धतामिन्द्रा	६	११	१०४	२०७ ऐनंशद्वागच्छ	१५	१	७

ऐन्द्राग्नं पावमानं.

[३३]

कईवेदसुते.

पृष्ठांक.	कां०	अ०	ख०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	ख०
१६८ ऐन्द्राग्नं पावमानं	११	४	७	२५७ ऐभिरग्नेसरथं	२०	१	१३
१२१ ऐन्द्राग्नं वर्धबहुलं	८	३	५	८१ ऐषुनह्यवृषा	६	७	६७

ओ

६२ ओको अस्य पूजव	५	५	२२	१६३ ओदनेन यज्ञव	११	२	३
२१८ ओचित्सखायंस	१८	१	१	२४१ ओषदर्भ	१६	४	२६
१८६ ओजश्च तेजश्च	१२	५	५	१६७ ओषधयो भूत	११	३	५
२८७ ओजस्तदस्य	२०	६	१०१०	१४८ ओषधीनामहं	१०	२	१४
१४ ओजोऽस्यो जो	२	३	१७	२०६ ओषधीभिरन्ना	१५	२	४
७२ ओता आपः	६	३	२३	१२७ ओषधीरेव	८	५	१०
६३ ओतेमेधावा	५	५	२३	१२७ ओषधीरेवास्मै	८	५	१०
८६ ओतेमेधावा	६	१०	६४	१८७ ओषन्तीसमोष	१२	५	५
१६३ ओदन एवौदनं	११	२	३				

औ

२४२ औदुम्बरेणम	१६	४	३१
----------------	----	---	----

अं

६६ अंशो भगो वरु	६	१	४	२४५ अंहोमुचं वृषमं	१६	५	४२
२४५ अंहोमुचे प्रभरे	१६	५	४२				

क

३१ कईदं कस्मा	३	६	२६	२७० कईवेदसुते	२०	५	५३
---------------	---	---	----	---------------	----	---	----

कईवेदमुत्तेसचा.

[३४]

किमङ्गत्वामघव.

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
२७१ कईवेदमुत्तेसचा	२०	५	५७	२०६ कर्षेदेननचैनं	१५	२	१३
२६४ कर्षाकर्करीलि	२०	६	१३२	८८ कन्याशिर्षवि	६	११	१०७
२६४ कर्षादुन्दभि	२०	६	१३२	२७८ कविर्ननिएयं	२०	७	७७
२६६ कर्षाइन्रयद	२०	६	१३८	१२१ कश्यपस्त्वाममृज	८	३	५
२५५ कर्षाइवभृगव	२०	१	१०	४१ कश्यपस्यचक्षु	४	४	१६
२७१ कर्षाइवभृगवः	२०	५	५६	२७७ कस्तेमदइन्द्रर	१०	७	७६
२७० कर्षवेभिर्धृष्ण	२०	५	५८	१२६ कस्तं प्रवेद	६	१	१
२७१ कर्षवेभिर्धृष्ण	२०	५	५७	२८६ कस्त्वास्त्यो	२०	६	१२४
२२४ कर्षवः कक्षीवा	१८	३	३	१५२ कस्मादङ्गादीप्य	१०	४	७
२६२ कतरत्तआहरा	२०	६	१२७	१४४ कस्मान्नुगुल्फा	१०	१	२
१४४ कतिदेवाः	१०	१	२	१५२ कस्मिन्नङ्गेतपो	१०	४	७
१८५ कतिनुवशानार	१२	४	४	१५२ कस्मिन्नङ्गेतिष्ठति	१०	४	७
१२६ कथंगायत्री	८	४	६	२२५ कस्येमृजानात्र	१८	३	३
५६ कथंमहेअसुराया	५	३	११	२४६ कामस्तदग्रेसमव	१६	६	५२
१५३ कथंवातोनेलय	१०	४	७	१३० कामस्येन्द्रस्य	६	१	२
२७३ कंदामर्त्तमराधसं	२०	५	६३	२४६ कामेनमाकाम	१६	६	५२
२७७ कदुद्युम्नमिन्द्र	२०	७	७६	१३१ कामोज्जेप्रथमो	६	१	२
२६६ कदुस्तवन्तऋत	२०	५	५०	२५० कालादापः	१६	६	५४
२८५ कदून्व१स्याकृत	२०	६	६७	२४६ कालेतपःकाले	१६	६	५३
२६६ कक्षव्योअतसी	२०	५	५०	२५० कालेनवातः	१६	६	५४
२६६ कपृन्नरःकपृथ	२०	६	१३७	२४६ कालेननःकाले	१६	६	५३
१६२ कक्षुफलीकरणा	११	२	३	२५० कालोयमङ्गिरा	१६	६	५४
२८६ कयानश्चित्रआ	२०	६	१२४	२५० कालेयज्ञंसमैरय	१६	६	५४
२४२ करीषिणीफलव	१६	४	३१	२५० कालोभूतंभव्यं	१६	६	५४
३५ करंभंकृत्वातिर्य	४	२	७	२४६ कालोअश्वोवह	११	६	५३
२६४ कर्करिकोनिखात	२०	६	१३२	२४६ कालोभूतिममृज	१६	६	५३
१३६ कर्णाभ्यान्तेकङ्कषे	६	४	८	२४६ कालोमूंदिवमज	१६	६	५३
५७ कर्णाश्चावित्तदन्न	५	३	१३	२५० कालःप्रजा	१६	६	५३
२३ कर्शफस्यविशफ	३	२	६	२८० किमङ्गत्वामघव	२०	७	८६

पृष्ठांक.	कां०	अ०	ख०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	ख०
२६० किमयत्वावृषा	२०	६	१२६	६८ कृत्याकृतबलमिन	५	६	३१
१५२ कियतास्कभ्माप्र	१०	४	७	१४४ कृत्याकृतोवल	१०	१	१
६ किलासंचपलितं	१	५	२३	२४३ कृत्यादूषणएवा	१६	५	३४
२१८ किंभ्रातासद्यद	१८	१	१	११ कृत्यादूपिरयं	२	१	४
२१६ किंस्विन्नोराजा	१८	१	१	५८ कृत्याः सन्तुकृत्या	५	३	१४
२६० किंस्विबाहोस्व	२०	६	१२६	२०३ कृत्रिमः कंटकः	१४	२	२
२०४ कीर्तिश्रयशश्र	१५	१	२	२४१ कृन्तदर्भ	१६	४	२८
१६५ कीर्तिश्रयशश्र	१३	४	४	१६४ कृष्णायाः पुत्रो	१३	३	३
२०५ कीर्तिश्रयशश्र	१५	१	२	७२ कृष्णानियानं	६	३	२२
१३७ कीर्तिचत्रापय	६	३	६	१४२ कृष्णानियानं	६	५	१०
१७० कुतइन्द्रः कुतः	११	४	८	१६३ कृष्णानियानंहर	१३	३	३
१२५ कुतस्तौजातौ	८	५	६	२६२ केतुकृष्णवन्नकेतवे	२०	३	२६
१७० कुतः केगान्कुतः	११	४	८	२६८ केतुकृष्णवन्नके	२०	५	४७
२१३ कुम्भीकादूषाकाः	२६	२	६	२७५ केतुकृष्णवन्नकेतवे	२०	६	६६
१३२ कुलायेधि	६	२	३	१४५ केनदेवाँअनु	१०	१	२
२६४ कुलायंकृष्णवादि	२०	६	१३३	१४५ केनपर्जन्यमन्वे	१०	१	२
२७८ कुवित्सस्यप्रहि	२०	७	७८	१४४ केनपाष्णीआभृ	१०	१	२
२६० कुविदङ्गयवम	२०	६	१२५	१४५ केनश्रोत्रियमा	१०	१	२
२६३ कुहकंपककंपृ	२०	६	१३०	१४५ केनापोअन्व	१०	१	२
१०२ कुहूदेवानाममृत	७	४	४७	१४५ केनेमांभूमिं	१०	१	२
१०२ कुहूदेवीसुकृतं	७	४	४७	१४५ केनेयंभूमिर्वि	१०	१	२
१८३ कृत्यास्यसं	१२	४	४	१२६ केवलीन्द्रायदुदुहे	८	५	६
१५६ कृणुतंभूमं	११	१	१	५७ कैरातपृश्नउपतृ	५	३	१३
२६ कृणोमितेप्राजा	३	५	२३	१४७ कैरातिका	१०	२	४
११६ कृणोमितेप्राणा	८	१	२	२६३ कोअजुन्याः पयः	२०	६	१३०
५८ कृतव्यघानिविध्य	५	३	१४	२१८ कोअययुङ्क्तेधुरि	१८	१	१
२५८ कृतंनश्चघ्नी	२०	२	१७	२६३ कोअर्थवहुलिमां	२०	६	१३०
१०३ कृतंमेदक्षिये	७०	४	५	२६३ कोअसिद्यापयः	२०	६	१३०
				१४५ कोअस्मिन्नापो	१०	१	२

पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०
१४५ कोअस्मिन्प्राण	१०	१	२	१६१ क्रन्दायतेप्राणः	११	१	२
१४५ कोअस्मिन्यज्ञ	१०	१	२	३८ क्रमध्वमग्निना	४	३	१४
१४५ कोअस्मिन्पू	१०	१	२	१७८ क्रव्यादमग्निप्र	१२	२	२
१४५ कोअस्मिन्त्रैतो	१०	१	२	१७८ क्रव्यादमग्निश	१२	२	२
१४५ कोअस्मैवासः	१०	१	२	१७८ क्रव्यादमग्निमि	१२	२	२
१४४ कोअस्यबाहू	१०	१	२	६६ क्रव्यादमग्ने	५	६	२६
२१८ कोअस्यवेदप्रथ	१८	१	१	१७३ क्रव्यादानुवर्तय	११	५	१०
११२ कोअस्यानांदुहो	७	१०	१०३	६० क्रूरमस्याआश	५	४	१६
१४० कोददर्शप्रथमं	६	५	६	१३३ कोइआसीज्जामि	६	२	४
१२६ कोनुगौःक	८	५	६	१५७ कोडौनेस्तां	१०	५	६
२६८ कोवामद्याकरते	२०	६	१४३	१३८ कोधोवृकौ	६	४	७
१२५ कोविराजोमिथु	८	५	६	६४ क्लीवक्लीबं	६	१३	१३८
२२६ कोशंदुहन्ति	१८	४	४	६४ क्लीवंकध्योपशिन	६	१३	१३८
२६४ कोशविले	२०	६	१३५	१५२ क१प्रप्सन्ती	१०	४	७
२६३ कःकाप्यर्याःपयः	२०	६	१३०	१५२ क१प्रेसन्दीप्यते	१०	४	७
११२ कःपृश्निधेनुं	७	१०	१०४	१५२ कार्धमासाक	१०	४	७
१४४ कःसप्तखानि	१०	१	२	२६३ काहतंपरास्य	२०	६	१२६

ख

१७२ खडूरोषिचङ्क	११	५	१६२ खलःपात्रं	११	२	३
३६ खरावस्त्रा३इ	४	३	१५ १६८ खेरथस्यखेनसः	१४	१	१

ग

३८ गणास्त्वोपगायन्तु	४	३	१५	१६७ गन्धर्वप्सरसो	११	३	६
२३६ गणोभ्यःस्वाहा	१६	३	२२	१२४ गन्धर्वप्सरसः	८	४	८

पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०
६३ गन्धारिभ्योमूजव	५	५	२२	१६६ गृह्णाभितेसौभ	१४	१	१
२८३ गमअस्मेवसून्या	२०	८	९४	१०३ गोभिष्टरेमामति	७	४	५०
२१८ गर्भेनुनौजनिता	१८	१	१	२५६ गोभिष्टरेमामति	२०	२	१७
६४ गर्भोअस्योषधीनां	५	५	२५	२८१ गोभिष्टरेमामति	२०	७	८६
८६ गर्भोअस्योषधीनां	६	१०	६५	२८३ गोभिष्टरेमामति	२०	८	६४
६४ गर्भेतेमित्रावरुणौ	५	५	२५	२४० गोभिष्टृवापात्त्वृष	१६	४	२७
६४ गर्भेधेदिसिनीवा	५	५	२५	१३२ गोभ्योअश्वेभ्यो	६	२	३
२३८ गायत्र्युष्णिग	१६	३	२१	२८ गोसनिवाच	३	४	२०
१४१ गायत्रेणप्रतिमि	६	५	१०	१४१ गौरमीभेदभि	६	५	१०
४२ गावोभगोगाव	४	५	२१	१४२ गौरिन्मिमाय	६	५	१०
१३३ गावःसन्तु	६	२	४	६० गौरेवतान्	५	४	१८
१७४ गिर्यस्तेपर्वता	१२	१	१	२४२ ग्रामणीरासि	१६	४	३१
२६८ गिरावज्जोनसंभृ	२	५	४७	१८१ ग्राहिपाष्मानम	१२	३	३
२६६ गिरावज्जोनसंभृ	२०	६	१३७	१७९ ग्राह्यागृहाः	१२	२	२
८१ गिरावरगराटेषु	६	७	६६	२८४ ग्रीवाभ्यस्तउ	२०	८	६६
१६ गिरिमेनांआ	२	४	२५	१८ ग्रीवाभ्यस्तउष्णि	२	६	३३
२८३ गिरींरज्रात्रेजमा	२०	८	६४	१४४ ग्रीवास्तेकृत्ये	१०	१	१
२५५ गिर्वणःपाहिनः	२०	१	६	१७६ ग्रीष्मस्तेभूमेव	१२	१	१
१६० गीर्मिरूध्वान्	१३	१	१	७६ ग्रीष्मोहेमन्तःशि	६	६	५५
१३२ गुदाआसन्तिस	६	२	४	२०५ ग्रैष्मावेनं	१५	१	४
१२६ गृहमेधीगृहपति	८	५	१०	२०५ ग्रैष्मौमासौ	१५	१	४
१५६ गृहाणग्रावाणौ	११	१	१				

घ

२४१ घर्मइवाभितप	१६	४	२८	२५१ घृतस्यजूतिः	१६	७	५८
१२४ घर्मःसमिद्धो	८	४	८	४७ घृतहृदामधु	४	७	३४
११३ घृतमपसराम्यो	७	१०	१०६	२४३ घृतादुल्लसोमधु	१६	४	३३

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
२४७ घृतादुल्लुप्तमधु	१६	६	४६	१०६ घृतंतेअग्ने	७	८	८२
६६ घृतादुल्लुप्तं मधुना	५	६	२८	१५६ घृतंमोक्षन्ती	१०	५	६
२४० घृतेनत्यासमुच्चा	१६	४	२७	१६ घोराऋषयो	२	६	३५
२६ घृतेनसीतामधुना	३	४	१७				

च

१४ चक्षुरसिचक्षुर्मे	२	३	१७	२३८ चन्द्रमानक्षत्रै	१६	२	१६
१६२ चक्षुर्मुशलं	११	२	३	२३३ चन्द्रमामनसो	१६	१	६
५७ चक्षुषातेचक्षुर्ह	५	३	१३	१५ चन्द्रयत्तेतपस्तेन	२	४	२२
५४ चक्षुषोहेते	५	२	६	१५ चन्द्रयत्तेतेजस्तेन	२	४	२२
१६७ चक्षुःश्रोत्रं	११	३	५	१५ चन्द्रयत्तेऽर्चिस्तेन	२	४	२२
५८ चतस्रश्चमेचत्वा	५	३	१५	१५ चन्द्रयत्तेशोचिस्ते	२	४	२२
३ चतस्रोदिवः	१	२	११	१५ चन्द्रयत्तेहरस्तेन	२	४	२२
४७ चतुरःकुंभांश्चतु	४	७	३४	१६७ चित्तिराउपवर्ह	१४	१	१
१७२ चतुर्दन्ष्ट्रां	११	५	६	१६२ चित्राश्चिकित्वा	१३	२	२
२३६ चतुर्दशर्चेभ्यः	१६	३	२३	२३३ चित्राणिसाकं	१६	१	७
१५८ चतुर्धारेतो	१०	५	१०	१६२ चित्रंदेवानामुद	१३	२	२
१६१ चतुर्नमोअष्टकृ	११	१	२	२८७ चित्रंदेवानामुद	२०	६	१०७
२४६ चतुर्वीरंबध्यत	१६	५	४५	१६२ चित्रंदेवानांके	१३	२	२
१६६ चतुर्होतारआ	११	४	७	२८७ चित्रंदेवानांके	२०	६	१०७
१४४ चतुष्टयंयुज्यते	१०	१	२	१३८ चेतोहृदयं	६	४	
१६६ चतुरात्रःपञ्च	११	४	७	१३१ च्युताचेयं	६	१	२
१४२ चत्वारिवाक्परि	६	५	१	१६३ चहंपञ्चविलम्बु	११	२	३
२३१ चन्द्रमाअस्व	१८	४	४	१८४ चरेदेवात्रैहायणा	१२	४	४
६३ चन्द्रमनक्षत्राणा	५	५	२४				

छ

पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०
६४ छन्दांसियज्ञे	५	५	२६	२४१ छिन्धिदर्भ	१६	४	२८
१२५ छन्दःपक्षेउषसा	८	५	६	१८७ छिन्ध्याछिन्धि	१२	५	५
१८७ छिनत्यस्यापितृ	१२	५	५				

ज

१४१ जगतासिन्धुं	६	५	१०	१८४ जायमानाभिजा	१२	४	४
२४३ जङ्गिडोसिजङ्गि	१६	५	३४	४८ जायाइद्वो	४	८	३७
११ जङ्गिडोजम्भाद्	२	१	४	७६ जालापेणाभि	६	६	५७
२७६ जज्ञानःसोमंसह	२०	७	८७	१४६ जितमस्माकमुद्भिन्नम-			
१०२ जनाद्विषजनी	७	४	४५	स्माकमभ्यष्टां	१०	३	५
२८१ जनायचिद्यईवते	२०	७	६०	२१४ जितमस्माकम्	१६	२	८
२०३ जनियन्तिनाव	१४	२	२	२१४ जितम् ०।०।स	१६	२	८
१८१ जनीत्रीवप्रति	१२	३	३	२१४ जितम् ०।०।स	१६	२	८
१७६ जनंविभ्रती	१२	१	१	२१४ जितम् ०।०।स	१६	२	८
४ जरायुजःप्रथम	१	३	१२	२१४ जितम् ०।०।स	१६	२	८
२४ जरायैत्वापरि	३	३	११	२१४ जितम् ०।०।स	१६	२	८
२४० जरासुगच्छपरि	१६	३	२४	२१४ जितम् ०।०।स	१६	२	८
८५ जवस्तेअर्वभिहि	६	६	६२	२१४ जितम् ०।०।स	१६	२	८
१३० जहित्वंकाम	६	१	२	२१४ जितम् ०।०।स	१६	२	८
२४१ जहिर्भसपत्ना	१६	४	२६	२१४ जितम् ०।०।स	१६	२	८
२१३ जाग्रदुष्वप्यं	१६	२	६	२१४ जितम् ०।०।सनि	१६	२	८
८३ जातवदोनि	६	८	७७	२१४ जितम् ०।०।सनि	१६	२	८
२६४ जातोव्यख्यत्	२०	४	३४	२१४ जितम् ०।०।सप	१६	२	८
६१ जानीतस्मै	६	१२	१२३	२१४ जितम् ०।०।सप्र	१६	२	८

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
२१४ जितम् ० । ० । सवृ	१६	२	८	२५३ जीवलास्थजी	१६	७	६६
१२४ जितम् ० । । समा	१६	२	८	११६ जीवलानधारि	८	१	२
२१४ जितम् ० । ० । समि	१६	२	८	१२३ जीवलानधारिषां	८	४	७
२१४ जितम् ० । ० । सरा	१६	२	८	१७६ जीवानामायुः	१२	२	२
२१४ जितम् ० । ० । सव	१६	२	८	२५३ जीवास्थजीव्याः	१६	७	६६
२१४ जितम् ० । ० । सवा	१६	२	८	११५ जीवेभ्यस्त्वा	८	१	१
२१४ जितम् ० । ० । सो	१६	२	८	२६२ जीवेमशरदः	१६	७	६७
२१४ जितम् ० । ० । सोऽ	१६	२	८	१६६ जीवरुदन्ति	१४	१	१
२१४ जितम् ० । ० । सोऽ	१६	२	८	१०७ जुष्टोदमूनाअति	७	६	७३
२१४ जितम् ० । ० । सोऽ	१६	२	८	१६ जूणिपुनर्वी	२	४	२४
२१४ जितम् ० । ० । सोऽ	१६	२	८	२२७ जुद्धार्धारघाष्टु	१८	४	४
२१४ जितम् ० । ० । सोऽ	१६	२	८	१ ज्याकेपरिणो	१	१	२
२१४ जितमस्माकम्	१६	२	८	६२ ज्याघोषादुन्दुम	५	४	२१
२१५ जितमस्माकम्	१६	२	६	३१ ज्यायस्वन्त	३	६	३१
६० जिह्वाज्याभवति	५	४	१८	१३१ ज्यायान्निमिष	६	१	२
६ जिह्वायाअग्रे	१	६	३४	८८ ज्यैष्ठ्यांजातो	६	११	११०
११६ जीवतांज्योतिः	८	१	२	१३८ ज्योतिष्मतोलो	६	३	६
२४४ जीवलानामते	१६	५	३६				

त

६२ तक्मन्भ्रात्रा	५	५	२२	१६४ ततश्चैनमन्या	११	२	३
६२ तक्मन्पूजवतो	५	५	२२	१६४ ततश्चैनमन्या	११	२	३
६२ तक्मन्व्यालवि	५	५	२२	१६४ ततश्चैनमन्या	११	२	३
१६३ ततश्चैनमन्यया	११	२	३	१६३ ततश्चैनमन्या	११	२	३
१६४ ततश्चैनमन्यया	११	२	३	१६४ ततश्चैनमन्या	११	२	३
१६३ ततश्चैनमन्या	११	२	३	१६४ ततश्चैनमन्येन	११	२	३
१६४ ततश्चैनमन्या	११	२	३	१६३ ततश्चैनमन्येन	११	२	३

पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०
१६४ ततश्चैनमन्येन	११	२	३	२०६ तद्यस्यैवंविद्वान्			
१६४ ततश्चैनमन्येन	११	२	३	ब्रात्यएकां	१५	२	१३
१६३ ततश्चैनमन्येन	११	२	३	२०६ तद्यस्यैवंविद्वान्			
१६४ ततश्चैनमन्येनो	११	२	३	ब्रात्यश्चतुर्थी	१५	२	१३
१६४ ततश्चैनमन्येनो	११	२	३	२०६ तद्यस्यैवंविद्वान्			
१६३ ततश्चैनमन्येनो	११	२	३	ब्रात्यस्तृतीयां	१५	२	१३
१६४ ततश्चैनमन्यः	११	२	३	२०८ तद्यस्यैवंविद्वान्			
६४ ततस्ततामहास्ते	५	५	२४	ब्रात्योतिथिः	१५	२	११
६४ तताश्वरे	५	५	२४	२०६ तद्यस्यैवंविद्वान्			
६१ ततंतन्तुमन्येके	६	१२	१२२	ब्रात्योद्धितीयां	१५	२	१३
२५५ तत्त्वायामिसुवीर्यं	२०	१	६	२०६ तद्यस्यैवंविद्वान्			
२६६ तत्त्वायामिसुवीर्यं	२०	५	४६	ब्रात्योपरि	१५	२	१३
२८६ तत्सूर्यस्यदेवत्वं	२०	६	१२३	२०८ तद्यस्यैवंविद्वान्			
६६ तथातदग्नेकृणु	५	६	२६	ब्रात्योराज्ञो	१५	२	१०
२१५ तदग्निराहतदु	१६	२	६	१४५ तद्वाअथर्वणः	१०	१	२
१२० तदग्निराहतदु	८	३	५	२६४ तद्वातउन्मथाय	२०	६	१३२
११८ तदग्नेचक्षुः	८	२	३	१२८ तद्विपंसर्पा	८	५	१०
२७२ तदद्याचित्त	२०	५	६१	१०० तद्विष्णोःपरमपदं	७	३	२६
२१३ तदमुष्माअग्ने	१६	२	६	६० तद्वैराष्ट्रमासवति	५	४	१६
२३६ तदस्तुमित्रावरु	१६	२	११	२७८ तद्वोगायसुते	२०	७	७८
५१ तदिदासभुवनेषु	५	१	२	५६ तन्नूनपात्पथ	५	३	१२
२८७ तदिदासभुवनेषु	२०	६	१०७	८५ तन्ष्टेवाजिन्तन्वं	६	६	६२
५१ तदृष्टतेमहत्पृथु	५	१	१	२५२ तन्नूतन्वामेसहे	१७	२	६१
२०४ तदेकमभवत्	१५	१	१	१५४ तन्त्रमेकेषुवती	१०	४	७
१२८ तद्ब्रह्मच	८	५	१०	६५ तन्नस्तुरीयमङ्गुतं	५	६	२७
१५८ तद्भद्राःसमगच्छ	१०	५	१०	२६५ तन्नोविवोचोददि	२०	४	३६
१२८ तद्यस्माएवं	५	८	१०	२८६ तन्मित्रस्यवरुण	२०	६	१२३
२०८ तद्यस्यैवंविद्वान्				१८३ तन्वंस्वर्गोविद्बुधा	१२	३	३
ब्रात्यउद्धते	१५	२	१२	४८ तपनोऽस्मि	४	८	३६

तपश्चैवास्तां.

[४२]

तस्मैदक्षिणाया.

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
१६६ तपश्चैवास्तां	११	४	८	१६१ तवचतस्रःप्रदिश	११	१	२
१७० तपश्चैवास्तां कर्म	११	४	८	२६६ तवच्यौत्नानि	२२	४	३७
२२२ तपसायेअना	१८	२	२	२८६ तवत्यादिन्द्रियं	२०	६	१०६
१०७ तप्तोवाघमोनक्षतु	७	६	७३	२८६ तवघोरिन्द्रयौत्स्यं	२०	६	१०६
२०७ तमाहवनीयश्च	१५	१	६	४३ तवव्रतेनिविशन्ते	४	५	२५
२०७ तमितिहासश्च	१५	१	६	२८० तवेदंविश्वममितः	२०	७	८७
१६५ तमिदंनिगतं	१३	४	४	५७ तस्तुवंनतस्तुवं	५	३	१३
१६५ तमिदंनिगतंसह	१३	४	४	१३७ तस्माअभ्रोभवन्	६	३	६
२६१ तमिन्द्रमदमा	२०	३	२४	२ तस्माअरंगमाम	१	१	५
२७० तमिन्द्रंजोइवीमि	२०	५	५५	२०५ तस्माउदीच्या	१५	१	४
२६८ तमिन्द्रंवाजयाम	२०	५	४७	२०६ तस्माउदीच्या	१५	१	५
२६६ तमिन्द्रंवाजयाम	२०	६	१३७	१३७ तस्माउद्यन्तसूर्यो	६	३	६
१५१ तमिमंदेषतामणि	१०	३	६	१३७ तस्माउपाहि	६	३	६
२६५ तमीमहइन्द्रमस्य	२०	४	३६	२०६ तस्माऊर्ध्वाया	१५	१	४
२६५ तमुनःपूर्वेपितरो	२०	४	३६	२०६ तस्माऊर्ध्वाया	१५	१	५
६६ तमुष्टुहियो	६	१	१	१२७ तस्मातृपितृभ्यो	८	५	१०
२०७ तमृचवश्चार्तवा	१५	१	६	२१५ तस्मादमुंनिर्भजा	१६	२	८
२०६ तमृचश्चसामानि	१५	१	६	२१४ तस्मादमुंनिर्भजा	१६	२	७
२०६ तमृतंचसत्यं	१५	१	६	२३३ तस्मादश्वाअजा	१६	१	६
२७२ तम्बभिप्रगायत	३०	५	६१	१२७ तस्मादेवेभ्यो	८	५	१०
२७२ तम्बभिप्रगायत	२०	५	६२	१२७ तस्मान्मनुष्येभ्यः	८	५	१०
१७२ तयार्बुदेप्रणु	११	५	६	२३३ तस्माद्यज्ञात्सर्व	१६	१	६
१६ तयाहंशत्रून्त्सा	२	५	२७	२३३ तस्माद्यज्ञात्सर्व	१६	१	६
१५४ तयोरहंपरिनृत्य	१०	४	७	१२७ तस्माद्वनस्पतीनां	८	५	१०
१६१ तरणिर्विश्वदर्श	१३	२	२	१८६ तस्माद्वैब्राह्मणा	१२	५	५
२६८ तरणिर्विश्वदर्श	२०	५	४७	१७१ तस्माद्वैविक्रान्पु	११	४	८
६५ तरीमन्द्रासु	५	६	२७	१४६ तस्मिन्दिश्यये	१०	१	२
७७ तर्दहैपतङ्गहै	६	५	५०	१५० तस्मैघृतंसुरां	१०	३	६
७७ तर्दापतेषघापते	६	५	५०	२०५ तस्मैदक्षिणाया	१५	१	४

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
२०६ तस्मैदक्षिणाया	१५	१	५	२१० तस्य०। योस्य			
२०६ तस्मैध्रुवायादि	१५	१	४	द्वितीयोपानः	१५	२	१६
२०६ तस्मैध्रुवायादि	१५	१	५	२१० तस्य०। योस्य			
२०६ तस्मैप्रतीच्या	१५	१	५	द्वितीयोऽध्यायः	१५	२	१७
२०५ तस्मैप्रतीच्यादि	१५	१	४	२१० तस्य०। योस्य			
२०६ तस्मैप्राच्यादिशो	१५	१	५	द्वितीयः	१५	२	१५
२०५ तस्मैप्राच्यादिशः	१५	१	४	२१० तस्य०। योस्य			
२०५ तस्मैवात्यायास	१५	१	३	पञ्चमोपानः	१५	२	१६
२०६ तस्मैसर्वेभ्यो	१५	१	५	२१० तस्य०। योस्य			
२६३ तस्यअनुनिभ	२०	१	१३१	पञ्चमाध्यायानस्तः	१५	२	१७
२०५ तस्यदेवजनाः	१५	१	३	२१० तस्य०। योस्य			
१६ तस्यप्राशंत्वंजहि	२	५	२७	पञ्चमः	१५	२	१५
२१० तस्यवात्यस्य	१५	२	१५	२१० तस्य०। योस्य			
२१० तस्यवात्यस्य	१५	२	१८	प्रथमः	१५	२	१५
२१० तस्य०। एकंतदे	१५	२	१७	२१० तस्य०। योस्य			
२१० तस्य०। यदादि	१५	२	१७	प्रथमोपानः	१५	२	१६
२१० तस्य०। योस्य				२१० तस्य०। योस्य			
चतुर्थोपानः	१५	२	१६	प्रथमोऽध्यायः	१५	२	१७
२१० तस्य०। योस्य				२१० तस्य०। योस्य			
चतुर्थोऽध्यायः	१५	२	१७	षष्ठोपानः	१५	२	१६
२१० तस्य०। योस्य				२१० तस्य०। योस्य			
चतुर्थः	१५	२	१५	षष्ठोऽध्यायानस्त	१५	२	१७
२१० तस्य०। योस्य				२१६ तस्य०। योस्य			
तृतीयोपानः	१५	२	१६	षष्ठः	१५	२	१५
२१० तस्य०। योस्य				२१० तस्य०। योस्य			
तृतीयोऽध्यायः	१५	२	१७	सप्तमोपानः	१५	२	१६
२१० तस्य०। योस्य				२१० तस्य०। योस्य			
तृतीयः	१५	२	१५	सप्तमोऽध्यायः	१५	२	१७

	का०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०
२१० तस्य० योस्य				१८६ तानिसर्वाण्यप	१२	५	५
सप्तमः	१५	२	१५	१७५ तानःप्रजाःमं	१२	१	१
२१० तस्य० समान	१५	२	१७	४७ तान्तसत्यैजाःप्रदह	४	८	३६
१८६ अस्याआहननं	१२	५	५	५७ ताबुवंनताबुवं	५	३	१३
१९७ तस्याइन्द्रोवत्स	८	५	१०	१२७ तामन्तको	८	५	१०
१२८ तस्माइन्द्रोवत्स	८	५	१०	१८६ तामाददानस्य	१२	५	५
२०५ तस्याग्नीमश्च	१५	१	३	२०५ तामासन्दीत्रात्य	१५	१	३
१२७ तस्यामनुर्वेव	८	५	१०	१२७ ताम्रपाह्वयन्त	८	५	१०
१६५ तस्यामूसर्वानव	१३	४	४	१२८ तामूर्जादेवा	८	५	१०
१२३ तस्यामूनभ्येमं	८	४	७	६७ तार्ष्टीधीरग्नेसमि	५	६	२६
२०६ तस्यामेवास्त	१५	२	१३	२६३ तावज्जिष्णुमान्दि	२०	३	३१
१२७ तस्यायमोराजा	८	५	१०	१८० तावद्वाचनुस्तति	१२	३	३
१२८ तस्याश्चित्ररथः	८	५	१०	२३३ तावन्तोअस्यम	१६	१	६
१२८ तस्यास्तवको	८	५	१०	१६५ तावांस्तेमघवन्	१३	४	४
१२८ तस्याःकुबेरो	८	५	१०	२६३ तातामेकाहुरि	२०	६	१२६
१२८ तस्याःसोमोराजा	८	५	१०	१२ तामुन्वान्तर्जरस्य	२	२	१०
२१४ तस्येदंवर्चस्तेजः	१६	२	८	१२८ तांतिरोधामित	८	५	१०
२१५ तस्येदंवर्चस्तेजः	१६	६	८	१२७ तांदेवमनुष्या	८	५	१०
१६४ तस्येमेनवकोशा	१३	४	४	१८५ तांदेवाअमीमां	१२	४	४
१६५ तस्येमेसर्वेयातव	१३	४	४	१२८ तांदेवःसविता	८	५	१०
१६४ तस्यैषमारुतो	१३	४	४	१२७ तांद्विर्धात्व्यो	८	५	१०
१६२ तस्योदनस्यवृह	११	२	३	१२८ तांधृतराष्ट्रः	८	५	१०
१७६ ताअधरादुदीची	१२	२	२	२०१ तांक्षुपांक्षिवतमा	१४	२	२
२३२ ताअपःशिवा	१६	१	२	१२७ तांपृथिव्यो	८	५	१०
२६६ ताअर्पन्तिशुभि	२०	५	४८	१२८ तांवृहस्सति	८	५	१०
२८८ ताअस्यनमसा	२०	६	१०८	१२७ तामायामसुरा	८	५	१०
२८७ ताअस्यपृतना	२०	६	१०८	४१ तामिसहस्राक्षोदेवो	४	४	१६
२२ तानश्चत्यनिः	३	२	६	१२८ तारजतनाभिः	८	५	१०
१६७ तानिकल्पद्वय	११	३	५	१२८ तावसुरुचिः	८	५	१०

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
६८ तांसवितःसत्यस	७	२	१५	२६१ तुभ्येदिन्द्रस्व	२०	३	२४
१३६ तांस्तेरक्षन्तु	६	३	५	२७६ तुभ्येदिमासवना	२०	७	७३
१४७ तांस्त्वंप्रच्छिन्धि	१०	२	३	११५ तुभ्यंवातःपवतां	८	१	१
१२७ तांस्वर्धा	८	५	१०	२८४ तुभ्यंसुतास्तुभ्य	२०	८	६६
२६५ तांहजरितर्जः	२०	६	११५	२८६ तुरण्यवोमधुमन्तं	२०	६	११६
४४ तिग्ममनीकंविदितं	४	६	२७	१०३ तुराणाम्पुराणां	७	४	५०
१६२ तिग्मोविभ्राजन्	१३	२	२	२५४ तुविग्रीवोवपोद	२०	१	५
१०४ तिरश्चिराजेरसि	७	५	५६	२३६ तृचेभ्यःःवाहा	१६	३	२३
१५४ तिर्यग्विलश्चम	१०	४	८	१३८ तृणानिप्राप्तः	६	५	७
५ तिष्ठावरोतिष्ठ	१	४	१७	१३२ तृणैरावृतापल	६	२	३
५८ तिमश्चमेत्रिशच	५	३	१५	६२ तृतीयकंवितृतीयं	५	५	२२
१५८ तिम्रो जिह्वावरुण	१०	५	१०	२३६ तृतीयेभ्यश्च	१६	३	२२
४१ तिम्रोदिवस्तिग्मः	४	४	१६	२४१ तृन्दिदर्भ	१६	४	२६
२४० तिम्रोदिवस्तिग्मः	१६	४	२७	१६८ तृष्टमेतत्कटुक	१४	१	१
२४२ तिम्रोदिवोअत्य	१६	४	३२	११३ तृष्टासितृष्टिका	७	१०	११३
५२ तिम्रोदेवीर्महिनः	५	१	३	११३ तृष्टिकेतृष्टिवन्दन	७	१०	११३
१४० तिम्रोमातृस्त्रीन्	६	५	६	४० तृष्णामारंजुधा	४	४	१७
२६ तिम्रोमात्रागन्ध	३	५	२४	२२ तेअधराञ्चः	३	२	६
१५४ तिम्रोहप्रजा	१०	४	८	१३१ तेअधराञ्चःप्र	६	१	२
२७ तीक्ष्णीयांसः	३	४	१६	५८ तेऽवदन्प्रथमा	५	४	१७
११८ तीक्ष्णोनाग्नेचक्षु	८	२	३	१३३ तेकुष्ठिकाः	६	२	४
२४३ तीक्ष्णोराजाधि	१६	४	३३	१२७ तेकृषिच	८	५	१०
६० तीक्ष्णोशवोब्राह्म	५	४	१८	२६० तेत्वामदाअमद	२०	३	२१
२१८ तीर्थिंस्तरन्ति	१८	४	४	२५६ तेत्वामदाइन्द्र	२०	१	१२
२८४ तीव्रस्याभिवय	२०	८	६६	११५ तेत्वारक्षन्तुते	८	१	१
२७५ तुभ्येतुञ्जेयउत्त	२०	६	७०	१७६ तेदेवेभ्यश्चा	१२	२	२
२०० तुभ्यमग्रेपर्यवहन्	१४	२	२	२१२ तेनतमभ्यतिसृ	१६	१	१
१६२ तुभ्यमारण्याः	११	१	२	८३ तेनभूतेनहविषा	६	८	७८
१७ तुभ्यमेवजारिमन्	२	५	२८	२४६ तेनेषिततेन	१६	६	५३

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
२१३ तेनैनंविध्याम्य	१६	२	७	२८१ तंबर्घयन्तोमति	२०	८	६१
२१३ तेरेष्टुष्मैपरावह	१६	२	६	२६७ तंबारथंवयमथा	२०	६	१४३
२६३ तेवृक्षाःसहतिष्ठ	२०	६	१३१	६० तंबृक्षाभपसेधन्ति	५	४	१६
१३६ तेषामासन्नाना	६	३	६	२०४ तंबैरूपंचवै	१५	१	२
१३८ तेषानकश्चना	६	३	६	२५५ तंबोदस्ममृतीषहं	२०	१	६
१६५ तेषांप्रज्ञानाय	११	२	३	२६६ तंबोदस्ममृतीषहं	२०	५	४६
१७२ तेषांसर्वेषामीशा	११	५	६	२६६ तंबोधियानव्य	२०	४	३६
२८१ तेसत्येनमनसा	२०	८	६१	२७३ तंबोवाजानांपति	२०	५	६४
४० तैस्त्वासर्वैरभि	४	४	१६	२०५ तंशयैतंच	१५	१	२
१४८ तौदीनामासि	१०	२	४	२०७ तंश्रद्धाचयज्ञश्च	१५	१	७
७१ तौविलिकेवेल	६	२	१६	२०८ तंसभाचसमिति	१५	२	६
२८२ तंघेमिस्थानमस्वि	२०	८	६२	१६१ तंसमाप्नोति	१३	२	२
२१४ तंजहितेनमन्दस्व	१६	२	७	२६८ तंसुष्टुत्याविवासे	२०	५	४४
२७२ तंतेमदंगुणीमसि	२०	५	६१	२८८ तंद्द्विस्वराजंवृषमं	२०	६	११३
२७४ तंत्वावाजेषुवा	२०	६	६८	११० त्यमूषुवाजिनं	७	८	८५
२१३ तंत्वास्वप्न	१६	२	५	१६२ त्रपुभस्महरितं	११	२	३
२१३ तंत्वास्वप्नतथा	१६	२	५	२४१ त्रयस्त्रिंशद्देवता	१६	४	२७
२५० तंत्वास्वप्नतथा	१६	७	५७	२३६ त्रयोदशर्चेभ्यः	१६	३	३
१६३ तंत्वौदनस्य	११	२	३	३६ त्रयोदासाआब्ज	४	२	६
१५१ तंधाताप्रत्यमुञ्च	१०	३	६	१८१ त्रयोलोकाःसंमि	१२	३	३
१२८ तंपुण्यगन्धं	८	५	१०	१४२ त्रयःकेशिन	६	५	१०
२६६ तंपृच्छन्तीवज्रह	२०	४	३६	६५ त्रयःपोषास्त्विष्टि	५	६	२८
२०७ तंप्रजापतिश्च	१५	१	७	२२७ त्रयःसुपर्णाउपर	१८	४	४
२०७ तंप्रजापतिश्च	१५	१	६	६५ त्रयःसुपर्णास्त्रिवृ	५	६	२८
२०४ तंबृहच्चरथंतरं	१५	१	२	११० त्रातारमिन्द्रमवि	७	८	८६
२०६ तंभूमिश्चाग्निश्चौ	१५	१	६	३८ त्रायन्तामिमं	४	३	१३
२०४ तंयज्ञायज्ञियं	१५	१	२	१२२ त्रायन्तामिमं	८	४	७
२३३ तंयज्ञंप्रावृषा	१६	१	६	८५ त्रायध्वनोअध	६	१०	६३
१६४ तंघत्साउपातिष्ठ	१३	४	४	८८ त्रायमाणेविश्वजि	६	११	१०७

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
२२१ त्रिकटुकैभिःपव	१८	२	२	२६० त्वमाविथसुश्रव	२०	३	२१
२८८ त्रिकटुकेषुचेतनं	२०	६	११०	२६५ त्वमिन्द्रकपोताय	२०	६	१३५
२८३ त्रिकटुकेषुमहि	२०	८	६५	२८६ त्वमिन्द्रप्रतूर्ति	२०	६	१०५
८६ त्रितेदेवाअमृजतै	६	११	११३	२८३ त्वमिन्द्रवलाह	२०	८	६३
२३३ त्रिभिःपद्भिर्धाम	१६	१	६	२६५ त्वमिन्द्रशर्मरिणा	२०	६	१३५
११८ त्रिर्यातुधानः	८	२	३	२८३ त्वमिन्द्रसजोषसं	२०	८	६३
६३ त्रिशीर्षाणंत्रिक	५	५	२३	२१६ त्वमिन्द्रस्त्वं	१७	१	१
१७३ त्रिषन्धेतमसा	११	५	१०	८६ त्वमिन्द्राधिराज	६	१०	६८
१५७ त्रिषुपात्रेषुतं	१०	५	१०	२५० त्वमिन्द्रापुरुहूत	१६	७	५५
१४३ त्रिष्ठादेवाअजन	१६	५	३५	२७२ त्वमिन्द्राभिभूर	२०	५	६२
७४ त्रिंशद्धामाविरा	६	३	३१	२८३ त्वमिन्द्रासिभूर	२०	८	६३
२६६ त्रिंशद्धामाविरा	२०	५	४८	२१६ त्वमिन्द्रासिविभ	१७	१	१
२४५ त्रिःशाम्बुभ्यो	१६	५	३६	२८३ त्वमिन्द्रासिषुत्र	२०	८	६३
२१६ त्रीणिच्छन्दांसि	१८	१	१	१७ त्वमीशिषेपशूनां	२	५	२८
२४४ त्रीणितेकुष्ठाना	१६	५	३६	२८३ त्वमीशिषेसुता	२०	८	६३
२२५ त्रीणिपदानिरु	१८	३	३	२६० त्वमेतांजनराहो	२०	३	२१
१०० त्रीणिपदावि	७	३	२६	१६३ त्वमोदनंप्राशी	११	२	३
१८५ त्रीणिवैवशाजा	१२	४	४	४८ त्वयापूर्वमथर्वाण्यो	४	८	३७
२६४ त्रीययुष्टस्यना	२०	६	१३२	१८७ त्वयाप्रमूर्णमृदि	१२	५	५
२४० त्रीभाकांस्त्रीन्	१६	४	२७	४५ त्वयामन्योसरथ	४	७	३१
६५ त्रेधाजातंजन्म	५	६	२८	४८ त्वयावयमप्सरसो	४	८	३७
१५६ त्रेधाभागोनिहि	११	१	१	५१ त्वयावयंशाशमहे	५	१	२
६५ त्र्यायुषंजमदग्नेः	५	६	२८	२८७ त्वयावयंशाशम	२०	६	१०७
१७५ त्वज्जातास्त्वयि	१२	१	१	२४७ त्वयिरात्रिवसा	१६	६	४७
२२५ त्वमग्नेर्हडितोजा	१८	३	३	८६ त्वष्टाजायामजन	६	८	७८
१६४ त्वमग्नेःकृतुभिः	१३	३	३	२२० त्वष्टादुहित्रे	१८	१	१
३ त्वमग्नेयातुधाना	१	२	७	३१ त्वष्टादुहित्रे	३	६	३१
२५१ त्वमग्नेव्रतपा	१६	७	५६	६६ त्वष्टामेदैव्यं	६	१	४
२४२ त्वमसिसहमानो	१६	४	३२	६४ त्वष्टायुनक्तुबहु	५	५	२६
१७७ त्वमस्यावपनी	१२	१	१	१६६ त्वष्टावासोव्यद	१४	१	१

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
६४ त्वष्टःश्रेष्ठेन	५	५	२५	२१६ त्वंनइन्द्रोतिभिः	१७	१	१
१११ त्वामग्नेवृणते	२	२	९	२६६ त्वंनृभिर्नृमणो	२०	४	३७
२४१ त्वामाहुर्देववर्म	१६	४	३०	२७ त्वंनोअग्नेअग्नि	३	४	२०
२८५ त्वामिद्विहवामहे	२०	६	६८	११८ त्वंनोअग्नेअधरात्	८	२	३
२१६ त्वामिन्द्रब्रह्मणा	१७	१	१	८३ त्वंनोनभसस्पत	६	८	७६
२७८ त्वामुग्रमवसे	२०	७	८०	८८ त्वंनोमेधेप्रथमा	६	११	१०८
१०७ त्वाष्ट्रेणाहंवचसा	७	७	७४	२४३ त्वंभूमिमत्येण्यो	१६	४	३३
२८० त्वंजनाममसत्ये	२०	७	८६	२४२ त्वमणीनामधिपा	१६	४	३१
२१ त्वाविशोवृणतां	३	१	४	२१६ त्वंरत्नमेप्रदिप	१७	१	१
२८६ त्वाविष्णुर्वृहन्द्	२०	६	१०६	२५६ त्वंवर्मासिसप्रथ	२०	३	१६
२८७ त्वाशुषिन्पुरुहूत	२०	६	१०८	६४ त्वंवीरुधांश्रेष्ठतमा	६	१३	१३८
२६१ त्वासुतस्यपीतये	२०	३	२४	२६३ त्वंवृषालुंमघवन्	२०	६	१२८
२७५ त्वांस्तोमाअग्नी	२०	६	६६	२८४ त्वंसिन्धूरवांसु	२०	८	६५
५१ त्वेक्रतुमपि	५	१	२	२७४ त्वंसुतस्यपीतये	२०	६	६६
२८७ त्वेक्रतुमपि	२०	६	१०७	१५५ त्वंस्त्रीत्वंपुमान	१०	४	८
२३० त्वेषस्तेधूम	१८	४	४	२६६ त्वंहत्यत्सप्तम्यो	२०	६	१३७
२६० त्वंकरञ्जमुत	२०	३	२१	२६६ त्वंहत्यदप्रतिमा	२०	६	१३७
२४६ त्वंकामसहसासि	१६	६	५२	२६६ त्वंहत्यदिन्द्रकुत्स	२०	४	३७
२५७ त्वंतमिन्द्रपर्वतं	२०	२	१५	२८७ त्वंहिनःपिता	२०	६	१०८
२१६ त्वंवृतंत्वंपर्ये	१७	१	१	४६ त्वंहिमन्योअभि	४	७	३२
२६३ त्वंत्वमह्यथाउप	३०	३	३०	४६ त्वंहिविश्वतोमुख	४	७	३३
२८६ त्वंदाताप्रथमो	२०	६	१०४	२७३ त्वंहिशश्वतीना	२०	५	६४
२६६ त्वंघृष्णोघृषता	२०	४	३७	२६२ त्वंहिस्तोमवर्धन	२०	३	२६
२१६ त्वंनइन्द्रमहते	१७	१	१	५६ त्वंहा१ङ्गवरुण	५	३	११
२८७ त्वंनइन्द्राभरं	२०	६	१०८	५६ त्वंहाङ्गवरुणब्रवी	५	३	११

द

३० दक्षिणादिगिन्द्रो	३	६	२७	१८३ दक्षिणाद्यैत्वादि	१२	३	३
१३२ दक्षिणायादिशः	६	२	३	१८० दक्षिणादिशम	१२	३	३

दक्षिणायांत्वा.

[४६]

दीर्घायुत्वाय.

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
२२५ दक्षिणायांत्वा	१८	३	३	१६२ दिवस्पृष्टेधावमा	१३	२	२
२२४ दण्डहस्तादाद	१८	२	२	६६ दिवामानक्रयत	५	६	२६
१८३ ददामीत्येवब्रूया	१२	४	४	३६ दिविजातःसमुद्र	४	२	१०
२२३ ददाम्यस्मा	१८	२	२	२४२ दिवितेतूलमोषधे	१६	४	३२
५७ ददिहिमहंवरुणो	५	३	१३	१६१ दिवित्वात्रिरधा	१३	२	२
२६६ दधिक्राव्णो	२०	६	१३७	२६२ दिविनकेतुरधि	२०	३	३०
२५५ दधिष्वाजठरे	२०	१	६	१० दिविस्पृष्टो	२	१	२
६८ दमूनदेवःसविता	७	२	१४	७० दिवेचक्षुषे	६	१	१०
२४३ दर्मेणत्वंकृण्वो	१६	४	३३	५५ दिवंस्वाहा	५	२	६
२४३ दर्मेणदेवजातेन	१६	४	३२	५५ दिवेस्वाहा	५	२	६
१४७ दर्भःशोचिस्तरू	१०	२	४	६१ दिवोनुमावृहतो	६	१२	१२४
४१ दर्शयमायातुधाना	४	४	१६	२३७ दिवोमादित्या	१६	२	१६
१०६ दशोसिदर्शतोसि	७	७	८१	२४१ दिवोमादित्या	१६	४	२७
५८ दशचमेशतं	५	३	१५	१२ दिवोमूलमव	२	२	७
२३६ दशर्चभ्यःस्वाहा	१६	३	२३	१०० दिवोविष्णुततवा	७	३	२६
१२ दशवृत्तमुञ्चेमं	२	२	६	१८६ दिवंचरोहपृथिवीं	१३	१	१
१६६ दशशाकमजाय	११	४	८	२८ दिवंपृथिवी	३	५	२१
१४१ दहदर्भ	१६	४	२६	१६८ दिवंब्रह्मोनक्षत्रा	११	३	
२७० दानामृगोनवा	२०	५	५३	४१ दिव्यस्यसुपर्णस्य	४	४	१६
२७१ दानामृगोनवा	२०	५	५७	४६ दिव्यादित्याय	४	८	३६
४६ दिक्षुचन्द्राय	४	८	३६	१० दिव्योगन्धर्वो	२	१	२
१६२ दितिःशूर्पमदि	११	२	३	१०१ दिव्यसुपर्णपयसं	७	४	३६
२०७ दितेरचवै	१५	१	६	१२५ दिशश्चतस्रो	८	४	८
६७ दितेःपुत्राणां	७	१	७	१६१ दिशाप्रज्ञानां	१३	२	२
६६ दिवस्त्वापातुहरि	५	६	२८	१४६ दिशोज्योतिष्म	१०	३	५
६१ दिवस्पृथिव्याः	६	१३	१२५	१३२ दिशोदिशःशाला	६	२	३
१२६ दिवस्पृथिव्याः	६	१	१	४८ दिशोधेनवस्तासां	४	८	३६
२३२ दिवस्पृथिव्याः	१६	१	३	२५४ दीर्घस्त्वेअस्त्वं	२०	१	५
				११ दीर्घायुत्वाय	२	१	४

कां० अ० सू० पृष्ठांक.	कां० अ० सू०
६१ कुन्दुमेवाचंप्रयतां ५ ४ २०	८६ देवाअदुःसूर्यो ६ १० १००
१८४ दुरदम्नैनमाशये १२ ४ ४	२३८ देवाअमृतेनो १६ २ १६
२६१ दुरोअश्वस्य * २० ३ २१	७४ देवाइमंमधुना ६ ३ ३०
१२१ दुर्णमाचसुनामा ८ ३ ६	२४६ देवाञ्जनत्रैककुदं १६ ५ ४४
२२० दुर्मत्वत्रामृतस्य १८ १ १	२६५ देवाददत्वासुरं २० ६ १३५
२४४ दुर्हार्दःसंधोरं १६ ५ ३५	३६ देवानामस्थिकृशनं ४ २ १०
२३ दुष्टयैदित्वा ३ २ ६	१६७ देवानामेतत्परिषू ११ ३ ५
१३० दुष्पञ्चकाम ६ १ २	२१३ देवानामेनंधोरैः १६ २ ७
३७ दुहेसायंदुहे ४ ३ ११	२४० देवानानिहितं १६ ४ २७
२८ दुहामेपंच ३ ४ २०	२५१ देवानापत्नीनां १६ ७ ५७
२४६ दूराश्चकमानाय १६ ६ ५२	१०२ देवानापत्नीरुशती ७ ४ ४६
२० दूरेचित्सन्त ३ १ ३	१३८ देवानापत्नीः ६ ४ ७
१५४ दूरेपूर्येनवसति १० ४ ८	१३३ देवानांभाग ६ २ ४
१३ दूष्यादूपिरसि २ ३ ११	११६ देवानांहेतिः ८ १ २
१३ दृढोदंह २ ३ ११	११३ देवान्यन्नाथितो ७ १० १०६
१८ दृष्टमदृष्टमदृष्ट २ ५ ३१	२२७ देवायज्ञमृतवः १८ ४ ४
६४ दृष्टप्रत्नानजनया ६ १३ १३६	१८४ देवावशामयाचन् १२ ४ ४
६४ दृष्टमूलमाग्रयञ्च ६ १३ १३७	१८४ देवावशामयाचन् १२ ४ ४
१३८ देवजनागुदा ६ ४ ७	१८५ देवावशांपर्यवदन् १२ ४ ४
२६३ देवत्वप्रतिष्ठय २० ६ १३०	५६ देवावाएतस्या ५ ४ १७
६० देवपीयुश्चरति ५ ४ १८	१२ देवावास्तेचीति २ २ ६
२७४ देवयन्तोयथा २० ६ ७०	७३ देवाःकपोतइषितो ६ ३ २७
८३ देवसंस्फान ६ ८ ७६	१६६ देवाःपितरो ११ ४ ७
१६६ देवस्तेसविता ४ १ ११	१५६ देवाःपितरो १० ५ ६
१४८ देवस्यत्वासवितुः १० ३ ५	६१ देवाःपितरः ६ १२ १२३
२४६ देवस्यत्वासवितुः १६ ६ ५१	६४ देवादेव्यामाधि ६ १३ १३६
७२ देवस्यसवितुः ६ ३ २३	२६४ देवीहनत्कुहनत् २० ६ १३२
१८६ देवहेतिर्द्विमाणा १२ ५ ५	५३ देवेभ्योअधिजातो ५ १ ४
२०१ देवाअग्रेन्यपद्यन्त १४ २ २	२२५ देवेभ्यःकमवृणी १८ ३ ३

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
१४३ देवैः सात्विभ्याः	१०	१	१	२२१ द्युमन्तस्त्वेधीमहि	१८	१	१
८८ देवैः सात्विभ्याः	६	११	१११	२५६ द्युमन्तपुतनाज्ये	२०	३	१६
११ देवैर्दत्तेन	२	१	४	४१ द्यौर्धनुस्तस्याम्ना	४	८	३६
२०२ देवैर्दत्तं मन्त्रा	१४	२	२	१४१ द्यौर्नः पिता जनि	६	५	१०
१७८ देवोऽग्निः संक	१२	२	२	७८ द्यौश्चमद्दं पृथि	६	६	५३
२१६ देवो देवान्परिभू	१८	१	१	१७७ द्यौश्चमद्दं पृथि	१२	१	१
१६० देवो देवान्मर्चय	१३	१	१	१७ द्यौष्ठापिता	२	५	२८
५६ देवो देवाय गृणते	५	३	११	२६६ द्रुप्तमपश्यं विषु	२०	६	१३७
६५ देवो देवेषु देवः	५	६	२७	२२८ द्रुप्तश्चस्कन्द	१८	४	४
२५४ देवो द्रविणोदा	२०	१	२	८६ द्रुपदादिवसुमुचान	६	१२	११५
२४२ देवो मणिः सपत्न	१६	४	३१	८६ द्वादश शानिहितं	६	११	११३
६५ देवा होतार ऊर्ध्व	५	६	२७	१५४ द्वादश प्रथमश्च	१०	४	८
१३३ देवीर्विशः पय	६	२	४	२३६ द्वादश चर्चभ्यः स्वा	१६	३	२३
५२ देवीः षड्वीरुरुनः	५	१	३	३७ द्वादश वापता	४	३	११
५७ दैव्या होतारा	५	३	१२	१४० द्वादशारं नहि	६	५	६
६६ दोषा गाय बृहद् गाय	६	१	१	६५ द्वात्रिंशो देवी रन्वस्य	५	६	२७
२८० दोहन गामुप	२०	७	८६	३७ द्वाविंशो वातौ वात	४	३	१३
२६४ दौवहस्तिनो	२०	६	१३१	१४० द्वासुपर्णा सयुजा	६	५	६
६६ दौष्वप्यं दौर्जीवि	७	३	२३	२३६ द्वितीयेभ्यः	१६	३	२२
४० दौष्वप्यं दौर्जीवि	४	४	१७	१७६ द्विभागधनमा	१२	२	२
२६४ द्वावाचिदस्मै	२०	४	३४	२४१ द्विषत स्तापयन्	१६	४	२८
१३ द्वावापृथिवी अनु	२	३	१२	२१३ द्विषते तत्परावह	१६	२	६
१४ द्वावापृथिवी उप	२	३	१६	४६ द्विषो नो विश्वतो	४	७	३३
१३ द्वावापृथिवी उर्व	२	३	१२	५८ द्वे च मे विंशतिश्च	५	३	१५
६३ द्वावापृथिवी दातृ	५	५	२४	१६७ द्वे ते च केच्ये	१४	१	१
१६२ द्वावापृथिवी श्रो	११	२	३	२४७ द्वौ च ते विंशति	१६	६	४७
२१६ द्वावाहवामा	१८	१	१	२६४ द्वौ वा ये शिशवः	२०	६	१३२
२५५ द्युमन्तुदा	२०	१	६	१२२ द्वास्वाचतु	८	३	६
२६६ द्युमन्तुदा	२०	५	४६				

ध

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
१६१ धनुर्बिम्बिहरि	११	१	२	२२६ धानाधेनुरभवद्	१८	४	४
२२४ धनुर्इस्तादाददा	१८	२	२	११० धान्मोधान्मो	७	८	८३
२८० धननस्पन्द्रं बहुलं	२०	७	८६	६६ धियेसमाश्विना	६	१	४
२६१ धन्वच्चयत्कृन्तत्रं	२०	६	१२६	६६ धीतीवायेअनय	७	१	१
२४ धरुण्यसिशाले	३	३	१२	६१ धीभिःकृतःप्रः	५	४	२०
१८२ धर्त्ताधियस्व	१२	३	३	२८० धुनेतयःसुप्र	२०	७	८८
२२५ धर्त्तासिधरुणो	१८	३	३	१७२ धूमाक्षीसंपततु	११	५	१०
२२५ धर्त्ताहत्वाधरु	१८	३	३	२२८ ध्रुवआरोहपृथि	१८	४	४
१३८ धाताचसविता	६	४	७	३० ध्रुवादिग्विष्णुराधि	३	६	२७
६८ धातादधातुदाशुषे	७	२	१७	८४ ध्रुवाद्यौर्ध्रुवा	६	६	८८
६८ धातादधातुनो	७	२	१७	१३२ ध्रुवायादिशः	६	२	३
७६ धातादाधार	६	६	६०	२२५ ध्रुवायांत्वादिशि	१८	३	३
२२५ धातामानिर्ऋत्या	१८	३	३	१८३ ध्रुवायैत्वादिशे	१२	३	३
२२ धातारातिःसवितेदं	३	२	८	१८० ध्रुवेयंविराएनमो	१२	३	३
६८ धातारातिःसवितेदं	७	२	१७	८४ ध्रुवोच्युतः	६	६	८८
५२ धाताविधाता	५	१	३	८४ ध्रुवतेराजा	६	६	८८
६८ धाताविधावार्या	७	२	१७	१११ ध्रुवंध्रुवेणह	७	६	६४
६४ धातःश्रेष्ठेनरूपेन	५	५	२५	१०८ धृषत्पिबकलशे	७	७	७६

न

५६ नकाभेनपुनर्मर्द्यो	५	३	११	२८८ नकीरेवन्तंसख्या	२०	६	११४
१८१ नकिल्विषमत्र	१२	३	३	६ नक्रंजातास्यो	१	५	२३
२८२ नकिष्टं कर्मणा	२०	८	६२	२३४ नक्षत्रमुष्काभि	१६	१	६

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
२५८ नघात्वद्विगप	२०	२	१७	११२ नमस्कृत्यद्यावा	७	६	१०२
२७८ नघावसुर्नियम	२०	७	७८	१३२ नमस्तस्मैनमो	६	२	३
२५६ नघेमन्यदापपन	२०	३	१८	७१ नमस्तेअधिवाकाय	६	२	१३
६८ नग्रंस्ततापन	७	२	१८	१८५ नमस्तेअस्तुनार	१२	४	४
१६५ नचप्राणंरुणद्धि	११	२	३	४ नमस्तेअस्तुविद्युते	१	३	१३
१६५ नचसर्वज्यानि	११	२	३	१६५ नमस्तेअस्तुपश्य	१३	४	४
१७७ नडमारोहते	१२	२	२	१६६ नमस्तेअस्तुपश्य	१३	४	४
४१ नताअर्वारेणु	४	५	२१	१५६ नमस्तेअस्त्वाय	११	२	४
४१ नतानशन्तिन	४	५	२१	१६१ नमस्तेअस्त्वाय	११	१	२
२१८ नतिष्ठन्तिननि	१८	१	१	१५७ नमस्तेजायमाना	१०	५	१०
२१८ नतेनायंयम्यत्रा	१८	१	१	१६२ नमस्तेघोषिणी	११	१	२
१०४ नतेबाह्वोर्बलमस्ति	७	५	५६	४ नमस्तेप्रवतो	१	३	१३
२६२ नतेवर्तास्तिराध	२०	३	२७	१६५ नमस्तेप्राणक्र	११	२	४
२१८ नतेसखासख्यं	१८	१	१	१६५ नमस्तेप्राणप्राण	११	२	४
२४४ नतयच्चमाअरु	१६	५	३८	७१ नमस्तेयातुधाने	६	२	१३
५६ नत्वंदन्यःऋवि	५	३	११	३ नमस्तेराजन्वरु	१	२	१०
२४३ नत्वापूर्वाओष	१६	५	३४	८५ नमस्तेरुद्रास्यते	६	६	६०
२८६ नत्वावांअन्यो	२०	६	१२१	१२ नमस्तेलाङ्गलेभ्यो	२	२	८
१३८ नदीसूत्रीवर्ष	९	४	७	२०१ नमोगन्धर्वस्य	१४	२	२
४८ नदीयन्त्वप्सरसो	४	८	३७	७१ नमोदेववधेभ्यो	६	२	१३
२०८ नदेवेष्ववृश्चते	१५	२	१२	६७ नमोयमानमो	५	६	३०
१६५ नद्वितीयोनतृती	१३	४	४	७२ नमोरुद्रायनमो	६	२	२०
१६५ नपञ्चमोनषष्ठः	१३	४	४	११४ नमोरूरायच्यव	७	१०	११६
२०६ नपितृयाणां	१५	२	१२	२३१ नमोवःपितरुर्जै	१८	४	४
४८ नपि॥चैःश्रं	४	८	३६	२३१ नमोवःपितरोभा	१८	४	४
७ नबहवः	१	५	२७	२३१ नमोवःपितरोय	१८	४	४
५६ नब्राह्मणोहिंसि	५	४	१८	२३१ नमोवःपितरोय	१८	४	४
३४ नभूमिवातोअति	४	१	५	२३१ नमोवःपितरःस्व	१८	४	४
२६० नमत्स्त्रीसमसत्त	२०	६	१२६	८० नमोस्ततेनि	६	७	६३

।मोस्त्वसिताय.

[५४]

निधनंभूत्याः.

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
७६ नमोस्त्वसिताय	६	६	५६	७७ नहितेऽग्नेतन्वः	६	५	४६
७ नमःशीताय	१	५	२५	२७ नहितेनाम	३	४	१८
१२ नमःसनिञ्ज	२	२	८	२९० नहिस्थूरयृतुथा	२०	६	१२५
१६१ नमःसार्यनमः	११	१	२	६१ नाकेराजनृप्रति	६	१२	१२३
१२४ नयतामूम	८	४	८	२२७ नाकेसुपर्णासुप	१८	३	३
२१८ नयत्पुराचकुमा	१८	१	१	७४ नाधृषआदधृष	६	४	३३
२४७ नयस्याःपारं	१६	६	४७	२१२ नाभिरहंरबीणां	१६	१	४
५८ नवचमेनवति	५	३	१५	२३३ नाभ्याआसीद	१६	१	६
७३ नवचयानवातिश्च	६	३	२५	१५३ नामनाझाजोह	१०	४	७
२६४ नवनिषदनाततम्	२०	६	१३२	२५६ नामानितेशतक्र	२०	३	१६
६५ नवप्राणाअवभिः	५	६	२८	१६३ नालपइतिब्रूया	११	२	३
१६६ नवभूमीःसमुद्रा	११	४	७	१६५ नाष्टमोननवमो	१३	४	४
२५५ नवयोनवति	२०	१	७	५६ नास्मैपुंश्चिवि	५	४	१७
२३६ नवर्चम्यःस्वाहा	१६	३	२३	२४२ नास्यकेशानप्रवप	१६	४	३२
६१ नवर्षमैत्रावरुणं	५	४	१६	५६ नास्यक्षत्ता	५	४	१७
२१८ नवाउतेतनूं	१८	१	१	५६ नास्यवेत्रेपुष्करि	५	४	१७
११६ नवाउसोमो	८	२	४	५६ नास्यजायाशतवा	५	४	१७
५६ नविकर्णःऽथु	५	४	१७	५६ नास्यधेनुः	५	४	१७
१४१ नविजानामि	६	५	१०	२०६ नास्यपशून्	१५	१	५
१४६ नवैतंचजुर्ज	१०	१	२	२०६ नास्यपशून्	१५	१	५
६० नवैवतानव	५	४	१६	५६ नास्यधेतःकु	५	४	१७
१३१ नवैवातश्चन	६	१	२	१३५ नास्यास्थीनि	६	३	५
१०६ नवोनवोभव	७	७	८१	२०६ नास्यास्मिन्नो	१५	२	१२
१६८ नवोनवोमवसि	१४	१	१	२६१ नाहमिन्द्राणिरार	२०	६	१२६
१८१ नवंवहिरोदनाय	१२	३	३	७८ निगावोगोष्ठे	६	६	५२
२०२ नवंवसानःसुर	१४	२	२	२६४ निगृहकणकोढौ	२०	६	१३३
१४७ नष्टासवोन	१०	२	४	५१ नितदधिषेवरे	५	१	२
२६१ नतेशेयस्यरम्बते	२०	६	१२६	२८७ नितदधिषेवरे	२०	६	१०७
२६१ नतेशेयस्यरोमशं	२०	६	१२६	१३७ निधनंभूत्याः	६	३	६

निधनभूत्याः.

[५५]

न्येतेः

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
१३७ निधनभूत्याः	६	३	६	२३६ नीलनखेम्यः	१६	३	२२
१८२ निर्धनिधिषा	१२	३	३	२०४ नीलमस्योदरं	१५	१	१
१७६ निर्धिविभ्रती	१२	१	१	१६८ नीललोहितभ्र	१४	१	१
१७० निन्दाश्रवा	११	४	८	२६४ नीलशिखण्डवा	२०	६	१३२
१६४ निष्ठुचस्तिस्रो	१३	३	३	२०४ नीलेनैवाप्रियं	१५	१	१
२७५ नियेनमुष्टिह	२०	६	७०	१३० नुदस्वकाम	६	१	२
८२ निरमुनदओकसः	६	८	७५	२६६ नूइन्द्रशूर	२०	४	३७
५ निरराणिसविता	१	४	१८	२७६ नूचेन्नुतेमन्य	२०	७	७३
१७७ निरितोमृत्युं	१२	२	२	२६८ नूनोरयिपुरुवीर	२०	६	१४३
२२३ निरिमांमात्रा	१८	२	२	३३ नूनंतदस्यकाव्यो	४	१	१
२१२ निर्दुर्मययऊर्जा	१६	१	२	११८ नृचक्षारवः	८	२	३
२१३ निर्द्विषन्तदिवो	१६	२	७	१६ नेच्छत्रुःपाशजया	२	५	२७
७१ निर्बलासेतःप्र	६	२	१४	२६२ नेमाइन्द्रगावो	२०	६	१२७
७१ निर्बलासंबलासि	६	२	१४	२७० नेमिनमन्ति	२०	५	५४
५ निर्लक्ष्म्यंललाम्यं	१	४	१८	३ नेवमांसेन	१	२	११
५६ निर्वैद्यत्रंनयति	५	४	१८	५६ नैतांतेदेवा	५	४	१८
१४ निर्वोगोष्ठादजा	२	३	१४	२५० नैताविदुःपितरो	१६	७	५६
८१ निर्हस्ताःसन्तु	६	७	६६	८२ नैनंघ्नन्तिपर्याधि	६	८	७६
८० निर्हस्तेभ्योनैहस्तं	६	७	६५	१२१ नैनंघ्नन्त्यप्सर	८	३	५
८० निर्हस्तःशत्रु	६	७	६६	३६ नैनंप्राप्नोति	४	२	६
१५६ निवेशनःसंगम	१०	४	८	६ नैनंरक्षांसि	१	६	३५
६३ निशीर्षतोनिपतत	६	१३	१३१	१६३ नैवाहमोदनं	११	२	३
२७७ निष्वापया	२०	७	७४	८५ न्यग्वातोवाति	६	६	६१
२४१ निवदधर्मसपत्ना	१६	४	२६	६४ न्यस्तिकारोहित	६	१३	१३६
१४ निःसालांघृष्णुं	२	३	१४	२६० न्युषुवाचं	२०	३	२१
१० नीचैःखनन्त्य	२	१	३	५४ न्येतेनारात्सीरसौ	५	२	६
२७ नीचैःपथन्ता	३	४	१६				

प

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
१०८ पक्षीजायान्यःपत	७	७	७६	१८६ पयश्चरसश्चाभं	१२	५	५
५८ पञ्चचमेपञ्चा	५	३	१५	१३७ पयश्चबाण	६	३	६
७३ पञ्चचयाःपञ्चा	६	३	२५	२६ पयस्वतीरोषधयः	३	५	२४
२३६ पञ्चदशर्चेभ्यः	१६	३	२३	२२६ पयस्वतीरोषध	१८	३	३
१४० पञ्चपादंपितरं	६	५	६	७२ पयस्वतीःकृणु	६	३	२२
२१६ पञ्चभिःपराङ्	१७	१	१	४४ पयोधेनूनारस	४	८	२७
१६८ पञ्चराज्यानिवी	११	३	६	८२ परमांतंपरावत	६	८	७५
१३५ पञ्चरुक्माज्योति	६	३	५	१४३ पराक्तेज्योतिरप	१०	१	१
१३५ पञ्चरुक्मापञ्च	६	३	५	१६ पराचएनान्प्रति	२	४	२५
२३६ पञ्चर्चेभ्यःस्वा	१६	३	२३	१२४ पराजिताःप्र	८	४	८
१५४ पञ्चत्राहीवहत्य	१०	४	८	१६३ पराञ्चंचैनंप्रा	११	६	३
१२६ पञ्चव्यष्टुरनुः	८	५	६	१६८ परादोहिशामुल्यं	१४	१	१
३१ पञ्चापूपं	३	६	२६	११८ पराद्यदेवा	८	२	३
३१ पञ्चापूपं	३	६	२६	६२ परामित्रान्दु	५	४	२१
१४० पञ्चारेचक्रे	६	५	६	२२४ परायातपितरः	१८	३	३
३८ पञ्चौदनपञ्चभि	४	३	१४	२३० परायातपितरः	१८	४	४
१३४ पञ्चौदनःपञ्चधा	६	३	५	१५० पराशृणीहि	१०	३	५
२७७ पतातिकुपट्टणा	२०	७	७४	११८ पराशृणीहितपसा	८	२	३
२६५ पत्नीयदृश्यते	२०	६	१३५	२६० पराहीन्द्रधावसि	२०	६	१२६
२१ पथ्यारेवतीर्बिहुधा	३	१	४	३५ परिग्राममिवाचितं	४	२	७
१०८ पदज्ञास्थरमतयः	७	७	७५	२६२ परिच्छिन्नः	२०	६	१२७
२८३ पदापर्णीरराध	२०	८	६३	२६३ परित्रयः	२०	६	१२६
१८३ पदोरस्याआधि	१२	४	४	७५ परिणोवृहृधि	६	४	३७
३७ पद्भिःसेदिमवक्रा	४	३	११	१०६ परित्वाग्नेपुर्वंयं	७	६	७१
२६८ पनायंतदशिवना	२०	६	१४३	११८ परित्वाग्ने	८	२	३

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	अ०	सू०
१८६ परित्वाधात्सवि	१३	१	१	३४ परेणैतुपथा	४	१ ३
६ परित्वापरितन्तुने	१	६	३४	२२० परेयिवासंप्रवतो	१८	१ १
११७ परित्वापातुसमाने	८	१	२	१५६ परेहिनारि	११	१ १
६ परित्वासेहितै	१	५	२२	२७४ परेहिविग्रमस्तृत	२०	६ ६८
८६ परिद्वन्द्वस्य	६	१०	६६	७६ परोपेहिमनस्पाप	६	५ ४५
७० परिद्यामिव	६	२	१२	५४ परोऽपेक्षसमृद्धे	५	२ ७
१० परिद्यावापृथिवी	२	१	१	१७८ परमृत्योऽनुपरे	१२	२ २
२३६ परिधत्तधत्त	१६	३	२४	१०१ परंयोनेरवरंते	७	३ ३५
१३ परिधत्तधत्तनो	२	३	१३	११६ परःसोअस्तु	८	२ ४
१४ परिधामान्यासा	२	३	१४	२३० पर्णोराजापिधा	१८	४ ४
१४ परिपाशमसि	२	३	१७	२१ पर्णोसितनूपानः	३	१ ५
३६ परिपाशंपुरुषाणां	४	२	६	१२२ पर्यस्ताक्षा	८	३ ६
६७ परिपूषापुस्तता	७	१	६	१६३ पर्यस्यमहिमा	१३	२ २
२४४ परिमादिवः	१६	५	३५	२०८ पर्यस्यास्मिन्नो	१५	२ ११
१२ परिमांपरिमे	२	२	७	२६४ पर्यागारंपुनःपुनः	२०	६ १३२
८१ परिवर्त्तमानि	६	७	६७	२३६ पर्यायिकेभ्यः	१६	३ २२
१० परिविश्वा	२	१	१	११२ पर्यावर्ते	७	६ १००
२६२ परिबृक्षाचमहि	२०	६	१२८	५३ पर्युषप्रधन्वा	५	२ ६
५ परिवःसिकता	१	४	१७	६४ पर्वतादिवो	५	५ २५
१२२ परिसृष्टधारयतु	८	३	६	२६१ पर्शुर्हनाममानवी	२०	६ १२६
११२ परिस्तृणीहि	६	६	६६	१२१ पलालानुपलालौ	८	३ ६
८३ परिहस्तविधारय	६	८	८१	२६३ पल्पवद्धवयोइति	२०	६ १२६
२४० परीदंवासौआधि	१६	३	२४	७२ पवमानः पुनातु	६	२ १६
१४ परीदंवासो	२	३	१३	३५ पवस्तैस्त्वापर्य	४	२ ७
२३६ परीमभिन्द्रमायुषे	१६	३	२४	१२२ पवीनसात्तङ्ग	८	३ ६
७३ परीरेमेगिनमर्पत	६	३	२८	२०६ पशुपातिरेन	१५	१ ५
२३६ परीमंसोममायुषे	१६	३	२४	११८ पश्चात्पुरस्ताद्	८	२ ३
२१७ परीवृतोब्रह्मणा	१७	१	१	१६४ पश्चात्प्रांचआ	१३	४ ४
१४४ परेकृत्येमा	१०	१	१	१२६ पश्यन्त्यस्याश्चरि	६	१ १

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
२ पश्यामतेवीर्यं	१	२	७	२४१ पिन्शदर्म	१६	४	२८
२५२ पश्येमशरदः	१६	७	६७	१५६ पुण्डरीकनवद्वारं	१०	४	८
२६४ पाकबलिः	२०	६	१३१	२३४ पुण्यपूर्वाफाण्डु	१६	१	७
१४० पाकःपृच्छामि	६	५	६	५८ पुत्रइवपितरंगच्छ	५	३	१४
१६ पाटामिन्द्रोव्या	२	५	२७	७ पुत्रमत्तुयातुधानीः	१	५	२८
६६ पातानोदेवाश्विना	६	१	३	२६० पुत्रमिवपितराव	२०	६	१२५
६६ पातानोद्यावा	६	१	३	२२६ पुत्रं पौत्रमधितर्प	१८	४	४
६६ पातनइन्द्रा	६	१	३	७२ पुनन्तुमादेवजनाः	६	२	१६
१३६ पादाभ्यांतेजानु	६	४	८	१ पुनरेहिवाचस्पते	१	१	१
१६५ पापायवामद्राय	१३	४	४	२६१ पुनरेहिवृषाकपे	२०	६	१२६
१८६ पाप्माधिधीयमा	१२	५	५	५६ पुनर्दायब्रह्मजायां	५	४	१७
१७ पार्थिवस्यरसे	२	५	२६	२२७ पुनर्देहिवनस्पते	१८	३	३
१६७ पार्थिवादिव्याः	११	३	५	१०६ पुनर्मैत्विन्द्रियं	७	६	६७
१६८ पार्थिवादिव्याः	११	३	६	५८ पुनर्वैदेवाअददुः	५	४	१७
१३३ पार्श्वेआस्तामनु	६	२	४	१७७ पुनस्त्वादित्या	२२	२	२
१२२ पिङ्गरक्षजायमानं	८	३	६	८६ पुनस्त्वादुरप्सरसः	६	११	१११
२४१ पिण्डिदर्म	१६	४	२६	५७ पुनःकृत्यांकृत्याकृ	५	३	१४
६४ पितरःपरेते	५	५	२४	२०० पुनःपत्नीमग्नि	१४	२	२
१६६ पिताजनितु	११	४	७	७८ पुनःप्राणः	६	६	५३
१३३ पितावत्सानां	६	२	४	२२ पुमान्पुंसःपरिजा	३	१	६
२३० पितृभ्यःसोम	१८	४	४	१८० पुमान्पुंसोऽधि	१२	३	३
१४८ पितृणांभागस्थ	१०	३	५	१३३ पुमानन्तर्बान्स्थवि	६	२	४
१८० पितेवपुत्रानभि	१२	३	३	२६३ पुमांकुस्तेनिमि	२०	६	१२६
८८ पिप्पलीक्षिप्त	६	११	१०६	२६ पुमांसंपुत्रं	३	५	२३
८८ पिप्पल्यः१ःसमव	६	११	१०६	२६१ पुरस्तात्तेनमः	११	१	२
२८८ पिशासोमामेन्द्र	२०	६	११७	६६ पुरस्ताद्युक्तो	५	६	२६
१३३ पिशङ्गेरूपोनभसो	६	२	४	२३३ पुरुषएवेदं	१६	१	६
२३ पिशङ्गेसूत्रेखृगलं	३	२	६	१२४ पुरुषानमून	८	४	८
१५ पिशाचचक्षुषामसि	२	४	१८	२५६ पुरुषुतस्य	२०	३	१६

पुरुतमंपुरुषा.

[५६]

प्रजापतिश्चरति.

पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०
२७४ पुरुतमंपुरुषा	२०	६	६८	१३० पृथिवीदण्डो	६	१	१
१८५ पुरोडाशवस्सा	१२	४	४	४६ पृथिवीधेतु	४	८	३६
६६ पुरंदेवानाममृतं	५	६	२८	१६३ पृथिवीप्रोमहिषो	१३	२	२
२४२ पुष्टिरसिपुष्ट्या	१६	४	३१	२३५ पृथिवीशान्ति	१६	१	६
२४२ पुष्टिपशूनांपरि	१६	४	३१	१८१ पृथिवीत्वापृथि	१२	३	३
१२३ पुष्पवतीः	८	४	७	२२६ पृथिवीत्वा	१८	४	४
७० पुंसिवैरेतोभवति	६	२	११	४६ पृथिव्यामग्नये	४	८	३६
१८१ पूताःपवित्रैः	१२	३	३	७० पृथिव्यैश्चोत्राय	६	१	१०
१२४ पूतिरञ्जुरूप	८	४	८	५५ पृथिव्यैस्वाहा	५	२	६
१५५ पूर्णात्पूर्णमुदच	१०	४	८	५५ पृथिव्यैस्वाहा	५	२	६
१०८ पूर्णापश्चादुत	७	७	८०	२६३ पृदाकवः	२०	६	१२६
२४ पूर्णनारिप्रभर	३	३	१२	३८ पृष्ठात्पृथिव्या	४	३	१४
२४६ पूर्णःकुम्भोऽधि	१६	६	५३	२६३ पृष्ठधावन्तं	२०	६	१२८
१०६ पूर्वापरंचरतोमा	७	७	८१	१४७ पैद्विप्रेहिप्रथमो	१०	२	४
१६१ पूर्वापरंचरतो	१३	२	२	१४७ पैद्विप्रमन्महे	१०	२	४
१६८ पूर्वापरंचरतो	१४	१	१	१४७ पैद्विहन्ति	१०	२	४
२२८ पूर्वोअग्निष्वात	१८	४	४	२८६ पौरोअश्वस्यपुरु	२०	६	११८
१६६ पूर्वोजातोब्रह्म	११	३	५	१०६ पौर्णमासीप्रथमा	७	७	८०
६१ पूर्वोदुन्दुभेप्रवदा	५	४	२०	२२७ प्रकेतुनावृहता	१८	३	३
६७ पूषन्तवव्रते	७	१	६	२२४ प्रच्यवस्वतन्वं	१८	३	३
२२३ पूषात्वेतश्च्याव	१८	२	२	१८३ प्रजयासवि	१२	४	४
२५२ पूषेमशरदःशतम्	१६	७	६७	१६ प्रजानन्तःप्रति	२	६	३४
६७ पूषेमाआशा	७	१	६	२२४ प्रजानत्यक्ष्ये	१८	३	३
१४१ पृच्छामित्वा	६	५	१०	१३७ प्रजानांप्रजन	६	३	६
१०५ पृतनाजितंसहमान	७	६	६३	७० प्रजापतिरनु	६	२	११
२८३ पृथक्प्रायन्प्रथमा	२०	८	६४	६८ प्रजापतिर्जनयति	७	२	१६
१६७ पृथक्सर्वेप्राजा	११	३	५	२३७ प्रजापतिर्मा	१६	२	१७
१३६ पृथक्सहस्राभ्यां	१६	३	२२	१३८ प्रजापतिश्चपरमेष्ठी	६	४	७
१८१ पृथक्प्राणि	१२	३	३	१५४ प्रजापतिश्चरति	१०	४	८

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
२४७ प्रजापतिप्लवधना	१६	६	४६	१०५ प्रतीचीनफलो	७	६	६५
२३८ प्रजापतितेप्रजन	१६	२	१८	१०१ प्रतीचीसोममसि	७	३	३८
३६ प्रजापतिःसलिला	४	३	१५	१३२ प्रतीचीत्वाप्रती	६	२	३
३३८ प्रजापतिःप्रजा	१६	२	१६	१३२ प्रतीच्यादिशाः	६	२	३
१०६ प्रजापतेनत्व	७	७	८०	२२५ प्रतीच्यात्वादि	१८	३	३
२१७ प्रजापतेरावृतो	१७	१	१	३८ प्रतीच्यादिशि	४	३	१४
१३६ प्रजापतेर्वाएष	६	३	६	१८३ प्रतीच्यैत्वादिशे	१२	३	३
२०७ प्रजापतेश्वै	१५	१	६	२६३ प्रतीपंप्राति			
६४ प्रजापतेश्रेष्ठेन	५	५	२५	सुत्वनम्	२०	६	१२६
२६६ प्रजामृतस्य	२०	६	१३८	१६६ प्रतीहारोतिनि	११	४	७
४२ प्रजावतीःसूयवसे	४	५	२१	२७७ प्रतेअस्याउपसः	२०	७	७६
१०८ प्रजावतीःसूयवसे	७	७	७५	२ प्रतेभिनाद्भिमेहनं	१	१	३
१३७ प्रजांचवाएष	६	३	६	२६२ प्रतेमेहविदथे	२०	३	३०
२६८ प्रणेतारंवस्यो	२०	५	४६	१८ प्रतेशृणामि	२	६	३२
२७ प्रणोयच्छत्वर्थमा	३	४	२०	८८ प्रतनोहिकमी	६	११	११०
५४ प्रोबनिर्देवकृता	५	२	७	१०६ प्रत्यग्निरुपसा	७	८	८२
६६ प्रतविष्णुस्तवते	७	३	६६	२१६ प्रत्यग्निरुपसा	१८	१	१
१० प्रतद्वोचेदमृतस्य	२	१	१	१३८ प्रत्यङ्गतिष्ठन्	६	४	७
१७१ प्रतिघ्नानामश्रुमु	११	५	६	१६१ प्रत्यङ्गदेवानां	१३	२	२
१७१ प्रतिघ्नानाःसं	११	५	६	२६८ प्रत्यङ्गदेवानांवि	२०	५	४७
१२० प्रतिचक्ष्ववि	८	२	४	४१ प्रत्यङ्गहिसंबभू	४	४	१६
१३ प्रतितमभि	२	३	११	२७३ प्रत्यञ्चमर्कमनयं	२०	५	६३
२०० प्रतितिष्ठविरा	१४	२	२	२६० प्रत्यञ्चमर्कमनयं	२०	६	१२५
७ प्रतिदहयातुधानान्	१	५	२८	१८० प्रत्यञ्चमर्क	१२	२	२
४३ प्रतिष्ठेन्नभवतं	४	६	२६	१६३ प्रत्यञ्चचैनं	११	२	३
११६ प्रतिस्मरेयां	८	२	४	१६७ प्रत्वामुञ्चामि	१४	१	१
३० प्रतीचीदिग्वरुणो	३	६	२७	१६६ प्रत्वामुञ्चामि	१४	१	१
१८० प्रतीचीदिशामि	१२	३	३	२३ प्रथमाहव्युवास	३	२	१०
१४३ प्रतीचीनआङ्गिर	१०	१	१	१७१ प्रथमेनप्रमारेण	११	४	८

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
२३६ प्रथमेभ्यःशंखे	१६	३	२२	२४ प्रविशतंप्राणा	३	३	११
१६६ प्रथोवरोव्यचो	१३	४	४	१०४ प्रविशतंप्राणा	७	५	५३
२६३ प्रदुबुदोमघाप्रति	२०	६	१३०	१८५ प्रवीयमानाचर	१२	४	४
२६७ प्रद्युम्नायप्र	२०	६	१४२	२७६ प्रवोमहेमाहिवृधे	२०	७	७३
६८ प्रनमस्वपृथिवी	७	२	१८	२६८ प्रसम्राजं चर्षणी	२०	५	४४
११४ प्रपतेतःपापि	७	१०	११५	४६ प्रसुमतिमवित	४	५	२५
६७ प्रपथेपथामजनिष्ट	७	१	६	२६६ प्रसुश्रुतसुराधस	२०	५	५१
१३४ प्रपदोवने	६	३	५	२० प्रसूतइन्द्रप्रवता	३	१	१
२४८ प्रपादौनयथाय	१६	६	४६	१८७ प्ररक्न्धान्प्र	१२	५	५
२०८ प्रपितृयागंपन्थां	१५	२	१२	१२२ प्रस्तृणतीस्त	८	४	७
२०३ प्रबुध्यस्वसुबुधा	१४	२	२	७४ प्राग्नयेवाचमी	६	४	३४
२६७ प्रबोधयोषो	२०	६	१४२	३० प्राचीदिगग्निराधि	३	६	२७
१७२ प्रब्लीनोमृदितः	११	५	६	५६ प्राचीनंबर्हिः	५	३	१२
१४६ प्रभ्राजमानां	१०	१	२	१८० प्राचीं प्राचीं प्रादि	१२	३	३
१६ प्रमुञ्चन्तोभुवनस्य	२	६	३४	८६ प्राच्यादिशस्त्व	६	१०	६८
२५७ प्रमंहिष्ठाय	२०	२	१५	१३२ प्राच्यादिशःशा	६	२	३
१८१ प्रयच्छपशुं त्वरया	१२	३	३	२२५ प्राच्यां त्वादिशि	१८	३	३
४६ प्रयत्ते अग्ने	४	७	३३	१८३ प्राच्यैत्वादिशे	१२	३	३
४६ प्रयदग्नेसहस्वतो	४	७	३३	२३६ प्राजापत्याभ्यां	१६	३	२३
५१ प्रयदेते प्रतरं	५	१	१	१३६ प्राजापत्योवा	६	३	६
४६ प्रयद्भन्दिष्ठृषां	४	७	३३	२४६ प्राणप्राणं त्राय	१६	५	४४
२८० प्रयमन्तर्बृषसवा	२०	७	८६	१६६ प्राणमामत्पर्या	११	२	४
१६१ प्रयाजिगाति	८	२	४	१६५ प्राणमाहुर्मातरि	११	२	४
३३ प्रयोजज्ञेविद्वानस्य	४	१	१	१६६ प्राणापानौ	११	४	७
२६२ प्ररेमर्धी	२०	६	१२७	१६५ प्राणापानौ चक्षुः	११	२	४
२६२ प्ररेमाषोमनीषा	२०	६	१२७	१६६ प्राणापानौ चक्षुः	११	४	८
४ प्रवतो नपाणम	१	३	१३	१७० प्राणापानौ चक्षुः	११	४	८
१२० प्रवर्तयदिवो	८	२	४	२१३ प्राणापानौमा	१६	१	४
२३० प्रवाएतीन्दु	१८	४	४	१४ प्राणापानौमृत्यो	२	३	१६

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
१६५ प्राणायनभोयस्य	११	२	४	२६६ प्रियासइत्तेमघ	२०	४	३७
७० प्राणायान्तरिक्षा	६	१	१०	१८५ प्रियंपशुनांभ	१२	४	४
११६ प्राणोत्वाङ्घ्रिपदां	८	१	२	२५२ प्रियंमाकुणु	१६	७	६२
३२ प्राणेनप्राणतां	३	६	३१	२४३ प्रियंमादर्भ	१६	४	३२
३१ प्राणेनविश्वतो	३	६	३१	१८२ प्रियंप्रियाणां	१२	३	३
२४० प्राणेनार्गिनसं	१६	४	२७	२७ प्रेताजयतानर	३	४	१६
६७ प्राणेनाग्नेचक्षुषा	५	६	३०	१६७ प्रेतोमुञ्चामिना	१४	१	१
२१० प्राणेनाम्नादेना	१५	२	१४	११४ प्रेतोयन्तुव्याध्यः	७	१०	११४
२३३ प्राणोअपानो	१८	२	२	७ प्रेतंपादौप्रस्फुरतं	१	५	२७
१६५ प्राणोमृत्युः	११	२	४	२७६ प्रेन्द्रस्यवोचंप्रथ	२०	७	८७
१६५ प्राणोविराद्	११	२	४	२२३ प्रेमांमात्रां	१८	२	२
१६५ प्राणःप्रजाअनु	११	२	४	२७७ प्रेरयसूरोअर्थ	२०	७	७६
२६ प्रातरर्गिनप्रात	३	४	१६	१८० प्रेषपिपतिषति	१२	२	२
२६ प्रातर्जितंभगमुग्रं	३	४	१६	२२१ प्रेहिप्रेहिपथिभिः	१८	१	१
२५० प्रातःप्रातर्गृह	१६	७	५५	१४६ प्रैणान्धृणीहि	१०	२	३
१०१ प्राण्यान्त्सपत्ना	७	३	३५	२२ प्रैणान्नुदेमनसा	३	२	६
६२ प्रामूजयाभी	६	१३	१२६	६४ प्रैषायज्ञेनिविदः	५	५	२६
११० प्रास्मत्पाशान्वरुण	७	८	८३	२६१ प्रोग्रांपीतिवृष्ण	२०	३	२५
२३० प्रास्मत्पाशान्वरु	१८	४	४	२६३ प्रोग्रांपीतिवृष्ण	२०	३	३३
२१२ प्रास्मदेनोवहन्तु	१६	१	१	३४ प्रोष्ठेशयास्तन्पे	४	१	५
२६० प्रियातष्टानिमे	२०	६	१२६	२८४ प्रोष्वस्मैपुरोरथ	२०	८	६५
१४५ प्रियाप्रियाणि	१०	१	२				

व

२७१ वट्सूर्यश्रवसा	२०	५	५८	२१८ वतोवतासियम	१८	१	१
१६२ वयमहांअसिसूर्य	१३	२	२	२६३ वद्धवोअवाइति	२०	६	१२६
२७१ वयमहांअसिसूर्य	२०	५	२८	२५० बन्धस्त्वाग्रे	१९	७	५६

पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०
१६० बभ्रोरक्षःसमदाम	११	१	१	३६ बृहन्नैषामधिष्ठाता	४	४	१६
१६० बभ्रोरध्वर्योमुख	११	१	१	२०२ बृहस्पतिना०ते	१४	२	२
१२ बभ्रोरर्जुनका	२	२	८	२०२ बृहस्पतिना०प	१४	२	२
२६१ बर्हिर्वायत्स्वप	२०	३	२५	२०२ बृहस्पतिना०म	१४	२	२
२२० बर्हिषदःपितरः	१८	१	१	२०२ बृहस्पतिना०य	१४	२	२
१४ बलमसिबलं	२	३	१७	२०२ बृहस्पतिना०व	१४	२	२
२३६ बलविज्ञाय	१६	२	१३	२०२ बृहस्पतिना०र	१४	२	२
२०६ बलेनाभादेनाभा	१५	२	१४	२५८ बृहस्पतिरमत	२०	२	१६
१३६ बहिर्बिलंनिर्द्रवतु	६	४	८	१७३ बृहस्पतिराङ्गिर	११	५	१०
२४६ बह्वीरेदराजन्वरु	१६	५	४४	१७३ बृहस्पतिराङ्गिर	११	५	१०
१५५ बालादेकमणीय	१०	४	८	१३७ बृहस्पतिरूर्ज	६	३	६
१५६ बालास्तेप्रोक्षणी	१०	५	६	१०३ बृहस्पतिर्नःपरि	७	४	५१
२५२ बुध्येमशरदः	१६	७	६७	२५६ बृहस्पतिर्नःपरि	२०	२	१७
१०६ बृषमंवाजिनंवयं	७	७	८०	२८१ बृहस्पतिर्नःपरि	२०	७	८६
२०५ बृहच्चरयंतरं	१५	१	३	२८३ बृहस्पतिर्नः	२०	८	६४
१२७ बृहच्चरयंतरं	८	५	१०	२३३ बृहस्पतिर्म	१६	१	४
२०४ बृहत्तथै	१५	१	२	२१२ बृहस्पतिर्मआत्मा	१६	६	३
५५ बृहतामनउपह्वये	५	२	६	२३७ बृहस्पतिर्मा	१६	२	१७
१२५ बृहतीपरि	८	५	६	२३८ बृहस्पतिर्तेविश्व	१६	२	१८
२०४ बृहतेचवै	१५	१	२	२८० बृहस्पतिःप्रथमः	२०	७	८८
१२५ बृहतःपरि	८	५	६	१६६ बृहस्पतिःप्रथमः	१४	१	१
१२४ बृहत्तेजालं	८	४	८	२८१ बृहस्पतिःसमज	२०	७	६०
७४ बृहत्पलाशेशुभगे	६	३	३०	१३३ बृहस्पतिःसाविता	६	२	४
१६३ बृहदन्यतःपद्य	१३	३	३	२३६ बृहस्पतेपरिदीया	१६	२	१३
१६३ बृहदायवनं	११	२	३	२८० बृहस्पतेयापरमा	२०	७	८८
१६३ बृहदेनमनु	१३	३	३	२५६ बृहस्पतेयुवमिन्द्र	२०	२	१७
१२४ बृहद्विजालं	८	४	८	२८० बृहस्पतेयुवमिन्द्र	२०	७	८७
२५० बृहद्रावासुरे	१६	७	५६	६८ बृहस्पतेसावित	७	२	१६
१५३ बृहन्तोनामतेदेवा	१०	४	७				

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
११५ बोधश्रवणा	८	१	१	४३२ ब्रह्मणाशालां	६	२	३
२८६ बोधासुमेधवन्	२०	६	११७	१६० ब्रह्मणाशुद्धा	११	१	१
१६४ ब्रध्नलोको	११	२	३	२३६ ब्रह्मणेस्वाहा	१६	३	२२
६० ब्रह्मगवीपच्य	५	४	१६	२३६ ब्रह्मणेस्वाहा	१६	३	२३
१३८ ब्रह्मचक्षत्रं च	६	४	७	१४५ ब्रह्मदेवांश्चनु	१०	१	२
१८६ ब्रह्मचक्षत्रं च	१२	५	५	१८६ ब्रह्मपदवायं	१२	५	५
१६५ ब्रह्मचतपथ	१३	४	४	२३५ ब्रह्मप्रजापति	१६	१	६
१६७ ब्रह्मचर्येण कन्या	११	३	५	२३८ ब्रह्मब्रह्मचारि	१६	३	१६
१६७ ब्रह्मचर्येण तपसा	११	३	५	१६३ ब्रह्मवादिनो वद	११	२	३
१६७ ब्रह्मचर्येण तपसा	११	३	५	१४६ ब्रह्मश्रोत्रियमा	१०	१	२
१६६ ब्रह्मचारिणं	११	३	५	२४५ ब्रह्मसुचो घृतव	१६	५	४२
५६ ब्रह्मचारी चरति	५	४	१७	२४५ ब्रह्महोता ब्रह्म	१६	५	४२
१६६ ब्रह्मचारी जनय	११	३	५	२५४ ब्रह्मणस्त्वा	२०	१	३
१६७ ब्रह्मचारी ब्रह्मभ्रा	११	३	५	२६७ ब्रह्मणस्त्वा वयं	२०	५	३८
१६६ ब्रह्मचारीष्णं	११	३	५	२६८ ब्रह्मणस्त्वा वयं	२०	५	४७
१६६ ब्रह्मचार्येति सामि	११	३	५	२०० ब्रह्मापरं युज्यतां	१४	१	१
३३ ब्रह्मजज्ञानं प्रथम	४	१	१	१५० ब्रह्माभ्यावर्ते	१०	३	५
५३ ब्रह्मजज्ञानं	५	२	६	४६ ब्रह्मास्यशीर्षि	४	७	३४
२३६ ब्रह्मज्येष्ठासंभृता	१६	३	२३	५६ ब्रह्मण एव पतिर्न	५	४	१७
२३६ ब्रह्मज्येष्ठासंभृता	१६	३	२२	१५० ब्रह्मणां अभ्या	१०	३	५
१८७ ब्रह्मज्यं देव्यध्न्या	१२	५	५	४० ब्रह्मणेन पर्युक्ता	४	४	१६
२८४ ब्रह्मणाग्निः	२०	८	६६	१३३ ब्रह्मणेभ्य	६	२	४
१६० ब्रह्मणाग्नी	१३	१	१	१५८ ब्रह्मणेभ्यो व	१०	५	१०
१५१ ब्रह्मणातेजसा	१०	३	६	३५ ब्रह्मणोजज्ञे	४	२	६
२७६ ब्रह्मणातेव ब्रह्म	२०	७	८६	२३३ ब्रह्मणोस्य मुख	१६	१	६
२१० ब्रह्मणात्मादे	१५	२	१४	६४ ब्रीहिमत्तं वव	६	१३	१४०
१६३ ब्रह्मणापरिगृही	११	२	३	१६७ ब्रूमोदेवंस	११	३	६
१५५ ब्रह्मणाभूमिर्वि	१०	१	२	१६७ ब्रूमोराजानं	११	३	६

भ

पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०
२६ भगएवभगवां	३	४	१६	१६२ भवोदिवोभव	११	१	२
२६ भगप्रणेतर्भग	३	४	१६	१३३ भसदासीदादि	६	२	४
४ भगमस्यावर्च	१	३	१४	१५५ भाग्योभवदथो	१०	४	८
१६६ भगस्ततच्चतुरः	१४	१	१	२४१ भिन्धिदर्भसप	१६	४	२८
१६६ भगस्तेहस्तमग्र	१४	१	१	२४१ भिन्धिदर्भसप	१६	४	२८
१६७ भगस्त्वेतोनयतु	१४	१	१	२६७ भिन्धिविश्वा	२०	५	४३
१६ भगस्यनावमा	२	६	३६	४८ भीमाइन्द्रस्यहेतयः	४	८	३७
६२ भगेनमाशांशपेन	६	१३	१२६	४८ भीमाइन्द्रस्यहेतयः	४	८	३७
२४७ भगोमामगेनाव	१६	५	४५	२६० भुगित्यभगितः	२०	६	१३५
६४ भगोयुनक्त्वाशि	५	५	२६	२६६ भुवोजनस्य	२०	४	३६
२४५ भद्रमिच्छन्तऋप	१६	५	४१	१४ भूतपतिर्निरज	२	३	१४
६७ भद्रादधिश्रेयः	७	१	६	२७० भूतिश्चवाअभूति	११	४	८
५३ भद्रात्प्लक्षानि	५	१	५	८४ भूतेहविष्मती	६	६	८४
२४८ भद्रासिरात्रिच	१६	६	४६	३५ भूतोभूतेपुपयः	४	२	८
६२ भद्राहंनोमध्य	६	१३	१२८	२०४ भूतंचमविष्यच्च	१५	१	२
१६६ भद्रसुखिसुः	१३	४	४	१६५ भूतंचभव्यंच	१३	४	४
१६ भरुजिपुनर्वो	२	४	२४	१६८ भूतंचमोभूतपति	११	३	६
२०६ भवएनमिष्वासः	१५	१	५	६० भूमिर्मातादिति	६	१२	१२०
१६२ भवराजन्यजमा	११	१	२	६५ भूमिष्वापातु	५	६	२८
१६१ भवारुद्रौसयुजा	११	१	२	३१ भूमिष्वाप्रति	३	६	२६
१४४ भवाशर्वावस्यतां	१०	१	१	१७७ भूमेमातर्निधेहि	१२	१	१
१६८ भवाशर्वाविदं	११	३	६	२०६ भूमेश्चै	१५	१	६
४४ भवाशर्वाँमन्वे	४	६	२८	१७५ भूम्यांदेवेभ्यो	१२	१	१
१६१ भवाशर्वाँमृडतं	११	१	२	२५२ भूयसीःशरदः	१६	७	६७
२५२ भवेमशरदःशतम्	१६	७	६७	१६५ भूयानरात्याः	१३	४	४

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
१६५ भूयानिन्द्रोन्म	१३	४	४	२५७ भूरितइन्द्र	२०	२	१५
२५२ भूयेमशरदःशतं	१६	७	६७	१५ आतृव्यक्षयणम	२	४	१८

म

२५६ मखस्यतेतविष	२०	१	११	१६७ मनोअस्याअन	१४	१	१
२३६ मङ्गलिकेभ्यः	१६	२३	२३	२७२ मन्त्रमखर्व	२०	५	५६
३७ मञ्जामञ्जसां	४	३	१२	२४१ मन्यदर्भ	१६	४	२६
२६१ मतयःसोमपागुरुं	२०	३	२३	२१० मन्युनाआदे	१५	२	१४
२७६ मत्स्वासुशिप्र	२०	६	७१	४६ मन्युरिन्द्रोमन्यु	४	७	३२
२७० मदेमदेहिनोददि	२०	५	५६	४३ मन्वेवांघावा	६	४	२६
१२६ मधुजनिषीय	६	१	१	४४ मन्वेवांमित्रावरु	४	६	२६
२६८ मधुमतीरोषधी	२०	६	१४३	७० ममत्वादोषणि	६	१	६
२१२ मधुमतीस्थमधुम	१६	१	२	५२ ममदेवाविहवे	५	१	३
१२३ मधुमन्मूलं	८	४	७	५२ ममाग्नेवर्चो	५	१	३
६ मधुमन्मेनिष्क्रम	१	६	३४	१६६ ममेयमस्तुपोऽग्या	१४	१	१
१३० मधुमान्भवति	६	१	१	२५ मयागावोगोपति	३	३	१४
६ मधोरस्मिमधु	१	६	३४	४५ मयासोऽन्नमात्ति	४	६	३०
१२६ मधोःकशाम	६	१	१	२१ मयिन्नत्रंपर्णमणे	३	१	५
१३७ मध्यन्दिन	६	३	६	५२ मयिदेवाद्रविणं	५	१	३
३७ मध्यमेतदनुदुहो	४	३	११	८१ मयिवर्चोअथो	६	७	६६
७१ मध्वापृच्चेनद्यः	६	२	१२	१०६ मय्यग्नेअग्निगृह्णा	७	८	८२
६५ मध्वायङ्गन	५	६	२७	८६ मरीचीर्धूमान्	६	११	११३
११२ मनसस्पतइमं	७	६	६७	६३ मरुतांपिता	५	५	२४
२०६ मनसाआदेवा	१५	२	१४	४४ मरुतांमन्वेआधि	४	६	२७
१८४ मनसासंकल्पय	१२	४	४	२४७ मरुतोमागशौरव	१६	५	४५
८५ मनसाहोमैर्हरसा	६	१०	६३	२५४ मरुतोयस्यहि	२०	१	१
७६ मनसे खेतसेधिय	६	४	४१	६३ मरुतःपर्वता	५	५	२४
				२५४ मरुतःपोत्रात्	२०	१	२

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
११४ मर्माणिते	७	१०	११८	२७६ माचिदन्वादि	२०	७	८५
१७३ मर्माविधंरोरुवतं	११	५	१०	८६ माज्येष्टंवधीदय	६	११	११२
१७६ मन्वंविधती	१२	१	१	२०४ मातरिश्वाच	१५	१	२
१४५ मस्तिष्कमस्य	१०	१	२	२०५ मातरिश्वाचपर्व	१५	१	२
२३६ महत्कांडायस्वा	१६	३	२३	२२० मातलीकव्यैर्यमो	१८	१	१
१२६ महत्पयोविश्वरूप	६	१	१	१२६ मातादित्यानां	६	१	१
१७५ महत्सधस्थंमहती	१२	१	१	१४० मातापितरमृत	६	५	६
१८५ महदेषावतपति	१२	४	४	२६४ मातुष्टेकिरणौदौ	२०	६	१३३
१५३ महद्यक्षंभुवनस्थं	१०	४	७	२६६ मातेअस्यांसहसा	२०	४	३७
२३६ महागणेशः	१६	३	२२	६७ मातेप्राणउप	५	६	३०
२०६ महादेवएनमि	१५	१	५	११५ मातेमनस्तत्र	८	१	१
२६५ महानग्नीकृक	२०	६	१३६	२२२ मातेमनोमासो	१८	२	२
२६५ महानग्नीमहान	२०	६	१३६	२७७ मात्रेनुतेसुमिते	२०	७	७६
२६५ महानग्न्युत्पन्नदि	२०	६	१३६	११५ मात्वाक्रव्यादाभि	८	१	१
२६५ महानग्न्युपब्रूते	२०	६	१३६	११५ मात्वाजम्भः	८	१	१
२६५ महानग्न्युपब्रूते	२०	६	१३६	२१६ मात्वादभन्त्स	१७	१	१
२९५ महानग्न्युपब्रूते	२०	६	१३६	१६१ मात्वादभन्परि	१३	२	२
२६५ महानग्न्युल्लस्वल	२०	६	१३६	२६३ मात्वाभिसखा	२०	६	१३०
३६ महान्तंकोशमुद	४	३	१६	२६० मात्वाभूरा	२०	३	२२
२६५ महान्वैभद्रो	२०	६	१३६	२२२ मात्वावृक्षःसं	१८	२	२
६२ महावृषान्मूजवतो	५	५	२२	२७० मादयस्वसुते	२०	५	२६
२६६ महौन्द्रोयओज	२०	१	१३८	२४५ मानआपोमेधां	१६	५	४०
२७५ महौन्द्रःपरश्च	२०	६	७१	२४ मानस्यपति	३	३	१२
६६ महीमृषुमातरं	७	१	६	२७८ मानोअज्ञाता	२०	७	७६
२५६ महोमहानिपतय	२०	१	११	१६२ मानोगोषुपुरु	११	१	२
७६ मद्यमापोमधुमत्ते	६	६	६१	७६ मनोदेवाअहि	६	६	५६
८५ मद्यंत्वामित्राव	६	६	८६	२५६ मनोनिदेचवक्र	२०	३	१८
५२ मद्यंयजन्तामम	५	१	३	१६२ मनोभिसामत्यं	११	१	२
११५ मागतानामा	८	१	१	२७५ मानोमर्त्याभि	२०	६	६५

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
१६२ मानोमहान्तमुत्त	११	१	२	२८ मित्रश्ववरुणश्च	३	५	२२
२४५ मानोमेधामानो	१६	५	४	१४८ मित्रावरुणयो	१०	३	५
१२० मानोरक्षोअभि	८	२	१	२२४ मित्रावरुणापरि	१८	३	३
१६२ मानोरुद्रतक्मना	११	१	२	६३ मित्रावरुणौ	५	५	२४
५ मानोविदन्	१	४	१६	२३८ मित्रःपृथिव्योद	१६	२	१६
७६ मानोहासिषु	६	४	४१	१६१ मुखायतेपशुपते	११	१	१
१६२ मानोहिंसीरधि	११	१	१	६६ मुग्धादेवाउत	७	१	५
१३२ मानःपाशंप्रति	६	२	३	८६ मुञ्चन्तुमाशपथ्या	६	१०	६६
१७५ मानःपश्चान्मा	१२	१	१	११३ मुञ्चन्तुमाशपथ्या	७	१०	११२
१६० माप्रगामपथो	१३	१	१	१६७ मुञ्चन्तुमाशप	११	३	६
६७ माभिर्मेर्नमरिष्य	५	६	३०	४ मुञ्चशीर्षिक्या	१	३	१२
२८८ माभूमनिष्ठ्या	२०	६	११६	३ मुञ्चामित्वाबैश्वा	१	२	१०
३१ माभ्राताभ्रातरं	३	६	३०	२४ मुञ्चामित्वाहवि	३	३	११
५६ मामावोचन्नराधसं	५	३	११	२८४ मुञ्चामित्वाहवि	२०	८	६६
२१२ मामांप्राणोहासी	१६	१	४	५४ मुमुक्षमस्मान्दुरि	५	२	६
२६२ मायाभिरुत्तिसृ	२०	३	२६	१२३ मुमुक्षानाओषधयो	८	४	७
२६१ मारेअस्मद्वि	२०	३	२३	१७६ मुहुर्गृध्यैःप्रवद	१२	२	२
५४ मावर्निमावाचं	५	२	७	१७१ मुह्यन्तेपांवाहव	११	५	६
२०० माविदन्परि	१४	२	२	१७३ मृदाअमित्रा	११	५	१०
२४० मावःप्राणमा	१६	४	२७	८१ मृदाअमित्रा	६	७	६७
२४७ माश्चानांभद्रे	१६	६	४७	३४ मूर्णामृगस्य	४	१	३
१२१ मासंवृतोमोप	८	३	६	१४५ मूर्धानमस्ययोष	१०	१	२
६२ मास्मैतान्त्सखी	५	५	२२	२१२ मूर्धाहंरयीणाम्	१६	१	३
२०० मार्हिसिष्टंकुमार्य	१४	१	१	२३३ मूर्ध्नोदेवस्य	१६	१	६
१८७ मांसान्यस्यशा	१२	५	५	१८६ मूलवर्हणी	१२	५	५
१३८ मित्रईक्षमाण	६	४	७	११० मृगानेभीमः	७	८	८४
१७ मित्रएनंवरुणो	२	५	२८	२४१ मृगदर्भ	१६	४	२६
२४६ मित्रश्वत्वावरु	१६	५	४४	१२४ मृत्यवेमृन्	८	४	८
१३८ मित्रश्ववरुणश्च	६	४	७	११७ मृत्युरीशोद्विपदां	८	१	२

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०		कां०	अ०	सू०
१८६ मृत्युर्हिङ्कणवत्युः	१२	५	५	१८६ मेनिर्दुह्यमाना	१२	५	५
६३ मृत्युःप्रजानामधि	५	५	२४	१०४ मेमंपाणोहासीन्मो	७	५	५३
६३ मृत्योराहं ब्रह्मचारी	६	१३	१३३	७७ मेषइववैसंच	६	५	४६
१२४ मृत्योराषमा	८	४	८	११५ मैतंपन्यापनु	८	१	१
१७६ मृत्योःपदं योपय	१२	२	२	२२१ मैतमग्नेविदहो	१८	२	२
८६ मेदस्वतायजमानाः	६	१२	११४	२७२ मोषुब्रह्मेव	२०	५	६०
८८ मेधामहं प्रथमां	६	११	१०८	२७४ मोषुवोअस्मद	२०	६	६७
८८ मेधांसायं मेधां	६	११	१०८	१६ मोकानुओक	२	४	२४
१८६ मेनिःशतवधा	१२	५	५	२१२ मोकोमनोहा	१६	१	१
१८७ मेनिःशरव्या	१२	५	५				

य

२६२ यआक्कोक्षः	२०	६	१२८	१६३ यइमेघावापृथिवी	१३	३	३
४७ यआगरेमृग	४	८	३६	२३१ यइहपितरोजीवा	१८	४	४
१६४ यआत्मदाबलदा	१३	३	३	१८ यईशेषशुपतिः	२	६	३४
३३ यआत्मदाबलदा	४	१	२	१४१ यईचकार	६	५	१०
१२२ यआत्मानमति	८	३	६	४३ यउग्रीणासुग्रवाहु	४	५	२४
२०८ यआदित्यंक्षत्रं	१५	२	१०	२७० यउग्रःसन्ननिपृत	२०	५	५३
१२२ यआमंमांस	८	३	६	२७१ यउग्रःसन्ननिपृत	२०	५	५७
१८४ यआपेयेभ्योया	१२	४	४	४६ यउत्तरतो जुहति	४	८	४०
८ यआशानामाशा	१	६	३१	८३ यउदानदप्रारमणं	६	८	७७
३४ यआस्तेयश्चरति	४	१	५	२६० यउच्चिन्द्रगोपा	२०	३	२१
१३३ यइन्द्रइवदेवेषु	६	२	४	५० यउपरिष्मज्जुहति	४	८	४०
२७३ यइन्द्रसोमपातमो	२०	५	६३	१०४ यउभाभ्यांप्रहरसि	७	५	५६
२८ यइन्द्रेणसरथं	३	५	२१	२८४ यउशतामनसा	२०	८	६६
६३ यइमादेवोमेखला	६	१३	१३३	१३६ यऊरुअनुसर्प	६	४	८
५७ यइमेघावापृथिवी	५	३	१२	२०२ यन्त्रतेचिदामि	१४	२	२

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
२३४ यन्त्रपुष्पबोदेव	१६	५	३५	११२ यन्त्रयङ्गच्छ	७	६	६७
२६५ यएकइद्व्यश्च	२०	४	३६	१२६ यन्नतौदक्षिणीमो८	८	५	१०
२७३ यएकइद्विदयते	२०	५	६३	१६ यन्नस्यचक्षुः	२	६	३५
२७५ यएकश्चर्षणी	२०	६	७०	२५१ यन्नस्यचक्षुः	१६	७	५८
१६५ यएतंदेवमेकवृत्तं	१३	४	४	२०४ यन्नायज्ञियाय	१५	१	२
१६५ यएतंदेवमेकवृत्तं	१३	४	४	२०४ यन्नायज्ञियस्य	१५	१	२
१८४ यएनामवशामा	१२	४	४	६६ यज्ञेनयज्ञमय	७	१	५
१८४ यएनांविनिमाय	१२	४	४	२६१ यज्ञैरथर्वाप्रथमः	२०	३	२५
८२ यएनंपरिषीदन्ति	६	८	७६	११७ यज्ञैरिषूः	८	२	३
५६ यएनंहन्तिमृदुं	५	४	१८	२७४ यज्ञैःसंमिश्रिताः	२०	६	६७
२०६ यएवापरिमिताः	१५	२	१३	२३८ यज्ञोदक्षिणाभिः	१६	२	१६
१८४ यएवंविदुषे	१२	४	४	६६ यज्ञोवभूवसः	७	१	५
१८७ यएवंविदुषो	१२	५	५	१६१ यज्ञदुहानंसद	११	१	१
१५८ यएवंविद्यात्स	१०	५	१०	१६८ यज्ञंभूमोयजमान	११	३	६
८६ यच्चक्षुषामनसा	६	१०	६६	६१ यज्ञंयन्तंमनसा	६	१२	११२
१६६ यच्चप्राणतिप्रा	११	४	७	२३७ यतइन्द्रमयामहे	१६	२	१५
१६८ यच्चवर्चोअक्षेपु	१४	१	१	१०४ यतोदष्टयन्ते	७	५	५६
२७६ यच्चिद्वित्वाजना	२०	७	८५	१५४ यतःसूर्यउदेत्य	१०	४	८
२७७ यच्चिद्विसत्य	२०	७	७४	१३६ यत्कशिपू	६	३	६
२६६ यच्चक्रावाच	२०	५	४६	२४६ यत्क्रामक्रामय	१६	६	५२
१७५ यच्छमानःपर्या	१२	१	१	१०६ यत्किंचासौम	७	६	७०
१३६ यजमानब्राह्मणं	६	३	६	२४८ यत्किंचेदंपतय	१६	६	४८
६४ यजुंषियज्ञे	५	५	२६	७८ यत्किंचेदंबरु	६	५	५१
२१४ यज्जाग्रद्यत्सुप्तो	१६	२	७	१७६ यत्कुशतेयद्वनु	१२	२	२
२०२ यज्जामयोयद्यु	१४	२	२	११६ यत्क्षुरेणमर्चयता	८	१	२
२६२ यज्ञइन्द्रमवर्धयद्	२०	३	२७	५ यत्तन्मात्मानि	१	४	१८
२२८ यज्ञपतिविततः	१८	४	४	१३७ यत्तद्वत्तारं	६	३	६
१६ यज्ञपतिमृषयः	२	६	३५	१७० यत्तच्छरीरमशः	११	४	८
१५७ यज्ञपदीराक्षी	१०	५	१०	१३६ यत्तर्पणमाहरन्ति	६	३	६

पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०
२२२ यत्तेअङ्गमतिहितं	१८	२	२	१३७ यत्परिवेष्टारः	६	३	६
१५० यत्तेअङ्गंभुवस्वत्	१०	३	५	६३ यत्पिवाभिसं	६	१३	१३५
५७ यत्तेअपोदकवि	५	३	१३	१३६ यत्पुरोपरिवेष्टा	६	३	६
१३१ यत्तेकामशर्म	६	१	२	६६ यत्पुरुषेणहविषा	७	१	५
२२६ यत्तेकुष्णःशकुन	१८	३	३	२३३ यत्पुरुषेणहविषा	१६	१	६
१५७ यत्तेकुद्बोधनप	१०	५	१०	२३३ यत्पुरुषंन्यदधुः	१६	१	६
१५७ यत्तेक्लोमा	१०	५	६	१३७ यत्प्रतिशृणोति	६	३	६
१६३ यत्तेचन्द्रंक्षय	१३	३	३	१२८ यत्प्रत्याहन्ति	८	५	१०
१५७ यत्तेचर्मस्रतौ	१०	५	६	१६१ यत्प्राङ्मत्यङ्	१३	२	२
२३८ यत्तेतनूचनहा	१६	२	२०	१६५ यत्प्राणश्चतावा	११	२	४
२४१ यत्तेदर्भजरा	१६	४	३०	१६५ यत्प्राणस्तनयि	११	२	४
१०८ यत्तेदेवाअकृणव	७	७	७६	२५ यत्प्रेषितावरुणे	३	३	१३
८० यत्तेदेवीनि	६	७	६३	१५२ यत्रश्चपयः	१०	४	७
१३१ यत्तेनद्वं	६	२	३	१५२ यत्रतपःपराक्र	१०	४	७
६६ यत्तेनामसुहवं	७	२	२०	२५३ यत्रदेवाअस्मवि	१०	४	७
११६ यत्तेनियानं	८	१	२	१५५ यत्रदेवाश्च	१०	४	८
१४३ यत्तेपितृभ्यो	१०	१	१	२४५ यत्रनावप्रभ्रंशनं	१६	५	३६
१५७ यत्तेपुच्छं	१०	५	६	२४५ यत्रअस्मविदो	१६	५	४३
२०३ यत्तेप्रजायांपशु	१४	२	२	२४६ यत्रअस्म०।आयो	१६	५	४३
१७६ यत्तेभूमेविश्वना	१२	१	१	२४६ यत्रअस्म०।इन्द्रो	२६	५	४३
१५७ यत्तेमज्जा	१०	५	६	२४६ यत्रअस्म०।चन्द्रो	१६	५	४३
१७४ यत्तेमध्यं पृथिवि	१२	१	१	२४६ यत्रअस्म०।अस्मा	१६	५	४३
६७ यत्तेमाता	५	६	३०	२४५ यत्रअस्म०।वायु	१६	५	४३
१५७ यत्तेयकुद्ये	१०	५	६	२४६ यत्रअस्म०।सूर्यो	१६	५	४३
३७ यत्तेरिष्टंयत्ते	४	३	१२	२४६ यत्रअस्म०।सोमो	१६	५	४३
२८ यत्तेवर्चोजातवेदो	३	५	२२	३८ यत्रवःप्रेङ्खा	४	८	३७
११६ यत्तेवासःपरिधानं	८	१	२	१५२ यत्रलोकांश्च	१०	४	७
१५६ यत्तेशिरोयत्ते	१०	५	६	१५३ यत्रस्कम्भः	१०	४	७
१५२ यत्परममवमं	१०	४	७	१५३ यत्रादित्याश्च	१०	४	७

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
२९३ यत्रामुस्तिम्:	२०	६	१२६	१३१ यथादेवाभसुरान्	६	१	२
१५२ यत्रामृतंच	१०	४	७	१४७ यथादेवेष्वमृतं	१०	२	३
४८ यत्राश्वत्या	४	८	३७	१ यथाद्यांचपृथिवी	१	१	२
१४१ यत्रासुपर्णा	६	५	६	१४ यथाद्यौश्चपृथिवी	२	३	१५
६० यत्रासुहार्दःसुकु	६	१२	१२०	६४ यथानकुलो	६	१३	१३६
३० यत्रासुहार्दःमुकुतो	३	६	२८	६४ यथानडंक्षिपुने	६	१३	१३८
३० यत्रासुहार्दसुकुता	३	६	२८	८२ यथापस्तस्तायादरं	६	७	७२
११७ यत्रेदानींपश्यसि	८	२	३	८१ यथाप्रधिर्यथो	६	७	७०
३ यत्रैषामग्ने	१	२	८	१६५ यथाप्राणबालि	११	२	४
१७७ यत्वाकुद्धाः	१२	२	२	१५१ यथावीजमुर्व	१०	३	६
६७ यत्वाभिचेरु	५	६	३०	१४ यथाब्रह्मच	२	३	१५
१५० यत्वाशिक्षःपरा	१०	३	६	१४ यथाभूतंच	२	३	१५
१६७ यत्वासोमप्रपि	१४	१	१	७२ यथाभूमिर्मृतमना	६	२	१८
६२ यत्वंशीतोऽथो	५	५	२२	१२६ यथामक्षाइदं	६	१	१
२४२ यत्समुद्रो	१६	४	३०	१२६ यथामधुमधु	६	१	१
१३८ यत्समागयति	६	३	६	८७ यथापुनोमनस्केतै	६	११	१०५
१६१ यत्समुद्रमनु	१३	२	२	६२ यथाममस्मरादसौ	६	१३	१३०
१६ यत्सुपर्णाविधच्च	२	५	३०	८१ यथामांसंयथा	६	७	७०
२८८ यत्सोममिन्द्र	२०	६	१११	६१ यथामृगाः	५	४	२१
३४ यत्संयमोनवि	४	१	३	२३० यथायमाय	१८	४	४
११२ यत्स्वप्नेभ्रम	७	६	१०१	१४७ यथायशश्चन्द्र	१०	२	३
७७ यथाकलांयथाशकं	६	५	४६	१४७ यथायशोअग्नि	१०	२	३
२५१ यथाकलांयथाश	१६	७	५७	१४७ यथायशोयजमा	१०	२	३
१६ यथास्वरोमघवं	२	६	३६	१४७ यथायशःकन्या	१०	२	३
२४२ यथाप्रेतंवनस्पते	१६	४	३१	१४७ यथायशःपृथि	१०	२	३
६५ यथाचक्रुर्देवासुरा	६	१३	१४१	१४७ यथायशःप्रजाप	१०	२	३
१८५ यथाज्यंप्रगृहीत	१२	४	४	१४७ यथायशःसोम	१०	२	३
२४७ यथात्वमुत्तरोसो	१६	६	४६	१८७ यथायाघमसाद	१२	५	५
८२ यथादिस्था	६	८	७४	८६ यथायंवाही	६	१०	१०२

यथावाणःसुसं.

[७३]

यददःसंप्रवति.

पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०
८७ यथावाणःसुसं	६	११	१०५	१२६ यथासोमः	६	१	१
१४६ यथावातश्वा	१०	२	३	३४ यथास्मते	४	१	४
१४६ यथावातेन	१०	२	३	४२ यथाहन्वंवहसि	४	५	२३
१४६ यथावातो	१०	२	३	१४ यथाहश्वात्री	२	३	१५
४ यथावातोयथा	१	२	११	८१ यथाहस्तीहस्ति	६	७	७०
१४३ यथावातरश्म्या	१०	१	१	१७८ यथाहान्यनुपूर्व	१२	२	२
६२ यथावृकादजाव	५	४	२१	१७ यथेदंभूम्बा	२	५	३०
१०३ यथावृक्षमशानि	७	४	५०	५५ यथेन्द्रउद्धाचनं	५	२	८
७० यथावृक्षलिबुजा	६	१	८	७६ यथेन्द्रोद्यावापृ	६	६	५८
८४ यथावृत्रइमा	६	६	८५	७० यथेमेद्यावापृथिवी	६	१	८
१११ यथाशेषोअपा	७	८	६०	७१ यथेयंपृथिवीमही	६	२	१७
१८४ यथाशेवधि	१२	४	४	७१ यथेयंपृथिवीमही	६	२	१७
२४८ यथाशाम्बाकः	१६	६	५०	७१ यथेयंपृथिवीमही	६	२	१७
६२ यथाशयेनात्पथ	५	४	२१	६४ यथेयंपृथिवीमही	५	५	२५
२२ यथाश्वत्थ	३	२	६	७१ यथेयंपृथिवी	६	२	१७
२२ यथाश्वत्थवान	३	२	६	२ यथेपुकापरपतदव	१	१	३
१४ यथासत्यंवानृतं	२	३	१५	६४ यथोदकमपपुषो	६	१३	१३६
१६६ यथासिन्धुर्नदी	१४	१	१	१८३ यदधेपुवदा	१२	३	३
८२ यथासितः	६	७	७२	२१६ यदग्नेष्वासमिति	१८	१	१
७० यथासुपर्वाः	६	१	८	७ यदग्निरापो	१	५	२५
१४ यथासूर्यश्चन्द्र	२	३	१५	११८ यदग्नेअध	८	२	३
८७ यथासूर्यस्वरश्मयः	६	११	१०५	१५० यदग्नेअध	१०	३	५
६७ यथासूर्येनक्षत्राणा	७	१	१३	१०५ यदग्नेतपसातप	७	६	६५
१४४ यथासूर्योद्युच्यते	१०	१	१	२५२ यदग्नेवानिकानि	१६	७	६४
१४७ यथासूर्यो	१०	२	३	१४८ यदग्नीसूर्ये	१०	२	४
६६ यथासोमस्व	५	६	२६	६० यददीव्यन्नुषामहं	६	१२	११६
७१ यथासोमओषधी	६	२	१५	२१४ यदोअदोअम्य	१६	२	७
१२६ यथासोमस्तृतीये	६	१	१	४१ यददोदेवा	४	४	१६
१२६ यथासोमोद्वितीये	६	१	१	२४ यददःसंप्रवति	३	३	१३

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०		कां०	अ०	सू०
२८८ यदयकच	२०	६	११२	१८३ यदस्यागोपतौ	१२	४	४
१११ यदयत्वाप्रयति	७	६	६७	१८३ यदस्याःकस्मै	१२	४	४
२६७ यदयवांजास	२०	६	१४०	१८३ यदस्याःपन्पूलनं	१२	४	४
२४६ यदयारात्रिसुभ	१६	६	५०	२१४ यदहरहरभि	१६	२	७
२६७ यदयान्विनवहं	२०	६	१४१	१७० यदाकेशानस्थि	११	४	८
१५७ यदनूचीन्द्र	१०	५	१०	२०१ यदागार्हपत्य	१४	२	२
१५६ यदन्तरायावा	१०	४	८	१३६ यदाञ्जनाभ्यञ्ज	६	३	६
२५५ यदन्तरापरावत	२	१	६	३६ यदाञ्जनत्रैककु	४	२	६
२६६ यदन्तरिच्येयदि	२०	६	१३६	१७० यदात्वष्टाव्यतृण	११	४	८
६० यदन्तरिचिंपृथिवी	६	१२	१२०	१५७ यदादित्यैर्हृय	१०	५	१०
१७ यदन्तरतदवाहं	२	५	३०	२ यदान्त्रेषुगर्वान्यो	१	१	३
८१ यदन्त्रमिबहुधा	६	७	७१	२६७ यदापीतासो	२०	६	१४२
८१ यदन्त्रमद्वयनृतेन	६	७	७१	२४६ यदापोअघ्न्या	१६	५	४४
१८४ यदन्येभर्तयाचे	१२	४	४	१६५ यदाप्राणोअभ्य	११	२	४
२६७ यदभ्युग्वनस्प	२०	६	१३६	१६५ यदाप्राणोअभ्य	११	२	४
१३६ यदभिचदति	६	३	६	६ यदावधनन्	१	६	३५
१६७ यदयातंशुभस्प	१४	१	१	२७६ यदावज्रहिरण्य	२०	७	७३
१४६ यदवाचीनं	१०	३	५	२५८ यदावलस्यपी	२०	२	१६
२६५ यदल्पिकास्वन्पि	२०	६	१३६	१३६ यदावसथान्कल्प	६	३	६
१३६ यदशनकृतं	६	३	६	२८१ यदावाजमसन	२०	८	६१
६३ यदशनामिबलं	६	१३	१३५	१०४ यदाशसा	७	५	५७
११७ यदशनासियत्पिब	८	१	२	२२१ यदाशृतंकृण्वो	१८	२	२
१६७ यदश्विनापृच्छ	१४	१	१	२०३ यदासंधामुपधा	१४	२	२
५५ यदसावसुतो	५	२	८	२२ यदासुतेःक्रिय	३	२	७
२४६ यदस्मासुदुष्व	१६	५	४५	२६५ यदास्थूलेनपस	२०	६	१३६
११२ यदस्पृतिचक्रुम	७	१०	१०६	१३६ यदाहभूयजद्वरोति	६	३	६
२१० यदस्पृदिक्षिणम	१५	२	१८	३७ यदिकर्तपतित्वा	४	३	१२
६६ यदस्पृहतं	५	६	२६	१३६ यादिकामादप	६	४	८
२६५ यदस्याअंहुभेयाः	२०	६	१३६	२४ यादिचितायुर्यदि	३	३	११

पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०
२८४ यदिक्षितायुर्गदि	२०	८	६६	१४ यदिस्थचेत्रियाणां	२	३	१४
५८ यदिचतुर्वृषो	५	४	१६	१४४ यदिस्थतमसा	१०	१	१
५१ यदिचिन्नुत्वा	५	१	२	१८५ यदिहुतांशदि	१२	४	४
२८७ यदिचिन्नुत्वाध	२०	६	१०७	४४ यदीदिदंमरुतो	४	६	२७
८६ यदिजाग्रद्यदि	६	१२	११५	६० यदीदंमातुर्गदि	६	१२	११६
५८ यदित्रिवृषोसिः	५	४	१६	२०२ यदीमेकेशिनो	१४	१	१
५८ यदिदशवृषोसि	५	४	१६	२०२ यदीयंदुहिता	१४	१	१
५८ यदिद्विवृषोसि	५	४	१६	६४ यदीयंहनत्कयंह	२०	६	१३२
५७ यदिनववृषोसि	५	४	१६	२६१ यदुदञ्चोवृषा	२०	६	१२६
५ यदिनोगांशंसि	१	३	१६	१५८ यदुदरंवरुणं	१०	५	१०
२८६ यदिन्द्रप्रागपागुद	२०	६	१२०	२७० यदुदीरतआज	२०	५	५६
५ यदिन्द्रप्रागपागुद	१	३	१६	१३६ यदुपरिशयनमाह	६	३	६
७७ यदिन्द्रब्राह्मणस्प	६	५	४५	१३६ यदुपस्तृणन्ति	६	३	६
२७६ यदिन्द्रयावतस्त्वं	२०	७	८२	३ यदुवक्थानृतं	१	२	१०
२६२ यदिन्द्रादोदाश	२०	६	१२८	२६७ यदुषोयासिमा	२०	९	१४२
२६२ यदिन्द्राहंयथा	२०	२	२७	१०७ यदुक्रियास्वाहुतं	७	६	७३
२६७ यदिन्द्रेणसरथं	२०	६	१४१	१५४ यदेजतिपतति	१०	४	८
५८ यदिपञ्चवृषोसि	५	४	१६	२०८ यदेनमाहव्रात्य	१५	२	११
५५ यदिप्रेयुर्देव	५	२	८	२०८ यदेनमाहव्रात्य	१५	२	११
१७३ यदिप्रेयुर्देव	११	५	१०	२०८ यदेनमाहव्रात्य	१५	२	११
३६ यदिवासित्रैककुदं	४	२	६	२०८ यदेनमाहव्रात्य	१५	२	११
५८ यदिवासिदेव	५	३	१४	२०८ यदेनमाहव्रात्य	१५	२	११
१०१ यदिवासितिरो	७	३	३८	२०८ यदेनमाहव्रात्य	१५	२	११
११६ यदिवाहमनृतदेवो	८	२	४	६७ यदेनसोमानृ	५	६	३०
६१ यदिवृक्षादभ्य	६	१२	१२४	१४१ यद्गायत्रेअधि	६	५	१०
७ यदिशोकोयदि	१	५	२५	६३ यद्गिरामिसंगिरा	६	१३	१३५
५८ यदिषड्वृषो	५	४	१६	१३० यद्गिरिषुर्पतेषु	६	१	१
५८ यदिसप्तवृषो	५	४	१६	५३ यदण्डेनयद्विष्वा	५	१	५
५८ यदिस्त्रीयदि	५	३	१४	२७६ यदधिषेप्रदिवि	२०	७	८७

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०		कां०	अ०	सू०
६० यद्वाख्यिबध्यसे	६	१२	१२१	८ यद्वादीदी	१	६	३२
६७ यद्वाद्वादीदी	५	६	३०	११७ यद्वादीमिमधु	१२	१	१
१४३ यद्वाद्वादीमिमधु	१०	१	१	१३६ यद्वाअतिथिपति	६	३	६
१०५ यद्वाद्वादीमिमधु	७	१	६५	१३८ यद्वाअतिथिपति	६	३	६
२०३ यद्वाद्वादीमिमधु	१४	२	२	१६५ यद्वाकृष्णोप्योष	१३	४	४
८६ यद्वादेवादेवडेनं	६	१२	११४	२८८ यद्वाप्रवृद्धसत्य	२०	६	११२
६६ यद्वादेवान्	७	१	५	२८६ यद्वाकृष्णोप्योष	२०	६	१२०
२६५ यद्वादेवासोलला	२०	६	१३६	२८८ यद्वाशक्रपणवति	२०	६	१११
२६६ यद्वाप्राचीरज	२०	६	१३७	२८८ यद्वासिसुन्वतो	२०	६	१११
६० यद्वास्ताभ्यांच	६	१२	११८	२६७ यद्वाकृष्णीवांउत	२०	६	१४०
६३ यद्वावसिन्धियो	६	१३	१३१	८६ यद्वादीसोमद	६	१२	११५
२४० यद्वादिगयंमूर्धेण	१६	३	२६	२४२ यद्वापाञ्चतुष्पा	१६	४	३१
७१ यद्वाह्यभिर्धृष्टि	६	२	१२	१३० यद्वादीप्रेस्तनयति	६	१	१
२६२ यद्वाद्रस्यपुरुष	२०	६	१२८	२६७ यद्वादीलाविन्द्रय	२०	५	४३
१७७ यद्वाग्निःक्रव्या	१२	२	२	६४ यद्वादेराजावरुणो	५	५	२५
१८२ यद्वाज्जायापचति	१२	३	३	२४० यद्वादेराजा	१६	३	२६
१८० यद्वाकृष्णःशकु	१२	३	३	२३० यद्वाअग्निरज	१८	४	४
१०६ यद्वान्तारिद्धेयदि	७	६	६६	८६ यद्वादेवाउपजी	६	१०	१००
७ यद्वाचिर्धृष्टि	१	५	२५	६७ यद्वाभेनःपरागतं	७	१	१२
५८ यद्वाकृष्णोप्योष	५	४	१६	२२५ यद्वादीमुद्रंपितरः	१८	३	३
८६ यद्वामंचक्रुर्नि	६	१२	११६	२५१ यद्वादीवयंप्रमिना	१६	७	५६
२७८ यद्वावइन्द्रते	२०	७	८१	१२३ यद्वाःसहःसहमा	८	४	७
२८२ यद्वावइन्द्रतेशतं	२०	८	६२	८३ यद्वादीसियच्छसे	६	८	८१
५८ यद्वाकृष्णोप्योष	५	४	१६	१२६ यद्वादीस्यदेवो	८	५	१०
५८ यद्वाकादशोऽसि	५	४	१६	१२६ यद्वादीस्यसर्मा	८	५	१०
१४४ यद्वादीयद्विपदी	१०	१	१	१२६ यद्वादीस्यसमिति	८	५	१०
२७६ यद्वाधयामहतो	२०	७	८७	१२६ यद्वादीस्यसामन्त्र	८	५	१०
३१ यद्वादीनोविभ	३	६	२६	१८६ यद्वादीपृथती	१३	१	१
१७६ यद्वादीप्रंशमलं	१२	२	२	६६ यद्वाइन्द्रोअस्वनघ	७	२	२४

पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०	का०	अ०	सू०
२६७ यन्मासत्यापराके	२०	६	१४१	१५१ यमब०।समायंम-		
२६७ यन्मासत्याभुर	२०	६	१४०	शिरागमत्सह्री	१०	३ ६
२६७ यन्नूनधीभिर	२०	६	१४२	१५१ यमब०।समायंम-		
१६६ यन्मन्युर्जाया	११	४	८	शिरागमदूर्जया	१०	३ ६
१६८ यन्मातलीरथ	११	३	६	१५१ यमब०।समायंम-		
८१ यन्माहुतमहुतमा	६	७	७१	शिरागमद्रसेन	१०	३ ६
७३ यन्मेअच्योरादि	६	३	२४	१५१ यमब०।समायंम-		
२४५ यन्मेछिद्रंमनसो	१६	५	४०	शिरागमन्मघो	१०	३ ६
४४ यन्मेदमभिषो	४	६	२६	५५ यमपीपुरोदधिरे	५	२ ८
१३० यन्मेमनसोनप्रिथ	६	१	२	५४ यमरातेपुरोधत्से	५	२ ७
१४६ यन्मेमाता	१०	२	३	१४८ यमस्यभागस्थ	१०	३ ५
१५० यमब०।तमग्निः	१०	३	६	२१८ यमस्यमायम्यं	१८	१ १
१५१ यमब०।तमापो	१०	३	६	२५० यमस्यलोकाद	१६	७ ५६
१५० यमब०।तमिन्द्रः	१०	३	६	२२१ यमायघृतवत्पयो	१८	२ २
१५१ यमब०।तमिमं	१०	३	६	२३१ यमायपितृमते	१८	४ ४
१५१ यमब०।तेमेमां	१०	३	६	२२१ यमायमधुमत्तमं	१८	२ २
१५१ यमब०।तंद्देवा	१०	३	६	२२१ यमायसोमःपवते	१८	२ २
१५० यमब०।तंविभ्र	१०	३	६	२७० यमिन्द्रदविषे	२०	५ ५५
१५१ यमब०।तंविभ्र	१०	३	६	६३ यमिन्द्राग्नीस्मर	६	१३ १३२
१५१ यमब०।तंराजा	१०	३	६	६३ यमिन्द्राणीस्मर	६	१३ १३२
१५० यमब०।तंसूर्यः	१०	३	६	२६० यमिमंत्वंवृषाक	२०	६ १२६
१५० यमब०।तंसोमः	१०	३	६	२७४ यमपूर्वमहुवेतमि	२०	६ ६७
१५१ यमब०।सोअस्मै	१०	३	६	४७ यमोदनंप्रथमजा	४	७ ३५
१५१ यमब०।समायंम-				२२० यमोनोगातुंप्रथ	१८	१ १
शिरागमतेजसा	१०	३	६	८५ यमोमृत् रधमारा	६	१० ६३
१५१ यमब०।समायंम-				२२२ यमःपरोवरो	१८	२ ६
शिरागमत्सर्वा	१०	३	६	६४ यमःपितृणा	५	५ २४
१५१ यमब०।समायंम-				१५७ ययाघौर्यया	१०	५ १०
शिरागमत्सह	१०	३	६	४५ ययोरयःसत्त्व	४	६ २६

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०		कां०	अ०	सू०
४४ ययोरम्यध्व	४	६	२८	१७५ यस्तेगन्धःपुरुषे	१२	१	१
६६ ययोरोजसास्क	७	३	२५	१७५ यस्तेगन्धःपृथि	१२	१	१
४४ ययोर्बधाभापद्यते	४	६	२८	२८४ यस्तेगर्भममीवा	२०	८	६६
४३ ययोःसंख्याता	४	५	२५	१२२ यस्तेगर्भप्रति	८	३	६
२६३ यवानोयति	२०	६	१३०	८३ यस्तेहकुशोवसु	६	८	८२
७६ यशसमेन्द्रो	६	६	५८	२३२ यस्तेदेवेषुमहिमा	१६	१	३
७५ यश्चाइन्द्रोयशा	६	५	३६	१४३ यस्तेपरूषि	१०	१	१
७६ यश्चाइन्द्रोयशा	६	६	५८	६७ यस्तेपृथुस्त	७	१	११
१६० यशायासिप्रति	१३	१	१	१६५ यस्तेप्राणोदं	११	२	४
७५ यशोहविर्वर्धता	६	४	३६	१५७ यस्तेप्लाशिर्यो	१०	५	६
१७३ यश्चकवचीय	११	५	१०	७४ यस्तेमदोव	६	३	३०
६८ यश्चकारनशशा	५	६	३१	२८८ यस्तेमदोयुज्यश्वा	२०	६	११७
४० यश्चकारनशशा	४	४	१८	४६ यस्तेमन्यो	४	७	३२
१२ यश्चकारसनिष्क	२	२	६	२५४ यस्तेशृङ्गवृषो	२०	१	५
१६० यश्चगापदा	१३	१	१	५१ यस्तेशोकायतन्वं	५	१	१
२६२ यश्चपणिगु	२०	६	१२८	१७६ यस्तेसर्पोवृषि	१२	१	१
४३ यश्चर्षणिप्रो	४	५	२४	६७ यस्तेस्तनः	७	१	१०
१२ यश्चसापत्नः	२	२	७	२८४ यस्तेहन्तिपतय	२०	८	६६
२७३ यश्चिद्वित्वा	२०	५	६३	२१ यस्तेहवाविबद	३	१	३
३५ यस्तत्रास्यत्पञ्चा	४	२	६	१२१ यस्त्वाकृत्याभि	८	३	५
२८४ यस्तऊरुविहिर	२०	८	६६	५३ यस्त्वापिबति	५	१	५
२८० यस्तस्तम्मसह	२०	७	८८	२८४ यस्त्वाभ्रातापति	२०	८	६६
२६६ यस्तिगमशृङ्गोवृष	२०	४	३७	१३२ यस्त्वाशालेप्रति	६	२	३
३६ यस्तिष्ठतिचरति	४	४	१६	१३२ यस्त्वाशालेनिमि	६	२	३
२१६ यस्तेअग्नेसुमति	१८	१	१	१२१ यस्त्वास्वपन्ती	८	३	६
२३२ यस्तेअप्सुमहिमा	१६	१	३	२८४ यस्त्वास्वप्नेन	२०	८	६६
६४ यस्तेकेशोवपद्यते	६	१३	१३६	१२१ यस्त्वास्वप्नोनि	८	३	६
१७५ यस्तेगन्धःपुष्कर	१२	१	१	१४३ यस्त्वोवाच	१०	१	१

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
६० यस्माच्चयस्य	६	१२	११८	१५३ यस्यवयस्त्रिशदे	१०	४	७
२५३ यस्मात्कोषादुद	१६	७	७२	१५३ यस्यवयस्त्रिश	१०	४	७
४७ यस्मात्पकादमुतं	४	७	३५	१६३ यस्यदेवाभक	११	२	३
१५३ यस्मादृचो	१०	४	७	३३ यस्यद्यौरुर्वी	४	१	२
१६३ यस्माद्वाताश्चतु	१३	३	३	२७२ यस्यद्विर्हसो	२०	५	६१
२६४ यस्मात्प्रच्यते	२०	४	३४	२७२ यस्यद्विर्हसोवृ	२०	५	६२
४७ यस्मान्मासा	४	७	३५	३७ यस्यनेशेयज्ञप	४	३	११
१६३ यस्मिन्वहुर्वी	१३	३	३	१५३ यस्यब्रह्ममुख	१०	४	७
१६३ यस्मिन्त्समुद्रो	११	२	३	१३६ यस्यभीमः	६	४	८
१५२ यस्मिन्स्तब्धा	१०	४	७	१५३ यस्यभूमिःप्रमा	१०	४	७
१७८ यस्मिन्देवाभ्य	१२	२	२	४३ यस्यवशास	४	५	२४
२२० यस्मिन्देवामन्म	१८	१	१	१५३ यस्यवातःप्राणा	१०	४	७
२२० यस्मिन्देवाविद	१८	१	१	३३ यस्यविद्येहिम	४	१	२
२६८ यस्मिन्नुक्तानि	२०	५	४३	१०१ यस्यव्रतंपशवो	७	४	४०
१५२ यस्मिन्भूमिरन्त	१०	४	७	१५२ यस्यशिरोवै	१०	४	७
२८० यस्मिन्वयं दधि	२०	७	८६	१५३ यस्यसूर्यश्चन्द्र	१०	४	७
१६३ यस्मिन्विराट्	१३	३	३	२७४ यस्यसंस्थेन	२०	६	६६
२८८ यस्मिन्विश्वा	२०	६	१०६	१३६ यस्यहेतोःप्रच्यव	६	४	८
१४० यस्मिन्वृक्षे	६	५	६	१७४ यस्याश्चतस्रः	१२	१	१
१५१ यस्मैत्वायज्ञवर्धन	१०	३	६	३६ यस्याब्जनप्रसर्प	४	२	६
१५३ यस्मैहस्ताभ्यां	१०	४	७	१७६ यस्यामक्षं ब्रीहि	१२	१	१
६६ यस्यकृण्मो	६	१	५	१७४ यस्यामापःपरि	१२	१	१
२५१ यस्यकूरमभजन्त	१६	७	५६	२७३ यस्यामितानि	२०	५	६५
१५२ यस्यचतस्रः	१०	४	७	२६४ यस्याधासः	२०	४	३४
४३ यस्यजुष्टि	४	५	२४	८४ यस्यास्तभासनि	६	६	८४
१६२ यस्यतन्माकासि	११	१	२	१७३ यस्यांकृष्णमरु	१२	१	१
१४ यस्यतेवासः	२	३	१३	१७६ यस्यांगायन्ति	१२	१	१
२६७ यस्यतेविश्वमा	२०	५	४३	१७४ यस्यांपूर्वेपूर्वजना	१२	१	१
१५२ यस्यत्रयस्त्रिशदे	१०	४	७	१७६ यस्यांपूर्वेभूतकृत	१२	१	१

यस्यावृत्तावान.

[८०]

यायैःपरितृप्त

पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०
१७५ यस्यावृत्तावान	१२	१	१	५५ यानसावति	५	२	८
१७४ यस्याविदिपरि	१२	१	१	१११ यानावहउशतो	७	६	६७
१७६ यस्यासदोह	१२	१	१	२३५ यानिक्रानिचि	१६	१	६
१४७ यस्यासमुद्रउत	१२	१	१	२३८ यानिचकार	१६	२	२०
१७६ यस्याःपुरोदेव	१२	१	१	१३१ यानितेन्तः	६	२	३
७४ यस्येदमारजो	६	४	३३	१२५ यानित्रीणि	८	५	६
४२ यस्येदंप्रदिशि	४	५	२३	२३४ यानिनक्षत्राणि	१६	१	८
६६ यस्येदंप्रदिशि	७	३	२५	२६ यानिभद्राणि	३	५	२३
६६ यस्पोरुषुत्रिषु	७	३	२६	२४५ यानःपीपरिद	१६	५	४०
१६६ यात्रकुन्तभव	१४	१	१	१३६ यान्युलुखल	६	३	६
४८ यात्रचेष्टु	४	८	३८	१७६ यापसर्पंवेजमा	१२	१	१
३५ यात्रापोदिब्याः	४	२	८	१५४ यापुरस्ताद्युडयते	१०	४	८
१७१ यात्रापोयात्र	११	४	८	१३५ यापूर्वपति	६	३	५
२७० याइन्द्रभुज	२०	५	५५	२६ याप्लीहानं	३	५	२५
१३६ याएवयज्ञ	६	३	६	१२२ याबभ्रजोयात्र	८	४	७
२०० यात्रोषधयोया	१४	२	२	११३ याभ्यामजय	७	१०	११०
८६ यात्रोषधयः	६	१०	६६	१३६ यामज्ज्ञोनिर्धयन्ति	६	४	८
१३६ यगुदाअनुसर्प	६	४	८	४२ यामन्यामनुपयुक्तं	४	५	२३
२४३ यगुदाअनुसर्प	१६	५	३४	१७७ यामन्यैश्चद्वि	१२	१	१
१०८ याग्रैव्याअपचितो	७	७	७६	१७४ यामश्विनावमि	१२	१	१
२१६ यातइन्द्रतनूरप्सु	१७	१	१	५४ यामहतीमहोन्माना	५	२	७
३ यातुधानस्य	१	२	८	१२६ यामापीनामुपसी	६	१	१
१०६ यातुधानानिर्ऋ	७	६	७०	११४ यामालक्ष्मीः	७	१०	११५
१६५ यातेप्राश्रमिया	११	२	४	२३२ यामाहुर्तिप्रय	१६	१	४
२५० यातेवसोर्थात	१६	७	५५	५६ यामाहुस्तारकैपा	५	४	१७
२६७ यातंक्षर्दिष्पाउत	२०	६	१४१	१७२ यामिन्द्रेषसं	११	५	१०
२०१ यादुर्हादोयुवत	१४	२	२	८८ यामृषयोभूतकृतो	६	११	१०८
१६८ यादेवीःपञ्च	११	३	६	२०२ यामेप्रियतमा	१४	२	२
१३२ याद्विपदा	६	२	३	४८ यायैःपरितृप्त	४	८	३८

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
१२३ यारोहन्त्याङ्गिरसीः	८	४	७
६ यारोहिणीर्देवत्या	१	५	२२
१७४ यार्णवेऽधि	१२	१	१
४४ यावङ्गिरसमवधो	४	६	२६
२८ यावक्चतमःप्रदि	३	५	२२
३५ यावतीद्यावा	४	२	६
१३१ यावतीद्यावा	६	१	२
१२२ यावतीनामोषधी	८	४	७
१२३ यावतीषु	८	४	७
१३१ यावतीर्दिशः	६	१	२
२३१ यावतीर्धङ्गा	६	१	२
१२३ यावतीःक्रियती	८	४	७
२०२ यावतीःकृत्या	१४	२	२
१७५ यावत्तेभिवि	१२	१	१
१३७ यावत्सत्	६	३	६
१३७ यावदग्निष्टोमेन	६	३	६
८२ यावदङ्गिर्न	६	७	७२
१३७ यावदतिरात्रे	६	३	६
१८४ यावदस्यागोप	१२	४	४
१६३ यावदाताभिमन	११	२	३
१३७ यावद्द्वादशा	६	३	६
१८२ यावन्तोऽस्याः	१२	३	३
६८ यावन्तोमासपत्ना	७	१	१३
१८५ यावशाउदकल्प	१२	४	४
४४ यावरेमातेबहु	४	६	२८
१०२ याविशपत्नीन्द्रम	७	४	४६
४० याशशापशपनेन	४	४	१७
७ याशशापशपनेन	१	५	२८
१२३ याश्चाह्वेद	८	४	७

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
६ यासां देवादिबि	१	६	३३
२६ यासां धौःपिता	३	५	२३
७० यासां नाभि	६	१	६
६ यासां राजावरुणो	१	६	३३
१०२ यासुबाहुःस्वकुरिः	७	४	४६
१३६ यास्तिरश्चीरुप	६	४	८
१५७ यास्तेग्रीवा	१०	५	६
१५७ यास्तेजःघायाः	१०	५	६
२२७ यास्तेधानाश्चतु	१८	३	३
२२८ यास्तेधानाश्चतु	१८	४	४
२३६ यास्तेधानाश्चतु	१८	४	४
१७५ यास्तेप्राचीः	१२	१	१
१०२ यास्तेराकेमुमतयः	७	४	४८
१८८ यास्तेरुहःप्ररुहो	१३	१	१
१८८ यास्तेविशस्तप	१३	१	१
८५ यास्तेशतंधमनयो	६	६	६०
१३१ यास्तेशिवा	६	१	२
२२१ यास्तेशोचयो	१८	२	२
७५ याहस्तिद्वीपिनि	६	४	३८
१३६ याहृदयमृष	६	४	८
१४३ यां कल्पयन्ति	१०	१	१
६४ यांजमदग्नि	६	१३	१३७
६८ यांतेकृत्यांकूपेष्व	५	६	३१
६८ यांतेचक्रमूलायां	५	६	३१
४० यांतेचक्रुरामे	४	४	१७
६७ यांतेचक्रुरामे	५	६	३१
६८ यांतेचक्रुकेशफे	५	६	३१
६८ यांतेचक्रुर्गार्हपत्ये	५	६	३१
६७ यांतेचक्रुकुक	५	६	३१

यांतेचक्रुःपुरुषा.

[८२]

येकीलालेनतर्पय.

पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०
६८ यांतेचक्रुःपुरुषा	५	६	३१
६८ यांतेचक्रुःसभायां	५	६	३१
६८ यांतेचक्रुःमेनायां	५	६	३१
२२२ यांतेधेनुंनिपृणा	१८	२	२
१४३ यांतेबहिषि	१०	१	१
८५ यांतेरुद्रइषु	६	६	६०
३४ यांत्वागन्धर्वो	४	१	४
४ यांत्वादेवाअसृ	१	३	१३
६३ यांत्वापूर्वेभूतकृत	६	१३	१३३
१७३ यांदेवाअनुतिष्ठ	११	५	१०
२३ यांदेवाःप्रतिन	३	२	१०
१७६ यांदिपादःपचि	१२	१	५
१२५ यांप्रच्युतामनु	८	५	६
६० यांमृतायानु	५	४	१६
८८ यांमेधामृभवोवि	६	११	१०८
१७४ यांरत्नन्त्यस्वप्ना	१२	१	१
१२० याःकृत्याआ	८	३	५
१० याःक्लन्दास्तमिषी	२	१	२
१३६ याःपार्थ्वेउप	६	४	८
१३६ याःसीमानं	६	४	८
२२३ याःसुपर्णा	८	४	७
१४० सुक्लामातासीदुरि	६	५	६
२५६ युजेरथंगवेपथं	२०	१	१२
१३८ युज्यमानोवै	६	४	७
२६२ युञ्जन्तिव्रध्नम	२०	३	२६
२६८ युञ्जन्तिव्रध्नमरु	२०	५	४७
२७५ युञ्जन्तिव्रध्नमरु	२०	६	६६
२८५ युञ्जन्तिहरी	२०	६	१००
२६२ युञ्जन्त्यस्येका	२०	३	२६

पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०
२६८ युञ्जन्त्यस्येका	२०	५	४७
२७५ युञ्जन्त्यस्येका	२०	६	६६
१५८ युधएकःसंसृज	१०	५	१०
२६० युधायुधमुप	२०	३	२१
२५६ युधेन्द्रोमहा	२०	१	११
२६ युनक्लसीरा	३	४	१७
६४ युनक्लदेवः	५	५	२६
१६८ युवंभगंसंभरतं	१४	१	१
२६७ युवंश्रियमधि	२०	६	१४३
२६० युवंसुराममधि	२०	६	१२५
२२८ युयमनेशंतमामि	१८	४	४
१८८ युयमुग्रामरुतः	१३	१	१
६२ युयमुग्रामरुतः	५	४	२१
२० युयमुग्रामरुतः	३	१	१
४२ युयंगात्रोमेदयथा	४	५	२१
७ युयनःप्रवतो	१	५	२६
२८ येअग्नयोअप्स्व	३	५	२१
१४८ येअग्निजाओष	१०	२	४
२२३ येअग्निदग्धागे	१८	२	२
२२३ येअग्रवःशशमा	१८	२	२
१३६ येअङ्गानि	६	४	८
२२५ येअत्रयोअङ्गिर	१८	३	३
२०२ येअन्तायावतीः	१४	२	२
४३ येअमृतंविभृथो	४	६	२६
१२२ येअमनोजातान्	८	३	६
१५५ येअर्वाह्मध्य	१०	४	८
१४० येअर्वाञ्चस्ता	६	५	६
४३ येउम्रियाविभृथो	४	६	२६
४३ येकीलालेनतर्पय	४	६	२६

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
४४ येकीलालेनतर्पय	४	६	२७	१ येत्रिपत्ताः	१	१	१
१२१ येकुक्कन्धाः	८	३	६	१४३ येत्वाकृत्वा	१०	१	१
१८ येक्रिमयःपर्वतेषु	२	५	३१	२८८ येत्वामिन्द्रन	२०	६	११५
६३ येक्रिमयःशिति	५	५	२३	२६३ येत्वाभेतां	२०	६	१२८
१७६ येगन्धर्वा	१२	१	१	४६ येदक्षिणतोजुह्व	४	८	४०
५६ येगर्भाभ्यघन्ते	५	४	१७	२२२ येदस्यवः	१८	२	२
२७६ येगव्यतामनसा	२०	७	८३	२०९ येदिविपुण्या	१५	२	१३
१८५ येगोपतिपराणी	१२	४	४	५० येदिशामन्तर्देशे	४	८	४०
१७७ येग्रामायदरण्यं	१२	१	१	२४१ येदेवाभन्तरिच	१६	४	२७
१६ येग्राम्याःपशवो	२	६	३४	१५६ येदेवादिविषदो	१०	५	६
२३० येचजीवा	१८	४	४	१६८ येदेवादिविषदो	११	३	६
२६२ येचदेवाभ्यज	२०	६	१२८	८ येदेवादिविष्ट	१	६	३०
१७२ येचधीराःयेचधी	११	५	६	२४१ येदेवादिव्येकाद	१६	४	२७
२२२ येचित्पूर्वऋत	१८	२	२	२३६ येदेवानामृत्वि	१६	२	११
१७६ येतआरण्याः	१२	१	१	२५१ येदेवानामृत्वि	१६	७	५८
१७० येतआसन्दश	११	४	८	२४१ येदेवाःपृथिव्या	१६	४	२७
१७० येतआसीद्भूमिः	११	४	८	१८६ येदेवाराष्ट्रभूतौ	१३	१	१
२२६ येतातृपुर्देवत्रा	१८	३	३	४८ येदेवास्तेनहासंते	४	८	३६
१५६ येतेदेविशमिता	१०	५	६	२०३ येदंपूर्वाग्नश	१४	२	२
६४ येतेनाड्यौदेवकृते	६	१३	१३८	४६ ये३धस्ताज्जुह्वति	४	८	४०
१०४ येतेपन्थानोव	७	५	५५	२१ येधीवानोरथका	३	१	५
१७६ येतेपन्थानो	१२	१	१	४२ येनऋपयो	४	५	२३
३६ येतेपाशावरुण	४	४	१६	२७२ येनज्योतीर्गव्याय	२०	५	६१
२२७ येतेपूर्वेपरागता	१८	३	३	८७ येनकृशंवाजयन्ति	६	१०	१८१
२४७ येतेरात्रिनृचक्ष	१६	६	४७	४ येनदीनांसंभवन्ति	१	३	१५
२४८ येतेराज्यनडाह	१६	६	५०	४२ येनदेवाभ्यमृत	४	५	२३
११८ येतेशृङ्गेअजरे	८	२	३	७० येनदेवाभ्यमुराणां	६	१	७
२३१ येत्रपितरः	१८	४	४	१३१ येनदेवाभ्यमुरान्	६	१	२
८३ येत्रयःकालका	६	८	८०	१६१ येनदेवाज्योति	११	१	१

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
३१ येनदेवान	३	६	३०	२६४ येनेमाविश्वाच्य	२०	४	३४
३७ येनदेवाःस्वरा	४	३	११	२२३ येनःपितुःपितरो	१८	२	२
२३६ येनदेवंसवितारं	१६	३	२४	२२६ येनःपितुःपितरो	१८	३	३
२५ येनधनेन०तन्मेभू	३	३	१५	२२६ येनःपितुःपितरो	१८	३	३
२५ येनधनेन०तस्मिन्	३	३	१५	५२ येनःसपत्ना	५	१	३
१६८ येनमहानघ्न्या	१४	१	१	५० ये३न्तरिज्ञाञ्जुह्व	४	८	४०
६१ येनमृतंस्नपयन्ति	५	४	१६	२०६ ये३न्तरिक्षेपुण्या	१५	२	१३
६२ येनवृक्षांश्च	६	१३	१२६	२५ येपन्यानोबह्वो	३	३	१५
२६ येनवेहृद्धभूविथ	३	५	२३	२८ येपर्वताःसोम	३	५	२१
२७३ येनसिन्धुमही	२०	५	६३	४६ येपश्चाञ्जुह्वति	४	८	४०
८३ येनसूर्यासावित्री	६	८	८२	११६ येपाकशंसं	८	२	४
७० येनक्षोमसाहन्त्या	६	१	७	२०३ येपितरोवधूदर्शा	१४	२	२
७० येनसोमादितिः	६	१	७	२०६ येपुण्यानांपुण्या	१५	२	१३
२८ येनहस्तीवर्चसा	३	५	२२	४६ येपुरस्ताञ्जुह्वति	४	८	४०
१६६ येनाग्निरस्या	१४	१	१	१५२ येपुरुषेब्रह्म	१०	४	७
४७ येनातरन्भूतकृतो	४	७	३५	१२२ येपूर्वेवध्वो३यन्ति	८	३	६
२७३ येनादशग्वमधि	२०	५	६३	२०६ येपृथिव्यां	१५	२	१३
१६४ येनादित्यान्हरि	१३	३	३	७८ येपथानोबह्वो	६	६	५५
१०१ येनानिचक्रआसु	७	३	३८	१६ येबध्यमानमनु	२	६	३४
२६८ येनापावकचक्ष	२०	५	४७	१७१ येबाह्वोयाइष	११	५	६
१६२ येनपावकचक्ष	१३	२	२	६० येबृहत्सामा	५	४	१६
८१ येनावपत्सविता	६	७	६८	६० येब्राह्मणं	५	४	१६
२३ येनाश्रवस्यवश्च	३	२	६	१६ येभक्षयन्तो न	२	६	३५
२५५ येनासमुद्रमसृजो	२०	१	६	१५५ येभिर्वातइषितः	१०	४	८
२६६ येनासमुद्रमसृजो	२०	५	४६	८६ येभिःपार्श्वैःपरि	६	११	११२
१३५ येनासहस्रं	६	३	५	४८ येमाक्रोधयन्तिल	४	८	३६
१७३ येनासौगुप्त	११	५	१०	५ येऽमवास्यां३रा	१	३	१६
२२३ येनिखाताये	१८	२	२	११७ येमृत्यवएकशतं	८	१	२
३ येनेन्द्रायसमभरः	१	२	६	२४४ येयक्ष्मासोअभ्य	१६	५	३६

पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०
२२२ येयुध्यन्तेप्रधने	१८	२	२	३० ये३स्यांस्थोर्ध्वाया	३	६	२६
१७३ येरथिनोयेअर	११	५	१०	१२० येआकृयमंशि	८	३	५
२१ येराजानोराज	३	१	५	६२ यैरिन्द्रःप्रकीडते	५	४	२१
२४८ येरात्रिमनुतिष्ठ	१६	६	४८	१२५ योअक्रन्दयत्	८	५	६
१४६ येवआपोपामग्न	१०	३	५	६३ योअक्ष्योपरि	५	५	२३
२०० येवध्वश्चन्द्रं	१४	२	२	१७७ योअग्निःकव्या	१२	२	२
१७३ येवर्मिणोयेवर्मा	११	५	१०	११० योअग्नौरुद्रो	७	८	८७
१८५ येवशायाअदा	२	४	४	३६ योअग्रतोरोचना	४	२	१०
६३ येवापासः	५	५	२३	६२ योअङ्गयोयः	६	१३	१२७
२६७ येवांदसांस्यधि	२०	६	१३६	१६० योअग्रदेवसूर्य	१३	१	१
८ येवोदेवाःपितरो	१	६	३०	६ योअद्येभ्योबधो	१	४	२०
१३६ येव्रीहयोयवा	६	३	६	८६ योअद्यसेन्यो	६	१०	६६
१२१ येशालाःपरि	८	३	६	२४८ योअद्यस्तेनआ	१६	६	४६
१८० येश्रद्धाधन	१२	२	२	३४ योअद्यस्तेन	४	१	३
१०५ येषामध्येतिप्रव	७	६	६०	२८१ योअद्रिभित्प्रथ	२०	७	६०
१२२ येषांपश्चात्प्रपदा	८	३	६	१६८ योअनिध्मोदी	१४	१	१
८ येषांप्रयाजा	१	६	३०	४१ योअन्तरिक्षेण	४	४	१६
२२६ येसत्यासोहवि	१८	३	३	६२ योअन्धोयः	६	१३	१२६
५ येसर्पिषःसंश्रवन्वि	१	३	१५	१६३ योअआदोअअ	१३	३	३
६० येसहस्रमराजआ	५	४	१८	११४ योअन्येष्टुरुभयद्यु	७	१०	११६
१२२ येसूर्वात्परिसर्पति	८	३	६	७५ योअस्यपारे	६	४	३४
१२२ येसूर्यनतिति	८	३	६	१६६ योअस्यविश्वज	११	२	४
२८८ येसोमासःपराः	२०	६	११२	८२ योअस्यसमिधं	६	८	७६
२३० ये३स्माकंपितर	१८	४	४	१६६ योअस्यसर्व	११	२	४
३० ये३स्यांस्थदावि	३	६	२६	१८४ योअस्यस्याद्	१२	४	४
३० ये३स्यांस्थधुवा	३	६	२६	१८४ योअस्याऊधो	१२	४	४
३० ये३स्यांस्थप्रती	३	६	२६	१८४ योअस्याऋचः	१२	४	४
३० ये३स्यांस्थप्राच्यां	३	६	२६	१८३ योअस्याःकर्णा	१२	४	४
३० ये३स्यांस्थोदीच्यां	३	६	२६	५२ योगिरिष्वजा	५	१	४

योगयोगेतवस्तरं.

[८६]

योगाभिधुवं.

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
२४० योगयोगेतवस्तरं	१६	३	२४	१०५ योनःशपादशपतः	७	५	५६
२६२ योगयोगेतवस्तरं	२०	३	२६	११३ योनःसुप्तान्ज्राग्र	७	१०	१०८
२६३ योजातएवप्रथ	२०	४	३४	७० योनःसोम	६	१	६
२६२ योजाभ्याअप्रथ	२०	६	१२८	७० योनःसोमामि	६	१	६
२४३ योजायमानः	१६	४	३२	५ योनःस्त्रोयो	१	४	१६
६३ योजिनाति	६	१३	१३४	१६२ यो३न्तरिद्वेति	११	१	२
१३७ योतिथीनां	६	३	६	२१२ यो३प्स्व१ग्नि	१६	१	१
३३ योथवर्णं	४	१	१	१६१ यो३मियातोनि	११	१	२
३१ योददाति	३	६	२६	१५४ योभूतंचमव्यंच	१०	४	८
२२७ योदधेअन्तरि	१८	३	३	२२४ योममारप्रथमो	१८	३	३
४७ योदाधारपृथिवीं	४	७	३५	११६ योमापाकेन	८	२	४
४० योदेवाःकृत्या	४	४	१८	१६० योमाभिच्छाय	१३	१	१
२८ योदेवोविश्वाद्य	३	५	२१	११६ योमायातुंयातु	८	२	४
२७२ योनइदमिदं	२०	५	६२	१६३ योमारयत्तिप्रा	१३	३	३
२५७ योनइदमिदं	२०	२	१४	१६१ योयज्ञस्यप्रसा	१३	१	१
७७ योनजीवोसि	६	५	४६	७४ योरक्षांसिनिज्ज	६	३	३४
११३ योनस्तायहिप्स	८	१०	१०८	२६४ योरध्रस्यचोदि	२०	४	३४
२६२ योऽनाक्काक्षो	२०	६	१२८	२८२ योराजाचर्षणी	२०	८	६२
२४२ योनोअग्निर्गार्हि	१६	४	३१	२८६ योराजाचर्षणी	२०	६	१०५
१७६ योनोअग्निः	१२	२	२	२७४ योरायो३वनिर्म	२०	६	६८
१७८ योनोअश्वेषु	१२	२	२	१८६ योरोहितोवृषभः	१३	१	१
४७ योनोदिप्सद	४	८	३६	२१२ योवआपोग्निः	१६	१	१
११३ योनोषुवेधन	३	१०	१०६	१४६ योवआपोपाम	१०	३	५
१७४ योनोद्वेषत्वृथि	१२	१	१	१४६ योवआपोपामू	१०	३	५
६२ योनोभद्राहमकरः	६	१३	१२८	१४८ योवआपोपांमा	१०	३	५
१०८ योनोमर्तोमरुतो	७	७	७७	१४६ योवआपोपांब	१०	३	५
११६ योनोरसं	८	२	४	१४६ योवआपोपांबृष	१०	३	५
७३ योनःपाप्मन्न	६	३	२६	१४६ योवआपोपांहि	१०	३	५
७५ योनःशपादशपतः	६	४	३७	१३५ योवाअभिधुवं	६	३	५

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
१३५ योवाउद्यन्तं	६	३	५	७३ यौतेदूतौ	६	३	२६
१७७ योवाचाविवा	२०	७	७३	६२ यौतेबलास	६	१३	१२७
१५७ योविद्यत्सप्त	१०	५	१०	१५७ यौतेबाहू	१०	५	६
१५५ योविद्यात्स्रत्रं	१०	४	८	१२१ यौतेमातोन्म	८	३	६
१३६ योविद्याद्ब्रह्म	६	३	६	२२२ यौतेश्वानौयम	१८	२	२
१६२ योविश्वचर्चशि	१३	२	२	४५ यौभरद्वाजवयो	४	६	२६
७५ योविश्वामि	६	४	३४	४५ यौमेधातिथी	४	६	२६
५४ योवेतसंहिरण्य	१०	४	७	६४ यौव्याघ्राववरुदौ	६	१३	१४०
३७ योवेदानहुहो	४	३	११	४४ यौश्यावाश्वमवयो	४	६	२६
८५ योवेहृतंमन्यमा	१२	४	४	३३ यंकन्दसीभवत	४	१	२
३० योवैकशायाः	६	१	१	२६४ यंकन्दसीसंयती	२०	४	१४
३५ योवैकुर्वन्तं	६	३	५	४८ यंग्राममाविशत	४	८	३६
४६ योवैतांब्रह्मणो	१०	१	२	२२६ यंतेमन्यंयमोः	१८	४	४
५५ यंवैतेविद्यादर	१०	४	८	२२४ यंत्वमग्नेसमदह	१८	३	३
१५ यंवैनैदाधं	६	३	५	१८६ यंत्वापृशती	१३	१	१
३५ योवैपिन्वन्तं	६	३	५	२४५ यंत्वावे१पूर्व	१६	५	३६
३५ योवैसंयन्तं	६	३	५	२८ यंत्वाहोतारं	३	५	२१
२ योवःशिवतमो	१	१	५	१०६ यंदेवाशंशुमा	७	७	८१
८२ योवःशुष्मो	६	८	७३	१५१ यंदेवाःपितरो	१०	३	६
८२ योत्यतीरशाण्य	२०	८	६२	६३ यंदेवाःस्मर	६	१३	१३२
१०६ यो३स्मान्द्वेष्टियं	७	७	८१	२१३ यंद्विष्णोयञ्च	१६	२	६
११३ यो३स्मान्द्वेष्टित	१६	२	७	२१ यंनिदधुर्वनस्पती	३	१	५
७० यो३स्मांब्रह्मण	६	१	६	८३ यंपग्निहस्तमवि	६	८	८१
५४ यो३स्मांश्चक्षुषा	५	२	६	२०१ यंन्वज्रंन्यस्यथ	१४	२	२
११० योस्यदाक्षिणः	१५	२	१८	१३५ यंब्राह्मणेनिदधे	६	३	५
१६४ योहत्वाहिमरि	२०	४	३४	६३ यंमित्रावरुणौ	६	१३	१३२
१४६ योहरिमाजाया	१६	५	४४	२०२ यंमेदसोभागं	१४	२	२
५७ यौतऊरु	१०	५	६	५४ यंयाचाम्यहं	५	२	७
५६ यौतआष्टौ	१०	५	६	१५० यंबयंमृगयामहे	१०	३	५

पृष्ठांक.	कां०	अ०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
१६८ यंवातःपरिशुम्भ	१३	१	३३ यःप्राणतोनिमिष	४	१	२
१८० यंवांपिता	१२	३	४७ यःप्राणदःप्राण	४	७	३५
६३ यंविश्वेदेवाः	६	१३	१६३ यःप्राणेनघावा	१३	३	३
२६४ यंस्मात्पृच्छन्ति	२०	४	१५६ यःशतौदनां	१०	५	६
१०८ यः कीकसाःप्रशृ	७	७	२६४ यःशम्बरंपरियत	२०	४	३४
२७५ यःकुक्षिःसोमपा	२०	६	२६४ यःशम्बरंपर्वतेति	२०	४	३४
२६६ यःकुमाभीपिंग	२०	६	२६४ यःशश्वतोमहोन्नो	२०	४	३४
१२१ यःकृणोति	८	३	१५३ यःश्रमात्तपसो	१०	४	७
१३६ यःकृणोतिप्र	६	४	६ यःसपत्नोयो	१	४	१६
४४ यःकृत्य कृन्मूल	४	६	२६४ यःसप्तगश्मिर्वृष	२०	४	३४
१२१ यःकृष्णकश्यसुर	८	३	२६२ यःसभेयोविद	२०	६	१२८
७४ यः परस्याःपरा	६	४	४० यःसमाम्योऽवह	४	४	१६
६२ यःपरुषःपारुषे	५	५	२२ यःसहमानश्चरसि	३	२	६
२६३ यःपर्वतान्यद	२०	६	२६४ यःसुन्वतेपचते	२०	४	३४
११८ यःपौम्षेयेण	८	२	२६४ यःसुन्वन्तमवति	२०	४	३४
२०८ यःपृथिवीवृहस्प	१५	२	२६४ यःसोमकामो	२०	४	३४
२६३ यःपृथिवीव्यथ	२०	४	२८ यःसोमेअन्तर्यो	३	५	२१
४३ यःप्रथमःकर्म	४	५	४३ यःसंग्रामाअयति	४	५	२४
७३ यःप्रथमःप्रवत	६	३				

र

११५ रत्नन्तुत्वाग्नयो	८	१	१	४३ रथिमेपोपंसवि	४	५	२५
२४७ रक्षामाकिर्नो	१६	६	४७	१६४ रश्मिभिर्नम	१३	४	४
१३८ रक्षांसिलोहित	६	४	७	१६४ रश्मिभिर्नम	१३	४	४
११७ रक्षोहणंवाजिन	८	२	३	१०२ राकामहंसुहवा	७	४	४८
६२ रथजितांराथजिते	६	१३	१३०	७५ राजन्धेदुन्दुभावा	६	४	३८
७५ रथेअक्षेणवृषभस्य	६	४	३८	१६८ राजसूयं	११	४	७
२१६ रपन्दमन्धर्वीरप्या	१८	१	१	१५० राज्ञोवरुणस्य	१०	३	५

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
२६२ राज्ञोविश्वजनी	२०	६	१२७	१८८ रुहोरुरोह	१३	१	१
२४८ रात्रिमातरुषेनः	१६	६	४८	२३२ रूपंरूपंवयो	१६	१	१
२५० रात्रिरात्रिमप्रया	१६	७	५५	७२ रेवतीरनाधृषः	६	३	२१
२४८ रात्रिरात्रिमरिष्य	१६	६	५०	२८६ रेवतीर्नःसधमाद	२०	६	१२२
२१८ रात्रीभिरस्मा	१८	१	१	१६७ रैभ्यासीदनुदेयी	१४	१	१
५३ रात्रीमातानभः	५	१	५	१६३ रोचसेदिविरोच	१३	२	२
१६६ राद्धिप्राप्तिः	११	४	७	३७ रोहुरायसिरोहरा	४	३	१२
२०१ रायावयंसुसनस	१४	२	२	१६० रोहितेद्यावापृथि	१३	१	१
२६० रारन्धिसवनेषु	२०	३	२३	२३६ रोहितेभ्यःस्वाहा	१६	३	२३
५ रिश्यपदीवृ	१	४	१८	१६२ रोहितोदिवमारु	१३	२	२
५७ रिश्यस्येवपरीशा	५	३	१४	१८६ रोहितोदिवमारु	१३	१	१
२०१ रुक्मप्रस्तरणं	१४	२	२	१८८ रोहितोद्यावापृ-			
२१७ रुचिरसिरोचो	१७	१	१	थिवीश्चदंहत्	१३	१	१
२१२ रुजन्यरिरुजन्	१६	१	१	१८८ रोहितोद्यावापृ-			
२१२ रुजश्चमावेनश्च	१६	१	३	थिवीजजान	१३	१	१
२०६ रुद्रएनमिष्वासो	१५	१	५	१८८ रोहितोयज्ञस्यज	१३	१	१
१६ रुद्रजलाशमेपज	२	५	२७	१८८ रोहितोयज्ञंव्यद	१३	१	१
७६ रुद्रस्यमूत्रमस्य	६	५	४४	१६२ रोहितोकालो	१३	२	२
१६२ रुद्रस्यैलवकारे	११	१	२	१६२ रोहितःकालो	१३	२	२
७४ रुद्रोवोग्रीवा	६	४	३२	२५२ रोहेमशरदः	१६	७	६७
२४१ रुन्द्रिदर्भ	१६	४	२६				

ल

२६ लाङ्गलंपवीर	३	४	१७	१८७ लोमान्यस्य	१२	५	५
३७ लोमलोम्नासं	४	३	१२	६५ लोहितेनस्वधिति	६	१३	१४१

व

पृष्ठांक.	का०	अ०	सू.	पृष्ठांक.	का०	अ०
२६१ वच्यस्वरेभ	२०	६	१२७	२७५ वयंशूरेभिरस्तु	२०	६ ७०
२६६ वज्रापवसाध्यः	२०	५	४८	१४६ वरणेनप्रव्यधि	१०	२ ३
१८७ वज्रेणशतप	१२	५	५	१४६ वरणोवारयाता	१०	२ ३
१८६ वज्रोधावन्ती	१२	५	५	८४ वरणोवारयाता	६	६ ८५
१८६ वत्सोविराजो	१३	१	१	१२३ वराहोवेद	८	४ ७
३५ वधयस्ते	४	२	६	१४८ वरुणस्यभागस्थ	१०	३ ५
१८१ वनस्पतिःसह	१२	३	३	६३ वरुणोपामधि	५	५ २४
१२४ वनस्पतीन्	८	४	८	२३७ वरुणोमादित्यै	१६	२ १७
१७२ वनस्पतीन्वान	११	५	६	२६३ वरुणोयातिवस्व	२०	६ १३१
६५ वनस्पतेवमृजा	५	६	२७	२३८ वरुणंतआदि	१६	२ १८
६१ वनस्पतेवीद्वज्जो	६	१३	१२५	२४४ वर्चआधेहिमे	१६	५ ३७
१८२ वनस्पतेस्तीर्णमा	१२	३	३	२२४ वर्चसामापितरः	१८	३ ३
२६३ वनिष्ठानावगृह्य	२०	६	१३१	२२४ वर्चसामांसमन	१८	३ ३
२७७ वनेनवायोऽन्य	२०	७	७६	२५१ वर्चसोद्यावापृथि	१६	७ ५८
२७४ वनोतिहिसुन्वन्	२०	६	६७	१५० वर्ममह्यमयंमणिः	१०	३ ६
२५६ वयमिन्द्रत्वायवो	२०	३	१८	१२१ वर्ममेद्यावापृथिवी	८	३ ५
२६१ वयमिन्द्रत्वायवो	२०	३	२३	२३८ वर्ममेद्यावापृथि	१६	२ २०
२५६ वयमुत्वातदि	२०	३	१८	२४८ वर्येवन्देमुभगे	१६	६ ४६
२५७ वयमुत्त्वामपूर्य	२०	२	१४	१६० वर्षमाज्यंघंसो	१३	१ १
२७२ वयमुत्त्वामपूर्य	२०	५	६२	१८३ वर्षवनुष्वापि	१२	३ ३
२८५ वयमेनमिदा	२०	६	६७	२७८ ववक्षइन्द्रोअ	२०	७ ७७
२५८ वयोनवृक्षंसुपला	२०	२	१७	१८४ वशाचरन्तिवहु	१२	४ ४
२५६ वयंघत्वासुताव	२०	५	५२	२६५ वशादग्धामिमा	२०	६ १३६
२७१ वयंघत्वासुताव	२०	५	५७	१५८ वशायादुग्धंपी	१०	५ १०
१०३ वयंजयेमत्वया	७	४	५०	१५८ वशाद्यौर्वशापृ	१०	५ १०
१११ वयंनदस्यसंभृतं	७	८	६०	१५८ वशामाताराजन्य	१०	५ १०
				१८४ वशामाताराज	१२	४ ४

पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०
१५८ वशामेवामृत	१०	५	१	१७३ वायुरमित्राणा	११	५	१०
१५८ वशायज्ञप्रत्य	१०	५	१०	६५ वायुरेनाःसमाकर	६	१३	१४१
२६३ वशायाःपुत्रमा	२०	६	१३०	२३७ वायुर्मान्तरिक्षे	१६	२	१७
१५८ वशादेवाउप	१०	५	१०	२३८ वायुंतेऽन्तरिक्ष	१६	२	१८
२०६ वषट्कारेणा	१५	२	१४	१५ वायोयत्तेतप	२	४	२०
३ वषट्तेपूषकस्मि	१	२	११	१५ वायोयत्तेतेज	२	४	२०
११२ वषट्कुतेभ्यो	७	६	६७	१५ वायोयत्तेऽर्षि	२	४	२०
१५६ वसवस्त्वादधि	१०	५	६	१५ वायोयत्तेशोचि	२	४	२०
२७६ वसोरिन्द्रं वसु	२०	६	७१	१५ वायोयत्तेहर	२	४	२०
१८२ वसोर्याधारा	१२	३	३	७८ वायोःपूतःपवित्रेण	६	५	५१
२१५ वस्योभूयाय	१६	२	६	४३ वायोःसवितुर्वि	४	५	२५
२५२ वाङ्मन्त्रासन्न	१६	७	६०	३५ वारिदंवाग्यातै	४	२	७
२६७ वाचमष्टापदीमहं	२०	५	४२	२८५ वार्यन्त्वायव्या	२०	६	१००
१८६ वाचस्पतश्चतवः	१३	१	१	२५६ वार्त्रेहन्त्यायशवसे	२०	३	१६
१८६ वाचस्पतेपृथिवी	१३	१	१	२०५ वार्षिकावेनं	१५	१	४
१८६ वाचस्पतेसोमन	१३	१	१	२०५ वार्षिकौमासौ	१५	१	४
२८ वाजस्यनुप्रसवे	३	४	२०	२६२ वावाताचमहिषी	२०	६	१२८
६७ वाजस्यनुप्रसवे	७	१	६	२६२ वावृधानस्यतेवयं	२०	३	२७
२५६ वाजेषुमासहिर्भ	२०	३	१६	२८७ वावृधानःशवसा	२०	६	१०७
७० वाङ्ममेतन्वं	६	१	६	५१ वावृधानःशवसा	५	१	२
१४३ वातइववृक्षाभि	१०	१	१	२०५ वासन्तावेनं	१५	१	४
८५ वातरंहाभव	६	६	६२	२०५ वासन्तौमासौ	१५	१	४
३६ वाताज्जातोअन्त	४	२	१०	३१ विग्राम्याः	३	६	३१
११६ वातात्तेप्राणमविदं	८	१	२	२८७ विचिह्नप्रस्यदो	२०	६	१०७
१६७ वातब्रूमःपर्जन्य	११	३	६	४८ विचिन्वतीमाकि	४	८	३८
२३ वानस्पत्याग्रावा	३	२	१०	६४ विजिहीष्वबाह्व	५	५	२५
६१ वानस्पन्तःसं	५	४	२१	६१ विजिहीष्वलोकं	६	१२	१२१
६३ वायुरन्तरिक्ष	५	५	२४	४५ विजेषकृदिन्द्र	४	७	३१
२३८ वायुरन्तरिक्षेणो	१६	२	१६	११८ विज्योतिषा	८	२	३

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
२७६ वितर्तुर्थन्तेमघव	२०	७	८५	१०८ विद्वावैतेजायान्य	७	७	७६
२६४ विततौकिरणौद्वौ	२०	६	१३३	१ विद्वाशरस्यपितरं-			
११६ वितिष्ठध्वंमरुतो	८	२	४	चन्द्रं	१	१	३
२०१ वितिष्ठन्तांमातुर	१४	२	२	१ विद्वाशरस्यपितरं-			
३ वितेभिनाग्नि	१	२	११	पर्जन्यंभूरि	१	१	२
३५ वितेमदंमदावति	४	२	७	१ विद्वाशरस्यपितरं-			
१०८ वितेमुञ्चामि	७	७	७८	पर्जन्यंशत	१	१	३
७६ वितेहनव्यां	६	५	४३	१ विद्वाशरस्यपितरं-			
२७६ वित्वाततस्त्रेभिथु	२०	७	७२	मित्रंशत	१	१	३
२७७ वित्वाततस्त्रेभिथु	२०	७	७५	१ विद्वाशरस्यपितरं-			
२७७ विदुष्टेअस्यवीर्य	२०	७	७५	वरुणं	१	१	३
२६५ विदेवस्त्वामहान	२०	६	१३६	१ विद्वाशरस्यपितरं-			
३१ विदेवाजरसा	३	६	३१		१	१	३
६७ विद्मतेसमेनाम	७	१	१२	२६१ विद्वाहित्वा	२०	३	२४
२५१ विद्मतेसर्वाःपरि	१६	७	५६	१६२ विद्यामेपिरज	१३	२	२
२१३ विद्मतेस्वप्नजनि-				२६८ विद्यामेपिरजसृ	२०	५	४७
त्रमभूत्याः	१६	२	५	१७० विद्याश्चवाग्नि	११	४	८
२१३ विद्मतेस्वप्नजनि-				१३८ विद्युज्जिह्वामरुतो	६	४	७
त्रंग्राह्याः	१६	२	५	२०५ विद्युत्पुंश्चली	१५	१	२
७७ विद्मतेस्वप्नजनि-				१३७ विद्योतमानः	६	३	६
त्रंदेवजामीनां	६	५	४६	६२ विद्रवस्यवलास	६	१३	१२७
२१३ विद्मतेस्वप्नजनि-				१४१ विधुंदद्राणं	६	५	१०
त्रंदेवजामीनां	१६	२	५	२४१ विध्यदर्भसपत्ना	१६	४	२८
२१३ विद्मतेस्वप्नजनि-				१०७ विध्याभ्यासां प्र	७	७	७४
त्रनिर्ऋत्याः	१६	२	५	६ विनइन्द्रमृधोजहि	१	४	२१
२१३ विद्मतेस्वप्नजनि-				१६१ विपश्चिततराणि	१३	२	२
त्रनिर्भूत्याः	१६	२	५	२८१ विभिद्यापुरंशप	२०	७	६१
२१३ विद्मतेस्वप्नजनि-				४१ विभिन्दतीशत	४	४	१६
त्रंपराभूत्याः	१६	२	५	२७२ विभ्राजंज्योति	२०	५	६२

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
१८६ विमिमीष्वपय	१३	१	१	१८१ विश्वव्यचाघृत	१२	३	३
१७५ विमृग्वरीपृथि	१२	१	१	१३८ विश्वव्यचाश्वमौ	६	४	७
२१२ विमोक्षमार्द्रप	१६	१	३	१७५ विश्वस्वमातर	१२	१	१
१६४ विद्यग्रौणोत्पृथि	१३	३	३	२७८ विश्वानिशक्रो	२०	७	७७
६ विरद्धाविमृधो	१	४	२१	१६८ विश्वान्देवानि	११	३	६
२०७ विराजश्ववै	१५	१	६	२०५ विश्वान्येवास्य	१५	१	३
२०६ विराजान्ना	१५	२	१५	२२४ विश्वामित्रजमद	१८	३	३
२३३ विराडग्नेसम	१६	१	६	२६ विश्वाहातेसदमि	३	३	१५
१२६ विराडवाइदमग्र	८	५	१०	२७० विश्वाःपृतना	२०	५	५४
१४२ विराड्वाग्विराद्	६	५	१०	१२४ विश्वेदेवाउपरिष्ठा	८	४	८
१८८ विरोहितोअमृश	१३	१	१	७७ विश्वेदेवामरुत	६	५	४७
२ विलपन्तुयातुधा	१	२	७	८ विश्वेदेवावसवो	१	६	३०
१८५ विलिप्तीबृह	१२	४	४	२७६ विश्वेषुहित्वासव	२०	७	७२
१८५ विलिप्त्याबृहस्प	१२	४	४	१४ विश्वभरविश्वेन	२	३	१६
१८३ विलोहितोअधि	१२	४	४	१७४ विश्वभरावसुधा	१२	१	१
२२७ विवस्वाओअमयं	१८	३	३	१३८ विश्वेवायुःस्वर्गो	६	४	७
२२७ विवस्वाओअमृ	१८	३	३	६० विषमेतद्देवकृतं	५	४	१६
१८७ विवाहांज्ञाती	१२	५	५	१२८ विषमेवास्याप्रियं	८	५	१०
२०७ विशांचवैससव	१५	२	८	६० विषाणापाशान्वि	६	१२	१२१
२५८ विशांविशंमघवा	२०	२	१७	२१६ विषासहिं०।०।०			
२३८ विश्वकर्माणंते	१६	२	१८	ह्रस्वमायुष्मान्	१७	१	१
२३७ विश्वकर्मा	१६	२	१७	२१६ विषासहिं०।०।०			
८८ विश्वजित्कल्या	६	११	१०७	ह्रस्वप्रियोदेवा	१७	१	१
८८ विश्वजिन्नायमा	६	११	१०७	२१६ विषासहिं०।०।०			
२४४ विश्वञ्चस्तस्मा	१६	५	३८	ह्रस्वप्रियःपशू	१७	१	१
८ विश्वमन्यामभी	१	६	३२	२१६ विषासहिं०।०।०			
१४ विश्वम्भरविश्वेन	२	३	१६	ह्रस्वप्रियःप्रजा	१७	१	१
७६ विश्वरूपां	६	६	५६	२१६ विषासहिं०।०।०			
१८ विश्वरूपंचतुरवं	२	६	३२	ह्रस्वप्रियःसमा	१७	१	१

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
२३६ विषामहैस्वाहा	१६	३	२३	६१ विहृदयवैमनस्यं	५	४	२१
२ विषितंतेवसि वि	१	१	३	२३६ विंशतिःस्वाहा	१६	३	२३
२८४ विषुविश्वाअरा	२०	८	६५	२४६ वी३दंमध्यमवा	१६	५	४४
७ विषूच्येतुकृन्तती	१	५	२७	२२३ वी३मांमात्रां	१८	२	२
२५८ विषूवृइन्द्रो	२०	२	१७	२६४ वीमेदेवाअक्रंस	२०	६	१३५
११८ विषेणमहुरा	८	२	३	३१ वीमेद्यावापृथिवी	३	६	३१
११८ विषंगवांयातुधाना	८	२	३	८४ वीहिस्वामाहुतिं	६	६	८३
१८६ विषंप्रयस्यन्ती	१२	५	५	२७५ वीळुचिदारुज	२०	६	७०
४६ विष्टारिणमोदनं	४	७	३४	२८५ वृकश्चिदस्य	२०	६	६७
४६ विष्टारिणमोदनं	४	७	३४	१ वृक्षंयद्वावः	१	१	२
६४ विष्णुर्धुनकु	५	५	२६	५३ वृक्षंवृक्षमारोहसि	५	१	५
६४ विष्णुर्षोनि	५	५	२५	१८७ वृक्षप्रवृक्ष	१२	५	५
६६ विष्णोर्नुकं	७	३	२६	२४१ वृक्षदर्भ	१६	४	२८
१०० विष्णोःकर्मोधि	७	३	२६	२८६ वृषणंत्वावयं	२०	६	१०२
१४६ विष्णोःक्रमो	१०	३	५	२६१ वृषभोनतिगमशृ	२०	६	१२६
१४६ विष्णोःक्रमो	१०	३	५	१६१ वृषभोसिस्वर्ग	११	१	१
१४६ विष्णोःक्रमो	१०	३	५	२६१ वृषाकपायिरेव	२०	६	१२६
१४६ विष्णोःक्रमो	१०	३	५	२५८ वृगानकुद्रःपतय	२०	२	१७
१४६ विष्णोःक्रमो	१०	३	५	२३० वृषामतीनां	१८	४	४
१४६ विष्णोःक्रमो	१०	३	५	५७ वृषामेरवोनमसा	५	३	१३
१४६ विष्णोःक्रमो	१०	३	५	११ वृषायमाणो	२	१	५
१४६ विष्णोःक्रमो	१०	३	५	२७५ वृषायूथेव	२०	३	७०
१४६ विष्णोःक्रमो	१०	३	५	२१६ वृषावृष्णोदुदुहे	१८	१	१
१४६ विष्णोःक्रमो	१०	३	५	७७ वृषासित्रिष्टुप्	६	५	४८
१४६ विष्णोःक्रमो	१०	३	५	८४ वृषेन्द्रस्यवृषा	६	६	८६
५ विष्वच्चोअस्म	१	४	१६	६१ वृषेवयूथे	५	४	२०
१३६ विसत्यस्य	६	४	८	२८६ वृषोअग्निःप्रमि	२०	६	१०२
७१ विह्वहोनाम	६	२	१६	२७३ वेत्थाहिनिर्ऋती	२०	५	६६
२६० विह्विसोतोरमृच	२०	६	१२६	२०५ वेदआस्तरणं	१५	१	३

पाठक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
१६० वेदतत्त्वप्रामर्त्य	१३	१	१	७५ वैश्वानरोनआगम	६	४	३५
२४८ वेदवैरात्रितेनाम	१६	६	४६	७५ वैश्वानरोनऊतये	६	४	३५
२६ वेदाहंपयस्वन्तं	३	५	२४	७५ वैश्वानरोऽङ्गिरसां	६	४	३५
१५७ वेदाहंसप्तभवतः	१०	५	१०	८० वैश्वानरोरश्मि	६	७	६२
१५६ वेदाहंसुत्रं	१०	४	८	६० वैश्वानरःप्रविना	६	१२	११६
१५६ वेदिष्टेचर्मभवतु	१०	५	६	१३१ वंशानांतेनह	६	२	३
१६० वेदिभूमिकल्प	१३	१	२	५६ व्यचस्वतीरुर्विया	५	३	१२
१०० वेदःस्वस्तिर्घुषणः	७	३	२८	२६२ व्यन्तरिक्षमतिर	२०	३	२८
१० वेनस्तःपश्यत्	२	१	१	२६७ व्यन्तरिक्षमतिर	२०	५	३६
५४ वैकङ्कतेनेध्मेन	५	२	८	११६ व्यवात्तेज्योतिर	८	१	१
१२३ वैयाघ्रोमणिर्वी	८	४	७	२६ व्यस्यैमित्रावरुणौ	३	५	२५
२०४ वैरूपायच	१५	१	२	१७६ व्याकरोमिहवि	१२	२	२
२०४ वैरूपस्यच	१५	१	२	२० व्याकृतयएपा	३	१	२
१८६ वैराविकृत्यमाना	१२	५	५	८८ व्याघ्रेन्हाजनिष्ठ	६	११	११०
८६ वैवस्वतःकृण	६	१२	११६	३५ व्याघ्रोअधिवैयाघ्रे	४	२	८
१८७ वैश्वदेवीह्यु१च्य	१२	५	५	३४ व्याघ्रंदत्त्वतां	४	१	३
१७८ वैश्वदेवी	१२	२	२	२७८ व्यानलिन्द्रः	२०	७	७६
१५० वैश्वानरस्यहंसा	१०	३	५	२६४ व्यापपूरुषः	२०	६	१३१
१२५ वैश्वानरस्यप्रति	८	५	६	३१ व्यात्योपवमानो	३	६	३१
२१३ वैश्वानरस्यैनं	१६	२	७	२५१ व्रजंक्रुणुध्वंसहि	१६	७	५८
६० वैश्वानरायप्रति	६	१२	११६	१०७ व्रतेनत्वंव्रतपने	७	७	७४
८० वैश्वानरीवर्चस	६	७	६२	२०४ व्रात्यआसीदीय	१५	१	१
८० वैश्वानरीसूनुता	६	७	६२	२३६ व्रात्याभ्यांस्वा	१६	३	२३
२२६ वैश्वानरोहवि							

श

६२ शकधूमनक्षत्राणि	६	१३	१२८	१४२ शकमयधूममारा	६	५	१
२६४ शकबलिः	२०	६	१३१	२१३ शकरीस्यपशवो	१६	१	४

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
२६६ शक्रोवाचमधृष्टा	२०	५	४६
२६६ शक्रोवाचमधृष्टा	२०	५	४६
२८६ शङ्खयूषुशची	२०	६	११८
३६ शङ्खेनामीवाममति	४	२	१०
२६० शचीवइन्द्रपुत्र	२०	३	२१
११ शङ्खमाजङ्गि	२	१	४
२४२ शतकाण्डोदु	१६	४	३२
२२८ शतधारंवायुमर्क	१८	४	४
२६३ शतमारवाहिर	२०	६	१३१
२४४ शतमहंदुर्णाग्नी	१६	५	३६
१३३ शतयाजंसयजचे	६	२	४
२४४ शतवारोअनीन	१६	५	३६
५ शतस्यधमनीनां	१	४	१७
२६ शतहस्तसमाहार	३	५	२४
२६६ शतानीकाहेत	२०	५	५१
२६६ शतानीकेप्रजि	२०	५	५१
६० शतापाष्ठांनिगि	५	४	१८
३६ शतेनपाशैरभि	४	४	१६
४१ शतेनमापरिपाहि	४	४	१६
१५७ शतंक्रसाशतंदो	१०	५	१०
२४७ शतंचनप्रहरन्तो	१६	६	४६
५८ शतंचमेसहस्रंचाप	५	३	१५
२४ शतंजीवशरदो	३	३	११
२८४ शतंजीवशरदो	२०	८	६६
२४१ शतंतेदर्भवर्माणि	१६	४	३०
११७ शतंतेयुतंहा	८	१	२
७६ शतंशामेषजानि	६	५	४४
२६३ शतंवामारतीश	२०	६	१३१
२४४ शतंवीरानजय	१६	५	३६

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
१५५ शतंसहस्रमयुतं	१०	४	८
६१ शत्रुशाएनीषा	५	४	२०
१७७ शन्तिवासुरभिः	१२	१	१
१२ शप्तामेतुशपथोयः	२	२	७
२६३ शफेनइवओहते	२०	६	१३१
२२८ शमग्नयःशमिद्धा	१८	४	४
२२८ शमग्नेपश्चात्तपशं	१८	४	४
७० शमीमइवत्यआरू	६	२	११
२४८ शम्याहनाम	१६	६	४६
२६४ शयोहतइव	२०	६	१३१
११७ शरदेत्वाहेमन्ताय	८	१	२
१८६ शरव्यामुखे	१२	५	५
१६६ शर्कराःसिकता	११	४	७
७६ शर्मयच्छत्वोपधिः	६	६	५६
२०१ शर्मवर्मेतदाहरा	१४	२	२
२०६ शर्वणमिष्वासो	१५	१	५
१८६ शर्वःकुद्धःपिश्य	१२	५	५
३५ शल्याद्विषांनिरवाचं	४	२	६
२२० शवसाह्यसिथुतो	१८	१	१
२५४ शाचिगोशाचि	२०	१	५
२३४ शान्ताद्यौःशान्ता	१६	१	६
२३४ शान्तानिपूर्वरूपा	१६	१	६
२८ शान्तोअग्निः	३	५	२१
२०५ शारदावेनं	१५	१	४
२०५ शारदौमासौ	१५	१	४
६ शासइत्यामहौ	१	४	२०
२६२ शिचेयमस्मैदित्ते	२०	३	२७
२७६ शिचेयमिन्महय	२०	७	८२
२३६ शिखिम्बःस्वाहा	१६	३	२२

पृष्ठांक	का०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०
१७२ शितिपदीसंघतु	११	५	१	१७५ शुद्धान्नापस्त	१२	१	१
१७३ शितिपदीसंपत	११	५	१	६१ शुद्धाःपूतायोषि	६	१२	१२२
२७७ शिप्रिन्वाजानां	२०	७	७४	१६० शुद्धाःपूतायोषि	११	१	१
१७० शिरोहस्तावथो	११	४	८	१६० शुद्धाःपूतायोषि	११	१	१
१७५ शिलाभूमिरश्मा	१२	१	१	२६ शुनासीरेहस्म	३	४	१७
२१२ शिवानग्नीनप्सु	१६	१	११	१६१ शुनेक्रोष्ट्रेमा	११	१	२
२०० शिवानारीयमस्त	१४	२	२	२६ शुनंवाहाःशुनंनरः	३	४	१७
१०६ शिवानःशंतमा	७	६	६८	२६ शुनंसुफालावितु	३	४	१७
३० शिवामवपुरुषे	३	६	२८	२५६ शुनंहुवेममववान	२०	१	११
१७ शिवाभिष्टेहृदयं	२	५	२६	११३ शुम्भनीद्यावा	७	१०	११२
१०२ शिवास्तएकाग्र	७	४	४३	२०२ शुम्भनीद्यावापृ	१४	२	२
११६ शिवास्तेसन्त्वोप	८	१	२	२३० शुम्भन्तांलांकाः	१८	४	४
११६ शिवातास्तांद्यावा	८	१	२	२५६ शुष्मिन्तमंनऊत	२०	३	२०
२१२ शिवेनमाचक्षुषा	१६	१	२	२७१ शुष्मिन्तमंनऊत	२०	५	५७
६ शिवेनमाचक्षुषा	१	६	३३	६४ शुष्यतुमयि	६	१३	१३६
२५ शिवोवोगोष्ठो	३	३	१४	१४३ शुद्रकृता राजकृता	१०	१	१
११७ शिवौतेस्तांभीहि	८	१	२	१३६ शूर्पपवित्रं	६	३	६
२४८ शिवारात्रिमनु	१६	६	४६	२४४ शृङ्गाभ्यांरक्षो	१६	५	३६
७३ शिवःकपोतइषि	६	३	२७	१३३ शृङ्गाभ्यांरक्ष	६	२	४
१६२ शिशुमाराग्रज	११	१	२	२६३ शृङ्गउत्पन्न	२०	६	१३०
१३६ शीर्षिक्लिशीर्षामयं	६	४	८	२६३ शृङ्गवमन्तआस	२०	६	१२६
१४३ शीर्षिखतीनस्व	१०	१	१	३८ शृतमजंशृतया	४	३	१४
२४५ शीर्षिलोकंतृतीय	१६	५	३६	१६० शृतंत्वाह्वयमुप	११	१	१
५२ शीर्षामयमुप	५	१	४	१५ शरभकशरभ	२	४	२४
१३ शुक्रोऽसिभ्राजो	२	३	११	१६ शेषधकशेषध	२	४	२४
२१७ शुक्रोऽसिभ्राजो	१७	१	१	२०६ शैशिरावेनं	१५	१	४
१६४ शुक्रंवाहन्तिहर	१३	३	३	२०६ शैशिरौमासौ	१५	१	४
२६ शुचाविद्धा	३	५	२५	८५ शोचयामसि	६	६	८६
१६७ शुचीतेचक्रया	१४	१	१	७६ शंखनोमयश्च	६	६	५७

पृष्ठांक.	का०	अ०	सू०		०	अ०	सू०
२३२ शंतआपोधन्व	१६	१	२	२३५ शनःसोमोभवतु	१६	२	१०
२३२ शंतआपोहैमव	१६	१	२	४ शमेपरस्मै	१	३	१२
२२३ शंतपमातितपो	१८	२	२	२३५ शंरुद्राशंवसवः	१६	१	६
१२ शंतेअग्निः	२	२	१०	१६२ श्याममयोऽस्य	११	२	३
२२६ शंतेनीहाराभवतु	१८	३	३	११५ श्यामश्चत्वामा	८	१	१
१२ शंतेवातोअन्तरि	२	२	१०	७ श्यामासरूपं	१	५	२४
१६८ शंतेहिरण्यं	१४	१	१	१०६ श्यावदताकुन	७	६	६५
२ शंनआपोधन्व	१	१	६	१६२ श्यावाश्वंकृष्ण	११	१	२
२३५ शंनइन्द्राग्नी	१६	२	१०	२६३ श्येनीपतीसा	२०	६	१२६
२३५ शंनइन्द्रोवसु	१६	२	१०	१०१ श्येनोत्तचदा	७	४	४१
२३५ शंनोअग्निज्यो	१६	२	१०	७७ श्येनोसिगा	६	५	४८
२३६ शंनोअजएकपादे	१६	२	११	२० श्येनोहव्यंनयत्वा	३	१	३
२३५ शंनोअदितिर्म	१६	२	१०	१३८ श्येनःक्रोडो	६	४	७
२३४ शंनोग्रहाश्चान्द्रम	१६	१	९	२०४ श्रद्धापुंश्चली	१५	१	२
२३६ शंनोदेवाविश्व	१६	२	११	६३ श्रद्धायादुहिता	६	१३	१३३
१६ शंनोदेवीपृश्नि	२	४	२५	१८५ श्रमेणतपसामृष्टा	१२	५	५
२ शंनोदेवीरभिष्टय	१	१	६	१०६ श्रातंमन्यऊधनि	७	६	७२
२३५ शंनोदेवःसविता	१६	२	१०	१०६ श्रातंहविरोष्विन्द्रं	७	६	७२
२३५ शंनोद्यावापृथि	१६	२	१०	१६० श्राम्यतःपचतो	११	१	१
२३५ शंनोधाताशमु	१६	२	१०	२७१ श्रायन्तइवसूर्य	२०	५	५८
२३५ शंनोभगःशमु	१६	२	१०	१३७ श्रियंचवाएष	६	३	३
१० शंनोभवन्त्वम	२	१	३	२०५ श्यैतायचवै	१५	१	२
२३४ शंनोभूमिर्वेपमा	१६	१	६	२०५ श्यैतस्यचवै	१५	१	२
२३४ शंनोमित्रःशं	१६	१	६	२०५ श्रुतंचविश्रुतंच	१५	१	२
२३४ शंनोमित्रःशंवरु	१६	१	६	२३२ श्रुतकर्णाकवये	१६	१	३
१०६ शंनोवातोवातु	७	६	६६	२१६ श्रुधीनोअग्ने	१८	१	१
२३६ शंनःसत्यस्य	१६	२	११	२०८ श्रेयांसमेन	१५	२	१०
२३५ शंनःसूर्यउरुच	१६	२	१०	६१ श्रेयःकेतोवसु	५	४	२०

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
७२ श्रेष्ठमसिभेषजानां	६	३	२१	१७१ श्वन्वतीरप्सर	११	५	६
१४ श्रोत्रमसिश्रोत्रं	२	३	१७	४८ श्वेवैकःकपिरिवै	४	८	३७
२६४ श्लक्ष्णायामश्लक्ष	२०	६	१३३				

प

१२५ पदत्वापृच्छाम	८	५	६	२४७ पट्टिश्चपदचरे	१६	६	४७
५८ पदचानपट्टिश्चमे	५	३	१५	१८२ पट्ट्यांशरत्नु	१२	३	३
१२६ पडाद्दुःशीतान्	८	५	६	२३६ पट्टायस्वाहा	१६	३	२२
१२६ पडजाताभूता	८	५	६	२३६ षोडशर्चैभ्यः	१६	३	२३
२३६ पद्मेभ्यःस्वाहा	१६	३	२३				

स

२६३ सङ्च्छकंसवा	२०	६	१२६	१३८ सउपहृतोदेवेषु	६	३	६
१६८ सङ्गतस्योनंहर	१४	१	१	१३८ सउपहृतोऽन्त	६	३	६
१२० सङ्गद्व्याघ्रो	८	३	५	१३८ सउपहृतोलोके	६	३	६
२३६ सङ्गुहस्तैःसनि	१६	२	१३	१३८ सउपहृतः	६	३	६
२८१ सईसत्येभिः	२०	८	६१	२०६ सङ्गर्वादिशमनु	१५	१	६
२०६ सउत्तमादिश	१५	१	६	२०४ सङ्गकत्रात्योभ	१५	१	१
३७ सउत्तिष्ठप्रेहि	४	३	१२	१६४ सङ्गतिमविता	१३	४	४
२०५ सउदतिष्ठत्स	१५	१	२	१६५ सङ्गवमृत्युः	१३	४	४
२०४ सउदतिष्ठत्सद	१५	१	२	२४६ सङ्गवसंभुवन	१६	६	५३
२०४ सउदतिष्ठत्सप्र	१५	१	२	२२० सखायआशिषा	१८	१	१
२०४ सउदतिष्ठत्सपा	१५	१	२	७६ सखायाविवि	६	५	४२
१३८ सउपहृतउपहृतः	६	३	६	७ सखासावस्मभ्य	१	५	२६
१३८ सउपहृतोदिवि	६	३	६	२१४ संग्राह्याःपाशान्	१६	२	८

पृष्ठांक.	कां०	अ०	ख०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	ख०
२६३ सधाघतेगोमां	२०	६	१२६	१६४ सधातासावि	१३	४	४
६६ सधानोदेवः	६	१	१	३१ सध्रीचीनान्वः	३	६	३०
२७४ सधानोयोगआ	२०	६	६६	२०६ सध्रुवांदिशमनु	१५	१	६
२०८ सचातिमृजे	१५	२	१२	२५५ सनइन्द्राशिवः	२०	१	७
४४ सचेतसौद्रुहणे	४	६	२६	१५५ सनातनमेनमाहु	१०	४	८
२४३ सजङ्गिडस्यमहि	१६	५	३४	२६६ सनातातइन्द्र	२०	४	३७
१५६ सतांल्लोकान्त्स	१०	५	६	११८ सनादग्नेमृणसि	८	२	३
१२६ सतांप्रवेद	६	१	१	६६ सनादग्नेमृणसि	५	६	२६
२६० सत्तोहोतान	२०	३	२३	१६८ सन्नुच्छिष्टेअसं	११	४	७
२०७ सादिशोन्यव	१५	१	६	१४० सनेमिचक्रमजिरं	६	५	६
२१६ सदासिरखो	१८	१	१	७४ सनोददातुतां	६	४	३३
४० सत्यजितंशपथ	४	४	१७	२६६ सनोनियुद्धिः	२०	४	३६
५६ सत्यमहंगभारः	५	३	११	२६१ सनोभवःपरि	११	१	२
१८२ सत्यायचतपसे	१२	३	३	२४४ सनोरक्षतुजङ्गि	१६	५	३५
२८१ सत्यामापिषं	२०	८	६१	२७५ सनोवृषभ्रमुंचरुं	२०	६	७०
१६० सत्येअन्यःसमा	१३	१	१	२६८ सनःपप्रिःपारया	२०	५	४६
१८५ सत्येनावृता	१२	५	५	१० सनःपिताजनिता	२	१	१
१६७ सत्येनोत्ताभिता	१४	१	१	४६ सनःमेन्धुमिव	४	७	३३
१५५ सत्येनोर्ध्वस्तप	१०	४	८	६१ सपचामिसददामि	६	१२	१२३
१३५ सत्यंचर्तच	६	३	५	१५ सपत्नक्षयणमसि	२	४	१८
१७४ सत्यंवृहदतमुग्रं	१२	१	१	८ सपत्नक्षयणो	१	६	२६
२५६ सत्रासाहंवरेण्यं	२०	१	११	२४१ सपत्नक्षयणंदर्भ	१९	४	३०
२६८ सत्वंनइन्द्र	२०	५	४६	१३० सपत्नहनपृषभं	६	१	२
२८५ सत्वंनाश्रित्र	२०	६	६८	२४३ सपत्नहाशतका	१६	४	३२
१५ सदान्वाक्षयण	२	४	१८	२०७ सपरमांदिशमनु	१५	१	६
२०४ सदेवान्मोशां	१५	१	१	१५० सप्तऋषीनभ्या	१०	३	५
२६६ सद्यश्चिन्तुते	२०	४	३७	१०४ सप्तक्षरान्तिशिश	७	५	५७
५७ सद्योजातोव्य	५	३	१२	२४६ सप्तचक्रान्वहति	१६	६	५३
				५८ सप्तचमेसप्ततिश्रमे	५	३	१५

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
७३ सप्तचयाःसप्ततिश्चै	६	३	२५	२६१ समन्दखा	२०	३	२३
१२६ सप्तच्छन्दांसि	८	५	६	१८० समस्मिन्नोके	१२	३	३
१७१ सप्तजातान्यर्बुद	११	५	६	२८७ समस्यमन्यवे	२०	६	१०७
२६८ सप्तत्वाहरितो	२०	५	४७	२७ समहमेषांराष्ट्रं	३	४	१६
१६२ सप्तत्वाहरितो	१३	२	२	२०७ समहिमासद्गु	१५	१	७
२३६ सप्तदशर्चेभ्यः	१६	३	२३	१६१ समाचिनुस्वानु	११	१	१
१३ सप्तप्राणानष्टौ	२	३	१२	२१४ समाजीवीत्तंप्रा	१६	२	७
२१० सप्तप्राणाःसप्ता	१५	२	१५	१३५ समानलोकोभव	६	३	५
५१ सप्तमर्यादाः	५	१	१	६ सपानांभासा	१	६	३५
२३६ सप्तमाष्टमाभ्यां	१६	३	२२	३१ समानीप्रपा	३	६	३०
१८१ सप्तमेधान्	१२	३	३	८० समानीव	६	७	६४
१३६ सप्तयुञ्जन्ति	६	५	६	८० समानोमन्त्रः	६	७	६४
१६४ सप्तयुञ्जन्ति	१३	३	३	५६ समानीबन्धुर्वरुण	५	३	११
२३६ सप्तर्चेभ्यःस्वाहा	१६	३	२३	११ समास्त्वाग्नेः	२	२	६
१६८ सप्तर्षीन्वा	११	३	६	६६ समाहरजातवेदो	५	६	२६
१६१ सप्तसूगोहरितो	१३	२	२	८४ सम्राडस्यसुराणां	६	६	८६
१२६ सप्तहोमाः	८	५	६	१७८ समिद्धोऽग्नश्चा	१२	२	२
१४१ सप्तार्धगर्भा	६	५	१०	१०७ समिद्धोऽग्निर	७	६	७३
२३३ सप्तास्यासन्परि	१६	१	६	१०७ समिद्धोऽग्निर्वृष	७	६	७३
२०४ सप्रजापतिः	१	१	१	१८६ समिद्धोऽग्निः	१३	१	१
१६४ सप्रजाभ्योविष	१३	४	४	१५६ समिद्धोऽग्नेस	११	१	१
७८ सबन्धुश्चासबन्धु	६	६	५४	५६ समिद्धोऽग्नय	५	३	१२
७१ सबन्धुश्चासबन्धु	६	२	१५	२७७ समिन्द्रगर्दभं	२०	७	७४
३३ सबुध्यादाष्ट	४	१	१	१११ समिन्द्रो	७	६	६६
२०६ सबृहतीदिशमनु	१५	१	६	२२६ समिन्द्रराया	१८	४	४
६७ सभाचमासमिति	७	१	१२	२६० समिन्द्रराया	२०	३	२१
२०८ सभायाश्चै	१५	२	६	१७८ समिन्धतेसंकसु	१२	२	२
१७२ समग्नयोविदु	१२	३	३	२२३ समिर्मात्रां	१८	२	२
२६ समध्वरायोपसो	३	४	१६	३८ समीक्षयन्तु	४	३	१५

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
३८ समीक्ष्यस्व	४	३	१५	२०६ सयदुदीचीं	१५	२	१४
२७० समारेभासोअ	२०	५	५४	२०६ सयदूर्वादिशमनु	१५	२	१४
३८ समुत्पतन्तुप्रदिशो	४	३	१५	२०६ सयदक्षिणां	१५	२	१४
८४ समुद्रइशेसव	६	६	८६	२०६ सयदेवानुव्यच	१५	२	१४
३६ समुद्राज्जातो	४	२	१०	२०६ सयद्ध्रुवादिशम	१५	२	१४
२३८ समुद्रोनदीभि	१६	२	१६	२०६ सयन्मनुष्या३न	१५	२	१४
१४६ समुद्रंयःप्रदिणो	१०	३	५	१६५ सयज्ञस्तस्ययज्ञः	१३	४	४
२१५ समृत्योःपद्मिशा	१६	२	८	१६० सयज्ञःप्रथमो	१३	१	१
१६६ समृद्धिरोजआ	११	४	७	२२६ सरम्बतियासर	१८	४	४
६६ समेतविद्ये	७	२	२१	१०६ सरस्वतिव्रतेषुते	७	६	६८
२७५ समोहेवाय	२०	६	७१	२२६ सरस्वतीदेवय	१८	४	४
४० समंज्योतिःमूर्ये	४	२	१८	२२० सरस्वतीदेवय	१८	१	१
१६४ सम्यञ्चतन्तुंप्रदि	१३	३	३	२२० सरस्वतीपितरो	१८	१	१
१६६ सम्रज्येधि	१४	१	१	२२० सरस्वतीपितरो	१८	१	१
१६५ सयएवंविदुष	११	२	३	२२६ सरस्वतीपितरो	१८	४	४
२०८ सयएवंविदुषा	१५	२	१२	५४ सरस्वतीमनुमति	५	२	७
१३७ सयएवंविद्वानुद	६	३	६	२७२ सराजसिपुरुषुतं	२०	५	६१
१३६ सयएवंविद्वान्	६	३	६	२७२ सराजसिपुरुषुतं	२०	५	६२
१३७ सयएवंविद्वान्नीर	६	३	६	१६५ सरुद्रोवसुवनि	१३	४	४
१३७ सयएवंविद्वान्तस	६	३	६	६३ सरूपौद्वौ	५	५	२३
१३७ सयएवंविद्वान्मधूप	६	३	६	७ सरूपौद्वोविरूपौ	१	५	२४
१३७ सयएवंविद्वान्मांस	६	३	६	१६ सर्पानुसर्प	२	४	२४
१६३ सयओदनस्य	११	२	३	१८६ सर्वज्यानिःकरणौ	१२	५	५
२०६ सयत्यशूननु	१५	२	१४	१३६ सर्वदावाएषयुक्त्रया	६	३	६
२०६ सत्यत्पितृननु	१५	२	१४	१८६ सर्वाण्यस्यांकुरा	१२	५	५
२१० सयत्प्रजाअनु	१५	२	१४	१८६ सर्वाण्यस्यांघ्रा	१२	५	५
२०६ सयत्प्राचींदि	१५	२	१४	१७६ सर्वानग्नेसहमा	१२	२	२
२०६ सयत्प्राचींदिश	१५	२	१४	३१ सर्वान्कामान्पूरय	३	६	२६
२१० सयत्सर्वानन्तर्दे	१५	२	१४	१८५ सर्वान्कामान्यम्	१२	४	४

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
१६८ सर्वान्देवानिदं	११	३	६	७५ सावित्राप्रतिष्ठा	६	४	३६
१८२ सर्वान्तसमागा	१२	३	३	८६ सवेदपुत्रःपितरं	७	१	१
१८२ सर्वादिशः	१३	२	२	१८५ सर्वैदिग्भ्योजाय	१३	४	४
१७३ सर्वाल्लोकान्तस	११	५	१०	१८५ सर्वैदिवोजायत	१३	४	४
१८७ सर्वास्याङ्गापर्वा	१२	५	५	१८५ सर्वैभूमेरजायत	१३	४	४
१८७ सर्वास्याङ्गापर्वा	१२	५	५	१८५ सर्वैयज्ञादजायत	१३	४	४
१२३ सर्वाःसमग्राओप	८	४	७	१८५ सर्वैरात्र्याञ्जना	१३	४	४
१८५ सर्वेअस्मिन्देवा	१३	४	४	१८५ सर्वैवायोरजायत	१३	४	४
१५८ सर्वेगर्भादवेपन्त	१०	५	१०	१८५ सस्तनयतिस	१३	४	४
१७३ सर्वेदेवाअत्या	११	५	१०	२७७ ससन्तुत्याअगा	२०	७	७४
१७३ सर्वेदेवाअत्या	११	५	१०	१८५ समर्वस्मैविपश्य	१३	४	४
१७० सर्वेदेवाउपासिञ्च	११	४	८	२०७ ससर्वानन्तदेशा	१५	१	६
२३६ सर्वेभ्योज्जिरोभ्यो	१६	३	२२	२५६ समानात्यांउत्त	२०	१	११
६३ सर्वेषांचक्रिमी	५	५	२३	२८० समुष्टुभास	२०	७	८८
१३६ सर्वोवाण्यजग्ध	६	३	२	१११ समुत्रामास्ववाँ	७	६	६२
१३६ सर्वोवाण्यो जग्ध	६	३	६	२६० समुत्रामास्ववाँ	२०	६	१२५
११७ सर्वोवैतत्रजीवति	८	१	२	२०५ संसंवत्सरमृद्धो	१५	१	३
३६ सर्वतद्राजा	४	४	१६	७२ सश्रुषीस्तदपसो	६	३	२३
२७७ सर्वपरिकोशंज	२०	७	७४	१५६ सस्वर्गमारोहति	१०	५	६
१६३ सवरुणःसायम	१३	३	३	१६ सहमानेयंप्रथमा	२	४	२५
१६५ सवाअग्नेरजायत	१३	४	४	१७३ सहस्रकुणपा	११	५	१०
१६५ सवाअद्भ्योजा	१३	४	४	२२२ सहस्रणीथाः	१८	२	२
१६५ सवाअन्तरिक्षा	१३	४	४	४० सहस्रधामन्वि	४	४	१८
१६५ सवाअहोजायत	१३	४	४	५३ सहस्रधारएवते	५	२	१६
१६५ सवाअद्भ्योजा	१३	४	४	२२६ सहस्रधारंशतधा	१८	४	४
६३ सविताप्रसवाना	५	५	२४	२६६ सहस्रधारःपवते	२०	६	१३७
६४ सवितःश्रेष्ठेन	५	५	२५	१६० सहस्रपृष्ठःशत	११	१	१
२०८ सविशोनुव्यच	१५	२	६	२३३ सहस्रबाहुःपुरुषः	१६	१	६
२०७ सविशःलबन्धू	१५	२	८	३४ सहस्रशृङ्गो	४	१	५

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
१८८ सहस्रशृङ्गो	१३	१	१	१३२ साहस्रस्त्वेष	६	२	४
१६२ सहस्राक्षमतिप	११	१	२	१०८ सांतपनाइदंहवि	७	७	७७
२४ सहस्राक्षेणशत	३	३	११	२२ सिनात्वेनाभिर्ध्व	३	२	६
२८४ सहस्राक्षेणशत	२०	८	६६	१०२ सिनीवालिपृथुषु	७	४	४६
४४ सहस्राक्षांष्ट्रहणा	४	६	२८	७३ सिन्धुपस्नीः	६	३	२४
२४३ सहस्रार्धशतका	१६	४	३३	२४६ सिन्धोगर्भोसिवि	१६	५	४४
१५५ सहस्राक्षयंविय	१०	४	८	५३ सिलाचीनाम	५	१	५
१६२ सहस्राक्षयंविय	१३	२	२	६१ सिंहइवास्तानी	५	४	२०
१६४ सहस्राक्षयंविय	१३	३	३	४२ सिंहप्रतीकोविशो	४	५	२२
२४२ सहस्वनोश्चभि	१६	४	३२	२४८ सिंहस्यरात्र्युष	१६	६	४६
४५ सहस्वमन्यो	४	७	३१	१२३ सिंहस्येवस्तनयोः	८	४	७
३३ सहिदिवःस	४	१	१	७५ सिंहव्याघ्रउत	६	४	३८
३१ सहृदयंसांमनस्य	३	६	३०	१६३ सीताःपर्शवः	११	२	३
४७ सहेपिशाचा	४	८	३६	२६ सीतेवन्दामहेत्वां	३	४	१७
१४ सहोऽसिसहो	२	३	१७	२६ सीरायुञ्जान्तिक	३	४	१७
१४० साकंजानांसप्त	६	५	६	५ सीसायाध्याह	१	३	१६
१५६ साकंसजातैःपय	११	१	१	१७८ सीसेमलंसाद	१२	२	२
१३० सातेकामदुहिता	६	१	२	१७८ सीसेमृद्वं	१२	२	२
२६३ साधुपुत्रंहरिपय	२०	६	१२६	२२५ सुक्रमाणःसुरु	१८	३	३
१२४ साध्याएकं	८	४	८	१६६ सुकिंशुकंवहतुं	१४	१	१
२५७ साध्वर्याअतिथि	२०	२	१६	६ शुक्रेषुतेहरिमाणं	१	५	२२
१७६ सानोभूमिरा	१२	१	१	४६ सुचेत्रियासुगातु	४	७	३३
२४८ सापश्चात्याहिसा	१६	६	४८	१६१ सुखंस्वर्ग्यरयमंशु	१३	२	२
१८६ साब्रह्मज्यं	१२	५	५	१११ सुगावोदेवाः	७	८	६७
२०० सामन्दसाना	१४	२	२	४२ सुजातंजातवेदसं	४	५	५३
१३६ सामानियस्य	६	३	६	२७४ सुतपान्वेसुताइमे	२०	६	६६
२०५ सामासादउद्री	१५	१	३	२६६ सुतासोमधुमत्त	२०	६	१३७
२५० सायंसायंगृहप	१६	७	५५	२७६ सुतेसुतेन्योक्से	२०	६	७१
६८ सावीहिदेवप्रथमा	७	२	१४	६६ सुत्रामाखण्डपृथिवी	७	१	६

पृष्ठांक.	कां०	अ०	ख०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	ख०
२६५ सुदेवस्त्वामहन	२०	६	१३६	२१७ सूर्यनावमारुहः	१७	१	१
२८२ सुदेवोअसिक्क	२०	८	६२	१३ सूर्यमृतंतमसो	२	२	१०
६६ सुनोतासोम	६	१	२	१५ सूर्ययत्तेतेजस्तेन	२	४	२१
५२ सुपर्णसुवने	५	१	४	१५ सूर्ययत्तेचिस्तेन	२	४	२१
३५ सुपर्णस्त्वागुरु	४	२	६	१५ सूर्ययत्तेशोचिस्ते	२	४	२१
५७ सुपर्णस्त्वान्ववि	५	३	१४	१५ सूर्ययत्तेहर	२	४	२१
१६ सुपर्णस्त्वान्ववि	२	५	२७	६३ सूर्यअक्षुषा	५	५	२४
७७ सुपर्णावाचमकृतो	६	५	४६	१७१ सूर्यश्चक्षुर्वातः	११	४	८
७ सुपर्णोजातः	१	५	२४	४८ सूर्यस्पर्शमीननु	४	८	३८
२६२ सुप्रप्राणाचवे	२०	६	१२८	१४६ सूर्यस्यावृत	१०	३	५
२०१ सुमङ्गलीप्रतरणी	१४	२	२	१८६ सूर्यस्याश्वाहर	१३	१	१
२०१ सुमङ्गलीरियं	१४	२	२	२३६ सूर्याभ्यास्वाहा	१६	३	२३
२१३ सुयामंश्चाक्षुष	१६	२	७	१६७ सूर्यायावहतुः	१४	१	१
२७१ सुरूपकृत्नुमृतये	२०	५	५७	२०२ सूर्यायैदेवभ्यो	१४	२	२
६७४ सुरूपकृत्नुमृतये	२०	६	६८	२३८ सूर्योदिवोदकाम	१६	२	१६
११६ सुविज्ञानंचिकितुपे	८	२	४	२८७ सूर्योदेवीपुपसं	२०	६	१०७
२१२ सुश्रुतिश्चमोप	१६	१	२	१६० सूर्योद्यांसूर्यः	१३	१	१
२१२ सुश्रुतौकणौभद्र	१६	१	२	२३७ सूर्योमाद्यावा	१६	२	१७
७ सुषूदतमृडत	१	५	२६	२१३ सूर्योमहःपात्व	१६	१	४
२८३ सुष्ठामारथ	२०	८	६४	५५ सूर्योमेचक्षुर्वातः	५	२	६
२३३ सुहवमग्नेकृत्ति	१६	१	७	२२१ सूर्यचक्षुषागन्ध	१८	२	२
१०५ स्रुतावन्तःसुभ	७	५	६०	२३८ सूर्यतेद्यावापृथि	१६	२	३८
१६६ स्रुतासंनतिः	११	४	७	३ सूर्याव्यूषोति	१	२	११
१०५ स्रुतासंनतिः	७	६	६०	१२४ सेदिरुग्रा	८	४	८
१०७ स्रुवसाद्भगवती	७	६	७३	१८६ सेदिरुपतिष्ठन्ति	१२	५	५
१४२ स्रुवसाद्भगवती	६	५	१०	१८६ सैषामीमा	१२	५	५
१३ स्रुरिसि	२	३	११	१६४ सोअग्निःसउ	१३	४	४
१८७ सूर्यएनादिवः	१२	५	५	२६२ सोअस्यवज्रो	२०	३	३०

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
२१६ सोचिन्नुभद्राङ्गु	१८	१	१	२४० सोमस्त्वापात्त्वो	१६	४	२७
२७६ सोचिन्नुवृष्टिर्गु	२०	७	७३	२०० सोमस्यजाया	१४	२	२
१२८ सोदकामत्सागन्ध	८	५	१०	२१ सोमस्यपर्णः	३	१	५
१२६ सोदकामत्सागार्ह	८	५	१०	१४८ सोमस्यभागस्थ	१०	३	५
१२६ सोदकामत्सादधि	८	५	१०	१०६ सोमस्यांशोयुधां	७	७	८१
१२७ सोदकामत्सादेवा	८	५	१०	६६ सोमस्येवजातवेदो	५	६	२६
१२८ सोदकामत्सादेवा	८	५	१०	२३० सोमायपितृमने	१८	४	४
१२८ सोदकामत्सान्तरि	८	५	१०	१०२ सोमारुद्रायुवमेता	७	४	४२
१२७ सोदकामत्सापितृ	८	५	१०	१०२ सोमारुद्राविवृहत्तं	७	४	४२
१२७ सोदकामत्सापितृ	८	५	१०	१३३ सोमेनपूर्णकलशं	६	२	४
१२७ सोदकामत्सामनु	८	५	१०	१६७ सोमेनादित्या	१४	१	१
१२७ सोदकामत्सामनु	८	५	१०	२०० सोमोददद्गंधर्वा	१४	२	२
१२६ सोदकामत्सामन्त्र	८	५	१०	२३७ सोमोमारुद्रैर्दक्षि	१६	२	१७
१२७ सोदकामत्सावन	८	५	१०	२४७ सोमोमासौम्ये	१६	५	४५
१२७ सोदकामत्सासप्त	८	५	१०	६४ सोमोयुनक्तु	५	५	२६
१२६ सोदकामत्सासमा	८	५	१०	१४४ सोमोराजाधिपा	१०	१	१
१२६ सोदकामत्सासमि	८	५	१०	५८ सोमोराजाप्रथमो	५	४	१७
१२८ सोदकामत्सासर्पा	८	५	१०	१३८ सोमोराजामस्ति	६	४	७
१२७ सोदकामत्सासुरा	८	५	१०	१६७ सोमोवधूयुरभ	१४	१	१
१२६ सोदकामत्साहव	८	५	१०	२२५ सोमोमाविश्वैर्दे	१८	३	३
१२८ सोदकामत्सेत	८	५	१०	६३ सोमोवीरुधा	५	५	२४
२०७ सोनादिष्ठांदिश	१५	१	६	४० सोमंज्योतिः	४	४	१८
२०७ सोनावृत्तांदिश	१५	१	६	२३८ सोमतेरुद्रवन्त	१६	२	१८
२०५ सोब्रवीदासंर्दी	१५	१	३	१६७ सोमंमन्थतेपपि	१४	१	१
२२२ सोमएकेभ्यः	१८	२	२	२७ सोमंराजानमवसे	३	४	२०
२३८ सोमओषधी	१६	२	१६	२०७ सोरज्यतततो	१५	२	८
१६ सोमजुष्टंभ्र	२	६	३६	११७ सोरिष्टनमरिणि सि	८	१	२
१५८ सोममेनामेकेवृहे	१०	५	१०	१६४ सोर्यमास रुक्मः	१३	४	४
१६० सोमराजन्	११	१	१	२०४ सोवर्द्धतस	१५	१	१

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
२५८ सोषामविन्दत्	२०	२	१६	२०१ संपितरावृत्तिये	१४	२	२
१७१ संकर्षन्तीकरूरं	११	५	६	११२ संवर्द्धिरङ्गविषा	७	६	६८
१७८ संकसुकोविकसु	१२	२	२	२०३ संभलेमलं	१४	२	२
२०० संकाशयामि	१४	२	२	११० संमाग्नेवर्चसा	७	८	८६
२३६ संक्रन्दनेनानि	१६	२	१३	१२६ संमाग्नेवर्चसा	६	१	१
६१ संक्रन्दनःप्रवदो	५	४	२०	१५० संमाग्नेवर्चसा	१०	३	५
१०३ संक्रामतंमा	७	५	५२	१०० संमासिञ्चन्तु	७	३	३३
१२४ संक्रोशतामेनान्	८	४	८	८४ संम्राडस्य	६	६	८६
१८१ संख्यातास्तोकाः	१२	३	३	१४७ संयतंनवि	१०	२	४
२२६ संगच्छस्वापित्	१८	३	३	२५१ संराजानोअगुः	१६	७	५७
२५७ संगोभिराङ्गिरसो	२०	२	१६	२३ संवत्सरस्यप्रति	३	२	१०
२७६ संगोमदिन्द्रवाज	२०	६	७१	११८ संवत्सरणिपय	८	२	३
११ संचेध्यस्वाग्ने	२	२	६	१०८ संवत्सरिणामरुतः	७	७	७७
१७ संचेन्नयाथो	२	५	३०	१२५ संवत्सरोरथः	८	४	८
२७६ संचोदयचित्रम	२०	६	७१	३६ संवत्सरंशशयाना	४	३	१५
२५ संजग्मानाअवि	३	३	१४	६४ संवननीसमुप्यला	६	१३	१३६
६१ संजयनपृतना	५	४	२०	७८ संवर्चसापयसा	६	६	५३
८० संजानीध्वं	६	७	६४	११३ संवसवश्ति	७	१०	१०६
१०३ संजानामहैमनसा	७	५	५२	२२२ संविशन्तिवह	१८	२	२
२५३ संजीवास्थसंजी	१६	७	६६	२५ संवोगोष्ठेनमुषदा	३	३	१४
८२ संज्ञपनंवोमनसो	६	८	७४	२२ संवोमनांसिसं	३	२	८
१०३ संज्ञाननःस्वोभिः	७	५	५२	८५ संवोमनांसिसं	६	१०	६४
३७ संतोषः	४	३	१२	३६ संवोवन्तुसुदानव	४	३	१५
१३६ संतेशीष्णःक	६	४	८	८२ संवःपृच्यन्तां	६	८	७४
७६ संतेहन्मिदतादतः	६	६	५६	२५ संवःसृजत्वर्थमा	३	३	१४
२०३ संत्वानह्यामि	१४	२	२	२७ संशितंमइदं	३	४	१६
८७ संदानंवोवृहस्पतिः	६	११	१०३	८० संसमिधुवसे	६	७	६३
१३१ संदंशानापसदानं	६	२	३	१७० संसिचोनामते	११	४	८
८७ संपरमान्तसमवमा	६	११	१०३	१६ संसिचामिगवां	२	४	२६

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
४६ संस्कृतधनमुभयं	४	७	३१	१६६ स्मोन्धुवंप्रजायै	१४	१	१
४ संसंभुवन्तुसिन्धवः	१	३	१५	१३ अक्रयोऽसिप्रति	२	३	११
२३२ संसंभुवन्तुनद्यः	१६	१	१	१२० साक्रयेनमणिन	८	३	६
१६ संसंभुवन्तुपशवः	२	४	२६	१३६ खुग्दर्विर्नेक्षण	६	३	५
१५८ संहिवातेनागत	१०	५	१०	१३६ खुचाहस्तेन	६	३	६
१४८ संहिशीर्षायग्रसं	१०	२	४	२६३ खुवेवयस्यहरि	२०	३	३१
१५८ संहिसूर्यणागत	१०	५	१०	१८५ स्वधयापरिहिता	१२	५	५
१५८ संहिसोमेनागत	१०	५	१०	१८४ स्वधाकारेणपि	१२	४	४
२६१ संहोत्रंस्मपुरा	२०	६	१२६	२०६ स्वधाकारेणाजा	१५	२	१४
२५४ स्कम्भेनेमे	१०	४	८	२३१ स्वधापितृभ्यो	१८	४	४
१५३ स्कम्भेलोकास्क	१०	४	७	१३१ स्वधापितृभ्यो	१८	४	४
१५३ स्कम्भोदाधार	१०	४	७	२३१ स्वधापितृभ्यः	१८	४	४
२५३ स्तुतामयावरदा	१७	७	७०	८६ स्वधास्तुमित्रा	६	१०	६७
२ स्तुवानमग्न	१	२	७	३४ स्वप्तुमातास्वप्तुपि	४	१	५
१२६ स्तनयित्नुस्तेवाक्	६	१	१	३४ स्वप्नस्वप्नाभिकर	४	१	५
१३० स्तनयित्नुस्तेवाक्	६	१	१	१४६ स्वप्नंसुप्त्वा	१०	२	३
५२ स्तुष्ववर्ष्मन्पुरु	५	१	२	१८४ स्वमेतदच्छाय	१२	४	४
२८७ स्तुष्ववर्ष्मन्पुरु	२०	६	१०७	२०८ स्वयमेनभ्यु	१५	२	११
२२० स्तुहिश्रुतंगर्त	१८	१	१	२०८ स्वयेनमभ्युदे	१५	२	१२
२७३ स्तुहीन्द्रंव्यश्वव	२०	५	६६	२७० स्वरन्तित्वासुते	२०	५	५२
२२० स्तेगोनक्षामत्ये	१८	१	१	२७१ स्वरन्तित्वासुते	२०	५	५७
१७० स्तेयंदुष्कृतं	११	४	८	१८१ स्वर्गलोकमभि	१२	३	३
२६८ स्तोत्रंराधानां	२०	५	४५	२७८ स्वर्ग्यद्वेदि	२०	७	७७
२४८ स्तोमस्यनोवि	१६	६	४६	३८ स्वर्ग्यन्तोनापेव	४	३	१४
१६७ स्तोमाभ्यासन्प्र	१४	१	१	१६० स्वविदोरोहित	१३	१	१
१४० स्त्रियःसतीस्तां	६	५	६	१६१ स्वस्तितेस्यर्चर	१३	२	२
२०२ स्योनाद्योनेराधि	१४	२	२	२३४ स्वस्तितंमेसुप्रा	१६	१	८
२०१ स्योनाभवश्वशु	१४	२	२	६ स्वस्तिदाविशाप	१	४	२१
२२२ स्योनास्मैभव	१८	२	२				

स्वस्तिदाविशां.

[१०६]

हिरण्ययीनौरचर.

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
१२१ स्वस्तिदाविशां	८	३	५	२८७ स्वादोरित्था	२०	६	१०८
२३४ स्वस्तिनोअस्त्व	१६	१	८	१४४ स्वायसाअसयः	१०	१	१
८ स्वस्तिमात्रउत	१	६	३१	२१६ स्वावृदेवस्यामृतं	१८	१	१
२१३ स्वस्त्य१द्योपसो	१६	१	४	२१२ स्वासदसिसूपा	१६	१	४
१०० स्वाक्रमंघावापृथि	७	३	३०	२२५ स्वासस्थेभवत	१८	३	३
२५४ स्वादुष्टेअस्तुसंसु	२०	१	४	१०७ स्वाहाकृनःशुचिः	७	६	७३
२२० स्वादुष्किलायं	१८	१	१	२०६ स्वाहाकारेण	१५	२	१४

ह

१८ हतासोअस्यवेश	२	६	३२	३८ हस्ताम्भांशशशा	४	३	१३
६३ हतासोअस्यवेश	५	५	२३	२८ हिस्तवर्चसंप्रथ	३	५	२२
१४७ हतास्तिरश्विराज	१०	२	४	२६ हस्तीमुगाणां	३	५	२२
६३ हतोयेवाषः	५	५	२३	५६ हस्तेनैवग्राह्यः	५	४	१७
१८ हतोराराजकिमी	२	६	३२	१२६ हिङ्कारिकतो	६	१	१
६३ हतोराराजकिमी	५	५	२३	१०७ हिङ्कृएवतीवसुप	७	६	७३
७७ हतंतर्दमङ्कमा	६	५	५०	१४१ हिङ्कृएवतीवसुप	६	५	१०
१८६ हन्तेनान्प्रदह	१३	१	१	७३ हिमवतःप्रसवन्ति	६	३	२४
१४५ हन्वोर्हिजिह्वाम	१०	१	६	८८ हिमस्यत्वाजरा	६	११	१०६
२२ हरिणस्यरघुष्य	३	२	७	२५८ हिमेवपण्णामुपिता	२०	२	१६
२६३ हरिकिनकेकिमि	२०	६	१२६	१६० हिमंघ्रंसंचाधाय	१३	१	१
२३६ हरितेभ्यःस्नाहा	१६	३	२२	२६४ हिरण्यइत्येके	२०	६	१३२
१३६ हरिमाथंते	६	४	८	१५३ हिरण्यगर्भपर	१०	४	७
२६३ हरिश्मशारुहरि	२०	३	३१	३३ हिरण्यगर्भः	४	१	२
२६२ हरिहियोनिमभि	२०	३	३०	२८ हिरण्यपाणिसवि	३	५	२१
२५२ हरिःसुपर्णोदिव	१६	७	६५	५३ हिरण्ययाःपन्यान्	५	१	४
२७२ हर्यश्चंसत्पतिं	२०	५	६२	५२ हिरण्ययीनौरचर	५	१	४
२५७ हर्यश्चंसत्पतिं	२०	२	१४	८६ हिरण्ययीनौरचर	६	१०	६५
१३२ हविर्धानमग्निशा	६	२	३				

पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०	पृष्ठांक.	कां०	अ०	सू०
२४५ हिरण्ययीनौरच	१६	५	३६	१८ हृदयात्तेपरि	२	६	३३
२६८ हिरण्ययेन	२०	६	१४३	२८५ हृदयात्तेपरि	२०	८	६६
६ हिरण्यवर्णासुभगा	१	६	३३	४६ हृदापूतमनसा	४	८	३६
५४ हिरण्यवर्णासुभगा	५	२	७	१८४ ह्रदं पशूनां न्येति	१२	४	४
५३ हिरण्यवर्णसुभगे	५	१	५	७३ हेतिः पक्षिणी	६	३	२७
५३ हिरण्यवर्णसुभगेशु	५	१	५	१८६ हेतिः शफानुस्त्रि	१२	५	५
२४० हिरण्यवर्णाञ्ज	१६	३	२४	२०६ हैमनावेनं	१५	१	४
२४४ हिरण्यभृङ्गशृङ्ग	१६	५	३६	२०६ हैमनौमासौ	१५	१	४
१५० हिरण्यवर्णयं	१०	३	६	२८१ हंसैरिव सखिभिः	२०	८	६१
३६ हिरण्ययानामेको	४	२	१०	२१ ह्यन्तुत्वा प्राप्ति	३	१	३
२२ हुवेसोमंसवितारं	३	२	८	२२२ ह्यभिमेतमनसा	१८	२	२

क्ष

११ क्षत्रेणाग्नेस्वेन	२	२	६	२३६ क्षुद्रेभ्यः स्वाहा	१६	३	२३
१८७ क्षिप्रं वैतस्य पृच्छ	१२	५	५	२३६ क्षुद्रेभ्यः स्वाहा	१६	३	२२
१८७ क्षिप्रं वैतस्य वास्तु	१२	५	५	४० क्षुधामारं तृष्णा	४	४	१७
१८७ क्षिप्रं वैतस्यादहनं	१२	५	५	१८६ क्षुरपविरीक्षमा	१२	५	५
१८७ क्षिप्रं वैतस्याहनने	१२	५	५	१८७ क्षुरपविर्मृत्यु	२२	५	५
६६ क्षीरेमामन्ये	५	६	२६	१२ क्षेत्रियात्त्वा	२	२	१०
१३८ क्षुत्कुक्षिरिरा	६	४	७				

आर्यसमाज के नियम

- १—सब सत्यविद्या और जो पदार्थविद्या से जाने जाते हैं उन सबका आदिमूल परमेश्वर है ।
- २—ईश्वर साच्चिदानन्दस्वरूप, निराकार, सर्वशक्तिमान्, न्यायकारी, दयालु, अजन्मा, अनन्त, निर्विकार, अनादि, अनुपम, सर्वाधार, सर्वेश्वर, सर्वव्यापक, सर्वान्तर्यामी, अजर, अमर, अभय, नित्य, पवित्र और सृष्टिकर्ता है । उसी की उपासना करनी योग्य है ।
- ३—वेद सब सत्यविद्याओं का पुस्तक है । वेद का पढ़ना पढ़ाना और सुनना सुनाना सब आर्यों का परम धर्म है ।
- ४—सत्य ग्रहण करने और असत्य के छोड़ने में सर्वदा उद्यत रहना चाहिये ।
- ५—सब काम धर्मानुसार अर्थात् सत्य और असत्य को विचार करके करने चाहियें ।
- ६—संसार का उपकार करना इस समाज का मुख्य उद्देश है अर्थात् शारीरिक, आत्मिक और सामाजिक उन्नति करना ।
- ७—सब से प्रीतिपूर्वक धर्मानुसार, यथायोग्य वर्तना चाहिये ।
- ८—अविद्या का नाश और विद्या की वृद्धि करनी चाहिये ।
- ९—प्रत्येक को अपनी ही उन्नति से सन्तुष्ट न रहना चाहिये किन्तु सबकी उन्नति में अपनी उन्नति समझनी चाहिये ।
- १०—सब मनुष्यों को सामाजिक सर्वहितकारी नियम पालने में परतन्त्र रहना चाहिये और प्रत्येक हितकारी नियम में सब स्वतन्त्र रहें ।

* ओ३म् *

अथर्ववेदसंहिता

वैदिक-ग्रन्थालयस्थपण्डितैर्बहुसंहितानुसारेण
संशोधिता

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

अजमेरीय वैदिक-ग्रन्थालय
मुद्रिता.

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

मृष्टयन्त्राः १६७२६४६०३३

वि० संवत् १९८६.

ओ३म्

अथर्ववेदसंहितायाम्

प्रथमं काण्डम्

:-०-:-

॥ १ ॥ ये त्रिषप्ताः परिगन्ति विश्वा रूपाणि विभ्रतः । वाचस्पतिर्बला तेषां
तन्वो अद्य दधातु मे ॥ १ ॥ पुनरेहि वाचस्पते देवेन मनसा मह । वसोष्पते नि
रमय मय्येवास्तु मयि श्रुतम् ॥ २ ॥ इहवाभि धि तनुमे आत्नीं इव ज्यया ।
वाचस्पतिर्नि यच्छतु मय्येवास्तु मयि श्रुतम् ॥ ३ ॥ उपहृतो वाचस्पतिरुपात्मान्
वाचस्पतिर्ह्वयताम् । सं श्रुतेन गमेमहि मा श्रुतेन वि राधिषि ॥ ४ ॥

॥ २ ॥ विद्या शरस्य पितरं पर्जन्यं भूरिधायसम् । विद्यो ष्वस्य मातरं
पृथिवीं भूरिवर्षसम् ॥ १ ॥ व्यक्ते परि णो न्माश्मानं तन्वं कृधि । वीहुर्वरीयो-
ऽरातीरप द्वेषांस्या कृधि ॥ २ ॥ वृत्तं यद्रावः परिपस्वजाना अनु-फुरं शरमर्च-
न्त्यधुम् । शरुमस्मद्यावप दिष्टुभिन्द्र ॥ ३ ॥ यथा द्यां च पृथिवीं चान्तस्तिष्ठति
तेजनम् । एवा रोगं चास्त्रावं चान्तस्तिष्ठतु मुञ्च इत् ॥ ४ ॥

॥ ३ ॥ विद्या शरस्य पितरं पर्जन्यं शतवृष्यम् । तेना ते तन्वेऽशं करं
पृथिव्यां ते निषेचनं बहिष्ठे अस्तु बालिति ॥ १ ॥ विद्या शरस्य पितरं मित्रं शत
वृष्यम् । तेना० ॥ २ ॥ विद्या शरस्य पितरं वरुणं शतवृष्यम् ।
तेना० ॥ ३ ॥ विद्या शरस्य पितरं चन्द्रं शतवृष्यम् । तेना० ॥ ४ ॥
विद्या शरस्य पितरं सूर्यं शतवृष्यम् । तेना ते तन्वेऽशं करं पृथिव्यां ते निषेच-

नं बहिर्ष्टे अस्तु बालिति ॥ ५ ॥ यदन्त्रेषु गवीन्योर्यद्वस्तावाधि संश्रुतम् । एवा
ते मूत्रं मुच्यतां बहिर्बालिति सर्वकम् ॥ ६ ॥ प्र ते भिनशि मेहनं वर्त्रं वेशन्त्या
इव । एवा० ॥ ७ ॥ विषितं ते वस्तिबिलं समुद्रस्योदधेरिव । एवा० ॥ ८ ॥ यथे-
षुका परापतदवसृष्टाधि घन्वनः । एवा ते मूत्रं मुच्यतां बहिर्बालिति सर्वकम् ॥ ९ ॥

॥ ४ ॥ अम्बयो यन्त्यध्वभिर्जामयो अध्वरीयताम् । पृच्छतीर्मधुना पर्यः
॥ १ ॥ अमूर्या उप सूर्ये यार्भिर्वा सूर्यः सह । ता नो हिवन्त्वध्वरम् ॥ २ ॥
अपो देवीरुपं ह्वये यन्न गावः पिबन्ति नः । सिन्धुभ्यः कर्त्तुं हविः ॥ ३ ॥ अ-
प्स्वन्तरसृतेमप्सु भेषजम् । अपामुत प्रशस्तिभिरश्वा भवथ वाजिनो गावो भवथ
वाजिनीः ॥ ४ ॥

॥ ५ ॥ आपो हि धा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन । गृहे रणाय चक्षते
॥ १ ॥ यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः । उशतीरिव मातरः ॥ २ ॥
तस्मा अरं गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ । आपो जनयथा च नः ॥ ३ ॥
ईशाना वार्याणां क्षयन्तीश्वर्षणीनाम् । अपो याचामि भेषजम् ॥ ४ ॥

॥ ६ ॥ शं नो देवीरभिष्टय आपो भवन्तु पीतये । शं योगभि स्तवन्तु नः ॥ १ ॥
अप्सु मे सोमो अन्नवीदन्तर्विश्वानि भेषजा । अग्निं च विश्वशम्भुवम् ॥ २ ॥
आपः पृणीत भेषजं वरुणं तन्वेष्टमम । ज्योक्च सूर्यं दृशे ॥ ३ ॥ शं न आपो
घन्वन्त्याः शशु सन्त्वनूप्याः । शं नः खनित्रिमा आपः शमु याः कुम्भ आभृताः
शिवा नः सन्तु वार्षिकीः ॥ ४ ॥

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥

॥ ७ ॥ स्तुवानमेग्न आ वह यातुधानं किमीदिनम् । त्वं हि देव वन्दितो
हन्ता दस्योर्विभूविथ ॥ १ ॥ आज्यस्य परमेष्ठिन् जातवेदस्तनूवाशिन् । अग्ने तौलस्य
प्राशान यातुधानान् वि लोपय ॥ २ ॥ वि लपन्तु यातुधाना अत्रिणो ये किमीदिनः ।
अयेदमग्ने नो हविरिन्द्रश्च प्रति हयतम् ॥ ३ ॥ अग्निः पूर्वं आ रभतां मेन्द्रो
नुदतु बाहुमान् । अवीतु सर्वो यातुमानयमस्मीत्येत्य ॥ ४ ॥ पश्याम ते वीधिं
जातवेदः प्र शो ब्रूहि यातुधानान् वृचक्षः । त्वया सर्वे परितप्ताः पुरस्ताच्च आ यन्तु

प्रब्रुवाणा उपेदम् ॥ ५ ॥ आ रभस्व जातवेदोऽस्माकार्यं अग्निषे । दूतो नो अग्ने
भूत्वा यातुधानान् वि लापय ॥ ६ ॥ त्वमग्ने यातुधानानुपवद्वो इहा वर । अये-
षामिन्द्रो वज्रेणापि शीर्षाणि वृश्चतु ॥ ७ ॥

॥ ८ ॥ इदं इविर्यातुधानान् नदी केनमिवा वरहत् । य इदं स्त्री पुमानकरिह
स स्तुवतां जनः ॥ १ ॥ अयं स्तुवान आगमदिमं स्म प्रति हर्यत । बृहस्पते वशो
लुब्ध्वाग्नीषोमा वि विध्यतम् ॥ २ ॥ यातुधानस्य सोमप जुहि प्रजां नयस्व च ।
नि स्तुवानस्य पातय परमक्षुतावरम् ॥ ३ ॥ यत्रैषामग्ने जनिमानि वेत्थ गुहां
सतामत्रिणां जातवेदः । तांस्त्वं ब्रह्मणा वावृधानो जुहोषां शततर्हमग्ने ॥ ४ ॥

॥ ६ ॥ अस्मिन् वसु वसवो धारयन्त्विन्द्रः पूषा वरुणो मित्रो अग्निः ।
इममादित्या उत विथे च देवा उत्तरास्मिन् ज्योतिषि धारयन्तु ॥ १ ॥ अस्य देवाः
प्रदिशि ज्योतिरस्तु सूर्यो अग्निरुत वा हिरण्यम् । सपत्ना अस्मदधरे भवन्तुत्तमं
नाकमधि रोहयेमम् ॥ २ ॥ येनेन्द्राय समभरः पयांस्युत्तमेन ब्रह्मणा जातवेदः ।
तेन त्वमग्ने इह वर्धयेमं सजातानां श्रेष्ठ्य आ धेक्षेमम् ॥ ३ ॥ एषां यज्ञमुत वचो
ददेऽहं रायस्पोषमुत चित्तान्यग्ने । सपत्ना अस्मदधरे भवन्तुत्तमं नाकमधि
रोहयेमम् ॥ ४ ॥

॥ १० ॥ अयं देवानामसुगो वि राजति वशा हि सत्त्वा वरुणस्य राक्षः ।
सतस्परि ब्रह्मणा शाशदान उग्रस्य मन्योरुदिमं नयामि ॥ १ ॥ नमस्ते राजन्-
वरुणास्तु मन्यवे विश्वं ह्यग्र निचिकेषि दुग्धम् । सहस्रमन्यान् प्र सुवामि साकं
शतं जीवाति शरदस्तत्रायम् ॥ २ ॥ यदुवकथानृतं जिह्वया वृजिनं बह । सक्त-
त्वा सत्यधर्मणो मुञ्चामि वक्ष्यातुम् ॥ ३ ॥ पुञ्चामि त्वा वैश्वानरादर्णवान्
महत्तस्परि । सजातानुमेक्ष वद ब्रह्म आप चिकीहि नः ॥ ४ ॥

॥ ११ ॥ वर्षद ते पूषअस्मिन् तावयमा होता कृणोतु वेधाः । सिस्रतां
मार्युतप्रजाता वि पत्रीणि जिहतां सतवा उ ॥ १ ॥ चतस्रो दिवः प्रदिशुवर्षतो
भूम्या उत । देवा गर्भं समैरयन्ता व्यूँषुवन् सतवे ॥ २ ॥ सूषा व्यूँषोतु वि योमि
हापयामसि । अथया सृषणे त्वमव त्वं बिष्कले सृज ॥ ३ ॥ नेव मांसे न पीबसि
नेव मज्जस्वाह तम् । अवेतु पृश्नि शेवलं शुने जरागृसवेज्व जरायु पयताम् ॥ ४ ॥

वि ते भिनन्ति मेहनं वि योनिं वि गवीर्निके । वि मातरं च पुत्रं च वि कुमारं
जरायुणां जरायु पद्यताम् ॥ ५ ॥ यथा वातो यथा मनो यथा पतन्ति पृथिव्याः ।
एवा त्वं दशमास्य माकं जरायुणा पतावं जरायु पद्यताम् ॥ ६ ॥

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

॥ १२ ॥ जरायुजः प्रथम उस्त्रियो वृषा वार्तभ्रजा स्तनयन्नेति वृष्ट्या । स
नो मृडानि तन्वं ऋजुगो रुजन् य एकमोजस्वेधा विचक्रमे ॥ १ ॥ अङ्गेअङ्गे शो-
चिषां शिश्रियाणं नमस्यन्तस्त्वा हविषा विधेम । अङ्गान्तसमङ्गान् हविषा विधेम
यो अग्रभीत् पर्वीस्या ग्रभीता ॥ २ ॥ मुञ्च शीर्षिक्क्या उत कास एनं परुषरु-
राविशेया यो अस्य । यो अभ्रजा वातजा यश्च शुष्मो वनस्पतीन्सचतां पर्वतां-
श्च ॥ ३ ॥ शं मे परस्मै गात्राय शमस्त्ववराय मे । शं मे चतुर्भ्यो अङ्गेभ्यः श-
मस्तु तन्वे मम ॥ ४ ॥

॥ १३ ॥ नमस्ते अस्तु विश्वे नमस्ते स्तनयित्स्नवं । नमस्ते अस्त्वश्मने
येना दूडाशे अस्यसि ॥ १ ॥ नमस्ते प्रवतो नराद् यतस्तपः समूहसि । मृडया
नस्नूभ्यो मयस्तोकेभ्यस्कृधि ॥ २ ॥ प्रवतो नपान्नम एवास्तु तुभ्यं नमस्ते हे-
तये तपुषे च कृणमः । विद्म ते धामं पगमं गुहा यत्समुद्रे अन्तर्निहितामि नार्भिः ॥ ३ ॥
यां त्वा देवा अमृजन्त विश्व इषुं कृण्वाना असनाय धृष्णुम् । सा नो मृड विदये
मृणाना तस्यै ते नमो अस्तु देवि ॥ ४ ॥

॥ १४ ॥ भगमस्या वच् आदिप्यधि वृक्षादिन् स्रजम् । महाबुध इव पर्वतो
ज्योक् पितृष्वास्ताम् ॥ १ ॥ एषा ते राजन् कन्या वधूर्नि धूयतां यम । सा मा-
तुर्वध्यतां गृहेऽथो भ्रातुरथो पितुः ॥ २ ॥ एषा ते कुलपा राजन् ताम् ते परि-
दद्यासि । ज्योक् पितृष्वासाता आ शीर्ष्णः शमोप्यात् ॥ ३ ॥ असितस्य ते ब्रह्मणा
कश्यपस्य गर्यस्य च । अन्तःकोशमिव जामयोऽपि नह्यामि ते भगम् ॥ ४ ॥

॥ १५ ॥ सं सं स्रवन्तु सिन्धवः सं वताः सं पतत्रिणः । इमं यज्ञं प्रदिवो
मे जुषन्तां संस्त्राव्येण हविषा जुहोमि ॥ १ ॥ इहेव इहमा यात म इह संस्त्रावणा
उत्तमं वर्धयता गिरः । इहेतु सर्वो यः पशुस्मिन् तिष्ठतु या रुयिः ॥ २ ॥ ये

नदीनां संस्रवन्त्युत्सासः सदमर्चिताः । तेभिर्मे सर्वैः संस्त्रवैर्धनं सं स्त्रावयामसि ॥ ३ ॥ ये मर्षिषः संस्रवन्ति क्षीरस्य चोदकस्य च । तेभिर्मे सर्वैः संस्त्रवैर्धनं सं स्त्रावयामसि ॥ ४ ॥

॥ १६ ॥ येऽमाग्रास्याः रात्रिमुदस्थुर्वाज्यादिराः । अग्निस्तुरीयो यातुहा सो अस्मभ्यमर्धि ब्रवत् ॥ १ ॥ सीसायाध्याह्नं वरुणः सीसायाग्निरुपावति । सीसे म इन्द्रः प्रायच्छत् तदङ्ग यातुचातनम् ॥ २ ॥ इदं विष्कन्धं सह इदं बाधते अत्रिणः । अनेन विन्धा ससहे या जानाति पिशाच्याः ॥ ३ ॥ यदि नो गां हांसि यद्यधं यदि पूरुषम् । तं त्वा सीसेन विध्यामो यथा नोऽसो अवीरहा ॥ ४ ॥

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥

॥ १७ ॥ अमूर्या यन्ति योषितो हिरा लोहितवाससः । अत्रातर इव जामयस्तिष्ठन्तु हतवर्चसः ॥ १ ॥ तिष्ठावरे तिष्ठ पर उत त्वं तिष्ठ मध्यमे । कनिष्ठिका च तिष्ठति तिष्ठादिद्धमनिर्दही ॥ २ ॥ शतस्य धमनीनां सहस्रस्य हिराणाम् । अस्थुरिन्मध्यमा इमाः साकमन्ता अरंसत ॥ ३ ॥ परि वः सिकतावती धनूर्ध्वदत्यक्रमात् । तिष्ठतेत्यता सु कम् ॥ ४ ॥

॥ १८ ॥ निल्लक्ष्म्यं ललाम्यं निरराति सुवामसि । अथ या भद्रा तानि नः प्रजाया अराति नयामसि ॥ १ ॥ निररणिं सविता साविपत्पदोर्निर्हस्तयोर्वरुणो मित्रो अर्यमा । निरस्मभ्यमनुमती रराणा प्रेमां देवा असाविषुः सौमगाय ॥ २ ॥ यत्त आत्मनि तन्वां घोरमस्ति यद्वा केशेषु प्रतिचक्षणे वा । सहे तद्वाचापं हन्मो वयं देवस्त्वां सविता स्रदयतु ॥ ३ ॥ रिश्यपदीं वृषदतीं गोषेधां विध्रमापुत । विलीढ्यं ललाम्यं ता अस्मन्नाशयामसि ॥ ४ ॥

॥ १९ ॥ मा नो विदन् वि व्याधिनो मो अभिव्याधिर्नो विदन् । आराच्छं रुष्या अस्मद्विषूचोरिन्द्र पातय ॥ १ ॥ विष्वक्चो अस्मच्छरवः पतन्तु ये अस्ता ये चास्याः । देवीर्मनुष्येष्वो ममामिश्रान् वि विध्यत ॥ २ ॥ यो नः स्वो यो अरणाः

सजात उत निष्ठयो यो अस्माँ अभिदासति । रुद्रः शरव्यैतान् ममामित्रान् वि
विध्यतु ॥ ३ ॥ यः सपत्नो योऽसपत्नो यश्च द्विषन् क्षपाति नः । देवास्तं सर्वं
धूर्वन्तु ब्रह्म वर्म ममान्तरम् ॥ ४ ॥

॥ २० ॥ अदारसृद् भवतु देव सोमास्मिन् यज्ञे मरुतो मूडतां नः । मा नो
विददभिभा मो अशस्तिर्मा नो विदद् वृजिना द्वेष्ट्या या ॥ १ ॥ यो अद्य सेन्यो
ब्रधोऽघायूनामुदीरते । युवं तं मित्रावरुणावस्मधावयतं परि ॥ २ ॥ इतश्च यदभुतश्च
यद् बधं वरुण यावय । वि महच्छर्मं यच्छ वरीयो यावया बधम् ॥ ३ ॥ श्रास इत्या
महो अस्य मित्रसाहो अस्तुक्तः । न यस्य हन्यते सखा न जीयते कदा चन ॥ ४ ॥

॥ २१ ॥ स्वस्तिदा विशां पतिर्वृत्रहा विप्रधो वशी । वृषेन्द्रः पुर एतु नः
सोमपा अभयङ्करः ॥ १ ॥ वि न इन्द्र मृधो जहि नीचा यच्छ पृतन्मतः । अधमं
गमया तपो यो अस्माँ अभिदासतिः ॥ २ ॥ वि रत्नो वि मृधो जहि वि वृत्रस्य
हन् रुज । वि मन्युमिन्द्र वृत्रहन्मित्रस्याभिदासतः ॥ ३ ॥ अपेन्द्र द्विषतो मनोऽप
जिह्वासतो बधम् । वि महच्छर्मं यच्छ वरीयो यावया बधम् ॥ ४ ॥

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥

॥ २२ ॥ अनु सूर्यमुदयतां हृद्योतो हरिमा च ते । गो रोहितस्य वर्णेन तेन
त्वा परि दध्मसि ॥ १ ॥ परि त्वा रोहितैर्वर्णैर्दीर्घायुत्वार्य दध्मसि । यथायमेवपा
असृदथो अहरितो भुवत् ॥ २ ॥ या रोहिणीर्देव्या गावो या उत रोहिणीः ।
रूपंरूपं वयोवयस्तामिष्वा परि दध्मसि ॥ ३ ॥ सुकेषु ते हरिमाणं रोण्याकासु
दध्मसि । अथो हारिद्वेषु ते हरिमाणं नि दध्मसि ॥ ४ ॥

॥ २३ ॥ नक्ते जातास्योषधे रामे कृष्णे अर्षिणि च । इदं रजनि रजय कि
लासं पलितं च यत् ॥ १ ॥ किलासं च पलितं च नितितो नाशया पृषत् । आ
त्वा खो विशतां वर्णः परां शुक्रानि पातय ॥ २ ॥ अर्षितं ते प्रलयनमास्था-
नमर्षितं तव । अर्षि-~~स्तु~~ निरितो नाशया पृषत् ॥ ३ ॥ अस्थिजस्य
किलासस्य तनुजस्य च यत् त्ववि । दुष्या कृतस्य ब्रह्मणा लक्ष्मं येनमर्षि-
नश्च ॥ ४ ॥

॥ २४ ॥ सुपुण्यो जातः प्रथमस्तस्य त्वं पिचमासिथ । तदासुरी युधा जिता
रूपं चक्रे वनस्पतीन् ॥ १ ॥ आसुरी चक्रे प्रथमेदं किलासभेषजमिदं किलास-
नाशनम् । अनीनशक्तिलासं सरूपामकरत् त्वचम् ॥ २ ॥ सरूपा नाम ते माता
सरूपो नाम ते पिता । सरूपकृत् त्वमोषधे सा सरूपमिदं कृधि ॥ ३ ॥ श्यामा
सरूपङ्करणी पृथिव्या अयुङ्क्ता । इदमुषु प्र साधय पुनारूपाणि कल्पय ॥ ४ ॥

॥ २५ ॥ यदग्निरापो अदहत्प्रविश यत्राकुण्वन् धर्मभृतो नमोसि । तत्रत
आहुः परमं जनित्रं स नः संविद्वान् परि वृङ्ग्धि त्वमन् ॥ १ ॥ यद्यर्चिर्यदि वार्षि
शोचिः शकल्येपि यदि वा ते जनित्रम् । इदुर्नामासि हरितस्य देव स नः ० ॥ २ ॥
यदि शोको यदि वामिशोको यदि वा राज्ञो वरुणस्यासि पुत्रः । इदुर्नामासि
हरितस्य देव स नः संविद्वान् परि वृङ्ग्धि त्वमन् ॥ ३ ॥ नमः शीतार्य त्वमने नमो
रूराय शोचिषे कृणोमि । वो अन्येधुरुभयधुरभ्येति तृतीयकाय नमो अस्तु
त्वमने ॥ ४ ॥

॥ २६ ॥ आरेसावमदस्तु हेतिर्देवासो असत् । आरे अरमा यमस्यथ
॥ १ ॥ सखासावस्मस्यमस्तु गतिः सखेन्द्रो भगः । सविता चित्राधाः ॥ २ ॥
युयं नः प्रवतो नपान्मरुतः सूर्यत्वचसः । शर्म यच्छाथ सप्रथाः ॥ ३ ॥ सुषूदत
मृडत मृडया नस्तनूम्यः । मयस्तोकेभ्यस्कृधि ॥ ४ ॥

॥ २७ ॥ अमूः पारे पृदाकस्त्रिषप्ता निर्जरायवः । तासां जरायुर्भिर्वयमक्षया
चपि व्ययामस्यथायोः परिणन्थिनः ॥ १ ॥ विषूष्येतु कुन्तती पिनाकमिव बिभ्रती ।
विष्वक् पुनर्भुवा मनोऽसमृद्धा अघ्रायवः ॥ २ ॥ न बहवः समशक्यार्थका अभि-
दाधुषुः । वेखोरद्गा इवाभितोऽसमृद्धा अघ्रायवः ॥ ३ ॥ प्रेतं पादौ प्र स्फुरतं
वहतं पृणतो गृहान् । इन्द्राण्येतु प्रथमाजीताह्विता पुरः ॥ ४ ॥

॥ २८ ॥ उप प्रागादेवो अग्नी रक्षोहामीवचातनः । इहअप इयाविनो या-
नुधानान् किमीदिनः ॥ १ ॥ प्रति दह यातुधानान् प्रति देव किमीदिनः । प्रतीचीः
कृष्णवर्तने सं दह यातुधान्यः ॥ २ ॥ या शशाप शर्पनेन याधं मूरमादधे । या रसस्य
हरणाय जातमारेभे लोकमस्तु सा ॥ ३ ॥ पुत्रमस्तु यातुधानीः स्वसारमुत नृप्यम् ।
अधा मियो विक्रेयो वि ध्नतां यातुधान्यो वि वृहन्तामराय्यः ॥ ४ ॥

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥

॥ २६ ॥ अभिवृतेन मृशिना येनेन्द्रो अभिवावृधे । तेनास्मान् ब्रह्मणस्पतेऽभि
 राष्टाय वर्धय ॥ १ ॥ अभिवृत्य सपत्नानभि या नो अरातयः । अभि पृतन्यन्तं
 तिष्ठाभि यो नो दुरस्यति ॥ २ ॥ अभि त्वा देवः सञ्चिताभि सोमो अवीवृधत् ।
 अभि त्वा विश्वा भूतान्यभीवृतो यथासंसि ॥ ३ ॥ अभिवृतो अभिभवः सपत्न-
 चयणो मृशिः । राष्टाय मघं बध्यतां सपत्नेभ्यः पशुभुवे ॥ ४ ॥ उदसौ सूर्यो
 अगादुदिदं मांमके वचः । यथाहं शत्रुहोऽसान्यसपत्नः सपत्नहा ॥ ५ ॥ सपत्न-
 चयणो वृषाभिराष्ट्रो विषासहिः । यथाहमेषां वीराणां विराजानि जनस्य च ॥ ६ ॥

॥ ३० ॥ विश्वेदेवा वसवो रक्षतेममुतादित्या जागृत यूयमुस्मिन् । मेमं स-
 नाभिरुत वान्यनाभिमेमं प्रापत् पौरुषेयो वृधो यः ॥ १ ॥ ये वो देवाः पितरो ये
 च पुत्राः सचैतसो मे शृणुतेदमुक्कम् । सर्वेभ्यो वः परि ददाम्येतं स्वस्त्येनं जुरसे वहाथ
 ॥ २ ॥ ये देवा विवि छ ये पृथिव्यां ये अन्तरिक्षे ओषधीषु पशुष्वप्स्वन्तः । ते
 कृणुत जलमायुरस्मै शतमन्यान् परि वृणक्तु मृत्युन् ॥ ३ ॥ येषां प्रजाजा उत
 वानुयाजा हुतभागा अदुतादश्च देवाः । येषां वः पञ्च प्रदिशो विमक्तास्तान् वो
 अस्मै सञ्जसदः कृणोमि ॥ ४ ॥

॥ ३१ ॥ आशानामाशापालेभ्यश्चतुर्भ्यो अमृतेभ्यः । इदं भूतस्याध्यक्षेभ्यो
 विधेन हविषा वयम् ॥ १ ॥ य आशानामाशापालाश्चत्वारः स्थन देवाः । ते नो
 निर्ऋत्याः पार्श्वेभ्यो मुञ्चतांहसो अंहसः ॥ २ ॥ अस्त्रामस्त्वा हविषा यजाम्य-
 श्लोनिस्त्वा घृतेन जुहोमि । य आशानामाशापालस्तुरीयो देवः स नः सुभूतमेह
 वक्षत् ॥ ३ ॥ स्वस्ति मात्र उत पित्रे नो अस्तु स्वस्ति गोभ्यो जगते पुरुषेभ्यः ।
 विश्वं सुभूतं सुविदत्रं नो अस्तु ज्योगेव दशेम सूर्यम् ॥ ४ ॥

॥ ३२ ॥ इदं जनासो विदथ महद्ब्रह्म वदिष्यति । न तत् पृथिव्यां नो दिवि
 येन प्राणन्ति वीरुधः ॥ १ ॥ अन्तरिक्षे आसां स्थाम आन्तसदा मिव । आ-
 स्थानमस्य भूतस्य विदुष्टद् वेधसो न वा ॥ २ ॥ यद्रोदसो रजमाने भूमिश्च निरत-
 क्षतम् । आर्द्रं तदद्य सर्वदा समुद्रस्यैव स्रोत्याः ॥ ३ ॥ विश्वमन्यामभीवारं
 तदन्यस्यामधिश्चितम् । दिवे च विश्ववेदसे पृथिव्यै चाकरं नमः ॥ ४ ॥

॥ ३३ ॥ हिरण्यवर्णाः शुचयः पावका यासु जातः सेविता यास्वग्निः ।
 ॥ अग्निं गर्भं दधिरे सुवर्णास्ता न आपः शं स्योना भवन्तु ॥ १ ॥ यासां राज्ञा
 कृणो याति मध्ये सत्यानृते अवपश्यञ्जनानाम् । या अग्निं० ॥ २ ॥ यासां
 वा दिवि कृण्वन्ति भक्षं या अन्तरिक्षे बहुधा भवन्ति । या अग्निं गर्भं दधिरे
 सुवर्णास्ता न आपः शं स्योना भवन्तु ॥ ३ ॥ शिवेन मा चक्षुषा पश्यतापः
 शिवया तन्वोप स्पृशत त्वचं मे । घृतश्रुतः शुचयो याः पावकास्ता न आपः शं
 स्योना भवन्तु ॥ ४ ॥

॥ ३४ ॥ इयं वीरुन्मधुजाता मधुना त्वा खनामसि । मधोरधि प्रजातासि
 सा नो मधुमतस्कृधि ॥ १ ॥ जिह्वाया अग्रे मधु मे जिह्वामूले मधूलकम् । ममेदह
 क्रतावमो मम चित्तमुपायसि ॥ २ ॥ मधुमन्मे निक्रमणं मधुमन्मे पुरायणम् । वाचा
 वेदामि मधुमद् भूयासं मधुमन्दशः ॥ ३ ॥ मधोरस्मि मधुतरो मधुघ्नान्मधुमत्तरः ।
 मामित्किल त्वं वनाः शाखां मधुमतीमिव ॥ ४ ॥ परि त्वा परितन्नुनेक्षुणाग्राम-
 विद्विषे । यथा मां कामिन्यसो यथा मन्त्रापगा अमः ॥ ५ ॥

॥ ३५ ॥ यदाबध्नन् दाक्षायणा हिरण्यं शतानीकाय सुमनस्वमानाः । तत्ते
 बध्नाम्यायुषे वर्चसे बलाय दीर्घायुत्वाय शतशारदाय ॥ १ ॥ नैनं रक्षांसि न
 पिशाचाः सहन्ते देवानामोजः प्रथमजं ह्येतत् । यो विभर्ति दाक्षायणं हिरण्यं स
 जीवेषु कृणुते दीर्घमायुः ॥ २ ॥ अपां तेजो ज्योतिरोजो बलं च वनस्पतीनामुत वी-
 र्याणि । इन्द्र इवेन्द्रियाण्यधि धारयामो अस्मिन् तद् दक्षमाणो बिभर्द्विरण्यम् ॥ ३ ॥
 समानां मासामृतुभिष्टा व्यं सैवत्सुस्स्य पर्यमा पिपर्मि । इन्द्राग्नी विश्वे देवास्ते-
 ऽनु मन्यन्तामहंणीयमानाः ॥ ४ ॥

॥ इति षष्ठोऽनुवाकः ॥

॥ प्रथमं काण्डं समाप्तम् ॥

अथ द्वितीयं काण्डम् ॥

—:०:—

॥ १ ॥ वेनस्तत् पश्यत् परमं गुहा यद् यत्र विश्वं भवत्येकरूपम् । इदं पृश्निरदुह-
ज्जायमानाः स्वर्विदो अभ्यनूषन् त्राः ॥ १ ॥ प्र तद् वोचेदमृतस्य विद्वान् गन्धर्वो धामं
परमं गुहा यत् । त्रीणि पदानि निर्हिता गुहास्य यस्तानि वेद स पितृष्पितासत् ॥ २ ॥
स नः पिता जनिता स उत बन्धुर्धामानि वेद भुवनानि विश्वा । यो देवानां ना-
मध एक एव तं संप्रश्रं भुवना यन्ति सर्वा ॥ ३ ॥ परि द्यावापृथिवी सद्य आ-
युष्पातिष्ठे प्रथमजायतस्य । वार्वमिव वक्त्रिं भुवनेष्ठा धास्युरेष तन्वेषो अग्निः
॥ ४ ॥ परि विश्वा भुवनान्यायमुतस्य तन्तुं विततं दृशे कम् । यत्र देवा अमृतमा-
नशानाः समाने योनावध्यैरयन्त ॥ ५ ॥

॥ २ ॥ दिव्यो गन्धर्वो भुवनस्य यस्पतिरेक एव नमस्यो विन्वीर्यः । तं
त्वा यौमि ब्रह्मणा दिव्य देव नमस्ते अस्तु दिवि ते मधस्थम् ॥ १ ॥ दिवि स्पृष्टो
यजतः सूर्यत्वगवयाता हरसो दैव्यस्य । पृथाद् गन्धर्वो भुवनस्य यस्पतिरेक एव
नमस्यः सुशेवाः ॥ २ ॥ अनवद्याभिः समु जग्म आभिरप्सरास्वपि गन्धर्व आसीत् ।
समुद्र आसां सदनं म आहुर्यतः सद्य आ च परां च यन्ति ॥ ३ ॥ अभ्रिये दिद्युक्-
क्षत्रिये या विश्वावसुं गन्धर्वं सचध्वे । ताभ्यो वो देवीर्नम इत् कृणोमि ॥ ४ ॥
याः क्रन्दास्तमिषीचयोऽक्षकामा मनोमूहः । ताभ्यो गन्धर्वपत्नीभ्योऽप्सराभ्यो-
ऽकरं नमः ॥ ५ ॥

॥ ३ ॥ अदो यदवधावत्यवत्कमधि पर्वतात् । तत्ते कृणोमि भेषजं सुभेषजं
यथासंसि ॥ १ ॥ आदङ्गा कुविटङ्गा शतं या भेषजानि ते । तेषामसि त्वमुत्तम-
मनास्त्रावमरोगणम् ॥ २ ॥ नीचैः खनन्त्यसुरा अरुस्त्राणामिदं महत् । तदास्त्रावस्य
भेषजं तदु रोगमनीनशत् ॥ ३ ॥ उपजीक्ता उद्भरन्ति समुद्रादधि भेषजम् । तदा-
स्त्रावस्य भेषजं तदु रोगमशीशमत् ॥ ४ ॥ अरुस्त्राणामिदं महत् पृथिव्या अध्युज्जतम् ।
तदास्त्रावस्य भेषजं तदु रोगमनीनशत् ॥ ५ ॥ शं नो भवन्त्वाप ओषधयः शिवाः ।
इन्द्रस्य वज्रो अपहन्तु रक्षसं आराद् विमृष्टा इषवः पतन्तु रक्षसां ॥ ६ ॥

॥ ४ ॥ दीर्घायुत्वाय बृहते स्थायाऽप्यन्तो दक्षमाणाः सदैव । मणिं विष्कन्धदूषणं जङ्गिडं बिभृमो वयम् ॥ १ ॥ जङ्गिडो जम्भाद् विशराद्विष्कन्धादभिषो-
चनात् । मणिः महस्रवीर्यः परिणः पातु विश्वतः ॥ २ ॥ अयं विष्कन्धं सहतेऽयं
बाधते अत्रिणः । अयं नो विश्वभेषजो जङ्गिडः पान्वंहसः ॥ ३ ॥ देवैर्दत्तेन मणि-
नो जङ्गिडेन मयोभुवा । विष्कन्धं सर्वा रक्षसि व्यायामे संहामहे ॥ ४ ॥ शशश्च
मा जङ्गिडश्च विष्कन्धादभि रक्षताम् । अरण्यादन्य आभृतः कृष्या अन्यो रसैभ्यः
॥ ५ ॥ कृत्यादूर्षिरयं मणिरथो अरातिदूर्षिः । अथो सहस्वाञ् जङ्गिडः प्र ण
आयूषि तारिषत् ॥ ६ ॥

॥ ५ ॥ इन्द्रं जुपस्व प्र बृहा याहि शूर हरिभ्याम् । पित्रा मुतस्य मुतेरिह
मघोश्चकानश्चारुर्मदाय ॥ १ ॥ इन्द्रं जुह्वरं नव्यो न पुणस्व मघोर्दिवो न ।
अस्य मुतस्य स्वर्णोपि त्वा मदाः सुवाचो अगुः ॥ २ ॥ इन्द्रस्तुरापाणिमत्रो वृत्रं
यो जुधानं यतीनं । विभेदं बलं भृगुर्न संसहे शत्रून् मदे सोमस्य ॥ ३ ॥ आ त्वा
विशन्तु मुतासं इन्द्र पुणस्व कुक्षी विद्धि शक्र धियेहानः शुधी हवं गिरो मे
जुपस्वेन्द्रं स्वयुग्भिर्मत्स्वेह महे रणाय ॥ ४ ॥ इन्द्रस्य नु प्र वीचं वीर्याणि यानि
चकारं प्रथमानि वज्री । अहन्नहिमन्वपस्तर्दं प्र वक्षणा अभिनत् पर्वतानाम् ॥ ५ ॥
अहन्नहिं पर्वते शिश्रियाणं त्वष्टास्मै वज्रं स्वर्ग्यं ततक्ष । वाश्वा इव धेनवः स्यन्द-
माना अञ्जः समुद्रमव जग्मुरापः ॥ ६ ॥ वृषायमाणो अवृणीत सोमं त्रिकटुकेष्व-
पिबत्सुतस्य । आ सायकं मघवादत्त वज्रमहन्नेनं प्रथमजामहीनाम् ॥ ७ ॥

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥

॥ ६ ॥ समास्त्वाग्न ऋतवो वर्धयन्तु संवत्सरा ऋषयो यानि सत्या । सं
दिव्येन दीदिहि रोचनेन विश्वा आ भाहि प्रदिशन्तस्त्रः ॥ १ ॥ सं चैध्यस्वाग्ने
प्र च वर्धयेममुच्चं तिष्ठ महते सोमगाय । मा ते रिपन्नुपमन्तारो अग्ने ब्रह्माणस्ते
यशसः सन्तु मान्ये ॥ २ ॥ त्वामग्ने वृणते ब्राह्मणा इमे शिवो अग्ने संवर्णे भवा
नः । सपत्नहाग्ने अमिमातिजिद् भव स्वे गये जागृह्यप्रयुच्छन् ॥ ३ ॥ क्षत्रेणाग्ने
स्वेन सं रभस्व मित्रेणाग्ने मित्रधा र्यतस्व । मजातानां मध्यमेष्टा राज्ञामग्ने वि-
हव्यो दीदिहीह ॥ ४ ॥ अति निहो अति सुधोऽत्यचिंतीरति द्विषः । विश्वा
हग्ने दुरिता तं स्वमथास्मभ्यं महवीरं रयि दाः ॥ ५ ॥

॥ ७ ॥ अघद्विष्टा देवजाता वीरुच्छपथयोपनी । आपो मलमिव प्राणैक्षी-
त्सर्वान् मच्छपथां अधि ॥ १ ॥ यश्च सापत्नः शपथो जाम्याः शपथश्च यः । ब्रह्मा
यन्मन्युतः शपात् सर्वं तन्नो अधस्पदम् ॥ २ ॥ दिवो मूलमवततं पृथिव्या अध्यु-
सेतम् । तेन सहस्रकाण्डेन परिणः पाहि विश्वतः ॥ ३ ॥ परि मां परि मे प्रजां
परिणः पाहि यद्धनम् । अरातिर्नो मा तारीन्मा नस्तारिषुरभिमातयः ॥ ४ ॥
शप्सारमेतु शपथो यः सुहात्तेन नः सह । चक्षुर्मन्त्रस्य दुर्हर्दः पृष्टीरपि शृणी-
मसि ॥ ५ ॥

॥ ८ ॥ उदगातां भगवती विचृतौ नाम तारके । विक्षेत्रियस्य मुञ्चतामधमं पाश-
मुत्तमम् ॥ १ ॥ अपेयं गन्धुच्छत्वपोच्छन्त्वभिकृत्वरीः । वीरुत् क्षेत्रियनाशन्यप क्षे-
त्रियमुच्छतु ॥ २ ॥ वधोरर्जुनकाण्डस्य यवस्य ते पलाल्या तिलस्य तिलपिड्या ।
वीरुत् ० ॥ ३ ॥ नमस्ते लाङ्गलेभ्यो नम ईषायुगेभ्यः । वीरुत् ० ॥ ४ ॥ नमः सनि-
स्त्रसाक्षेभ्यो नमः संदेश्येभ्यो नमः क्षेत्रस्य पतये । वीरुत्क्षेत्रियनाशन्यप क्षेत्रिय-
मुच्छतु ॥ ५ ॥

॥ ९ ॥ दशवृक्ष मुञ्चेमं रक्षसो ब्राह्म्य अधि यैनं जग्राह पर्वसु । अथो एनं
वनस्पते जीवानां लोकमुन्नय ॥ १ ॥ आगादुदगादयं जीवानां वातमप्यगात् ।
अभूद पुत्राणां पिता नृणां च भगवत्तमः ॥ २ ॥ अधीतीरध्यगादयमधि जी-
वपुरा अगन् । शतं हस्य भिषजः सहस्रमुत वीरुधः ॥ ३ ॥ देवास्ते चीतिर्म-
विदन् ब्रह्माणं उत वीरुधः । चीतिं ते विश्वे देवा अविदन् भूम्यामधि ॥ ४ ॥ य-
क्षकार स निष्करत् स एव सुभिषक्तमः । स एव तुभ्यं भेषजानि कृण्वद् भिषजा
शुचिः ॥ ५ ॥

॥ १० ॥ क्षेत्रियात् त्वा निर्ऋत्या जामिशंसाद् द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशात् ।
अनागमं ब्रह्मणा त्वा कृणोमि शिवे ते द्यावापृथिवी उभे स्ताम् ॥ १ ॥ शं ते
अग्निः सहाद्भिरस्तु शं सोमः सहौषधीभिः । एवाहं त्वां क्षेत्रियान्निर्ऋत्या जा-
मिशंसाद् द्रुहो ० ॥ २ ॥ शं ते वातो अन्तरिक्षे वयो धाच्छन्ते भवन्तु प्रदिशश्चतस्रः ।
एवाहं ० ॥ ३ ॥ इमा या देवीः प्रदिशश्चतस्रो वातपत्नीरभि सूर्यो विचष्टे ।
एवा ० ॥ ४ ॥ तामु त्वान्तर्जरस्या दधामि प्र यक्ष्म एतु निर्ऋतिः पराचैः ।

एवा०।० ॥ ५ ॥ अमुकथा यत्तमाद् दुरित्तदवद्याद् द्रुहः पाशाद्ग्राह्याश्चोदमुकथाः।
 एवा०।० ॥ ६ ॥ अह्ना अरातिमर्विदः स्योनमप्यभूर्भद्रे सुकृतस्य लोके । ए-
 वाहं०।० ॥ ७ ॥ सूर्यमुतं तमसो ग्राह्या अधि देवा मुञ्चन्तो असृजन्निरेणसः ।
 एवाहं त्वां क्षेत्रियाभिर्ऋत्या जामिशंसाद् द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशात् । अ-
 नागसं ब्रह्मणा त्वा कृणोमि शिवे ते द्यावापृथिवी उभे स्ताम् ॥ ८ ॥

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

॥ ११ ॥ दूष्या दूर्षिरसि हेत्या हेतिरसि मेन्या मेनिरसि । आमुहि श्रेयां-
 समतिं समं काम ॥ १ ॥ स्रक्कणोऽसि प्रतिसरोऽसि प्रत्यभिचरणोऽसि ।
 आमुहि० ॥ २ ॥ प्रति तमभि चर योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः । आमुहि०॥३॥
 सूरिरसि वर्चोधा असि तनूपानोऽसि । आमुहि० ॥ ४ ॥ शुक्रोऽसि आजोऽसि
 स्वरसि ज्योतिरसि । आमुहि श्रेयांसमतिं समं काम ॥ ५ ॥

॥ १२ ॥ द्यावापृथिवी उर्वेऽन्तरिक्षं क्षेत्रस्य पत्न्युरुगायोऽद्भुतः । ज्ञान्तर्गि-
 क्षमुरु वार्तगोपं त इह तप्यन्तां मयि तप्यमाने ॥ १ ॥ इदं देवाः शृणुत ये यज्ञि-
 या स्थ भरद्वाजो मह्यमुकथानि शंसति । पाशे स बद्धो दुरिते निर्युज्यतां यो अ-
 स्माकं मन इदं हिनस्ति ॥ २ ॥ इदमिन्द्र शृणुहि सोमय यत् त्वां हृदा शोचता जोह-
 वीमि । वृश्चामि तं कुलिशेनेव वृत्तं यो अस्माकं मन इदं हिनस्ति ॥ ३ ॥ अशी-
 तिभिस्तिमृभिः साम्गोभिरादित्येभिर्वसुभिर्गङ्गाभिः । इष्टापूर्तमवतु नः पितृणामाशुं
 ददे हरसा देव्येन ॥ ४ ॥ द्यावापृथिवी अनु मा दीधीथां विश्वे देवासो अनु मा रभध्वम् ।
 अङ्गिरसः पितरः सोम्यासः पापमार्द्ध्वपकामस्य कर्ता ॥ ५ ॥ अतीव यो मरुतो मन्यते
 नो ब्रह्म वा यो निन्दिषत् क्रियमाणम् । तपूषि तस्मै वृजिनानि सन्तु ब्रह्मद्विषं
 द्यौरभिस्तपाति ॥ ६ ॥ सप्त प्राणानृष्टौ मन्यस्तांस्तै वृश्चामि ब्रह्मणा । अया
 यमस्य सादनमग्निर्दूतो अरङ्कृतः ॥ ७ ॥ आदधामि ते पदं समिद्धे जातवेदसि ।
 अग्निः शरीरं वेवेष्टुं वागपि गच्छतु ॥ ८ ॥

॥ १३ ॥ आयुर्दा अग्ने जरसे वृणानो घृतप्रतीको घृतपृष्ठो अग्ने । घृतं पीत्वा
 मधु चारु गव्यं पितेव पुत्रानभि रक्षताक्षिमम् ॥ १ ॥ परि धत्त धत्त नो वर्चमेमं
 जरामृत्युं कृणुत दीर्घमायुः । बृहस्पतिः प्रायच्छद्वासं एतत्सोमाय राज्ञे परिधात-

वा उ ॥ २ ॥ परीदं वासो अधिथाः स्वस्तयेऽभूर्गृष्टीनामभिशस्तिपा उ । शतं च जीव शरदः पुरुची रायश्च पोषमुपसंव्ययस्व ॥ ३ ॥ एह्यश्मानमा तिष्ठाश्मा भवतु ते तनूः । कृण्वन्तु विश्वे देवा आयुष्टे शरदः शतम् ॥ ४ ॥ यस्य ते वासः प्रथमवास्यं हरामस्तं त्वा विश्वेऽवन्तु देवाः । तं त्वा आतरः सुवृधा वर्धमानमनु जायन्तां बहवः सुजातंम् ॥ ५ ॥

॥ १४ ॥ निः सालां धूणुं धिषणमेकवाद्यां जिघत्स्वम् । सर्वाश्चण्डस्य नृप्यो नाशयामः सदान्वाः ॥ १ ॥ निर्वो गोष्ठादजामग्निं निरक्षाभिरुपानसात् । निर्वो मगुन्या दुहितरो गृहेभ्यश्चातयामहे ॥ २ ॥ असौ यो अग्रगद् गृहस्तत्र सन्त्वराय्यः । तत्र सेदिन्युच्यतु सर्वाश्च यातुधान्यः ॥ ३ ॥ भूतपतिर्निरजत्विन्द्रश्चेतः सदान्वाः । गृहस्य बुध्न आसीनास्ता इन्दो वज्रेणार्धं तिष्ठतु ॥ ४ ॥ यदि स्थ क्षेत्रियाणां यदि वा पुरुषेषिताः । यदि स्थ दस्युभ्यो जाता नश्यतेतः सदान्वाः ॥ ५ ॥ परि धामान्यासामाशुर्काष्ठांमिवा सरन् । अजैषं सर्वांनाजीन् वो नश्यतेतः सदान्वाः ॥ ६ ॥

॥ १५ ॥ यथा द्यौश्च पृथिवी च न बिभीतो न रिप्यतः । एवामे प्राण मा बिभेः ॥ १ ॥ यथा इह रात्री च न बिभीतो ॥ २ ॥ यथा सूर्यश्च चन्द्रश्च ॥ ३ ॥ यथा ब्रह्म च जत्र च ॥ ४ ॥ यथा सत्यं चानृतं च ॥ ५ ॥ यथा भूतं च भव्यं च न बिभीतो न रिप्यतः । एवामे प्राण मा बिभेः ॥ ६ ॥

॥ १६ ॥ प्राणापानौ मृत्योर्मां पातं स्वाहा ॥ १ ॥ द्यावापृथिवी उपश्रुत्या मा पातं स्वाहा ॥ २ ॥ सूर्यं चक्षुषा मा पाहि स्वाहा ॥ ३ ॥ अग्ने वैश्वानर विश्वैर्मा देवैः पाहि स्वाहा ॥ ४ ॥ विश्वम्भर विश्वेन मा भरसा पाहि स्वाहा ॥ ५ ॥

॥ १७ ॥ ओजोऽस्योर्जो मे दाः स्वाहा ॥ १ ॥ सहोऽसि सहो मे दाः स्वाहा ॥ २ ॥ बलमसि बलं मे दाः स्वाहा ॥ ३ ॥ आयुरस्यायुर्मे दाः स्वाहा ॥ ४ ॥ श्रोत्रमसि श्रोत्रं मे दाः स्वाहा ॥ ५ ॥ चक्षुरसि चक्षुर्मे दाः स्वाहा ॥ ६ ॥ परिपाणमसि परिपाणं मे दाः स्वाहा ॥ ७ ॥

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥

॥ १८ ॥ आतृव्यक्षयणमसि आतृव्यचातनं मे दाः स्वाहा ॥ १ ॥ सपत्न
क्षयणमसि सपत्नचातनं मे दाः स्वाहा ॥ २ ॥ अरायक्षयणमस्यरायचातनं मे
दाः स्वाहा ॥ ३ ॥ पिशाचक्षयणमसि पिशाचचातनं मे दाः स्वाहा ॥ ४ ॥
सदान्वाक्षयणमसि सदान्वाचातनं मे दाः स्वाहा ॥ ५ ॥

॥ १९ ॥ अग्ने यत्ते तपस्तेन तं प्रति तप योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः
॥ १ ॥ अग्ने यत्ते हरस्तेन तं प्रति हर योऽस्मान्द्वेष्टि० ॥ २ ॥ अग्ने यत्तेऽर्चिस्तेन
तं प्रत्यर्च योऽ० ॥ ३ ॥ अग्ने यत्ते शोचिस्तेन तं प्रति शोच योऽ० ॥ ४ ॥ अग्ने
यत्ते तेजस्तेन तमतेजसं कृणु योऽ० ॥ ५ ॥

॥ २० ॥ वायो यत्ते तपस्तेन तं प्रति तप योऽ० ॥ १ ॥ वायो यत्ते हर-
स्तेन तं प्रति हर योऽ० ॥ २ ॥ वायो यत्तेऽर्चिस्तेन तं प्रत्यर्च योऽ० ॥ ३ ॥ वायो
यत्ते शोचिस्तेन तं प्रति शोच योऽ० ॥ ४ ॥ वायो यत्ते तेजस्तेन तमतेजसं कृणु
योऽ० ॥ ५ ॥

॥ २१ ॥ सूर्य यत्ते तपस्तेन तं प्रति तप योऽ० ॥ १ ॥ सूर्य यत्ते हरस्तेन
तं प्रति हर योऽ० ॥ २ ॥ सूर्य यत्तेऽर्चिस्तेन तं प्रत्यर्च योऽ० ॥ ३ ॥ सूर्य
यत्ते शोचिस्तेन तं प्रति शोच योऽ० ॥ ४ ॥ सूर्य यत्ते तेजस्तेन तमतेजसं कृणु
योऽ० ॥ ५ ॥

॥ २२ ॥ चन्द्र यत्ते तपस्तेन तं प्रति तप योऽ० ॥ १ ॥ चन्द्र यत्ते हर-
स्तेन तं प्रति हर योऽ० ॥ २ ॥ चन्द्र यत्तेऽर्चिस्तेन तं प्रत्यर्च योऽ० ॥ ३ ॥
चन्द्र यत्ते शोचिस्तेन तं प्रति शोच योऽ० ॥ ४ ॥ चन्द्र यत्ते तेजस्तेन तमतेजसं
कृणु योऽ० ॥ ५ ॥

॥ २३ ॥ आपो यद् वस्तपस्तेन तं प्रति तपत् योऽ० ॥ १ ॥ आपो यद् वो हरस्तेन
तं प्रति हरत् योऽ० ॥ २ ॥ आपो यद् वोऽर्चिस्तेन तं प्रत्यर्चत् योऽ० ॥ ३ ॥ आपो
यद् वः शोचिस्तेन तं प्रति शोचत् योऽ० ॥ ४ ॥ आपो यद् वस्तेजस्तेन तमतेजसं
कृणुत् योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥ ५ ॥

॥ २४ ॥ शरभक शरभ पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्हतिः किमीदिनः ।

यस्य स्थ तमत्त यो वः प्राहैत् तमत्त स्वा मांसान्यत्त ॥१॥ शेष्वधक शेष्वध पुनर्वो० । ० ॥२॥ ओकानुओक पुनर्वो० । ० ॥३॥ सर्पानुसर्प पुनर्वो० । ० ॥४॥ जूणि पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्हतिः किमीदिनीः ० । ० ॥ ५ ॥ उपब्दे पुनर्वो ० । ० ॥ ६ ॥ अर्जुनि पुनर्वो ० । ० ॥ ७ ॥ भरुजि पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्हतिः किमीदिनीः । यस्य स्थ तमत्त यो वः प्राहैत् तमत्त स्वा मांसान्यत्त ॥८॥

॥२५॥ शं नो देवी पृश्निपर्यशं निर्ऋत्या अकः । उग्रा हि कएवजम्भनी तामभस्ति सहस्वतीम् ॥ १ ॥ सहमानेयं प्रथमा पृश्निपर्यजायत । तयाहं दुर्गाम्नां शिरो वृशामि शकुनैरिव ॥ २ ॥ अरायममुषपावानं यश्च स्फाति जिहीषति । गर्भादं कषवै नाशय पृश्निपर्णि सहस्व च ॥ ३ ॥ गिरिमैनों आ वैशय कएवाञ्जीवितयोपनान् । तांस्त्वं देवि पृश्निपर्यग्निरिवानुदहन्निहि ॥४॥ पराच एनान् प्रणुद कएवाञ्जीवितयोपनान् । तमांसि यत्र गच्छन्ति तत्क्रव्यादो अजीगमम् ॥५॥

॥२६॥ एह यन्तु पशवो ये परेयुर्वायुर्येषां सहचारं जुजोष । त्वष्टा येषां रूपधेयानि वेदास्मिन् तान् गोष्ठे संविता निर्यच्छतु ॥१॥ इमं गोष्ठं पशवः सं संवन्तु षडस्पतिरा नयतु प्रजानन् । सिनीवाली नयत्वाग्रमेषामाजग्मुषो अनुमते निर्यच्छ ॥ २ ॥ सं सं संवन्तु पशवः समश्वाः समु पूरुषाः । सं धान्यस्य या स्फातिः संच्राव्येण हविषा जुहोमि ॥ ३ ॥ सं सिञ्चामि गवां क्षीरं समज्येन बलं रसम् । संसिक्ता अस्माकं वीरा ध्रुवा गावो मयि गोपतौ ॥ ४ ॥ आ हरामि गवां क्षीरमाहर्षि धान्यं रसम् । आहता अस्माकं वीरा आ पत्नीरिदमस्तकम् ॥ ५ ॥

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥

॥२७॥ नेच्छत्रुः प्राशं जयाति सहमानाभिभूरसि । प्राशं प्रतिप्राशो जह्यरसान् कएवोषधे ॥ १ ॥ सुपर्णस्त्वान्वाविन्दत् स्रक् रस्त्वाखनन्नसा । प्राशं ० ॥२॥ इन्द्रो ह चक्रे त्वा बाहावसुरेभ्य स्तरीतवे । प्राशं ० ॥ ३ ॥ पाटामिन्द्रो व्याश्रादसुरेभ्य स्तरीतवे । प्राशं ० ॥ ४ ॥ तयाहं शत्रून्त्साश्च इन्द्रः सालावृकाँ इव । प्राशं ० ॥ ५ ॥ रुद्र जलाषभेषज नीलशिखण्ड कर्मकृत् । प्राशं प्रतिप्राशो जह्यरसान् कएवोषधे ॥६॥ तस्य प्राशं त्वं जहि यो न इन्द्राभिदासति । अधि नो ब्रूहि शक्तिभिः प्राशि मामुत्तरं कृधि ॥ ७ ॥

॥ २८ ॥ तुभ्यमेव जरिमन् वर्धतामयं मेममन्ये मृत्यवो हिंसिषुः शतं ये ।
मातेव पुत्रं प्रमना उपस्थे मित्र एनं मित्रियात् पात्वंहसः ॥ १ ॥ मित्र एनं वरु-
णो वा निशादा जरामृत्युं कृणुतां संविद्वानौ । तदग्निर्होता व्युनानि विद्वान्
विश्वो देवानां जनिमा विवक्ति ॥ २ ॥ त्वमीशिषे पशूनां पार्थिवानां ये जाता उत
वा ये जनित्राः । मेमं प्राणो हासीन्मो अपानो मेमं मित्रा बधिषुर्मो अमित्राः
॥ ३ ॥ द्यौष्टा पिता पृथिवी माता जरामृत्युं कृणुतां संविद्वाने । यथा जीवा अ-
दितेरुपस्थे प्राणाणानाम्यां गुपितः शतं हिमाः ॥ ४ ॥ इममग्न आरुषे वर्चसे
नय प्रियं रेतो वरुण मित्र राजन् । मातेवास्मा अदिते शर्म यच्छ विश्वे देवा
जरदधिर्यथासत् ॥ ५ ॥

॥ २९ ॥ पार्थिवस्य रसे देवा भगस्य तन्वो बले । आयुष्यमस्मा अग्निः
सूर्यो वर्च आ धाद् बृहस्पतिः ॥ १ ॥ आयुग्मस्मै धेहि जातवेदः प्रजां त्वष्टरधिनि-
धेहस्मै रायस्योषं सवितरा सुवस्मै शतं जीवाति शरदस्तवायम् ॥ २ ॥ आ-
शीर्ण ऊर्जमुत सौप्रजास्त्वं दक्षं धत्तं द्रविणं सचेतसौ । जयं चेत्राणि सहसाय-
मिन्द्र कृपवानो अन्यानधरान्तमुपत्तान् ॥ ३ ॥ इन्द्रेण दत्तो वरुणेन शिष्टो मरुद्भिरुग्रः
प्रहितो न आनन् । एष वां द्यावापृथिवी उपस्थे मा क्षुधन्मा तृपत् ॥ ४ ॥ ऊर्जमस्मा
ऊर्जस्वती धत्तं पयो अस्मै पयस्वती धत्तम् । ऊर्जमस्मै द्यावापृथिवी अधातां
विश्वेदेवा मरुत ऊर्जमपः ॥ ५ ॥ शिवाभिष्टे हृदयं तर्पयाम्यनमीवो मौदिषीष्ठाः
सुवर्चाः । सुवासिनौ पिबतां मन्यमेतन्नश्विनो रूपं परिधाय मायाम् ॥ ६ ॥ इन्द्रेण तां
संसृजे विद्वो अग्र ऊर्जा स्वधामजरां सा त एषा । तया स्वं जीव शरदः सुवर्चा
मा त आ सुस्रोद् भिपजस्ते अक्रन् ॥ ७ ॥

॥ ३० ॥ यथेदं भूम्या अधि तृणं वातो मथार्यति । एवा मध्नामि ते मनो
यथा मां कामिन्यसो यथा मन्त्रपणा असः ॥ १ ॥ सं चेन्नयाथो अश्विना कामिना
सं च वक्ष्यः । सं वां भगांसो अगमत सं चित्तानि समु ब्रता ॥ २ ॥ यरसुपर्णा
विवक्षवो अनमीवा विवक्षवः । तत्र मे गच्छताद्वयं शल्य इव कुलमलं यथा ॥ ३ ॥
गदन्तरं तद् बाह्यं यद् बाह्यं तदन्तरम् । कन्यानां विश्वरूपाणां मनो गृभायौपधे
॥ ४ ॥ एयमग्न पतिकामा जनिकामोहमार्गम् । अश्वः कनिक्कद यथा भगेनाहं
सहार्गम् ॥ ५ ॥

॥३१॥ इन्द्रस्य या मही दृषत् क्रिमेर्विश्वस्य तर्हणी । तया पिनष्मि सं क्रिमीन्
दृषदा खल्वौ इव ॥१॥ दृष्टमदृष्टमदृष्टमथो कुरुमदृष्टमथो अलगद्वन्त्सर्वोश्च छलु-
नान् क्रिमीन् वचसा जम्भयामसि ॥२॥ अलगद्वन् हन्मि महता वधेन दूना अदूना
अरसा अभूवन् । शिष्टानशिष्टान् नि तिरामि वाचा यथा क्रिमीणां नर्किरुच्छिषाते
॥ ३ ॥ अन्वान्धं शीर्षण्य मथो पार्थेयं क्रिमीन् । अवस्कवं व्यध्वरं क्रिमीन्
वचसा जम्भयामसि ॥ ४ ॥ ये क्रिमयः पर्वतेषु वनेष्वोषधीषु पशुष्वप्स्वन्तः ।
ये अस्माकं तन्वमाविविशुः सर्वं तद्वन्मि जनिम क्रिमीणाम् ॥ ५ ॥

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥

॥३२॥ उद्यन्नादित्यः क्रिमीन् हन्तु निम्रोचन् हन्तु रश्मिभिः । ये अन्तः क्रिमयो
गवि ॥ १ ॥ विश्वरूपं चतुरक्षं क्रिमीं सारङ्गमर्जुनम् । शृणाम्यस्व पृष्टीरपि
वृथामि यच्छिरः ॥२॥ अत्रिद्वं वः क्रिमयो हन्मि कण्ववज्रमदग्निवत् । अगस्त्य-
स्य ब्रह्मणा सं पिनष्म्यहं क्रिमीन् ॥ ३ ॥ हतो राजा क्रिमीणां मुतैषां स्थपति-
र्हतः । हतो हतमाता क्रिमिर्हतभ्राता हतस्वसा ॥ ५ ॥ हतासौ अस्य वेशसो
हतासुः परिवेशसः । अथो ये जुल्लका इव सर्वे ते क्रिमयो हताः ॥ ५ ॥ प्र ते
शृणामि शृङ्गे याभ्यां वितुदायसि । भिनवि ते कुषुम्भं यस्ते विषधानः ॥ ६ ॥

॥ ३३ ॥ अक्षीभ्यां ते नासिकाभ्यां कर्णाभ्यां ह्रुवुकादधि । यक्ष्मं शीर्ष-
ण्यं मस्तिष्काञ्जिहाया वि वृहामि ते ॥१॥ ग्रीवाभ्यस्त उग्णिहाभ्यः कीकसाभ्यो
अनूक्यात् । यक्ष्मं दोषण्यं मंसाभ्यां बाहुभ्यां वि वृहामि ते ॥ २ ॥ हृदयात् ते
परि क्लोम्नो हलीक्ष्णात् पार्श्वभ्याम् यक्ष्मं मत्तस्नाभ्यां प्लीहो यक्रस्ते वि वृ-
हामसि ॥ ३ ॥ आन्त्रेभ्यस्ते गुदाभ्यो वनिष्ठोरुदरादधि । यक्ष्मं कुक्षिभ्यां प्लाशे-
र्नाभ्या वि वृहामि ते ॥४॥ ऊरुभ्यां ते अष्टीवद्भ्यां पार्श्विभ्यां प्रपदाभ्याम् । यक्ष्मं भस-
द्यं श्रोणिभ्यां भासदं भंससो वि वृहामि ते ॥ ५ ॥ अस्थिभ्यस्ते मज्जभ्यः स्ना-
वभ्यो धमनिभ्यः । यक्ष्मं पाणिभ्यामङ्गुलिभ्यो नखेभ्यो वि वृहामि ते ॥ ६ ॥
अङ्गे अङ्गे लोभिन लोम्नि यस्ते पर्वणि पर्वणि । यक्ष्मं त्वचस्यं ते वयं कश्यपस्य
वीवर्हेण विश्वञ्च वि वृहामसि ॥ ७ ॥

॥ ३४ ॥ य ईशे पशुपतिः पशूनां चतुष्पदामुत यो द्विपदाम् । निष्क्रीतः

स यज्ञियं भागमेतु रायस्पोषा यजमानं सचन्ताम् ॥ १ ॥ प्रमुञ्चन्तो ह्यवनस्य-
रेतो गातुं धत्त यजमानाय देवाः । उपाकृतं शशमानं यदस्थात् प्रियं देवानामप्येतु
पाथः ॥ २ ॥ ये बध्यमानमनु दीध्याना अन्वैदन्त मनसा चक्षुषा च । अग्नि-
ष्टानग्रे प्र मुमोक्षु देवो विश्वकर्मा प्रजया संरराणः ॥ ३ ॥ ये प्राम्याः पशवो
विश्वरूपा विरूपाः सन्तो बहुधैकरूपाः । वायुष्टानग्रे प्र मुमोक्षु देवः प्रजापतिः
प्रजया संरराणः ॥ ४ ॥ प्रजानन्तः प्रति गृह्णन्तु पूर्वं प्राणमङ्गैर्मयः पर्याचरन्तम् ।
दिवं गच्छ प्रति तिष्ठा शरीरैः स्वर्गं याहि पथिभिर्देवयानैः ॥ ५ ॥

॥ ३५ ॥ ये भक्षयन्तो न वस्त्रन्यानुधुर्यान्ग्नयो अन्वतप्यन्त धिष्ण्याः ।
आ तेषामवया दुरिष्टिः स्विष्टिं नस्तां कृणवद् विश्वकर्मा ॥ १ ॥ यज्ञपतिमृषय एन-
साहुर्निर्भक्तं प्रजा अनुतप्यमानम् । मथव्यन्तस्तोकानप यान् गराघ सं नष्टेभिः
सृजतु विश्वकर्मा ॥ २ ॥ अदान्यान्तसोमपान् मन्यमानो यज्ञस्य विद्वान्तसमये
न धीरः । यदेनेश्चकुवान् बद्ध पृष तं विश्वकर्मान् प्र मुञ्चा स्वस्तये ॥ ३ ॥ घोरा
अपतो नमो अस्त्वैभ्यश्चक्षुर्यदेषां मनसश्च सत्यम् । बहस्पतये महिष शुमन्मो
विश्वकर्मान् नमस्ते पाह्यस्मान् ॥ ४ ॥ यज्ञस्य चक्षुः प्रभृतिर्मुखं च वाचा श्रोत्रेण
मनसा जुहोमि । इमं यज्ञं विततं विश्वकर्मेणा देवा यन्तु सुमनस्यमानाः ॥ ५ ॥

॥ ३६ ॥ आ नो अग्रे सुमतिं मधलो गमेदिमां कृणारीं सह नो भगेन । जुष्टा वरेषु
समनेषु बलगुरोषं पत्या सौभगमस्त्वस्यै ॥ १ ॥ सोमजुष्टं ब्रह्मजुष्टमयमणा संभृतं भगम् ।
धातुर्देवस्य सत्येन कृणोमि पतिवेदनम् ॥ २ ॥ इयमग्ने नारी पतिं विदेष्टुमो
हि राजा सुभगां कृणोति । सुवाना पुत्रान् महिषी भवति गत्वा पतिं सुभगा वि-
रजतु ॥ ४ ॥ यथाखरो मधवंश्चारुणं प्रियोमृगाणां सुपदा बभूव । एवा भगस्य
जुष्टेयमस्तु नारीसर्पिण्या पत्या विराधयन्ती ॥ ४ ॥ भगस्य नावमा रोह पूर्णामनुपद-
स्वतीम् । तयोपप्रतारयु यो वरः प्रतिकाम्यः ॥ ५ ॥ आ क्रन्दय धनपते वरमाम-
नसं कृणु । सर्वं प्रदक्षिणं कृणु यो वरः प्रतिकाम्यः ॥ ६ ॥ इदं हिरण्यं गुल्गुल्वय-
मन्त्रो अथो भगः । एते पतिर्यस्त्वामदुः प्रतिकामाय वेत्तवे ॥ ७ ॥ आ ते नयतु
सञ्चिता नयतु पतिर्यः प्रतिकाम्यः । त्वमस्यधेहोपधे ॥ ८ ॥

॥ इति षष्ठोऽनुवाकः ॥

॥ द्वितीयं काण्डं समाप्तम् ॥

अथ तृतीयं काण्डम् ॥

॥ १ ॥ अग्निर्नः शत्रून् प्रत्येतु विद्वान् प्रतिदहन्मभिः शस्तिमरातिम् । स सेनां मोहयतु परेषां निर्हस्तांश्च कृणवज्जातवेदाः ॥ १ ॥ यूयमुग्रा मरुत ईदृशो स्थाभिः प्रेतं मृणत सहध्वम् । अमीमृणन् वसवो नाथिता इमे अग्निर्होषां दूतः प्रत्येतु विद्वान् ॥ २ ॥ अमित्रसेनां मधवन्नस्माच्छत्रूयतीसुभिः । युवं तानिन्द्र वृत्रहन्मग्निश्च दहतं प्रति ॥ ३ ॥ प्रसृत इन्द्र प्रवता हरिभ्यां प्रते वज्रः प्रमृणन्नेतु शत्रून् । जहि प्रतीचो अनूचः पराचो विष्वक्सत्यं कृणुहि चित्तमेषाम् ॥ ४ ॥ इन्द्र सेनां मोहयामित्राणाम् । अग्नेर्वातस्य ध्राज्या तान् विषूचो विनाशय ॥ ५ ॥ इन्द्रः सेनां मोहयतु मरुतो घ्नन्त्वोजसा चक्षूष्यगिरा दत्तां पुनरेतु पराजिता ॥ ६ ॥

॥ २ ॥ अग्निर्नो दूतः प्रत्येतु विद्वान् प्रतिदहन्मभिः शस्तिमरातिम् । स चित्तानि मोहयतु परेषां निर्हस्तांश्च कृणवज्जातवेदाः ॥ १ ॥ अथमग्निर्मूमुहद् यानि चित्तानि वो हृदि । वि वो धमत्वोक्तसः प्र वो धमतु सर्वतः ॥ २ ॥ इन्द्र चित्तानि मोहयन्नर्वाङ्मकूत्या चर । अग्नेर्वातस्य ध्राज्या तान् विषूचो विनाशय ॥ ३ ॥ व्याकृतय एषामिताथो चित्तानि मुह्यत । अथो यद्वेषां हृदि तदेषां परि निर्जहि ॥ ४ ॥ अमीषां चित्तानि प्रतिमोहयन्ती गृहाणाङ्गान्यण्वे परेहि । अभि प्रेहि निर्देह हृत्सु शोक्त्रैर्ग्राह्यामित्रान्तमसाविध्य शत्रून् ॥ ५ ॥ अपो या सेना मरुतः परेषामस्मानैत्यभ्योजमा स्पर्धमाना । तां विध्यत तमसापव्रतेन यथैषामन्यो अन्यं न जानात् ॥ ६ ॥

॥ ३ ॥ अचिक्रदत् स्वपा इह श्रुवदग्ने व्यचस्व रोदसी उरूची । युञ्जन्तु त्वा मरुतो विश्ववेदस आमुं नय नमसा गतहव्यम् ॥ १ ॥ दूरे चित् सन्तमरुषास इन्द्रमा व्यावयन्तु सख्याय विप्रम् । यद् गांयत्रीं बृहतीमकर्मस्मै सौत्रामण्या दधृषन्त देवाः ॥ २ ॥ अद्भ्यस्त्वा राजा वरुणो ह्ययतु सोमस्त्वा ह्ययतु पर्वतेभ्यः । इन्द्रस्त्वा ह्ययतु विड्भ्य आभ्यः श्येनो भूत्वा विश आ पतेमाः ॥ ४ ॥ श्येनो हव्यं नयत्वा परस्मादन्यत्रे अपरुद्धं चरन्तम् । अधिना पन्थीं कृणुतां

मुगं तं इमं सजाता अभिसंविशध्वम् ॥ ४ ॥ ह्वयन्तु त्वा प्रतिजनाः प्रति मित्रा
अवृषत । इन्द्राग्नी विश्वे देवास्ते विशि चेममदीधरन् ॥ ६ ॥ यस्ते हवं विपदत्
सजातो यश्च निष्ठथः । अपाञ्चमिन्द्र तं कृत्वाथेम मिहाव गमय ॥ ७ ॥

॥ ४ ॥ आ त्वां गन् राष्ट्रं सह वर्चसोर्दिहि प्राङ् विशां पतिरेकराट् त्वं विरा-
ज । सर्वास्त्वा राजन् प्रदिशो ह्वयन्तूपसधो नस्यो भवेह ॥ १ ॥ त्वां विशो
वृणतां राज्याय त्वामिमाः प्रदिशः पञ्च देवीः । वर्ष्मन् राष्ट्रस्य ककुर्दि श्रयस्व
ततो न उग्रो वि भजा वसूनि ॥ २ ॥ अच्छ त्वा यन्तु हविर्नः सजाता अग्निर्दूतो
अजिरः सं चरातै । जायाः पुत्राः सुमनसो भवन्तु बहुं बलिं प्रति पश्यासा
उग्रः ॥ ३ ॥ अश्विना त्वाग्ने मित्रावरुणोभा विश्वे देवा मरुतस्त्वा ह्वयन्तु ।
अथा मनो वसुदेयाय कृणुष्व ततो न उग्रो वि भजा वसूनि ॥ ४ ॥ आ प्र द्रव
परमस्याः पगवतः शिवे ते द्यावापृथिवी उभे स्ताम् । तदयं राजा वरुणस्तथाह
स त्वायमहत् स उपेदमेहि ॥ ५ ॥ इन्द्रेन्द्र मनुष्याः परेहि संहर्षास्था वरुणैः
संविदानः । स त्वायमहत् स्वे सधस्ये स देवान् यक्षत् स उ कल्पयाद् विशः ॥ ६ ॥
पृथ्या रेवतीर्बहुधा विरूपाः सर्वाः सङ्गत्या परीयस्ते अक्रन् । तास्त्वा सर्वाः
संविदाना ह्वयन्तु दशमीमुग्रः सुमना वशेह ॥ ७ ॥

॥ ५ ॥ आयमगन् पर्णमणिर्वली बलेन प्रमृणन्त्सप नान् । ओजो देवानां
पय ओषधीनां वर्चसा मा जिन्वत्वप्रयावन् ॥ १ ॥ मयि क्षत्रं पर्णमणे मयि धार-
यताद् रुयिम् । अहं राष्ट्रस्याभीवर्गे निजो भूयासमुत्तमः ॥ २ ॥ यं निदधुर्वनस्प-
तौ गुह्यं देवाः प्रियं मणिम् । तमस्मभ्यं सहायुषा देवा ददतु मर्तवे ॥ ३ ॥
सोमस्य पर्णः सह उग्रभागान्निन्द्रेण दत्तो वरुणेन शिष्टः । तं प्रियामं बहु रोच-
मानो दीर्घायुत्वाय शतशारदाय ॥ ४ ॥ आ मारुक्षत् पर्णमणिर्महा अरिष्टता-
तये । यथाहमुत्तरोऽसान्यर्यम्ण उत संविदेः ॥ ५ ॥ ये धीवा नो रथकाराः
कर्मार ये मनीषिणाः । उपस्तीन् पर्णं मह्यं त्वं सर्वान् कृण्वमितो जनान् ॥ ६ ॥
ये राजानो राजकृतः सुताग्रामर्यश्च ये । उपस्तीन् पर्णं मह्यं त्वं सर्वान् कृण्वभि-
तो जनान् ॥ ७ ॥ पर्णोऽसि तनुपानः सयोनिर्वीरो वीरेण मया । संवत्सरस्य
तेजसा तेन बभामि त्वामणे ॥ ८ ॥

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥

॥६॥ पुमान् पुंसः परिजातोऽश्वत्थः खंदिरादधि । स हन्तु शत्रून् मामकान्
यानहं द्वेष्मि ये च माम् ॥ १ ॥ तानश्वत्थ निः शृणीहि शत्रून् वै बाधदोधतः ।
इन्द्रेण वृत्रघ्ना मेदी मित्रेण वरुणेन च ॥ २ ॥ यथाश्वत्थ निरभनौऽन्तर्महत्यर्णवे ।
एवा तान्त्सर्वाभिर्भेद्गधि यानहं द्वेष्मि ये च माम् ॥ ३ ॥ यः सहमानश्चरसि सा-
सहान इव ऋषभः । तेनाश्वत्थ त्वया वयं सपत्नान्त्सहिषीमहि ॥ ४ ॥ सिनात्वे-
नान् निर्ऋतिर्मृत्योः पाशैरभोक्यैः । अश्वत्थ शत्रून् मामकान् यानहं द्वेष्मि ये च माम्
॥ ५ ॥ यथाश्वत्थ वानस्पत्याऽऽरोहन् कृणुषेऽध्वरान् । एवा मे शत्रौर्भूधानं विष्वग्
भिन्ध सहस्र च ॥ ६ ॥ तेऽध्वराञ्चः प्र प्लेवन्तां लिङ्गा नौरिव बन्धनात् । न
वैबाधप्रणुत्तानां पुनरस्ति निवर्त्तनम् ॥ ७ ॥ प्रैणान् नुदे मनसा प्रचित्तेनोत ब्रह्मणा ।
प्रैणान् वृक्षस्य शाखयाश्वत्थस्य नुदामहे ॥ ८ ॥

॥ ७ ॥ ह॒रिणस्य रघुष्यदोऽधि शीर्षाणि भेषजम् । स क्षेत्रियं विषाण्या वि-
षूर्चानमनीनशत् ॥ १ ॥ अनु त्वा हरिणो वृषा णञ्जिभिरक्रीतम् । विषाणे
विध्यं गुष्पितं यदस्य क्षेत्रियं हृदि ॥ २ ॥ अदो यदवगोचते चतुष्पक्षमिवच्छदिः ।
तेना ते सर्वे क्षेत्रियमङ्गैर्म्यो नाशयामसि ॥ ३ ॥ अमू ये दिवि सुभगे विचृतौ नाम
तारके । वि क्षेत्रियस्य मुञ्चतामधमं पाशमुत्तमम् ॥ ४ ॥ आप इद वा उ भेषजी-
रापो अमीवचार्तनीः । आपो विश्वस्य भेषजीस्तास्त्वा मुञ्चन्तु क्षेत्रियात् ॥ ५ ॥
यदासुतेः क्रियमाणायाः क्षेत्रियं त्वा व्यानशे । वेदाहं तस्य भेषजं क्षेत्रियं नाश-
यामि त्वत् ॥ ६ ॥ अपवासे नक्षत्राणामपवासे उपसामुत । अपास्मत् सर्वे दुर्भुत-
मप क्षेत्रियमुञ्चतु ॥ ७ ॥

॥ आ यातु मित्र ऋतुभिः कल्पमानः संवेशयन् पृथिवीमुस्त्रियाभिः ।
अथास्मभ्यं वरुणो वायुरग्निर्वृहद् राष्ट्रं संवेशयं दधातु ॥ १ ॥ धाता रातिः सवितेदं
जुषन्तामिन्द्रस्वष्टा प्रति हर्यन्तु मे वचः । हुवे देवीमर्दिति शूरपुत्रां सज्जातानां
मध्यमेष्टा यथासानि ॥ २ ॥ हुवे सोमं सवितारं नमोभिर्विश्वानादित्यां अहमुत्त-
रत्वे । अयमाग्निर्दीदायद्दीर्घमेव सज्जातैरिन्द्रोऽप्रति ब्रुवद्भिः ॥ ४ ॥ इहेदसाथ न परो
गमाथेयी गोपाः पुष्टपतिर्व आजत् । अस्मै कामायोप कामिनीर्विश्वे वो देवा उप-
संयन्तु ॥ ४ ॥ सं वो मनांसि संग्रता समाकूतीर्न मामासि । अमी ये विव्रता स्थन्
तान् वः सं नमयामसि ॥ ५ ॥ अहं गृभ्णामि मनसा मनांसि मम चित्तमनु चित्तेधिरेत ।
मम वशेषु हृदयानि वः कृणोमि मम यातमनुवर्त्मान एत ॥ ६ ॥

॥६॥ कर्शफस्य विशफस्य द्यौः पिता पृथिवी माता । यथाभिचक्र देवास्तथाप्य
कणुता पुनः ॥१॥ अश्रेष्माणो आधारयन् तथा तन्मनुना कृतम् । कुणोमि वधि विष्क-
न्धं मुक्काबर्हो गवामिव ॥ २ ॥ पिशङ्गे सूत्रे खृगलं तदा बभ्रन्ति वेधसः । श्र-
वस्युं शुष्मं काबवं वधि कृण्वन्तु बन्धुरः ॥ ३ ॥ येना श्रवस्यवश्चरथ देवा इवा-
सुरमायया । शुनां कपिरिव दूषणो बन्धुरा काववस्य च ॥ ४ ॥ दुष्ट्यै हि त्वा
भत्स्यामि दूषयिष्यामि काववम् । उदाशवो रथा इव शपयेभिः सरिष्यथ ॥ ५ ॥
एकशतं विष्कन्धानि विष्टिता पृथिवीमनु । तेषां त्वामप्र उज्जहर्मुनिं विष्कन्ध-
दूषणम् ॥ ६ ॥

॥ १० ॥ प्रथमा ह व्युवास सा धेनुरभवद् यमे । सा नः पर्यस्वती दुहामुत्त-
रामुत्तरां समाम् ॥ १ ॥ यां देवाः प्रति नन्दन्ति रात्रिं धेनुमुपायतीम् । संवत्स-
रस्य या पत्नी सा नो अस्तु सुमङ्गली ॥ २ ॥ संवत्सरस्य प्रतिमां यां त्वा
रात्र्युपास्महे । सा न आयुष्मतीं प्रजां रायस्पोषेण सं सृज ॥ ३ ॥ इयमेव सा या
प्रथमा व्यौच्छदास्वितरासु चरति प्रविष्टा । महान्तो अस्यां महिमानो अन्तर्व-
धूर्जिगाय नवगज्जनित्री ॥ ४ ॥ वानस्पत्या प्रावाणो घोषमक्रत हविष्कृण्वन्तः
परिवत्सरीणम् । एकाष्टके सुप्रजसः सुवीरा वयं स्याम पतयो रयीणाम् ॥ ५ ॥
इडायास्त्रदं घृतवत् सरीसृपं जातवेदः प्रति हव्या गृभाय । ये ग्राम्याः पशवो
विश्वरूपास्तेषां सप्तानां मयिरान्तिरस्तु ॥ ६ ॥ आ मां पुष्टे च पोषे च रात्रिं देवानां
सुमतौ स्यामः । पूर्णादर्वे परां पत सुपूर्णां पुनरापत । सर्वान् यज्ञान्तसंभुज्जतीषमूर्जि
न आ भेर ॥ ७ ॥ आयमगन्तसंवत्सरः पतिरेकाष्टके तव । सा न आयुष्मतीं प्रजां
रायस्पोषेण सं सृज ॥ ८ ॥ ऋतुन् यज ऋतुपतीनार्तवानुत हयिनान् । समाः संव-
त्सगान् मासान् भूतस्य पतये यजे ॥ ९ ॥ ऋतुभ्यष्टार्तवेभ्यो माद्भ्यः संवत्सरेभ्यः ।
धात्रे विधात्रे समुधे भूतस्य पतये यजे ॥ १० ॥ इडं जुह्वतो वयं देवान् घृतवता
यजे । गृहानलुभ्यतो वयं सं विशेमोष गोमतः ॥ ११ ॥ एकाष्टका तपसा तप्य-
साना जेजानि गर्भमहिमाबमिन्द्रम् । तेन देवा व्यसहन्त शत्रून् हन्ता दस्यूनामभव-
च्छचीपतिः ॥ १२ ॥ इन्द्रपुत्रे सोमपुत्रे दुहितासि प्रजापतेः । कामानस्माकं पूरय
प्रति गृहाहि नोहविः ॥ १३ ॥

॥ ११ ॥ मुञ्चामि त्वा हविषा जीवनाय कर्मज्ञातयच्चादुत राजयच्चात् ।
 ग्राहिर्जग्राह यद्येतदेनं तस्या इन्द्राग्नी प्र मुमुक्षमेनम् ॥ १ ॥ यदि क्षितायुर्यदि वा
 परेतोयदि मृत्योरन्तिकं नीत एव । तमा हरामि निर्ऋतेरुपस्थादस्पर्षमेनं शतशो-
 रदाय ॥ २ ॥ सहस्राक्षेण शतवीर्येण शतायुषा हविषाहर्षमेनम् । इन्द्रो ययैनं
 शरदो नयात्यति विश्वस्य दुरितस्य पारम् ॥ ३ ॥ शतं जीव शरदो वर्धमानः शतं
 हेन्ताञ्छतमुवसन्तान् । शतं तु इन्द्रो अग्निः सविता बृहस्पतिः शतायुषा हविषाहर्-
 षमेनम् ॥ ४ ॥ प्र विशतं प्राणापानावनद्वाहाविव ब्रजन् । व्यैन्ये यन्तु मृत्यवो
 यानाहुरितराञ्छतम् ॥ ५ ॥ इहैव स्तं प्राणापानौ मापं गातमितो युवम् । शरी-
 रमस्याङ्गानि जुरसे वहतं पुनः ॥ ६ ॥ जरायै त्वा परि ददामि जरायै नि ध्रुवामि
 त्वा । जरा त्वा भद्रा नेष्ट्व्यैन्ये यन्तु मृत्यवो यानाहुरितराञ्छतम् ॥ ७ ॥ अभि त्वा
 जरिमाहितं गामुक्ष्णमिव रज्ज्वा । यस्त्वा मृत्युरभ्यर्धत् जायमानं सुपाशया । तं
 ते सत्यस्य हस्ताभ्यामुदमुञ्चद् बृहस्पतिः ॥ ८ ॥

॥ १२ ॥ इहैव ध्रुवां नि भिनोमि शालां क्षेमं तिष्ठाति घृतमुक्षमाणा । तां
 त्वा शाले सर्ववीराः सुवीरा अरिष्टवीरा उपसं चरेम ॥ १ ॥ इहैव ध्रुवा प्रति तिष्ठ
 शालेऽश्वावती गोमती सनृतावती । ऊर्जस्वती घृतवती पर्यस्वत्युच्छ्रयस्व महते
 सौमगाय ॥ २ ॥ ध्रुव्यसि शाले बृहच्छन्दाः पूर्तिधान्या । आ त्वा वत्सो
 गमेदा कुमार आ धेनवः सायमास्पन्दमानाः ॥ ३ ॥ इमां शालां सविता वायु-
 रिन्द्रो बृहस्पतिर्नि भिनोतु प्रजानन् । उज्जन्तुवा मरुतो घृतेन भगो नो राजा नि
 कुपि तनोतु ॥ ४ ॥ मानस्य पत्नि शरणा स्योना देवी देवेभिर्निर्नितास्यग्रे ।
 तृणं वसाना सुमना अमस्त्वमथास्मभ्यं सहवीरं गयि दाः ॥ ५ ॥ अतेन स्थूणा-
 मधि रोह वंशोग्रो विराजन्नप बृहद्व शत्रून् । मा ते रिपुपसत्तारो गृहाणां
 शाले शतं जीविम शरदः सर्ववीराः ॥ ६ ॥ एमां कुमारस्तरुणा आ वत्सो जगता
 सह । एमां परिस्तुतः कुम्भ आ दध्नः कलशैरगुः ॥ ७ ॥ पूर्णं नारि प्र भर
 कुम्भमेतं घृतस्य धारामृतैः संभृताम् । इमां पातृतृमृतैः समदग्धीष्टापूर्तमभि
 रक्षात्येनाम् ॥ ८ ॥ इमा आपः प्र भैराम्ययच्चा बच्चमनाशनीः । गृहानुप प्र
 सीदाम्यमृतैः सहाग्निना ॥ ९ ॥

॥ १३ ॥ यददः संप्रयतिरहावनदता हते । तस्मादा नृणो नाम स्थ तावो

नामानि सिन्धवः ॥ १ ॥ यत्प्रेषिता वरुणेनाच्छीर्षं समवल्गतं । तदाग्नोदिन्द्रो
 वो यतीस्तस्मादापो अनु हन ॥ २ ॥ अपकामं स्यन्दमाना अवीवरत वो हि
 कम् । इन्द्रो वः शक्तिभिर्देवीस्तस्माद् धानाम् वो हितम् ॥ ३ ॥ एको वो देवो-
 ऽप्यतिष्ठत् स्यन्दमाना यथावशम् । उदानिषुर्धहीरिति तस्मादुदक्रमुच्यते ॥ ४ ॥
 आपो भद्रा धृतमिदारप आसन्नानीषोमौ बिभ्रत्याप इत् ताः । तीव्रो रसो मधुपृचामरं-
 गम आ मां प्राणेन सह वर्षसा गमेत् ॥ ५ ॥ आदित् पश्याम्युतषा शृणोम्यामा घोषो
 गच्छति वाक् मां साम् । मन्ये भेजानो अमृतस्य तर्हि हिरण्यवर्णा अर्तुपं यदावः ॥ ६ ॥
 इदं व आपो हृदयमयं वत्स अतावरीः । इहेत्यमेतं शकरीर्यत्रेदं वेश्यामि वः ॥ ७ ॥

॥ १४ ॥ सं वो गोष्ठेन सुषदा सं गय्या सं सुभूत्या । अहर्जातस्य यन्नाम तेना वः
 सं सृजामसि ॥ १ ॥ सं वः सृजत्वयमा सं पूषा सं बृहस्पतिः । समिन्द्रो यो धन-
 ऋज्यो मयि पुष्यत यद् वसु ॥ २ ॥ संजग्माना अविभ्युपिरस्मिन् गोष्ठे करीषिणीः ।
 बिभ्रतीः सोम्यं मध्वनमीषा उपेतन ॥ ३ ॥ इहैव गाव एतनेहो शकैव पुष्यत । इहैवोत
 प्र जायध्वं मयि संजानमस्तु वः ॥ ४ ॥ शिवो वो गोष्ठो भवतु शारिशाकैव पुष्यत
 इहैवोत प्र जायध्वं मया वः सं सृजामसि ॥ ५ ॥ मया गावो गोपतिना सच-
 ध्वमयं वो गोष्ठ इह पोषयिष्णुः । रायस्पोषेण बहुला भवन्तीर्जीवाजीवन्तीरुपवः
 सदेम ॥ ६ ॥

॥ १५ ॥ इन्द्रमहं वाणिजं चोदयामि सन् ऐतु पुरस्ता नो अस्तु । तुदन्न
 रतिं परिपन्थिनं मृगं स ईशानो घनदा अस्तु मह्यम् ॥ १ ॥ ये पन्थानो बहवो
 देवयाना अन्तरा द्यावापृथिवी संचरन्ति । ते मां जुपन्तां पयसा घृतेन यथा क्रीत्वा
 धनमाहराणि ॥ २ ॥ इध्मेनाग्न इच्छमानो घृतेन जुहोमि हव्यं तरमे बलाय ।
 यावदीशे ब्रह्मणा वन्दमान इमा धियं शतसेयाय देवीम् ॥ ३ ॥ इमामग्ने शरणिं
 मीमृषो नो यमभ्वानमगाम दूरम् । शुनं नो अस्तु प्रपणो विक्रयश्च प्रतिपणः फलि-
 नं मा कृणोतु । इदं हव्यं सैविदानो जुषेथां शुनं नो अस्तु चरितमुत्थितं च ॥ ४ ॥
 येन धनेन प्रपणं चरामि धनेन देवा धनमिच्छमानः । तन्मे भूयो भवतु मा कनी-
 योऽने सातध्नो देवान् हविषा निषेध ॥ ५ ॥ येन धनेन प्रपणं चरामि धनेन
 देवा धनमिच्छमानः । तस्मिन् म इन्द्रो रुचिमा दधातु प्रजापतिः सविता सोमो
 अग्निः ॥ ६ ॥ उप त्वा नमसा वयं होतर्वैश्वानर स्तुमः । स नः प्रजास्वात्मसु

गोषु प्राणेषु जागृहि ॥ ७ ॥ विश्वाहा ते सवमिद्धरेमाश्वायेषु तिष्ठते जातवेदः ।
शयस्पोषेण समिषा मदन्तो मा ते अग्ने प्रतियेशा रिषाम ॥ ८ ॥

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥

॥ १६ ॥ प्रातरग्निं प्रातरिन्द्रं हवामहे प्रातर्मित्रावरुणा प्रातरश्विना । प्रात-
र्भगे पूषणं ब्रह्मणस्पतिं प्रातः सोममुत रुद्रं हवामहे ॥ १ ॥ प्रातर्जितं भगमुग्रं
हवामहे वयं पुत्रमर्दितेयो विधर्ता आध्रश्चिद् यं मन्यमानस्तुरश्चिद् राजा चिद् यं भगं
भक्षीत्याह ॥ २ ॥ मम प्रणेतर्भग सत्यराधो भगेमां धियमुदवा ददन्नः । भगं प्र-
णो जनय गोभिरश्वैर्भग प्र नृभिर्नृवन्तः स्याम ॥ ३ ॥ उतेदानीं भगवन्तः स्या-
मोत प्रपित्व उत मध्ये अह्नाम् । उतोर्दितौ मघवन्त्सूर्यस्य वयं देवानां सुमतौ
स्याम ॥ ४ ॥ भगं एव भगवाँ अस्तु देवस्तेनां वयं भगवन्तः स्याम । तं त्वा
भग सर्व इज्जोहवीमि सनो भग पुर एता भवेम ॥ ५ ॥ समध्वरायोषसो नमन्त
दधिक्रवैव शुचये पदाय । अर्वाचीनं वसुविदं भगं मे रथमिवाश्वा वाजिन आ-
नहन्तु ॥ ६ ॥ अश्वावतीर्गोमतीर्न उषासो वीरवतीः सदमुच्छन्तु भद्राः । घृतं
दुहन्ता विश्वतः प्रपीता युयं प्रात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ७ ॥

॥ १७ ॥ सीरा युञ्जन्ति कवयो युगा वितन्वते पृथक् । धीरां देवेषु सुमन-
स्यौ ॥ १ ॥ युनक्तु सीरा वि युगा तनोत कृते योनौ वपतेह बीजम् । विराजः
श्रुष्टिः समरा असन्नो नेदीय इत् सृण्यः पक्रमा यवन् ॥ २ ॥ लाङ्गलं पवीरवत् सु-
शीमं सोमसत्सरु । उदिद् वपतु गामविं प्रस्थावद् रथवाहनं पीबरीं च प्रफूर्वम् ॥ ३ ॥
इन्द्रः सीतां नि गृह्णातु तां पूषाभि रक्षतु । सा नः पर्यश्वती दुहामुत्तरामुत्तरां
समाम् ॥ ४ ॥ शुनं सुफाला वि तुदन्तु भूमिं शुनं कीनाशा अनुयन्तु वाहान् ।
शुनासीरा इविषा तोशमाना सुपिप्पला ओषधीः कर्तमस्मै ॥ ५ ॥ शुनं वाहाः
शुनं नरः शुनं कृषतु लाङ्गलम् । शुन वरत्रा बध्यन्तां शुनमष्टामुर्दिङ्गय ॥ ६ ॥
शुनासीरेह स्म मे जुपेथाम् । यद्विवि चक्रथुः पयस्तेनेमामुषं सिञ्चतम् ॥ ७ ॥
सीते वन्दामहे त्वार्वाचीं सुभगे भव । यथा नः सुमना असो यथा नः सुफला
श्रुवः ॥ ८ ॥ घृतेन सीता मधुना समक्ता विश्वैर्वैरनुमता मरुद्भिः । सा नः सीते
पर्यसाभ्याववृत्स्वोर्जिस्वती घृतवत् पिन्वमाना ॥ ९ ॥

॥ १८ ॥ इमां खनाम्योषधिं वीरुधां बलवत्तमाम् । यया सपत्नीं बाधते यया
सैविन्दते पतिम् ॥ १ ॥ उत्तानपर्णे सुभगे देवजूते सहस्वति । सपत्नीं मे परा
खुद पतिं मे केवलं कृधि ॥ २ ॥ नहि ते नाम जग्राह नो अस्मिन् रमसे पतौ ।
परमेव परावतं सपत्नीं गमयामसि ॥ ३ ॥ उत्तं ग्राहमुत्तर उत्तरे दुत्तराभ्यः ।
अधः सपत्नी या ममार्धरा सार्धराभ्यः ॥ ४ ॥ अहमस्मि सहमानाथो त्वमसि
सामहिः । उभे सहस्वती भूत्वा सपत्नीं मे सहावहै ॥ ५ ॥ अभि तेऽधां सह-
मानासुप तेऽधां सहीयसीम् । मामनु प्र ते मनो वत्सं गौरिव धावतु पथा वारिव
धावतु ॥ ६ ॥

॥ १९ ॥ संशितं म इदं ब्रह्म संशितं वीर्यं बलम् । संशितं जत्र मजरमस्तु
जिष्णुर्येषामस्मि पुरोहितः ॥ १ ॥ समहृषां ग्राष्टं स्यामि समोजो वीर्यं बलम् ।
वृश्चामि शत्रूणां बाहूनन्नेन हविषाहम् ॥ २ ॥ नीचैः पद्यन्तामधरे भवन्तु ये
नः सूरि मधवानं पृतन्यान् । जिष्णामि ब्रह्मणामित्रानुभयामि स्वानहम् ॥ ३ ॥
तीक्ष्णीयांसः परशोरग्नेस्तीक्ष्णतरा उत । इन्द्रस्य वज्रात् तीक्ष्णीयांसो येषामस्मि
पुरोहितः ॥ ४ ॥ एषामहमायुधा सं स्याम्येषां ग्राष्टं सुवीरं वर्धयामि । एषां जत्र-
मजरमस्तु जिष्णवेऽेषां चित्तं विश्वेष्वन्तु देवाः ॥ ५ ॥ ऊर्ध्वपन्तां मघवन् वाजि-
नान्युद वीराणां जयतामेतु घोषः । पृथग् घोषा उलुलयः केतुमन्त उदीरताम् । देवा
इन्द्रज्येष्ठा मरुतो यन्तु सैनया ॥ ६ ॥ प्रेता जयता नर उग्रा वः सन्तु बाहवः ।
तीक्ष्णेष्वोऽवलधन्वनो हतोऽग्रयुधा अबलानुग्रबाहवः ॥ ७ ॥ अर्वसृष्टा परा
पत शरव्ये ब्रह्मसंशिते । जयामित्रान् प्र पद्यस्व जुहोषां वरं वरं मामीषां मोक्षि
कृध्वन ॥ ८ ॥

॥ २० ॥ अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो अरोचथाः । तं जानन्नग्ने आ-
रोहायो नो वर्धया रयिम् ॥ १ ॥ अग्ने अच्छो वदेह नः प्रत्यह नः सुमनाभव ।
प्र णो यच्छ विशां पते धनदा असि नस्त्वम् ॥ २ ॥ प्र णो यच्छन्वर्धमा
प्र भगः प्र बृहस्पतिः । प्र देवीः प्रोत सूनृता रयिं देवी दधातु मे ॥ ३ ॥ सोमं
राजानमवसेऽग्निं गीर्भिर्हवामहे । आदित्यं विष्णुं सूर्यं ब्रह्माणं च बृहस्प-
तिम् ॥ ४ ॥ त्वं नो अग्ने अग्निभिर्ब्रह्म यज्ञं च वर्धय । त्वं नो देव दातवे
रयिं दानमय चोदय ॥ ५ ॥ इन्द्रवायू उभाविह सुहवेह हवामहे । यथा नः सर्व

इज्जतः संगत्यां सुमना असद् दानकामश्च नो भुवत् ॥६॥ अर्यमयं बृहस्पतिमिन्द्रं
 दानाय चोदय । वातं विष्णुं सरस्वतीं सवितारं च वाजिनम् ॥ ७ ॥ वाजस्य नु
 प्रसवे सं बभूविमेमा च विश्वा भुवनान्यन्तः । उतादिस्सन्तं दापयतु प्रजानन् रयिं
 च नः सर्ववीरं नि यच्छ ॥ ८ ॥ दुहां मे पञ्च प्रदिशो दुहामुर्वीर्यथा बलम् ।
 प्रापेयं सर्वा आकृतीर्मनसा हृदयेन च ॥ ९ ॥ गोसन्ति वाचस्पदेयं वर्चसा माभ्यु-
 दिहि । आ रुन्धां सर्वतो वायुस्त्वष्टा पोषं दधातु मे ॥ १० ॥

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥

॥ २१ ॥ ये अग्नयो अप्स्वन्तर्ये वृत्रे ये पुरुषे ये अशमसु । य आविवे-
 शोषधीर्यो वनस्पतींस्तेभ्यो अग्निभ्यो हुतमस्त्वेतत् ॥ १ ॥ यः सोमं अन्तर्यो
 गोष्वन्तर्य आविष्टो वयःसु यो मृगेषु । य आविवेश क्षिपदो यश्चतुष्पदस्तेभ्यो०
 ॥ २ ॥ य इन्द्रेण सरथं याति देवो वैश्वानर उत विश्वदाव्यः । यं जोहवीमि-
 पृतनासु सासहिं तेभ्यो० ॥ ३ ॥ यो देवो विश्वाद् यमु काममहुर्यं दातारं प्रतिगृ-
 ह्णन्तमाहुः । यो धीरः शक्रः परिभूरदाभ्यस्तेभ्यो० ॥ ४ ॥ यं त्वाहोतारं मन-
 साभि संविदुस्त्रयोदश भौवनाः पञ्च मानवाः । वचोर्धसे यशसे सुनुतावते तेभ्यो०
 ॥ ५ ॥ उत्ताक्राय वशाक्राय सोमपृष्ठाय वेधसे । वैश्वानर ज्येष्ठेभ्यस्तेभ्यो०
 ॥ ६ ॥ दिवं पृथिवीमन्वन्तरिंक्षं ये विद्युतमनुसंचरन्ति । ये दिक्चवन्तर्ये वाते
 अन्तस्तेभ्यो अग्निभ्यो हुतमस्त्वेतत् ॥ ७ ॥ हिरण्यपाणिं सवितारमिन्द्र बृहस्पतिं
 वरुणं मित्रमग्निम् । विश्वान् देवानङ्गिरसो हवामह इमं क्रव्यादं शमयन्त्वग्निम्
 ॥ ८ ॥ शान्तो अग्निः क्रव्याच्छान्तः पुरुषरेषणः । अथो यो विश्वदाव्यस्तं क्र-
 व्यादमशीशमम् ॥ ९ ॥ ये पर्वताः सोमपृष्ठा आप उक्तानशीवरीः । वातः पर्जन्य
 आदग्निस्ते क्रव्यादमशीशमन् ॥ १० ॥

॥ २२ ॥ हस्तिवर्चसं प्रयतां बृहद् यशो अदित्या यत् तनूः संबभूव । तत्
 सर्वे समदुर्महामेतद् विश्वे देवा अदितिः सजोषाः ॥ १ ॥ मित्रश्च वरुणश्चेन्द्रो
 रुद्रश्च चेततु । देवासो विश्वधायसस्ते माञ्जन्तु वर्चसा ॥ २ ॥ येन हस्ती वर्चसा
 संबभूव येन राजा मनुष्येष्वप्स्वन्तः । येन देवा देवतामग्र आयन् तेन मामघ
 वर्चसाग्ने वर्चस्विनं कृणु ॥ ३ ॥ यत् ते वर्चो जातबेदो बृहद् भवत्याहुतेः । यावत् सूर्यस्य
 वर्च आसुरस्य च हस्तिनः । तावन्मे अश्विना वर्च आ धत्तां पुष्करस्रजा ॥ ४ ॥ याव-

वर्तन्तः प्रदिशश्चक्षुर्यावत् समश्नुते । तावत् समैत्विन्द्रियं मयि तद्धस्ति वर्चसम् ॥ ५ ॥
दृस्ती मुग्धाणां सुषदांमतिष्ठावान् बभूव हि । तस्य भगेन वर्चमाभि विञ्चापि मा
महम् ॥ ६ ॥

॥ २३ ॥ येन वेहद् बभूवैथ नाशयामसि तत् मत् । इदं तदन्यत्र त्वदर्पदूरे निर्दग्धासि
॥ १ ॥ आ ते योनिर्गर्भं एतु पुमान् बाणं इवेपुधिम् । आ वीरोऽत्र जायतां पुत्रस्ते दर्श-
मास्यः ॥ २ ॥ पुमांसं पुत्रं जनय तं पुमाननु जायताम् । भवासि पुत्राणां माता ज्ञातानां
जनयाश्च यान् ॥ ३ ॥ यानि भद्राणि बीजान्यृषभा जनयन्ति च । तैस्त्वं पुत्रं विन्दस्व
सा प्रसूर्धेनुका भव ॥ ४ ॥ कृणोमि ते प्राजापत्यमा योनिं गर्भं एतु ते । विन्दस्व
त्वं पुत्रं तारि यस्तुभ्यं शमसच्छम् तस्मै त्वं भव । ५ ॥ यामां द्यौः पिता पृथिवी
माता सगुद्रो मूलं वीरुधां बभूव । तास्त्वा पुत्रविधाय दैवीः प्राबन्त्वोषधयः ॥ ६ ॥

॥ २४ ॥ पर्यस्वतीरोषधयः पर्यस्वन्मात्मकं वचः । अथो पर्यस्वती नामा
भरेऽहं सहस्रशः ॥ १ ॥ वेदाहं पर्यस्वन्तं चकार धान्यं बहु । समृभृत्वा नाम
यो देवस्तं वयं इवामहे यो यो अयज्वनो गृहे ॥ २ ॥ इमा याः पञ्च प्रदिशो
मानवीः पञ्च कुष्ठयः । बुधे शापं नदीरिवेह स्फातिं समावहान् ॥ ३ ॥ उदुत्सं
शतधारं सहस्रधारमर्क्षितम् । एवास्माक्रेदं धान्यं सहस्रधारमर्क्षितम् ॥ ४ ॥ शतहस्त
समाहर सहस्रहस्त सं किं । कुतस्य कार्यस्य चेह स्फातिं समावह ॥ ५ ॥ तिस्रो-
मात्रा गन्धर्वाणां चतस्रो गृहपत्याः । तासां या स्फातिमर्क्षमा तथा स्वाभि मुशा-
मसि ॥ ६ ॥ उपोहर्षं समुहर्षं क्षत्तारौ ते प्रजापते । ताविहा घृहतां स्फातिं बहुं
भूमानमर्क्षितम् ॥ ७ ॥

॥ २५ ॥ उदुदस्त्वोत् तुदतु मा धृयाः शयने स्वे । इषुः कामस्य या भीमा
तया विध्यामि त्वा हृदि ॥ १ ॥ आधीपर्णां कामशल्यामिषुं सहकल्पकुल्मसाम् ।
तां सुसंज्ञतां कृत्वा कामो विध्यतु त्वा हृदि ॥ २ ॥ या स्निहानं शोषयति काम-
स्येषुः सुसंज्ञता । प्राचीनपक्षा व्योषा तया विध्यामि त्वा हृदि ॥ ३ ॥ शुक्ला
विद्धा व्योषया शुष्कास्याभि सर्प मा । मृदुर्मिमन्युः केवली प्रियवादिन्यनुव्रता
॥ ४ ॥ आजामि त्वार्जन्या परि मातुर्यो पितुः । यथा मम कृतावमो मम चित्तमुपा-
यसि ॥ ५ ॥ व्यस्यै मित्रावरुणौ हृदभित्तान्यस्य तम् । अथैनामक्रतुं कृत्वा समैव
कण्ठुं वशे ॥ ६ ॥

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥

॥ २६ ॥ येऽस्यां स्थ प्राच्यां दिशि हेतयो नाम देवास्तेषां वो अग्निरिषवः ।
 ते नो मृडत ते नोऽधि ब्रूत तेभ्यो वो नमस्तेभ्यो वः स्वाहा ॥ १ ॥ येऽस्यां
 स्थ दक्षिणायां दिश्यविष्यवो नाम देवास्तेषां वः काम इषवः । ते नो ॥ २ ॥
 येऽस्यां स्थ प्रतीच्यां दिशि वैराजा नाम देवास्तेषां व आप इषवः । ते नो ॥
 ३ ॥ येऽस्यां स्थोदीच्यां दिशि प्रविध्यन्तो नाम देवास्तेषां वो चात इषवः ।
 ते नो ॥ ४ ॥ येऽस्यां स्थ ध्रुवायां दिशि निलिम्पा नाम देवास्तेषां व
 ओषधीरिषवः । ते नो ॥ ५ ॥ येऽस्यां स्थोर्ध्वायां दिश्यवस्वन्तो नाम
 देवास्तेषां वो बृहस्पतिरिषवः । ते नो मृडत ते नोऽधि ब्रूत तेभ्यो वो नमस्तेभ्यो
 वः स्वाहा ॥ ६ ॥

॥ २७ ॥ प्राची दिग्ग्निरधिपतिरसितो रक्षितादित्या इषवः । तेभ्यो नमो-
 ऽधिपतिभ्यो नमो रक्षितृभ्यो नम इषुभ्यो नम एभ्यो अस्तु । योऽस्मान्द्वेष्टि यं
 वयं द्विष्मस्तं वो जम्मे दध्मः ॥ १ ॥ दक्षिणा दिगिन्द्रोऽधिपतिस्तिरधिराजी
 रक्षिता पितर इषवः । तेभ्यो ० । ० ॥ २ ॥ प्रतीची दिग् वरुणोऽधिपतिः पृदाकू
 रक्षितामिषवः । तेभ्यो ० । ० ॥ ३ ॥ उदीची दिक् सोमोऽधिपतिः स्वजो
 रक्षिताशनिरिषवः । तेभ्यो ० । ० ॥ ४ ॥ ध्रुवा दिग् विष्णुरधिपतिः कल्माषग्रीवो
 रक्षिता वीरुध इषवः । तेभ्यो ० । ० ॥ ५ ॥ ऊर्ध्वा दिग् बृहस्पतिरधिपतिः शित्रो
 रक्षिता वर्षमिषवः । तेभ्यो नमोऽधिपतिभ्यो नमो रक्षितृभ्यो नम इषुभ्यो नम
 एभ्यो अस्तु । योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मस्तं वो जम्मे दध्मः ॥ ६ ॥

॥ २८ ॥ एकैक्यैषा सृष्ट्या सं बभूव यत्र गा अमृजन्तभूतकृतौ विश्वरू-
 पाः । यत्र विजायते यमिन्यर्पतुः सा पशून् क्षिणाति रिफती रुशती ॥ १ ॥ एषा
 पशून्त्सं क्षिणाति क्रम्याद् भूत्वा व्यवृरी । उत्तेनां ब्रह्मणे दद्यात् तथा स्योना शिवा
 स्वात् ॥ २ ॥ शिवा भव पुरुषेभ्यो गोभ्यो अश्वेभ्यः शिवा । शिवास्मै सर्वस्मै
 क्षेत्राय शिवा न इहैधि ॥ ३ ॥ इह पुष्टिर्गिह रसं इह सहस्रसातमा भव । पशून्
 यमिनि पोषय ॥ ४ ॥ यत्रा सुहार्दः सुकृतो मदन्ति विहाय रोगं तन्वः । स्वायाः ।
 तं लोकं यमिन्यभिसंबभूव सा नो मा हिंसीत् पुरुषान् पशूंश्च ॥ ५ ॥ यत्रा
 सुहार्दो सुकृतोमग्निहोत्रहुतां यत्र लोकः । तं लोकं यमिन्यभिसंबभूव सा नो मा
 हिंसीत् पुरुषान् पशूंश्च ॥ ६ ॥

॥ २६ ॥ यद् राजानो विभजन्त इष्टापूर्त्तस्य षोडशं यमस्यामी सभासदः ।
अविस्तस्मात् प्र वृचति दत्तः शितिपात् स्वधा ॥ १ ॥ सर्वान् कामांश्च पूरय-
त्याभवन् प्रभवन् भवन् । आकूतिप्रोविर्देत्तः शितिपात्रोप दस्यति ॥ २ ॥ यो
ददाति शितिपादमर्घिं लोकेन संमितम् । स नाकमभ्यारोहति यत्र शुल्को न
क्रियते अवलेन बलीयसे ॥ ३ ॥ पञ्चापूपं शितिपादमर्घिं लोकेन संमितम् ।
प्रदातोप जीवति पितृणां लोके क्षितम् ॥ ४ ॥ पञ्चापूपं शितिपादमर्घिं लोकेन
संमितम् । प्रदातोप जीवति सूर्यभासयोरक्षितम् ॥ ५ ॥ इरेव नोप दस्यति समुद्र
इव पयो महत् । देवो सवासिनाविव शितिपात्रोप दस्यति ॥ ६ ॥ क इदं
कस्मा अदात् कामः कामायादात् । कामो दाता कामः प्रतिग्रहीता कामः समुद्र-
माविवेश । कामेन त्वा प्रति गृह्णामि कामैतत् ते ॥ ७ ॥ भूमिष्वा प्रति गृह्णात्वन्तरि-
क्षमिदं महत् । माहं प्राणेन मात्मना मा प्रजया प्रतिगृह्य वि राधिपि ॥ ८ ॥

॥ ३० ॥ सहृदयं सामनस्यमर्घिद्वेपं कृणोमि वः । अन्यो अन्यमभि ह्येत
वत्सं ज्ञातमिवाग्न्या ॥ १ ॥ अनुव्रतः पितुः पुत्रो मात्रा भवतु संमेनाः । जाया
पत्ये मधुमतीं वाचं वदतु शन्तिवाम् ॥ २ ॥ मा आता आतरं द्विजम्मा स्वसा-
रमुत स्वसा । सम्यञ्चः सव्रता भुत्वा वाचं वदत भद्रया ॥ ३ ॥ येन देवा न
वियन्ति नोचं विद्विषते मिथः । तत्कृणो ब्रह्म वो गुहे संज्ञानं पुरुषेभ्यः ॥ ४ ॥
व्यायस्वन्तश्चित्तिनो मा वि यौष्ट संग्रधयन्तः सधुर्गश्चरन्तः । अन्यो अन्यस्मै
वल्मु वदन्त एतं सध्रीचीनान् वः संमेनसस्कृणोमि ॥ ५ ॥ समानी प्रपा सह
वोन्नभागः समाने योक्ते सह वो युनजिम । सम्यञ्चोऽग्निं सपर्यतारा नाभिमिवा-
भितः ॥ ६ ॥ सध्रीचीनान् वः संमेनसस्कृणोम्येकं भ्रुष्टीन्त्संवनेन सर्वांन् । देवा
इवामृतं रक्षमाणाः सायंप्रातः सौमनसो वो अस्तु ॥ ७ ॥

॥ ३१ ॥ वि देवा जस्सावृतन् वि त्वमग्ने अरात्या । व्यहं सर्वेण पाप्म-
ना वि बर्त्मेण समायुषा ॥ १ ॥ व्यात्या पर्वमानो वि शक्रः पापकृत्या ।
व्यहं ॥ २ ॥ वि ग्राम्याः पशवं आरण्यैर्व्यापस्तृणयासरन् । व्यहं ॥
॥ ३ ॥ व्रीमे द्यावापृथिवी इतो वि पन्थानो दिशं दिशम् । व्यहं ॥ ४ ॥
त्वष्टा दुहित्रे वहतुं युनक्नीतीदं विश्वं भुवनं वि याति । व्यहं ॥ ५ ॥ अग्निः
प्राणान्सं दधाति चन्द्रः प्राणेन मंहितः । व्यहं ॥ ६ ॥ प्राणेन विश्वतो-

(३२)

अथर्ववेदसंहिता ।

अ० ६. सू० ३१ । १०२.

वीर्यं देवाः स्वयं समैरयन् । व्यहं० ॥ ७ ॥ आयुष्मतामायुष्कृतां प्राणेन जीव
मा मृयाः । व्यहं० ॥ ८ ॥ प्राणेन प्राणतां प्राणेहैव भव मा मृयाः । व्यहं०
॥ ९ ॥ उदायुषा समायुषोदोषधीनां रसेन व्यहं० ॥ १० ॥ आ पर्जन्यस्य
बृष्टयोदस्यामामृता वयम् । व्यहं० सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा ॥११॥

॥ इति षष्ठोऽनुवाकः ॥

॥ तृतीयं काण्डं समाप्तम् ॥

अथ चतुर्थं काण्डम् ॥

॥ १ ॥ ब्रह्म जज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद् विसीमिनः सुरुचो वेन आव । स बुध्न्या
उपमा अस्य विष्टाः सतश्च योनिमसतश्च वि वः ॥ १ ॥ इयं पित्र्या राष्ट्र-
स्वप्ने प्रथमायं जनुषे भुवनेष्टाः । तस्मा एतं सुरुचं हारमह्यं घर्मं श्रीणन्तु प्रथ-
मायं धास्येव ॥ २ ॥ प्र यो जज्ञे विद्वानेष्ट वन्धुर्विधा देवानां जनिमा विवक्ति ।
ब्रह्म ब्रह्मण उज्जभार मय्यार्वाचैरुचैः स्वधा अभि प्र तस्थौ ॥ ३ ॥ स हि दिवः
स पृथिव्या ऋतस्था मही क्षेमं रोदसी अस्कभायत् । महान् मही अस्कभायत् विजातो
द्यां सञ्च पार्थिवं च रजः ॥ ४ ॥ स बुध्न्यादाष्ट जनुषोभ्यग्रं बृहस्पतिर्देवता
तस्य सम्राट् । अह्यच्छुक्कं ज्योतिषो जनिष्ठार्थं द्युमन्तो वि वसन्तु विप्राः ॥ ५ ॥
नूनं तदस्य काव्यो हिनोति महो देवस्य पूर्यस्य धाम । एष जज्ञे बहुभिः साकमित्था
पूर्वं अर्थं विपिते ससन् नु ॥ ६ ॥ यथैवाणि पितरं देवबन्धुं बृहस्पतिं नमसाव
च गच्छात् । त्वं विथेपां जनिता यथासः कविर्देवो न दभायत् स्वधावान् ॥ ७ ॥

॥ २ ॥ य आत्मदा बलदा यस्य विश्वं उपासते प्रशिषं यस्य देवाः । योऽस्थेशे
क्षिपदो यश्चतुर्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ १ ॥ यः प्राणतो निमिषतो
महित्वैको राजा जगतो बभूव । यस्य न्छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै ॥ २ ॥ यं
क्रन्दसी अवतश्चस्कमाने भियवानि रोदसी अह्वयेधाम । यस्यासौ पन्था रजसो
विमानः कस्मै ॥ ३ ॥ यस्य द्यौरुर्वी पृथिवी च मही यस्याद उर्वन्तरिक्षम् ।
यस्यासौ खरो विततो महित्वा कस्मै ॥ ४ ॥ यस्य विश्वं हिमवन्तो महित्वा
समुद्रे यस्य रसामिदाहुः । इमाश्च प्रदिशो यस्य ग्राह कस्मै ॥ ५ ॥ आपो अग्ने
विश्वमावन् गर्धदधाना द्यमृता ऋतज्ञाः । यासु देवीष्वधि देव आसीत् कस्मै ॥ ६ ॥
हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत् । स दाधार पृथिवीसुत
द्यां कस्मै ॥ ७ ॥ आपो वत्सं जनयन्तीर्गर्भमग्ने समैरयन् । तस्योत जायमान-
स्योर्लव आसीद्विरण्ययः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ ८ ॥

॥ ३ ॥ उदितस्त्वयो अकमन् व्याघ्रः पुरुषो वृकः । हिरुग्धि यन्ति मिन्धवो

हिरुं देवो वनस्पतिर्हिरुद्धमन्तु शत्रवः ॥ १ ॥ परेणैतु पथा वृकः परमेणोत
तस्करः । परेण दत्वती रज्जुः परेणाघायुर्षतु ॥ २ ॥ अक्षयौ च ते मुखं च ते
व्याघ्रं जम्भयामसि । आत् सर्वान् विंशतिं नखान् ॥ ३ ॥ व्याघ्रं दत्वती वयं प्रथमं
जम्भयामसि । आदु ऐनमथो अहिं यातुधानमथो वृकम् ॥ ४ ॥ यो अद्य स्तेन
आयति स संपिष्टो अपायति । पथामपध्वं सेनैत्विन्द्रो वज्रेण हन्तु तम् ॥ ५ ॥
सुर्गा मृगस्य दन्ता अपिशीर्णा उ पुष्टयः । निष्ठुक ते गोधा भवतु नीचार्यच्छश-
युर्मृगः ॥ ६ ॥ यत् संयमो न वि यमो वि यमो यन्न संयमः । इन्द्रजाः सोमजा
आथर्वणमसि व्याघ्रजम्भेनम् ॥ ७ ॥

॥ ४ ॥ यां त्वा गन्धर्वो अखनद् वरुणाय मृतभ्रजे । तां त्वा वयं खनामस्योपाधि
शेषहर्षणीम् ॥ १ ॥ उदुषा उदु सूर्य उद्विदं मामकं वचः । उदैजतु प्रजापतिर्वृषा
शुष्मेण वाजिना ॥ २ ॥ यथा स्म ते विरोहतोऽमितसमिवानति । ततस्ते शुष्मव-
त्तरमियं कृणोत्वोषधिः ॥ ३ ॥ उच्छुष्मौपधीनां सारं ऋषमाणाम् । सं पुंसा-
मिन्द्र वृष्यमग्निन् धैहि तनूवशिन् ॥ ४ ॥ अपां रसः प्रथमजोऽथो वनस्पतीनाम् ।
उत सोमस्य आतास्युतार्शमसि वृष्यम् ॥ ५ ॥ अद्याग्ने अद्य सवितरद्य देवि सरस्वति ।
अद्यास्य ब्रह्मणस्पते धनुर्विवा तानया पसः ॥ ६ ॥ आहं तेनोमि ते पमो अधि-
व्यामिव धन्वाणि । क्रमध्वशी इव रोहितमनवग्लायता सदा ॥ ७ ॥ अथस्याश्व-
तरस्याजस्य पेतृस्य च । अथ ऋषभस्य ये वाजास्तानस्मिन् धैहि तनूवशिन् ॥ ८ ॥

॥ ५ ॥ सहस्रशृङ्गो वृषभो यः समुद्रादुदाचरत् । तेना सहस्येना वयं नि
जनान्त्वापयामसि ॥ १ ॥ न भूमिं वातो अतिं वाति नातिं पश्यति कश्चन ।
स्त्रियश्च सर्वाः स्वापय शुनश्चेन्द्रसखा चरन् ॥ २ ॥ प्रोष्ठेशयास्तल्पेशया नारी-
र्या वृहशीवरीः । स्त्रियो याः पुण्यगन्धयुक्ताः सर्वाः स्वापयामसि ॥ ३ ॥ एज-
देजदजग्रभं चक्षुः प्राणमजग्रभम् । अङ्गान्यजग्रभं सर्वा रात्रीणामतिश्वरे ॥ ४ ॥
य आस्ते यश्चरति यश्च तिष्ठन् विपरयति । तेषां सं दध्मो अक्षीणि यथेदं हर्म्य
तथा ॥ ५ ॥ स्वप्तुं माता स्वप्तुं पिता स्वप्तुं आ स्वप्तुं विश्वपतिः । स्वपन्त्वस्यै ज्ञातयः
स्वप्त्वयमभितो जनः ॥ ६ ॥ स्वप्न स्वप्नाभिकरणेन सर्वं नि ष्वापया जनम् ।
श्रोत्सूर्यमन्यान्त्वापयाव्युषं जागृतादहमिन्द्र इवारिष्ठो अक्षितः ॥ ७ ॥

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥

॥ ६ ॥ ब्राह्मणो जज्ञे प्रथमो दशशीर्षो दशास्यः । स सोमं प्रथमः पणौ
 स चकारारसं विषम् ॥ १ ॥ यावती द्यावापृथिवी वरिष्मणा यावत् सप्त सिन्ध-
 वो वितष्टिरे । वाचं विषस्य दूर्पर्णी तामितो निरवादिषम् ॥ २ ॥ सुपर्णस्त्वा
 गरुष्मान् विषं प्रथममावयत् । नामीमदो नारूरुप उतास्मा अभवः पितुः ॥ ३ ॥
 यस्त आस्यत् पञ्चाङ्गुरिर्वक्राच्चिदधि धन्वनः । अपस्कम्भस्य शल्यान्निरवोच-
 महं विषम् ॥ ४ ॥ शल्याद् विषं निरवोचं प्राञ्जनादुत पर्णधेः । अपाष्ठाच्छृङ्गात्
 कुल्मलान्निरवोचमहं विषम् ॥ ५ ॥ अरसस्तं इषो शल्योऽथो ते अरसं विषम् ।
 उतारसस्य वृक्षस्य धनुष्टे अरसारसम् ॥ ६ ॥ ये अपीषन् ये अदिदन् य आस्यन्
 ये अवाप्तुजन् । सर्वे ते वध्रयः कृता वध्रिर्विषगिरिः कृतः ॥ ७ ॥ वध्रयस्ते खनि-
 तारो वधिस्त्वमस्योपधे । वधिः स पर्वतो गिरिर्यतो जातमिदं विषम् ॥ ८ ॥

॥ ७ ॥ वारिदं वारयानै वग्णावत्यामधि । तत्रामृतस्यासिंहं तेना ते वारये
 विषम् ॥ १ ॥ अरसं प्राच्यं विषमरसं यदुदीच्यम् । अथेदमधराच्यं कग्म्भेण
 वि कल्पते ॥ २ ॥ कग्म्भं कृत्वा तिर्य पीवस्पाकमुदारथिम् । जुधा किल त्वा
 दुष्टनो जज्ञिवान्तस न रूरुपः ॥ ३ ॥ वि ते मदं मदावति शरमिव पातयामसि ।
 प्र त्वा चरुमिव येपन्तं वचसा स्थापयामसि ॥ ४ ॥ परि ग्राममिवाचितं वचसा
 स्थापयामसि । तिष्ठा वृक्ष इव स्थामन्यभिस्वाते न रूरुपः ॥ ५ ॥ पवस्तैस्त्वा
 पर्यकीणन् दूर्शेभिर्गजिनैरुत । प्रकीरमि त्वमोपधेभिस्वाते न रूरुपः ॥ ६ ॥
 अनासा ये वः प्रथमा यानि कर्माणि चक्रे । वीरान् नो अत्र मा दभन् तद् व
 एतत् पुरो दधे ॥ ७ ॥

॥ ८ ॥ भूतो भूतेषु पय आ दधाति स भूतानामधिपतिर्बभूव । तस्य मृत्यु-
 श्ररति राजसूयं स राजा गज्यमनु मन्यतामिदम् ॥ १ ॥ अभि प्रेहि माप वेन
 उग्रश्चेत्ता सपत्नहा । आ तिष्ठ मित्रवर्धन तुभ्यं देवा आधि ब्रुवन् ॥ २ ॥ आति-
 ष्ठन्तं परि विश्वे अभूषन् छियं वसानश्चरति स्वरोचिः । महत् तद् वृष्णो असुरस्य
 नामा विश्वरूपो अमृतानि तस्थौ ॥ ३ ॥ व्याघ्रो अधि वैयाघ्रे वि क्रमस्व दिशो
 महीः । विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्त्वापो दिव्याः पर्यस्वतीः ॥ ४ ॥ या आपो
 दिव्याः पर्यसा मदन्त्यन्तरिक्षं उत वा पृथिव्याम् । तासां त्वा सर्वासामपामभि
 विज्जामि वर्चसा ॥ ५ ॥ अभि त्वा वर्चसासिचक्रापो दिव्याः पर्यस्वतीः । यथासौ

मिश्रवर्धनस्तथा त्वा सविता करत् ॥ ६ ॥ एनाव्याघ्रं परिपस्वजानाः सिंहं हि-
न्वन्ति महते सौभगाय । समुद्रं न सुभुवस्तस्थिवासं मर्मज्यन्ते द्वीपिनमप्स्वन्तः ॥ ७ ॥

॥ ६ ॥ एहि जीवं त्रायमाणं पर्वतस्यास्यक्ष्यम् । विश्वेभिर्देवैर्दत्तं परिधिर्जीवनाय-
कम् ॥ १ ॥ परिपाणं पुरुपाणां परिपाणं गवामसि । अश्वानामर्वतां परिपाणाय
तस्थिपे ॥ २ ॥ उतासिं परिपाणं यातुजम्भनमाञ्जन । उतामृतस्य त्वं वेत्थाथो
असि जीव भोजनमथो हरितभेषजम् ॥ ३ ॥ यस्याञ्जनं प्रसर्पस्यङ्गमङ्गं परु-
ष्परुः । ततो यक्ष्मं वि बाधस उग्रो मध्यमशीरिव ॥ ४ ॥ नैनं प्राप्नोति शपथो
न कृत्या नाभिशोचनम् । नैनं विष्कन्धमश्नुते यस्त्वा विभर्त्याञ्जन ॥ ५ ॥
असन्मन्त्राद् दुष्वप्याद् दुष्कृताच्छर्मलादुत । दुहादश्चक्षुषो घोरात् तस्मान्नः
पाह्याञ्जन ॥ ६ ॥ इदं विद्वानाञ्जनं सत्यं वक्ष्यामि नानृतम् । सनेयमथं गाम-
हमात्मानं तव पूरुष ॥ ७ ॥ त्रयो दासा आञ्जनस्य तुक्मा बलाम् आदर्हिः ।
वर्षिष्ठः पर्वतानां त्रिककुत्तारं ते पिता ॥ ८ ॥ यदाञ्जनं त्रैककुदं जातं हिमवत-
स्परि । यातुंश्च सर्वाञ्जम्भयत्सर्वाश्च यातुधान्यः ॥ ९ ॥ यत्रि वासि त्रैककुदं
यदि यामुनमुच्यसे । उभे ते भद्रे नाम्नी ताभ्यां नः पाह्याञ्जन ॥ १० ॥

॥ १० ॥ वाताज्जातो अन्तरिक्षाद् विद्युतो ज्योतिषस्परि । स नो हिर-
ण्यजाः शङ्खः कुशः पात्वंहसः ॥ १ ॥ यो अग्रतो रोचनानां समुद्रादधि जज्ञि-
षे । शङ्खेन हत्वा रक्षांस्यत्रिणो वि पदामहे ॥ २ ॥ शङ्खेनाभीं ग्राममतिं शङ्खे-
नोत सदान्वाः । शङ्खो नो विश्वभेषजः कुशः पात्वंहसः ॥ ३ ॥ दिवि जातः
समुद्रजः सिन्धुतस्पर्शभृतः । स नो हिरण्यजाः शङ्ख अयुःप्रतरणो मणिः ॥ ४ ॥
समुद्राज्जातो मणिवृत्राज्जातो दिवाकरः । सो अस्मान्सर्वत पातु हेत्या देवासुरे-
भ्यः ॥ ५ ॥ हिरण्यानामेकोऽसि सोमात् त्वमधि जज्ञिषे । रथे त्वमसि दर्शत
इषुधौ रोचनस्त्वं प्र ण आयूषि तारिपत् ॥ ६ ॥ देवानामस्थि कुशं बभूव
तदात्मन्वचरत्यप्स्वन्तः । तत् ते बध्नाभ्यायुषे वर्चसे बलाय दीर्घायुत्वाय श्रव-
शारदाय काशिनस्त्वाभि रचतु ॥ ७ ॥

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

॥ ११ ॥ अनङ्गान् दाधार पृथिवीमुत द्यामनङ्गान् दाधारोर्वन्तरिक्षम् । अन-
ङ्गान् दाधार प्रदिशः षडुर्वीरानङ्गान् विश्वं भुवनमाविवेश ॥ १ ॥ अनङ्गानिन्द्रः

स पशुभ्यो वि चष्टे त्रयाब्धक्रो विर्मिमीते अध्वनः । भूतं भविष्यद् भुवना दुहानः
सर्वो देवानां चरति व्रतानि ॥ २ ॥ इन्द्रो ज्ञातो मनुष्येष्वन्तर्धर्मस्तत्प्रश्ररति
शोशुचानः । सुप्रजाः सन्तस उदारो न सर्षद् यो नाशनीयादैनदुहो विज्ञानन्
॥ ३ ॥ अनद्वान् दुहे सुकृतस्य लोक ऐनं प्याययति पर्वमानः पुरस्तात् ।
पर्जन्यो धारां मरुत ऊधो अस्य यज्ञः पयो दक्षिणा दोहो अस्य ॥ ४ ॥
यस्य नेशो यज्ञपतिर्न यज्ञो नास्य दातेशे न प्रतिग्रहीता । यो विश्वजिद्
विश्वभृद् विश्वकर्मा घर्म नो ब्रूत यतमश्चतुष्पात् ॥ ५ ॥ येन देवाः
स्वरावरुहुर्द्वित्वा शरीरममृतस्य नाभिम् । तेन गेष्म सुकृतस्य लोकं घर्मस्य व्रतेन
तपसा यशस्यवः ॥ ६ ॥ इन्द्रो रूपेणाग्निर्वहेन प्रजापतिः परमेष्ठी विराट् ।
विश्वानरे अक्रमत वैश्वानरे अक्रमतानदुह्यक्रमत । सोऽदंहयत् सोऽधारयत् ॥ ७ ॥
मध्यमेतदनदुहो यत्रैष वह आहितः । एतावदस्य प्राचीनं यावान् प्रत्यङ् समा-
हितः ॥ ८ ॥ यो वेदानदुहो दोहान् समानुपदस्वतः । प्रजां च लोकं चाप्नोति
तथा सप्तऋषयो विदुः ॥ ९ ॥ पद्भिः सेदिमवक्रामभिरां जङ्घाभिरुत्खिदन् ।
श्रमेणानद्वान् कीलालं कीनाशश्चाभि गच्छतः ॥ १० ॥ द्वादश वा एता रात्रार्त्रत्या
आहुः प्रजापतेः । तत्रोष ब्रह्म यो वेद तद् वा अनदुहो व्रतम् ॥ ११ ॥ दुहे मायं
दुहे प्रातर्दुहे मध्यन्दिनं परि । दोहा ये अस्य संयन्ति तान् विज्ञानुपदस्वतः ॥ १२ ॥

॥ १२ ॥ रोहयसि रोहयस्थनश्छिन्नस्य रोहणी । रोहयेदमरुन्धति ॥ १ ॥
यत् ते णिष्ठं यत् ते द्युत्तमस्ति पेष्टं त आत्मनि । धाता तद् भद्रया पुनः सं दधत्
परुषा परुः ॥ २ ॥ सं ते मज्जा मज्जा भवतु समु ते परुषा परुः । सं ते मांसस्य
विस्मस्तं समस्थ्यपि रोहतु ॥ ३ ॥ मज्जा मज्जा सं धीयतां चर्मणा चर्म रोहतु ।
अमृक् ते अस्थि रोहतु मांसं मांसेन रोहतु ॥ ४ ॥ लोम लोमा सं कल्पया त्वचा
सं कल्पया त्वचम् । अमृक् ते अस्थि रोहतु च्छिन्नं सं धेहोपधे ॥ ५ ॥ स उत्
तिष्ठ प्रेहि प्र द्रव रथः सुचक्रः सुपविः सुनाभिः । प्रति तिष्ठोर्ध्वः ॥ ६ ॥ यदि
कृते पतित्वा सेंशश्रे यदि वाश्मा प्रहृतो जघान । अभू रथस्येवाङ्गानि स दधत्
परुषा परुः ॥ ७ ॥

॥ १३ ॥ उत देवा अवहितं देवा उन्नयथा पुनः । उतागश्चक्रुषं देवा देवा
जीवयथा पुनः ॥ १ ॥ द्वाविमौ वातौ वात आ सिन्धोरा पंगवतः । दक्षं ते अन्य
आवातु व्यन्त्यो वातु यद् रपः ॥ २ ॥ आ वात वाहि भेषजं वि वात वाहि यद्

रपः । त्वं हि विश्वभेषज देवानां दूत ईयसे ॥ ३ ॥ त्रायन्तामिमं देवास्त्रायन्तां
मरुतां गणाः । त्रायन्तां विश्वा भूतानि यथायमरपा असत् ॥ ४ ॥ आ त्वागमं
शन्तातिभिरथो अरिष्टतातिभिः । दक्षं त उग्रमाभारिषं परा यक्ष्मं सुवामि ते ॥ ५ ॥
अयं मे हस्तो भगवानयं मे भगवत्तरः । अयं मे विश्वभेषजोऽयं शिवाभिर्मर्शनः
॥ ६ ॥ हस्ताभ्यां दशशाखाभ्यां जिह्वा वाचः पुरोगवी । अनामयित्नुभ्यां हस्ता-
भ्यां ताभ्यां त्वाभि मृशामसि ॥ ७ ॥

॥ १४ ॥ अजो ह्यग्रेरजनिष्ठ शोकात् सो अपश्यज्जनितारमग्रे । तेन देवा
देवतामग्र आयन् तेन रोहान् रुरुहुर्मध्यासः ॥ १ ॥ क्रमध्वमाग्निना नाकमुख्यान्
हस्तेषु बिभ्रतः । दिवस्पृष्टं स्वर्गत्वा मिश्रा देवोभिराध्वम् ॥ २ ॥ पृष्ठात् पृथिव्या
अहमन्तरिक्षमारुहमन्तरिक्षाद् दिवमारुहम् । दिवो नाकस्य पृष्ठात् स्वर्ज्योतिरगाम-
हम् ॥ ३ ॥ स्वर्त्यन्तो नापेक्षन्त आ द्यां रोहन्ति रोदसी । यक्षं ये विश्वतोधारं
सुर्विद्वांसो वितेनिर ॥ ४ ॥ अग्रे ग्रेहि प्रथमो देवतानां चक्षुर्देवानामुत मानुषाणाम् ।
इयक्षमाणा भृगुभिः सजोषाः स्वर्त्यन्तु यजमानः स्वस्ति ॥ ५ ॥ अजमनजिम्
पयसा घृतेन दिव्यं सुपर्णं पयसं बृहन्तम् । तेन गेष्म सुकृतस्य लोकं स्वर्गरोहन्तो
अभि नाकमुत्तमम् ॥ ६ ॥ पञ्चौदनं पञ्चभिर्गङ्गुलिभिर्दिव्योद्भिर पञ्चधैतमौदनम् ।
प्राच्यां दिशि शिरो अजस्यं धेहि दक्षिणायां दिशि दक्षिणं धेहि पार्श्वम् ॥ ७ ॥
प्रतीच्यां दिशि भसदमस्य धेह्युत्तरस्यां दिश्युत्तरं धेहि पार्श्वम् । ऊर्ध्वायां दिश्य-
जस्यानूकं धेहि दिशि ध्रुवायां धेहि पाजस्यमन्तरिक्षे मध्यतो मध्यमस्य ॥ ८ ॥
श्रुतमजं श्रुतया प्रोर्णुहि त्वचा सर्वैरङ्गैः सम्भृतं विश्वरूपम् । स उत् तिष्ठेतो अभि
नाकमुत्तमं पद्भिश्चतुर्भिः प्रति तिष्ठ दिक्षु ॥ ९ ॥

॥ १५ ॥ समुत्पतन्तु प्रदिशो नभस्वतीः समभ्राणि वातजूतानि यन्तु । मह
ऋषमस्य नदतो नभस्वतो वाश्रा आपः पृथिवीं तर्पयन्तु ॥ १ ॥ समीक्षयन्तु
तविषाः सुदानवोऽपां रमा ओषधीभिः सचन्ताम् । वर्षस्य सर्गां महयन्तु भूमिं
पृथग् जायन्तामोषधयो विश्वरूपाः ॥ २ ॥ समीक्षयस्व गायतो नभांस्यपां वेगांसः
पृथग्द विजन्ताम् । वर्षस्य सर्गां महयन्तु भूमिं पृथग् जायन्तां वीरुधो विश्वरूपाः
॥ ३ ॥ गणास्त्वोषं गायन्तु मारुताः पर्जन्यघोषिणः पृथक् । सर्गां वर्षस्य
वर्षतो वर्षन्तु पृथिवीमनु ॥ ४ ॥ उदीरयत मरुतः समुद्रतस्त्वेषो अर्को नभ उत्

पातयाथ । महऋषभस्य नदतो नभस्वतो वाश्चा आपः पृथिवीं तर्पयन्तु ॥ ५ ॥
 अभि क्रन्द स्तनयार्दयोर्दधि भूमिं पर्जन्य पर्यसा समदधि । त्वया सृष्टं बहुल-
 मैतु वर्षमाशारैषी कुशगुरेत्वस्तम् ॥ ६ ॥ सं वोवन्तु सुदानव उत्सा अजगरा
 उत । मरुद्भिः प्रच्युता मेघा वर्षन्तु पृथिवीमनु ॥ ७ ॥ आशामाशां वि द्यौततां
 वाता वान्तु दिशो दिशः । मरुद्भिः प्रच्युता मेघाः सं यन्तु पृथिवीमनु ॥ ८ ॥
 आपो विद्युदभ्रं वर्षं सं वोवन्तु सुदानव उत्सा अजगरा उत । मरुद्भिः प्रच्युता
 मेघाः प्रावन्तु पृथिवीमनु ॥ ९ ॥ अपामग्निस्तनूभिः संविदानो य ओषधीनामधिषा
 बभूव । स नो वर्षं वेनुतां जातवेदाः प्राणं प्रजाभ्यो अमृतं दिवस्परि ॥ १० ॥
 प्रजापतिः सलिलादा संसृद्रादाप ईर्यन्नुदधिर्मर्दयाति । प्र प्यायतां वृष्णो
 अश्वस्य रेतोऽर्वाङ्मेनेन स्तनयित्नुनेहि ॥ ११ ॥ अपो निषिञ्चन्नसुरः पिता नः
 श्वसन्तु गर्गैरा अपां वरुण । अव नीचीरपः सृज वदन्तु पृथिवीवो मण्डूका
 इरिणानु ॥ १२ ॥ संवत्सर शशयाना ब्राह्मणा व्रतचारिणः । वाचं पर्जन्याजि-
 न्वितं प्र मण्डूका अवादिषुः ॥ १३ ॥ उपप्रवद मण्डूकि वर्षमा वद तादुरि । मध्ये
 हृदस्य प्लवस्व विगृह्य चतुरः पदः ॥ १४ ॥ स्वणस्वाः स्वैमखाः मध्ये तदुरि ।
 वर्षं वेनुध्वं पितरो मरुतां मन इच्छत ॥ १५ ॥ महान्तं कोशमुदचाभि पिबिच सविद्युतं
 भवतु वातु वातः । तन्वतां यज्ञं बहुधा विसृष्टा आनन्दिनीरोषधयो भवन्तु ॥ १६ ॥

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥

॥ १६ ॥ बृहन्नृषामधिष्ठाता अन्तिकादिव पश्यति । य स्तायन्मन्यते चरन्तसर्वे
 देवा इदं विदुः ॥ १ ॥ यस्तिष्ठति चरति यश्च वञ्चति यो निलायं चरति यः
 प्रतङ्गम् । द्वौ सन्निपद्य यन्मन्त्रयेते राजा तद् वेद वरुणस्तृतीयः ॥ २ ॥ उतेयं
 भूमिर्वरुणस्य राज्ञ उतासौ द्यौर्वृहती दूरेऽन्ता । उतो समुद्रौ वरुणस्य कुक्षी
 उतास्मिन्नल्प उदके निलीनः ॥ ३ ॥ उत यो द्यामति सर्पात् परस्ताम् स
 मुच्यते वरुणस्य राज्ञः । दिव स्पशः प्र चरन्तीदमस्य सहस्राक्ष अति पश्यन्ति
 भूमिम् ॥ ४ ॥ सर्वं तद् राजा वरुणो वि चेष्टे यदन्तरा रोदसी यत् परस्तात् ।
 संख्याता अस्य निमिषो जनानामप्रचानिव श्रमी निर्मिनोति तानि ॥ ५ ॥ ये ते
 पाशावरुण सप्तसप्त त्रेधा तिष्ठन्ति विषिता रुशन्तः । छिनन्तु सर्वे अनृतं वदन्तं यः
 सत्यवाद्यति तं सृजन्तु ॥ ६ ॥ शतेन पाशैरभि धेहि वरुणै न मा ते मोच्यन्तु-
 वाक् नृचक्षः । आस्तां जालम् उदरं श्रंशयित्वा कोश इवाबन्धः परिकृत्यमानः

॥ ७ ॥ यः समाम्योऽवरुणो यो व्याम्योऽयः संदेश्योऽवरुणो यो विदेश्यः ।
यो देवो वरुणो यश्च मानुषः ॥ ८ ॥ तैस्त्वा सर्वैरभिष्यामि पार्श्वरसावाग्ध्या-
यणामुष्याः पुत्र । तानु ते सर्वाननुसंदिशामि ॥ ९ ॥

॥ १७ ॥ ईशानां त्वा भेषजानामुज्जेषु आरभामहे । चक्रे सहस्रवीर्यं सर्वस्मा
ओषधे त्वा ॥ १ ॥ सत्यजितं शपथयार्वनीं सहमानां पुनः सराम् । सर्वाः
समह्वयोषधीरितो नः पारयादिति ॥ २ ॥ या शशाप शपनेन याधं मूरमादधे ।
या रसस्य हरणाय जातमारेभे तोकमत्तु सा ॥ ३ ॥ यां ते चक्रुरामे पात्रे यां
चकुर्नीललोहिते । आमे मांसे कृत्यां यां चकुस्तया कृत्याकृतो जहि ॥ ४ ॥
दौध्वप्यं दौर्जीवित्यं रत्नो अश्वमगर्यः । दुर्गाम्नीः सर्वा दुर्वाचस्ता अस्मन्ना-
शयामसि ॥ ५ ॥ क्षुधामारं तृष्णामारमगोतामनपत्यताम् । अपामार्गं त्वया वयं
सर्वं तदपमृज्महे ॥ ६ ॥ तृष्णामारं क्षुधामारमथो अक्षपराजयम् । अपामार्गं
त्वया वयं सर्वं तदपमृज्महे ॥ ७ ॥ अपामार्गं ओषधीनां सर्वासामेक इद् वशी
तेन ते मृज्य आस्थितमथ त्वमगदश्चर ॥ ८ ॥

॥ १८ ॥ समं ज्योतिः सूर्येणाह्वा रात्रीं समावती । कृणोमि सत्यमृतयेऽरुमाः
सेन्तु कृत्वरीः ॥ १ ॥ यो देवाः कृत्या कृत्वा हरादविदुषो गृहम् । वत्सो
धारुरिव मातरं तं प्रत्यगुप पथताम् ॥ २ ॥ अमा कृत्वा पाप्मानं यस्तेनान्यं जिघां-
सति । अश्मानस्तस्यां दग्धया बहुलाः फट् करिकृति ॥ ३ ॥ सहस्रधामन्
विशिखान् विग्रीवाञ्छायया त्वम् । प्रति स्म चक्रुपे कृत्यां प्रियां प्रियावते हर
॥ ४ ॥ अनयाहमोषध्या सर्वाः कृत्या अदूदुपम् । यां क्षेत्रे चकुर्या गोषु यां वा
ते पुरुषेषु ॥ ५ ॥ यश्चकार न शशाक कर्तुं शश्रे पादमङ्कुरिम् । चकार भद्रम-
स्मभ्यमात्मने तपनं तु सः ॥ ६ ॥ अपामार्गोऽप्यं मार्ष्टुं क्षेत्रियं शपथश्च यः ।
अपाह यातुधानीरप सर्वा अरार्यः ॥ ७ ॥ अपमृज्ययातुधानानप सर्वा अमर्यः ।
अपामार्गं त्वया वयं सर्वं तदपं मृज्महे ॥ ८ ॥

॥ १९ ॥ उतो अस्यबन्धुकुदुतो अमि नु जामिकृत् । उतो कृत्या कृतः
प्रजां नडमिवा च्छिन्धि वार्षिकम् ॥ १ ॥ ब्राह्मणेन पर्युक्तामि कण्वेन नार्षदेन ।
सेनैवैषि त्विषीमती न तत्र भयमस्ति यत्र ग्रामोष्योषधे ॥ २ ॥ अग्रमेष्योष-

धीनां ष्योतिर्वेवाभिदीपयन् । उत ज्ञातामि पाकस्याथो हन्तासि रक्षसः ॥ ३ ॥
यददो देवा असुरांस्त्वयाग्रे निरकुर्वत । ततस्त्वमध्योषधेपामागो अजायथाः
॥ ४ ॥ विभिन्दती शतशाखा विभिन्दन् नाम ते पिता । प्रत्यग् वि भिन्धि त्वं
तं यो अस्मां अभिदासति ॥ ५ ॥ असद् भूम्याः समभवत् तद्यामेति महद् व्यचः
तद् वै ततो विधूपायत् प्रत्यक् कर्तारिमृच्छतु ॥ ६ ॥ प्रत्यङ् हि सम्बभूविथ प्रती-
चीनफलस्त्वम् । सर्वान् मच्छपथ्यं अधि वरीयो यावया वधम् ॥ ७ ॥ शतेन मा
परि पाहि सहस्रेणाभि रक्ष मा । इन्द्रस्ते वीरुधां पत उग्र ओज्मानमा दधत् ॥ ८ ॥

॥ २० ॥ आ पश्यति प्रति पश्यति परा पश्यति पश्यति । दिवमन्तरिक्षमाद्-
भूमिं सर्वं तद् देवि पश्यति ॥ १ ॥ तिस्रो दिवस्तिस्त्रः पृथिवीः षट् चेमाः प्रदिशः
पृथक् । त्वयाहं सर्वा भूतानि पश्यानि देव्योषधे ॥ २ ॥ दिव्यस्य सुपर्णस्य
तस्य हासि कनीनिका । सा भूमिमा रुरोहिथ वहां आन्ता वधूरिव ॥ ३ ॥ तां
मे सहस्राक्षो देवो दक्षिणे हस्त आ दधत् । तयाहं सर्वं पश्यामि यश्च शूद्र उता-
र्यः ॥ ४ ॥ आविष्कृणुष्व रूपाणि मात्मानमप गूहयाः । अथो सहस्रचक्षो त्वं
प्रति पश्याः किमीदिनः ॥ ५ ॥ दर्शय मा यातुधानान् दर्शय यातुधान्यः ।
पिशाचान्त्सर्वान् दर्शयेति त्वा रभ ओषधे ॥ ६ ॥ कश्यपस्य चक्षुरसि शुन्याश्च
चतुरक्षाः । वीप्रे सूर्यमिव सर्पन्तं मा पिशाचं तिरस्करः ॥ ७ ॥ उदग्रं
परिपाणाद् यातुधानं किमीदिनम् । तेनाहं सर्वं पश्याम्युत शूद्रमुतार्यम् ॥ ८ ॥ यो
अन्तरिक्षेण पतति दिवं यश्चातिसर्पति । भूमिं यो मन्यते नाथं तं पिशाचं प्र
दर्शय ॥ ९ ॥

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥

॥ २१ ॥ आ गावो अगमन्नुत भद्रमक्रन्त्सीदन्तु गोष्ठे रणयन्त्वस्मे । प्रजा-
वतीः पुठरूपा इह स्युरिन्द्राय पूर्वीरुपगो दुहानाः ॥ १ ॥ इन्द्रो यज्ज्वने गृणते
च शिक्तं उपेद् ददाति न स्वं मुपायति । भूयोभूयो रयिमिदस्य वर्धयन्नाभिजे
खिल्ये नि दधाति देवयुम् ॥ २ ॥ न ता नशन्ति न दभाति तस्करो नासामा-
मित्रो व्यथिरा दधर्षति । देवाश्च याभिर्यजते ददाति च ष्योगित् तारिभिः सचते
गोपतिः सह ॥ ३ ॥ न ता अवी रेणुककाटो श्रुते न संस्कृतग्रमुप यन्ति ता अभि ।

उरुगायममयं तस्य ता अनु गावो मर्तस्य वि चरन्ति यश्वनः ॥ ४ ॥ गावो
भगो गाव इन्द्रो म इच्छाद् गावः सोमस्य प्रथमस्य भक्तः । इमा या गावः स
जनास इन्द्र म इच्छामि दृदा मनसा चिदिन्द्रम् ॥ ५ ॥ यूयं गावो मेदयथा
कुशं चिदश्रीरं चित् कृणुथा सुप्रतीकम् । भद्रं गृहं कृणुथ भद्रवाचो बृहद् बोवयं
उच्यते सभासु ॥ ६ ॥ प्रजावतीः सूर्यवसे रुशन्तीः शुद्धा अपः सुप्रपाणे पिबन्तीः ।
मा व स्तेन ईशत माघशंसः परि वो रुद्रस्य हेतिर्वृणक्तु ॥ ७ ॥

॥ २२ ॥ इममिन्द्र वर्धय क्षत्रियं म इमं विशामेक वृषं कृणु त्वम् । निर-
मित्रानक्ष्णह्यस्य सर्वास्तान् रन्धयास्मा अहमुत्तरेषु ॥ १ ॥ एमं भेज ग्रामे अश्वेषु
गोषु निष्टं भेज यो अमित्रो अस्य । वर्षम क्षत्राणामयमस्तु राजेन्द्र शत्रुं रन्धय सर्वमस्मै
॥ २ ॥ अयमस्तु धनपतिर्धनानामयं विशां विरपतिरस्तु राजा । अस्मिन्निन्द्र महि-
वर्चीसि धेह्यवर्चसं कृणुहि शत्रुमस्य ॥ ३ ॥ अस्मै द्यावापृथिवी भूरिवामं दुहाथां घर्मदुधै
इव धेनू । अयं राजाप्रिय इन्द्रस्य भूयात् प्रियो गवामोषधीनां पशूनाम् ॥ ४ ॥
युनजिम त उत्तरावन्तमिन्द्रं येन जयन्ति न पराजयन्ते । यस्त्वा करदेकवृषं जना-
नामुत राज्ञामुत्तमं मानवानाम् ॥ ५ ॥ उत्तरस्त्वमधरे ते सपत्ना ये के च राजन्
प्रतिशत्रवस्ते । एकवृष इन्द्रसखा जिगीवाब् छत्रूयतामा भेरा भोजनानि ॥ ६ ॥
सिंहप्रतीको विशो अद्भि सर्वा व्याघ्रप्रतीकोव बाधस्व शत्रून् । एकवृष इन्द्रसखा
जिगीवाब् छत्रूयतामा सिंहा भोजनानि ॥ ७ ॥

॥ २३ ॥ अग्नेर्मन्वे प्रथमस्य प्रचेतसः पाञ्चजन्यस्य बहुधा यमिन्धते ।
विशोविशः प्रविशिवांसमीमहे स नो मुञ्चत्वंहसः ॥ १ ॥ यथा हव्यं वहसि जात-
वेदो यथा यज्ञं कल्पयासि प्रजानन् । एवा देवेभ्यः सुमतिं न आ वह स० ॥ २ ॥
यामन्यामन्नपयुक्तं वहिष्ठं कर्मन्कर्मन्नाभगम् । अग्निमीडे रजोहर्णं यतवृधं घृताहुतं
स० ॥ ३ ॥ सुजातं जातवेदसमग्निं वैश्वानरं विभुम् । हव्यवाहं हवामहे स०
॥ ४ ॥ येन ऋषयो बलमघोतयन् युजा येनासुराणामयुवन्त मायाः । येना-
ग्निना पृणीनिन्द्रो जिगाय स० ॥ ५ ॥ येन देवा अमृतमन्वर्विन्दन् येनौषधीर्मधु-
मतीरकृण्वन् । येन देवाः स्वराभरन्त्स० ॥ ६ ॥ यस्येदं प्रदिशि यद् विरो-
चते यज्जातं जनितुर्व्यं च केवलम् । स्तौम्यग्निं नाथितो जोहवीमि स नो
मुञ्चत्वंहसः ॥ ७ ॥

॥ २४ ॥ इन्द्रस्य मन्महे शश्वदिदस्य मन्महे वृत्रघ्न स्तोमा उप मेम आगुः ।
यो दाशुषः सुकृतो हवमेति स नो मुञ्चत्वंहसः ॥ १ ॥ य उग्रीणासुप्रवाहुर्ययुर्यो
दानवानां बलमारुरोज । येन जिताः सिन्धवो येन गावः स० ॥ २ ॥ यश्चर्ष-
णिप्रो वृषभः स्वविद् यस्मै ग्रावाणः प्रवदन्ति नृमणम् । यस्याध्वरः सप्तहोता
मदिष्ठः स० ॥ ३ ॥ यस्य वशासं ऋषभासं उक्ष्णो यस्मै मीयन्ते स्वरवः स्वविदे ।
यस्मै शुक्रः पर्वते ब्रह्मशुम्भितः स० ॥ ४ ॥ यस्य जुष्टिं सोमिनः कामयन्ते यं
हवन्त इषुमन्तं गविष्ठौ । यस्मिन्नर्कः शिश्रिये यस्मिन्भोजः स० ॥ ५ ॥ यः प्रथमः
कर्मकृत्याय जज्ञे यस्य वीर्यं प्रथमस्यानुबुद्धम् । येनोद्यतो वज्रोभ्यायताहि स० ॥ ६ ॥
यः सङ्ग्रामान् नयति सं युधे वशी यः पुष्टानि सं सृजति हयानि । स्तौमीन्द्रं
नाथितो जोहवीमि म नो मुञ्चत्वंहसः ॥ ७ ॥

॥ २५ ॥ वायोः संवितुर्विदधानि मन्महे यावात्मन्वद् विशथो यौ च रक्षथः ।
यौ विश्वस्य परिभू बभूवथुस्तौ नो मुञ्चतमंहसः ॥ १ ॥ ययोः सङ्ख्याता वरिमा
पार्थिवानि याभ्यां रजो युपितमन्तरिक्षे । ययोः प्रायं नान्वानशे कश्चन
तौ० ॥ २ ॥ तव द्योते नि विशन्ते जनासस्त्वय्युदिते प्रेरते चित्रमानो । युवं वायो
सविता च भुवनानि रक्षथस्तौ० ॥ ३ ॥ अपेतो वायो सविता च दुष्कृतमप
रक्षांसि शिर्मिदां च सेधतम् । स हूर्जया सृजथः सं बलेन तौ० ॥ ४ ॥ रयि
मे पोषं सवितोत वायुस्तनू दक्षमा सुवतां सुशेवम् । अयक्ष्मतातिं मह इह धेनुं
तौ० ॥ ५ ॥ प्र सुमतिं सवितर्वाय ऊतये महस्वन्तं मत्सरं मादयाथः । अर्वाग्
वामस्य प्रवतो नि यच्छतं तौ० ॥ ६ ॥ उप श्रेष्ठां न आशिपो देवयोर्धामन्नस्थि-
रन् । स्तौमि देवं सवितारं च वायुं तौ नो मुञ्चतमंहसः ॥ ७ ॥

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥

॥ २६ ॥ मन्वे वां द्यावापृथिवी सुमोजसौ सचेतसौ ये अप्रथेथामतितायो-
जनानि । प्रतिष्ठे ह्यभवतं वसूनां ते नो मुञ्चतमंहसः ॥ १ ॥ प्रतिष्ठे ह्यभवतं वसूनां
प्रवृद्धे देवी सुभगे उरूची । द्यावापृथिवी भवतं मे स्योने ते० ॥ २ ॥ असन्तापे
मुतर्पसौ हुवेहमुर्वी गम्भीरे कविभिर्नमस्ये । द्या० ॥ ३ ॥ ये अमृतं विभ्रथो ये
हवींषि ये स्रोत्या विभ्रथो ये मनुष्यान् । द्या० ॥ ४ ॥ ये उस्निया विभ्रथो ये
वनस्पतीन् ययोर्वी विश्वा भुवनान्यन्तः । द्या० ॥ ५ ॥ ये कीलालेन तर्पयथो

ये घृतेन याभ्यामृतेन किं चन शक्नुवन्ति । द्यावापृथिवी भवंतं मे स्योने ते०
॥ ६ ॥ यन्मेदमग्निं शोचति येनयेन वा कृतं पौरुषेयाञ्च दैवात् । स्तौमि द्यावा-
पृथिवी नाथितो जोहवीमि ते नो मुञ्चतमंहसः ॥ ७ ॥

॥ २७ ॥ मरुतां मन्वे अग्निं मे ब्रुवन्तु प्रेमं वाजं वाजसाते अवन्तु । अ शूनिष
सुयमानह्व ऊतये ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥ १ ॥ उत्समर्चितं व्यचन्ति ये सदा य
आसिञ्चन्ति रसमोषधीषु । पुरो दधे मरुतः पृश्निमातृस्ते० ॥ २ ॥ पयो धेनूनां
रसमोषधीनां ज्वमर्वतां कवयो य इन्वथ । शग्मा भवन्तु मरुतो नः स्योनास्ते०
॥ ३ ॥ अपः समुद्राद् दिवमुद् बहन्ति दिवस्पृथिवीमग्निं ये सृजन्ति । ये अद्भिरी-
शाना मरुतश्चरन्ति ते० ॥ ४ ॥ ये कीलालेन तर्पयन्ति ये घृतेन ये वा वयो
मेदसा संसृजन्ति । ये अद्भिरीशाना मरुतो वर्षयन्ति ते० ॥ ५ ॥ यदीदिदं मरुतो
मारुतेन यदि देवा दैव्येनेदगारं । यूयमीशिध्वे वसवस्तस्य निष्कृतेस्ते० ॥ ६ ॥
त्विग्ममनीकं विवितं सहस्वन्मारुतं शर्धः पृतनासूग्रम् । स्तौमि मरुतो नाथितो
जोहवीमि ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥ ७ ॥

॥ २८ ॥ भवाशर्वो मन्वे वा तस्य वित्तं ययोर्वामिदं प्रदिशि यद् विरोचते ।
यावस्येशाथे द्विपदो यौ चतुष्पदस्तां नो मुञ्चतमंहसः ॥ १ ॥ ययोरभ्यध्व उत
यद् दूरे चिद् यौ विदितारिषुभृतामसिधौ । याव० ॥ २ ॥ मह्यन्नाक्षौ वृत्रहणा हुवे-
हं दूरेगन्ध्यूती स्तुवन्मयुगौ । याव० ॥ ३ ॥ यावारेभ्यो बहु साकमग्रे प्र चेद-
स्नाष्टमभिमां जनेषु । याव० ॥ ४ ॥ ययोर्विधाक्नापपद्यते कश्चनान्तर्देवेषूत मानु-
षेषु । याव० ॥ ५ ॥ यः कृत्याकृत् मूलकृद् यातुधानो नि तस्मिन् धत्तं वज्रमुग्रौ ।
यावस्येशाथे द्विपदो यौ चतुष्पदस्तां ॥ ६ ॥ अग्निं नो ब्रूतं पृतनासूग्रौ सं
वज्रेण सृजन्तं यः किमीदी । स्तौमि भवाशर्वो नाथितो जोहवीमि तौ नो मुञ्च-
तमंहसः ॥ ७ ॥

॥ २९ ॥ मन्वे वा मित्रावरुणावृतावृधौ सचेतमौ बृहणो यौ नुदेथे । प्र
मत्यावानमवथो भरेषु तौ नो मुञ्चतमंहसः ॥ १ ॥ सचेतमौ बृहणो यौ नुदेथे
प्र मत्यावानमवथो भरेषु । यौ गच्छथो नृचक्षसौ बभ्रुणा सुतं तौ० ॥ २ ॥
यावज्जिगमवथो यावगस्ति मित्रावरुणा जमदग्निमग्निम् । यो कश्यपमवथो यौ
वसिष्ठं तौ० ॥ ३ ॥ यौ श्यावाश्वमवथो वध्यं मित्रावरुणा पुरुमीढमग्निम् ।

यौ विमदमवथः सप्तवध्नि तौ० ॥ ४ ॥ यौ भरद्वाजमवथो यौ गविष्ठिरं विश्वा-
भिन्नं वरुण मित्रं कुत्सम् । यौ कक्षीवन्तमवथः प्रोत कण्वं तौ० ॥ ५ ॥ यौ
मेधातिथिमवथो यौ विशोकं मित्रावरुणावुशनो काव्यं यौ । यौ गोतममवथः
प्रोत मुद्रलं तौ० ॥ ६ ॥ ययो रथः सत्यवर्त्मजुररिशिमिथुया चरन्तमभियाति
दूषयन् । स्तौमि मित्रावरुणौ नाथितो जोहवीमि तौ नो मुञ्चतमंहसः ॥ ७ ॥

॥ ३० ॥ अहं रुद्रेभिर्वसुभिश्चराम्यहमादित्यैरुत विश्वदेवैः । अहं मित्रावरु-
णोभा विभर्म्यहमिन्द्राग्नी अहमश्विनोभा ॥ १ ॥ अहं राष्ट्रीं सङ्गमनी वसनां चिकितुषीं
प्रथमा यज्ञियानाम् । ता मां देवा व्यदधुः पुरुत्रा भूरिस्थानां भूर्योवेशयन्तः ॥ २ ॥
अहमेव स्वयमिदं वदामि जुष्टं देवानामुत मानुषाणाम् । यं कामये तन्तमुग्रं कृणोमि
तं ब्रह्माणं तमृषिं तं सुमेधाम् ॥ ३ ॥ मया सोऽन्नमाप्ति यो विपश्यति यः प्रा-
णति य ईं शृणोत्युक्तम् । अमन्तवो मां त उप क्षियन्ति श्रुधि श्रुत अद्वेयं ते व-
दामि ॥ ४ ॥ अहं रुद्राय धनुरा तनोमि ब्रह्माद्विषे शरंवे हन्तवा उ । अहं जनाय
समदं कृणोम्यहं धावापृथिवी आ विवेश ॥ ५ ॥ अहं सोममाहनसं विभर्म्यहं
स्वष्टारमुत पूषणं भगम् । अहं दधामि द्रविणा हविष्मते सुप्रव्याऽयजमानाय
सुन्वते ॥ ६ ॥ अहं सुवे पितरमस्य मूर्धन्मस योनिरप्स्वन्तः संपुद्रे । ततो वितिष्ठे
ध्रुवनानि विश्वोत्तामं द्यां वर्ष्मणोप स्पृशामि ॥ ७ ॥ अहमेव घातं इव प्र वाम्या
रभमाणा ध्रुवनानि विश्वा । परो दिवो पर एना पृथिव्यैतावती महिम्ना सं बभूव ॥ ८ ॥

॥ इति षष्ठोऽनुवाकः ॥

॥ ३१ ॥ स्वयां मन्यो सरथमारुजन्तो हर्षमाणा हृषितासो मरुत्वन् । ति-
ग्मेष्व आयुधा संशिशाना उप प्र यन्तु नरो अग्निरूपाः ॥ १ ॥ अग्निरिव मन्यो
त्वषितः सहस्र सेनानीनः सहुरे दूत एधि । हत्वाय शत्रून् विभजस्व वेद आजो
मिमानी वि वृधो नुदस्व ॥ २ ॥ सहस्व मन्यो अभिमातिमस्मै रुजन् मुणन् प्रमुणन्
प्रेहि शत्रून् । उग्रं ते पाजो नन्वा ररुध्रे वशी वशं नयासा एकज त्वम् ॥ ३ ॥ एको
बहुनामसि मन्य इडिता विशांविशं युद्धाय सं शिशाधि । अकृत्तरुक्त्या युजा वयं
धुमन्तं घोषं विजयाय कृणमसि ॥ ४ ॥ विजेषकदिन्द्र इवानवन्नवोऽस्माकं मन्यो
अधिपा मवेह । मियं ते नाम सहुरे गृणीमसि विद्या तमुत्सं यत् आबभूथ ॥ ५ ॥
आधूत्या सहजा वज्रं सायक सहो विभर्षि सहभूत उत्तरम् । कृत्वा नो मन्यो

सह मेघेधि महाधनस्य पुरुहूत संसृजि ॥ ६ ॥ संसृष्टं धनमुभयं समाकृतमस्मभ्यं
धत्तां वरुणश्च मन्युः । भियो दधाना हृदयेषु शत्रवः पराजितासो अप नि
क्षयन्ताम् ॥ ७ ॥

॥ ३२ ॥ यस्ते मन्योर्विधद् वज्र सायक सह ओजः पुष्यति विश्वमानुषक ।
साह्याम दासमार्यं त्वया युजा वयं सहस्कृतेन सहसा सहस्वता ॥ १ ॥ मन्युरिन्द्रो
मन्युरेवास देवो मन्युर्होता वरुणो जातवेदाः । मन्युर्विशं ईडते मानुषीर्याः पाहि
नो मन्यो तपसा सजोषाः ॥ २ ॥ अमीहि मन्योतवसस्तवीयान् तपसा युजा वि जहि
शत्रून् । अमित्रहा वृत्रहा दस्युहा च विश्वा वसून्या भेरा त्वं नः ॥ ३ ॥ त्वं हि
मन्यो अमिभृत्योजाः स्वयंभूर्भामो अभिमातिषाहः । विश्वचर्षणिः सहृगिः सही-
यानस्मास्वोजः पृतेनासु धेहि ॥ ४ ॥ अभागः सन्नप परेतो अस्मि तव कृत्वा
तविषस्य प्रचेतः । तं त्वा मन्यो अक्रतुर्जिहीडाहं स्वा तनूर्बलदावा न एहि ॥ ५ ॥
अयं ते अस्म्युप न एह्यर्वाङ् प्रतीचीनः सहुरे विश्वदावन् । मन्यो वज्रिह्मभि न
आ ववृत्स्व इनाव दस्यूरुत बोध्यापेः ॥ ६ ॥ अभि प्रेहि दक्षिणतो भवा नोधा
वुत्राणि जङ्घनाव भूरि । जुहोमि ते धरुणं मध्वो अग्रमुमावुपांशु प्रथमा पिबाव ॥ ७ ॥

॥ ३३ ॥ अप नः शोशुचदधमग्ने शुशुग्ध्या गयिम् । अप नः शोशुचदधम् ॥ १ ॥
सुक्षेत्रिया सुगातुया वसूया च यजामहे अप० ॥ २ ॥ प्रयद् भन्दिष्ठ एषां प्रास्मा-
कासश्च सूरयः । अप० ॥ ३ ॥ प्रयत् ते अग्ने सूरयो जायेमहि प्र ते वयम् ।
अप० ॥ ४ ॥ प्र यदग्नेः सहस्वतो विश्वतो यन्ति भानवः । अप० ॥ ५ ॥ त्वं
हि विश्वतोमुख विश्वतः परिभूरसि । अप० ॥ ६ ॥ द्विपो नो विश्वतोमुखाति
मावेव पारय । अप० ॥ ७ ॥ सनः सिन्धुमिव नावार्ति पर्षा स्वस्तये । अप नः
शोशुचदधम् ॥ ८ ॥

॥ ३४ ॥ ब्रह्मास्य शीर्षं बृहदस्य पुष्टं वामदेव्यमुदरमोदनस्य । छन्दांसि-
पक्षौ मुखमस्य सत्यं विष्टारी जातस्तपसोधि यज्ञः ॥ १ ॥ अनस्थाः पूताः पर्व-
नेन शुद्धाः शुचयः शुचिमपि यन्ति लोकम् । नैषां शिश्रं प्र दहति जातवेदाः
स्वर्गे लोके बहु स्त्रैणमेषाम् ॥ २ ॥ विष्टारिणमोदनं ये पचन्ति नैनानवर्तिः
सचते कदा चन । आस्तेयम् उप याति देवान्सं गन्धर्वैर्मिद ते सोम्येभिः ॥ ३ ॥
विष्टारिणमोदनं ये पचन्ति नैनान् यमः परि मुष्णाति रेतः । रथी ह भूत्वा रथ

यान् ईयते पक्षी ह भूत्वाति दिवः समैति ॥ ४ ॥ एष यज्ञानां विततो बहिष्ठो
विष्टारिणं पक्वा दिवमा विवेश । आण्डीकं कुमुदं सं तनोति विसं शालूकं
शफको मलाली । एतास्त्वा धारा उप यन्तु सर्वाः स्वर्गे लोके मधुमत् पिन्वमाना
उप त्वा तिष्ठन्तु पुष्करिणीः समन्ताः ॥ ५ ॥ घृतहृदा मधुकूलाः सुरोदकाः
क्षीरेण पूर्णा उदकेन दध्ना । एतास्त्वा ० ॥ ६ ॥ चतुरः कुम्भाश्चतुर्धा ददामि
क्षीरेण पूर्णा उदकेन दध्ना । एतास्त्वा धारा उप यन्तु सर्वाः स्वर्गे लोके मधु-
मत् पिन्वमाना उप त्वा तिष्ठन्तु पुष्करिणीः समन्ताः ॥ ७ ॥ इमोदनं निदधे
ब्राह्मणेषु विष्टारिणं लोकजितं स्वर्गम् । स मे मा क्षेष्ट स्वधया पिन्वमानो विश्व-
रूपा धेनुः कामदुर्घा मे अस्तु ॥ ८ ॥

॥ ३५ ॥ यमोदनं प्रथमजा अतस्य प्रजापतिस्तपसा ब्रह्मणोपचत् । यो
लोकानां विष्टतिर्नाभिरेषात् तेनौदनेनाति तराणि मृत्युम् ॥ १ ॥ येनातरन् भूत-
कृतोति मृत्युं यमन्वविन्दन् तपसा श्रमेण । यं पपाच ब्रह्मणे ब्रह्म पूर्वं तेनौ ॥ २ ॥
यो दाधार पृथिवीं विश्वभोजनं यो अन्तरिक्षमावृणाद् रसेन । यो अस्तस्नाद्
दिवमुर्ध्वो महिम्ना तेनौ ॥ ३ ॥ यस्मान्मासा निर्मितारिंशदराः संवत्सरो
यस्मान्निर्मितो द्वादशारः । अहोरात्रा यं परियन्तो नापुस्तेनौ ॥ ४ ॥ यः प्राणदः
प्राणदवान् बभूव यस्मै लोका घृतवन्तः क्षरन्ति । उद्योतिष्मतीः प्रदिशो यस्य
सर्वास्तेनौ ॥ ५ ॥ यस्मात् पक्वादमृतं सम्बभूव यो गायत्र्या अधिपतिर्बभूव ।
यस्मिन् वेदा निर्हिता विश्वरूपास्तेनौदनेनाति तराणि मृत्युम् ॥ ६ ॥ अर्बं बाधे
क्षिपन्तं देवपीयुं सपत्ना ये मेप ते भवन्तु । ब्रह्मोदनं विश्वजितं पचामि शृण्वन्तु
मे अर्धानस्य देवाः ॥ ७ ॥

॥ इति सप्तमोऽनुवाकः ॥

॥ ३६ ॥ तान्सत्यौजाः प्र दहत्वभिर्वैश्वानरो वृषा । यो नो दुरस्याद्
दिप्साच्चाथो यो नो अरातियात् ॥ १ ॥ यो नो दिप्सदादिप्सतो दिप्सतो यश्च दिप्सति ।
वैश्वानरस्य दंष्ट्रयोरग्नेरपि दधामि तम् ॥ २ ॥ य आगरे मुगयन्ते प्रतिक्रोशे
मावास्ये । क्रव्यादो अन्यान् दिप्सतः सर्वास्तान्सहसा सहे ॥ ३ ॥ सहे पिशा-
चान्सहसैषां द्रविणं ददे । सर्वान् दुरस्यतो हन्मि सं म आकृतिर्ध्वयताम् ॥ ४ ॥

ये देवास्तेनहासन्ते सूर्येण मिमते जवम् । नदीषु पर्वतेषु ये सं तैः पशुभिर्विदे ॥ ५ ॥
 तर्पनो अस्मि पिशाचानां घ्राघ्रो गोमतामिव । स्नानः सिंहमिव दृष्ट्वा ते न विन्दते
 न्यञ्चनम् ॥ ६ ॥ न पिशाचैः सं शवनोमि न स्तेनैर्न वनर्गुभिः । पिशाचास्तस्मा-
 अशयन्ति यमहं ग्राममाविशे ॥ ७ ॥ यं ग्राममाविशते इदमुग्रं सद्यो मम ।
 पिशाचास्तस्माअशयन्ति न पापमुप जानते ॥ ८ ॥ ये मा क्रोधयन्ति लपिता हस्तिनं
 मशका इव । तानहं मन्ये दुर्हितान् जने अल्पशयूनिव ॥ ९ ॥ अमि तं निर्ऋतिर्ध-
 त्तामश्वमिवाश्वभि धान्या । मन्वो यो मष्टं कुर्ध्यति स उ पाशाज्ज मुच्यते ॥ १० ॥

॥ ३७ ॥ त्वया पूर्वमथर्वाणो जघ्नू रत्नांस्योषधे । त्वया जघान कश्यपस्त्वया
 कण्वो अगस्त्यः ॥ १ ॥ त्वया वयमप्सरसो गन्धर्वाश्चातयामहे । अजङ्गमज-
 रज्ञः सर्वान् गन्धेन नाशय ॥ २ ॥ नदीं यन्त्वप्सरसोऽपां तारमवश्रसम् । गुल्गुलूः
 पीला नल्लघौः क्षगन्धिः प्रमन्दनी । तत् परेताप्सरसः प्रतिबुद्धा अभूतन ॥ ३ ॥
 यत्राश्रयथा न्यग्रोर्धा महावृक्षाः शिखण्डिनः । तत् परेताप्सरसः प्रतिबुद्धा अभू-
 तन ॥ ४ ॥ यत्र वः प्रेक्षा हरिता अर्जुना उत यत्राघाटाः कर्कर्यैः संवदन्ति । तत्
 परेताप्सरसः प्रतिबुद्धा अभूतन ॥ ५ ॥ एयमगन्धर्वधीनां वीरुधां वीर्यावती । अजमृ-
 ङ्गथराट्की तीक्ष्णशृङ्गी व्यृषतु ॥ ६ ॥ आनृत्यतः शिखण्डिनो गन्धर्वस्याप्सरापतेः ।
 भिनवि मुक्तावपि यामि शेषः ॥ ७ ॥ भीमा इन्द्रस्य हेतयः शतमृष्टीर्यस्मयीः ।
 तामिहविरदान् गन्धर्वानवकादान् व्यृषतु ॥ ८ ॥ भीमा इन्द्रस्य हेतयः शतमृ-
 ष्टीर्हिरययीः । तामिहविरदान् गन्धर्वानवकादान् व्यृषतु ॥ ९ ॥ अवकादा-
 नमिशोचानप्सु ज्योतय मामकान् । पिशाचान् सर्वानोषधे प्र मृणीहि सहस्व
 च ॥ १० ॥ श्वेवैकः कपिरिवैकः कुमारः सर्वकेशकः । प्रियो दश इव भुत्वा
 गन्धर्वः संचते स्त्रियम् तमितो नाशयामसि ब्रह्मणा वीर्यावता ॥ ११ ॥ जाया
 इद्वो अप्सरसो गन्धर्वाः पतयो युयम् । अप धावतामर्त्या मर्त्यान् मा संचध्वम् ॥ १२ ॥

॥ ३८ ॥ उद्भिन्दतीं सञ्जयन्तीमप्सरां साधुदेविनीम् । ग्लोहं कृतानि कृणवा-
 नामप्सरां तामिह हुवे ॥ १ ॥ विचिन्वतीमाकिरन्तीमप्सरां साधुदेविनीम् । ग्लोहं
 कृतानि गृह्णानामप्सरां तामिह हुवे ॥ २ ॥ यायैः परिनृत्यत्याददाना कृतं ग्लहात् ।
 सा नः कृतानि सीषती प्रहामामोतु मायया । सा नः पर्यस्वत्यैतु मा नो जैषुरिदं
 धनम् ॥ ३ ॥ या अक्षेपु प्रमोदन्ते शुच क्रोधं च बिभ्रती । आनन्दिनीं प्रमोदिनीं-
 मप्सरां तामिह हुवे ॥ ४ ॥ सूर्यस्य रश्मीननु याः संचरन्ति मरीचीर्वा या अनु-

संचरन्ति । यासांमृषभो दूरतो वाजिनीवान्त्सद्यः सर्वान् लोकान् पर्येति रक्षन् ।
स नं ऐतु होममिमं जुषाणोऽन्तरिक्षेण सह वाजिनीवान् ॥ ५ ॥ अन्तरिक्षेण सह
वाजिनीवन् कर्का वत्सामिह रक्ष वाजिन् । इमे ते स्तोका बह्वला एह्यर्वाङ्मियं ते
कर्काह ते मनोस्तु ॥ ६ ॥ अन्तरिक्षेण सह वाजिनीवन् । कर्का वत्सामिह रक्ष वाजिन् ।
अयं घासो अयं व्रज इह वत्सां नि बभ्रीमः । यथानाम व ईशमहे स्वाहा ॥ ७ ॥

॥ ३६ ॥ पृथिव्यामग्नये समनमन्त्स आध्नोत् । यथा पृथिव्यामग्नये सम-
नमन्नेवा मह्यं संनमः सं नमन्तु ॥ १ ॥ पृथिवी धेनुस्तस्या अग्निरवत्सः । सा
मेग्निनो वत्सेनेषमूर्जं कामं दुहाम् । आयुः प्रथमं प्रजां पोषं रयिं स्वाहा ॥ २ ॥
अन्तरिक्षे वायवे समनमन्त्स आध्नोत् । यथान्तरिक्षे वायवे समनमन्नेवा मह्यं
संनमः सं नमन्तु ॥ ३ ॥ अन्तरिक्षं धेनुस्तस्या वायुर्वत्सः । सा मे वायुना वत्से-
नेषमूर्जं ०।० ॥ ४ ॥ दिव्यादित्याय समनमन्त्स आध्नोत् । यथादिव्यादित्याय
समनमन्नेवा मह्यं संनमः सं नमन्तु ॥ ५ ॥ द्यौर्धेनुस्तस्या आदित्योवत्सः सा
मे आदित्येन वत्सेनेषमूर्जं ०।० ॥ ६ ॥ दिक्षु चन्द्राय समनमन्त्स आध्नोत् ।
यथा दिक्षु चन्द्राय समनमन्नेवा मह्यं संनमः सं नमन्तु ॥ ७ ॥ दिशो धेनव-
स्तासां चन्द्रो वत्सः । ता मे चन्द्रेण वत्सेनेषमूर्जं कामं दुहाम् । आयुः प्रथमं
प्रजां पोषं रयिं स्वाहा ॥ ८ ॥ अग्नावग्निरश्नोति प्रविष्ट ऋषीणां पुत्रो अभि-
शस्तिपा उ । नमस्कारेण नमसा ते जुहोमि मा देवानां मिथुया कर्मभागम् ॥ ९ ॥
दुदा पूतं मनसा जातवेदो विश्वानि देव वयुनानि विद्वान् । सप्तास्यानि तव
जातवेदस्तेभ्यो जुहोमि स जुषस्व हव्यम् ॥ १० ॥

॥ ४० ॥ ये पुरस्ताज्जुहति जातवेदः प्राच्या दिशोभिदासन्त्यस्मान् । अधि-
मृत्वा ते पराञ्चो व्यथन्तां प्रत्यर्गेनान् प्रतिमरेण हन्मि ॥ १ ॥ ये दक्षिणतो जुहति
जातवेदो दक्षिणाया दिशोभिदासन्त्यस्मान् । यममृत्वा ते ० ॥ २ ॥ ये पश्चा-
ज्जुहति जातवेदः प्रतीच्या दिशोभिदासन्त्यस्मान् । वरुणमृत्वा ते ० ॥ ३ ॥
य उत्तरतो जुहति जातवेद उदीच्या दिशोभिदासन्त्यस्मान् । सोममृत्वा ते ०
॥ ४ ॥ ये धस्ताज्जुहति जातवेदो ध्रुवाया दिशोभिदासन्त्यस्मान् । भूमिमृत्वा

(५०)

अथर्ववेदसंहिता ।

अ० ८. सू० ४० । १४२.

ते० ॥ ५ ॥ येऽन्तरिक्षाज्जुह्वति जातवेदो व्यध्वायां दिशोभिदासन्त्यस्मान् ।
वायुमृत्वा ते० ॥ ६ ॥ य उपरिष्टाज्जुह्वति जातवेद उर्ध्वायां दिशोभिदासन्त्य-
स्मान् । सूर्यमृत्वा ते० ॥ ७ ॥ ये दिशामन्तर्देशेभ्यो जुह्वति जातवेदः सर्वाभ्यो
दिग्भ्योभिदासन्त्यस्मान् । ब्रह्मर्त्वा ते पराञ्चो व्यथन्तां प्रत्यगैनान् प्रतिसरेण
हन्मि ॥ ८ ॥

इत्यष्टमाऽनुवाकः ॥

चतुर्थं काण्डं समाप्तम् ॥

अथ पञ्चमं काण्डम् ॥

॥ १ ॥ अर्धं मन्त्रो योनिं य आ वभूवामृतासुर्वर्धमानः सुजन्मा । अर्धधासु-
 अर्जमानोहैव त्रितो धर्तादाधार त्रीणि ॥ १ ॥ आ यो धर्माणि प्रथमः ससाद-
 ततो वपूँषि कृणुपे पुरुणि । धास्युर्योनिं प्रथम आ त्रिवेशा यो वाचमनुदितां
 चिकेत ॥ २ ॥ यस्ते शोकाय तन्वं रिरेच क्षरद्विरण्यं शुच्योनु स्वाः । अत्रा-
 दधेते अमृतानि नामास्मे वस्त्राणि विश एरयन्ताम् ॥ ३ ॥ प्र यदेते प्रतरं पूर्य-
 गुः सदैःसद आतिष्ठन्तो अजुर्यम् । कविः शुपस्य मातरां रिहाणे जाम्यै धुर्य-
 पतिमेरयथाम् ॥ ४ ॥ तदूषु ते महत् पृथुज्मन् नमः कविः काव्येना कृणोमि ।
 यत सम्यञ्चावभियन्तावभि क्षामत्रा महीरोधचक्रे वावृधेते ॥ ५ ॥ सप्त मर्यादाः
 कवयस्ततस्तुस्तासामिदेकामभ्यहुरो गात् । आयोर्है स्कम्भ उपमस्य नीडे पथां
 विसर्गे धरुणेषु तस्थौ ॥ ६ ॥ उतामृतासुर्वत एमि कृण्वन्नसुरात्मा तत्त्वस्तत्
 मुमदगुः । उत वा शक्रो रत्नं दधात्यूर्जयः । या यत् सचते हविर्दाः ॥ ७ ॥ उत पुत्रः
 पितरं क्षत्रमीडे ज्येष्ठं मर्यादमह्वयन्स्वस्तये । दर्शनं नु ता वरुण यास्ते विष्टा
 आवर्ततः कृण्वो वपूँषि ॥ ८ ॥ अर्धमर्धेन पर्यसा पृणक्ष्यर्धेन शुभं वर्धसे
 अमुर । अविं वृधाम शग्मियं सखायं वरुणं पुत्रमर्दित्या इपिरम् । कविशस्तान्यस्मै
 वपूँष्यवोचाम रोदसी सत्यवाचा ॥ ९ ॥

॥ २ ॥ तदिदाम् भुवनेषु ज्येष्ठं यतो जज्ञ उग्रस्त्वेष नृमणः । सद्यो जज्ञानो
 नि रिणाति शत्रून्नु यदेनं मदन्ति विश्वजमाः ॥ १ ॥ वानुधानः शवसा भूर्योज्ञाः
 शत्रुर्दासाय भियसं दधाति । अव्यनच्च व्यनच्च सस्ति सं ते नवन्त प्रभृता
 मदेषु ॥ २ ॥ त्वे क्रतुमपि पृञ्चन्ति भूरि द्विर्यदेते त्रिर्भन्त्युमाः । स्वादोः
 स्वादीयः स्वादुना सृजा समदः सु मधु मधुनाभि योधीः ॥ ३ ॥ यदि चिन्नु त्वा
 धना जयन्तं रणेरणे अनुमदन्ति विप्राः । ओजीयः शुष्मिन्तिस्थरमा तनुष्व
 मा त्वा दभन् दुरेवासः कुशोकाः ॥ ४ ॥ त्वया वयं शशब्रह्मे रणेपु प्रपश्यन्तो
 युधेन्यानि भूरि । चोदयामि त आयुधा वनोभिः सं ते शिशामि ब्रह्मणा वयामि
 ॥ ५ ॥ नि तद् दधिपेवरे परं च यस्मिन्नाविथा वसा दुरोणे । आ स्थापयत

मातरं जिगन्तुमर्त इन्वत वर्वराणि भूरि ॥ ६ ॥ स्तुष्व वर्ष्मन् पुरुवत्मानं समृम्बा-
णमिनतममाप्तमाप्त्यानाम् । आ दर्शति शर्वसा भूर्योजाः प्र सञ्चति प्रतिमानं
पृथिव्याः ॥ ७ ॥ इमा ब्रह्म बृहद्देवः कृण्वदिन्द्राय शूषमग्रियः स्वर्षाः । महो
गोत्रस्य क्षयति स्वराजा तुराश्चिद् विश्वमर्णवत् तपस्वान् ॥ ८ ॥ एवा महान्
बृहद्देवो अथर्वाचोचत् स्वां तुन्वमिन्द्रमेव । स्वसारौ मातरिभ्वरी अरिप्रे हिन्वन्ति
चैने शर्वसा वर्धयन्ति च ॥ ९ ॥

॥ ३ ॥ ममान्ने वर्चो विद्वेष्वस्तु वयं त्वेन्धानास्तन्वं पुषेम । मह्यं नमन्तां
प्रदिशश्चतस्रस्त्वयाध्यक्षेण पृतना जयेम ॥ १ ॥ अग्रे मन्युं प्रतिनुदन् परेषां त्वं नो
गोपाः परि पाहि विश्वतः । अपाञ्चो यन्तु निवता दुरस्यवोमैषां चित्तं प्रबुधां वि नेशत्
॥ २ ॥ मम देवा विद्वे संन्तु सर्व इन्द्रवन्तो मरुतो विष्णुगग्निः । ममान्तर्दिक्षमुह-
लोकमस्तु मह्यं वातः पवतां कामायास्मै ॥ ३ ॥ मह्यं यजन्तां मम यानीष्टाकूतिः
सत्या मनसो मे अस्तु । एनो मानि गां कतमच्चनाहं । विश्वेदेवा अभि रक्षन्तु मेह
॥ ४ ॥ मयि देवा द्रविणमा यजन्तां मय्याशीरस्तु मयि देवहूतिः । देवा होतारः
सनिषन् न एतदरिष्टाः स्याम तन्वा सुवीराः ॥ ५ ॥ देवीः षडुर्वारु नः कृ-
णोत विश्वे देवास इह मादयध्वम् । मा नो विददभिमा मो अशस्तिर्मा नो विदद्
वृजिना द्वेष्ट्याया ॥ ६ ॥ तिस्रो देवीर्महि नः शर्म यच्छत प्रजायै नस्तन्वे यच्च
पुष्टम् । मा हास्महि प्रजया मा तनूभिर्मा रधाम द्विपते सोम राजन् ॥ ७ ॥
उरुव्यचा नो महिषः शर्म यच्छत्वस्मिन् हवे पुरुहूतः पुरुक्षु । स नः प्रजायै हर्यश्च
मुडेन्द्र मा नो रीरिषो मा परा दाः ॥ ८ ॥ धाता विधाता भुवनस्य यस्प-
तिर्देवः सवितामिमातिपाहः । आदित्या रुद्रा अश्विनोभादेवाः पान्तु यजमानं
निर्ऋथात् ॥ ९ ॥ ये नः सपत्ना अप्र ते भवन्तिवन्द्राग्निभ्यामव बाधामह
एनान् । आदित्या रुद्रा उपरिस्पृशो न उग्रं चेत्तारमधि राजमक्रत ॥ १० ॥
अर्वाञ्चमिन्द्रममुतो हवामहे यो गोजिद् धनजिदश्चजिद् यः । इमं नो यज्ञं विद्वे
मृणोत्वस्माकमभूर्हर्यश्च मेदी ॥ ११ ॥

॥ ४ ॥ यो गिरिष्वजायथा वीरुधां बलवत्तमः । कुपेहि त्वमनाशनतवमानं
नाशयन्नितः ॥ १ ॥ सुपर्णनुवने गिरौ जातंहिमवत्स्परि । धनैर्गभि श्रुत्वार्यन्ति
विदुर्हि तवमनाशनम् ॥ २ ॥ अश्वत्थोदेवसदनस्तृतीयस्यामितो दिवि । तत्रामृ-
तस्य चक्षुषं देवाः कुपमवन्वत ॥ ३ ॥ हिरण्ययी नौरचरुद्विरण्यबन्धना दिवि ।

तत्रामृतस्य पुष्पं देवाः कुष्ठमवन्वत ॥ ४ ॥ हिरण्ययाः पन्थान आसन्नरित्राणि
हिरण्यया । नावो हिरण्ययीरामन् याभिः कुष्ठं निरावहन् ॥ ५ ॥ इमं मे कुष्ठ
पुरुषं तमा वह तं निष्कुरु । तमु मे अगदं कृधि ॥ ६ ॥ देवेभ्यो अधि जातोमि
सोमस्यासि सखा हितः । स प्राणाय व्यानाय चक्षुषे मे अस्मै मृड ॥ ७ ॥
उदङ् जातो हिमवतः स प्राच्यां नीयसे जनम् । तत्र कुष्ठस्य नामान्युत्तमानि वि
भेजिरे ॥ ८ ॥ उत्तमो नाम कुष्टास्युत्तमो नाम ते पिता । यच्चमं च सर्वं नाशय
त्वमानं चारुसं कृधि ॥ ९ ॥ शीर्षामयमुपहत्यामद्योस्तन्वोऽरपः । कुष्ठस्तत् सर्वं
निष्करद् दैवं समह वृण्वथम् ॥ १० ॥

॥१॥ रात्री माता नभः पितर्यमा ते पितामहः । मिलाची नाम वा अमि
सा देवानामसि स्वसा ॥ १ ॥ यस्त्वा पिबति जीवति त्रायसे पुरुषं त्वम् ।
भर्त्री हि शश्वतामसि जनानां च न्यञ्चनी ॥ २ ॥ वृत्तं वृत्तमा रोहसि वृष-
ण्यन्तीव कन्यला । जयन्ती प्रत्यातिष्ठन्ती स्पर्णी नाम वा असि ॥ ३ ॥ यद्
दण्डेन यदिष्वा यद् वारुहसा कृतम् । तस्य त्वमसि निष्कृतिः सेमं निष्कृधि
पुरुषम् ॥ ४ ॥ भद्रात् प्लक्षान्निस्तिष्ठस्यश्चत्थात् खदिराज्जवात् । भद्रान्यग्रोधात्
पर्णात् सा न एह्यरुन्धति ॥ ५ ॥ हिरण्यवर्णे सुभगे सूर्यवर्णे वपुष्टमे ।
रुतं गच्छासि निष्कृते निष्कृतिर्नाम वा असि ॥ ६ ॥ हिरण्यवर्णे सुभगे शुष्मे
लोमशवक्षणे । अपामसि स्वसा लाक्षे वातो हात्मा बभूव ते ॥ ७ ॥ मिलाची
नाम कानीनोजवभु पिता तव । अथो यमस्य यः श्यावस्तस्य हास्तास्युक्षिता
॥ ८ ॥ अश्वस्यास्रनः सम्पतिता सा वद्धा अभि सिष्यदे । मरा पतत्रिणी भूत्वा
सा न एह्यरुन्धति ॥ ९ ॥

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥

॥ ६ ॥ ब्रह्म जज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद् वि सीमतः सुरुचो वेन आवः । स बुध्न्या
उपमा अस्य विष्टाः सतश्च योनिमसतश्च वि वः ॥ १ ॥ अनामा ये वः प्रथमा
यानि कर्माणि चक्रिरे । वीरान् नो अत्र मा दधन् तद् वः एतत् पुरो दधे ॥ २ ॥
सहस्रधार एव ते समस्वरन् दिवो नाके मधुजिह्वा अमश्वतः । तस्य स्पशो न
निर्मिणन्ति भूर्गयः पदेपदे पाशिनः सन्ति सेतवे ॥ ३ ॥ पर्युषु प्र धन्वा वार्ज-
सातये परि वृत्राणि सन्नाहिः । द्विषस्तदध्यर्णवेनैयसे सनिस्त्रसो नामासि त्रयो-

दशो माम् इन्द्रस्य गृहः ॥ ४ ॥ न्वेतेनारात्सीरसौ स्वाहा । तिग्मायुधौ
 तिग्महेती सुशेवौ सोमारुद्राविह सु मृडतं नः ॥ ५ ॥ अवेतेनारात्सीरसौ स्वाहा ।
 तिग्मा० ॥ ६ ॥ अपैतेनारात्सीरसौ स्वाहा । तिग्मायुधौ तिग्महेती सुशेवौ
 सोमारुद्राविह सु मृडतं नः ॥ ७ ॥ मुमुक्षुमस्मान्दुरितादवद्याज्जुपेथो यज्ञममृतम-
 स्मासु धत्तम् ॥ ८ ॥ चक्षुषो हेते मनसो हेते ब्रह्मणो हेते तपसश्च हेते । मेन्या
 मेनिरस्यमेनयस्ते संन्तु येस्माँ अभ्यग्रायन्ति ॥ ९ ॥ योस्माँश्चक्षुषा मनसा
 चित्याकृत्या च यो अग्रायुरभिदासात् । त्वं नानग्रे मेन्यामेनीन् कृणु स्वाहा
 ॥ १० ॥ इन्द्रस्य गृहोसि । तं त्वा प्र पथे तं त्वा प्र विशाभि सर्वगुः सर्वपूरुषः
 सर्वात्मा सर्वतनूः मह यन्मेस्ति तेन ॥ ११ ॥ इन्द्रस्य शर्मासि । तं त्वा०
 ॥ १२ ॥ इन्द्रस्य वर्मासि । तं त्वा० ॥ १३ ॥ इन्द्रस्य वरूथमसि । तं त्वा
 प्र पथे तं त्वा प्र विशाभि सर्वगुः सर्वपूरुषः सर्वात्मा सर्वतनूः मह यन्मेस्ति
 तेन ॥ १४ ॥

॥ ७ ॥ आ नो भर मा परिष्ठा अराते मा नो रक्षीर्दक्षिणां नीयमानाम् । नमो
 वीत्साया अममृद्धये नमो अस्त्वरतये ॥ १ ॥ यमराते पुरोधत्से पुरुषं परि-
 पिणम् । नमस्ते तस्मै कृणुमो मा वनि व्यथयीर्मम ॥ २ ॥ प्र णो वनिर्देव कृता
 दिवा नक्तं च कल्पताम् । अरातिमनुप्रेमो वयं नमो अस्त्वरतये ॥ ३ ॥ सर-
 स्वतीमनुमति भगं यन्तो हवामहे । वाचं जुष्टां मधुमतीमवादिपं देवानां देवहूतिषु
 ॥ ४ ॥ यं याचांम्यहं वाचा सरस्वत्या मनोयुजा । श्रद्धा तमद्य विन्दतु दत्ता
 सोमैव वधुणा ॥ ५ ॥ मा वनि मा वाचं नो वीत्सीरुभाविन्द्राग्नी आ भरतां
 नो वसूनि । सर्वे नो अद्य दित्सन्तोरातिं प्रति हर्यत ॥ ६ ॥ पुरोपेह्यसमृद्धे वि
 ते हेति नयामसि । वेदं त्वाहं निमीवन्तीं नितुदन्तीमराते ॥ ७ ॥ उत नग्ना
 बोधुवती स्वप्नया संचसे जनम् । अराते चित्तं वीत्सन्त्याकृतिं पुरुषस्य च ॥ ८ ॥
 या महती महोन्माना विश्वा आशा व्यानशे । तस्यै हिरण्यकेश्यै निर्वृत्त्या
 अकरं नमः ॥ ९ ॥ हिरण्यवर्णा सुभगा हिरण्यकशिपुर्मही । तस्यै हिरण्यद्रा-
 पयेरात्या अकरं नमः ॥ १० ॥

॥ ८ ॥ वैकङ्कतेनेधमेन देवेभ्य आज्यं वह । अग्ने ताँ इह मादय सर्व आ
 यन्तु मे हवम् ॥ १ ॥ इन्द्रा याहि मे हवामिदं करिष्यामि तच्छृणु । इम पेन्द्रा
 अतिस्रस आकृतिं सं नमन्तु मे । तेभिः शकेम वीर्यं जातवेदस्तनूवशिन् ॥ २ ॥

पदसावपुतोदेवा अदेवः संश्विकीर्षति । मा तस्याग्निर्द्व्यं वाञ्छीद्वै देवा अस्य
मोषं गुर्मसैवहमेतन ॥ ३ ॥ अतिं धावतातिसरा इन्द्रस्य वचसा हत । अग्निं
वृकं इव मथ्नीत स वो जीवन् मा मोचिप्रणमस्यापि नहत ॥ ४ ॥ यस्मी
पुरोदधिरे ब्रह्माणमपभूतये । इन्द्र स ते अधस्पदं तं प्रत्यस्यामि मृत्यवे ॥ ५ ॥
यदिं प्रेयुर्देवपुरा ब्रह्म वर्माणि चक्रिरे । तनूपायं परिपाणं कृण्वाना यदुपोचिरे सर्वं
तदरसं कृधि ॥ ६ ॥ यानसावतिमरांश्चकार कृणवच्च यान् । त्वं तानिन्द्र
वृत्रहन् प्रतीचः पुनरा कृधि यथामुं तृणहां जनम् ॥ ७ ॥ यथेन्द्र उद्राचनं लब्ध्वा
चक्रे अधस्पदम् । कृण्वेदमधरांस्तथामूर्च्छश्वतीभ्यः समाभ्यः ॥ ८ ॥ अत्रै-
नानिन्द्र वृत्रहन्नुग्रो मर्माणि विध्य । अत्रैवैनानभि तिष्ठेन्द्र मेघाहं तव । अनु
त्वेन्द्रा रभामहे स्याम सुमतौ तव ॥ ९ ॥

॥ ९ ॥ दिवे स्वाहा ॥ १ ॥ पृथिव्यै स्वाहा ॥ २ ॥ अन्तरिक्षाय स्वाहा
॥ ३ ॥ अन्तरिक्षाय स्वाहा ॥ ४ ॥ दिवे स्वाहा ॥ ५ ॥ पृथिव्यै स्वाहा ॥ ६ ॥
सूर्यो मे चतुर्वर्तः प्राणोऽन्तरिक्षमात्मा पृथिवी शरीरम् । अस्तृतो नामाहम-
यमस्मि स आत्मानं नि दधे द्यावापृथिवीभ्यां गोपीथाय ॥ ७ ॥ उदायुरुद्
बलमुत् कृतमुत् कृत्यामुन्मनीषामुदिन्विषम् । आयुष्कृदायुष्पत्नी स्वधावन्तौ गोपा
मै स्तं गोपायतै मा । आत्मसदौ मे स्तं मा मां हिंसिष्टम् ॥ ८ ॥

॥ १० ॥ अशमवर्म मैसि यो मा प्राच्यां दिशोऽायुरभिदासात् । एतत् स ऋच्छात् ॥ १ ॥ अशमवर्म मैसि यो मा दक्षिणाया दिशोऽ० ॥ २ ॥
अशमवर्म मैसि यो मा प्रतीच्यां दिशोऽ० ॥ ३ ॥ अशमवर्म मैसि यो मोदी-
च्या दिशोऽ० ॥ ४ ॥ अशमवर्म मैसि यो मा ध्रुवायां दिशोऽ० ॥ ५ ॥
अशमवर्म मैसि यो मोर्ध्वायां दिशोऽ० ॥ ६ ॥ अशमवर्म मैसि यो मा दिशा-
मन्तर्देशेभ्योऽायुरभिदासात् । एतत् स ऋच्छात् ॥ ७ ॥ बृहता मन उप ह्वये
मातरिश्वना प्राणाणानौ । सूर्याचक्षुरन्तरिक्षाच्छ्रोत्रं पृथिव्याः शरीरम् । सरस्वत्या
वाचमुप ह्वयामहे मनोयुजा ॥ ८ ॥

॥ ११ ॥ कथं महे असुरायान्नवीरिह कथं पित्रे हरये त्वेषर्तृम्णः । पृश्नि
वरुण दक्षिणा ददावान् पुनर्मघं त्वं मनसाचिकित्सीः ॥ १ ॥ न कामेन पुन-
र्मघो भवामि सं चक्षे कं पृश्निमेतामुपाजे । केननु त्वमथर्वन् काव्येन केन जाते-
नासि जातवेदाः ॥ २ ॥ सत्यमहं गभीरः काव्येन सत्यं जातेनास्मि जातवेदाः ।
न मे दासो नार्यो महित्वा व्रतं मीमाय यदेहं धरिष्ये ॥ ३ ॥ न त्वदन्यः
कवितरो न मेधया धीरतरो वरुण स्वधावन् । त्वं ता विश्वा भुवनानि वेत्थ स
चिन्तु त्वज्जनो मायी विभाय ॥ ४ ॥ त्वं ह्यङ्ग वरुण स्वधावन् विश्वा वेत्थ
जनिमा सुप्रणीते । किं रजस एना परो अन्यदस्त्येना किं परेणावरममुर ॥ ५ ॥
एकं रजस एना परो अन्यदस्त्येना पर एकैर्न दुर्गशं चिद्वार्क । तत् ते विद्वान्
वरुण प्र ब्रवीम्यधोवचसः पण्यो भवन्तु नीचैर्दासा उप सर्पन्तु भूमिम् ॥ ६ ॥
त्वं ह्यङ्ग वरुण ब्रवीषि पुनर्मघेववद्यानि भूरि । मो पु पण्यीरभ्येतावतो भून्मा
त्वा वोचन्नराधसं जनासः ॥ ७ ॥ मा मा वोचन्नराधसं जनासः पुनस्ते
पृश्नि जरितर्ददामि । स्तोत्र मे विश्वमा याहि शचीभिरन्तर्विश्वासु मानुषीषु
दिक्षु ॥ ८ ॥ आ ते स्तोत्राण्युद्यतानि यन्त्वन्तर्विश्वासु मानुषीषु दिक्षु । देहि नु
मे यन्मे अदत्तो अस्मि युज्यो मे सप्तपदः सखासि ॥ ९ ॥ समा नो बन्धुर्वरुण
समा जा वेदाहं तद्यन्नावेपा समा जा । ददामि तद् यत् ते अदत्तो अस्मि
युज्यस्ते सप्तपदः सखास्मि ॥ १० ॥ देवो देवाय गृणते वयोधा विप्रो विप्राय
स्तुवते सुमेधाः । अर्जीजनो हि वरुण स्वधावन्नथर्वाणं पितरं देवबन्धुम् । तस्मा
उ राधः कृणुहि सुप्रशस्तं सखा नो अस्मि परमं च बन्धुः ॥ ११ ॥

॥ १२ ॥ समिद्धो अथ मनुषो दुरोणे देवो देवान् यजसि जातवेदः । आ
च वह मित्रमहश्चिकित्बान् त्वं दूतः कविरसि प्रचेताः ॥ १ ॥ तनूनपात् पथ
श्रुतस्य यानान् मध्वा समञ्जन्तस्वदया सुजिह्व । मन्मानि धीभिरुत यज्ञमुन्धन्
देवत्रा च कृणुह्यध्वरं नः ॥ २ ॥ आजुह्वान ईड्यो वन्द्यश्वा याह्यग्ने वसुभिः
सजोषाः । त्वं देवानामसि यह्य होता स एनान् यचीपितो यजीयान् ॥ ३ ॥
प्राचीनं बर्हिः प्रदिशा पृथिव्या वस्तोरस्या वृज्यते अग्रे अह्वाम् । व्युं प्रथते वितरं
वरीयो देवेभ्यो अदितये स्योनम् ॥ ४ ॥ व्यचस्वतीरुर्विया वि श्रयन्तां पतिभ्यो
न जनयः शुम्भमानाः । देवीर्द्वारो बृहतीर्विश्वमिन्वा देवेभ्यो भवत सुप्रायणाः
॥ ५ ॥ आ स्रवयन्ती यजते उपाकं उपासानक्ता सदतां नि योनौ । दिव्ये

योषणो बृहती सुरुक्मे अधि श्रियं शुक्रपिशं दधाने ॥ ६ ॥ दैव्या होतारा
प्रथमा सुवाचा मिमांसा यज्ञं मनुषो यजध्वै । प्रचोदयन्ता विदथेषु कारु प्राचीनं
व्योतिः प्रदिशा दिशन्ता ॥ ७ ॥ आ नो यज्ञं भारती तूयमेत्विडा मनुष्वदिह
चेतयन्ती । तिस्रो देवीर्बहिरेदं स्योनं सरस्वतीः स्वपसः सदन्ताम् ॥ ८ ॥ य
इमे द्यावापृथिवी जनित्री रूपैरपिशद् भुवनानि विश्वा । तमद्य होतरिपितो
यजीयान् देवं त्वष्टारमिह यन्ति विद्वान् ॥ ९ ॥ उपाव सृज त्मन्या समञ्जन
देवानां पार्थ ऋतुथा हवीर्षिं । वनस्पतिः शमिता देवो अग्निः स्वदन्तु हव्यं मधुना
घृतेन ॥ १० ॥ मद्यो जातो व्यमिमीत यज्ञमग्निर्देवानामभवत् पुरोगाः । अस्य
हीतुः प्रशिष्युतस्य वाचि स्वाहा कृतं हविर्दन्तु देवाः ॥ ११ ॥

॥ १२ ॥ ददिहि मद्यं वरुणो दिवः कविर्वचोभिर्गुणैर्नि रिणामि ते विषम् ।
खातमखातमुत सक्तमग्रभमिरेव धन्वन्नि जज्ञास ते विषम् ॥ १ ॥ यत् ते
अपोदकं विषं तत् तं एतास्वग्रभम् । गृह्णामि ते मध्यममुत्तमं रसमुतावमं भियसा
नेशदादु ते ॥ २ ॥ वृषा मे खो नभसा न तन्यतुरुग्रेण ते धर्चसा बाध आदु
ते । अहं तमस्य नृभिर्ग्रभं रमं तमस इव व्योतिरुद्रेतु सूर्यः ॥ ३ ॥ चक्षुषा
ते चक्षुहन्मि विषेण हन्मि ते विषम् । अहं भियस्य मा जीवीः प्रत्यगभ्येतु त्वा
विषम् ॥ ४ ॥ कैरात पृश्न उपेतृण्यवध आ मे शृणुतामिता अलीकाः । मा मे
सख्युस्तामानमपिष्ठाताश्रावयन्तो नि विषे रमध्वम् ॥ ५ ॥ अमितस्य तैमातस्य
बभ्रोरेपोदकस्य च । सात्रामाहस्याहं मन्योग्य ज्यामिव धन्वन्तो वि मुञ्चापि
रथा इव ॥ ६ ॥ आलिगी च विलिगी च पिता च माता च । विद्म वः सर्वतो
बन्ध्वरमाः किं करिष्यथ ॥ ७ ॥ उरुगूलाया दुहिता जाता दास्यसिक्न्या ।
प्रतङ्क दद्रुषीणां सर्वासामग्रसं विषम् ॥ ८ ॥ कर्णा श्वावित् तदब्रवीद् गिरेरवच-
रन्तिका । याः काश्चेमाः खनित्रिमास्तामामरमतमं विषम् ॥ ९ ॥ ताबुवं न
ताबुवं न धेत् त्वमासि ताबुवं । ताबुवेनाग्रसं विषम् ॥ १० ॥ तस्तुवं न तस्तुवं न
धेत् त्वमासि तस्तुवं । तस्तुवेनाग्रसं विषम् ॥ ११ ॥

॥ १४ ॥ सुपर्णस्त्वान्वविन्दत् । सुक्रस्त्वाखनन्नमा । दिप्सौपथे त्वं दिप्स-
न्तमव कृत्याकृतं जहि ॥ १ ॥ अवं जहि यातुधानानव कृत्याकृतं जहि । अथो
यो अस्मान् दिप्सति तमु त्वं जह्योपथे ॥ २ ॥ रिश्यस्येव परीक्षासं परिक्लृप्त्य
परि त्वचः । कृत्यां कृत्याकृतं देवा निष्कर्मिव प्रति मुञ्चत ॥ ३ ॥ पुनः कृत्यां
कृत्याकृतं हस्तगृह्य पराणय । समक्षमस्मा आ धेहि यथा कृत्याकृतं हनत् ॥ ४ ॥

कृत्याः सन्तु कृत्याकृते शपथः शपथीयते । सुखो रथ इव वर्ततां कृत्या कृत्याकृतं पुनः ॥ ५ ॥ यदि स्त्री यदि वा पुमान् कृत्यां चकार पाप्मने । तामु तस्मै नयामस्यश्चमिवाश्वाभिधान्या ॥ ६ ॥ यदि वासि देवकृता यदि वा पुरुषैः कृता । तां त्वा पुनर्णयामसीन्द्रेण सयुजा वयम् ॥ ७ ॥ अग्ने पृतनापाद् पृतनाः सहस्व । पुनः कृत्यां कृत्याकृते प्रतिहरणेन हरामसि ॥ ८ ॥ कृतव्यधनि विध्य तं यश्चकार तमिज्जहि । नत्वामचकुषे वयं वधाय सं शिशीमहि ॥ ९ ॥ पुत्र इव पितरं गच्छ स्वज इवाभिष्ठितो दश । बन्धमिवावकामी गच्छ कृत्ये कृत्या कृतं पुनः ॥ १० ॥ उदेणीव वारण्यभिस्कन्दं मृगीव । कृत्या कर्तारमृच्छतु ॥ ११ ॥ इवा ऋजीयः पततु द्यावापृथिवी तं प्रति । सा तं मृगमिव गृह्णातु कृत्या कृत्याकृतं पुनः ॥ १२ ॥ अग्निर्विवेतु प्रतिकूलमनुकूलमिवोदकम् । सुखो रथ इव वर्ततां कृत्या कृत्याकृतं पुनः ॥ १३ ॥

॥ १५ ॥ एका च मे दश च मेपञ्चारं ओषधे । ऋतजात ऋतावरि मधु मे मधुला करः ॥ १ ॥ द्वे च मे विंशतिश्च मे० । ० ॥ २ ॥ तिस्रश्च मे त्रिंशच्च मे० । ० ॥ ३ ॥ चतस्रश्च मे चत्वारिंशच्च मे० । ० ॥ ४ ॥ पञ्च च मे पञ्चाशच्च मे० । ० ॥ ५ ॥ षट् च मे षष्टिश्च मे० । ० ॥ ६ ॥ सप्त च मे सप्ततिश्च मे० । ० ॥ ७ ॥ अष्ट च मेष्टीतिश्च मे० । ० ॥ ८ ॥ नव च मे नवतिश्च मे० । ० ॥ ९ ॥ दश च मे शतं च मे० । ० ॥ १० ॥ शतं च मे सहस्रं चापञ्चारं ओषधे । ऋतजात ऋतावरि मधु मे मधुला करः ॥ ११ ॥

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥

॥ १६ ॥ यद्येकवृषोसि सृजारसोसि ॥ १ ॥ यदि द्विवृषोसि० ॥ २ ॥ यदि त्रिवृषोसि० ॥ ३ ॥ यदि चतुर्वृषोसि० ॥ ४ ॥ यदि पञ्चवृषोसि० ॥ ५ ॥ यदि षड्वृषोसि० ॥ ६ ॥ यदि सप्तवृषोसि० ॥ ७ ॥ यद्यष्टवृषोसि० ॥ ८ ॥ यदि नववृषोसि० ॥ ९ ॥ यदि दशवृषोसि सृजारसोसि ॥ १० ॥ यद्येकादशोसि सोपादकोसि ॥ ११ ॥

॥ १७ ॥ तैवदन् प्रथमा ब्रह्मकिल्बिषेकूपारः सलिलो मातरिश्वा । विडुहस्तप उग्रं मयोभूरापो देवीः प्रथमजा ऋतस्य ॥ १ ॥ सोमो राजा प्रथमो

ब्रह्मजायां पुनः प्रायश्छदहणीयमानः । अन्वर्तिता वरुणो मित्र आसीद-
ग्निर्होता हस्तगृह्या निनाय ॥ २ ॥ हस्तेनैव ग्राह्य आधिरस्या ब्रह्मजायेति चेद-
वाचत् । न दूताय प्रहेया तस्य एषा तथा राष्ट्रं गुपितं क्षत्रियस्य ॥ ३ ॥ यामाहु-
स्तारकैषा विकेशीति दुच्छुनां ग्राममवपद्यमानाम् । सा ब्रह्मजाया विदुनोति राष्ट्रं
यत्र प्रापादि शश उल्कुपीमान् ॥ ४ ॥ ब्रह्मचारी चरति वेर्विषद् विषः स देवा-
नां भवत्येकमङ्गम् । तेन जायामन्वविन्दद् बृहस्पतिः सोमैर्न नीतां जुह्वन् न देवाः
॥ ५ ॥ देवा वा एतस्यामवदन्त पूर्वं सप्त ऋषयस्तपमा ये निषेदुः । भीमा जाया
ब्राह्मणस्यापनीता दुर्धा दधाति परमे व्योमन् ॥ ६ ॥ ये गर्भी अवपद्यन्ते जगद्
यच्चापलुप्यते । वीरा ये तृहन्ते मिथो ब्रह्मजाया हिंनस्ति तान् ॥ ७ ॥ उत यत्
पतयो दश स्त्रियाः पूर्वं अब्राह्मणाः । ब्रह्मा चेद्वस्तमग्रहीत् स एव पतिरेकधा
॥ ८ ॥ ब्राह्मण एव पतिर्न राजन्यो न वैश्यः । तत् सूर्यः प्रब्रुवन्नेति पञ्चभ्यो
मानवेभ्यः ॥ ९ ॥ पुनर्वै देवा अददु पुनर्मनुष्या अददुः । राजानः सत्यं
गृह्णाना ब्रह्मजायां पुनर्ददुः ॥ १० ॥ पुनर्दाय ब्रह्मजायां कृत्वा देवैर्निकिल्बिषम् ।
उजि पृथिव्या भक्नोर्गुणमुपासते ॥ ११ ॥ नास्य जाया शतग्राही कल्याणी
तन्पमा शये । यस्मिन् राष्ट्रे निरुध्यते ब्रह्मजाया चित्या ॥ १२ ॥ न विकर्णः
पृथुशिरास्तिस्मिन् वेश्मनि जायते । यस्मिन् ॥ १३ ॥ नास्य क्षत्ता निष्कप्रीवः
सूनानामित्यग्रतः । यस्मिन् ॥ १४ ॥ नास्य श्वेतः कृष्णकर्णो धुरि युक्तो
महीयते । यस्मिन् ॥ १५ ॥ नास्य क्षेत्रे पुष्करिणी नाण्डीकं जायते बिसम् ।
यस्मिन् ॥ १६ ॥ नास्मै पृश्नि वि दुहन्ति यस्या दोहमुपासते । यस्मिन् राष्ट्रे
निरुध्यते ब्रह्मजाया चित्या ॥ १७ ॥ नास्य धेनुः कल्याणी नानद्वान्तसहते
धुरम् । विजानिर्धत्र ब्राह्मणो रात्रि वसति पापया ॥ १८ ॥

॥ १८ ॥ नैतां तै देवा अददुस्तुभ्यं नृपते अस्तवे । मा ब्राह्मणस्य राजन्य गां
जिघत्सो अनाद्याम् ॥ १ ॥ अक्षद्विधो राजन्यः पाप आत्मपराजितः । स
ब्राह्मणस्य गामद्यादद्य जीवानि मा श्वः ॥ २ ॥ आर्विष्टिताघविषा पृदाकूर्वि
चर्मणा । सा ब्राह्मणस्य राजन्य तृष्टपा गौरनाद्या ॥ ३ ॥ निर्वै क्षत्रं नयति हन्ति
वर्चोग्निरिवारब्धो वि दुनोति सर्वम् । यो ब्राह्मणं मन्यते अन्नमेव स विपस्य
पिबति तैमातस्य ॥ ४ ॥ य एनं हन्ति मृदुं मन्यमानो देवर्षायुर्धनकामो न चित्तात् ।
सं तस्येन्द्रो हृदयेग्निमिन्ध उभे एनं द्विष्टो नभसी चरन्तम् ॥ ५ ॥ न ब्राह्मणो

हिंसितव्योऽग्निः प्रियतनोरिव । सोमो ह्यस्य दायाद इन्द्रो अस्याभिश्चिन्तिपाः ॥६॥
 शतापां नि गिरति तां न शक्नोति निः खिदन् । अन्नं यो ब्राह्मणां मल्वः
 स्वाद्वद्भीति मन्यते ॥ ७ ॥ जिह्वा ज्या भवति कुलमलं वाङ्माहीका दन्तास्तपसा-
 भिर्दिग्धाः । तेभिर्ब्रह्मा विध्यति देवपीयून् हृद्वलैर्धनुभिर्देवजुतैः ॥८॥ तीक्ष्णेष्वो
 ब्राह्मणा हेतिमन्तो यामस्यन्ति शरव्यां न सा मृषा । अनुहाय तपसा मन्युना
 चोत दूरादव भिन्दन्त्येनम् ॥९॥ ये सहस्रमराजन्नासन् दशशता उत । ते ब्राह्म-
 णस्य गां जग्ध्वा वैतहव्याः पराभवन् ॥ १० ॥ गौरेव तान् हन्यमाना वैतहव्या
 अवातिरत् । ये केसरप्राबन्धायाश्चरमाजामपेचिरन् ॥११॥ एकशतं ता जनताया
 भूमिर्व्यधुनत् । प्रजां हिंसित्वा ब्राह्मणीमसंभवं पराभवन् ॥ १२ ॥ देवपी-
 युश्चरति मर्त्येषु गरगीर्णो भवत्यस्थिभूयान् । यो ब्राह्मणं देवबन्धुं दिनस्ति न स
 पितृयाणमप्येति लोकम् ॥ १३ ॥ अग्निर्वै नः पदवायः सोमो दायाद उच्यते ।
 हन्ताभिश्चिन्तेन्दुस्तथा तद् वेधसो विदुः ॥ १४ ॥ इषुरिव दिग्धा नृपते पृदाकूरिव
 गोपते । सा ब्राह्मणस्येषुर्वोरा तया विध्यति पीयतः ॥ १५ ॥

॥ १६ ॥ अतिमात्रमवर्धन्त नोदिव दिवमस्पृशन् । भृगुं हिंसित्वा सुज्जया
 वैतहव्याः पराभवन् ॥१॥ ये वृहत्सामानमाङ्गिरममर्पयन् ब्राह्मणं जनाः । पेट्व-
 स्तेषामुभयादमर्विस्तोकान्यावयत् ॥ २ ॥ ये ब्राह्मणं प्रत्यर्पयन् ये वास्मिच्छुल्क-
 मीषिरे । अस्नस्ते मध्ये कुल्यायाः केशान् खादन्त आसते ॥ ३ ॥ ब्रह्मगवी पच्यमाना
 यावत् साभि विजङ्गहे । तेजो राष्ट्रस्य निर्हन्ति न वीरो जायते वृषा ॥ ४ ॥ क्रूरमस्या
 आशसेनं तृष्टं पिशितमस्यते । क्षीरं यदस्याः पीयते तद् वै पितृषु किल्बिषम् ॥५॥
 उग्रो राजा मन्यमानो ब्राह्मणं यो जिघत्सति । परा तत् सिच्यते राष्ट्रं ब्राह्मणो
 यत्र जीयते ॥ ६ ॥ अष्टापदी चतुरक्षी चतुःश्रोत्रा चतुर्धनुः । द्वयास्या द्विजिह्वा
 भूत्वा सा राष्ट्रमव धनुते ब्रह्मज्यस्य ॥७॥ तद् वै राष्ट्रमा स्वेति नावै भिक्षामिवो-
 दकम् । ब्रह्माणं यत्र हिंसन्ति तद् राष्ट्रं हन्ति दुच्छुना ॥ ८ ॥ तं वृक्षा अपे
 सेधन्ति छायां नो मोषणा इति । यो ब्राह्मणस्य सद्धनमभि नारद मन्यते ॥ ९ ॥
 विपमेतद् देवकृतं राजा वरुणोब्रवीत् । न ब्राह्मणस्य गां जग्ध्वा राष्ट्रे जागार
 कश्चन ॥१०॥ नवैव ता नवतयो या भूमिर्व्यधुनत् । प्रजां हिंसित्वा ब्राह्मणीमसं-
 भवं पराभवन् ॥ ११ ॥ यां मृतायानुबध्नन्ति कूयं पदयोपनीम् । तद् वै ब्रह्मज्य
 ते देवा उपस्तरणमब्रुवन् ॥ १२ ॥ अश्रूणि कृपमाणस्य यानि जीतस्य वावृतुः ।

तं वै ब्रह्मज्य ते देवा अपां भागमधारयन् ॥ १३ ॥ येन मृतं स्नपयन्ति श्मश्राणि
येनोन्दते । तं वै ब्रह्मज्य ते देवा अपां भागमधारयन् ॥ १४ ॥ न वर्ष मैत्रावरुणं
ब्रह्मज्यमभि वर्षति । नारमै समितिः कल्पते न मित्रं नयते वशम् ॥ १५ ॥

॥ २० ॥ उच्चैर्घोषो दुन्दुभिः सत्त्वनायन् वानस्पत्यः संभृत उस्त्रियाभिः ।
वाचं क्षुण्वानो दमयन्त्सपत्नान्सिंह इव जेभ्यन्नाभि तंस्तनीहि ॥ १ ॥ सिंह
इवास्तानीद् दुवयो विबद्धोभिक्रन्दन्नृपभो वासितामिव । वृषा त्वं वध्र्यस्ते
सपत्ना ऐन्द्रस्ते शुभ्रो अभिमातिपाहः ॥ २ ॥ वृषेव यूथे सहसा विद्वानो गव्य-
न्नाभि ख्व सन्धनाजित् । शुचा विध्य हृदयं परेषां हित्वा ग्रामान् प्रच्युता यन्तु
शत्रवः ॥ ३ ॥ संजयन् पृतेना ऊर्ध्वपायुर्गृह्या गृह्णानो बहुधा वि चत्त्व ।
दैवी वाचं दुन्दुभ आ गुरस्व वेधाः शत्रूणांमृष भरस्व वेदः ॥ ४ ॥ दुन्दुभेर्वाचं
प्रयतां वदन्तीमाशृण्वती नाथिता घोषबुद्धा । नारी पुत्रं धावतु हस्तगृह्यामित्री
भीता समरे वधानाम् ॥ ५ ॥ पूर्वो दुन्दुभे प्र वदाति वाचं भूम्याः पृष्ठे
वद रोचमानः । अमित्रमेनामभिजज्जमानो घुमद वद दुन्दुभे मनुतावत् ॥ ६ ॥
अन्तरेमे नभसी घोषो अस्तु पृथक् ते ध्वनयो यन्तु शीभम् । अभि क्रन्द स्तनयो-
त्तिपानः श्लोककृन्मित्र तूयाय स्वर्धा ॥ ७ ॥ धीभिः कृतः प्र वदाति वाचमु-
द्धर्षय सत्त्वनामायुधानि । इन्द्रमेदी सत्त्वनो नि ह्वयस्व मित्रैर्मित्राँ अव अङ्घ-
नीहि ॥ ८ ॥ संक्रन्दनः प्रवदो धृष्णुपेणः प्रवेदकृद् बहुधा ग्रामयोषी । श्रेयो-
वन्वानो व्युनानि विद्वान् कीर्तिं बहुभ्यो वि हर द्विगजे ॥ ९ ॥ श्रेयः केतो
वसुजित् सहीयान्संग्रामजित् संशितो ब्रह्मणासि । अंशूर्निव ग्रावाधिपवणे
अद्रिर्गव्यन् दुन्दुभेर्धि नृत्य वेदः ॥ १० ॥ शत्रुपाणीपाडभिमातिपाहो गवेर्पणः
सहमान उद्धित् । वाग्बीव मन्त्रं प्र भरस्व वाचं सांग्रामजिन्यायेपमुद् वेदेह ॥ ११ ॥
अच्युतच्युत् समदो गर्मिष्ठो मृधो जेता पुरण्तायोध्यः । इद्रेण गुप्तो विदधो
निचिक्यद्दुद्योतेनो द्विपतां याहि शीभम् ॥ १२ ॥

॥ २१ ॥ विहृदयं वैमनस्यं वदामित्रेषु दुन्दुभे । विह्वेपं कश्मशं भयममित्रेषु
नि दध्मस्यवैनान् दुन्दुभे जहि ॥ १ ॥ उद्वेपमाना मनसा चक्षुषा हृदयेन च ।
धावन्तु बिभ्यतोमित्राः प्रत्रासेनाज्ये हुते ॥ २ ॥ वानस्पत्यः संभृत उस्त्रियाभि-
विश्वगोध्यः । प्रत्रासममित्रेभ्यो वदाज्येनाभिघारितः ॥ ३ ॥ यथा मृगाः संवि-
जन्त आरण्याः पुरुषादधि । एवा त्वं दुन्दुभेमित्रानभि क्रन्द प्र त्रासयार्थो

चित्तानि मोहय ॥४॥ यथा वृकादजावयो धावन्ति बहु बिभ्यतीः । एवा० ॥५॥
 यथा श्येनात् पतत्रिणः सञ्जिन्ते अर्हदिवि मिहस्य स्तनथोर्यथा । एवा त्वं
 दुन्दुभे मित्रानभि क्रन्द प्र त्रामयार्थो चित्तानि मोहय ॥ ६ ॥ परामित्रान् दुन्दु-
 भिना हरिणस्याजिनेन च । सर्वे देवा अतिव्रसन् ये संप्रामस्येशते ॥७॥ यैरिन्द्रः
 प्रक्रीडते पदयोर्वैरुहायया सह । तैरमित्रास्त्रसन्तु नोमी ये यन्त्यनीकुशः ॥ ८ ॥
 ज्याघ्रोषा दुन्दुभयोभि क्रौशन्तु या दिशः । सेनाः पराजिता यतीरमित्राणामनी-
 कुशः ॥ ९ ॥ आदित्य चक्षुरादस्व मरीचयो नु धावत । पत्सङ्गिनीरा संजन्तु
 विगते बाहुवीर्ये ॥ १० ॥ युयमुग्रा मरुतः पृश्निमातर इन्द्रेण युजा प्र मृणीत
 शत्रून् । सोमो राजा वरुणो राजा महादेव उत मृत्युरिन्द्रः ॥ ११ ॥ एता देव-
 सेनाः सूर्यकेतवः सचेतसः । अमित्रान् नो जयन्तु स्वाहा ॥ १२ ॥

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥

॥ २२ ॥ अग्निस्तत्त्वमानमपवाधतामृतः सोमोऽग्रावावरुणः पृतदक्षाः ।
 वेदिर्वेहिः समिधः शोशुचाना अप द्वेपांस्यमुया भवन्तु ॥ १ ॥ अयं यो विश्वान्
 हरितान् कृणोष्युच्छोचयन्नग्निरिवाभितुन्वन् । अथा हि त्वमन्नरसो हि भूया अथा
 न्यड्डधराड् वा परेहि ॥ २ ॥ यः परुषः पारुषेयोवध्वंस इवारुणः । त्वमानं
 विश्वधावीर्याधराञ्च परा सुवा ॥३॥ अधराञ्च प्र हिणोमि नमः कृत्वा त्वमनं ।
 शक्रम्भरस्यमुष्टिहा पुनरेतु महावृषान् ॥ ४ ॥ ओको अस्य मूर्जवन्त ओको अस्य
 महावृषाः । यावज्जातस्तत्त्वमस्तावानसि बलिहकेषु न्योचुरः ॥ ५ ॥ त्वमन् व्याल
 वि गद व्यङ्ग भूरि यावय । दासी निष्टकरीमिच्छतां वज्रेण समर्पय ॥ ६ ॥
 त्वमन् मूर्जवतो गच्छ बलिहकान् वा परस्तराम् । शुद्रामिच्छ प्रफुर्य तां त्वमन्
 वीव धनुहि ॥ ७ ॥ महावृषान् मूर्जवतो बन्ध्वद्वि परेत्य । प्रैतानि त्वमने ब्रूमो
 अन्यत्तेत्राणि वा इमा ॥ ८ ॥ अन्य क्षेत्रे न रमसे वशी सन् मृडयासि नः ।
 अभूदु प्रार्थस्तत्त्वमा स गमिष्यति बलिहकान् ॥ ९ ॥ यत् त्वं शीतोथो क्रूरः सह
 कासावैपयः । भीमास्ते त्वमन् हेतयस्ताभिः स्म परि वृङ्गि नः ॥ १० ॥ मा
 स्पैतान्तस्वीन् कुरुथा बलासं कासमुद्युगम् । मा स्मातोर्वाडैः पुनस्तत् त्वा त्वम-
 न्नपं ब्रुवे ॥ ११ ॥ त्वमन् आत्रा बलासेन स्वस्त्राकासिकया सह । पाप्मा आर्त-
 व्येण सह गच्छामुमरणं जनम् ॥ १२ ॥ तृतीयकं वितृतीयं सदादिमुत शारदम् ।

तवमानं शीतं रुरं ग्रैभं नाशय वार्षिकम् ॥ १३ ॥ गन्धारिम्यो मूर्जवद्भयोङ्गम्यो
मगधेभ्यः । प्रैष्यन् जनमिव शेवधिं तवमानं परि ददासि ॥ १४ ॥

॥ २३ ॥ ओते मे द्यावापृथिवी ओता देवी सरस्वती । ओतौ म इन्द्रश्चा-
ग्निश्च क्रिमीं जम्भयतामिति ॥ १ ॥ अम्येन्द्र कुमारस्य क्रिमीन् धनपते जहि ।
हता विश्वा अरातय उग्रेण वचसा मम ॥ २ ॥ यो अक्षयौ परिमर्षति यो नासौ
परिमर्षति । दतां यो मध्यं गच्छति तं क्रिमीं जम्भयामसि ॥ ३ ॥ सरूपौ द्वौ
विरूपौ द्वौ कृष्णौ द्वौ रोहितौ द्वौ । वभ्रुश्च वभ्रुकर्णश्च गृध्रः कोकश्च ते हताः
॥ ४ ॥ ये क्रिमयः शितिकृन्ना ये कृष्णाः शिति बाहवः । ये के च विश्वरूपा-
स्तान् क्रिमीन् जम्भयामसि । ५ ॥ उत पुरस्तात् सूर्य एति विश्वदृष्टो अदृष्टहा ।
दृष्टाश्च न्नदृष्टाश्च सर्वाश्च प्रमृणन् क्रिमीन् ॥ ६ ॥ येषां पासः कर्कपास एजत्काः
शिपवित्तुकाः । दृष्टश्च हन्यतां क्रिमिरुतादृष्टश्च हन्यताम् ॥ ७ ॥ हतो येषां
क्रिमीणां हतो नदनिमोत । सर्वान् नि मष्मपाकरं दपदा खल्वौ इव ॥ ८ ॥
त्रिशिर्षाणं त्रिकुदं क्रिमीं सारङ्गमर्जुनम् । शृणाम्यस्य पृथीरपि वृश्चामि यच्छिरः
॥ ९ ॥ अत्रिवद् वः क्रिमयो हन्मि वरववज्जमदग्निवत् । अगस्त्यस्य ब्रह्मणा सं
पिनप्स्यहं क्रिमीन् ॥ १० ॥ हतो राजा क्रिमीणां मुतैषां स्थपतिर्हतः । हतो हत-
माता क्रिमिर्हनभ्राता हतस्वमा ॥ ११ ॥ हतासौ अस्य वेश्मो हतासः परिवेशमः ।
अथो ये क्षुल्लका इव सर्वे ते क्रिमयो हताः ॥ १२ ॥ सर्वेषां च क्रिमीणां
सर्वासां च क्रिमीणाम् । भिनन्नचरमना शिरो दहाम्यग्निना मुखम् ॥ १३ ॥

॥ २४ ॥ सविता प्रमदानामधिपतिः स मावतु । अस्मिन् ब्रह्मण्यस्मिन्
कर्मण्यस्यां पुण्यधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां चित्यामस्यामाकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां
देवहृत्यां स्वाहा ॥ १ ॥ अग्निर्वनस्पतीनामधिपतिः स मावतु । ० ॥ २ ॥ द्यावा-
पृथिवी दातृणामधिपत्नी ते मावताम् । ० ॥ ३ ॥ वरुणोपामधिपतिः स
मावतु । ० ॥ ४ ॥ मित्रावरुणौ वृष्ट्याधिपती तौ मावताम् । ० ॥ ५ ॥ मरुतः
पर्वतानामधिपतयस्ते मावन्तु । ० ॥ ६ ॥ सोमो वीरुधामधिपतिः स मावतु । ०
॥ ७ ॥ वायुरन्तरिक्षस्याधिपतिः स० । ० ॥ ८ ॥ सूर्यश्चक्षुषामधिपतिः स० ।
० ॥ ९ ॥ चन्द्रमा नक्षत्राणामधिपतिः स० । ० ॥ १० ॥ इन्द्रो दिवाधिपतिः
स० । ० ॥ ११ ॥ मरुतां पिता पशुनामधिपतिः स० । ० ॥ १२ ॥ मृत्युः प्रजा-

नामर्धिपतिः स० । ० ॥ १३ ॥ यमः पितृणामर्धिपतिः स मावतु । ० ॥ १४ ॥
 पितरः परे ते मावन्तु । ० ॥ १५ ॥ तता अवरं ते० । ० ॥ १६ ॥ ततस्तताम-
 हास्ते मावन्तु । अस्मिन् ब्रह्मण्यस्मिन् कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्या प्रतिष्ठायामस्या
 चित्यामस्यामाकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देव हूत्यां स्वाहा ॥ १७ ॥

॥ २५ ॥ पर्वताद् दिवो योनेरङ्गादङ्गात् समाभूतम् । शेषो गर्भस्य रेतोधाः
 सरौ पर्णमिवा दधत् ॥ १ ॥ यथेयं पृथिवी मही भूतानां गर्भमादधे । एवा दधामि
 ते गर्भं तस्मै त्वामवसे हुवे ॥ २ ॥ गर्भं धेहि सिनीवालि गर्भं धेहि सरस्वति ।
 गर्भं ते अश्विनोभा धत्तां पुष्करस्रजा ॥ ३ ॥ गर्भं ते मित्रवरुणौ गर्भं देवो बृह-
 स्पतिः । गर्भं त इन्द्रश्चाग्निश्च गर्भं धाता दधातु ते ॥ ४ ॥ विष्णुर्योनिं कल्प-
 यतु त्वष्टा रूपाणि पिशतु । आ सिञ्चतु प्रजापतिर्धाता गर्भं दधातु ते ॥ ५ ॥
 यद् वेद राजा वरुणो यद् वा देवी सरस्वती । यदिन्द्रो वृत्रहा वेद तद् गर्भकरणं
 पिव ॥ ६ ॥ गर्भो अस्योपधीनां गर्भो वनस्पतीनाम् । गर्भो विश्वस्य भूतस्य
 सो अग्ने गर्भमेह धाः ॥ ७ ॥ अर्धं स्कन्द वीर्यंस्व गर्भमा धेहि योन्याम् ।
 वृषासि वृषयावन् प्रजायै त्वा नयामसि ॥ ८ ॥ वि जिहीष्व बार्हत्सामे गर्भस्ते
 योनिमा शयाम् । अदुष्टे देवाः पुत्रं सोमपा उभयाविनम् ॥ ९ ॥ धातुः श्रेष्ठेन
 रूपेणास्या नार्या गवीन्योः । पुमांसं पुत्रमा धेहि दशमे मासि सूर्तवे ॥ १० ॥
 त्वष्टः श्रेष्ठेन ० । ० ॥ ११ ॥ सवितः श्रेष्ठेन ० । ० ॥ १२ ॥ प्रजापते श्रेष्ठेन
 रूपेणास्या नार्या गवीन्योः । पुमांसं पुत्रमा धेहि दशमे मासि सूर्तवे ॥ १३ ॥

॥ २६ ॥ यजूंषि यज्ञे समिधः स्वाहाग्निः प्रविद्वानिह वो युनक्तु ॥ १ ॥
 युनक्तु देवः सविता प्रजानन्तस्मिन् यज्ञे महिषः स्वाहा ॥ २ ॥ इन्द्र उक्थामदान्
 यस्मिन् यज्ञे प्रविद्वान् युनक्तु सुयुजः स्वाहा ॥ ३ ॥ प्रैषा यज्ञे निविदः स्वाहा
 शिष्टाः पत्नीभिर्वहतेह युक्ताः ॥ ४ ॥ छन्दांसि यज्ञे मरुतः स्वाहा मातेव पुत्रं
 पिष्टेह युक्ताः ॥ ५ ॥ एयमगन् बर्हिषा प्रोक्षणीभिर्यज्ञं तन्वानादितिः स्वाहा
 ॥ ६ ॥ विष्णुर्युनक्तु बहुधा तपांस्यस्मिन् यज्ञे सुयुजः स्वाहा ॥ ७ ॥ त्वष्टा
 युनक्तु बहुधा नु रूपा अस्मिन् यज्ञे सुयुजः स्वाहा ॥ ८ ॥ भगो युनक्ताशिषो-
 न्वस्मा अस्मिन् यज्ञे प्रविद्वान् युनक्तु सुयुजः स्वाहा ॥ ९ ॥ सोमो युनक्तु बहुधा
 पयांस्यस्मिन् यज्ञे सुयुजः स्वाहा ॥ १० ॥ इन्द्रो युनक्तु बहुधा वीर्याण्यस्मिन्

यज्ञे सुयुजः स्वाहा ॥ ११ ॥ अश्विना ब्रह्मणा यातमवर्जिचौ वषट्कारेण यज्ञं वर्ध-
यन्तौ । बृहस्पते ब्रह्मणा याह्यर्वाङ् यज्ञो अयं स्वर्गिदं यजमानाय स्वाहा ॥ १२ ॥

॥ इति-पञ्चमोऽनुवाकः ॥

॥ २७ ॥ ऊर्ध्वा अस्य समिधो भवन्त्यूर्ध्वा शुक्रा शोचीष्यग्नेः । द्युमत्तमा
सुप्रतीकः सस्रनुस्तनूनपादसुगो भूरिपाणिः ॥ १ ॥ देवो देवेषु देवः पथो अनक्ति
मध्वा घृतेन ॥ २ ॥ मध्वा यज्ञं नक्षति प्रैणानो नराशंसो अग्निः सुकृद् देवः
संविता विश्ववारः ॥ ३ ॥ अच्छायमेति शर्वसा घृता चिदीडानो बह्निर्नमसा
॥ ४ ॥ अग्निः सुर्चो अध्येषु प्रयक्षु स यक्षदस्य महिमानमग्नेः ॥ ५ ॥ तुरी
मन्द्रासु प्रयक्षु वसवश्चातिष्ठन् वसुधातरश्च ॥ ६ ॥ द्वारो देवीरन्वस्य विश्वे व्रतं
रक्षन्ति विश्वहा ॥ ७ ॥ उरुव्यचमाग्नेर्धाम्ना पत्यमाने । आ सुध्वयन्ती यजते
उपाके उपासानक्तेमं यज्ञमवतामध्वरं नः ॥ ८ ॥ दैवा होतार ऊर्ध्वमध्वरं नोग्ने-
जिह्वयाभि गृणत गृणता नः स्विष्टये । तिस्रो देवीर्वहिरेदं सदन्तामिहा सरस्वती
मही भारती गृणाना ॥ ९ ॥ तन्नस्तुरीपमद्धतं पुरुक्षु । देव त्वष्टा रायस्पोषं
विष्य नाभिमस्य ॥ १० ॥ वनस्पतेव सृजा रराणः । तमना देवेभ्यो अग्निर्हव्यं
शमिता स्वंदयतु ॥ ११ ॥ अग्ने स्वाहा कृणुहि जातवेदाः । इन्द्राय यज्ञं विश्वे
देवा हविर्गिदं जुपन्ताम् ॥ १२ ॥

॥ २८ ॥ नवं प्राणान्नवभिः सं भिमिते दीर्घायुत्वार्यं शतशारदाय । हरिते
त्रीणि रजते त्रीण्ययमि त्रीणि तपसाविष्टितानि ॥ १ ॥ अग्निः सूर्यश्चन्द्रमा
भूमिरापो द्यौरन्तरिक्षं प्रदिशो दिशश्च । आर्त्तवा ऋतुभिः संविदाना अनेन मा
त्रिवृता पारयन्तु ॥ २ ॥ त्रयः पोषास्त्रिवृतिं श्रयन्तामनक्तुं पूषा पर्यसा घृतेन ।
अन्नस्य भूमा पुरुषस्य भूमा भूमा पशूनां त इह श्रयन्ताम् ॥ ३ ॥ इममादिन्या
वसुना समुक्षतेममग्ने वर्धय वावृथानः । इममिन्द्र सं सृज त्रीयेणास्मिन् त्रिवृ
यतां पोषयिष्णुः ॥ ४ ॥ भूमिष्ठा पातु हरितेन विश्वभृदग्निः पिपत्वर्यसा सजोपाः ।
वीरुद्धिष्ठे अर्जुनं संविदानं दक्षं दधातु सुमनस्यमानम् ॥ ५ ॥ त्रेधा जातं
जन्मनेदं हिरण्यमग्नेरेकं प्रियतमं बभूव सोमस्यैकं हिंसितस्य परापतत् । अपा-
मेकं वेधसां रतं आहुस्तत् ते हिरण्यं त्रिवृदस्त्वार्युपे ॥ ६ ॥ त्रियायुषं जमदग्नेः
कश्यपस्य त्रियायुषम् । त्रेधाभूतस्य चक्ष्णं त्रीण्यार्युपि तेकरम् ॥ ७ ॥ त्रयः

सुपर्णास्त्रिवृता यदायन्नेकाक्षरमाभिसंभूय शक्राः । प्रत्यौहन्मृत्युममृतेन साकमन्तु-
 र्दधाना दुरितानि विश्वा ॥ ८ ॥ दिवस्त्वा पातु हरितं मध्यात् त्वा पात्वर्जुनम् ।
 भूम्या अयस्मर्यं पातु प्रागाद् देवपुरा अयम् ॥ ९ ॥ इमास्तिस्त्रो देवपुरास्तास्त्वा
 रक्षन्तु सर्वतः । तास्त्वं बिभ्रद् वर्चस्व्युत्तरो द्विपतां भव ॥ १० ॥ पुरं देवानाम-
 मृतं हिरण्यं य अविधे प्रथमो देवो अग्रं । तस्मै नमो दश प्राचीः कृणोम्यनु
 मन्यतां त्रिवृदावधे मे ॥ ११ ॥ आ त्वा चृतत्वयमा पूषा बृहस्पतिः । अहर्जा-
 तस्य यन्नाम तेन त्वाति चृतामसि ॥ १२ ॥ ऋतुभिर्घातैवैरायुषे वर्चसे त्वा ।
 संवत्सरस्य तेजसा तेन संहनु कृणमसि ॥ १३ ॥ घृतादुल्लुप्तं मधुना समंक्रं भूमि-
 हंहमच्युतं पारयिष्णु । भिन्दत् सपत्नानधरांश्च कृणवदा मा रोह महते सौमं
 गाय ॥ १४ ॥

॥ २६ ॥ पुरस्ताद् युक्तो बह जातवेदोऽग्रे विद्धि क्रियमाणं यथेदम् । त्वं
 भिषग् भेषजस्यासि कर्ता त्वया गामश्चं पुरुषं सनेम ॥ १ ॥ तथा तदग्ने कृणु
 जातवेदो विश्वेभिर्देवैः सह संविदानः । यो नो हिदेव यतमो जघाम यथा सो
 अस्य परिधिष्पताति ॥ २ ॥ यथा सो अस्य परिधिष्पताति तथा तदग्ने कृणु
 जातवेदः । विश्वेभिर्देवैः सह संविदानः ॥ ३ ॥ अक्ष्यौऽनि विध्य हृदयं नि
 विध्य जिह्वां नि तून्दि प्र दतो मृणीहि । पिशाचो अस्य यतमो जघासाग्नें यविष्ठ
 प्रति तं मृणीहि ॥ ४ ॥ यदस्य हृतं विहृतं यत् पराभृतमात्मनो जग्धं यतमत्
 पिशाचैः । तदग्ने विद्वान् पुनरा भर त्वं शरीरे मांसमसुमेरयामः ॥ ५ ॥ आमे
 सुपर्णवे शबले विपर्णवे यो मा पिशाचो अशने ददम्भ । तदात्मना प्रजया
 पिशाचा वि यातयन्तामगदोऽयमस्तु ॥ ६ ॥ क्षीरे मा मन्थे यतमो ददम्भा कृष्ट-
 पच्ये अशने धान्येऽयः । तदा० ॥ ७ ॥ अपां मा पाने यतमो ददम्भं क्रव्याद्
 यातूनां शयने शयानम् । तदा० ॥ ८ ॥ दिवा मा नक्तं यतमो ददम्भं क्रव्याद्
 यातूनां शयने शयानम् । तदात्मना प्रजया पिशाचा वि यातयन्तामगदोऽयमस्तु
 ॥ ९ ॥ क्रव्यादमग्ने रुधिरं पिशाचं मनोहनं जहि जातवेदः । तमिन्द्रो वाजीं
 वज्रेण हन्तु च्छिनत्तु सोमः शिरां अस्य धृष्णुः ॥ १० ॥ सनादग्ने मृणसि यातु-
 धानान् न त्वा रक्षामि पृतनासु जिग्युः । सहमृगाननु दह क्रव्यादो मा ते
 हंत्या मुक्षत दैव्यायाः ॥ ११ ॥ समाहर जातवेदो यद्धृतं यत् पराभृतम् । गात्रा-
 ण्यस्य वर्धन्तामशुरिवा प्यार्यतामयम् ॥ १२ ॥ सोमस्येव जातवेदो अंशुरा

प्यायतामयम् । अग्ने विरिष्णिनं मेध्यमयुक्षं कृणु जीवतु ॥ १३ ॥ एतास्ते अग्ने
समिधः पिशाचजम्भनीः । तास्त्वं जुषस्व प्रति चना गृहाण जातवेदः ॥ १४ ॥
तार्घ्याधीरग्ने समिधः प्रति गृह्णाद्यर्चिषा । जहातु क्रव्याद्वृषं यो अस्य मांसं जि-
हीर्षति ॥ १५ ॥

॥ ३० ॥ आवतस्त आवतः परावतस्त आवतः । इहैव भव मा नुगा मा
धूयाननु गाः । पितृनसुं बध्नगमि ते हृदम् ॥ १ ॥ यत् त्वाभिचेरुः पुरुषः स्वो
यदरुणो जनः । उन्मोचनप्रमोचने उभे वाचा वदामि ते ॥ २ ॥ यद् दुद्रोर्हिथ
शेषिषे स्त्रियं पुंसि अचिच्या । उन्मो० ॥ ३ ॥ यदेनमो मातृकृताच्छेषे पितृकृताच्छ
यत् । उन्मोचनप्रमोचने उभे वाचा वदामि ते ॥ ४ ॥ यत् ते माता यत् ते पिता
जामिभ्राता च सर्जतः । प्रत्यक् सैवस्व भेषजं जरदष्टिं कृणोमि त्वा ॥ ५ ॥
इहैधि पुरुष सर्वेण मनसा सह । दूर्तो यमस्य मानु गा अधि जीवपुरा इहि ॥ ६ ॥
अनुदूताः पुनरेहि विद्वानुदयनं पथः । आरोहणमाक्रमणं जीवतो जीवतोयनम्
॥ ७ ॥ मा बिभेन मरिष्यसि जरदष्टिं कृणोमि त्वा । निरवोचमहं यक्ष्ममङ्गम्यो
अङ्गज्वरं तव ॥ ८ ॥ अङ्गभेदो अङ्गज्वरो यश्च ते हृदयामयः । यक्ष्मः श्येन
इव प्रापेत्तद् वाचा साढः पास्तराम् ॥ ९ ॥ ऋषीं बोधप्रती बोधावस्वप्नो यश्च
जागृविः । तौ ते प्राणस्य गोप्तागौ दिवा नक्तं च जागृताम् ॥ १० ॥ अयमग्नि-
रूपसद्य इह सूर्य उदेतु ते । उदेहि मृत्योर्गम्भीरात् कृष्णाश्वित् तमसस्परि ॥ ११ ॥
नमो यमाय नमो अस्तु मृत्यवे नमः पितृभ्य उत ये नयन्ति । उत्पारेणस्य यो
वेद तमग्निं पुरो दधेस्मा अरिष्टतातये ॥ १२ ॥ ऐतु प्राण ऐतु मन ऐतु चक्षुरथो
बलेम् । शरीरमस्य सं विदां तत् पद्धत्यां प्रति तिष्ठतु ॥ १३ ॥ प्राणेनाग्ने
चक्षुषा सं संजेमं समीरय तन्वाऽम्बलेन । वेत्थामृतस्य मा नु गान्मा नु भूमिगृहो
भुवत् ॥ १४ ॥ मा ते प्राण उप दसन्मो अयानोपि धायिते । सूर्यस्त्वाधिप-
तिर्मृत्योरुदार्यच्छतु रश्मिभिः ॥ १५ ॥ इयमन्तर्वदति जिह्वा वद्धा पणिगृदा ।
त्वया यक्ष्मं निरवोचं शतं रोपीश्च तक्मनः ॥ १६ ॥ अयं लोकः प्रियतमो देवा-
नामपराजितः । यस्मै त्वमिह मृत्यवे दिष्टः पुरुष जज्ञिषे । स च त्वानु ह्वयाममि
मा पुरा जरसो मृथाः ॥ १७ ॥

॥ ३१ ॥ यां ते चक्रुरामे पात्रे यां चक्रुर्भिश्चधान्ये । आमे मांसे कृत्यां यां
चक्रुः पुनः प्रति हरामि ताम् ॥ १ ॥ यां ते चक्रुः कृकवाकावजे वा यां कुरी-

रिणि । अव्यां ते कृत्यां यां० ॥ २ ॥ यां ते चकुरेकेशफे पशूनामुभयादति ।
 गर्दमे कृत्यां यां० ॥ ३ ॥ यां ते चकुरमूलायां वलगं वा नराच्याम् । क्षेत्रे ते
 कृत्यां यां० ॥ ४ ॥ यां ते चक्रुर्गार्हिपत्ये पूर्वाग्नावुत दुश्चितः । शालायां कृत्यां
 यां० ॥ ५ ॥ यां ते चक्रुः सभायां यां चक्रुर्धिदेवने । अक्षेपु कृत्यां यां० ॥ ६ ॥
 यां ते चक्रुः सेनायां यां चक्रुर्षिवायुधे । दुन्दुभौ कृत्यां यां० ॥ ७ ॥ यां ते
 कृत्यां कूपेवदधुः श्मशाने वा निचख्नुः । सन्नानि कृत्यां यां चक्रुः पुनः प्रति
 हरामि ताम् ॥ ८ ॥ यां ते चक्रुः पुरुषास्थे अग्नौ संकसुके च याम् । प्रोक्तं निर्दाहं
 क्रव्यादं पुनः प्रति हरामि ताम् ॥ ९ ॥ अपथेना जभारैणां तां पथेतः प्र
 हिणमसि अधीरो मर्याधीरेभ्यः सं जभागार्चच्या ॥ १० ॥ यश्चकार न शशाक
 कर्तुं शब्दे पादमङ्गुरिम् । चकार भद्रमस्मभ्यमभगो भगवद्भ्यः ॥ ११ ॥
 कृत्याकृतं वलगिनं मूलिनं शपथेयम् । इन्द्रस्तं हन्तु महता वधेनाग्निर्विध्यत्व-
 स्तया ॥ १२ ॥

॥ इति षष्ठोऽनुवाकः

॥ पञ्चमं काण्डं समाप्तम् ॥

अथ षष्ठं काण्डम् ॥

॥ १ ॥ दोषो गाय बृहद् गाय धुमद्देहि । आर्थवेण स्तुहि देवं संवितारम्
॥ १ ॥ तमुं पुष्टि यो अन्तः सिन्धो मनुः । सत्यस्य युवान् मद्रोघवाचं मुशेवम्
॥ २ ॥ स यो नो देवः संविता साविपदमृतानि भूरि । उभे सुष्टुती सुगातवे ॥ ३ ॥

॥ २ ॥ इन्द्राय सोममृत्विजः सुनोता च धावत । स्तोतुर्यो वचः शृण्वद्वचं
च मे ॥ १ ॥ आ यं विशन्तीन्दवो वयो न वृक्षमन्धमः । धिराशिन् वि मृधो जहि
रश्नस्विनीः ॥ २ ॥ सुनोता सोमपावने सोममिन्द्राय वज्रिणे । युवाजेतेशानः स
पुरुष्टुतः ॥ ३ ॥

॥ ३ ॥ पातं न इन्द्रापूषणादितिः पान्तु मरुतः । अपां नपात् सिन्धवः सप्त
पातन् पातु नो विष्णुरुत द्यौः ॥ १ ॥ पातां नो द्यावापृथिवी अभिष्टये पातु ग्रावा
पातु सोमो नो अंहमः । पातु नो देवी सुभगा सरस्वती पात्वग्निः शिवा ये अस्य
पायवः ॥ २ ॥ पातां नो देवाश्चिना शुभस्पती उषामानकतोत न उरुष्यताम् ।
अपां नपादभिहुती गयस्य चिद् देव न्वष्टवर्धय सर्वतातये ॥ ३ ॥

॥ ४ ॥ त्वष्टा मे दैव्यं वचः पर्जन्यो ब्रह्मणस्पतिः । पुत्रैर्भ्रातृभिरदितिर्नु पातु
नो दुष्टं त्रायमाणं सहः ॥ १ ॥ अंशो भगो वरुणो मित्रो अर्यमादितिः पान्तु
मरुतः । अप तस्य द्वेषो गमेदभिहुतां यावयच्छत्रुमन्तितम् ॥ २ ॥ धिये समश्चिना
प्रावतं न उरुष्या ण उरुष्मन् न प्रयुच्छन् । द्यौःपितर्यावय दुच्छुना या ॥ ३ ॥

॥ ५ ॥ उदैन्मुत्तरं नयाने घृतेनाहुत । समेनं वर्धसा सृज प्रजया च बहुं
कृधि ॥ १ ॥ इन्द्रेमं प्रतरं कृधि सजातानामसद् वशी । गायस्पोषेण सं सृज
जीवातवे जरसे नय ॥ २ ॥ यस्य कृण्मो हविर्गृहे तमग्ने वर्धया त्वम् । तस्मै सोमो
अधि ब्रवदयं च ब्रह्मणस्पतिः ॥ ३ ॥

॥ ६ ॥ योऽस्मान् ब्रह्मणस्पते देवो अभिमन्यते । सर्वं तं रुन्धयासि मे यजमानाय
सुन्वते ॥ १ ॥ यो नः सोम मुणंसिनो दुःशंसं आदिदेशति । वज्रेणास्य मुखे जहि
स संपिष्टो अपायति ॥ २ ॥ यो नः सोमाभिदासति सनाभिर्यश्च निष्ट्यः । अप
तस्य बलं तिर महीव द्यौर्वधुत्मना ॥ ३ ॥

॥ ७ ॥ येन सोमार्दितिः पथा मित्रा वा यन्त्यद्गुहः । तेना नोवसा गहि
॥ १ ॥ येन सोम साहन्त्यासुरान् रुन्धयासि नः । तेना नो अधि वोचत ॥ २ ॥
येन देवा असुराणामोजांस्यवृणीध्वम् । तेना नः शर्म यच्छत ॥ ३ ॥

॥ ८ ॥ यथा वृक्षं लिबुजा समन्तं परिषस्यजे । एवा परिष्वजस्व मां यथा-
मां कामिन्यसो यथा मन्नापगा असः ॥ १ ॥ यथा सुपर्णः प्रपतन् पक्षौ निहन्ति
भूम्याम् । एवा नि हन्मि ते मनो यथा मां ॥ २ ॥ यथेमे द्यावापृथिवी मद्यः
पर्येति सूर्यः । एवा पर्येमि ते मनो यथा मां कामिन्यसो यथा मन्नापगा असः ॥ ३ ॥

॥ ९ ॥ वाञ्छ मे तन्वं पादौ वाञ्छाचर्यौ वाञ्छ सक्थ्यौ । अचर्यौ वृषयन्त्याः
केशा मां ते कामेन शुष्यन्तु ॥ १ ॥ मम त्वा दोषणि श्रिपै कृणोमि हृदयश्रि-
पम् । यथा मम कृतावसो मम चित्तमुपायसि ॥ २ ॥ यासां नाभिगरेहणं हृदि
संवननं कुतम् । गावो घृतस्य मातरोमं सं वानयन्तु मे ॥ ३ ॥

॥ १० ॥ पृथिव्यै श्रोत्राय वनस्पतिभ्योऽग्नयेधिपतये स्वाहा ॥ १ ॥ प्राणा-
यान्तरिक्षाय वयोभ्यो वायवेधिपतये स्वाहा ॥ २ ॥ दिवे चक्षुषे नक्षत्रेभ्यः सूर्या-
याधिपतये स्वाहा ॥ ३ ॥

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥

॥ ११ ॥ शमीमश्वत्थ आरूढस्तत्र पुंसुवनं कृतम् । तद् वै पुत्रस्य वेदनं तत्
स्त्रीष्वा भरामसि ॥ १ ॥ पुंसि वै रेतो भवति तत् स्त्रियामनु पिच्यते । तद् वै
पुत्रस्य वेदनं तत् प्रजापतिरब्रवीत् ॥ २ ॥ प्रजापतिरनुमतिः सिनीवान्यचीकृपत् ।
स्त्रैष्यमन्यत्र दधत् पुमांसमु दधदिह ॥ ३ ॥

॥ १२ ॥ परि द्यामिव सूर्योहीनां जनिमागमम् । रात्री जगदिवान्यद्भंसात्

तेनां ते वारये विषम् ॥ १ ॥ यद् ब्रह्माभिर्यदपिभिर्यद् देवैर्विदितं पुरा । यद् भूतं
भव्यमासन्वत तेनां ते वारये विषम् ॥ २ ॥ मध्वा पृथ्वे नद्यः पर्वता गिरयो मधु ।
मधु परुष्णी शीषाला शमास्ने अस्तु शं हृदे ॥ ३ ॥

॥ १३ ॥ नमो देववधेभ्यो नमो राजवधेभ्यः । अथो ये विश्यानां वधा-
स्तेभ्यो मृत्यो नमोस्तु ते ॥ १ ॥ नमस्ते अधिवाकाय परावाकाय ते नमः ।
सुमत्यै मृत्यो ते नमो दुर्मत्यै त इदं नमः ॥ २ ॥ नमस्ते यातुधानेभ्यो नमस्ते
भेषजेभ्यः । नमस्ते मृत्यो मूलैभ्यो ब्राह्मणेभ्य इदं नमः ॥ ३ ॥

॥ १४ ॥ अस्थिभ्रंसं परुषंसमास्थितं हृदयामयम् । बलासं सर्वं नाशया-
ज्जेष्टा यश्च पर्वसु ॥ १ ॥ निर्वलासं बलासिनः क्षिणोर्मिं मुष्करं यथा । क्षिण-
बन्धस्य बन्धनं मूलमुर्वार्धा इव ॥ २ ॥ निर्वलामेतः प्र पताशुङ्गः शिशुको यथा ।
अथो इष्ट इव हायनोप द्राह्यवीरहा ॥ ३ ॥

॥ १५ ॥ उत्तमो अस्योपधीनां तव वृक्षा उपस्तयः । उपस्तिरस्तु सोऽस्माकं
यो अस्माँ अभिदासति ॥ १ ॥ संबन्धुश्चासंबल्युक्ष यो अस्माँ अभिदासति ।
तेषां सा वृक्षाणामिवाहं भूयासमुत्तमः ॥ २ ॥ यथा सोम ओपधीनामुत्तमो हविषां
कृतः । तलाशा वृक्षाणामिवाहं भूयासमुत्तमः ॥ ३ ॥

॥ १६ ॥ आवयो अनावयो रसस्त उग्र आवयो । आ ते करम्भमन्नासि
॥ १ ॥ विह्वलो नाम ते पिता मदावती नाम ते माता । स हि न त्वमसि यस्त्व-
मात्मानमावयः ॥ २ ॥ तौर्विलिकेवलयावायमैलव ऐलयीत् । वभुश्च वभुर्कर्ण-
श्चापैहि निराल ॥ ३ ॥ अलसालासि पूर्वा मिलाञ्जालास्युत्तरा । नीलागल-
साला ॥ ४ ॥

॥ १७ ॥ यथेयं पृथिवी मही भूतानां गर्भमादधे । एवा ते ध्रियतां गर्भो
अनुसूतुं सर्वितवे ॥ १ ॥ यथेयं पृथिवी मही दाधारेमान् वनस्पतीन् । एवा० ॥ २ ॥
यथेयं पृथिवी मही दाधार पर्वतान् गिरीन् । एवा० ॥ ३ ॥ यथेयं पृथिवी मही
दधार विष्टितं जगत् । एवा ते ध्रियतां गर्भो अनु सूतुं सर्वितवे ॥ ४ ॥

॥ १८ ॥ ईर्ष्याया भ्राजिं प्रथमां प्रथमस्या उतापराम् । अग्निं हृदय्यं-

शोकं तं ते निर्वापयामसि ॥ १ ॥ यथा भूमिर्मृतमना मृतान्मृतमनस्तरा । यथोत
मस्रुषो मन एवेष्मिर्मृतं मनः ॥ २ ॥ अदो यत् ते हृदि श्रितं मनस्कं पतयिष्णु-
कम् । ततस्त ईर्या मुञ्चामि निरूमाणं हतैरिव ॥ ३ ॥

॥ १६ ॥ पुनन्तु मा देवजनाः पुनन्तु मनवो धिया । पुनन्तु विश्वा भूतानि
पर्वमानः पुनातु मा ॥ १ ॥ पर्वमानः पुनातु मा कृत्वे दद्याय जीवसे । अथो
अग्निष्ठातय ॥ २ ॥ उभाभ्यां देव सवितः पवित्रेण सवेन च । अस्मान् पुनीहि
चक्षसे ॥ ३ ॥

॥ २० ॥ अग्नेरिवास्य दहत एति शुष्मिण उतेव मत्तो विलपन्नपायति ।
अन्यमस्मादिच्छतु कं चिदत्रतस्तपुर्वधाय नमो अस्तु त्वमने ॥ १ ॥ नमो रुद्राय
नमो अस्तु त्वमने नमो राज्ञे वरुणाय त्विपीमते । नमो दिवे नमः पृथिव्यै नम
ओषधीभ्यः ॥ २ ॥ अयं यो अभिशोचयिष्णुर्विश्वा रूपाणि हरिता कृणोषि ।
तस्मै तेरुणाय वभ्रवे नमः कृणोमि वन्याय त्वमने ॥ ३ ॥

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

॥ २१ ॥ इमा यास्तिस्रः पृथिवीस्तासां ह भूमिरुत्तमा । तामामार्धि त्वचो
अहं भेषजं समु जग्रभम् ॥ १ ॥ श्रेष्ठमसि भेषजानां वसिष्ठं वीरुधानाम् । सोमो
भग इव यामेषु देवेषु वरुणो यथा ॥ २ ॥ रेवतीरनाधृपः सिषासवः सिषासथ ।
उत स्थ केशदृढणीरथो हं केशवर्धनीः ॥ ३ ॥

॥ २२ ॥ कृष्णं नियानं हरयः सुपर्णा अपो वसाना दिवमुत् पतन्ति । त
आववृन्तसर्दनादृतस्यादिद् घृतेन पृथिवी व्यूदुः ॥ १ ॥ पर्यस्वतीः कृणुथाप
ओषधीः शिवा यदेजथा मरुतो रुक्मवक्षसः । ऊर्जं च तत्र सुमतिं च पिन्वत यत्रा
नरो मरुतः मिञ्चथा मधु ॥ २ ॥ उदमुतो मरुतस्तां ईर्यते वृष्टिर्या विश्वा निवत-
स्पृणति । एजाति ग्लहा कन्येव तुन्नरं तुन्दाना पत्येव जाया ॥ ३ ॥

॥ २३ ॥ मस्रुषीस्तदपमो दिवा नक्तं च मस्रुषीः । वरेण्यक्रतुरहमपो देवीरुप-
ह्वये ॥ १ ॥ ओता आपः कर्मण्याः मुञ्चन्त्यतः प्रणीतये । सद्यः कृण्वन्वेतवे ॥ २ ॥
देवस्य सवितुः सवे कर्म कृण्वन्तु मानुषाः । शं नो भवन्त्वप ओषधीः शिवाः ॥ ३ ॥

॥ २४ ॥ हिमवतः प्र स्तवन्ति सिन्धौ समह संगमः । आपो ह मह्यं तद्
देवीर्ददन् हृद्योत भेषजम् ॥ १ ॥ यन्मे अच्योरादिद्योत पाण्योः प्रपदोश्च यत् ।
आपस्तत् सर्वं निष्करन् भिषजां सुभिषक्त्तमाः ॥ २ ॥ सिन्धुपत्नीः सिन्धुराज्ञीः
सर्वा या नद्यस्थनं । दत्त नस्तस्य भेषजं तेना वो भुनजामहे ॥ ३ ॥

॥ २५ ॥ पञ्च च याः पञ्चाशच्च संयन्ति मन्या अभि । इतस्ताः सर्वा
नश्यन्तु वाका अपचितामिव ॥ १ ॥ सप्त च याः सप्ततिश्च संयन्ति ग्रैव्या अभि ।
इतस्ताः ० ॥ २ ॥ नव च या नवतिश्च संयन्ति स्कन्ध्या अभि । इतस्ताः सर्वा
नश्यन्तु वाक्का अपचितामिव ॥ ३ ॥

॥ २६ ॥ अथ मा पाप्मन्सृज वशी सन् मृडयासिनः । आ मा भद्रस्य लोके
पाप्मन् धेहविहुतम् ॥ १ ॥ यो नः पाप्मन् न जहासि तस्मै त्वा जहिमो वयम् ।
पथामनु व्या वर्तनेन्यं पाप्मानु पद्यताम् ॥ २ ॥ अन्यत्रास्मन्न्युच्यतु सहस्राक्षो
अमर्त्यः । यं द्वेषाम तमृच्छतु यस्तु द्विप्मस्तमिर्जहि ॥ ३ ॥

॥ २७ ॥ देवाः कपोत इषितो यदिच्छन् दूतो निर्ऋत्या इदमाजगाम । तस्मा
अर्चाम कृण्वाम निष्कृतिं शं नो अस्तु द्विपदे शं चतुष्पदे ॥ १ ॥ शिवः कपोत
इषितो नो अस्त्वनागा देवाः शकुनो गृहं नः । अग्निर्हि विप्रो जुपतां हविर्नः
परिहृतिः पक्षिणी नो वृणक्तु ॥ २ ॥ हेतिः पक्षिणी न दमात्यस्मानापी पदं
कृणुते अग्निधाने । शिवो गोभ्य उत पुरुषेभ्यो नो अस्तु मा नो देवा इह हिंसीत्
कपोतः ॥ ३ ॥

॥ २८ ॥ ऋचा कपोतं नुदत प्रणोदमिषं मदन्तः परि गां नेयामः । सं
लोभयन्तो दुरिता पदानि हित्वा न ऊर्जं प्र पदात् पथिष्ठः ॥ १ ॥ परीमेऽग्निमर्षत
परीमे गामनेपत । देवेष्वक्रत श्रवः क इमाँ आ दधर्षति ॥ २ ॥ यः प्रथमः
प्रवर्तमाससाद् बहुभ्यः पन्थामनुपस्पशानः । योऽस्येशं द्विपदो यश्चतुष्पदस्तस्मै
यमाय नमो अस्तु मृत्यवे ॥ ३ ॥

॥ २९ ॥ अमून् हेतिः पतत्रिणीन्येतु यदुलूको वदति मोघमेतत् । यद् वा कपोतः
पदमग्नौ कृणोति ॥ १ ॥ यौ ते दूतौ निर्ऋत इदमेतोप्रहितौ प्रहितौ वा गृहं नः ।

कणोतोलूकाभ्यामपदं तदस्तु ॥ २ ॥ अवैरहत्यायेदमा पपत्यात् सुवीरताया
इदमा ससद्यात् । पराडेव परा वद पराचीमनु संवतम् । यथा यमस्य त्वा गृहेरसं
प्रतिचाकशानाभूकं प्रतिचाकशान् ॥ ३ ॥

॥ ३० ॥ देवा इमं मधुना संयुतं यवं सरस्वत्यामधि मणावचर्क्युः । इन्द्रं
आसीत् सीरपतिः शतक्रतुः कीनाशा आसन् मरुतः सुदानवः ॥१॥ यस्ते मदौ-
वकेशो विकेशो येनाभिहस्यं पुरुषं कृणोषि । आरात् त्वदन्या वनानि वृत्ति त्वं
शमि शतवल्शा वि रोह ॥ २ ॥ बृहत् पलाशे सुभगे वर्षं वृद्ध ऋतावरि मातेवं
पुत्रेभ्यो मृदुकेशेभ्यः शमि ॥ ३ ॥

॥ ३१ ॥ आयं गौः पृश्निरक्रभीदसदन्मातरं पुरः । पितरं च प्रयन्त्स्वः ॥१॥
अन्तश्चरति रोचना अस्य प्राणादपानतः । व्यख्यन्महिषः स्वः ॥ २ ॥ त्रिंशद्
धामा वि राजति वाक् पतङ्गो अशिश्रियत् । प्रति वस्तोरहर्द्युभिः ॥ ३ ॥

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥

॥ ३२ ॥ अन्तर्द्वि जुहुतास्वेतद यातुधानक्षयणं घृतेन । आराद् रक्षांसि
प्रति दह त्वमग्ने न नो गृहाणामुप तीतपासि ॥ १ ॥ रुद्रो वो ग्रीवा अशरैत्
पिशाचाः पृष्टीर्वोषि शृणातु यातुधानाः । वीरुद वो विश्वतोवीर्या यमेन समजी-
गमत् ॥ २ ॥ अभयं मित्रावरुणा विहास्तु नोचिषात्रिणो नुदतं प्रतीचः । मा
ज्ञातारं मा प्रतिष्ठां विदन्त मिथो विघ्नाना उप यन्तु मृत्युम् ॥ ३ ॥

॥ ३३ ॥ यस्येदमा रजो युजस्तुजे जनावनं स्वः । इन्द्रस्य रन्त्यं बृहत् ॥१॥
नाधृष आ दधृषते धृषाणो धृषितः शवः । पुरा यथा व्यथिः श्रव इन्द्रस्य नाधृषे
शवः ॥ २ ॥ स नो ददातु तां रयिमुं पिशङ्गं सदृशम् । इन्द्रः पतिस्तुविष्टमो
जनेष्वा ॥ ३ ॥

॥ ३४ ॥ प्राग्नये वार्चमीरय वृषभार्य क्षितीनाम् । स नः पर्षदति द्विषः ॥१॥
यो रक्षांसि निज्वत्पग्निस्तिग्मेन शोचिषा । स० ॥ २ ॥ यः परस्याः परावत-

स्तिरो धन्वातिरोचते । स० ॥ ३ ॥ यो विश्वाभि विपश्यति भुवना संच पश्यति ।
स० ॥ ४ ॥ यो अस्य पारे रजसः शुक्रो अग्निरजायत । सनः पर्पदति द्विषः ॥ ५ ॥

॥ ३५ ॥ वैश्वानरो न ऊतय आ प्र यातु परावर्तः । अग्निर्नः सुष्टुतीरुप ॥ १ ॥
वैश्वानरो न आगमदिमं यज्ञं मजूरुप । अग्निरुक्थेष्वं हसु ॥ २ ॥ वैश्वानरोङ्गिरसां
स्तोममुक्थं च चाकृतपत् । एषु धुम्नं स्वर्यमत् ॥ ३ ॥

॥ ३६ ॥ अतावानं वैश्वानरमृतस्य ज्योतिषस्पतिम् । अजस्र धर्ममीमहे ॥ १ ॥
स विश्वा प्रति चाकृतप अतंरुत् सृजते वशी । यज्ञस्य वयं उत्तिरन् ॥ २ ॥ अग्निः
परेषु धामसु कामो भूतस्य भव्यस्य । सम्राडेको वि राजति ॥ ३ ॥

॥ ३७ ॥ उप प्रागात् सहस्राक्षो युक्ता शपथो रथम् । शप्तास्मान्विच्छन् मम
वृकं इनाविमतो गृहम् ॥ १ ॥ परि णो वृङ्गधि शपथ हृदमग्निर्विवा दहन् । शप्ता-
रमत्र नो जहि दिवो वृक्षमिवाशनिः ॥ २ ॥ यो नः शपादशपतः शपतो यश्च
नः शपात् । शुने पेष्टमिवा वक्षामं तं प्रत्यस्यामि मृत्यवे ॥ ३ ॥

॥ ३८ ॥ मिहे व्याघ्र उत या पृदाकौ त्विर्षिरग्नौ ब्राह्मणे सूर्ये या । इन्द्रं या
देवी सुभगा जजान सा न ऐतु वर्चसा संविदाना ॥ १ ॥ या हस्तिनि द्वीपिनि या हि-
रण्ये त्विर्षिरप्सु गोषु या पुरुषेषु । इन्द्रं ० ॥ २ ॥ रथे अक्षेष्वापमस्य वाजे वार्ते
पर्जन्ये वरुणस्य शुष्मे । इन्द्रं ० ॥ ३ ॥ राजन्ये दुन्दुभावायता यामश्वस्य वाजे
पुरुषस्य मायौ । इन्द्रं या देवी सुभगा जजान सा न ऐतु वर्चसा संविदाना ॥ ४ ॥

॥ ३९ ॥ यशो हविर्वर्धतामिन्द्रं जूतं सहस्रवीर्यं सुभृतं सहस्कृतम् । प्रसस्त्री-
णमनु दीर्घाय चक्षसे हविष्मन्तं मा वर्धय ज्येष्ठतातये ॥ १ ॥ अच्छा न इन्द्रं यशसं
यशोभिर्द्यशस्विनं नमसाना विधेम । स नो रास्व राष्ट्रमिन्द्रजूतं तस्यते रातौ यशसः
स्याम ॥ २ ॥ यशा इन्द्रोयशा अग्निर्यशाः सोमो अजायत । यशा विश्वस्य भूत-
स्याहमस्मि यशस्तमः ॥ ३ ॥

॥ ४० ॥ अभयं द्यावापृथिवी इहास्तु नोभयं सोमः सविता नः कृणोतु ।
अभयं नोस्तूर्वन्तरिक्षं सप्तऋषीणां च इविषाभयं नो अस्तु ॥ १ ॥ अस्मै ग्रामाय

प्रदिशश्चतस्र ऊर्जि सुभूतं स्वस्ति सविता नः कृणोतु । अणञ्चिन्द्रो अभयं नः कृ-
णोत्वन्वत्र राज्ञामभियातु मन्युः ॥ २ ॥ अनमित्रं नो अधरादनमित्रं न उत्तरात् ।
इन्द्रानमित्रं नः पश्चादनमित्रं पुरस्कृधि ॥ ३ ॥

॥ ४१ ॥ मनमे सेतमे धिय आकूतय उत चित्तये । मत्तै श्रुताय चक्षसे विधेम
हविषा वयम् ॥ १ ॥ अणानाय व्यानाय प्राणाय भूरिधायसे । सरस्वत्या उरुव्यचे
विधेम हविषा वयम् ॥ २ ॥ मा नो हासिपुच्छपयो दैव्या ये तनूपा ये नस्तन्व-
स्तनूजाः । अमर्त्या मर्त्या अभि नः सचध्वमायुर्धत्त प्रतरं जीवसे नः ॥ ३ ॥

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥

॥ ४२ ॥ अत्र व्यामित्रं धन्वंनो मन्युं तनोमि ते हृदः । यथा संमेनसौ
भूत्वा सखायाविव सचावहे ॥ १ ॥ सखायाविव सचावहा अत्र मन्युं तनोमि ते ।
अधस्ते अरमनो मन्युमुपास्याममि यो गुरुः ॥ २ ॥ अभि तिष्ठामि ते मन्युं पाष्य्या
प्रपदेन च । यथावशो न वार्दिपो मम चित्तमुपायसि ॥ ३ ॥

॥ ४३ ॥ अयं दर्भो विमन्युकः स्वाय चारुणाय च । मन्योर्विमन्युकस्यायं
मन्युशर्मन उच्यते ॥ १ ॥ अयं यो भूरिमूलः समुद्रमवतिष्ठति । दर्भः पृथिव्या
उत्थितो मन्युशर्मन उच्यते ॥ २ ॥ वि ते हनव्यां शरणं वि ते मुख्यां नयामसि ।
यथावशो न वार्दिपो मम चित्तमुपायसि ॥ ३ ॥

॥ ४४ ॥ अस्थाद् द्यौरस्थात् पृथिव्यस्थाद् विश्वमिदं जगत् । अस्थुर्वृक्षा
ऊर्ध्वस्वप्नास्तिष्ठाद् रोगो अयं तव ॥ १ ॥ शतं या भेषजानि ते महस्रं संगतानि
च । श्रेष्ठमास्त्रावभेषजं वसिष्ठं रोगनाशनम् ॥ २ ॥ रुद्रस्य सूत्रमस्य मृतस्य नाभिः ।
विषाणका नाम वा असि पितृणां मूलादुत्थिता वातीकृतनाशनी ॥ ३ ॥

॥ ४५ ॥ पुरोपेहि मनस्पाप किमशस्तानि शंससि । पुरेहि न त्वा कामये
वृक्षा वनानि सं चर गृहेषु गोषु मे मनः ॥ १ ॥ अवशसा निःशसा यत्
पराशसोपारिम जाग्रतो यत् स्वपन्तः । अग्निर्विधान्यप दुष्कृतान्य जुष्टान्यारे

अस्मद् दधातु ॥ २ ॥ यदिन्द्र ब्रह्मणस्पतेपि मृषा चरामसि । प्रचेता न
आङ्गिरसो दुरितात् पात्वंहसः ॥ ३ ॥

॥ ४६ ॥ यो न जीवोसि न मृतो देवानाममृतगर्भोसि स्वप्न । वरुणानी
ते माता यमः पिताररुर्नामासि ॥ १ ॥ विद्म ते स्वप्न जनित्र देवजामीनां पुत्रो-
सि यमस्य करणः । अन्तकोसि मृत्युरासि । तं त्वां स्वप्न तथा सं विद्म स नः
स्वप्न दुष्वप्न्यात् पाहि ॥ २ ॥ यथा कलां यथा शफं यथर्णं संनयन्ति । एवा
दुष्वप्न्यं सर्वं द्विपते सं नयामसि ॥ ३ ॥

॥ ४७ ॥ अग्निः प्रातः सवने पात्वम्मान् वैश्वानरो विश्वकृद् विश्वशंभूः ।
स नः पावको द्रविणं दधान्वायुष्मन्तः सहभक्षाः स्याम ॥ १ ॥ विश्वदेवा मरुत
इन्द्रो अस्मानस्मिन् द्वितीये सवने न जह्युः । आयुष्मन्तः प्रियमेषां वदन्तो व्यं
देवानां सुमतौ स्याम ॥ २ ॥ इदं तृतीयं सवनं कधीनामृतेन ये चमसमैरयन्त ।
ते सौधन्वनाः स्वैरानशानाः स्विष्टिं नो अभि वस्यो नयन्तु ॥ ३ ॥

॥ ४८ ॥ श्येनोसि गायत्रच्छन्दा अनु त्वा रभे । स्वस्ति मा सं वहास्य
यज्ञस्योदचि स्वाहा ॥ १ ॥ क्रभुरासि जगच्छन्दा अनु त्वा रभे । ० ॥ २ ॥
वृषासि त्रिष्टुप्छन्दा अनु त्वा रभे । स्वस्ति मा सं वहास्य यज्ञस्यो दचि स्वाहा ॥ ३ ॥

॥ ४९ ॥ नहि ते अग्ने तन्वः कुरमानंश्च मर्त्यैः । कपिर्विभस्ति तेजनं स्वं
जरायु गौरिव ॥ १ ॥ मेघ इव वै सं च वि चोर्विच्यमे यदुत्तरद्रावुपंश्च खादतः ।
शीष्णा शिरोप्ससाप्सो अर्दयन्तंशून् विभस्ति हरितेभिरासभिः ॥ २ ॥ सुपर्णा
वाचमक्रतोष दव्याखरे कृष्णा इपिरा अनर्तिषुः । नि यन्नियन्त्युपरस्य निष्कृतिं
पुरु रेतो दधिरे सूर्यश्रितः ॥ ३ ॥

॥ ५० ॥ हतं तर्दं समङ्कमाखुमर्ध्विना छिन्तं शिरो अपि पृष्टोः शृणीतम् ।
यवाग्ने दधानपिनह्यतं मुखमथार्भयं कृणुत धान्याय ॥ १ ॥ तर्दहै पतङ्गहै जभ्य
हा उपे क्स । ब्रह्मे वा संस्थितं हविरनदन्त इमान् यवानर्हिसन्तो अपोर्दित
॥ २ ॥ तर्दापते वधापते तृष्टजम्भा आ शृणोत मे । य आरण्या व्यद्वरा ये के
च स्थ व्यद्वरास्तान्सर्वान् जम्भयामसि ॥ ३ ॥

॥ ५१ ॥ वायोः पूतः पवित्रेण प्रत्यङ् सोमो अति द्रुतः । इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥ १ ॥ आपो अस्मान् मातरः सृदयन्तु घृतेन नो घृतप्वः पुनन्तु । विश्वं हि रिप्रं प्रवहन्ति देवीरुदिदाभ्यः शुचिरा पूत एमि ॥ २ ॥ यत् किं चेदं वरुण दैव्ये जनेऽभिद्रोहं मनुष्याऽश्वरन्ति । अचिन्त्या चेत् तव धर्मा युयोपिम मा नस्तस्मादेनसो देव रीरिपः ॥ ३ ॥

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥

॥ ५२ ॥ उत् सूर्यो दिव एति पुरो रक्षांसि निजूर्वन् । आदित्यः पर्वतेभ्यो विश्वदृष्टो अदृष्टहा ॥ १ ॥ नि गावो गोष्ठे असदन् नि मृगासो अविक्षत । न्यूर्मयो नदीनां न्यदृष्टा अलिप्सत ॥ २ ॥ आयुर्ददं विपश्चितं श्रुतां कण्वस्य वीरुधम् । आभारिपं विश्वभेषजीमस्या दृष्टान् नि शमयत् ॥ ३ ॥

॥ ५३ ॥ द्यौश्च म इदं पृथिवी च प्रचेतसौ शुक्रो बृहन् दक्षिण्या पिपतु । अनु स्वधा चिकित्तां सोमो अग्निर्वायुनः पातु सविता भर्गश्च ॥ १ ॥ पुनः प्राणः पुनरात्मा न ऐतु पुनश्चक्षुः पुनरसुते ऐतु । वैश्वानरो नो अदब्धस्तनूपा अन्तस्तिष्ठाति दुरितानि विश्वा ॥ २ ॥ सं वर्चसा परसा सं तनूभिरगन्माहि मनसा सं शिवेन । त्वष्टा नो अत्र वरीयः कृणोत्वन्तु नो मार्षु तन्वोऽयद् विरिष्टम् ॥ ३ ॥

॥ ५४ ॥ इदं तद् युज उत्तरमिन्द्रं शुभ्राम्यष्टये । अस्य क्षत्रं श्रियं महीं वृष्टिर्विव वर्धया तृणम् ॥ १ ॥ अस्मै क्षत्रमग्नीषोमावस्मै धारयतं गयिम् । इमं राष्ट्रस्याभीवर्गे कृणुतं युज उत्तरम् ॥ २ ॥ सबन्धुश्चासंबन्धुश्च यो अस्मां अभिदासति । सर्वं तं रन्धयासि मे यजमानाय सुन्वते ॥ ३ ॥

॥ ५५ ॥ ये पन्थानो बहवो देवयाना अन्तरा द्यावापृथिवी संचरन्ति । तेषामज्या नि यत्तमो वहति तस्मै मा देवाः परि धत्तेह सर्वे ॥ १ ॥ ग्रीष्मो हेमन्तः शिशिरो वसन्तः शरद् वर्षाः स्विते नो दधात । आ नो गोषु भजता प्रजायां निवात इद् वः शरणे स्याम ॥ २ ॥ इदावत्सराय परिवत्सराय संवत्सराय कृणुता बृहभमः । तेषां वयं सुमतौ यज्ञियानामपि भद्रे सौमनसे स्याम ॥ ३ ॥

॥ ५६ ॥ मा नो देवा अर्हिर्वधीत् सतोऽकान्तसहपूरुषान् । संयतं न विष्परद्
व्याप्तं न सं यमन्नमो देवजनेभ्यः ॥ १ ॥ नमोस्त्वमिताय नमस्तिरश्चिराजये ।
स्वजाय बभ्रवे नमो नमो देवजनेभ्यः ॥ २ ॥ सं ते हन्मि दता दतः समु वे
हन्वा हन् । सं ते जिह्वाया जिह्वां सम्वास्नाह आस्यम् ॥ ३ ॥

॥ ५७ ॥ इदमिद् वा उ भेषजमिदं रुद्रस्य भेषजम् । येनेषुमेकतेजनां शत-
शान्यामपब्रवत् ॥ १ ॥ जालापेणामि पिञ्चत जालापेणोप सिञ्चत् । जालापमुग्रं
भेषजं तेन नो मृड जीवसे ॥ २ ॥ शं च नो मयश्च नो मा च नः किं चनाममत् ।
अमा रणो विश्वे नो अस्तु भेषजं सर्वे नो अस्तु भेषजम् ॥ ३ ॥

॥ ५८ ॥ यशसं मेन्द्रो मघवान् कृणोत यशसं द्यावापृथिवी उभे इमे ।
यशसे मा देवः सविता कृणोत प्रियो दातुर्दक्षिणाया इह स्याम् ॥ १ ॥ यथेन्द्रो
द्यावापृथिव्योर्यशस्वान् यथाप ओषधीषु यशस्वतीः । एवा विश्वेषु देवेषु वयं सर्वेषु
यशसः स्याम ॥ २ ॥ यशा इन्द्रो यशा अग्निर्यशः सोमो अजायत । यशा
विश्वस्य भूतस्याहर्हस्मि यशस्तमः ॥ ३ ॥

॥ ५९ ॥ अनडुद्भ्यस्त्वं प्रथमं धेनुभ्यस्त्वमरुन्धति । अधेनवे वयसे शर्म यच्छ
चतुष्पदे ॥ १ ॥ शर्म यच्छत्वोषधिः सह देवीररुन्धती । कर्तु पयस्वन्तं गोष्ठमयत्तमाँ
उत पूरुषान् ॥ २ ॥ विश्वरूपां सुभगामच्छावदामि जीविलाम् । सा नो रुद्रस्यास्तां
हेति दूरं नयतु गोभ्यः ॥ ३ ॥

॥ ६० ॥ अयमा यात्यर्यमा पुरस्ताद् विषितस्तुपः । अस्या इच्छन्नश्रुवै
पतिभुत जायामजानये ॥ १ ॥ अश्रमद्वियमर्यमन्नन्यासां समनं यती । अङ्गो न्वर्यम-
न्नस्या अन्याः समनमारयति ॥ २ ॥ धाता दाधार पृथिवीं धाता द्यामुत सूर्यम् ।
धातास्या अश्रुवै पतिं दधातु प्रतिक्राम्यम् ॥ ३ ॥

॥ ६१ ॥ मह्यमापो मधुमदेरयन्तां मह्यं सरो अभग्ज्योतिषेकम् । मह्यं
देवा उत विश्वे तपोजा मह्यं देवः सविता व्यचो धात् ॥ १ ॥ अहं विवेच
पृथिवीमुत द्यामहभूतुरंजनयं सप्त साकम् । अहं सत्यमवृत्तं यद् वदाम्यहं दैवीं परि

वाचं विशश्च ॥ २ ॥ अहं जेजान पृथिवीमुत द्यामहमृतूरजनयं सप्त सिन्धून् ।
अहं सत्यमनृतं यद् वदामि यो अग्नीषोमावजुषे सखाया ॥ ३ ॥

॥ इति पष्ठोऽनुवाकः ॥

॥ ६२ ॥ वैश्वानरो रश्मिभिर्नः पुनातु वातः प्राणेनेपिरो नभोभिः ।
द्यावापृथिवी पर्यसा पर्यस्वती ऋतावरी यज्ञिये नः पुनीताम् ॥ १ ॥ वैश्वानरीं
सूनुतामा रभध्वं यस्या आशास्तन्वो वीतपृष्ठाः । तया गृणन्तः सधमादेषु वयं
स्याम पतयो रयीणाम् ॥ २ ॥ वैश्वानरीं वर्चस आ रभध्वं शुद्धा भवन्तः शुचयः
पावकाः । इहेडया सधमादं मदन्तो ज्योक् पश्येम सूर्यमुच्चरन्तम् ॥ ३ ॥

॥ ६३ ॥ यत् ते देवी निर्ऋतिरावबन्ध दाम श्रीवास्वविप्रोक्यं यत् । तत्
ते वि ष्याम्यायुषे वर्चसे बलायादोमदमन्नमद्वि प्रधूतः ॥ १ ॥ नमोस्तु ते निर्ऋते
तिग्मतजो यस्मयान् वि चृता बन्धपाशान् । यमो मयं पुनरित् त्वां ददाति तस्मै
यमाय नमो अस्तु मृत्यवे ॥ २ ॥ अयस्मये द्रुपदे बेधिष इहाभिहितो मृत्युभिर्ये
सहस्त्रम् । यमेन त्वं पितृभिः संविदान उत्तमं नाक्रमधि रोहयेमम् ॥ ३ ॥ संस-
मिद् ध्रुवसे वृषन्नग्ने विश्वान्यर्य आ । इडस्पदे समिध्यसे स नो वसून्वा भर ॥ ४ ॥

॥ ६४ ॥ संजानीध्वं सं पृच्यध्वं सं वो मनांसि जानताम् । देवा भागं यथा
पूर्वं संजानाना उपासते ॥ १ ॥ समानो मन्त्रः समितिः समानी समानं व्रतं सह
चित्तमेषाम् । समानेन वो हविषा जुहोमि समानं चेतो अभिसंविशध्वम् ॥ २ ॥
समानी व आकूतिः समाना हृदयानि वः । समानमस्तु वो मनो यथा वः सुसहा-
सति ॥ ३ ॥

॥ ६५ ॥ अवं मन्युरवायतावं बाहू मनोयुजा । पराशर त्वं तेषां परावचं शुष्मं
मर्दयाधा नो रयिमा कृधि ॥ १ ॥ निर्हस्तेभ्यो नैर्हस्तं यं देवाः शरुमस्यथ । वृश्चामि
शत्रूणां बाहूननेन हविषाहम् ॥ २ ॥ इन्द्रश्चकार प्रथमं नैर्हस्तमसुरेभ्यः । जयन्तु
सत्त्वानो मम स्थिरेणेन्द्रेण मेदिना ॥ ३ ॥

॥ ६६ ॥ निर्हस्तः शत्रुरभिदासन्नस्तु ये सेनाभिर्युधमायन्त्यस्मान् । समर्पये-
न्द्र महता वधेन द्रात्वेषामघहारो विविद्धः ॥ १ ॥ आतन्वाना आयच्छन्तोस्यन्तो

ये च धावथ । निर्हस्ताः शत्रवः स्थनेन्द्रो बोध पराशरीत् ॥ २ ॥ निर्हस्ताः सन्तु
शत्रवोऽङ्गैर्षां म्लापयामसि । अथैषामिन्द्र वेदांसि शतशो वि भजामहै ॥ ३ ॥

॥ ६७ ॥ परिवर्त्मानि सर्वत इन्द्रः पूषा च सस्रतुः । मुह्यन्त्वध्यामूः सेनां
अमित्राणां परस्तराम् ॥ १ ॥ मुढा अमित्राश्चरताशीर्षाण इवाहयः । तेषां वो
अग्निर्मूढानामिन्द्रो हन्तु हरंवरम् ॥ २ ॥ ऐषु नह्य वृषाजिनं हरिणस्या भियं कृधि ।
पराङ्मित्र एषत्वर्वाची गौरुपेपतु ॥ ३ ॥

॥ ६८ ॥ आयमगन्तसविता क्षुरेणोऽग्नेन वाय उदकेनेहि । आदित्या रुद्रा
वसव उन्दन्तु सचेतसः सोमस्य राज्ञो षपत प्रचेतसः ॥ १ ॥ आदितिः शमश्रु
वपत्वाप उन्दन्तु सचेतसः । चिकित्सतु प्रजापतिर्दीर्घायुत्वाय चक्षसे ॥ २ ॥ येना-
वपत् सविता क्षुरेण सोमस्य राज्ञो वरुणस्य विद्वान् । तेन ब्रह्माणो वपतेदमस्य
गोमानश्चवानयमस्तु प्रजावान् ॥ ३ ॥

॥ ६९ ॥ गिरावरगरेष्टेषु हिरण्ये गोषु यद् यशः । सुरायां सिन्ध्यमानायां
कीलाले मधु तन्मयि ॥ १ ॥ अश्विना सारवेण मा मधुनाङ्गं शुभस्पती । यथा
भर्गस्वतीं वाचंनावदानि जनों अनु ॥ २ ॥ मयि वर्चो अथो यशोथो यज्ञस्य यत्
पर्यः । तन्मयि प्रजापतिर्दिवि द्यामिव दहतु ॥ ३ ॥

॥ ७० ॥ यथा मांसं यथा सुरा यथाक्षा आधिदेवने । यथा पुंसो वृषययत
स्त्रियां निहन्यते मनः । एवा ते अघ्न्ये मनोधि वत्से नि हन्यताम् ॥ १ ॥
यथा हस्ती हस्तिन्याः पदेन पदमुद्युजे । यथा पुंसो ० । ० ॥ २ ॥ यथा प्रधि-
र्यथोपाधिर्यथा नभ्यं प्रधावधि । यथा पुंसो वृषययत स्त्रियां निहन्यते मनः । एवा
ते अघ्न्ये मनोधि वत्से नि हन्यताम् ॥ ३ ॥

॥ ७१ ॥ यदन्नमग्निं बहुधा विरूपं हिरण्यमश्नुत गामजामविम् । यदेव किं
च प्रतिजग्रहाहमग्निष्टद्वोता सुहुतं कृणोतु ॥ १ ॥ यन्मा हुतमहुतमा जगाम दत्तं
पितृभिरनुमतं मनुष्यैः । यस्मान्मे मन उदिव रारंजीत्यग्निष्टद्वोता सुहुतं कृणोतु
॥ २ ॥ यदन्नमश्नन्तेन देवा दास्यन्नदास्यन्नुत सैगृणामि । वैश्वानरस्य महतो
महिम्ना शिवं मह्यं मधुमदस्त्वन्नम् ॥ ३ ॥

॥ ७२ ॥ यथासितः प्रथयते वशाँ अनु वपूँषि कुण्वन्नसुरस्य मायया । एवा
ते शेषः सहसायमर्कोऽङ्गेनाङ्गं संसमकं कृणोतु ॥ १ ॥ यथा पसस्तायादरं वातेन
स्थूलभं कुतम् । यावत् परस्वतः पसस्तावत् ते वर्धतां पसः ॥ २ ॥ यावद-
ङ्गीनं पारस्वतं हास्तिनं गार्दभं च यत् । यावदश्वस्य वाजिनस्तावत् ते वर्धतां
पसः ॥ ३ ॥

॥ इति सप्तमोऽनुवाकः ॥

॥ ७३ ॥ एह यातु वरुणः सोमो अग्निर्वृद्धस्पतिर्वसुभिरेह यातु । अस्य
श्रियेष्टुपसंयातु सर्वं उग्रस्य चेतुः संमनसः सजाताः ॥ १ ॥ यो वः शुष्मो
हृदयेष्वन्तराकूतिर्या वो मनसि प्रविष्टा । तान्त्सीवयामि हविषा घृतेन मयि
सजाता रमतिर्वो अस्तु ॥ २ ॥ इहैव स्तमप याताध्यस्मत् पूषा परस्तादपथं वः
कृणोतु । वास्तोष्पतिरनु वो जोहवीतु मयि सजाता रमतिर्वो अस्तु ॥ ३ ॥

॥ ७४ ॥ सं वः पृच्यन्तां तन्वः सं मनांसि समु व्रता । सं वोयं ब्रह्मणस्प-
तिर्भगः सं वो अजीगमत् ॥ १ ॥ संज्ञपनं वो मनसोथो संज्ञपनं हृदः । अथो
भगस्य यच्छ्रान्तं तेन संज्ञपयामि वः ॥ २ ॥ यथादित्या वसुभिः संबभूवुर्मरुद्भिश्चा
अहणीयमानाः । एवा त्रिणामन्नहणीयमान इमान् जनान्तसंमनसस्कृधीह ॥ ३ ॥

॥ ७५ ॥ निरुमुं नुद ओकसः सपत्नो यः पृतन्यति । नैर्बाध्येन हविषेन्द्र एनं
पराशरीत् ॥ १ ॥ परमां तं परावतमिन्द्रो नुदतु वृत्रहा । यतो न पुनरायति
शश्वतीभ्यः समाभ्यः ॥ २ ॥ एतु तिस्रः परावत एतु पञ्च जना असि । एतु
तिस्रोति रोचना यतो न पुनरायति । शश्वतीभ्यः समाभ्यो यावत् सूर्यो असद
दिवि ॥ ३ ॥

॥ ७६ ॥ य एनं परिषीदन्ति समादधति चक्षसे । संप्रेद्धौ अग्निर्जिह्वाभि-
रुदेतु हृदयादधि ॥ १ ॥ अग्नेः सातपनस्याहमायुषे पदमा रभे । अद्धातिर्यस्य
परयति धूममुद्यन्तमास्यतः ॥ २ ॥ यो अस्य समिधं वेदं क्षत्रियेण समार्हिताम् ।
नाभिह्वारे पदं नि दधाति स मुन्यवे ॥ ३ ॥ नैनं घ्नन्ति पर्यायिणो न सन्नाँ अवं
गच्छति । अग्नेर्यः क्षत्रियो वेद्वान्नाम गृह्णात्यायुषे ॥ ४ ॥

॥ ७७ ॥ अस्याद् द्यौरस्थात् पृथिव्यस्थाद् विश्वमिदं जगत् । आस्थाने पर्वता
अस्थु स्थाभ्यश्च अतिष्ठिपम् ॥ १ ॥ य उदानं परायणं य उदानया यनम् ।
आवर्तनं निर्वर्तनं यो गोपा अपि तं हुवे ॥ २ ॥ जातवेदो नि वर्तय शतं ते
सन्त्वावृतः । सहस्रं त उपावृतस्ताभिर्नः पुनरा कृधि ॥ ३ ॥

॥ ७८ ॥ तेन भूतेन हविषायमा प्यायतां पुनः । जायां यामस्मा आवा
जुस्तां रसेनाभि वर्धताम् ॥ १ ॥ अभि वर्धतां परमाभि राष्ट्रेण वर्धताम् । रय्या
सहस्रवर्चमेमौ स्तामनुपक्षितौ ॥ २ ॥ त्वष्टा जायामजनयत् त्वष्टास्यै त्वां पतिम् ।
त्वष्टा सहस्रमायूषि दीर्घमायुः कृणोतु वाम् ॥ ३ ॥

॥ ७९ ॥ अयं नो नभसस्पतिः संस्फानो अभि रक्षतु । असमातिं गृहेषु नः
॥ १ ॥ त्वं नो नभसस्पत ऊर्जिं गृहेषु धारय । आ पुष्टमेत्वा वसु ॥ २ ॥ देवं
संस्फानं सहस्रापोपस्येशिषे । तस्य नो राख तस्य नो धेहि तस्य ते भक्तिवासः
स्याम ॥ ३ ॥

॥ ८० ॥ अन्तरिक्षेण पतति विश्वा भूतावचाकशत् । शुनो दिव्यस्य यन्म-
हस्तेना ते हविषा विधेम ॥ १ ॥ ये त्रयः कालकाञ्जा दिवि देवा इव श्रिताः ।
तान्त्सर्वानह्म ऊतयेन्मा अरिष्टतातये ॥ २ ॥ अप्सु ते जन्म दिवि ते मधस्यं समुद्रे
अन्तर्महिमाते पृथिव्याम् । शुनो दिव्यस्य यन्महस्तेना ते हविषा विधेम ॥ ३ ॥

॥ ८१ ॥ यन्तामि यच्छमे हस्तावप रक्षांसि सेधसि । प्रजां धनं च गृह्णानः
परिहस्तो अभूदयम् ॥ १ ॥ परिहस्तं वि धारय योनिं गर्भाय धातवे । मर्यादे
पुत्रमा धेहि तं त्वमा गमयागमे ॥ २ ॥ यं परिहस्तमबिभरदितिः पुत्रकाम्या ।
त्वष्टा तमस्या आ बध्नाद् यथा पुत्रं जनादिति ॥ ३ ॥

॥ ८२ ॥ आगच्छत आगतस्य नाम गृह्णाम्यायतः । इन्द्रस्य वृत्रघ्नो वन्वे
वासवस्य शतक्रतोः ॥ १ ॥ येन सूर्यं सावित्रीमश्विनोहतुः पथा । तेन मामब्र-
वीद् भगो जायामा बहतादिति ॥ २ ॥ यस्तैकुशो बभूवदानो बृहन्निन्द्र हिरण्ययः ।
तेना जनीयते जायां मह्यं धेहि शचीपते ॥ ३ ॥

॥ ८३ ॥ अपचितः प्र पतत सुपर्णो वसतेरिव । सूर्यः कृणोतु भेषजं
चन्द्रमा वोषोच्छतु ॥ १ ॥ अन्येका श्येन्येका कृष्णैका रोहिणी द्वे । सर्वासामग्रभं
नामावीरघ्नैरपेतन ॥ २ ॥ अमूर्तिका रामायण्यपचित् प्र पतिष्यति । ग्लौरितः
प्र पतिष्यति स गलुन्तो नशिष्यति ॥ ३ ॥ वीहि स्वामाहुतिं जुषाणो मनसा
स्वाहा मनसा यदिदं जुहोमि ॥ ४ ॥

॥ ८४ ॥ यस्यास्त आसनि घोरे जुहोम्येषां बद्धानामवसर्जनाय कम् । भूमि-
रिति त्वाभिप्रमन्वते जना निर्ऋतिरिति त्वाहं परि वेद सर्वतः ॥ १ ॥ भूते
हविष्मती भवैष ते भागो यो अस्मासु । मुञ्चेमानमूननसः स्वाहा ॥ २ ॥ एवो
ष्वस्मान्निर्ऋते नेहा त्वमयस्मयान् वि वृता बन्धपाशान् । यमो मह्यं पुनरित् त्वा
ददाति तस्मै यमाय नमो अस्तु मृत्यवे ॥ ३ ॥ अयस्मये वृषदे बंधिष हहाभिहितो
मृत्युभिर्ये सहस्रम् । यमेन त्वं पितृभिः संविद्वान उत्तमं नाक्रमधि रोहयेमम् ॥ ४ ॥

॥ ८५ ॥ वरुणो वारयाता अयं देवो वनस्पतिः । यक्ष्मो यो अस्मिन्ना विष्ट-
स्तमु देवा अवीवरन् ॥ १ ॥ इन्द्रस्य वचसावयं मित्रस्य वरुणस्य च । देवानां
सर्वेषां वाचा यक्ष्मं ते वारयामहे ॥ २ ॥ यथा वृत्र इमा आपस्तस्तम्भं विश्वधा
यतीः । एवा ते अग्निना यक्ष्मं वैश्वानरेण वारये ॥ ३ ॥

॥ ८६ ॥ वृषेन्द्रस्य वृषा दिवो वृषा पृथिव्या अयम् । वृषा विश्वस्य भूतस्य
त्वमेकवृषो भव ॥ १ ॥ समुद्र ईशे खवतामग्निः पृथिव्या वशी । चन्द्रमा नक्ष-
त्राणामीशे त्वमेकवृषो भव ॥ २ ॥ सम्राट्स्यसुराणां कुकुम्भानुष्याणाम् । देवा-
नामर्धभागमि त्वमेकवृषो भव ॥ ३ ॥

॥ ८७ ॥ आ त्वाहार्षमन्तरर्धुर्धुवस्तिष्ठाविचाचलत् । विशस्त्वा सर्वा
वाञ्छन्तु मा त्वद्वाष्टमधि भ्रशत् ॥ १ ॥ इहैधि मापं च्योष्टाः पर्वत ह्वाविचाच-
लत् । इन्द्र इवेह ध्रुवस्तिष्ठेह राष्ट्रम् धारय ॥ २ ॥ इन्द्र एतमदीधरत् ध्रुवं ध्रुवेण
हविषा । तस्मै सोमो अधि ब्रवदयं च ब्रह्मणस्पतिः ॥ ३ ॥

॥ ८८ ॥ ध्रुवा द्यौर्ध्रुवा पृथिवी ध्रुवं विश्वमिदं जगत् । ध्रुवासः पर्वता इमे
ध्रुवो राजा विशामयम् ॥ १ ॥ ध्रुवं ते राजा वरुणो ध्रुवं देवो बृहस्पतिः । ध्रुवं
त इन्द्रश्चाग्निश्च राष्ट्रं धारयतां ध्रुवम् ॥ २ ॥ ध्रुवोच्युतः प्र मृणीहि शत्रू-
न्ध्रूयतो धरान् पादयस्व । सर्वा दिशः संमनसः सध्रीचीर्ध्रुवार्य ते समितिः
कल्पतामिह ॥ ३ ॥

॥ ८६ ॥ इदं यत् श्रेयः शिरो दत्तं सोमेन वृष्यम् । ततः परि प्र जातेन
हृदि ते शोचयामसि ॥ १ ॥ शोचयामसि ते हृदि शोचयामसि ते मनः । वातं
धूम इव मध्यं मासेवान्वेतु ते मनः ॥ २ ॥ मह्यं त्वा मित्रावरुणौ मह्यं देवी
सरस्वती । मह्यं त्वा मध्यं भूम्या उभावन्तौ समस्यताम् ॥ ३ ॥

॥ ८७ ॥ यांते रुद्र इषुमास्यदङ्गेभ्यो हृदयाय च । इदं तामद्य त्वद् वयं विषूचीं
वि वृहामसि ॥ १ ॥ यास्ते शतं धमनयोऽन्यनु विष्टिताः । तासां ते सर्वासां वयं
निर्विपाणिं ह्वयामसि ॥ २ ॥ नमस्ते रुद्रास्यते नमः प्रतिहितायै । नमो विमृज्य-
मानायै नमो निपतितायै ॥ ३ ॥

॥ ८८ ॥ इमं यवमष्टायोगैः षड्योगैर्मिरचकृषुः । तेनां ते तन्वोऽरपोऽची-
नमपेव्यथे ॥ १ ॥ न्यग् वातो वाति न्यक् तपति सूर्यः । नीचीनमध्व्या दुहे
न्यग् भवतु ते रपः ॥ २ ॥ आप इद् वा उ भेषजीरापो अमीवचातनीः । आपो
विश्वस्य भेषजीस्तास्ते कृण्वन्तु भेषजम् ॥ ३ ॥

॥ ८९ ॥ वातरंहा भव वाजिन् युज्यमान इन्द्रस्य याहि प्रसवे मनोजवाः ।
युञ्जन्तु त्वा मरुतो विश्ववेदस आ ते त्वष्टा पत्सु जवं दधातु ॥ १ ॥ ज्वस्ते
अर्वन् निहितो गुहा यः श्येने वात उत योचरत् परीत्तः । तेन त्वं वाजिन् बल-
वान् बलेनाजि जय समने पारगिष्णुः ॥ २ ॥ तनूष्टे वाजिन् तन्वं नयन्ती वाम-
मस्मभ्यं धावतु शर्म तुभ्यम् । अर्हतो महो धरुणाय देवो दिवाव ज्योतिः स्वमा
मिमीयात् ॥ ३ ॥

॥ इति नवमोऽनुवाकः ॥

॥ ९० ॥ यमो मृत्युरधमारो निश्क्रियो बभ्रुः शर्वोस्ता नीलशिखण्डः ।
देवजनाः सेनयोत्तस्थिवांसस्ते अस्माकं परि वृञ्जन्तु वीरान् ॥ १ ॥ मनसा होमै-
र्हरसा घृतेन शर्वायास्त्र उत राज्ञे भवाय । नमस्येभ्यो नम एभ्यः कृणोभ्यन्यत्रा-
स्मदधर्विषा नयन्तु ॥ २ ॥ त्रायध्वं नो अघर्विषाभ्यो वधाद् विश्वं देवा मरुतो
विश्ववेदसः । अग्नीषोमा वरुणः पूतदक्षा वाता पर्जन्ययोः सुमतौ स्याम ॥ ३ ॥

॥ ९१ ॥ सं वो मनांसि सं व्रता समाकृतीर्नशामसि । अमी ये विव्रता स्थन
तान् वः सं नमयामसि ॥ १ ॥ अहं गृभ्णामि मनसा मनांसि मम चित्तमनु चित्ते-

भिरेत । मम वशेषु हृदयानि वः कृणोमि मम यातमनुवर्तमान एत ॥ २ ॥ ओतै
मे द्यावापृथिवी ओता देवी सरस्वती । ओतौ म इन्द्रश्चाग्निश्चर्ध्यास्पेदं सर-
स्वति ॥ ३ ॥

॥ ६५ ॥ अश्वत्थो देवमदनस्तृतीयस्यामितो दिवि । तत्रामृतस्य चक्षुणं देवाः
कुष्ठमवन्वत ॥ १ ॥ हिरण्ययी नौरचरुद्विरण्यबन्धना दिवि । तत्रामृतस्य पुष्पं
देवाः कुष्ठमवन्वत ॥ २ ॥ गर्भो अस्योषधीनां गर्भो हिमवतामुत । गर्भो विश्वस्य
भूतस्येमं मे अगदं कृधि ॥ ३ ॥

॥ ६६ ॥ या ओषधयः सोमराज्ञीर्बह्वीः शतर्विचक्षणाः । बृहस्पतिं प्रमूतास्ता
नो मुञ्चन्वंहसः ॥ १ ॥ मुञ्चन्तु मा शपथ्यादयो वरुण्यादुत । अथो यमस्य
पट्वीशाद् विश्वस्माद् देव किन्विषात् ॥ २ ॥ यच्चक्षुषा मनसा यच्च वाचोपारिम
जाग्रतो यत् स्वपन्तः । सोमस्तानि स्वधया नः पुनातु ॥ ३ ॥

॥ ६७ ॥ अभिभूर्यज्ञो अभिभूरग्निरभिभूः सोमो अभिभूरिन्द्रः । अम्यहं
विश्वाः पृतना यथा सान्येवा विधेमग्निहोत्रा इदं हविः ॥ १ ॥ स्वधास्तु
मित्रावरुणा विपश्चिता प्रजावत् छत्रं मधुनेह पिन्वतम् । बाधेथां दूरं निर्ऋतिं
पराचैः कृतं चिदेनः प्र मुमुक्षुमस्मत् ॥ २ ॥ इमं वीरमनु हर्षध्वमुग्रमिन्द्रं सखायो
अनु सं रभध्वम् । ग्रामजितं गोजितं वज्रबाहुं जयन्तमङ्गं प्रमृणन्तमोजसा ॥ ३ ॥

॥ ६८ ॥ इन्द्रो जयाति न परा जयाता अधिराजो राजसु राजयाति । चर्कृत्य
ईदृथो वन्द्यश्चोपसद्यो नमस्यो भवेह ॥ १ ॥ त्वमिन्द्राधिराजः श्रवस्युस्त्वं भूरभि-
भूतिर्जनानाम् । त्वं देवीर्विशं इमा वि राजायुष्मत् छत्रमजरं ते अस्तु ॥ २ ॥
प्राच्या दिशस्त्वमिन्द्रामि राजतोदीच्या दिशो वृत्रहन्नुहोसि । यत्र यन्ति स्त्रोत्या-
स्तज्जितं ते दक्षिणतो वृषभ एषि हव्यः ॥ ३ ॥

॥ ६९ ॥ अमि त्वेन्द्र वरिमतः पुरा त्वांहृरणादुवे । ह्याम्युग्रं चेतारं पुरु-
णामानमेकजम् ॥ १ ॥ यो अद्य सेन्यो वधो निर्घासन् न उदीरते । इन्द्रस्य
तत्र बाहू समन्तं परि दद्युः ॥ २ ॥ परि दद्यु इन्द्रस्य बाहू समन्तं त्रातुस्त्रायतां
नः । देव सवितः सोम राजन्तुमनसं मा कृणु स्वस्तये ॥ ३ ॥

॥ १०० ॥ देवा अदुः सूर्यो अदाद् द्यौरदात् पृथिव्यदात् । तिस्रः सरस्वती-
रदुः सार्वित्ता विषदूषणम् ॥ १ ॥ यदू वो देवा उपजीक्रा आसिञ्चन् धन्वन्धु-

दृक् । तेन देवप्रसूतेनेदं दूषयता विषम् ॥ २ ॥ असुराणां दुहितासि सा देवा-
नामसि स्वसा । दिवस्पृथिव्याः संभूता सा चैकथारिसं विषम् ॥ ३ ॥

॥ १०१ ॥ आ वृषायस्व श्वसिहि वर्धस्व प्रथयस्व च । यथाङ्गं वर्धतां शेप-
स्तेन योषितमिज्जहि ॥ १ ॥ येन कृशं वाजयन्ति येन हिन्वन्त्यातुरम् । तेना-
स्य ब्रह्मणस्पते धनुरिवा तानया पसः ॥ २ ॥ आहं तनोमि ते पसो आधि व्या-
मिव धन्वनि । क्रमस्वर्शे इव रोहितमनवग्लायता सदा ॥ ३ ॥

॥ १०२ ॥ यथायं वाहो अश्विना समैति सं च वर्तते । एवा मामभि ते
मनः समैतु सं च वर्तताम् ॥ १ ॥ आहं हिंदामि ते मनो राजाश्वः पृथ्यामिव ।
रेष्मच्छिन्नं यथा तृणं मयि ते वेष्टतां मनः ॥ २ ॥ आवर्जनस्य मदुर्घस्य कुष्ठस्य
नलदस्य च । तुरो भगस्य हस्ताभ्यामनुरोधनमुद्धरे ॥ ३ ॥

॥ इति दशमोऽनुवाकः ॥

॥ १०३ ॥ संदानं वो बृहस्पतिः संदानं सविता कर्तु । संदानं मित्रो अर्य-
मा संदानं भर्गो अश्विना ॥ १ ॥ सं परमान्तसमवमानथो सं द्यामि मध्यमान् ।
इन्द्रस्तान् पर्यहार्दाम्ना तानग्ने सं द्या त्वम् ॥ २ ॥ अमी ये युधमायन्ति केतून्
कृत्वानीकशः । इन्द्रस्तान् पर्यहार्दाम्ना तानग्ने सं द्या त्वम् ॥ ३ ॥

॥ १०४ ॥ आदानेन संदानेनामित्राना द्यामसि । अपाना ये चैषां प्राणा
अमुनासून्तसमच्छिदन् ॥ १ ॥ इदमादानमकरं तपसेन्द्रेण संशितम् । अमित्रा
येत्र नः सन्ति तानग्ने आ द्या त्वम् ॥ २ ॥ ऐनान् द्यतामिन्द्राग्नी सोमो राजा
च मेदिनौ । इन्द्रो मरुत्वानादानममित्रेभ्यः कृणोतु नः ॥ ३ ॥

॥ १०५ ॥ यथा मनो मनस्केतैः परापतत्याशुमत् । एवा त्वं कासे प्र पत
मनसोनुं प्रवार्यम् ॥ १ ॥ यथा वाणः सुसंशितः परापतत्याशुमत् । एवा त्वं
कासे प्र पत पृथिव्या अनुसंवर्तम् ॥ २ ॥ यथा सूर्यस्य रश्मयः परापतन्त्या-
शुमत् । एवा त्वं कासे प्र पत समुद्रस्यानु विक्षरम् ॥ ३ ॥

॥ १०६ ॥ आयने ते परायणे दूर्वा रोहन्तु पुष्पिणीः । उत्सो वा तत्र जा-
यतां रुदो वा पुण्डरीकवान् ॥ १ ॥ अपामिदं न्ययनं समुद्रस्य निवेशनम् । मध्ये

हृदस्य नो गुहाः पराचीना मुखा कृधि ॥ २ ॥ हिमस्य त्वा जरायुणा शाले
परि व्ययामसि । शीतहृदा हि नो बुवोग्निष्कृणोतु भेषजम् ॥ ३ ॥

॥ १०७ ॥ विश्वजित् त्रायमाणयै मा परि देहि । त्रायमाणे द्विपाञ्च सर्व
नो रक्ष चतुष्पाद् यच्च नः स्वम् ॥ १ ॥ त्रायमाणे विश्वजिते मा परि देहि ।
विश्वजित् द्विपाञ्च ॥ २ ॥ विश्वजित् कल्याणयै मा परि देहि । कल्याणि द्वि-
पाञ्च ॥ ३ ॥ कल्याणि सर्वविदे मा परि देहि । सर्वविद् द्विपाञ्च सर्व नो रक्ष
चतुष्पाद् यच्च नः स्वम् ॥ ४ ॥

॥ १०८ ॥ त्वं नो मेधे प्रथमा गोभिरश्वेभिरा गहि । त्वं सूर्यस्य रश्मिभि-
स्त्वं नो असि यज्ञिया ॥ १ ॥ मेधामहं प्रथमां ब्रह्मएवतीं ब्रह्मजृतामृषिष्ठिताम् ।
प्रपीतां ब्रह्मचारिभिर्देवानामवसे हुवे ॥ २ ॥ यां मेधामृभवो विदुर्या मेधामसुरा
विदुः । अपयो भद्रां मेधां यां विदुस्तां मय्या वैशयामसि ॥ ३ ॥ यामृषयो
भूतकृतो मेधां मेधाविनो विदुः । तया मामद्य मेधयान्ने मेधाविने कृणु ॥ ४ ॥
मेधां सायं मेधां प्रातर्मेधां मध्यान्दिनं परि । मेधां सूर्यस्य रश्मिभिर्वचसा वैशया-
महे ॥ ५ ॥

॥ १०९ ॥ पिप्पली क्षिप्तभेषज्युतातिविद्धभेषजी । ता देवाः समक-
ल्पयन्नियं जीवित्वा अलम् ॥ १ ॥ पिप्पल्यः समवदन्तायतीर्जनेनादधि ।
यं जीवमश्रवामहै न स रिष्याति पूरुषः ॥ २ ॥ असुरास्त्वा न्यखनन् देवास्त्वो-
दवपन् पुनः । वातीकृतस्य भेषजीमथो क्षिप्तस्य भेषजीम् ॥ ३ ॥

॥ ११० ॥ प्रतो हि कमीड्यो अध्वरेषु सनाच्च होता नव्यश्च सत्सि । स्वा
चाग्ने तन्वै पिप्रायस्वास्मभ्यं च सौभगमा यजस्व ॥ १ ॥ ष्येष्टघ्न्यांजातो विचृ-
तोर्यमस्य मूलबर्हणात् परि पाह्येनम् । अत्येनं नेषद् दुरितानि विधा दीर्घायुत्वाय
शतशरदाय ॥ २ ॥ व्याघ्रेन्ह्यजनिष्ट वीरो नक्षत्रजा जायमानः सुवीरः । स मा
वधीत् पितरं वर्धमानो मा मातरं प्र मिनीज्जनित्रीम् ॥ ३ ॥

॥ १११ ॥ इमं मे अग्ने पुरुषं मुमुग्ध्ययं यो बद्धः सुयतो लालपीति । अतोधि
ते कृणवद् भागधेयं यदानुन्मदितोसति ॥ १ ॥ अग्निष्टे नि शमयतु यदि ते
मन् उद्युतम् । कृणोमि विद्वान् भेषजं यथानुन्मदितोससि ॥ २ ॥ देवैन्सा दुन्म-

दितमुन्मत्तं रक्षसस्परि । कृणोमि विद्वान् भेषजं यदानुन्मदितोसति ॥ ३ ॥
पुनस्त्वा दुरप्सरसः पुनरिन्द्रः पुनर्भगः । पुनस्त्वा दुविश्वं देवा यथानुन्मदितोस-
सि ॥ ४ ॥

॥ ११२ ॥ मा ऽप्येष्टं वधीदयमग्नि एषां मूलवर्हिणात् परि पाह्येनम् । स
ग्राह्याः पाशान् वि चृत प्रजानन् तुभ्यं देवा अनु जानन्तु विश्वे ॥ १ ॥ उन्मु-
ञ्च पाशांस्त्वमग्नि एषां त्रयस्त्रिभिरुत्सिता येभिरासन् । स ग्राह्याः पाशान् वि
चृतप्रजानन् पितापुत्रौ मातरं मुञ्च सर्वांन् ॥ २ ॥ येभिः पाशैः परिवित्तो
विबद्धोऽङ्गं अङ्ग आपित उत्सितश्च । वि ते मुच्यन्तां विमुचो हि सन्ति भूणघ्नि
पूपन् दुरितानि मृच्च ॥ ३ ॥

॥ ११३ ॥ त्रिते देवा अमृजतैतदेनस्त्रित एनन्मनुष्येषु ममृजे । ततो यदि त्वा
ग्राहिरानशे तां ते देवा ब्रह्मणा नाशयन्तु ॥ १ ॥ मरीचीर्धूमान् प्र विशान् पा-
प्मद्भुदारान् गच्छोत वा नीहारान् । नदीनां फेनां अनु तान् वि नश्य भूणघ्नि
पूपन् दुरितानि मृच्च ॥ २ ॥ द्वादशधा निहितं त्रितस्यापमृष्टं मनुष्येनमानि ।
ततो यदि त्वा ग्राहिरानशे तां ते देवा ब्रह्मणा नाशयन्तु ॥ ३ ॥

॥ इति एकादशोऽनुवाकः ॥

॥ ११४ ॥ यद् देवा देवहेडनं देवा सश्वकृमा वयम् । आदित्यास्तस्मान्नो
युयमुतस्यतेन मुञ्चत ॥ १ ॥ अतम्यतेनादित्या यजत्रा मुञ्चतेह नः । यज्ञं य
यज्ञवाहसः शिञ्चेन्तो नोपशोक्तिम् ॥ २ ॥ मेदस्वता यजमानाः स्रुचाज्यानि जुह्वतः ।
अक्रामा विश्वे वो देवाः शिञ्चेन्तो नोप शोक्तिम् ॥ ३ ॥

॥ ११५ ॥ यद् विद्वांसो यदविद्वांस एनामि चक्रुमा वयम् । युयं नस्तस्मा-
न्मुञ्चत विश्वे देवाः सजोपसः ॥ १ ॥ यदि जाग्रद् यदि स्वप्नेन एनस्योकरम् ।
भूतं मा तस्माद् भव्यं च द्रुपदादिव मुञ्चताम् ॥ २ ॥ द्रुपदादिव मुमुचानः
स्विन्नः स्नात्वा मलादिव । पूतं पवित्रेणवाज्यं विश्वे शुम्भन्तु मेनसः ॥ ३ ॥

॥ ११६ ॥ यद् यामं चक्रुर्निखनन्तो अग्ने कापर्विणा अन्नविदो न विद्यया ।
वैवस्वते राजन्ति तज्जुहोम्यथ यज्ञियं मधुमदस्तु नोन्नम् ॥ १ ॥ वैवस्वतः कृण-

वद् भागधेयं मधुभागो मधुना सं सृजाति । मातुर्यदेन इषितं न आगन् यद् वा
पितापराद्धो जिहीडे ॥ २ ॥ यदीदं मातुर्यदि वा पितुर्नः परि आतुः पुत्राच्चे-
तम् एत आगन् । यावन्तो अस्मान् पितरः सचन्ते तेषां सर्वेषां शिवो अस्तु
मन्युः ॥ ३ ॥

॥ ११७ ॥ अपमित्यमप्रतीक्षं यदस्मि यमस्य येन वलिना चरामि । इदं
तदग्ने अनृणो भवामि त्वं पाशान् विचृतं वेत्थ सर्वान् ॥ १ ॥ इहैव सन्तः प्रति
दद्य एनञ्जीवा जीवेभ्यो नि हराम एनत् । अपमित्यं धान्यं यज्जघसाहमिदं
तदग्ने अनृणो भवामि ॥ २ ॥ अनृणा अस्मिन्ननृणाः परस्मिन् तृतीये लोके
अनृणाः स्याम । ये देवयानाः पितृयाणांश्च लोकाः सर्वान् पथो अनृणा आ-
क्षिपेम ॥ ३ ॥

॥ ११८ ॥ यद्वस्ताभ्यां चकुम किल्बिषाण्यक्षाणां गृणमुपलिप्समानाः ।
उग्रंपश्ये उग्रजितौ तदद्याप्सरसावनु दत्तामुणं नः ॥ १ ॥ उग्रंपश्ये राष्ट्रभृत्
किल्बिषाणि यदक्षवृत्तमनु दत्तं न एतत् । अक्षान्नो नर्णमेत्समानो यमस्य लोके
अधिरज्जुरायत् ॥ २ ॥ यस्मा अक्षं यस्य जायामुपैमि यं याचमानो अभ्यैमि
देवाः । ते वाचं वादिपुर्मोक्षरां मद्वैपत्नी अप्सरसावधीतम् ॥ ३ ॥

॥ ११९ ॥ यददीव्यचूणमहं कृणोम्यदास्यन्नग्न उत सैंगृणामि । वैश्वानरो नो
अधिपा वसिष्ठ उदिन्नयाति सुकृतस्य लोकम् ॥ १ ॥ वैश्वानराय प्रति वेदयामि
यद्युणं सैंगरो देवतासु । स एतान् पाशान् विचृतं वेद सर्वानर्थ पक्केन सह सं
भवेम ॥ २ ॥ वैश्वानरः पविता मा पुनातु यत् सैंगरमाभिधावाभ्याशाम् । अना-
जानन् मनसा याचमानो यत् तत्रैनो अप तत् सुवामि ॥ ३ ॥

॥ १२० ॥ यदन्तरिक्षं पृथिवीमुत द्यां यन्मातरं पितरं वा जिहिंसिम । अयं
तस्माद् गार्हपत्यो नो अग्निरुदिन्नयाति सुकृतस्य लोकम् ॥ १ ॥ भूमिर्माता-
दितिर्नो जनित्रं आतान्तरिक्षमभिंशस्त्या नः । द्यौर्नः पिता पित्र्याच्छं भवाति
जामिमुत्वा मावं पत्सि लोकात् ॥ २ ॥ यत्रा सुहार्दः सुकृतो मदन्ति विहाय रोगं
तन्वः स्वायाः । अश्लोणा अक्षैरहुताः स्वर्गे तत्र पश्येम पितरौ च पुत्रान् ॥ ३ ॥

॥ १२१ ॥ विषाणा पाशान् वि व्याध्यस्मद् य उत्तमा अधमा वारुणा ये ।
दुष्वप्यं दुरितं नि व्यास्मदथ गच्छेम सुकृतस्य लोकम् ॥ १ ॥ यद् दारुणि

बध्यसे यच्च रज्ज्वां यद् भूम्यां वध्यसे यच्च वाचा । अयं तस्माद् गार्हपत्यो नो
अग्निरुदित्वायाति सुकृतस्य लोकम् ॥ २ ॥ उदगातां भगवती विचृतौ नाम तारके ।
प्रेहामतस्य यच्छतां प्रेतु बद्धकमोचनम् ॥ ३ ॥ वि जिहीष्व लोकं कृणु बन्धान्मु-
ञ्चासि बद्धकम् । योन्या इव प्रच्युतो गर्भः पथः सर्वा अनु क्षिय ॥ ४ ॥

॥ १२२ ॥ एतं भ्रातं परिं ददामि विद्वान् विश्वकर्मन् प्रथमजा ऋतस्य ।
अस्माभिर्दत्तं जरसः परस्तादच्छिन्नं तन्तुमनु सं तरेम ॥ १ ॥ ततं तन्तुमन्वेके
तरन्ति येषां दत्तं पित्र्यमार्यनेन । अवन्ध्वेके ददतः प्रयच्छन्तो दातुं चेच्छिन्नान्त्स
स्वर्ग एव ॥ २ ॥ अन्वारभेथामनुसरभेथामेतं लोकं श्रद्धाणाः सचन्ते । यद् वा
पक्कं परिविष्टमग्नौ तस्य शुभये दम्पती सं श्रयेथाम् ॥ ३ ॥ यज्ञं यन्तं मनसा बृह-
न्तमन्वारोहामि तपसा सयांनिः । उपहृता अग्ने जरसः परस्तात् तृतीये नाके
सधमादं मदेम ॥ ४ ॥ शुद्धाः पूता योषितो यज्ञिया इमा ब्रह्मणां हस्तेषु प्रपृथक्
सादयामि । यत्काम इदमभिपिञ्चाभि वोहमिन्द्रो मरुत्वान्त्स ददातु तन्मे ॥ ५ ॥

॥ १२३ ॥ एतं सधस्थाः परिं वो ददामि यं शैवधिमावहाज्जातवेदाः ।
अन्वागन्ता यजमानः स्वस्ति तं स्म जानीत परमे व्योमन् ॥ १ ॥ जानीत स्मैनं
परमे व्योमन् देवाः सधस्था विद लोकमत्र । अन्वागन्ता यजमानः स्वस्तीष्टापूर्तं
स्म कृणुताविरस्मै ॥ २ ॥ देवाः पितरः पितरो देवाः । यो अस्मि सो
अस्मि ॥ ३ ॥ स पंचामि स ददामि स यजे स दत्तान्मा यूषम् ॥ ४ ॥ नाके राजन्
प्रति तिष्ठ तत्रैतत् प्रति तिष्ठतु । विद्धि पूर्वस्य नो राजन्त्स देव सुमनो भव ॥ ५ ॥

॥ १२४ ॥ द्विवो नु मां बृहतो अन्तरिक्षादपां स्तोको अभ्यपमद् रसेन ।
समिन्धिषेण पर्यसाहमग्ने छन्दोभिर्यज्ञैः सुकृतां कृतेन ॥ १ ॥ यदि वृक्षादभ्य-
पमत् फलं तद् यद्यन्तरिक्षात् स उ वायुरेव । यत्रास्पृक्षत् तन्वो यच्च वासस आपो
नुदन्तु निर्ऋतिं पराचैः ॥ २ ॥ अभ्यञ्जनं सुरभि सा समृद्धिर्हिरण्यं वर्चस्तद्
पुत्रिममेव । सर्वा पवित्रा वितृताध्यस्मत् तन्मा तारीन्निर्ऋतिर्मा अरातिः ॥ ३ ॥

॥ इति द्वादशोऽनुवाकः ॥

॥ १२५ ॥ वनस्पते वीढङ्को हि भूया अस्मत्सखा प्रतरणः सुवीरः । गोभिः
सनेद्वो असि वीडयस्वास्थाता ते जयतु जेत्यानि ॥ १ ॥ दिवस्पृथिव्याः पर्यञ्ज

ऊर्द्ध्वतं वनस्पतिभ्यः पर्याभृतं सहः । अपामोज्मानं परि गोभिरावृतमिन्द्रस्य वज्रं
हविषा रथं यज ॥ २ ॥ इन्द्रस्यौजो मरुतामनीकं मित्रस्य गर्भो वरुणस्य नाभिः ।
स इमां नो हव्यदाति जुषाणो देव रथं प्रति हव्या गृभाय ॥ ३ ॥

॥ १२६ ॥ उप आसय पृथिवीमुत द्यां पुरुत्रा ते वन्वतां विष्टितं जगत् ।
स दुन्दुभे सज्जरिन्द्रेण देवैर्दूराद् दवीयो अप सेध शत्रून् ॥ १ ॥ आ क्रन्दय बल-
मोजो न आ धा अभि एन दुरिता बाधमानः । अप सेध दुन्दुभे दुच्छुनामित
इन्द्रस्य मुष्टिरसि वीढ्यस्व ॥ २ ॥ ग्रामं जयाभीमे जयन्तु केतुमद् दुन्दुभिर्वावदीतु ।
समश्वपणीः पतन्तु नो नरोस्माकमिन्द्र रथिनो जयन्तु ॥ ३ ॥

॥ १२७ ॥ विद्रधस्य बलासस्य लोहितस्य वनस्पते । विसर्लपकस्योपधे
मोच्छिषः पिशितं चन ॥ १ ॥ यौ ते बलाम तिष्ठतः कर्त्तुं मुष्कावपश्रितौ ।
वेदाहं तस्य भेषजं चीपुद्रुरभिचक्षणम् ॥ २ ॥ यो अङ्गयो यः कर्ण्यो यो अच्यो-
र्विसर्लपकः । वि वृहामो विसर्लपकं विद्रधं हृदयामयम् । परा तमज्ञातं यच्यम-
धराञ्च सुवामसि ॥ ३ ॥

॥ १२८ ॥ शक्रधूमं नक्षत्राणि यद् राजानमकुर्वत । भद्राहमस्मै प्रायच्छन्निदं
राष्ट्रमसादिति ॥ १ ॥ भद्राहं नो मध्यन्दिने भद्राहं सायमस्तु नः । भद्राहं नो
अह्नां प्राता रात्री भद्राहमस्तु नः ॥ २ ॥ अद्योगात्राभ्यां नक्षत्रेभ्यः सूर्याचन्द्रम-
साभ्याम् । भद्राहमस्मभ्यं राजन्ध्रकधूम त्वं कृधि ॥ ३ ॥ यो नो भद्राहमकरः
सायं नक्षमथो दिवा । तस्मै ते नक्षत्रराज शक्रधूम सदा नमः ॥ ४ ॥

॥ १२९ ॥ भगेन मा शांशपेन साकमिन्द्रेण मेदिना । कृणोमि भगिनं माप
द्रान्त्वरातयः ॥ १ ॥ येन वृक्षा अभ्यभवो भगेन वर्चसा सह । तेन मा भगिनं
कृण्वप द्रान्त्वरातयः ॥ २ ॥ यो अन्धो यः पुनः सरो भगो वृक्षेष्वार्हितः । तेन
मा भगिनं कृण्वप द्रान्त्वरातयः ॥ ३ ॥

॥ १३० ॥ रथजितां राथजितेयीनामप्सरसामयं स्मरः । देवाः प्र हिणुत
स्मरमसौ मामनु शोचतु ॥ १ ॥ अगौ मे स्मरतादिति प्रियो मे स्मरतादिति
देवाः ॥ २ ॥ यथा मम स्मरगर्भो नाबुध्यहं कदा चन । देवाः प्र हिणुत

स्मरमसौ मामनु शोचतु ॥ ३ ॥ उन्मादयत मरुत उदन्तरिक्ष मादय । अग्न उन्मादया त्वमसौ मामनु शोचतु ॥ ४ ॥

॥ १३१ ॥ नि शीर्षितो नि पल्लत आध्योनि तिरामि ते । देवाः प्र हिणुत स्मरमसौ मामनु शोचतु ॥ १ ॥ अनुमतेन्विदं मन्यस्वाकूते समिदं नमः । देवाः प्र हिणुत स्मरमसौ मामनु शोचतु ॥ २ ॥ यद् धावसि त्रियोजनं पञ्चयोजनमाश्विनम् । ततस्त्वं पुनरावसि पुत्राणां नो असः पिता ॥ ३ ॥

॥ १३२ ॥ यं देवाः स्मरमसिञ्चन्त्स्वन्तः शोशुचानं महाध्या । तं ते तपामि वरुणस्य धर्मेणा ॥ १ ॥ यं विश्वे देवाः स्मरमसिञ्चन्त्स्वन्तः ० । ० ॥ २ ॥ यमिन्द्राणी स्मरमसिञ्चदप्स्वन्तः ० । ० ॥ ३ ॥ यमिन्द्राग्नी स्मरमसिञ्चतामप्स्वन्तः ० । ० ॥ ४ ॥ यं मित्रावरुणौ स्मरमसिञ्चतामप्स्वन्तः शोशुचानं महाध्या । तं ते तपामि वरुणस्य धर्मेणा ॥ ५ ॥

॥ १३३ ॥ य इमां देवो मेखलामावबन्ध यः सन्ननाह य उ नो युयोज । यस्य देवस्य प्रशिषा चरामः स पारमिच्छात् स उ नो वि मुञ्चात् ॥ १ ॥ आहुतास्यभिहुत ऋषीणामस्यायुधम् । पूर्वा व्रतस्य प्रारुती वीरघ्नी भव मेखले ॥ २ ॥ मृत्योरहं ब्रह्मचारी यदस्मि निर्याचन् भूतात् पुरुषं यमाय । तमहं ब्रह्मणा तपसा श्रमेणानैयनं मेखलया सिनामि ॥ ३ ॥ श्रद्धाया दुहिता तपसोर्धिजाता स्वस ऋषीणां भूतकृतां वभूव । सा नो मेखले मतिमा धेहि मेधामथो नो धेहि तप इन्द्रियं च ॥ ४ ॥ यां त्वा पूर्वं भूतकृत ऋषयः परिवेधिरे । सा त्वं परिज्वजस्व मां दीर्घायुत्वार्य मेखले ॥ ५ ॥

॥ १३४ ॥ अयं वज्रस्तर्पयतामृतस्यावास्य राष्ट्रमप हन्तु जीवितम् । शृणातु ग्रीवाः प्र शृणातुष्णिहा वृत्रस्यैव शचीपतिः ॥ १ ॥ अधरोधर उत्तरेभ्यो गूढः पृथिव्या मोत्सृपत् । वज्रेणावहतः शयाम् ॥ २ ॥ यो जिनाति तमन्विच्छ यो जिनाति तमिज्जिहि । जिनतो वज्र त्वं मीमन्तमन्वञ्चमनु पातय ॥ ३ ॥

॥ १३५ ॥ यदृशनामि बलं कुर्व इत्थं वज्रमा ददे । स्कन्धानमुष्यं शातर्यन् वृत्रस्यैव शचीपतिः ॥ १ ॥ यत् पिबामि सं पिबामि समुद्र इव संपिबः प्राणानमुष्यं संपाय सं पिबामो अष्टुं वयम् ॥ २ ॥ यद् गिरामि सं गिरामि समुद्र इव संगिरः । प्राणानमुष्यं संगीर्यं सं गिरामो अष्टुं वयम् ॥ ३ ॥

॥ १३६ ॥ देवी देव्यामर्धि जाता पृथिव्यामस्योपधे । तां त्वा नितानि
केशेभ्यो दृहेणाय खनामसि ॥ १ ॥ दृहं प्रतनान् जनयाजातान् जातानु
वर्षीयसस्कृधि ॥ २ ॥ यस्ते केशोवपद्यते समूलो यश्च वृश्चेत् । इदं तं
विश्वमेपय्याभिर्पिञ्चामि वीरुधा ॥ ३ ॥

॥ १३७ ॥ यां जमदग्निस्वर्नद् दुहित्रे केशवर्धनीम् । तां वीतहव्य आभ-
रुदसितस्य गृहेभ्यः ॥ १ ॥ अभीशुना मेया आसन् व्यामेनानुमेयाः । केशां
नडा इव वर्धन्तां शीर्ष्णस्ते अमिताः परि ॥ २ ॥ दृहं मूलमाग्रं यच्छ वि मध्यं
यामयोपधे । केशां नडा इव वर्धन्तां शीर्ष्णस्ते अमिताः परि ॥ ३ ॥

॥ १३८ ॥ त्वं वीरुधां श्रेष्ठतमाभिश्चुतास्योपधे । इमं मे अद्य पूरुषं क्रीब-
मोपशिनं कृधि ॥ १ ॥ क्रीबं कृध्योपशिनमथो कुरीरिणं कृधि । अथास्येन्द्रो प्राव-
भ्यामुमे भिनच्चाण्डथौ ॥ २ ॥ क्रीबं क्रीबं त्वाकरं वध्रे वध्रि त्वाकरमरसारसं
त्वाकरम् । कुरीरमस्य शीर्पाणि कुम्बं चाधिनिदध्मसि ॥ ३ ॥ ये ते नाड्यौ
देवकृते ययोस्तिष्ठति वृष्ण्यम् । ते ते भिनद्धि शर्म्ययामुष्या अधि मुष्कयोः ॥ ४ ॥
यथा नडं कशिपुने स्त्रियो भिन्दन्त्यश्मना । एवा भिनद्धि ते शेषोमुष्या अधि
मुष्कयोः ॥ ५ ॥

॥ १३९ ॥ न्यस्तिका रुरोहित्य सुभगंकरणी मम । शतं तव प्रतानास्त्रयस्त्रि-
शन्नितानाः । तथा सहस्रपण्या हृदयं शोषयामि ते ॥ १ ॥ शुष्यतु मयि ते
हृदयमथो शुष्यन्वास्यम् । अथो नि शुष्य मां कामेनाथो शुष्कास्या चर ॥ २ ॥
संवर्ननी समुष्पला बभ्रु कल्याणि सं नुद । अमूं च मां च सं नुद समानं हृदयं
कृधि ॥ ३ ॥ यथोदकमर्पपुषोपशुष्यत्यास्यम् । एवा नि शुष्य मां कामेनाथो
शुष्कास्या चर ॥ ४ ॥ यथा नकुलो विच्छिद्य संदधात्यहिं पुनः । एवा कामस्य
विच्छिन्नं सं धेहि वीर्यावति ॥ ५ ॥

॥ १४० ॥ यौ व्याघ्रावर्वरूढौ जिघत्सतः पितरं मातरं च । तौ दन्तौ ब्रह्म-
णस्पते शिवौ कृणु जातवेदः ॥ १ ॥ ब्रीहिमत्तं यवमत्तमथो माषमथो तिलम् ।
एष बां भागो निर्हितो रत्नधेयाय दन्तौ मा हिंसिष्टं पितरं मातरं च ॥ २ ॥ उप-
हूतौ सयुजौ स्योनौ दन्तौ सुमङ्गलौ । अन्यत्र वां घोरं तन्वः परेतु दन्तौ मा
पितरं मातरं च ॥ ३ ॥

अ० १३. सू० १४२ । ३१५. षष्ठं काण्डम् ।

(६५)

॥ १४१ ॥ वायुरेनाः समाकर्तु त्वष्टा पोषाय धियताम् । इन्द्र आभ्यो अधि
ब्रवद् रुद्रो भुम्ने चिकित्सतु ॥ १ ॥ लोहितेन स्वधितिना मिथुनं कर्णयोः कृधि ।
अकर्तामश्विना लक्ष्म तदस्तु प्रजया बहु ॥ २ ॥ यथा चक्रुर्देवासुरा यथा मनुष्या
उत । एवा सहस्रपोषाय कृणुतं लक्ष्माश्विना ॥ ३ ॥

॥ १४२ ॥ उच्छ्रयस्व बहुर्भवे स्वेन महसा यव । मूर्णीहि विश्वा पात्राणि
मा त्वा दिव्याशनिर्वधीत् ॥ १ ॥ आशृण्वन्तं यवं देवं यत्र त्वाच्छावदामसि ।
तदुच्छ्रयस्व यौरिव समुद्र ईवैध्यक्षितः ॥ २ ॥ अक्षितास्त उपसदोक्षिताः सन्तु
राशयः । पृथन्तो अक्षिताः सन्त्वत्तारः सन्त्वक्षिताः ॥ ३ ॥

॥ इति त्रयोदशोऽनुवाकः ॥

॥ षष्ठं काण्डं समाप्तम् ॥

अथ सप्तमं काण्डम् ॥

॥ १ ॥ धीती वा ये अनयन् वाचो अग्रं मनसा वा येषदन्नृतानि । तृतीयेन ब्रह्मणा वावृधानास्तुरीयेणामन्वत नाम धेनोः ॥ १ ॥ स वेद पुत्रः पितरं स मातरं स सूनुर्भूवत् स भूवत् पुनर्मघः । स द्यामौर्णोदन्तरिजं स्वः स इदं विश्वमभवत् स आभवत् ॥ २ ॥

॥ २ ॥ अथर्वाणं पितरं देवबन्धुं मातुर्गर्भिं पितुरसुं युवानम् । य इमं यज्ञं मनसा चिकेत प्र णो वोचस्तमिहेह ब्रवः ॥ १ ॥

॥ ३ ॥ अया विष्टा जनयन् कर्कराणि स हि घृणिरुर्वराय गातुः । स प्रत्युदैद् धरुणं मध्वो अग्रं स्वया तन्वा तन्वमैरयत ॥ १ ॥

॥ ४ ॥ एकया च दशभिश्चा सुहुते द्वाभ्यामिष्टये विशत्या च । तिसृभिश्च वहसे त्रिंशता च त्रियुग्भिर्वाय इह ता वि मुञ्च ॥ १ ॥

॥ ५ ॥ यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् । ते ह नाकं महिमानः सचन्त यत्र पूर्वं साध्याः सन्ति देवाः ॥ १ ॥ यज्ञो बभूव स आ बभूव स प्र जज्ञे स उ वावृधे पुनः । स देवानामधिपतिर्बभूव सो अस्मासु द्रविणमा दधातु ॥ २ ॥ यद् देवा देवान् हविषायजन्तामर्त्यान् मनसामर्त्येन । मदेम तत्र परमे व्योमन् पश्येम तदुदितौ सूर्यस्य ॥ ३ ॥ यत् पुरुषेण हविषा यज्ञं देवा अर्तन्वत । अस्ति नु तस्मादोजीयो यद् विहव्येनेजिरे ॥ ४ ॥ मुग्धा देवा उत शुना यजन्तोत गोरङ्गैः पुरुषायजन्त । य इमं यज्ञं मनसा चिकेत प्र णो वोचस्तमिहेह ब्रवः ॥ ५ ॥

॥ ६ ॥ अदितिर्द्यौरदितिर्नन्तरिजमदितिर्गता स पिता स पुत्रः । विश्वे देवा अदितिः पञ्च जना अदितिर्जातमदितिर्जनित्वम् ॥ १ ॥ महीमूषु मातरं सुव्रतानामृतस्य पत्नीमवसे हवामहे । तुविच्चत्रामजररन्तीमुरूचीं सुशर्माणमदितिं सुप्रणीतिम् ॥ २ ॥ सुत्रामाणं पृथिवीं द्यामनेहसं सुशर्माणमदितिं सुप्रणीतिम् । दैवी

नावं स्वरित्रामनागसो अस्त्रवन्तीमा रुहेमा स्वस्तये ॥३॥ वाजस्य नु प्रसवे मातरं
महीमर्दिति नाम वचसा करामहे । यस्या उपस्थ उर्वन्तरिचं सा नः शर्म त्रिवरुथं
नि यच्छात् ॥ ४ ॥

॥ ७ ॥ दितैः पुत्राणामर्दितैरकारिषमव देवानां बृहतामनर्मणाम् । तेषां
हि धाम गभिषक्समुद्रियं नैनान् नमसा परो अस्ति कश्चन ॥ १ ॥

॥ ८ ॥ भद्रादधि श्रेयः प्रेहि बृहस्पतिः पुरपता तै अस्तु । अथेममस्या वर
आ पृथिव्या अरेशं कृणुहि सर्ववीरम् ॥ १ ॥

॥ ६ ॥ प्रपथे पथामजनिष्ठ पूषा प्रपथे दिवः प्रपथे पृथिव्याः । उभे अभि प्रियतमे
सधस्थे आ च परां च चरति प्रजानन् ॥ १ ॥ पूषेमा आशा अनु वेद सर्वाः सो
अस्मां अमयतमेन नेषत् । स्वस्तिदा आघृणिः सर्वेशोऽप्रयुच्छन् पुर एतु प्रजा-
नन् ॥ २ ॥ पूषन् तव व्रते वयं न रिष्येम कदा चन । स्तोतारस्त इह स्मसि
॥ ३ ॥ परि पूषा परस्ताद्वस्तं दधातु दक्षिणम् । पुनर्नो नष्टमार्जतु सं नष्टेन
गमेमहि ॥ ४ ॥

॥ १० ॥ यस्ते स्तनः शशयुर्यो मयोभूर्यः सुम्नयुः सुहवो यः सुदत्रः । येन
विश्वा पुण्यमि वार्याणि सरस्वति तमिह धातवे कः ॥ १ ॥

॥ ११ ॥ यस्ते पृथु स्तनयित्पुर्य ऋध्वो दैवः केतुर्विश्वमाभूषतीदम् । मा
नो वधीर्विष्टुता देव सस्य मोत वधी रश्मिभिः सूर्यस्य ॥ १ ॥

॥ १२ ॥ सभा च मा समितिश्चावतां प्रजापतेर्दुहितरौ संविदाने । येनो
संगच्छा उप मा स शिन्नाचारु वदानि पितरः सङ्गतेषु ॥ १ ॥ विश्व तै सभे नाम
नरिष्टा नाम वा अस्ति । ये ते के च सभामदस्ते मे सन्तु सर्वाचसः ॥ २ ॥
एषामहं समामीनानां वचो विज्ञानमा ददे । अस्याः सर्वस्याः संसदो मामिन्द्र
भगिनं कृणु ॥ ३ ॥ यद् वो मनः परागतं यद् बद्धमिह वेह वा । तद् व आ
वर्तयामसि मयि वो रमतां मनः ॥ ४ ॥

॥ १३ ॥ यथा सूर्यो नक्षत्राणामुद्यंस्तेजास्याददे । एवा स्त्रीणां च पुंसां

च द्विषतां वर्च आ ददे ॥ १ ॥ यावन्तो मा सपत्नानामायन्तं प्रतिपश्यथ ।
उद्यन्त्स्यथ इव सुमानां द्विषतां वर्च आ ददे ॥ २ ॥

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥

॥ १४ ॥ अभि त्वं देवं सवितारमोण्योः कृविक्रतुम् । अर्चामि सत्यसंव
रत्नधामभि प्रियं मतिम् ॥ १ ॥ ऊर्ध्वा यस्यामतिर्भा अर्दिद्युत् सर्वामानि । हिर-
ण्यपाणिरमिमीत सुक्रतुः कृपात् स्वः ॥ २ ॥ सावीर्हि देव प्रथमाय पित्रे वर्ष्मा-
णमस्मै वरिमाणमस्मै । अथास्मभ्यं सवितुर्वार्याणि दिवोर्दिव आ सुवा भूरि
पश्वः ॥ ३ ॥ दमूना देवः सविता वरेण्यो दधद रत्नं दक्षं पितृभ्य आर्युषि ।
पित्रात् सोमं ममददेनेमिष्टे परिज्मा चित् क्रमते अस्य धर्मणि ॥ ४ ॥

॥ १५ ॥ तां सवितः सत्यसवां सुचित्रामाहं वृणे सुमतिं विश्ववाराम् ।
यामस्य कण्वो अदुहत् प्रपीनां सहस्रधारां महिषो भगाय ॥ १ ॥

॥ १६ ॥ बृहस्पते सवितर्वर्धयैनं ज्योतयैनं महते सौभगाय । संशितं चित्
सन्तरं सं शिशाधि विश्व एनमनु मदन्तु देवाः ॥ १ ॥

॥ १७ ॥ धाता दधातु नो रयिमीशानो जगत्स्पतिः । स नः पूर्णेन
यच्छतु ॥ १ ॥ धाता दधातु दाशुपे प्राची जीवातुमार्जिताम् । वयं देवस्य धीमहि
सुमतिं विश्वराधसः ॥ २ ॥ धाता विश्वा वार्या दधातु प्रजाकामाय दाशुपे दुग्णे ।
तस्मै देवा अमृतं सं व्ययन्तु विश्वे देवा अर्दितिः सजोषाः ॥ ३ ॥ धाता रातिः
सवितेदं जुपन्तां प्रजापतिर्निधिपतिर्नो अग्निः । त्वष्टा विष्णुः प्रजया संरराणो
यजमानाय द्रविणं दधातु ॥ ४ ॥

॥ १८ ॥ प्र नभस्व पृथिवि भिन्द्धीदं दिव्यं नभः । ऊभो दिव्यस्य नो
धातरीशानो वि ष्या दतिम् ॥ १ ॥ न घंस्तताष न हिमो जघान प्र नमतां पृ-
थिवी जीरदानुः । आपश्चिदस्मै घृतमित् क्षरन्ति यत्र सोमः सदमित् तत्र भद्रम् ॥ २ ॥

॥ १९ ॥ प्रजापतिर्जनयति प्रजा इमा धाता दधातु सुमनस्यमानः । संजा-
नानाः संमनसः सयोनयो मयि पुष्टं पुष्टपतिर्दधातु ॥ १ ॥

॥ २० ॥ अन्वद्य नोऽनुमतिर्यज्ञं देवेषु मन्यताम् । अग्निश्च हव्यवाहनो भवतां
दाशुषे मम ॥ १ ॥ अन्विदनुमते त्वं मंससे शं च नस्कृधि । जुषस्व हव्यमाहुतं
प्रजां देवि ररास्व नः ॥ २ ॥ अनुं मन्यतामनुमन्यमानः प्रजावन्तं गयिमक्षयि-
माणम् । तस्य वयं हेडसि मापि भूम सुमृष्टीके अस्य सुमतौ स्याम ॥ ३ ॥ यत्
ते नाम सुहवं सुप्रणीतेनुमते अनुमतं सुदानु । तेना नो यज्ञं पिपृहि विश्ववारे
गयि नो धेहि सुभगे सुवीरम् ॥ ४ ॥ एमं यज्ञमनुमतिर्जगाम सुक्षेत्रतायै सुवीरतायै
सुजातम् । भद्राह्यस्याः प्रमतिर्वभूव सेमं यज्ञमवतु देवगोपा ॥ ५ ॥ अनुमतिः
सर्वमिदं बभूव यत् तिष्ठति चरति यदु च विश्वमेजति । तस्यास्ते देवि सुमतौ
स्यामानुमते अनु हि मंससे नः ॥ ६ ॥

॥ २१ ॥ समेत विश्वे वचसा पतिं दिव एको विभूरतिथिर्जनानाम् । स
पूर्यो नूतनमाविवाप्तु तं वर्तनिरनु वावृत एकमित् पुरु ॥ १ ॥

॥ २२ ॥ अयं महस्त्रमा नो दृशे कवीनां मतिर्व्योतिर्विधर्मणि ॥ १ ॥ ब्रध्नः
समीचीरुपसः समैरयन् । अरेपसः सचेतसः स्वमरे मन्थुमत्तमाश्रिते गोः ॥ २ ॥

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

॥ २३ ॥ दौष्वप्यं दौर्जीवित्यं रक्षो अभ्वमराय्यः । दुर्णास्त्रीः सर्वा दुर्वा-
चस्ता अस्मन्नाशयामसि ॥ १ ॥

॥ २४ ॥ यन्न इन्द्रो अखनद् यदग्निर्विश्वं देवा मरुतो यत् स्वर्काः । तद-
स्मभ्यं सविता सत्यधर्मा प्रजापतिरनुमतिर्नि यच्छात् ॥ १ ॥

॥ २५ ॥ ययोरोजसा स्कभिता रजांसि यौ वीर्यैर्वीरतमा शविष्ठा । यौ
पत्येते अप्रतीतौ सहोभिर्विष्णुमगन् वरुणं पूर्वहूतिः ॥ १ ॥ यस्येदं प्रदिशि यद्
विरोचते प्र चानति वि च चष्टे शचीभिः । पुरा देवस्य धर्मेणा सहोभिर्विष्णुमगन्
वरुणं पूर्वहूतिः ॥ २ ॥

॥ २६ ॥ विष्णोर्नु कं प्रा वोचं वीर्याणि यः पार्थिवानि विममे रजांसि ।
यो अस्कभायदुत्तरं सधस्थं विचक्रमाणस्त्रेधोरुगायः ॥ १ ॥ प्र तद् विष्णुं स्त-
वते वीर्याणि मुगो न भीमः कुचरो गिगिष्ठाः । परावत आ जगम्यात् परस्याः ॥ २ ॥
यस्योरुषु त्रिषु विक्रमणेष्वधिक्षियन्ति भुवनानि विश्वा । उरु विष्णो वि क्रमस्त्रोरु

क्षयाय नस्कृधि । घृतं घृतयोने पिव प्रप्र यज्ञपतिं तिर ॥ ३ ॥ इदं विष्णुर्वि-
चक्रमे त्रेधा नि दधे षदा । समूढमस्य पांसुरे ॥ ४ ॥ त्रीणि षदा वि चक्रमे
विष्णुर्गोपा अदाभ्यः । इतो धर्माणि धारयन् ॥ ५ ॥ विष्णोः कर्माणि पश्यत
यतो ब्रतानि पस्पशे । इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥ ६ ॥ तद् विष्णोः परमं पदं सदा
पश्यन्ति सूर्यः । दिवीव चक्षुराततम् ॥ ७ ॥ दिवो विष्ण उत वा पृथिव्या
महो विष्ण उरोरन्तरिक्षात् । इस्तौ पृणस्व बहुभिर्वसव्यैराप्रयच्छ दक्षिणादोत
सव्यात् ॥ ८ ॥

॥ २७ ॥ इहैवास्माँ अनु वस्तां व्रतेन यस्याः पदे पुनते देवयन्तः । घृतपदी
शक्नोती सोमपृष्ठोप यज्ञमस्थित वैश्वदेवी ॥ १ ॥

॥ २८ ॥ वेदः स्वस्तिर्द्विगुणः स्वस्तिः परशुर्वेदिः परशुर्नः स्वस्ति । हविष्कृतो
यज्ञिया यज्ञकामास्ते देवासो यज्ञमिमं जुषन्ताम् ॥ १ ॥

॥ २९ ॥ अग्नाविष्णु महि तद् वां महित्वं पाथो घृतस्य गुह्यस्य नाम ।
दमेदमे सप्त रत्ना दधानौ प्रति वां जिह्वा घृतमा चरण्यात् ॥ १ ॥ अग्नाविष्णु
महि धाम प्रियं वां वीथी घृतस्य गुह्या जुषाणा । दमेदमे सुष्टुत्या वावृधानौ
प्रति वां जिह्वा घृतमुचरण्यात् ॥ २ ॥

॥ ३० ॥ स्वाक्कं मे धावापृथिवी स्वाक्कं मित्रो अकरयम् । स्वाक्कं मे ब्रह्म-
णस्पतिः स्वाक्कं सविता करत् ॥ १ ॥

॥ ३१ ॥ इन्द्रोतिभिर्बहुलाभिर्नो अथ यावच्छ्रेष्ठाभिर्मघवन्लूर जिन्व । यो
नो द्वेष्ट्यधरः सस्पदीष्ट यमु द्विष्मस्तमु प्राणो जहातु ॥ १ ॥

॥ ३२ ॥ उप प्रियं पनिप्नतं युवानमाहुतीवृधम् । अगेन्म बिभ्रतो नमो
दीर्घमायुः कृणोतु मे ॥ १ ॥

॥ ३३ ॥ सं मा सिञ्चन्तु मरुतः सं पूषा सं बृहस्पतिः । सं मायमग्निः
सिञ्च प्रजया च धनेन च दीर्घमायुः कृणोतु मे ॥ १ ॥

॥ ३४ ॥ अग्ने जातान् प्र णुदा मे सपत्नान् प्रत्यजातान् जातवेदो नुदस्व ।
अधस्पदं कृणुष्व ये पुतन्यवोनागसस्ते वयमर्दितये स्याम ॥ १ ॥

॥ ३५ ॥ प्रान्यान्तमपत्नान्तसहसा सहस्रं प्रत्यजातान् जातवेदो नुदस्व ।
इदं राष्ट्रं पिपुहि सौभगाय विश्वं एनमनु मदन्तु देवाः ॥ १ ॥ इमा यास्ते शतं
हिराः सहस्रं धमनीरुत । तासां ते सर्वासामहमश्मना बिलमप्यधाम् ॥ २ ॥ परं
योनेरवरं ते कृणोमि मा त्वां प्रजाभि भून्मोत स्रुतः । अस्वं त्वां प्रजसं कृणोम्य-
श्मानं ते अपिधानं कृणोमि ॥ ३ ॥

॥ ३६ ॥ अक्षयौ नौ मधुसंकाशे अनीकं नौ समञ्जनम् । अन्तः कृणुष्व
मां हृदि मन इन्नौ महासति ॥ १ ॥

॥ ३७ ॥ अभि त्वा मनुजातेन दधामि मम वाससा । यथासो मम केवल्लो
नान्यासां कीर्तयाश्चन ॥ १ ॥

॥ ३८ ॥ इदं खनामि भेषजं मां पश्यमाभिरोदम् । परायतो निर्वर्तनमायतः
प्रतिनन्दनम् ॥ १ ॥ येनां निचक्र आसुरीन्द्रं देवेभ्यस्परि । तेनां नि कुर्वे त्वा-
महं यथा तेषां नि सुप्रिया ॥ २ ॥ प्रतीची सोममसि प्रतीच्युत सूर्यम् । प्रतीची
विश्वान्देवान् तां त्वाच्छावदामसि ॥ ३ ॥ अहं वदामि नेत् त्वं सभायामह त्वं वद ।
ममेदमस्त्वं केवल्लो नान्यासां कीर्तयाश्चन ॥ ४ ॥ यदि वासि तिरोजनं यदि वा
नद्यस्तिरः । इयं ह मह्यं त्वामोषधिर्बद्धेव न्यानेयत् ॥ ५ ॥

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥

॥ ३९ ॥ दिव्यं सुपर्णं पयसं बृहन्तपसां गर्भं वृषभमोषधीनाम् । अभीपतो
वृष्ट्या तर्पयन्तमा नो गोष्ठे रयिष्ठां स्थापयाति ॥ १ ॥

॥ ४० ॥ यस्य व्रतं पशवो यन्ति सर्वे यस्य व्रत उपतिष्ठन्त आपः । यस्य
व्रते पुष्टपतिर्निर्विष्टस्तं सरस्वन्तमवसे हवामहे ॥ १ ॥ आ प्रत्यञ्चं दाशुषं दाश्वंसं
सरस्वन्तं पुष्टपतिं रयिष्ठाम् । रायस्पोषं श्रवस्युं वसाना इह हुवेम सदनं रयी-
णाम् ॥ २ ॥

॥ ४१ ॥ अति धन्वान्यत्यपस्तर्दं श्येनो नृचक्षा अवसानदर्शः । तग्नं
विश्वान्यवरा रजांसीन्द्रेण सख्या शिव आ जगम्यात् ॥ १ ॥ श्येनो नृचक्षा
दिव्यः सुपर्णः सहस्रपाच्छतयोनिर्वयोधाः । स नो नि यच्छाद् वसु यत् पराभृत-
मस्माकमस्तु पिवषु स्वधावत् ॥ २ ॥

॥ ४२ ॥ सोमारुद्रा वि वृहत् विषूचीममीवा या नो गयमाविशे । बाधेथां
दूरं निर्ऋतिं पराचैः कृतं चिदेनः प्र मुमुक्षुमस्मत् ॥ १ ॥ सोमारुद्रा युवमेतान्य-
स्मद् विश्वा तनूषु भेषजानि धत्तम् । अवं स्यतं मुञ्चतं यन्नो असत् तनूषु बद्धं
कृतमेनो अस्मत् ॥ २ ॥

॥ ४३ ॥ शिवास्त एका अशिवास्त एकाः सर्वा विभर्षि सुमनस्यमानः ।
तिस्रो वाचो निर्हिता अन्तरस्मिन् तामामेका वि पपातानु घोषम् ॥ १ ॥

॥ ४४ ॥ उभा जिग्यथुर्न परा जयेथे न परा जिग्ये कतरश्चनैनयोः । इन्द्रश्च
विष्णो यदपस्पृधेथां त्रेधा सहस्रं वि तदैरयेथाम् ॥ १ ॥

॥ ४५ ॥ जनाद् विश्वजनीनात् सिन्धुतस्पर्या भृतम् । दूरात् त्वा मन्य
उद्धृतमीर्ष्याया नाम भेषजम् ॥ १ ॥ अग्नेरिवास्य दहतो दावस्य दहतः पृथक् ।
एतामेतस्येर्ष्यामुदनाग्निमिव शमय ॥ २ ॥

॥ ४६ ॥ सिनीवालि पृथुष्टुके या देवानाममि स्वसा । जुषस्व हव्यमाहुतं
प्रजां देवि दिदिद्वि नः ॥ १ ॥ या सुवाहुः स्वङ्गुरिः सुधूमा बहुस्रवरी । तस्यै
विश्वपत्न्यै हविः सिनीवाल्यै जुहोतन ॥ २ ॥ या विश्वपत्नान्द्रमर्षिं प्रतीचीं सह-
स्तेस्तुकाभियन्तीं देवी । विष्णोः पत्नि तुभ्यं राता हवींषि पतिं देवि राधसे
चोदयस्व ॥ ३ ॥

॥ ४७ ॥ कुहं देवीं सुकृतं विश्वनापसमस्मिन् यज्ञे सुहवां जोहवीमि । सा
नो रयिं विश्ववारं नि यच्छाद् ददातु वीरं शतदायमुक्थ्यम् ॥ १ ॥ कुहर्देवानां-
भृतरस्य पत्नी हव्या नो अस्य हविषो जुषेत । शृणोतु यज्ञमुशती नो अद्यराय-
स्पोषं चिकितुषीं दधातु ॥ २ ॥

॥ ४८ ॥ राकामहं सुहवा सुपुती हुवे शृणोतु नः सुभगा बोधतु त्मना ।
सीव्यत्वपः सूच्याच्छिद्यमानया ददातु वीरं शतदायमुक्थ्यम् ॥ १ ॥ यास्ते राके
सुमतयः सुपेशमो याभिर्ददासि दाशुषे वध्वनि । तामिनो अद्य सुमना उपागहि
सहस्रापोषं सुभगे रराणा ॥ २ ॥

॥ ४९ ॥ देवानां पत्नीरुशतीरवन्तु नः प्रावन्तु नस्तुजये वाजसातये । याः
पार्थिवासो या अपामपि व्रते ता नो देवीः सुहवाः शर्म यच्छन्तु ॥ १ ॥ उत

ग्ना व्यन्तु देवपत्नीरिन्द्राय॑ग्नाय्यश्विनी राद् । आ रोदसी वरुणानी मृणोतु
व्यन्तु देवीर्य अतुर्जनीनाम् ॥ २ ॥

॥ ५० ॥ यथा वृक्षमशनिर्विश्वाहा हन्त्यप्रति । एवाहमद्य किंतवान्तैर्बध्या-
समप्रति ॥ १ ॥ तुराणामतुराणां विशामवर्जुपीणाम् । समैतु विश्वतो भर्गो अन्त-
र्हस्तं कृतं मम ॥ २ ॥ ईडे अग्निं स्वावसुं नमोभिरिह प्रसक्तो वि चयत् कृतं नः ।
रथैरिव प्र भरे बाजयद्भिः प्रदक्षिणं मरुतां स्तोममृध्याम् ॥ ३ ॥ वयं जयेम
त्वया युजा वृतमस्माकमंशुदवा भरेभरे । अस्मभ्यमिन्द्र वरीयः सुगं कृधि
प्र शत्रूणां मधवन् वृष्या रुज ॥ ४ ॥ अजैपं त्वा संलिखितमजैषमुत संरुधम् ।
अविं वृको यथा मथदेवा मथामि ते कृतम् ॥ ५ ॥ उत प्रहामतिदीवा जयति कुत-
मिव श्वघ्नी वि चिनाति काले । यो देवकामो न धनं कृणद्धि समित् तं रायः
सृजति स्वधार्मिः ॥ ६ ॥ गोभिष्टरेमामतिं दुरेवां यवेन वा क्षुधं पुरुहूत विश्वे ।
वयं राजेसु प्रथमा धनान्यरिष्टासो वृजनीभिर्जयेम ॥ ७ ॥ कृतं मे दक्षिणे हस्ते
जयो मे सुव्य आहितः । गोजिद् भूयासमश्वजिद् धनंजयो हिरण्यजित् ॥ ८ ॥
अक्षाः फलेवर्ती दुर्वं दत्त गां क्षीरिणीमिव । सं मां कृतस्य धारया धनुः स्नात्रेव
नह्यत ॥ ९ ॥

॥ ५१ ॥ बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चादुतोत्तरस्मादधरादग्रायोः । इन्द्रः पुर-
स्तादुत मध्यतो नः सखा सखिभ्यो वरीयः कृणोतु ॥ १ ॥

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥

॥ ५२ ॥ संज्ञानं नः स्वेभिः संज्ञानमरणोभिः । संज्ञानमश्विना युवाग्निहास्मासु
नि यच्छतम् ॥ १ ॥ सं जानामहै मनसा सं चिकित्वा मा युष्महि मनसा दैव्येन ।
मा घोषा उत् स्थुर्बहुले विनिर्हते मेघुः पतदिन्द्रस्याह्न्यागते ॥ २ ॥

॥ ५३ ॥ अमुत्रभूयादधि यद् यमस्य बृहस्पतेऽभिशस्तेरमुञ्चः । प्रत्यौह-
तामश्विना मृत्युमस्मद् देवानामग्ने भिषजा शचीभिः ॥ १ ॥ सं क्रामतं मा
जहीतं शरीरं प्राणापानौ ते सयुजाविह स्ताम् । शतं जीव शरदो वर्धमानोऽग्निर्दे
गोपा अधिपा वसिष्ठः ॥ २ ॥ आयुर्यत् ते अतिहितं पराचरणानः प्राणः पुनरा
तार्विताम् । अग्निष्टदाहानिर्ऋतेरुपस्थात् तदात्मनि पुनरा वेशयामि ते ॥ ३ ॥

मेमं प्राणो हामीन्मो अपानोर्वहाय परा गात् । सप्तर्षिभ्य एनं परि ददामि
त एनं स्वस्ति जरसे वहन्तु ॥ ४ ॥ प्र विशतं प्राणापानावनद्वाहाविव व्रजम् ।
अयं जेरिम्णः शैवधिररिष्ट इह वर्धताम् ॥ ५ ॥ आ ते प्राणं सुवामसि परा
यक्ष्मे सुवामि ते । आयुर्नो विश्वतो दधदयमग्निर्वरेण्यः ॥ ६ ॥ उद् वयं तमस-
स्पति रोहन्तो नाकमुत्तमम् । देवं देवत्रा सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम् ॥ ७ ॥

॥ ५४ ॥ ऋचं सामं यजामहे याभ्यां कर्माणि कुर्वते । एते सदसि राजतो
यज्ञं देवेषु यच्छतः ॥ १ ॥ ऋचं सामं यदप्राक्षं हविरोजो यजुर्बलम् । एष मा
तस्मान्मा हिमीद् वेदः पृष्ठः शचीपते ॥ २ ॥

॥ ५५ ॥ ये ते पन्थानोव दिवो येभिर्विश्वमैरयः । तेभिः सुमन्या धेहि नो
वसो ॥ १ ॥

॥ ५६ ॥ तिरश्चिराजेरमितात् पृदाकोः परि संभृतम् । तत् कङ्कपर्वणो विष-
मियं वीरुदनीनशत् ॥ १ ॥ इयं वीरुन्मधुजाता मधुश्रुन्मधुला मधूः । सा विहु-
तस्य भेषज्यथो मशकजम्भनी ॥ २ ॥ यतो दष्टं यतो धीतं ततस्ते निह्नियामसि ।
अर्भस्य तृप्रदंशिनो मशकस्यारसं विषम् ॥ ३ ॥ अयं यो वक्रो विपरुर्व्यङ्गो मुखानि
वक्रा वृजिना कुणोपि । तानि त्वं ब्रह्मणस्पत इषीकामिव सं नेमः ॥ ४ ॥
अरमस्य शर्कोटस्य नीचीनस्योपसर्पतः । विषं ह्यस्यादिष्यथो एनमजीजभम् ॥ ५ ॥
न ते बाहोर्बलमस्ति न शीर्षे नोत मध्यतः । अथ किं पापयामुया पुच्छे विभ-
र्ष्यभ्रम् ॥ ६ ॥ अदन्ति त्वा पिपीलिका वि वृश्चन्ति मयूर्यः । सर्वे मल ब्रवाथ
शर्कोटमरसं विषम् ॥ ७ ॥ य उभाभ्यां ग्रहरसि पुच्छेन चास्येन च । आस्येन
न ते विषं किमु ते पुच्छधावसत् ॥ ८ ॥

॥ ५७ ॥ यदाशसा वदतो मे विचुक्षुभे यद् याचमानस्य चरतो जनाँ अनु ।
यदात्मनि तन्वो मे विरिष्टं सरग्वती तदा पृणद् घृतेन ॥ १ ॥ सप्त क्षगन्ति शिशोव
मरुत्वते पित्रे पुत्रासो अप्यवीवृतन्नृतानि । उमे इदस्योमे अस्य राजत उमे यतेते
उमे अस्य पुष्यतः ॥ २ ॥

॥ ५८ ॥ इन्द्रावरुणा सुतपात्रिमं सुतं सोमं पिबतं मघं धृतव्रतौ । युवो रथो
अध्वरो देववीतये प्राति स्वसरमुप यातु पीतये ॥ १ ॥ इन्द्रावरुणा मधुमत्तमस्य

वृष्णः सोमस्य वृषणा वृषेथाम् । इदं वामन्धः परिपिक्वमासद्यास्मिन् बर्हिषि
मादयेथाम् ॥ २ ॥

॥ ५६ ॥ यो नः शपादशपतः शपतो यश्च नः शपात् । वृक्ष इव विद्युता
हृत आ मूलादनु शुष्यतु ॥ १ ॥

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥

॥ ६० ॥ ऊर्जं विभ्रद्रसुवर्तिः गुमेधा अघेरेण चक्षुषा मित्रियेण । गृहानैमि
सुमना वन्दमानो रमध्वं मा विभीत मत् ॥ १ ॥ इमे गृहा मयोभुव ऊर्जस्वन्तः
पर्यस्वन्तः । पूर्णा वामेन तिष्ठन्तस्ते नो जानन्त्वायतः ॥ २ ॥ येषामध्येति प्रवसन्
येषु सौमनसो बहुः । गृहानुप ह्वयामहे ते नो जानन्त्वायतः ॥ ३ ॥ उपहृता
भूरिधनाः सर्वायः स्वादुसमुदः । अक्षुध्या अतृष्या स्त गृहा मास्मद् विभीतन ॥ ४ ॥
उपहृता इव गाव उपहृता अजावर्यः । अथो अन्नस्य कीलाल उपहृतो गृहेषु नः ॥ ५ ॥
सूनुतान्तः सुभगा इरावन्तो हसामुदाः । अक्षुध्या अक्षुध्या स्त गृहा मास्मद् विभी-
तन ॥ ६ ॥ इहैव स्त मानु गात विश्वा रूपाणि पुष्यत । ऐष्यामि भद्रेणा सह
भूयांसो भवता मया ॥ ७ ॥

॥ ६१ ॥ यदग्ने तपसा तप उपतप्यामहे तपः । प्रियाः श्रुतस्य भूयास्मा-
युष्मन्तः सुमेधसः ॥ १ ॥ अग्ने तपस्तप्यामह उप तप्यामहे तपः । श्रुतानि
शृण्वन्तो वयमायुष्मन्तः सुमेधसः ॥ २ ॥

॥ ६२ ॥ अयमग्निः सत्पतिर्वृद्धवृष्णो रथीव प्रचीनजयत् पुरोहितः । नाभा
पृथिव्यां निर्हितो दाविद्युतदधस्पदं कृणुतां ये पृतन्यवः ॥ १ ॥

॥ ६३ ॥ पृतनाजितं सहमानमाग्निमुक्थेह्वामहे परमात् सधस्थात् । स नः
पर्षदति दुर्गाणि विश्वा क्षामद् देवोति दुरितान्यग्निः ॥ १ ॥

॥ ६४ ॥ इदं यत् कृष्णः शकुनिर्गभिनिष्पतन्नपीपतत् । आपो मा तस्मात्
सर्वस्माद् दुरितात् पान्त्वहेमः ॥ १ ॥ इदं यत् कृष्णः शकुनिर्गवामृक्षन्नर्चते ते
मुखेन । अग्निर्मा तस्मादेनसो गार्हपत्यः प्र मुञ्चतु ॥ २ ॥

॥ ६५ ॥ प्रतीचीनफलो हि त्वमपामार्ग रुगेद्विथ । सर्वान् मच्छपथौ अधि
वरीयो यावया इतः ॥ १ ॥ यद् दुष्कृतं यच्चर्मलं यद् वा चेरिम पापया । त्वया

तद् विश्वतोमुखापामार्गापं मृज्महे ॥ २ ॥ श्यावदता कुनखिना बयडेन यत्स-
हासिम । अपामार्गं त्वया वयं सर्वं तदपं मृज्महे ॥ ३ ॥

॥ ६६ ॥ यद्यन्तरिक्षे यदि वात आस यदि वृक्षेषु यदि वोलपेषु । यदस्त्र-
वन् पशव उद्यमानं तद् ब्राह्मणं पुनरस्मानुपैतु ॥ १ ॥

॥ ६७ ॥ पुनर्मैत्विन्द्रियं पुनरात्मा द्रविणं ब्राह्मणं च । पुनरग्नयो धिषण्या
यथास्थाम कल्पयन्तामिहैव ॥ ३ ॥

॥ ६८ ॥ सरस्वति व्रतेषु ते दिव्येषु देवि धामसु । जुषस्व हव्यमाहुतं प्रजां
दैवि ररास्व नः ॥ १ ॥ इदं ते हव्यं घृतवत् सरस्वतीदं पितृणां हविरास्यं यत् ।
इमानि त उदिता शंतमानि तेभिर्वयं मधुमन्तः स्याम ॥ २ ॥ शिवा नः शंतमा
भव सुमृहीका सरस्वति । मा ते युयोम संदृशः ॥ ३ ॥

॥ ६९ ॥ शं नो वातो वातु शं नस्तपतु सूर्यः । अहानि शं भवन्तु नः शं
रात्री प्रति धीयतां शमुषा नो व्युच्छतु ॥ १ ॥

॥ ७० ॥ यत् किं चासो मनसा यच्च वाचा यज्ञैर्जुहोति हविषा यजुषा ।
तन्मृत्युना निर्वर्तिः संविदाना पुरा सत्यादाहुतिं हन्त्वस्य ॥ १ ॥ यातुधाना
निर्वर्तिरादु रक्षस्ते अस्य घनन्त्ववृतेन सत्यम् । इन्द्रे पिता देवा आज्यमस्य मथनन्तु
मा तत् सं पादि यदसौ जुहोति ॥ २ ॥ अजिराधिराजौ श्येनौ संपातिनाविव ।
आज्यं पृतन्यतोहतां यो नः कश्चभ्यग्रायति ॥ ३ ॥ अपाञ्चौ त उभौ बाहू अपि
नह्याभ्यास्यम् अग्नेर्देवस्य मन्युना तेन तेवधिषं हविः ॥ ४ ॥ अपि नह्यामि ते
बाहू अपि नह्याभ्यास्यम् । अग्नेर्योरस्य मन्युना तेन तेवधिषं हविः ॥ ५ ॥

॥ ७१ ॥ परि त्वाग्ने पुरं वयं विप्रं सहस्य धीमहि । धृषद्वर्णं दिवेदिवे
हन्तारं भङ्गुरावतः ॥ १ ॥

॥ ७२ ॥ उत् तिष्ठताव पश्यतेन्द्रस्य भागमृन्विर्यम् । यदि श्रातं जुहोतं
यद्यश्रातं समर्त्तन ॥ १ ॥ श्रातं हविरो ष्विन्द्र प्र याहि जगाम सरो अध्वनो वि
मध्यम् । परि त्वासते निधिभिः सखायः कुलपा न ब्राजपतिं चरन्तम् ॥ २ ॥ श्रातं

मन्य ऊर्ध्वनि श्रातमग्नौ सुमृतं मन्येतद्रुतं नवीयः । माध्यन्दिनस्य सर्वनस्य दध्नः
पिबेन्द्रः वज्रिन् पुरुकृज्जुषाणः ॥ ३ ॥

॥ ७३ ॥ समिद्धो अग्निर्वृषणा रथी दिवस्तप्तो घर्मो दुह्यते वामिषे मधु ।
वयं हि वां पुरुदमांसो अश्विना हवामहे सधमादेषु कारवः ॥ १ ॥ समिद्धो
अग्निरश्विना तप्तो वां घर्म आ गतम् । दुह्यन्ते नून वृषणेह धेनवो दध्ना मदन्ति
वेधसः ॥ २ ॥ स्वाहाकृतः शुचिर्देवेषु यज्ञो यो अश्विनोक्षमसो देवपानः । तमु-
विश्वे अमृतांसो जुषाणा गन्धर्वस्य प्रत्यासना रिहन्ति ॥ ३ ॥ यदुस्त्रियास्वा-
हुतं घृतं पयोयै स वामश्विना भाग आ गतम् । माध्वी धर्तारा विदथस्य सत्पती
तप्तं घर्म पिबतं रोचने दिवः ॥ ४ ॥ तप्ता वां घर्मो नक्षतु स्वहोता प्र वामध्वर्यु-
श्चतु पयस्वान् । मधेर्दुग्धस्याश्विना तनाया वीतं पातं पयस उस्त्रियायाः ॥ ५ ॥
उप द्रव पयसा गोधुगोषमा घर्मे सिञ्च पय उस्त्रियायाः । वि नाकमख्यत् सविता
वरेण्योनुप्रयाणमुषसो वि राजति ॥ ६ ॥ उप ह्वये सुदुघां धेनुमेतां मुहस्तो-
गोधुगुत दोहदेनाम् । श्रेष्ठं मवं सविता साविषन्नोभीद्धो घर्मस्तदु पु प्र वोचत्
॥ ७ ॥ हिङ्गुवती वमुपत्नी वध्नां वत्समिच्छन्ती मनसा न्यागन् । दुहामश्वि-
भ्यां पयो अघ्न्येयं सा वर्धतां महते सौभगाय ॥ ८ ॥ जुष्टो दमूना अतिथिर्दुरोण
इमं नो यज्ञमुप याहि विद्वान् । विश्वा अग्ने अभिषुजो विहत्य शत्रूयतामा मेरा
भोजनानि ॥ ९ ॥ अग्ने शर्धं महते सौभगाय तव शुम्नान्युत्तमानि सन्तु । स
जास्पत्यं सुयममा कृणुष्व शत्रूयताममि तिष्ठा महोसि ॥ १० ॥ सुयवसाद् भग-
वती हि भूया अधा वयं भगवन्तः स्याम । अद्धि तृणमघ्न्ये विश्वदानीं पिब
शुद्धमुदकमाचरन्ती ॥ ११ ॥

॥ इति षष्ठोऽनुवाकः ॥

॥ ७४ ॥ अपचितं लोहिनीनां कृष्णा मातेति शुश्रुम । घनेर्देवस्य मूलेन
सर्वा विध्यामि ता अहम् ॥ १ ॥ विध्याम्यासां प्रथमां विध्याम्युत मध्यमाम् ।
इदं जघन्यामासामा च्छिनञ्चि स्तुकामिव ॥ २ ॥ त्वाष्ट्रेणाहं वचसा वि त इर्ध्या-
मभीमदम् । अथो यो मन्युष्टे पते तमु ते शमयामसि ॥ ३ ॥ व्रतेन त्वं व्रतपते
समेक्तो विश्वाहा सुमना दीदिहीद । तं त्वा वयं जातवेदः समिद्धं प्रजावन्त उप
सदेम सर्वे ॥ ४ ॥

॥ ७५ ॥ प्रजावतीः सुयवसे रुशन्तीः शुद्धा अपः सुप्रपाणे पिबन्तीः । मा
वे स्तेन ईशत माघशंसः परि वो रुद्रस्य हेतिर्वृणक्तु ॥ १ ॥ पदज्ञा स्थ रमतयः
संहिता विश्वनाम्नीः । उप मा देवीर्देवेभिरेत । इमं गोष्ठमिदं सदी घृतेनास्मा-
न्तसमुक्षत ॥ २ ॥

॥ ७६ ॥ आ सुस्वसः सुस्वसो असतीभ्यो असत्तराः । सेहोरसतरा लव-
णाद् विक्लदीयसीः ॥ १ ॥ या ग्रव्या अपचितोथो या उपपच्याः । विजाम्नि या
अपचितः स्वयंस्रसः ॥ २ ॥ यः कीकसाः प्रशृणाति तलीद्यमगतिष्ठति । निर्हा-
स्तं सर्वं जायान्यं यः कश्च ककुदि श्रितः ॥ ३ ॥ पक्षी जायान्यः पतति स
आ विंशति पूरुषम् । तदक्षितस्य भेषजमुभयोः सुक्षतस्य च ॥ ४ ॥ विन्न वै ते
जायान्य जानं यतो जायान्य जायमे । कथं ह तत्र त्वं हनो यस्य कृणो हवि-
र्गृहे ॥ ५ ॥ धृषत् पिव कलशे सोममिन्द्र वृत्रदा शूर समरे वध्वनाम् । माध्य-
न्दिने सर्वेन आ वृषस्व रयिष्ठानो रयिमस्मासु धेहि ॥ ६ ॥

॥ ७७ ॥ सातपना इदं हविर्मरुतस्तज्जुष्टुन । अस्माकोती रिशादसः
॥ १ ॥ यो नो मर्तो मरुतो दुर्हणायुस्तिरश्चित्तानि वसवो जिघांसति । ब्रुहः
पाशान् प्रति मुञ्चतां सस्तपिष्ठेन तपसा हन्तना तम् ॥ २ ॥ संवत्सरीणां मरुतः
स्वर्का उरुक्षयाः सर्गणा मानुपासः । ते अस्मत् पाशान् प्र मुञ्चन्त्वेनसः सातपना
मत्सरा मादयिष्णव ॥ ३ ॥

॥ ७८ ॥ वि ते मुञ्चामि रशनां वि योक्त्रं वि नियोजनम् । इहैव त्वमजस्र
एध्यग्ने ॥ १ ॥ अस्मै क्षत्राणि धारयन्तमग्ने युनज्मि त्वा ब्रह्मणा दैव्येन ।
दीदिह्यस्मभ्यं द्रविणेह भद्रं प्रेमं वोचो हविर्दा देवतासु ॥ २ ॥

॥ ७९ ॥ यत् ते देवा अकृण्वन् भागधेयममावास्ये संवसन्तो महित्वा । तेना
नो यज्ञं पिष्टुहि विश्ववार रयि नो धेहि सुभगे सुवीरम् ॥ १ ॥ अहमेवास्म्य-
मावास्याः मामा वसन्ति सुकृतो । मयीमे मयि देवा उभये साध्याश्चेन्द्रज्येष्ठाः
समगच्छन्त सर्वे ॥ २ ॥ आगन् रात्रीं संगमनी वध्वनामूर्जं पुष्टं वस्वावेशयन्ती ।
अमावास्यायै हविषा विधेमोर्जं दुहाना पर्यसा न आगन् ॥ ३ ॥ अमावास्ये
न त्वदेतान्यन्यो विश्वा रूपाणि परिभूर्जजान । यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु व्यं
स्याम् पतयो रयीणाम् ॥ ४ ॥

॥ ८० ॥ पूर्णा पश्चादुत पूर्णा पुरस्तादुन्मथ्यतः पौर्णमासी जिगया ।
तस्यां देवैः संवसन्तो महित्वा नाकस्य पृष्ठे समिषा मदेम ॥ १ ॥ वृषभं वाजिनं
वयं पौर्णमासं यजामहे । स नो ददात्वक्षितां रयिमनुपदस्वतीम् ॥ २ ॥
प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा रूपाणि परिभूर्जिजान । यत्कामास्ते जुहुमस्तत्रां
अस्तु वयं स्याम पतयो रयीणाम् ॥ ३ ॥ पौर्णमासी प्रथमा यज्ञियामीदक्षां
रात्रीणामतिशर्वरेषु । ये त्वां यज्ञैर्यज्ञिये अर्धयन्त्यमी ते नाके सुकृतः प्रवि-
ष्टाः ॥ ४ ॥

॥ ८१ ॥ पूर्वापरं चरतो माययैतौ शिशू क्रीडन्तौ परि यातोर्णवम् । विश्वा-
न्यो भुवना विचष्टे ऋतूरन्यो विदधेज्जायमे नवः ॥ १ ॥ नवोनवो भवामि
जायमानोह्वां केतुरुपमामेव्यग्रम् । भागं देवेभ्यो वि दधास्यायन् प्र चन्द्रमस्तिरसे
दीर्घमायुः ॥ २ ॥ सोमस्यांशो युधां पतेनूनो नाम वा असि । अनूनं दर्श मा
कृधि प्रजया च धनेन च ॥ ३ ॥ दर्शोमि दर्शतोमि समग्रोमि समन्तः । समग्रः
समन्तो भूयासं गोभिरश्वैः प्रजया पशुभिर्गृहैर्धनेन ॥ ४ ॥ योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं
द्विष्मस्तस्य त्वं प्राणेना प्यायस्व । आ वयं प्याशिपीमहि गोभिरश्वैः प्रजया
पशुभिर्गृहैर्धनेन ॥ ५ ॥ यं देवा अंशुमाप्याययन्ति यमक्षितमक्षिता भक्षयन्ति ।
तेनास्मानिन्द्रो वरुणो बृहस्पतिराप्याययन्तु भुवनस्य गोपाः ॥ ६ ॥

॥ इति सप्तमोऽनुवाकः ॥

॥ ८२ ॥ अभ्यर्चत सुष्टुतिं गव्यमाजिमस्मासु भद्रा द्रविणानि धत्त ।
इमं यज्ञं नेयत देवता नो घृतस्य धारा मधुमत् पवन्ताम् ॥ १ ॥ मय्यग्रे अग्निं
गृह्णामि सह अत्रेण वर्चसा बलेन । मयि प्रजां मय्यार्युर्दधामि स्वाहा मय्यग्निम्
॥ २ ॥ इहैवाग्ने अग्निधारया रयिं मा त्वा नि क्नु पूर्वचित्ता निकारिणः ।
अत्रेणाग्ने सुयममस्तु तुभ्यमुपमत्ता वर्धतां ते अनिष्टृतः ॥ ३ ॥ अन्वग्निरूपसा
मग्रमख्यदन्वहानि प्रथमो जातवेदाः । अनु सूर्य उपमो अनु रश्मीननु द्यावापृ-
थिवी आ विवेश ॥ ४ ॥ प्रत्यग्निरूपसामग्रमख्यत् प्रत्यहानि प्रथमो जातवेदाः ।
प्रति सूर्यस्य पुरुधा च रश्मीन् प्रति द्यावापृथिवी आ ततान ॥ ५ ॥ घृतं ते अग्ने
दिव्ये सधस्थे घृतेन त्वां मनुग्धा समिन्धे । घृतं ते देवीर्नप्त्य आ वहन्तु घृतं
तुभ्यं दुहतां गावो अग्ने ॥ ६ ॥

॥ ८३ ॥ अप्सु ते राजन् वरुण गृहो हिंरययो मिथः । ततो धृतव्रतो राजा सर्वा धामानि मुञ्चतु ॥ १ ॥ धाम्नो धाम्नो राजन्नितो वरुण मुञ्च नः । यदापो अघ्न्या इति वरुणेति यदूचिम ततो वरुण मुञ्च नः ॥ २ ॥ उदुत्तमं वरुणपाशमस्मदवाधमं वि मध्यमं श्रथाय । अधो वयमादित्य व्रते तवानागसो अदितये स्याम ॥ ३ ॥ प्रासमत् पाशान् वरुण मुञ्च सर्वान् य उत्तमा अधमा वरुणा ये । दुष्वप्यं दुरितं नि स्वास्मदथ गच्छेम सुकृतस्य लोकम् ॥ ४ ॥

॥ ८४ ॥ अनाधृष्यो जातवेदा अमर्त्यो विराडग्रे क्षत्रभृद्दीदिहीह । विश्वा अमीवाः प्रमुञ्चन् मानुषीभिः शिवाभिरथ परि पाहि नो गयम् ॥ १ ॥ इन्द्रं क्षत्रमभि वाममोजोजायथा वृषभ चर्षणीनाम् । अपानुदो जनममित्रायन्तं पुरुं देवेभ्यो अकृणोरु लोकम् ॥ २ ॥ भृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः परावत आ जगम्यात् परस्याः । मृकं संशायं पविर्मिन्द्र तिम्रं वि शश्रून्ताहि वि मृधो नुदस्व ॥ ३ ॥

॥ ८५ ॥ त्वमपु वाजिनं देवजूतं सहोवानं तरुतारं रथानाम् । अरिष्टनेमि पृतनाजिमाशुं स्वस्तये तार्क्ष्यमिहा हुवेम ॥ १ ॥

॥ ८६ ॥ आतारमिन्द्रमवितारमिन्द्रं हवेहवे सुहवं शृगमिन्द्रम् । हुवे नु शकं पुरुदूतमिन्द्रं स्वस्ति न इन्द्रो मघवान् कृणोतु ॥ १ ॥

॥ ८७ ॥ यो अग्नौ रुद्रो यो अप्स्वन्तर्य ओषधीर्वीरुध आविवेश । य इमा विश्वा भुव्नानि चाकृपे तस्मै रुद्राय नमो अस्त्वग्नये ॥ १ ॥

८८ ॥ अपेह्यरिंस्यगिर्वा असि । विपे विषमपृक्था विषमिद् वा अपृक्थाः । अहिमेवाभ्यपेहि तं जहि ॥ १ ॥

॥ ८९ ॥ अपोदिन्या अचायिषं रसेन समपृच्चमहि । पर्यस्वानग्न आगमं तं मा सं सृज वर्चसा ॥ १ ॥ सं माग्ने वर्चसा सृज सं प्रजया समायुषा । विद्युर्मै अस्य देवा इन्द्रो विद्यात् मह ऋषिभिः ॥ २ ॥ इदमापः प्रवहतावद्य च मलं च यत् । यच्चाभिदुद्रोहानृतं यच्च शोपे अभीरुणम् ॥ ३ ॥ एधोस्येधिषीय समिदमि समेधिषीय । तेजोमि तेजो मयि धेहि ॥ ४ ॥

॥ ६० ॥ अपि वृश्चपुराणवद् व्रतैरिव गुणितम् । ओजो दासस्य दम्भय
॥ १ ॥ वयं तदस्य संभृतं वस्त्रिन्द्रेण वि भजामहे । म्लापयामि भजः शिभं वरु-
णस्य व्रतेन ते ॥ २ ॥ यथा शेषो अपायतै स्त्रीषु चासदनावयाः । अवस्थस्य
ऋदीवतः शाङ्कुरस्य नितोदिनः । यदाततमव तत्तनु यदुत्ततं नि तत्तनु ॥ ३ ॥

॥ इति अष्टमोऽनुवाकः ॥

॥ ६१ ॥ इन्द्रः सुत्रामा स्ववाँ अवोभिः सुमृहीको भवतु विश्ववेदाः ।
बाधतां द्वेषो अभयं नः कृणोतु सुवीर्यस्य पतयः स्याम ॥ १ ॥

॥ ६२ ॥ स सुत्रामा स्ववाँ इन्द्रो अस्मदाराधित् द्वेषः सनुतर्धुयोतु । तस्य
वयं सुमतौ यज्ञियस्यापि भद्रे सौमनसे स्याम ॥ १ ॥

॥ ६३ ॥ इन्द्रेण मन्थुना वयमभि ध्याम पृतन्यतः । मन्तो वृत्राण्यप्रति ॥ १ ॥

॥ ६४ ॥ ध्रुवं ध्रुवेण हविषाव सोमं नयामसि । यथा न इन्द्रः केवलीर्विशः
समेनसस्करत् ॥ १ ॥

॥ ६५ ॥ उदस्य श्यावौ विथुरौ गृध्रौ घामिव पेततुः । उच्छोचनप्रशोच-
नावस्योच्छोचनौ हृदः ॥ १ ॥ अहमेनावुदतिष्ठिं गावौ श्रान्तसदाविव । कुकुरा-
विव कूर्जन्तावुदवन्तौ वृकाविव ॥ २ ॥ आतोदिनौ नितोदिनावथो संतोदिनावुत ।
अपि नह्याम्यस्य मेढूं य इतः स्त्री पुमान् जभारं ॥ ३ ॥

॥ ६६ ॥ असदन् गाव सदनेपसद् वसति वयः । आस्थाने पर्वता अस्थुः
स्थाम्नि वृकावतिष्ठिपम् ॥ १ ॥

॥ ६७ ॥ यदद्य त्वा प्रयति यज्ञे अस्मिन् होतश्चिकिन्मवृणीमहीह । ध्रुव-
मेयो ध्रुवमुता शविष्ठ प्रविद्वान् यज्ञमुप याहि सोमम् ॥ १ ॥ समिन्द्र नो मनसानेष
गोभिः सं सूरिभिर्हरिवन्त्सं स्वस्त्या । सं ब्रह्मणा देवहितं यदस्ति सं देवानां सुमतौ
यज्ञियानाम् ॥ २ ॥ यानावह उग्रतो देव देवास्तान् प्रेयस्वे अग्ने मधस्थे ।
जज्ञिवांसः पणिवांसो मधून्यस्मै धत्त वसवो वसन्ति ॥ ३ ॥ सुगा वो देवाः सदना
अकर्म य आजग्म सर्वने मा जुषाणाः । वहमाना मरमाणाः स्वा वसूनिवसुं धर्म-

दिवमा रोहतानु ॥ ४ ॥ यज्ञं यज्ञं गच्छ यज्ञपतिं गच्छ । स्वां योनिं गच्छ स्वाहा ॥ ५ ॥ एष ते यज्ञो यज्ञपते सहस्रकृवाकः । सुवीर्यः स्वाहा ॥ ६ ॥ वषट्हुतेभ्यो वषट्हुतेभ्यः । देवा गातुविदो गातुं विच्चा गातुमित ॥ ७ ॥ मनसस्पत ह्रमं नो दिवि देवेषु यज्ञम् । स्वाहा दिवि स्वाहा पृथिव्यां स्वाहान्तरिक्षे स्वाहा वाते धां स्वाहा ॥ ८ ॥

॥ ६८ ॥ सं बर्हिःक्रं हविषा घृतेन समिन्द्रेण वसुना सं मरुद्भिः । सं देवैर्विश्वेदेवेभिरुक्कमिन्द्रं गच्छतु हविः स्वाहा ॥ १ ॥

॥ ६९ ॥ परिं स्तृणीहि परिं धेहि वेदिं मा जामिं माषीरमुया शयानाम् । होतृषदं हरितं हिरण्यं निष्का एते यजमानस्य लोके ॥ १ ॥

॥ १०० ॥ पर्यावर्ते दुष्वप्यात् पापात् स्वप्यादभूत्याः । ब्रह्माहमन्तरं कृण्वे परा स्वमेमुखाः शुचः ॥ १ ॥

॥ १०१ ॥ यत् स्वमे अन्नमश्नामि न प्रातरधिगम्यते । सर्वं तदस्तु मे शिवं नहि तद् दृश्यते दिवा ॥ १ ॥

॥ १०२ ॥ नमस्कृत्य द्यावापृथिवीभ्यामन्तरिक्षाय घृत्यवे । मेक्षाम्यूर्ध्वं स्तिष्ठन् मा मां हिंसिषुरीश्वराः ॥ १ ॥

॥ इति नवमोऽनुवाकः ॥

॥ १०३ ॥ को अस्या नो द्रुहोव्यवत्या उन्नैष्यति त्रित्रियो वस्य इच्छन् । को यज्ञकामः क उ पूतिकामः को देवेषु वनुते दीर्घमायुः ॥ १ ॥

॥ १०४ ॥ कः पृश्निं धेनुं वरुणेन दत्तामथर्वणे मुदुघां नित्यवत्साम् । बृहस्पतिना सख्यं जुपाणो यथावशं तन्वः कल्पयाति ॥ १ ॥

॥ १०५ ॥ अपक्रामन् पौरुषेयाद् वृणानो दैव्यं वचः । प्रणीतीरभ्यावर्तस्व विश्वेभिः सखिभिः सह ॥ १ ॥

॥ १०६ ॥ यदस्मृति चक्रम् किं चिदग्न उपाग्मि चरणे जातवेदः । ततः पाहि त्वं नः प्रचेतः शुभे सखिभ्यो अमृतत्वमस्तु नः ॥ १ ॥

॥ १०७ ॥ अवं दिवस्तारयन्ति सप्त सूर्यस्य रश्मयः । आपः समुद्रिया धारास्तास्ते शल्यमसिस्रसन् ॥ १ ॥

अ० १०. सू० ११३ । ४२८. सप्तमं काण्डम् ।

(११३)

॥ १०८ ॥ यो नस्तायद् दिप्सति यो न आविः स्वो विद्वानरणो वा नो
अग्ने । प्रतीच्येत्वरणी दत्वती तान् मैषामग्ने वास्तु भूम्नो अपत्यम् ॥ १ ॥ यो
नः सुप्तान् जाग्रतो वाभिदामात् तिष्ठतो वा चरतो जातवेदः । वैश्वानरेण सयुजा
सजोषास्तान् प्रतीचो निर्देह जातवेदः ॥ २ ॥

॥ १०९ ॥ इदमुग्राय बभ्रवे नमो यो अक्षेषु तनूवशी । घृतेन कलिं शिञ्चामि
स नो मृडातीदृशे ॥ १ ॥ घृतमप्सराभ्यो बह त्वमग्ने पामूनक्षेभ्यः सिकता अपथं ।
यथाभागं हव्यदाति जुषाणा मदन्ति देवा उभयानि हव्या ॥ २ ॥ अप्स-
रसः सधमादं मदन्ति हविर्धानमन्तरा सूर्यं च । ता मे हस्तौ सं सृजन्तु घृतेन
सपत्नं मे कितवं रन्धयन्तु ॥ ३ ॥ आदिनवं प्रतिदीप्ते घृतेनास्माँ अभि क्षर । वृक्ष-
भिवाशन्या जहि यो अस्मान् प्रतिदीव्यति ॥ ४ ॥ यो नो ह्रुवे धनमिदं चकार
यो अक्षाणां ग्लहनं शेषणं च । स नो देवो हविरिदं जुषाणो गन्धर्वेभिः
सधमादं मदेम ॥ ५ ॥ संवसव इति वो नामधेयमुग्रं पश्या राष्ट्रभृतो ह्यक्षाः । तेभ्यो
व इन्द्रो हविषा विधेम वयं स्याम पतयो रयीणाम् ॥ ६ ॥ देवान् यन्नाथितो
ह्रुवे ब्रह्मचर्यं यदृषिम । अक्षान् यद् बभ्रूनालभे ते नो मृडन्तीदृशे ॥ ७ ॥

॥ ११० ॥ अग्न इन्द्रश्च दाशुषे हतो वृत्रापयप्रति । उभा हि वृत्रहन्तमा ॥ १ ॥
याभ्यामजयन्तस्वस्त्र एव यावातस्थतुर्भुवनानि विश्वा प्रचर्षणी वृषणा वज्रं बाहू
अग्निमिन्द्रं वृत्रहणां हुवेहम् ॥ २ ॥ उप त्वा देवो अग्रभीक्ष्मसेन बृहस्पतिः । इन्द्रं
गीर्भिर्न आ विश यजमानाय सुन्वते ॥ ३ ॥

॥ १११ ॥ इन्द्रस्य कुक्षिरासि सोमधानं आत्मा देवानामुत मानुषाणाम् ।
इह प्रजा जनय यास्ते आसु या अन्यत्रेह तास्ते रमन्ताम् ।

॥ ११२ ॥ शुम्भेनी द्यावापृथिवी अन्तिमुम्ने महिर्वते । आपः सप्त सुचु-
वुर्देवीस्ता नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥ १ ॥ मुञ्चन्तु मा शपथ्यादधो वरुण्यादुत । अथो
यमस्य पदवींशाद् विश्वस्माद् देवकिल्बिषात् ॥ २ ॥

॥ ११३ ॥ तृष्टिके तृष्टवन्दन उदमं क्षिन्धि तृष्टिके । यथा कृतमिष्टासोमुष्मै
शेष्यावन्ते ॥ १ ॥ तृष्टासि तृष्टिका विषा विपातक्यसि । परिवृक्ता यथासस्यृष-
भस्य वशेव ॥ २ ॥

(११४)

अथर्ववेदसंहिता । अ० १०. सू० ११८ । ४३२.

॥ ११४ ॥ आ ते ददे वक्षणाभ्य आ तेहं हृदयाद् ददे । आ ते मुखस्य
संकाशात् सर्वे ते वर्च आ ददे ॥१॥ प्रेतोयन्तु व्याध्यः प्रानुध्याः प्रो अशस्तयः ।
अग्नी रक्षस्विनीर्हन्तु सोमो हन्तु दुरस्यतीः ॥ २ ॥

॥ ११५ ॥ प्र पतेतः पापि लक्ष्मि नश्येतः प्राप्नुतः पत । अयस्मयेनाङ्गेन
द्विषते त्वा संजामसि ॥ १ ॥ या मां लक्ष्मीः पतयालूरजुष्टाभिचस्कन्द वन्दनवे
बुद्धम् । अन्यत्रास्मत् सवितस्तामितो धा हिरण्यहस्तो वसु नो रराणः ॥२॥ एक-
शतं लक्ष्म्योर्मर्त्यस्य साकं तन्वां जनुषोर्धि जाताः । तामां पापिष्टा निरितः प्र
हिरमः शिवा अस्मभ्यं जातवेदो नि यच्छ ॥ ३ ॥ एता एना व्याकरं खिले गा
विष्टिता इव । रमेन्तां पुण्या लक्ष्मीर्याः प्रापीस्ता अनीनशम् ॥ ४ ॥

॥ ११६ ॥ नमो रुराय च्यवनाय नोदनाय धृष्णवे । नमः शीतार्य पूर्व-
काम कृत्वने ॥ १ ॥ यो अन्येद्युरुभयद्युरभ्येतीमं मण्डूकमभ्येत्वव्रतः ॥ २ ॥

॥ ११७ ॥ आ मन्द्रैरिन्द्र हरिभिर्याहि मयूररोमाभिः । मा त्वा के चिद् वि
यमन् वि न पाशिनोति धन्वेव तां इहि ॥ १ ॥

॥ ११८ ॥ मर्माणि ते वर्मणा ह्यादयामि सोमस्त्वा राजामृतेनानु वस्ताम् ।
उरोर्वरीयो वरुणस्ते कृणोतु जयन्तं त्वानु देवा मदन्तु ॥ १ ॥

॥ इति दशमोऽनुवाकः ॥

॥ सप्तमं काण्डं समाप्तम् ॥

अथाष्टमं काण्डम् ॥

॥ १ ॥ अन्तर्काय मृत्यवे नमः प्राणा अपाना इह ते रमन्ताम् । इहाय-
मेस्तु पुरुषः सहासुना सूर्यस्य भागे अमृतस्य लोके ॥ १ ॥ उदेनं भगों अग्रभी-
दुदेनं सोमो अंशुमान् । उदेनं मरुतो देवा उदिन्द्राग्नी स्वस्तये ॥ २ ॥ इह तेसु-
रिह प्राण इहायुरिह ते मनः । उत त्वा निर्ऋत्याः पार्श्वेभ्यो दैव्या वाचा भरा-
मासि ॥ ३ ॥ उत क्रामानः पुरुष माव पत्था मृत्योः पङ्क्तिं शमवमुच्चमानः । मा
च्छित्वा अस्माल्लोकादग्नेः सूर्यस्य सदृशः ॥ ४ ॥ तुभ्यं वार्तः पवतां मातरिश्वा
तुभ्यं वर्षन्त्वमृतान्यार्पः । सूर्यस्ते तन्वेऽंशं तपाति त्वां मृत्युर्दयतां मा प्र मेष्टाः ॥ ५ ॥
उद्यानं ते पुरुष नात्र्यानं जीवातुं ते दक्षतातिं कृणोमि । आ हि रोहेमममृतं सुखं
रथमथ जिर्विर्विदथमा वदासि ॥ ६ ॥ मा ते मनस्तत्र गान्मा तिरो भून्मा जीवेभ्यः
प्र मदो मानु गाः पितृन् । विश्वे देवा अभि रक्षन्तु त्वेह ॥ ७ ॥ मा गतानामा
दीधीथा ये नयन्ति परावतम् । आ रोह तमसो ज्योतिरेह्या ते हस्तौ रभा-
महे ॥ ८ ॥ श्यामश्च त्वा मा शबलश्च प्रेषितौ यमस्य यौ पथिरक्षी ध्वानौ ।
अर्वाडेहि मा वि दीध्यो मात्रं तिष्ठः पराङ्मनाः ॥ ९ ॥ मैतं पन्थामनु गा भीम
एष येन पूर्वं नेयथ तं ब्रवीमि । तम एतत् पुरुष मा प्र पत्था भयं परस्ताद-
भयं ते अर्वाक् ॥ १० ॥ (१) रक्षन्तु त्वाग्नयो ये अप्सवन्ता रक्षतु त्वा मनुष्याः
यमिन्धते । वैश्वानरो रक्षतु जातवेदा दिव्यस्त्वा मा प्र धाग् विद्युता सह ॥ ११ ॥
मा त्वा क्रव्यादभि मैस्तारात् संकेसुकाच्चर । रक्षतु त्वा द्यौ रक्षतु पृथिवी सूर्यश्च
त्वा रक्षतां चन्द्रमाश्च । अन्तरिक्षं रक्षतु देवहेत्याः ॥ १२ ॥ बोधश्च त्वा प्रती-
बोधश्च रक्षतामस्वप्नश्च त्वानवद्राणश्च रक्षताम् । गोपायश्च त्वा जागृविश्च रक्षताम्
॥ १३ ॥ ते त्वा रक्षन्तु ते त्वा गोपायन्तु तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहा ॥ १४ ॥
जीवेभ्यस्त्वा ममुदे वायुरिन्द्रो धाता दधातु सविता वार्यमाणः । मा त्वा प्राणो
बलं हासीदसुं तेनु ह्यामसि ॥ १५ ॥ मा त्वा जम्भः सहेनुर्मा तमो विदन्मा
जिह्वा बहिः प्रमयुः कथा स्याः । उत त्वादिन्या वसवो भरन्तूदिन्द्राग्नी स्वस्तये
॥ १६ ॥ उत त्वा द्यौरुत् पृथिव्युत् प्रजापत्तिरग्रभीत् । उत त्वा मृत्योरपधयः
सोमराक्षीरपीपरन् ॥ १७ ॥ अयं देवा इहवास्त्वयं मामुत्र गादितः । इमं सहस्रं

वीर्येण मृत्योरुत् पारयामसि ॥ १८ ॥ उत् त्वा मृत्योरपीपरं सं धमन्तु वयो-
धसः । मा त्वा व्यस्तकेश्योऽमा त्वाघरुदो रुदन् ॥ १९ ॥ आहार्षमविदं त्वा
पुनरागाः पुनर्णवः । सर्वाङ्ग सर्व ते चक्षुः सर्वमायुश्च तेविदम् ॥ २० ॥ व्यवात्
ते ज्योतिरभूदप त्वत् तमो अक्रीत् । अप त्वन्मृत्युं निर्ऋतिमप यक्ष्मं नि
दध्मसि ॥ २१ ॥ (२)

॥ २ ॥ आ रभस्वेमाममृतस्य श्रुष्टिमच्छिद्यमाना जरदष्टिस्तु ते । असुं त
आयुः पुनरा भरामि रजस्तमो मोषं गा मा प्र मेष्टाः ॥ १ ॥ जीवतां ज्योतिर-
भ्येह्यर्वाडा त्वा हरामि शतशारदाय । अवमुच्चन् मृत्युपाशानशस्ति द्राघीय
आयुः प्रतरं ते दधामि ॥ २ ॥ वातात् ते प्राणमविदं सूर्याच्चक्षुरहं तव । यत् ते
मनस्त्वयि तद् धारयामि सं वित्स्वाङ्गवदं जिह्वया लपन् ॥ ३ ॥ प्राणेन त्वा द्वि-
पदां चतुष्पदामग्निमिव ज्ञातमभि सं धमामि । नमस्ते मृत्यो चक्षुषे नमः प्राणाय
ते करम् ॥ ४ ॥ अयं जीवतु मा मृतेमं समीरयामसि । कृणोम्यस्मै भेषजं मृत्यो
मा पुरुषं वधीः ॥ ५ ॥ जीवतां नधारिषां जीवन्तीमोषधीमहम् । आयमाणां स-
हमानां सहस्वतीमिह हुवेस्मा अग्नितातये ॥ ६ ॥ अधि ब्रूहि मा रभथाः गृजेमं
तवैव सन्तस्वहाया इहास्तु । मवाशर्वो मृडतं शर्म यच्छतमपसिध्य दुरितं धत्त-
मायुः ॥ ७ ॥ अस्मै मृत्यो अधि ब्रूहीमं दयस्वोदितोऽयमेतु । अरिष्टः सर्वाङ्गः
सुश्रुञ्जरसो शतहायन आत्मना भुजमश्नुताम् ॥ ८ ॥ देवानां हेतिः परि त्वा
वृणक्तु पारयामि त्वा रजस उत् त्वा मृत्योरपीपरम् । आरादग्निं कव्यादं निरूहं
जीवातवे ते परिधिं दधामि ॥ ९ ॥ यत् ते नित्यानं रजसं मृत्यो अनवधर्ष्यम् ।
पथ इमं तस्माद् रक्षन्तो ब्रह्मास्मै वरं कृणमसि ॥ १० ॥ (३) कृणोमि ते प्राणा-
पानौ जरां मृत्युं दीर्घमायुः स्वस्ति । वैवस्वतेन प्रहितान् यमदृतांश्चरतोप सेधामि
सर्वान् ॥ ११ ॥ आरादरातिं निर्ऋतिं परो ग्राहिं कव्यादः पिशाचान् । रक्षो
यत् सर्वं दुर्भूतं तत् तम इवाप हन्मसि ॥ १२ ॥ अग्नेष्टे प्राणममृतादायुष्मतो वन्वे
ज्ञातवेदसः । यथानग्निष्यो अमृतः सजूरसस्तत् ते कृणोमि तदु ते समृध्यताम् ॥ १३ ॥
शिवे ते स्तां द्यावापृथिवी असंतापे आभिश्चिथौ । शं ते सूर्य आ तपन्तु शं वातो
वातु ते हृदे । शिवा अभि क्षरन्तु त्वापो दिव्याः पर्यस्वनीः ॥ १४ ॥ शिवा-
स्ते सन्त्वापय उत् त्वाहार्षमधरस्या उत्तरां पृथिवीमभि । तत्र त्वादित्यो रक्षतां
सूर्याचन्द्रमसावुमा ॥ १५ ॥ यत् ते वासः परिधानं यां नीविं कृणुपे त्वम् ।
शिवं ते तन्वेनत् कृणमः संस्पर्शदूक्षमस्तु ते ॥ १६ ॥ यत् क्षुरेण मर्चयता

सुतेजसा वसा वपसि केशश्मश्रु । शुभं मुखं मा न आयुः प्र मोषीः ॥ १७ ॥
 शिवो ते स्तां ब्रीहियवावंबलासावदोमधौ । एतौ यक्ष्मं वि बाधेते एतौ मुञ्चतो
 अंहसः ॥ १८ ॥ यदश्नामि यत् पिबसि धान्यं कृष्याः पयः । यदाद्यं यदनाद्यं
 सर्वं ते अन्नमविषं कृणोमि ॥ १९ ॥ अह्ने च त्वा रात्रये चोमाभ्यं परि दद्यासि ।
 अरायेभ्यो जिघत्सुभ्य इमं मे परि रक्षत ॥ २० ॥ (४) शतं तेयुतं दद्यानान् द्वे
 युगे त्रीणि चत्वारि कृणमः । इदानीं विश्वे देवास्तेन मन्यन्तामहणीय-
 मानाः ॥ २१ ॥ शरदे त्वा हेमन्तार्य वसन्तार्य ग्रीष्माय परि दद्यासि । वर्षाणि
 तुभ्यं स्योनानि येषु वर्धन्त ओषधीः ॥ २२ ॥ मृत्युरीशे द्विपदां मृत्युरीशे चतु-
 ष्पदाम् । तस्मात् त्वां मृत्योर्गोपतेरुद्धरामि स मा बिभेः ॥ २३ ॥ सौरिष्ट न मरि-
 ष्यसि न मरिष्यसि मा बिभेः । न वै तत्र त्रियन्ते नो यन्त्यधमं तमः ॥ २४ ॥
 सर्वो वै तत्र जीवति गौरश्चः पुरुष पशुः । यत्रेदं ब्रह्म क्रियते परिधिर्जीवनाय
 कम् ॥ २५ ॥ परि त्वा पातु समानेभ्योभिचारात् संबन्धुभ्यः । अमग्निर्भ-
 वामृतोतिजीवो मा ते हासिषुसवः शरीरम् ॥ २६ ॥ ये मृत्यव एकशतं या नाष्टा
 अतिर्याः । मुञ्चन्तु तस्मात् त्वां देवा अग्नेर्वैश्वानरादधि ॥ २७ ॥ अग्नेः
 शरीरमसि पारयिष्णु रक्षोहामि सपत्नहा । अथो अमविचातनः पूतुष्टुर्नाम
 भेषजम् ॥ २८ ॥ (५)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥

॥ ३ ॥ रक्षोहणं वाजिनमा जिघर्मि मित्रं प्रथिष्ठमुप यामि शर्म । शिशानो
 अग्निः क्रतुभिः समिद्धः स नो दिवा स रिपः पातु नक्तम् ॥ १ ॥ अयोदंष्ट्रो
 अर्चिषा यातुधानानुप स्पृश जातवेदः समिद्धः । आ जिह्वया मूर्देवान् रभस्व
 क्रव्यादौ वृष्टारि धत्स्वासन् ॥ २ ॥ उभोभयाविन्नुप धेहि दंष्ट्रौ हिंस्रः शिशानो वरं
 परं च । उतान्तरिक्षे परि याह्यग्ने जम्भैः सं धेह्यभि यातुधानान् ॥ ३ ॥ अग्ने
 त्वचं यातुधानस्य भिन्धि हिंस्ताशानिर्हरसा हन्त्वेनम् । प्र पर्वाणि जातवेदः
 शृणीहि क्रव्यात् कविष्णुर्वि चिनोत्वेनम् ॥ ४ ॥ यत्रेदानीं पश्यसि जातवेदस्ति-
 ष्ठन्तमग्न उत वा चरन्तम् । उतान्तरिक्षे पतन्तं यातुधानं तमस्ता विध्य शर्त्ता
 शिशानः ॥ ५ ॥ यज्ञैरिषूः संनममानो अग्ने वाचा शल्याँ अशनिभिर्दिहानः ।
 तामिर्विध्य हृदये यातुधानान् प्रतीचो बाहून् प्रति भङ्ध्येषाम् ॥ ६ ॥ उतारब्धा-
 न्स्पृणुहि जातवेद उतारैर्भाणौ अष्टिभिर्यातुधानान् । अग्ने पूर्वो नि जहि शोशु-
 चान आमादः द्धिबद्धास्तमदन्त्वेनीः ॥ ७ ॥ इह प्र ब्रूहि यतमः सो अग्ने यातु-

धानो य इदं कृणोति । तमा रभस्व ममिधा यविष्ठ नृचक्षमश्चक्षुषे रन्धयैनम् ॥ ८ ॥
 तीक्ष्णेनाग्ने चक्षुषा रक्ष यज्ञं प्राञ्च वसुभ्यः प्रणय प्रचेत । हिंसं रक्षांस्यभि
 शोशुचानं मा त्वा दमन् यातुधानां नृचक्षः ॥ ९ ॥ नृचक्षाः रक्षः परि पश्य विक्षु
 तस्य त्रीणि प्रति शृणीह्यग्रा । तस्याग्ने पृष्टीर्हरसा शृणीहि त्रेधा मूलं यातुधानस्य
 वृश्च ॥ १० ॥ (६) त्रिर्यातुधानः प्रसिति त एत्वृतं यो अग्ने अमृतेन हन्ति ।
 तमर्चिषा स्फूर्जयन् जातवेदः समक्षमेनं गृणते नि युद्धधिः ॥ ११ ॥ यदग्ने अद्य
 मिथुना शपातो यद् वाचस्तृष्टं जनयन्त रेभाः । मन्योर्मनसः शरव्या जायते या
 तया विध्य हृदये धातुधानान् ॥ १२ ॥ परा शृणीहि तपसा यातुधानान् पराग्ने
 रक्षो हरसा शृणीहि । परार्चिषा मूरदेवान् छृणीहि परासुतः शोशुचतः शृणीहि
 ॥ १३ ॥ पगद्य देवा वृजिनं शृणन्तु प्रत्यगेनं शपथा यन्तु सृष्टाः । वाचास्तेन
 शरव आच्छन्तु मर्मन् विश्वस्यैतु प्रसिति यातुधानः ॥ १४ ॥ यः पौरुषेयेण
 कविषा समङ्के यो अश्व्येन पशुना यातुधानः । यो अघ्न्याया भरति क्षीरमग्ने तेषां
 शीर्षाणि हरसापि वृश्च ॥ १५ ॥ विषं गवां यातुधानां भरन्तामा वृश्चन्तामदितये
 दुरेवाः । परैणान् देवः सविता ददातु परा भागमोषधीनां जयन्ताम् ॥ १६ ॥
 संवन्मरीणं पय उस्त्रियायास्तस्य माशीद् यातुधानो नृचक्षः । पीयूषमग्ने यत-
 मस्तिवृप्सात् तं प्रत्यच्चमर्चिषा विध्य मर्मणि ॥ १७ ॥ सनादग्ने मृणसि यातु-
 धानान् न त्वा रक्षांसि पृतनासु जिग्युः । सहमृगाननु दह कव्यादो मा ते हेत्या
 मुक्षत दैव्यायाः ॥ १८ ॥ त्वं नो अग्ने अधरादुदक्स्त्वं पश्चादुत रक्षा पुरस्तात् ।
 प्रति त्ये ते अमरास्तापिष्ठा अघशंसं शोशुचतो दहन्तु ॥ १९ ॥ पश्चात् पुर-
 स्तादधरादुतोत्तरात् कविः काव्येन परि पाह्यग्ने । सखा सखायमजरो जरिम्णे
 अग्नेर्मतां अमर्त्यस्त्वं नः ॥ २० ॥ (७) तदग्ने चक्षुः प्रति धेहि रेभे शफारुजो येन
 पश्यासि यातुधानान् अथर्ववज्ज्योतिषा दैव्येन सत्यं धूर्वन्तमचितं न्योष ॥ २१ ॥
 परि त्वाग्ने पुरं वयं विप्रं सहस्य धीमहि । धुषद्वर्णं दिवेदिवे हन्तारं भङ्गुरावतः ॥ २२ ॥
 विषेण भङ्गुरावतः प्रति स्म रक्षसो जहि । अग्ने तिग्मेन शोचिषा तपुर्ग्राभिरर्चिभिः
 ॥ २३ ॥ वि ज्योतिषा बृहता भात्यग्निगविर्विश्वानि कृणुते महित्वा । प्रादेवीर्मायाः
 संहते दुरेवाः शिशीति शृङ्गे रक्षाभ्यो विनिक्षे ॥ २४ ॥ ये ते शृङ्गे अजरे जातवेदस्ति-
 ग्महेती ब्रह्मसंशिते । ताभ्यां दुर्हदिमभिदासन्तं किमीदिनं प्रत्यच्चमर्चिषा जात-
 वेदोवि निक्ष्व ॥ २५ ॥ अग्नी रक्षसि सेधति शुक्रशौचिरमर्त्यः । शुचिः पावक
 ईक्ष्यः ॥ २६ ॥ (८)

॥ ४ ॥ इन्द्रासोमा तपतं रक्ष उज्जतं न्यर्पयतं वृषणा तमोवृधः । परां शु-
 र्णीतमचितो न्योषतं हतं नुनेथां नि शिशीतमत्रिणः ॥ २ ॥ इन्द्रासोमा समघ-
 शंसमभ्यधं तपुयस्तु चरुरग्निमाँ इव । ब्रह्मादिवे क्रव्यादे घोरचक्षसे द्वेषो धत्तम-
 नवायं किमीदिने ॥ २ ॥ इन्द्रासोमा दुष्कृतो वज्रे अन्तरनारम्भणे तमासि प्र विध्य-
 तम् । यतो नैषां पुनरेकश्चनोदयत् तद् वामस्तु सहसे मन्युमच्छवः ॥ ३ ॥ इन्द्रा-
 सोमा वर्तयतं दिवो वधं सं पृथिव्या अघशंसाय तर्हणम् । उत् तक्षतं स्वर्ग्यपर्वते-
 भ्यो येन रक्षो वावृधानं निजूर्वधः ॥ ४ ॥ इन्द्रासोमा वर्तयतं दिवस्पर्गग्नितामेभिर्भ्यु-
 वमश्महन्मभिः तपुर्वधेभिरजरेभिरत्तिणो नि पर्शानि विध्यतं यन्तु निस्वरम् ॥ ५ ॥
 इन्द्रासोमा परि वां भूतु विश्वत इयं मतिः कक्षयाश्चैव वाजिना । यां वां होत्रां परि-
 हिनोमि मेधयेमा ब्रह्माणि नृपती इव जिन्वतम् ॥ ६ ॥ प्रति स्मरेथां तुजयश्चिरेवैर्हंतं
 द्रुहो रक्षसो भङ्गुवावतः । इन्द्रासोमा दुष्कृते मा सुगं भूद् यो मा कदाचिद-
 भिदासति द्रुहुः ॥ ७ ॥ यो मा पाकेन मनसा चरन्तमाभिचष्टे अन्तेभिर्वचोभिः ।
 आप इव काशिना संगृभीता असन्नस्त्वासत इन्द्र वक्त्रा ॥ ८ ॥ ये पाकशंसं विह-
 रन्त एवैर्ये वा भद्रं दूषयन्ति स्वधार्मिः । अहये वा तान् प्रददातु सोम आ वा
 दधातु निर्ऋतेरुपस्थे ॥ ९ ॥ यो नो रमं दिप्सति पित्वो अग्ने अथानां गवां
 यस्तनूनाम् । रिपुस्तेन स्तेयकृद् दभ्रमेतु नि ष हीयतां तन्वातनां च ॥ १० ॥ (६)
 परः सो अस्तु तन्वातनां च तिस्रः पृथिवीरधो अस्तु विश्वाः । प्रति शुष्यतु
 यशो अस्य देवा यो मा दिवा दिप्सति यश्च नक्रम् ॥ ११ ॥ सुविज्ञानं चिकि-
 तुषे जनाय सच्चासं वचसी पस्पृधाते । तयोर्यत् सत्यं यतरदजीयस्तदित् सो-
 मोवति हन्त्यासत् ॥ १२ ॥ न वाउ सोमो वृजिनं हिनोति न क्षत्रियं मिथुया
 धारयन्तम् । हन्ति रक्षो हन्त्यासद् वदन्तमुभाविन्द्रस्य प्रसितौ शयाते ॥ १३ ॥
 यदि वाहमनृतदेवो अस्मि मोघं वा देवा अप्युहे अग्ने । किमस्मभ्यं जातवेदो
 ह्यणीषे द्रोघवाचस्ते निर्ऋथं संचन्ताम् ॥ १४ ॥ अद्या मृरीय यदि यातुधानो अस्मि
 यवि वायुस्ततप पूरुषस्य । अथा स वीरैर्दशभिर्वि यूया यो वा मोघं यातुधानेत्याह
 ॥ १५ ॥ यो मायातुं यातुधानेत्याह यो वा रक्षाः शुचिरस्मीत्याह । इन्दूस्तं
 हन्तु महता वधेन विश्वस्य जन्तोरधमस्पदीष्ट ॥ १६ ॥ प्र या जिगाति खर्गलेव
 नक्रमपं द्रुहुस्तन्वं गूहमाना । वब्रमन्तमव सा पदीष्ट प्रावाणो घ्नन्तु रक्षसं
 छपन्दैः ॥ १७ ॥ वि तिष्ठध्वं मरुतो विचवीच्छतं गृभायतं रक्षसः सं पिनष्टन ।
 वयो ये भत्वा पतयन्ति नक्रभिर्ये वा रिपो दधिरे देवे अध्वरे ॥ १८ ॥

प्र वर्त्तय दिवोश्मानमिन्द्र सोमशितं मधवन्त्सं शिशधि । प्राक्को अणक्को अध-
रादुदक्कोऽभि जहि रत्तसः पर्वतेन ॥ १६ ॥ एत उ त्ये पतयन्ति श्वयातव इन्द्रं
दिप्सन्ति दिप्सवोदाभ्यम् । शिशीते शक्रः पिशुनेभ्यो वधं नूनं सृजदशनिं यातु-
मद्भ्यः ॥ २० ॥ (१०) इन्द्रो यातूनामभवत् पराशरो हविर्मथीनामभ्याऽविवासताम् ।
अभीदु शक्रः परशुर्यथा वनं पात्रेव भिन्दन्त्सत एतु रत्तसः ॥ २१ ॥ उलूक-
यातुं शुशुलूकयातुं जहि श्वयातुमुत कोकयातुम् । सुपर्ण्यातुमुत गृध्रयातुं दृषदेव
प्र मृण रक्ष इन्द्र ॥ २२ ॥ मा नो रक्षो अभि नह यातुमावदपोच्छन्तु मिथुना ये
किमीदिनः । पृथिवी नः पार्थिवात्पात्वंहसोन्तरिक्षं दिव्यात् पात्वस्मान् ॥ २३ ॥
इन्द्र जहि पुमांसं यातुधानमुत स्त्रियं मायया शाशदानाम् । विग्रीवासो मूरदेवा
ऋदन्तु मा ते दृशन्त्सूर्यमुच्चरन्तम् ॥ २४ ॥ प्रति चक्ष्व वि चक्ष्वेन्द्रश्च सोम
जायतम् । रक्षोभ्यो वधमस्पतमशनिं यातुमद्भ्यः ॥ २५ ॥ (११)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

॥ ५ ॥ अयं प्रतिसरो मणिर्वीरो वीराय बध्यते । वीर्यवान्त्सपत्नहा शूर-
वीरः परिपाणः सुमङ्गलः ॥ १ ॥ अयं मणिः सपत्नहा सुवीरः सहैस्वान् वाजी
सहमान उग्रः । प्रत्यक्कृत्या दूपयन्नेति वीरः ॥ २ ॥ अनेनेन्द्रो मणिना वृत्रम-
हन्ननेनासुरान् पराभावयन्मनीषी । अनेनाजयद् द्यावापृथिवी उभे इमे अनेना-
जयत् प्रदिशश्चतस्रः ॥ ३ ॥ अयं स्नाक्त्यो मणिः प्रतीवर्तः प्रतिसरः । ओजस्वान्
विमृधो वशी सो अस्मान् पातु सर्वतः ॥ ४ ॥ तदग्निराह तदु सोम आह बृह-
स्पतिः सविता तदिन्द्रः । ते मे देवाः पुरोहिताः प्रतीचीः कृत्याः प्रतिसरैर-
जन्तु ॥ ५ ॥ अन्नर्द्धे द्यावापृथिवी उताहरुत सूर्यम् । ते मे देवाः पुरोहिताः
प्रतीचीः कृत्याः प्रतिसरैरजन्तु ॥ ६ ॥ ये स्नाक्त्यं मणिं जना वर्माणि कृण्वते ।
सूर्य इव दिवमारुह्य वि कृत्या बाधते वशी ॥ ७ ॥ स्नाक्त्येन मणिन ऋषि-
णोव मनीषिणा । अजैषं सर्वाः पृतना वि मृधो हन्मि रत्तसः ॥ ८ ॥ याः कृत्या
आङ्गिरसीर्याः कृत्या आसुरीर्या कृत्याः स्वयंकृता या उ चान्येभिराभृताः ।
उभयीस्ताः परा यन्तु परावतो नवति नाव्याऽअति ॥ ९ ॥ अस्मै मणिं वर्म
वभन्तु देवा इन्द्रो विष्णुः सविता रुद्रो अग्निः । प्रजापतिः परमेष्ठी विराड् वैश्वान-
र ऋषयश्च सर्वे ॥ १० ॥ (१२) उत्तमो अस्योषधीनामनुद्धान् जगतामिव व्याघ्रः
श्वर्पदामिव । यमैच्छामाविदाम तं प्रतिस्पाशनमन्तितम् ॥ ११ ॥ स इद्व्याघ्रो

मन्त्रत्यथो मिहो अथो वृषा । अथो सपत्नकर्शनी यो बिभर्तीमं मणिम् ॥ १२ ॥
 नैनै घनन्त्यप्सरसो न गन्धर्वा न मर्त्याः । सर्वा दिशो विराजति यो बिभर्तीमं
 मणिम् ॥ १३ ॥ कश्यपस्त्वामसृजत कश्यपस्त्वा समैरयत् । अर्बिभस्त्वेन्द्रो
 मानुषे बिभ्रत् संश्रेणिणेजयत् । मणिं सहस्रवीर्यं वर्म देवा अकुरुवत ॥ १४ ॥
 यस्त्वा कृत्याभिर्यस्त्वा दीक्षाभिर्यज्ञैर्यस्त्वा जिघांसति । प्रत्यक् त्वमिन्द्र तं जहि
 वज्रेण शतपर्वणा ॥ १५ ॥ अयमिद् वै प्रतीवर्त ओजस्वान् संजयो मणिः । प्रजां
 धनं च रक्षतु परिपाणः सुमङ्गलः ॥ १६ ॥ असपत्नं नो अधरादसपत्नं न उत्त-
 रात् । इन्द्रासपत्नं नः पश्चाज्ज्योतिः शूर पुरस्कृधि ॥ १७ ॥ वर्म मे द्यावापृ-
 थिवी वर्माह्वर्म सूर्यः । वर्म म इन्द्रश्चाग्निश्च वर्म धाता दधातु मे ॥ १८ ॥ ऐन्द्राग्नं
 वर्म बहुलं यदुग्रं विश्वे देवा नाति विध्यन्ति सर्वे । तन्मै तन्वै त्रायतां सर्वतो बृह-
 दायुष्मां जरदप्रियथासानि ॥ १९ ॥ आ मारुक्षद् देवमणिर्महा अगृष्टतातये ।
 इमं मेथिमभिसंविशध्वं तनूपा नं त्रिवरूथमोजसे ॥ २० ॥ अस्मिन्निन्द्रो नि दधातु
 नृम्णमिमं देवासो अभिसंविशध्वम् । दीर्घायुत्वाय शतशारदायायुष्मान् जरदप्रि-
 र्यथासत् ॥ २१ ॥ स्वस्तिदा विशां पतिर्वृत्रहा विमृधो वशी । इन्द्रो बध्नातु ते मणिं
 जिगीवां अर्पराजितः सोमपा अभयंकरो वृषा । स त्वा रक्षतु सर्वतो दिवा नक्तं च
 विश्वतः ॥ २२ ॥ (१३)

॥ ६ ॥ यौ ते मातोन्ममार्जं जातायाः पतिवेदनौ । दुर्णामा तत्र मा गृधदक्षिणं
 उत वत्सपः ॥ १ ॥ पलालानुपलालौ शर्कुं कोकं मलिम्लुचं पलीजकम् । आश्रेपं
 वत्रिवाससमृक्षग्रीवं प्रमीलिनम् ॥ २ ॥ मा सं वृतो मोषं सृप ऊरु माव सृपो-
 न्तरा । कृणोम्यस्यै भेषजं वजं दुर्णामिचातनम् ॥ ३ ॥ दुर्णामां च सुनामां चोभा
 संवृतमिच्छतः । अरायानप हन्मः सुनामा स्त्रैणमिच्छताम् ॥ ४ ॥ यः कृष्णः केश्य-
 सुर स्तम्बज उत तुर्लिकः । अरायानस्या मुष्काभ्यां भंसोप हन्मसि ॥ ५ ॥
 अनुजिघ्रं प्रमृशन्तं कृण्वादभुत रेहिम् । अरायांल्लुकिष्किणौ वजः पिङ्गो अनी-
 नशत् ॥ ६ ॥ यस्त्वा स्वप्ने निषद्यते आता भूत्वा पितेव च । वजस्तान्त्सहतामितः
 क्रीवरूपांस्तिरीटिनः ॥ ७ ॥ यस्त्वा स्वपन्तीं त्सरति यस्त्वा दिप्सति जाग्रतीम् ।
 छायाभिं प्र तान्तसूर्यः परिक्रामन्ननीनशत् ॥ ८ ॥ यः कृणोति मृतवत्समवतो-
 काषिमां स्त्रियम् । तमोपधे त्वं नाशयास्याः कमलमञ्जिवम् ॥ ९ ॥ ये शालाः
 परिनुत्यन्ति सायं गर्दमनादिनः । कुसुला ये च कुभिलाः ककुभाः करुमाः स्निमाः ।
 तानोपधे त्वं गन्धेन विपूचीनान् वि नाशय ॥ १० ॥ (१४) ये कुकून्धाः कुकूर-

भाः कृत्तीर्दूशानि बिभ्रति । क्लीबा इव प्रनृत्यन्तो वने ये कुर्वते योषं तानितो
नाशयामसि ॥ ११ ॥ ये सूर्यं न तितिक्षन्त आतपन्तममुं दिवः । अरायान् बस्त-
वासिनो दुर्गन्धाल्लोहितास्यान् मककान् नाशयामसि ॥ १२ ॥ य आत्मानम-
तिमात्रमसं आधाय बिभ्रति । स्त्रीणां श्रोणिप्रतोदिन इन्द्र रक्षांसि नाशय ॥ १३ ॥
ये पूर्वं वध्वो यन्ति हस्ते शृङ्गाणि बिभ्रतः । आपाकेष्टाः प्रह्रासिन स्तम्बे ये
कुर्वते ज्योतिस्तानितो नाशयामसि ॥ १४ ॥ येषां पश्चात् प्रपदानि पुरः पाष्णीः
पुरो मुखा । खलजाः शकधूमजा उरुगडा ये च मदमृटाः कुम्भमुष्का अयाशवः ।
तानस्या ब्रह्मणस्पते प्रतीवोधेन नाशय ॥ १५ ॥ पथस्ताक्षा अप्रचङ्कशा अस्त्रैणाः
सन्तु पण्डगाः । अव भेषज पादय य इमां संविवृतसत्यपतिः स्वपतिं स्त्रियम् ॥ १६ ॥
उद्धर्षिणं मुनिकेशं जम्भयन्तं मरीमृशम् । उपेपन्तमुदुम्बलं तुण्डेलमुत शालुडम् ।
पदा प्र विध्य पाण्यी स्थालीं गौरिव स्यन्दना ॥ १७ ॥ यस्ते गर्भं प्रतिमृशा-
ब्जातं वा मरयाति ते । पिङ्गस्तमुग्रधन्वा कृणोतु हृदयाविधम् ॥ १८ ॥ ये अम्नो
जातान् मारयन्ति सूतिका अनुशेरते । स्त्रीभागान् पिङ्गो गन्धर्वान् वातो अभ्र-
मिवाजतु ॥ १९ ॥ परिसृष्टं धारयतु यद्धितं मावं पादि तत् । गर्भं त उग्रौ रक्षतां
भेषजौ नीविभार्यौ ॥ २० ॥ (१५) पवीनसात् तङ्गत्वाच्छायकादुत नग्न-
कात् । प्रजायै पत्ये त्वा पिङ्गः परि पातु किमीदिनः ॥ २१ ॥ द्वयस्याच्चतुर-
क्षात् पञ्चपादादनङ्गुरे । वृन्तादभि प्रसर्पतः परि पाहि वरीवृतात् ॥ २२ ॥ य
आमं मांसमदन्ति पौरुषेयं च ये ऋविः । गर्भान् खादन्ति केशवास्तानितो नाश-
यामसि ॥ २३ ॥ ये सूर्यात् परिसर्पन्ति स्नुषेव श्वशुरादधि । वजश्च तेषां पिङ्गश्च
हृदयेधि नि विध्यताम् ॥ २४ ॥ पिङ्ग रक्ष जायमानं मा पुमांसं स्त्रियं क्रन् ।
आण्डादो गर्भान्मा दधन् बाधस्वेतः किमीदिनः ॥ २५ ॥ अप्रजास्त्वं मार्तवत्समाद्
रोदमघमावयम् । वृक्षादिव स्रजं कृत्वाप्रिये प्रति मुञ्च तत् ॥ २६ ॥ (१६)

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥

॥ ७ ॥ या बभ्रवो याश्च शुक्रा रोहिणीरुत पृश्नयः । असिक्तीः कृष्णा
ओषधीः सर्वा अच्छावदामसि ॥ १ ॥ त्रायन्ताभिं पुरुषं यच्माद् देवपितादधि ।
यासां द्यौष्पिता पृथिवी माता समुद्रो मूलं वीरुधा बभूव ॥ २ ॥ आपो अग्रं
दिव्या ओषधयः । तास्ते यच्ममेनस्य मङ्गादङ्गादनीनशन् ॥ ३ ॥ प्रस्तृणती
स्तम्बिनीरेकशुङ्गाः प्रतन्वतीरोषधीरा वदामि । अंशुमतीः कापिडनीर्या विशाखा

ह्वयामि ते वीरुधौ वैश्वदेवीरुद्राः पुरुषजीवनीः ॥४॥ यच्च वः सहैः सहमाना वीर्यै-
यच्च वो बलम् । तेनेममस्माद् यच्चात् पुरुषं मुञ्चतौषधीरथो कृणोमि भेष-
जम् ॥ ५ ॥ जीवन्तां नघाग्निं जीवन्तीमोषधीमहम् । अरुन्धतीमुन्नयन्तीं पुष्पां
मधुमतीमिह हुवेस्मा अग्नितातये ॥ ६ ॥ इहा यन्तु प्रचेतसो मेदिनीर्वचसो मम ।
यथेमं पारयामि पुरुषं दुरितादधि ॥ ७ ॥ अग्नेर्घासो अपां गर्भो या रोहन्ति
पुनर्णावाः । ध्रुवाः सहस्रनाम्नीर्मेषजीः सन्त्वाभृताः ॥ ८ ॥ अवकोत्वा उदका-
त्मान ओषधयः । व्यृषन्तु दुरितं तीक्ष्णशुङ्गयः ॥ ९ ॥ उन्मुञ्चन्तीर्विवरुणा
उग्रा या विषदूषणीः । अथौ बलासनाशनीः कृत्यादूषणीश्च यास्ता इहा यन्त्वो-
षधीः ॥ १० ॥ (१७) अपकीताः उहीयसीर्वीरुधो या अभिपुताः । त्राय-
न्तामस्मिन् ग्रामे गामश्च पुरुषं पशुम् ॥११॥ मधुमन्मूलं मधुमदग्रमासां मधुमन्मध्यं
वीरुधौ बभूव । मधुमत् पणं मधुमत् पुष्पमासां मधोः संभक्ता अमृतस्य भक्षो घृत-
मन्नं दुहतां गोपुरोगवम् ॥ १२ ॥ यावतीः कियतीश्चेमाः पृथिव्यामधोषधीः ।
ता भां सहस्रपथ्यौ मृत्योर्मुञ्चन्त्वंहसः ॥ १३ ॥ वैयाघ्रो मणिर्वीरुधां त्रायमाणो-
भिशस्तिपाः । अमीवाः सर्वा रक्षांस्यप हन्त्वधि दूरमस्मत् ॥ १४ ॥ सिंहस्यैव
स्तनधोः सं विजन्तेग्नेरिव विजन्त आभृताभ्यः । गवां यच्चमः पुरुषाणां वीरु-
द्भिरतिनुत्तो नाव्या एतु स्रोत्याः ॥ १५ ॥ मुमुक्षाना ओषधयोग्नेर्वैश्वानरादधि ।
भूमिं संतन्वीरितं यासां राजा वनस्पतिः ॥ १६ ॥ या रोहन्त्याङ्गिरसीः पर्वतेषु
समेषु च । ता नः पर्यस्वतीः शिवा ओषधीः सन्तु शं हुदे ॥ १७ ॥ याश्चाहं
वेदं वीरुधो याश्च परयामि चक्षुषा । अज्ञाता जानीमश्च या यासु विश्वं च संभृ-
तम् ॥ १८ ॥ सर्वाः समग्रा ओषधीर्वोधिन्तु वचसो मम । यथेमं पारयामि
पुरुषं दुरितादधि ॥ १९ ॥ अश्वत्थो दूर्ध्वो वीरुधां सोमो राजामृतं हविः । व्रीहि-
र्यवश्च भेषजौ दिवस्पुत्रावमर्त्यौ ॥ २० ॥ (१८) उज्जिहीध्वे स्तनयन्त्यभि-
क्रन्दत्योषधीः । यदा वः पृश्निमातरः पर्जन्यो रेतसावति ॥ २१ ॥ तस्यामृतस्येमं
बलं पुरुषं पाययामसि । अथो कृणोमि भेषजं यथासंछतहायनः ॥ २२ ॥ ब-
राहो वेदं वीरुधं नकुलो वेदं भेषजीम् । सर्पा गन्धर्वा या विदुस्ता अस्मा अवसे
हुवे ॥ २३ ॥ याः सुपर्णा आङ्गिरसीर्दिव्या या रघटो विदुः । वयांसि हंसा
या विदुर्याश्च सर्वे पतत्रिणः । मृगा या विदुरोषधीस्ता अस्मा अवसे हुवे
॥ २४ ॥ यावतीनामोषधीनां गावः प्राश्रन्त्यग्न्या यावतीनामजावयः । तावती-
स्तुभ्यमोषधीः शर्मि यच्छन्त्वाभृताः ॥ २५ ॥ यावतीषु मनुष्या भेषजं भिषजो विदुः ।
तावतीर्विश्वभेषजीरा भिरामि त्वामभि ॥ २६ ॥ पुष्पवतीः प्रसूमतीः फलिनीरफला

उत । संमातरं इव दुहामस्मा अग्निष्ठातये ॥ २७ ॥ उत त्वाहार्षं पञ्चशलादथो
 दशशलादुत । अथो यमस्य पद्वींशाद् विश्वस्माद् देवकिल्बिषात् ॥ २८ ॥ (१६)
 ॥ ८ ॥ इन्द्रो मन्थतु मन्थिता शक्रः शूरः पुरंदरः । यथा हनाम सेनां अमि-
 त्राणां सहस्रशः ॥ १ ॥ पूतिरज्जुरुपध्मानी पूतिं सेनां कृणोत्वमूम । धूममग्निं
 परादृश्यामित्रां हृत्स्वा दधतां भयम् ॥ २ ॥ अमूनश्चत्थ निः शृणीहि स्वावामून
 खदिराजिरम् । ताजद्भङ्ग इव भज्यन्तां हन्त्वेनान् वधको वधैः ॥ ३ ॥ पुरुषान-
 मून परुषाहः कृणोतु हन्त्वेनान् वधको वधैः । क्षिप्रं शर इव भज्यन्तां बृहज्जा-
 लेन संदिताः ॥ ४ ॥ अन्तरिक्षं जालमासीज्जालदण्डा दिशो महीः । तेना-
 भिधाय दस्यूनां शक्रः सेनामपावपत् ॥ ५ ॥ बृहद्वि जालं बृहत्तः शक्रस्य वाजि-
 नीवतः । तेन शत्रून्भि सर्वांन् न्युब्ज यथा न मुच्यते कतमश्चनैषाम् ॥ ६ ॥ बृहत् ते
 जालं बृहत् इन्द्र शूर सहस्रार्घस्य शतवीर्यस्य । तेन शतं सहस्रमयुतं न्यर्बुदं जघान
 शक्रो दस्यूनामभिधाय सेनया ॥ ७ ॥ अयं लोको जालमासीच्छक्रस्य महतो
 महान् । तेनाहमिन्द्रजालेनामूंस्तमसाभि दधामि सर्वांन् ॥ ८ ॥ मेदिरुग्रा व्यृद्धि-
 रार्तिश्चानपवाचना । श्रमस्तन्द्रीश्च मोहश्च तैरमूनभि दधामि सर्वांन् ॥ ९ ॥
 मृत्यवेमून प्र यच्छामि मृत्युपाशैरमी सिताः । मृत्योर्ये अघला दूतास्तेभ्य एनान्
 प्रति नयामि वद्धा ॥ १० ॥ (२०) नयतामून मृत्युदूता यमदूता अपोम्भत ।
 परःसहस्रा हन्यतां तृणेनान् मृत्यं भवस्य ॥ ११ ॥ माध्या एकं जालदण्ड-
 बुधत्यं यन्त्वोजसा । रुद्रा एकं वसन्त एकमादित्यैरेक उद्यतः ॥ १२ ॥ विश्वे देवा
 उपरिष्ठादुज्जन्तो यन्त्वोजसा । मध्येन घ्नन्तो यन्तु सेनामज्जिरसो महीम् ॥ १३ ॥
 वनस्पतीन् वानस्पत्यानोषधीरुत वीरुधः । क्षिपाचतुष्पादिष्णामि यथा सेनाममूं
 हनेन् ॥ १४ ॥ गन्धर्वाप्सरसः सर्पान् देवान् पुण्यजनान् पितॄन् । दृष्टानदृष्टा-
 निष्णामि यथा सेनाममूं हनेन् ॥ १५ ॥ इम उप्ता मृत्युपाशा यानाक्रम्य न
 मुच्यसे । अमुष्या हन्तु सेनाया इदं कूटं सहस्रशः ॥ १६ ॥ घर्मः समिद्धो अग्नि-
 नायं होमः सहस्रहः । भवश्च पृश्निवाहुश्च शर्व सेनाममूं हतम् ॥ १७ ॥ मृत्यो-
 रापमा पद्यन्तां क्षुधं मेदिं वधं भयम् । इन्द्रश्चानुजालाभ्यां शर्व सेनाममूं हतम्
 ॥ १८ ॥ पराजिताः प्र त्रसतामित्रा नुत्ता धावन्त ब्रह्मणा । बृहस्पतिप्रणुत्तानां
 मामीषां मोचि कश्चन ॥ १९ ॥ अर्व पद्यन्तामेषामायुधानि मा शकन् प्रतिधा-
 मिषुम् । अथैषां बहु बिभ्यतामिषवो घनन्तु मर्माणि ॥ २० ॥ सं क्रौशतामेनान्
 द्यावापृथिवी समन्तरिक्षं सह देवताभिः । मा ज्ञातारं मा प्रतिष्ठां विदन्त मिथो

विघ्नाना उप यन्तु मृत्युम् ॥ २१ ॥ दिशश्चतस्रोश्चतुर्यो देवरथस्य पुरोडाशाः
शफा अन्तरिक्षमुद्धिः । द्यावापृथिवी पक्षसी ऋतवोभीशवोन्तदेशाः किंकरा वाक्
परिरथ्यम् ॥ २२ ॥ संवत्सरो रथः परिवत्सरो रथोपस्थो विराडीषाग्नी रथ-
मुखम् । इन्द्रः सव्यष्टाश्चन्द्रमाः सारथिः ॥ २३ ॥ इतो जयेतो वि जय सं
जय जय स्वाहा । इमे जयन्तु परामी जयन्तां स्वाहैभ्यो दुराहामीभ्यः । नील-
लोहितेनामूनम्यवतनोमि ॥ २४ ॥ (२१)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥

॥६॥ कुतस्तौ जातौ कतमः सो अर्धः कस्माल्लोकात् कतमस्या पृथिव्याः ।
वत्सौ विराजः सलिलादुदैतां तौ त्वा पृच्छामि कतरेण दुग्धा ॥ १ ॥ यो अक्रन्द-
यत् सलिलं महित्वा योनिं कृत्वा त्रिभुजं शयानः । वत्सः कामदुघो विराजः स
गुहा चक्रे त्वं पराचैः ॥ २ ॥ यानि त्रीणि बृहन्ति येषां चतुर्थं विद्युनक्ति वा-
चम् । ब्रह्मैतद् विद्यात् तपसा विपश्चिद् यस्मिन्नेकं युज्यते यस्मिन्नेकम् ॥ ३ ॥ बृहत्तः
परि सामानि षष्ठात् पञ्चाधि निर्मिता । बृहद् बृहत्या निर्मितं कुतोर्धि बृहती मिता ॥ ४ ॥
बृहती परि मात्राया मातुर्मात्राधि निर्मिता । माया ह जज्ञे मायाया मायाया मातली
परि ॥ ५ ॥ वैश्वानरस्य प्रतिमोपरि द्यौर्यावद् रोदसी विववाधे अग्निः । ततः
षष्ठादामृतो यन्ति स्तोमा उदितो यन्त्यभि षष्ठमहः ॥ ६ ॥ पद् त्वा पृच्छाम
ऋषयः कश्यपेमे त्वं हि युक्तां युयुत्से योग्यं च । विराजमादुर्ब्रह्मणः पितरं तां नो
वि धेहि यतिधा सखिभ्यः ॥ ७ ॥ यां प्रच्युतामनु यज्ञाः प्रच्यवन्त उपतिष्ठन्त
उपतिष्ठमानाम् । यस्यां व्रते प्रसवे यक्षमेजति सा विरादृषयः परमे व्योमन् ॥ ८ ॥
अप्राणैति प्राणेन प्राणतीनां विराद् स्वरार्जमभ्येति पश्चात् । विश्वं मुशन्तीम-
भिरूपां विराजं पश्यन्ति त्वे न त्वे पश्यन्त्येनाम् ॥ ९ ॥ को विराजो मिथुनत्वं
प्र वेद क ऋतून् क उ कल्पमस्याः । क्रमान् को अस्याः कतिधा विदुग्धान् को
अस्या धाम कतिधा व्युष्टीः ॥ १० ॥ (२२) इयमेव सा या प्रथमा व्यौच्छ-
दास्वितरासु चरति प्रविष्टा । महान्तो अस्यां महिमानो अन्तर्वधूजिगाय नवग-
ज्जनित्री ॥ ११ ॥ छन्दः पक्षे उपसा पेपिशाने समानं योनिमनु सं चरेते ।
सूर्यपत्नी सं चरतः प्रजानती केतुमती अजरे भूरिरेतसा ॥ १२ ॥ ऋतस्य पन्था-
मनु तिस्र आगुस्त्रयो घर्मा अनु रेत आगुः । प्रजामेका जिन्वत्सृज्जमेका राष्ट्रमेका
रक्षति देवयूनाम् ॥ १३ ॥ अग्नीषोमावदधुर्या तुरीयासीद् यज्ञस्य पञ्चावृषयः

कल्पयन्तः । गायत्रीं त्रिष्टुभं जगतीमनुष्टुभं बृहद्वर्कं यजमानाय स्वराभरन्तीम् ॥ १४ ॥ पञ्च व्युष्टीरनु पञ्च दोहा गां पञ्चनाम्नीमृतवोनु पञ्च । पञ्च दिशः पञ्चदशेन कृमास्ता एकमूर्ध्नीरभि लोकमेकम् ॥ १५ ॥ षड् जाता भूता प्रथमजर्तस्य षड् सामानि षडहं वहन्ति । षड्योगं सीरमनु सामसाम षडाहुर्वावापृथिवीः षडूर्वाः ॥ १६ ॥ षडाहुः शीतान् षड् मास उष्णानृतुं नो ब्रूत यतमोतिरिक्तः । सप्त सुपर्णाः कवयो नि षेदुः सप्त च्छन्दांस्यनु सप्त दीक्षाः ॥ १७ ॥ सप्त होमाः समिधो ह सप्त सधूनि सप्तर्तवो ह सप्त । सप्ताज्यानि परि भूतमायन् ताः सप्तगुध्रा इति शुश्रुमा वयम् ॥ १८ ॥ सप्त च्छन्दांसि चतुरुत्तरा-
ण्यन्यो अन्यस्मिन्नध्यापितानि । कथं स्तोमाः प्रति तिष्ठन्ति तेषु तानि स्तोमेषु कथमार्पितानि ॥ १९ ॥ कथं गायत्री त्रिवृतं व्यप्य कथं त्रिष्टुप् पञ्चदशेन कल्पते । त्रयस्त्रिंशेन जगती कथमनुष्टुप् कथमेकविंशः ॥ २० ॥ (२३) अष्ट जाता भूता प्रथमजर्तस्याष्टेन्द्रत्विजो देव्या ये । अष्टयोनिरदितिष्टपुत्राष्टमीं रात्रिमाभि हव्यमेति ॥ २१ ॥ इत्थं श्रेयो मन्यमानेदमार्गं युष्माकं सख्ये अहमस्मि शेवा । समानजन्मा क्रतुरस्ति वः शिवः स वः सर्वाः सं चरति प्रजानन् ॥ २२ ॥ अ-
ष्टेन्द्रस्य षड् यमस्य ऋषीणां सप्त सप्तधा । अपो मनुष्याऽनोषधीस्ताँ उ पञ्चानु सेचिरे ॥ २३ ॥ केवलीन्द्राय दुदुहे हि गृष्टिर्वशं पीयूषं प्रथमं दुहाना । अथा-
तर्पयच्चतुरश्वतुर्धा देवान् मनुष्याँऽ असुरानुत ऋषीन् ॥ २४ ॥ को नु गौः क एकऋषिः किमु धाम का आशिषः । यत्नं पृथिव्यामेकवृदेकर्तुः कतमो नु सः ॥ २५ ॥ एको गौरिक एकऋषिरेकं धामौकधांशिषः । यत्नं पृथिव्यामेकवृदे-
कर्तुर्नाति रिच्यते ॥ २६ ॥ (२४)

॥ १० ॥ (१) विराड् वा इदमग्र आसीत् तस्यां जातायाः सर्वमविभेदि-
यमेवेदं भविष्यतीति ॥ १ ॥ सोदक्रामत् सा गार्हपत्ये न्यक्रामत् ॥ २ ॥ गृहमेधी
गृहपतिर्भवति य एवं वेद ॥ ३ ॥ सोदक्रामत् साहवनीये न्यक्रामत् ॥ ४ ॥
यन्त्यस्य देवादेवहूतिं प्रियो देवानां भवति य एवं वेद ॥ ५ ॥ सोदक्रामत् सा
दक्षिणाग्नौ न्यक्रामत् ॥ ६ ॥ यज्ञतो दक्षिणीयो वासतेयो भवति य एवं वेद ॥ ७ ॥
सोदक्रामत् सा सभायां न्यक्रामत् ॥ ८ ॥ यन्त्यस्य सभां सभ्यो भवति य एवं
वेद ॥ ९ ॥ सोदक्रामत् सा समितौ न्यक्रामत् ॥ १० ॥ यन्त्यस्य समितिं
सामित्यो भवति य एवं वेद ॥ ११ ॥ सोदक्रामत् सामन्त्रणे न्यक्रामत् ॥ १२ ॥
यन्त्यस्यामन्त्रणमामन्त्रणीयो भवति य एवं वेद ॥ १३ ॥ (२५)

(२) सोदक्रामत् सान्तरिचे चतुर्धा विक्रान्तातिष्ठत् ॥ १ ॥ तां देवमनुष्यां अब्रुवन्नियमेव तद् वेदं यदुभयं उपजीवेमेमासुर्प ह्वयामहा इति ॥ २ ॥ तामुपाह्वयन्त ॥ ३ ॥ ऊर्ज एहि स्वध एहि स्रनृत एरीरावत्येहीति ॥ ४ ॥ तस्या इन्द्रो वत्स आसीद् गायत्र्यभिधान्यभ्रमूर्धः ॥ ५ ॥ बृहच्च रथन्तरं च द्वौ स्तनावास्तां यज्ञायज्ञियं च वामदेव्यं च द्वौ ॥ ६ ॥ ओषधीरेव रथन्तरेण देवा अदुहन् व्यचो बृहता ॥ ७ ॥ अपो वामदेव्येन यज्ञं यज्ञायज्ञियेन ॥ ८ ॥ ओषधीरेवासै रथन्तरं दुहे व्यचो बृहत् ॥ ९ ॥ अपो वामदेव्यं यज्ञं यज्ञायज्ञियं य एवं वेद ॥ १० ॥ (२६)

(३) सोदक्रामत् सा वनस्पतीनां च्छत् तां वनस्पतयोमत् सा संवत्सरे समभवत् ॥ १ ॥ तस्माद् वनस्पतीनां संवत्सरे वृक्षणमपि रोहति वृश्चतेस्याग्निं यो आर्तव्यो य एवं वेद ॥ २ ॥ सोदक्रामत् सा पितृनागं च्छत् तां पितरोऽघ्नत् सा मासि समभवत् ॥ ३ ॥ तस्मात् पितृभ्यो मास्युपमास्यं ददति प्र पितृयाणं पन्थां जानाति य एवं वेद ॥ ४ ॥ सोदक्रामत् सा देवानां गच्छत् तां देवा अघ्नत् सार्धमासे समभवत् ॥ ५ ॥ तस्माद् देवेभ्योर्धमासे वर्षद् कुर्वन्ति प्र देवयानं पन्थां जानाति य एवं वेद ॥ ६ ॥ सोदक्रामत् सा मनुष्याः नागं च्छत् तां मनुष्या अघ्नत् सा सद्यः समभवत् ॥ ७ ॥ तस्मान्मनुष्येभ्य उभयद्युरप ह्रन्त्युपास्य गृहे हरन्ति य एवं वेद ॥ ८ ॥ (२७)

(४) सोदक्रामत् सासुरानां गच्छत् तामसुरा उपाह्वयन्त माय एहीति ॥ १ ॥ तस्या विरोचनः प्राह्रादिर्वत्स आसीदयस्पात्रं पात्रम् ॥ २ ॥ तां द्विमूर्धात्व्यो-धोक् तां मायामेवाधोक् ॥ ३ ॥ तां मायामसुरा उप जीवन्त्युपजीवनीयो भवति य एवं वेद ॥ ४ ॥ सोदक्रामत् सा पितृनागं च्छत् तां पितर उपाह्वयन्त स्वध एहीति ॥ ५ ॥ तस्या यमो राजा वत्स आसीद् रजतपात्रं पात्रम् ॥ ६ ॥ तामन्तको मार्त्यवोधोक् तां स्वधामेवाधोक् ॥ ७ ॥ तां स्वधां पितर उप जीवन्त्युपजीवनीयो भवति य एवं वेद ॥ ८ ॥ सोदक्रामत् सा मनुष्याः नागं च्छत् तां मनुष्याः उपाह्वयन्तेरावत्येहीति ॥ ९ ॥ तस्या मनुर्वैवस्वतो वत्स आसीत् पृथिवी पात्रम् ॥ १० ॥ तां पृथीं वैन्योधोक् तां कृषिं च मस्यं चाधोक् ॥ ११ ॥ ते कृषिं च मस्यं च मनुष्याः उप जीवन्ति कृष्टराधिरुपजीवनीयो भवति य एवं वेद ॥ १२ ॥ सोदक्रामत् सा सप्तश्रुषीनां गच्छत् तां सप्तश्रुष्य उपाह्वयन्त ब्रह्मणवत्येहीति ॥ १३ ॥ तस्याः सोमो राजा वत्स आसीच्छन्दः पात्रम् ॥ १४ ॥

तां बृहस्पतिराङ्गिरसोऽधोक् तां ब्रह्मं च तपश्चाधोक् ॥ १५ ॥ तद् ब्रह्मं च तपश्च
सप्तऋषय उप जीवन्ति ब्रह्मवर्चस्युपजीवनीयो भवति य एवं वेद ॥ १६ ॥ (२८)

(५) सोदक्रामत् सा देवानागच्छत् तां देवा उपाह्वयन्तोर्ज एहीति ॥ १ ॥
तस्या इन्द्रो वत्स आसीच्चमसः पात्रम् ॥ २ ॥ तां देवः संविताधोक् तामूर्जामेवाधोक्
॥ ३ ॥ तामूर्जां देवा उप जीवन्त्युपजीवनीयो भवति य एवं वेद ॥ ४ ॥ सोदक्रामत् सा
गन्धर्वाप्सरस आगच्छत् तां गन्धर्वाप्सरस उपाह्वयन्त पुण्यगन्ध एहीति ॥ ५ ॥
तस्याश्चित्ररथः सौर्यवर्चसो वत्स आसीत् पुष्करपर्ण पात्रम् ॥ ६ ॥ तां वसुरुचिः
सौर्यवर्चसोऽधोक् तां पुण्यमेव गन्धमधोक् ॥ ७ ॥ तं पुण्यं गन्धं गन्धर्वाप्सरस
उप जीवन्ति पुण्यगन्धिरुपजीवनीयो भवति य एवं वेद ॥ ८ ॥ सोदक्रामत् से-
तरज्जनानागच्छत् तामितरज्जना उपाह्वयन्त तिरोध एहीति ॥ ९ ॥ तस्याः कुबे-
रो वैश्रवणो वत्स आसीदामपात्रं पात्रम् ॥ १० ॥ तां रज्जतनाभिः काबेरको-
धोक् तां तिरोधामेवाधोक् ॥ ११ ॥ तां तिरोधामितरज्जना उप जीवन्ति तिरो-
धत्ते सर्वं पाप्मानमुपजीवनीयो भवति य एवं वेद ॥ १२ ॥ सोदक्रामत् सा
सर्पानागच्छत् तां सर्पा उपाह्वयन्त विषवत्येहीति ॥ १३ ॥ तस्यास्तत्तको वैशा-
लेयो वत्स आसीदलाबुपात्रं पात्रम् ॥ १४ ॥ तां धृतराष्ट्र ऐरावतोऽधोक् तां विष-
मेवाधोक् ॥ १५ ॥ तद् विषं सर्पा उप जीवन्त्युपजीवनीयो भवति य एवं
वेद ॥ १६ ॥ (२६)

(६) तद् यस्मां एवं विदुषेलाबुनाभिषिञ्चेत् प्रत्याह्न्यात् ॥ १ ॥ न
च प्रत्याह्न्यान्मनसा त्वा प्रत्याहन्मीति प्रत्याह्न्यात् ॥ २ ॥ यत् प्रत्याहन्ति
विषमेव तत् प्रत्याहन्ति ॥ ३ ॥ विषमेवास्याप्रियं आर्तव्यमनुषिच्यते य एवं
वेद ॥ ४ ॥ (३०)

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥

॥ अष्टमं काण्डं समाप्तम् ॥

अथ नवमं काण्डम् ॥

~~~~~

॥ १ ॥ दिवस्पृथिव्या अन्तर्गिह्नात् समुद्रादग्नेर्वातान्मधुकशा हि जज्ञे । तां चायित्वा मृतं वसानां हृद्भिः प्रजाः प्रति नन्दन्ति सर्वाः ॥ १ ॥ महत् पयो विश्वरूपमस्याः समुद्रस्य न्योन रेते आहुः । यत् ऐति मधुकशा रणा तत् प्राणस्तदमृतं निविष्टम् ॥ २ ॥ पश्यन्त्यस्याश्चरितं पृथिव्यां पृथङ्गरो बहुधा मीमांसमानाः । अग्नेर्वातान्मधुकशा हि जज्ञे मरुतामुग्रा नप्तिः ॥ ३ ॥ मातादित्यानां दुहिता वसूनां प्राणः प्रजानां ममृतस्य नाभिः । हिरण्यवर्णा मधुकशा घृताचीं महान् भर्गश्चरति मर्त्येषु ॥ ४ ॥ मधोः कशामजनयन्त देवास्तस्या गर्भो अभवद् विश्वरूपः । तं जातं तरुणं पिपर्नि माता स जातो विश्वा भुवना वि चष्टे ॥ ५ ॥ कस्तं प्र वेद क उ तं चिकेत यो अस्या हृदः कुलशः सोमधानो अक्षितः । ब्रह्मा सुमेधाः सो अस्मिन् मदेत ॥ ६ ॥ स तौ प्र वेद स उ तौ चिकेत यावस्याः स्तनां महस्त्रधागवक्षितौ । उज्जं दुहाते अनपस्फुरन्तौ ॥ ७ ॥ हिङ्करिकृती बृहती वयोधा उच्चैर्घोषाभ्येति या व्रतम् । त्रीन् घूर्मानभि वावशाना मिमाति मायुं पयते पयोभिः ॥ ८ ॥ यामापीनामुपसीदन्त्यार्षः शाक्तरा वृषभा ये स्वराजः । ते वर्षन्ति ते वर्षयन्ति तद्विदे काममूर्जमार्षः ॥ ९ ॥ स्तनयिन्नुस्ते वाक् प्रजापते वृषा शुष्मं क्षिपमि भूम्यामधि अग्नेर्वातान्मधुकशा हि जज्ञे मरुतामुग्रा नप्तिः ॥ १० ॥ (१) यथा सोमः प्रातःसवने अश्विना भवति प्रियः । एवा मे अश्विना वर्च आत्मनि प्रियताम् ॥ ११ ॥ यथा सोमो द्वितीये सवने इन्द्राग्नो भवति प्रियः । एवा मे इन्द्राग्नी वर्च आत्मनि प्रियताम् ॥ १२ ॥ यथा सोमस्तृतीये सवने ऋभूणां भवति प्रियः । एवा मे ऋभवो वर्च आत्मनि प्रियताम् ॥ १३ ॥ मधुं जनिषीय मधुं वांशिषीय । पयस्वानाना आगमं तं मा सं सृज वर्चमा ॥ १४ ॥ सं माग्ने वर्चमा सृज सं प्रजया समायुषा । विद्युमे अस्य देवा इन्द्रो विधात् मह ऋषिभिः ॥ १५ ॥ यथा मधुं मधुकृतः संभरन्ति मधावधि । एवा मे अश्विना वर्च आत्मनि प्रियताम् ॥ १६ ॥ यथा मत्ता इदं मधुं न्यज्जन्ति मधावधि । एवा मे अश्विना वर्चस्तेजो बल-

मोजश्च ध्रियताम् ॥ १७ ॥ यद् गिरिषु पर्वतेषु गोष्वक्षेषु यन्मधु । सुरायां सि-
 च्यमानायां यत् तत्र मधु तन्मयि ॥ १८ ॥ अश्विना सारधेण मा मधुनाङ्गं शुभ-
 स्पती । यथा वर्चस्पतीं वाचमावदानि जनां अनु ॥ १९ ॥ स्तनयित्नुस्ते वाक्
 प्रजापते वृषा शुभं क्षिपमि भूम्यां दिवि । तां पशव उप जीवन्ति सर्वे तेनो सेष-
 मूर्जं पिपति ॥ २० ॥ पृथिवी दग्धोऽन्तरिक्षं गर्भो द्यौः कशा विद्युत् प्रकशो
 हिरण्ययो विन्दुः ॥ २१ ॥ यो वै कशायाः सप्त मधूनि वेद मधुमान् भवति । ब्रा-
 ह्मणश्च राजा च धेनुश्चानङ्गाश्च ग्रीहिश्च यवश्च मधु सप्तमम् ॥ २२ ॥ मधुमान्
 भवति मधुमदस्याहार्यं भवति । मधुमतो लोकान् जयति य एवं वेद ॥ २३ ॥
 यद् वीधे स्तनयति प्रजापतिरेव तत् प्रजाभ्यः प्रादुर्भवति । तस्मात् प्राचीनोप-
 वीतस्तिष्ठे प्रजापतेन मा बुध्यस्वेति । अन्वेनं प्रजा अनु प्रजापतिर्बुध्यते य एवं
 वेद ॥ २४ ॥ (२)

॥ २ ॥ सपत्नहनमृपभं घृतेन कामं शिञ्चामि हविषाज्येन । नीचैः सप-
 त्तान् मम पादय त्वमभिष्टुतो महता वीर्येण ॥ १ ॥ यन्मे मनसो न प्रियं न
 चक्षुषो यन्मे बभस्ति नाभिनन्दति । तद् दुष्वप्यं प्रति मुञ्चामि सपत्ने कामं
 स्तुत्वोदहं भिदेयम् ॥ २ ॥ दुष्वप्यं काम दुरितं च कामाग्रजस्तामस्वगतामव-
 र्तिम् । उग्र ईशानः प्रति मुञ्च तस्मिन् यो अस्मभ्यमंहर्षणा चिकित्सात् ॥ ३ ॥
 नुदस्व काम प्र रुदस्व कामावर्ति यन्तु मम ये सपत्नाः । तेषां नुत्तानामधमा
 तमांस्यग्ने वास्तूनि निर्दह त्वम् ॥ ४ ॥ सा ते काम दुहिता धेनुरुच्यते यामाहु-
 र्वाचं कवयो विराजम् । तया सपत्नान् परि वृद्धि ये मम पर्येनान् प्राणः पशवो
 जीवेन वृणक्तु ॥ ५ ॥ कामस्येन्द्रस्य वरुणस्य राज्ञो विष्णोर्विलेन सधितुः सवेन ।
 अग्नेर्होत्रेण प्र रुदे सपत्नांलुम्बीव नावमुदकेषु धीरः ॥ ६ ॥ अध्यक्षो वाजी
 मम काम उग्रः कृणोतु मह्यमसपत्नमेव । विश्वे देवा मम नाथ भवन्तु सर्वे देवा
 हवमा यन्तु मे इमम् ॥ ७ ॥ इदमाज्यं घृतवज्जुपाणाः कामयेष्टा इह मादय-
 ध्वम् । कुण्वन्तो मह्यमसपत्नमेव ॥ ८ ॥ इन्द्राग्नी काम सरथं हि भूत्वा नीचैः
 सपत्नान् मम पादयाथः । तेषां पन्नानामधमा तमांस्यग्ने वास्तून्यनुनिर्दह त्वम्
 ॥ ९ ॥ जहि त्वं काम मम ये सपत्ना अन्धा तमांस्यव पादयैनान् । निरिन्द्रिया
 अरसाः सन्तु सर्वे मा ते जीविषुः कृतमञ्जनाहः ॥ १० ॥ (३) अवधीत्
 कामो मम ये सपत्ना उरुं लोकमकरन्मह्यमेधुतुम् । मह्यं नमन्ता प्रदिशश्चतस्रो मह्यं

पदुर्वीर्धृतमा वहन्तु ॥ ११ ॥ ते धराञ्चः प्र स्रवन्तां छिन्ना नौरिव बन्धनात् ।
 न सायकप्रणुत्तानां पुनरस्ति निर्वर्तनम् ॥ १२ ॥ अग्निर्येव इन्द्रो यवः सोमो यवः ।
 यवयावानो देवा यावयन्त्वेनम् ॥ १३ ॥ असर्ववीरश्चरतु प्रणुत्तो द्वेष्यो मित्राणां
 परिवर्ग्यः स्वानाम् । उत पृथिव्यामव स्यन्ति विद्युत उग्रो वो देवः प्र मृणत् स-
 पत्नान् ॥ १४ ॥ च्युता चेयं बृहत्त्यच्युता च विद्युद् बिभर्ति स्तनयित्नुंश्च सर्वान् ।
 उद्यन्नादित्यो द्रविणेन तेजसा नीचैः सपत्नान् नुदतां मे सहस्वान् ॥ १५ ॥ यत् ते काम
 शर्म त्रिवरूथमुद्बु ब्रह्म वर्म वितेतननतिव्याध्यं कृतम् । तेन सपत्नान् परि वृद्धि ये मम
 पर्येनान् प्राणः पशवो जीवनं वृणक्तु ॥ १६ ॥ येन देवा असुरान् प्राणुदन्त येनेन्द्रो
 दस्यून्धमं तमो निनाय । तेन त्वं काम मम ये सपत्नास्तानस्माल्लोकात् प्र णुदस्व
 दूरम् ॥ १७ ॥ यथा देवा असुरान् प्राणुदन्त यथेन्द्रो दस्यून्धमं तमो बवाधे । तथा
 त्वं काम मम ये सपत्नःस्तानस्माल्लोकात् प्र णुदस्व दूरम् ॥ १८ ॥ कामो जज्ञे प्र-
 थमो नैनं देवा आपुः पितरो न मर्त्याः । ततस्त्वमसि ज्यायान् विश्वहा महांस्तस्मै
 ते काम नम इत् कृणोमि ॥ १९ ॥ यावती द्यावापृथिवी वरिष्मणा यावदापः सिन्धु-
 दुर्यावदग्निः । ततस्त्वम् ॥ २० ॥ (४) यावतीर्दिशः प्रदिशो विपृचीर्यावतीरा-
 शा अभिचक्षणा दिवः । ततस्त्वम् ॥ २१ ॥ यावतीर्भृङ्गा जत्वं कुरूरवो यावतीर्वधा
 वृक्षसर्प्यो बभूवुः । ततस्त्वम् ॥ २२ ॥ ज्यायान् निमिपतोमि तिष्ठतो ज्यायान्स-
 मुद्रादसि काममन्यो । ततस्त्वम् ॥ २३ ॥ न वै वातश्चन काममाप्नोति नाग्निः
 सूर्यो नोत चन्द्रमाः । ततस्त्वमसि ज्यायान् विश्वहा महांस्तस्मै ते काम नम इत्
 कृणोमि ॥ २४ ॥ यास्तं शिवास्तन्वः काम भद्रा याभिः सत्यं भवति यद् वृणीषे ।
 ताभिष्टुमस्मां अभिसंविशस्वान्यत्र पापीरप वेशया धियः ॥ २५ ॥ (५)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥

॥ ३ ॥ उपमितां प्रतिमितामथो परिमितामुत । शालाया विश्ववाराया
 नद्धानि वि चृतामसि ॥ १ ॥ यत् ते नदं विश्ववारे पाशो ग्रन्थिश्च यः कुतः ।
 बृहस्पतिरिवाहं बलं वाचा वि स्तंसयामि तत् ॥ २ ॥ आ ययाम सं बबर्ह ग्रन्थी-
 श्वकार ते दृढान् । परूपि विद्वां छस्तेवेन्द्रेण वि चृतामसि ॥ ३ ॥ वंशानां ते
 नहनानां प्राणाहस्य तृणस्य च । पक्षाणां विश्ववारेते नद्धानि वि चृतामसि ॥ ४ ॥
 संदंशानां पल्लवानां परिष्वजल्यस्य च । इदं मानस्य पत्न्या नद्धानि वि चृता-
 मसि ॥ ५ ॥ यानि तेन्तः शिब्यान्यावेधू रययाय कम् । प्र ते तानि चृतामसि

शिवा मानस्य पत्नीं न उद्धिता तन्वे भव ॥६॥ हविर्धानमग्निशालं पत्नीनां सद-
नं सदः । सदो देवानामसि देवि शाले ॥ ७ ॥ अक्षुमोपशं विततं सहस्राक्षं विष्णु-
वर्ति । अवनद्धमभिहितं ब्रह्मणा वि चृतामसि ॥ ८ ॥ यस्त्वा शाले प्रतिगृह्णाति
येन चासि मिता त्वम् । उभौ मानस्य पत्नि तौ जीवतां जरदष्टी ॥९॥ अमुत्रैनमा
गच्छताद् दृढा नद्धा परिष्कृता । यस्यास्ते विचृतास्त्यङ्गमङ्गं परुष्परुः ॥१०॥ (६)
यस्त्वा शाले निमिमार्यं संजुभार वनस्पतीन् । प्रजायै चक्रे त्वा शाले परमेष्ठी
प्रजापतिः ॥११॥ नमस्तस्मै नमो दात्रे शालापतये च कृणमः । नमोग्रये प्रचरते
पुरुषाय च ते नमः ॥ १२ ॥ गोभ्यो अश्वेभ्यो नमो यच्छालायां विजायते । वि-
जावति प्रजावति वि ते पाशांश्चृतामसि ॥ १३ ॥ अग्निमन्तश्छादयामि पुरुषान्
पशुभिः सह । विजावति प्रजावति वि ते पाशांश्चृतामसि ॥ १४ ॥ अन्तरा द्यां
च पृथिवीं च यद् व्यचस्तेन शालां प्रति गृह्णामि त इमाम् । यदन्तरिक्षं रजसो
विमानं तत् कृण्वे हमुदरं शेषेभ्यः । तेन शालां प्रति गृह्णामि तस्मै ॥१५॥
उर्जस्वती पर्यस्वती पृथिव्यां निर्मिता मिता । विश्वान्नं विश्रती शाले मा हिंसीः
प्रतिगृह्णतः ॥ १६ ॥ तृणैरावृता पलदान् वसाना रात्रींश्च शाला जगतो निवे-
शनी । मिता पृथिव्यां तिष्ठसि हस्तिनींश्च पद्धतीं ॥ १७ ॥ इष्टस्य ते वि चृताभ्य-
र्पिनद्धमपोर्णवन् । वरुणेन समुब्जितां मित्रः प्रातर्व्युब्जतु ॥१८॥ ब्रह्मणा शालां
निर्मितां कविभिर्निर्मितां मिताम् । इन्द्राग्नी रक्षतां शालास्मृतौ सोम्यं सदः ॥१९॥
कुलायेधि कुलायं कोशे कोशः समुब्जितः । तत्र मर्तो वि जायते यस्माद् विश्वं
प्रजायते ॥२०॥ (७) या द्विपक्षा चतुर्पक्षा पदपक्षा या निमीयते । अष्टापक्षां
दशपक्षां शालां मानस्य पत्नीमग्निर्गर्भे इवा शये ॥ २१ ॥ प्रतीचीं त्वा प्रती-
चीनः शाले प्रैम्यहिंसताम् । अग्निर्ह्यन्तरापश्चर्तस्य प्रथमा द्वाः ॥ २२ ॥ इमा
आपः प्र भेराभ्ययक्ष्मां यक्ष्मनाशनीः । गृहानुष प्र सीदाम्यमृतेन सदाग्निना ॥२३॥
मा नः पाशं प्रति मुचो गुरुर्भागो लघुर्भव । बुधामिव त्वा शाले यत्रकामं भरामसि
॥२४॥ प्राच्या दिशः शालाया नमो महिम्ने स्वाहा देवेभ्यः स्वाहोभ्यः ॥२५॥
दक्षिणाया दिशः ० ॥२६॥ प्रतीच्या दिशः ० ॥२७॥ उदीच्या दिशः ० ॥२८॥
ध्रुवाया दिशः ० ॥ २९ ॥ ऊर्ध्वाया दिशः ० ॥ ३० ॥ दिशोर्दिशः शालाया
नमो महिम्ने स्वाहा देवेभ्यः स्वाहोभ्यः ॥ ३१ ॥ (८)

॥ ४ ॥ साहस्रस्त्वेष ऋषभः पर्यस्वान् विश्वा रूपाणि वृक्षणामु विश्रतु ।
भद्रं दात्रे यजमानाय शिवन् बार्हस्पत्य उस्मिस्तन्नुमातान् ॥ १ ॥ अयां यो अग्रे

प्रतिमा बभूव प्रभूः सर्वस्मै पृथिवीव देवी । पिता वत्सानां पतिरघ्न्यानां साहस्रे
 पोषे अपि नः कृणोतु ॥ २ ॥ पुमानन्तर्वान्त्स्थविः पर्यस्वान् वसोः कर्बन्ध-
 मृषभो विभर्ति । तमिन्द्राय पृथिभिर्देवयानैर्हुतमग्निर्वहतु जातवेदाः ॥ ३ ॥
 पिता वत्सानां पतिरघ्न्यानामथो पिता महतां गर्गराणाम् । वत्सो जगयु प्रतिधुक्
 पीयूषं आमिक्षा घृतं तद् वस्य रेतः ॥ ४ ॥ देवानां भाग उपनाह एषोपां रस
 ओषधीनां घृतस्य । सोमस्य भक्षमवृणीत शक्रो बृहन्नर्द्रिर्भवद् यच्चरीरम् ॥ ५ ॥
 सोमेन पूर्णं कलशं विभर्षि त्वष्टा रूपाणां जनिता पशूनाम् । शिवास्ते सन्तु प्रज-
 न्व इह या इमा न्यस्मभ्यं स्वधिते यच्छ या अमूः ॥ ६ ॥ आज्यं विभर्ति घृत-
 भस्य रेतः साहस्रः पोपस्तमु यज्ञमाहुः । इन्द्रस्य रूपमृषभो वसानः सो अस्मान्
 देवाः शिव ऐतु दत्तः ॥ ७ ॥ इन्द्रस्यौजो वरुणस्य बाहू अश्विनोरसौ मरुतामियं
 ककुत् । बृहस्पतिं संभृतमेतमाहुये धीरांसः कवयो ये मनीषिणः ॥ ८ ॥ देवी-
 विंशः पर्यस्वाना तनोषि त्वामिन्द्रं त्वां सरस्वन्तमाहुः । सहस्रं स एकमुखा
 ददाति यो ब्रह्मण ऋषभमाजुहोति ॥ ९ ॥ बृहस्पतिः सविता ते वयो दधौ त्व-
 ष्टुर्वयोः पर्यात्मा त आभृतः । अन्तरिक्षे मनसा त्वा जुहोमि बर्हिष्टे द्यावापृथिवी
 लभे स्ताम् ॥ १० ॥ (९) य इन्द्र इव देवेषु गोष्वेति विवावदत् । तस्य ऋ-
 षभस्याङ्गानि ब्रह्मा सं स्तौतु भद्रया ॥ ११ ॥ पार्श्वे आस्तामनुमन्या भगस्या-
 स्तामनवृजौ । अष्टीवन्तावब्रवीन्मित्रो ममैतां केवलाविति ॥ १२ ॥ भसदासीदा-
 दित्यानां श्रोणीं आस्तां बृहस्पतैः । पुच्छं वातस्य देवस्य तेन धूनोत्योषधीः ॥ १३ ॥
 गुदा आसन्तिसनीवाल्याः सूर्यायास्त्वचमब्रुवन् । उत्थातुरब्रुवन् पद ऋषभं यद-
 कल्पयन् ॥ १४ ॥ क्रोड आसीज्जामिशंसस्य सोमस्य कलशो धृतः । देवाः संगत्य
 यत् सर्वं ऋषभं व्यकल्पयन् ॥ १५ ॥ ते कुष्टिकाः सरमायै कूर्मेभ्यो अदधुः
 शफान् । ऊर्बध्यमस्य कीटेभ्यः श्ववर्तेभ्यो आधारयन् ॥ १६ ॥ शृङ्गाभ्यां रक्ष
 ऋपत्यवर्ति हन्ति चक्षुषा । शृणोति भद्रं कर्णाभ्यां गवां यः पतिरघ्न्यः ॥ १७ ॥
 शतयाजं स यजते नैनं दुन्वन्त्यग्रयः । जिन्वन्ति विश्वे तं देवा यो ब्राह्मण ऋ-
 षभमाजुहोति ॥ १८ ॥ ब्राह्मणेभ्यं ऋषभं दत्त्वा वरीयः कृणुते मनः । पुष्टिं
 सो अघ्न्यानां स्वे गोष्ठेव पश्यते ॥ १९ ॥ गावः सन्तु प्रजाः सन्त्वथो अस्तु
 तन् बलम् । तत् सर्वमनु मन्यन्तां देवा ऋषभदायिनं ॥ २० ॥ अयं पिपात इन्द्र
 इद् रयिं दधातु चेतनीम् । अयं धेनुं सुदुष्टां नित्यवन्तां वशं दुहां विपश्चितं
 परो दिवः ॥ २१ ॥ पिशङ्गरूपो नभसो वयोधा ऐन्द्रः शम्भो विश्वरूपो न

आगन् । आयुस्मभ्यं दधत् प्रजां च रायश्च पोषैरभि नः सचताम् ॥ २२ ॥ उपेहोपपर्वनास्मिन् गोष्ठ उपं पृञ्च नः । उपं ऋपभस्य यद् रेतु उपेन्द्र तव वीर्यम् ॥ २३ ॥ एतं वो युवानं प्रति दध्मो अत्र तेन क्रीडन्तीश्चरतु वशां अनु । मा नो हासिष्ट जनुषां सुभागा रायश्च पोषैरभि नः सचध्वम् ॥ २४ ॥ (१०)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

॥ ५ ॥ (१) आ नयैतमा रभस्व सुकृतां लोकमपि गच्छतु प्रजानन् । तीर्त्वा तमांसि बहुधा महान्यजो नाकमा क्रमतां तृतीयम् ॥ १ ॥ इन्द्राय भागं परि त्वा नयाम्यस्मिन् यज्ञे यजमानाय सूरिम् । ये नो द्विषन्त्यनु तान् रभस्वानागसो यजमानस्य वीराः ॥ २ ॥ प्र पदोर्व नेनिग्धि दुश्चरितं यच्चचार शुद्धैः शफैरा क्रमतां प्रजानन् । तीर्त्वा तमांसि बहुधा विपश्यन्नजो नाकमा क्रमतां तृतीयम् ॥ ३ ॥ अनु च्छ्य श्यामेन त्वचमेतां विशस्तर्यथापर्वसिना माभि मंस्थाः । माभि दुहः परुशः कल्पयन् तृतीये नाके अधि वि श्रयैन्म् ॥ ४ ॥ ऋचा कुम्भीमध्यग्नौ श्रयाम्या सिञ्चोदकमव धेहेनम् । पर्याधत्ताग्निना शमितारः शृतो गच्छतु सुकृतां यत्र लोकः ॥ ५ ॥ उत्क्रामातः परि चेदत्तस्तप्ताच्चरोरधि नाकं तृतीयम् । अग्नेरग्निरधि सं बभूविथ ज्योतिष्मन्तमभि लोकं जयैतम् ॥ ६ ॥ अजो अग्निरजमु ज्योतिराहुरजं जीवता ब्रह्मणे देयमाहुः । अजस्तमांस्यप हन्ति दूरमस्मिन्लोके श्रद्धधानेन दत्तः ॥ ७ ॥ पञ्चौदनः पञ्चधा वि क्रमतामक्रस्यमानस्त्रीणि ज्योतींषि । ईजानानां सुकृतां प्रेदि मध्यं तृतीये नाके अधि वि श्रयैस्व ॥ ८ ॥ अजा रौह सुकृतां यत्र लोकः शरभो न चत्तोति दुर्गायैपः । पञ्चौदनो ब्रह्मणे दीयमानः स दातारं तृप्त्या तर्पयाति ॥ ९ ॥ अजस्त्रिनाके त्रिदिवे त्रिपृष्ठे नाकस्य पृष्ठे ददिवान्सं दधाति । पञ्चौदनो ब्रह्मणे दीयमानो विश्वरूपा धेनुः कामदुधारयेका ॥ १० ॥ (११) एतद् वो ज्योतिः पितरस्तृतीयं पञ्चौदनं ब्रह्मणेजं ददाति । अजस्तमांस्यप हन्ति दूरमस्मिन्लोके श्रद्धधानेन दत्तः ॥ ११ ॥ ईजानानां सुकृतां लोकमीप्सन् पञ्चौदनं ब्रह्मणेजं ददाति । स व्याप्तिमभि लोकं जयैतं शिवोऽस्मभ्यं प्रतिगृहीतो अस्तु ॥ १२ ॥ अजो ह्यग्नेरजनिष्ठ शोकाद् विप्रो विप्रस्य सहसो विपश्चित् । इष्टं पूतमभिपूतं वर्षदकृतं तद् देवा ऋतुशः कल्पयन्तु ॥ १३ ॥ अमोतं वासो दद्याद्विरण्यमपि दक्षिणाम् । तथा लोकान्तसमाप्नोति ये दिव्या ये च पार्थिवाः ॥ १४ ॥ एतास्त्वाजोर्प यन्तु धाराः सोम्या देवीधृतपृष्ठा मधु-

श्चुतः । स्तभान पृथिवीमुत द्यां नाकस्य पृष्ठेधि सप्तरश्मौ ॥ १५ ॥ अजोऽ-
 स्यज स्वर्गोमि त्वया लोकमङ्गिरसः प्राजानन् । तं लोकं पुण्यं प्र ज्ञेयम् ॥ १६ ॥
 येनां सहस्रं वहामि येनाग्ने सर्ववेदसम् । तेनेमं यज्ञं नो वह स्वर्देवेषु गन्तवे ॥ १७ ॥
 अजः पृक्तः स्वर्गे लोके दधाति पञ्चौदनो निर्ऋतिं बाधमानः । तेन लोकान्त्स-
 र्यवतो जयेम ॥ १८ ॥ यं ब्राह्मणे निदधे यं च विष्णु या विष्णुष ओदनानाम-
 जस्य । सर्वं तदग्ने सुकृतस्य लोके जानीतान्नः संगमने पथीनाम् ॥ १९ ॥ अजो
 वा इदमग्ने व्यक्रमत तस्योर इयमभवद्द्यूः पृष्ठम् । अन्तरिक्षं मध्यं दिशः पार्श्वं
 समुद्रौ कुक्षी ॥ २० ॥ (१२) सत्यं चतुर् च चक्षुषी विश्वं सत्यं श्रद्धा प्राणो
 विराद् शिरः । एष वा अपरिमितो यज्ञो यदजः पञ्चौदनः ॥ २१ ॥ अपरि-
 मितमेव यज्ञमाप्नोत्यरिमितं लोकमव रुन्दे । योऽजं पञ्चौदनं दक्षिणाज्योतिषं
 ददाति ॥ २२ ॥ नास्यास्थीनि भिन्धान मज्ज्ञो निर्धयेत् । सर्वमेनं समादायेद-
 मिदं प्र वेशयेत् ॥ २३ ॥ इदमिदमेवास्य रूपं भवति तेनैनं संगमयति । इषं
 मह ऊर्जमस्मै दुहे योऽजं पञ्चौदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति ॥ २४ ॥ पञ्च
 रुक्मा पञ्च नवानि वस्त्रा पञ्चास्मै धेनवः कामदुघा भवन्ति । योऽजं पञ्चौदनं
 दक्षिणाज्योतिषं ददाति ॥ २५ ॥ पञ्च रुक्मा ज्योतिरस्मै भवन्ति वर्म वासांसि
 तन्वे भवन्ति । स्वर्गं लोकमश्नुते योऽजं पञ्चौदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति
 ॥ २६ ॥ या पूर्वं पतिं विच्चाथान्यं विन्दतेपरम् । पञ्चौदनं च तावजं
 ददातो न वि योषतः ॥ २७ ॥ समानलोको भवति पुनर्मुवापरः पतिः । योऽजं
 पञ्चौदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति ॥ २८ ॥ अनुपूर्ववत्सां धेनुमनह्वाहमुपबर्ह-
 णम् । वामो हिरण्यं दत्त्वा ते यन्ति दिवमुत्तमाम् ॥ २९ ॥ आत्मानं पितरं पुत्रं
 पौत्रं पितामहम् । जायां जनित्रीं मातरं ये प्रियास्तानुषं ह्वये ॥ ३० ॥ (१३)
 यो वै नैदाघं नामर्तु वेद । एष वै नैदाघो नामर्तुर्यदजः पञ्चौदनः । निरेवा-
 प्रियस्य आर्तृव्यस्य श्रियं दहति भवत्यात्मना । योऽजं पञ्चौदनं दक्षिणाज्यो-
 तिषं ददाति ॥ ३१ ॥ यो वै कुर्वन्तं नामर्तु वेद । कुर्वतीकुर्वतीमेवाप्रियस्य आ-
 र्तृव्यस्य श्रियमा दत्ते । एष वै कुर्वन्नामर्तुर्यदजः ० । ० । ० ॥ ३२ ॥ यो वै
 संयन्तं नामर्तु वेद । संयतीसंयतीमेवाप्रियस्य आर्तृव्यस्य श्रियमा दत्ते ।
 एष वै संयन्नाम ० । ० । ० ॥ ३३ ॥ यो वै पिन्वन्तं नामर्तु वेद । पिन्वतीपि-
 न्वतीमेवाप्रियस्य आर्तृव्यस्य श्रियमा दत्ते । एष वै पिन्वन्नाम ० । ० । ० ॥ ३४ ॥
 यो वा उद्यन्तं नामर्तु वेद । उद्यतीमुद्यतीमेवाप्रियस्य आर्तृव्यस्य श्रियमा दत्ते । एष
 वा उद्यन्नाम ० । ० । ० ॥ ३५ ॥ यो वा अभिभुवं नामर्तु वेद । अभिभवन्तीमभिभवन्ती-

मेवाप्रियस्य आतृव्यस्य श्रियमा दत्ते । एष वा अभिभूर्नामर्तुर्यदजः पञ्चौदनः ।
निरेवाप्रियस्य आतृव्यस्य श्रियं दहति भवत्यात्मना । योजं पञ्चौदनं दक्षिणा-
ज्योतिषं ददाति ॥ ३६ ॥ अजं च पचत पच चौदनान् । सर्वा दिशः संमनसः
सध्रीचीः सान्तर्देशाः प्रति गृह्णन्तु त एतम् ॥ ३७ ॥ तास्ते रक्षन्तु तव तुभ्य-
मेतं ताभ्य आश्रयं हविरिदं जुहोमि ॥ ३८ ॥ (१४)

॥ ६ ॥ (१) यो विद्याद् ब्रह्म प्रत्यक्षं परंषि यस्य संभारा ऋचो यस्यानुक्यम्
॥ १ ॥ मामानि यस्य लोमानि यजुर्हृदयमुच्यते परिस्तरणमिद्विः ॥ २ ॥ यद्
वा अतिथिपतिरतिथीन् प्रतिपश्यति देवयजनं प्रेक्षते ॥ ३ ॥ यदभिवदति दी-
क्षामुपैति यदुक्तं याचत्यपः प्र गायति ॥ ४ ॥ या एव यज्ञ आर्पः प्रणीयन्ते ता
एव ताः ॥ ५ ॥ यत् तर्पणमाहरन्ति य एवाग्नीषोमीयः पशुर्वध्यते स एव सः
॥ ६ ॥ यदावमथान् कल्पयन्ति सदोहविर्धानान्येव तत् कल्पयन्ति ॥ ७ ॥ य-
दुपस्तृणन्ति बहिरैव तत् ॥ ८ ॥ यदुपगिशयनमाहरन्ति स्वर्गमेव तेन लोकमव-
रुन्दे ॥ ९ ॥ यत् कशिपूपवर्धणमाहरन्ति परिधय एव ते ॥ १० ॥ यदाञ्ज-
नाभ्यञ्जनमाहरन्त्याज्यमेव तत् ॥ ११ ॥ यत् पुरा परिवेषात् खादमाहरन्ति
पुरोडाशावेव तौ ॥ १२ ॥ यदशनकृतं ह्वयन्ति हविष्कृतमेव तद्ध्वयन्ति ॥ १३ ॥
ये व्रीहयो यवा निरुप्यन्तेशव एव ते ॥ १४ ॥ यान्युलूखलमुसलानि ग्रावाण
एव ते ॥ १५ ॥ शूर्पं पवित्रं तुषां ऋजीपाभिपवणीरापः ॥ १६ ॥ सुग् दर्वि-
र्नेक्षणायावर्नं द्रोणकलशाः कुम्भ्यो वायव्यानि पात्राणीयमेव कृष्णाजिनम्
॥ १७ ॥ (१५)

(२) यजमानब्राह्मणं वा एतदतिथिपतिः कुरुते यदाहार्याणि प्रेक्षत इदं
भूयाऽइदाऽमिति ॥ १ ॥ यदाह भूय उद्धरेति प्राणमेव तेन वर्षीयांसं कुरु-
ते ॥ २ ॥ उप हरति हवींष्या सादयति ॥ ३ ॥ तेषामासन्नानामतिथिरात्म-
जुहोति ॥ ४ ॥ सुचा हस्तेन प्राणं यूपं सुक्लरेण वषट्कारेण ॥ ५ ॥ एते
प्रियाश्चाप्रियाश्च त्विजः स्वर्गं लोकं गमयन्ति यदतिथयः ॥ ६ ॥ स य एवं विद्वान्
न द्विषन्नश्रीयन्न द्विषतान्नमश्रीयन्न मीमांसितस्य न मीमांसमानस्य ॥ ७ ॥
सर्वे वा एष जुग्धपाप्मा यस्यान्नमश्नन्ति ॥ ८ ॥ सर्वे वा एषो जग्धपाप्मा यस्यान्न
नाश्नन्ति ॥ ९ ॥ सर्वदा वा एष युक्तावाद्रूपवित्रो वितताध्वर आहूतयज्ञकतुर्य उप-
हरति ॥ १० ॥ प्रजपत्या वा एतस्य यज्ञो विततो य उपहरति ॥ ११ ॥ प्रजापतेर्वा ए

विक्रमाननु विक्रमते य उपहरति ॥ १२ ॥ योतिथीनां स आहवनीयो यो वेश्मनि
स गार्हपत्यो यस्मिन् पचन्ति स दक्षिणाग्निः ॥ १३ ॥ (१६)

(३) इष्टं च वा एष पूर्तं च गृहाणामश्नाति यः पूर्वोतिथेरश्नाति ॥ १ ॥
पयश्च वा एष रसं च० ॥ २ ॥ ऊर्जा च वा एष स्फातिं च० ॥ ३ ॥ प्रजां च
वा एष पशुंश्च ॥ ४ ॥ कीर्तिं च वा एष यशश्च० ॥ ५ ॥ श्रियं च वा एष
संविदं च गृहाणामश्नाति यः पूर्वोतिथेरश्नाति ॥ ६ ॥ एष वा अतिथिर्यच्छ्रोत्रिय-
स्तस्मात् पूर्वो नाश्नीयात् ॥ ७ ॥ अशितावत्यतिथावश्नीयाद् यज्ञस्य सात्मत्वाय
यज्ञस्याविच्छेदाय तद् व्रतम् ॥ ८ ॥ एतद् वा उ स्वादीयो यदधिगवं क्षीरं वा
मांसं वा तदेव नाश्नीयात् ॥ ९ ॥ (१७)

(४) स य एवं विद्वान् क्षीरमुपसिच्योपहरति ॥ १ ॥ यावदग्निष्टोमेनेष्टा
सुप्तमृद्धेनावरुद्धे तावदेनेनावरुद्धे ॥ २ ॥ स य एवं विद्वान्सर्पिरुपसि-
च्योपहरति ॥ ३ ॥ यावदतिरात्रेणेष्वा० ॥ ४ ॥ स य एवं विद्वान् मधूपसिच्यो-
पहरति ॥ ५ ॥ यावत् सत्रमधेनेष्वा० ॥ ६ ॥ स य एवं विद्वान् मांसमुपसिच्यो-
पहरति ॥ ७ ॥ यावद् द्वादशाहेनेष्वा सुप्तमृद्धेनावरुद्धे तावदेनेनावरुद्धे ॥ ८ ॥ स य
एवं विद्वानुदकमुपसिच्योपहरति ॥ ९ ॥ प्रजानां प्रजननाय गच्छति प्रतिष्ठां प्रियः
प्रजानां भवति य एवं विद्वानुदकमुपसिच्योपहरति ॥ १० ॥ (१८)

(५) तस्मा उपो हिङ्कृणोति सविता प्र स्तौति ॥ १ ॥ बृहस्पतिरूर्जयो-
द्गायति त्वष्टा पुष्ट्या प्रति हरति विश्वे देवा निधनम् ॥ २ ॥ निधनं भूत्याः प्र-
जायाः पशूनां भवति य एवं वेद ॥ ३ ॥ तस्मा उद्यन्तसूर्यो हिङ्कृणोति संग्रवः
प्र स्तौति ॥ ४ ॥ मध्यन्दिन उद्गायत्यपराहः प्रति हरत्यस्तंयन्निधनम् । निधनं०
॥ ५ ॥ तस्मा अश्रो भवन् हिङ्कृणोति स्तनयन् प्र स्तौति ॥ ६ ॥ विद्योतमानः
प्रति हरति वर्षन्नुद्गायत्युदग्लान् निधनम् । निधनं० ॥ ७ ॥ अतिथीन् प्रति
पश्यति हिङ्कृणोत्यभि वेदति प्र स्तौत्युदकं याचत्युद्गायति ॥ ८ ॥ उप हरति प्रति
हरत्युच्छिष्टं निधनम् ॥ ९ ॥ निधनं भूत्याः प्रजायाः पशूनां भवति य एवं वेद
॥ १० ॥ (१९)

(६) यत् ज्ञत्तारं ह्वयत्या श्रावयत्येव तत् ॥ १ ॥ यत् प्रतिशृणोति
प्रत्याश्रावयत्येव तत् ॥ २ ॥ यत् परिगृह्णातः पात्रहस्ताः पूर्वे चापरे च प्रपद्यन्ते

चमसाध्वर्यव एव ते ॥ ३ ॥ तेषां न कश्चनाहोता ॥ ४ ॥ यद् वा अतिथिपति-
रतिथीन् परिविष्य गृहानुषोदैत्यवभृथमेव तदुपावैति ॥ ५ ॥ यत् सभागयति
दक्षिणाः सभागयति यदनुतिष्ठत उदवस्यत्येव तत् ॥ ६ ॥ स उपहूतः पृथिव्यां
भक्षयत्युपहूतस्तस्मिन् यत् पृथिव्यां विश्वरूपम् ॥ ७ ॥ स उपहूतोन्तरिक्षे
भक्षयत्युपहूतस्तस्मिन् यदन्तरिक्षे विश्वरूपम् ॥ ८ ॥ स उपहूतो दिवि भक्षयत्युप-
हूतस्तस्मिन् यद् दिवि विश्वरूपम् ॥ ९ ॥ स उपहूतो देवेषु भक्षयत्युपहूतस्त-
स्मिन् यद् देवेषु विश्वरूपम् ॥ १० ॥ स उपहूतो लोकेषु भक्षयत्युपहूतस्तस्मिन्
यल्लोकेषु विश्वरूपम् ॥ ११ ॥ स उपहूत उपहूतः ॥ १२ ॥ आप्नोतीमं लोकमा-
प्नोत्यमुम् ॥ १३ ॥ ज्योतिष्मतो लोकान् जयति य एवं वेद ॥ १४ ॥ (२०)

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥

॥ ७ ॥ प्रजापतिश्च परमेष्ठी च शृङ्गे इन्दूः शिरोऽग्निर्ललाटं यमः
कृकाटम् ॥ १ ॥ सोमो राजा मस्तिष्को द्यौरुत्तरहनुः पृथिव्यधरहनुः ॥ २ ॥
विद्युज्जिह्वा मरुतो दन्ता रेवतीर्ग्रीवाः कृत्तिका स्कन्धा घूर्मो वहः ॥ ३ ॥ विश्वं
वायुः स्वर्गो लोकः कृष्णद्रं विधरणी निवेण्यः ॥ ४ ॥ श्येनः क्रोडोऽन्तरिक्षं पा-
जस्य बृहस्पतिः ककुद् बृहतीः कीकसाः ॥ ५ ॥ देवानां पत्नीः पृथय उपसदः
परीवः ॥ ६ ॥ मित्रश्च वरुणश्चांमौ त्वष्टा चार्यमा च दोषणी महादेवो ब्राह्म
॥ ७ ॥ इन्द्राणी भसद् वायुः पुच्छं पर्वमानो बालाः ॥ ८ ॥ ब्रह्म च क्षत्रं च
श्रोणी वलमूरु ॥ ९ ॥ धाता च सविता चाष्टीवन्तौ जङ्घा गन्धर्वा अप्सरसः
कुष्ठिका अर्दितिः शफाः ॥ १० ॥ चेतो हृदयं यकृन्मेधा व्रतं पुगीतत् ॥ ११ ॥
क्षुत् कुक्षिरिं वनिष्ठुः पर्वताः प्लाशयः ॥ १२ ॥ क्रोधो वृकौ मन्युराण्डौ
प्रजा शेषः ॥ १३ ॥ नदी सूत्री वर्षस्य पतय स्तना स्तनयिन्तुरुधः ॥ १४ ॥
विश्वव्यचाश्चर्मोपधयो लोमानि नक्षत्राणि रूपम् ॥ १५ ॥ देवजना गुदा मनुष्या
आन्त्राण्यत्रा उदरम् ॥ १६ ॥ रक्षांसि लोहितमितरजना ऊर्ध्वम् ॥ १७ ॥
अभ्रं पीबो मज्जा निधनम् ॥ १८ ॥ अग्निरासीन् उत्थितोश्विना ॥ १९ ॥ इन्दूः
प्राङ् तिष्ठन् दक्षिणा तिष्ठन् यमः ॥ २० ॥ प्रत्यङ् तिष्ठन् धातोदङ् तिष्ठन्सविता
॥ २१ ॥ तृणानि प्राप्तः सोमो राजा ॥ २२ ॥ मित्र ईक्षमाण आवृत्त आनन्दः
॥ २३ ॥ युज्यमानो वैश्वदेवो युक्तः प्रजापतिर्विष्मृक्तः सर्वम् ॥ २४ ॥ एतद् वै
विश्वरूपं सर्वरूपं गोरूपम् ॥ २५ ॥ उपैनं विश्वरूपाः सर्वरूपाः पशवस्तिष्ठन्ति
य एवं वेद ॥ २६ ॥ (२१)

॥ ८ ॥ शीर्षाङ्गं शीर्षामयं कर्णशूलं बिलोदितम् । सर्वं शीर्षण्यं ते रोगं
 बहिर्निर्मन्त्रयामहे ॥ १ ॥ कर्णाभ्यां ते कङ्कषेभ्यः कर्णशूलं विसर्पकम् ।
 सर्वं ॥ २ ॥ यस्य हेतोः प्रच्यवते यक्ष्मः कर्णत आस्यतः । सर्वं ॥ ३ ॥
 यः कृणोति प्रमोतमन्धं कृणोति पूरुषम् । सर्वं ॥ ४ ॥ अङ्गभेदमङ्गज्वरं
 विश्वाङ्गयं विसर्पकम् । सर्वं शीर्षण्यं ते रोगं बहिर्निर्मन्त्रयामहे ॥ ५ ॥ यस्य
 भीमः प्रतीकाश उद्वेपयति पूरुषम् । तत्मानं विश्वशारदं बहिः ॥ ६ ॥
 यं ऊरू अनुसर्पत्यथो एति गवीर्निके । यक्ष्मं ते अन्तरङ्गेभ्यो बहिः ॥ ७ ॥ यदि
 कामादपकामाद्दद्याज्जायते परि । हृदो बलासमङ्गेभ्यो बहिः ॥ ८ ॥ हरि-
 माणं ते अङ्गेभ्योऽवामन्तरोदरात् । यक्ष्मोऽधामन्तरात्मनो बहिर्निर्मन्त्रयामहे ॥ ९ ॥
 आसो बलासो भवतु मूत्रं भवत्वामयत् । यक्ष्माणां सर्वेषां विषं निर्वोचमहं
 त्वत् ॥ १० ॥ (२२) बहिर्विलं निर्द्ववतु काहाबाहं तत्रोदरात् । यक्ष्माणां ॥
 ११ ॥ उदरात् ते क्लोम्नो नाभ्या हृदयादधि । यक्ष्माणां सर्वेषां विषं निर्वो-
 चमहं त्वत् ॥ १२ ॥ याः सीमानं विरुजन्ति मूर्धानं प्रत्यर्षणीः । अहिंसन्तीर-
 नामया निर्द्ववन्तु बहिर्विलम् ॥ १३ ॥ या हृदयमुपर्षन्त्यनुतन्वन्ति कीर्कसाः ।
 अहिं ॥ १४ ॥ याः पार्श्वे उपर्षन्त्यनुनिक्षन्ति पृष्ठीः । अहिं ॥ १५ ॥ या-
 स्तिरश्चीरुपर्षन्त्यर्षणीर्वक्षणासु ते । अहिं ॥ १६ ॥ या गुदा अनुसर्पन्त्या-
 न्त्राणि मोहयन्ति च । अहिं ॥ १७ ॥ या मङ्गो निर्धयन्ति परुषि विरुजन्ति
 च । अहिंसन्तीरनामया निर्द्ववन्तु बहिर्विलम् ॥ १८ ॥ ये अङ्गानि मृदयन्ति
 यक्ष्मासो रोषणास्तव । यक्ष्माणां सर्वेषां विषं निर्वोचमहं त्वत् ॥ १९ ॥
 विसर्पस्य विद्रुधस्य वातीकारस्य बालजेः । यक्ष्माणां सर्वेषां विषं निर्वोच-
 महं त्वत् ॥ २० ॥ पादाभ्यां ते जानुभ्यां श्रोणिभ्यां परि भंससः । अनूकाद-
 र्षणीरुष्णिहाभ्यः शीर्ष्णो रोगमनीनशम् ॥ २१ ॥ सं ते शीर्ष्णः कपालानि
 हृदयस्य च यो विधुः । उद्यन्नादित्य रश्मिभिः शीर्ष्णो रोगमनीनशोऽङ्गभेदमशी-
 शमः ॥ २२ ॥ (२३)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥

॥ ६ ॥ अस्य वामस्य पलितस्य होतुस्तस्य आता मध्यमो अस्त्यर्शनः ।
 नृतीयो आता घृतपृष्ठो अस्यात्रापश्यं विरपतिं सप्तपुत्रम् ॥ १ ॥ सप्त यु-
 न्जन्ति रथमेकचक्रमेको अश्वो वहति सप्तनामा । त्रिनाभिं चक्रमजरमनर्वं यत्रेमा
 विश्वा ध्रुवनाधि तस्थुः ॥ २ ॥ इमं रथमधि ये सप्त तस्थुः सप्तचक्रं सप्त कद-

न्त्यश्वाः । सप्त स्वसारो अभि सं नवन्त यत्र गवां निहिता सप्त नामो ॥ ३ ॥
 को ददर्श प्रथमं जायमानमस्थान्वन्तं यदनस्था विभर्ति । भूम्या अमुरसृगात्मा
 कं स्वित् को विद्वांसमुप गात् प्रष्टुमेतत् ॥ ४ ॥ इह ब्रवीतु य ईमङ्ग वेदास्य वामस्य
 निहितं पदं वेः । शीर्ष्णः क्षीरं दुहते गावो अस्य वत्रि वसाना उदकं पदापुः
 ॥ ५ ॥ पार्कः पृच्छामि मनसाविजानन् देवानामिना निहिता पदानि । वत्से व-
 ष्कयेधि सप्त तन्तून् वि तन्तिरे कवय ओतवा उ ॥ ६ ॥ अचिकित्वांश्चि-
 कितुपश्चिदत्र कवीन् पृच्छामि विद्वानो न विद्वान् । वि यस्तस्तम्भ षडिमा रजां-
 स्यजस्य रूपे किमपि सिदेकम् ॥ ७ ॥ माता पितरमृत आ वभाज धीत्यग्रे मत्त-
 सा सं हि जग्मे । सा बीभत्सुर्गर्भमा नविद्धा नमस्वन्त इदुपवाकमीयुः ॥ ८ ॥
 युक्ता मातासीद्धिरि दक्षिणाया अतिष्ठद् गर्भो वृजनीष्वन्तः । अमीमिद् वत्सो अनु
 गामपश्यद् विश्वरूप्यं त्रिषु योजनेषु ॥ ९ ॥ तिस्रो मातृस्त्रीन् पितृन् विभ्रदेकं
 ऊर्ध्वस्तस्थौ नेमव ग्लापयन्त । मन्त्रयन्ते दिवो अमृष्यं पृष्टं विश्वविदो वाचमवि-
 श्वविन्नाम् ॥ १० ॥ (२४) पञ्चारे चक्रे परिवर्तमाने यस्मिन्नातस्थुर्भुवनानि
 विश्वा । तस्य नाक्षस्तप्यते भूरिभारः सनादेव न च्छिद्यते सनाभिः ॥ ११ ॥
 पञ्चपादं पितरं द्वादशाकृतिं दिव आहुः परे अर्धे पुगीपिणम् । अथेमे अन्य उपरे
 विचक्षणो सप्तचक्रे पडेर आहुरपितम् ॥ १२ ॥ द्वादशारं नहि तज्जराय वर्वति
 चक्रं परि धामृतस्य । आ पुत्रा अग्रे मिथुनासो अत्र सप्त शतानि विशतिश्च
 तस्थुः ॥ १३ ॥ सनेमि चक्रमजरं वि वावृत उत्तानायां दशं युक्ता वहन्ति ।
 सूर्यस्य चक्षु रजसेत्यावृतं यस्मिन्नातस्थुर्भुवनानि विश्वा ॥ १४ ॥ स्त्रियः सती-
 स्ता उ मे पुंस आहुः पश्यदक्षणावान्न वि चेतदन्धः । कविर्यः पुत्रः स ईमा चि-
 केत यस्ता विजानात् स पितुष्पितासत् ॥ १५ ॥ साकंजानां सप्तथमाहुरेकजं ष-
 ड्दिघमा ऋषयो देवजा इति । तेषामिष्टानि विहितानि धामश स्थात्रे रजन्ते विकृ-
 तानि रूपशः ॥ १६ ॥ अवः परेण पर एनावरेण पदा वत्सं विभ्रती गौरुद-
 स्थात् । सा कद्रीची कं स्विदर्थं परागात् कं स्वित् सते नहि यूथे अस्मिन् ॥ १७ ॥
 अवः परेण पितरं यो अस्य वेदावः परेण पर एनावरेण । कर्वायमानः क इह
 प्र वोचद् देवं मनः कुतो अधि प्रजातम् ॥ १८ ॥ ये अर्वाञ्चस्ता उ पराच
 आहुर्ये पराञ्चस्ता उ अर्वाच आहुः । इन्द्रश्च या चक्रयुः सोम तानि धुरा न
 युक्ता रजसो वहन्ति ॥ १९ ॥ द्वा सुपर्णा सयुजा सखाया समानं वृक्षं परि ष-
 स्वजाते । तयोरन्यः पिप्पलं स्वाद्वत्त्यनश्नन्नन्यो अभि चाकशीति ॥ २० ॥
 यस्मिन् वृक्षे मध्वदः सुपर्णा निविशन्ते सुवते चाधि विश्वे । तस्य यदाहुः

पिप्पलं स्वाद्वग्रे तन्नोन्नशयः पितरं न वेद ॥ २१ ॥ यत्रा सुपर्णा अमृतस्य भक्ष-
मनिमेषं विदथाभिस्वरन्ति । एना विश्वस्य भुवनस्य गोपाः स मा धीरः पाक-
मत्रा विवेश ॥ २२ ॥ (२५)

१० ॥ १० ॥ यद् गायत्रे अधि गायत्रमाहितं त्रैष्टुभं वा त्रैष्टुभान्निरतक्षत ।
यद्वा जगज्जगत्याहितं यद् य इत् यद् विदुस्ते अमृतत्वमानशुः ॥ १ ॥ गायत्रेण
प्रति मिमीते अकर्मकेण साम त्रैष्टुभेन वाकम् । वाकेन वाकं द्विपदा चतुष्पदा-
क्षरेण मिमते सप्त वाणीः ॥ २ ॥ जगता सिन्धुं दिव्यस्कभायद् स्थंतरे सूर्य
पर्यपश्यत् । गायत्रस्य समिधस्तिस्र आहुस्ततो मृत्वा प्र रिरिचे महित्वा ॥ ३ ॥
उप ह्वये सुदुर्घा धेनुमेतां सुहस्तो गोधुगुत दोहदेनाम् । श्रेष्ठं सवं सविता सावि-
पन्नोभीद्वो घर्मस्तदु पु प्र वोचत् ॥ ४ ॥ हिङ्कृण्वती वसुपत्नी वसूनां वत्समि-
च्छन्ती सनसाभ्यागात् । दुहामश्विन्यां पयो अघ्नयेयं सा वर्धतां महते सौम-
गाय ॥ ५ ॥ गौरमीमेदुभि वत्सं मिपन्तं मूर्धानं हिङ्कृणोन्मातवा उ । सृ-
क्काणं घर्ममभि वावशाना मिमाति मायुं पर्यते पयोभिः ॥ ६ ॥ अयं स शिङ्के
येन गौरमीवृता मिमाति मायुं ध्वसनावधि श्रिता । सा चित्तिभिर्नि हि चकार
मर्त्यान् विद्युद्भवन्ती प्रति वत्रिमौहत ॥ ७ ॥ अनच्छये तुरगात् जीवमेजद ध्रुवं
मध्य आ पस्त्यानाम् । जीवो मृतस्य चरति स्वधाभिरमर्त्यो मर्त्येना सयोनिः
॥ ८ ॥ विधुं दद्व्राणं सलिलस्य पृष्ठे युवानं सन्तं पलितो जेगार देवस्य पश्य
काव्यं महित्वा द्या ममार स ह्यः समान ॥ ९ ॥ य ई चकार न सो अस्य
वेद य इ ददर्श हिङ्गिन्नु तस्मात् । स मातुर्योना परिवीतो अन्तर्बहुप्रजा निर्ऋ-
तिरा विवेश ॥ १० ॥ (२६) अपश्यं गोपामनिपद्यमानमा च परां च पथि-
भिश्चरन्तम् । स मध्रीचीः स विपृचीर्वसान आ वरीवति भुवनेष्वन्तः ॥ ११ ॥
द्यौर्नः पिता जनिता नाभिश्च बन्धुर्नो माता पृथिवी महीयम् । उत्तानयोश्च-
श्चोर्योनिर्नन्तत्रा पिता दुहितुर्गर्भमाधात् ॥ १२ ॥ पृच्छामि त्वा परमन्तं पृथि-
व्याः पृच्छामि वृष्णो अश्वस्य रेतः । पृच्छामि विश्वस्य भुवनस्य नाभिं पृच्छामि
वाचः परमं व्योम ॥ १३ ॥ इयं वेदिः परा अन्तः पृथिव्या अयं सोमो
वृष्णो अश्वस्य रेतः । अयं यज्ञो विश्वस्य भुवनस्य नाभिर्ब्रह्मायं वाचः परमं व्योम
॥ १४ ॥ न वि जानामि यदिवेदमस्मि निणयः सनद्धो मनसा चरामि । यदा
मार्गन् प्रथमजा ऋतस्यादिद् वाचो अशनुवे भागमस्याः ॥ १५ ॥ अपाङ् प्राडैति
स्वधया गृभीतोमर्त्यो मर्त्येना सयोनिः । ता शश्वन्ता विषूचीना वियन्ता न्य-
न्यं चिक्युर्न नि चिक्युरन्यम् ॥ १६ ॥ सप्तार्धगर्भा भुवनस्य रेतो विष्णोस्तिष्ठ-

न्ति प्रदिशा विधर्मणि । ते धीतिभिर्मनमा ते विपश्चितः परिभुवः परि भवन्ति
विश्वतः ॥ १७ ॥ ऋचो अक्षरे परमे व्योमन् यस्मिन् देवा अधि विश्वे निषेदुः ।
यस्तं वेदं किंपृचा करिष्यति य इत् तद् विदुस्ते अमी समासते ॥ १८ ॥ ऋचः
पदं मात्रया कल्पयन्तोर्ध्वर्चेन चाकलपुर्विश्वमेजत् । त्रिपाद् ब्रह्म पुरुरूपं वि तष्टे तेन
जीवन्ति प्रदिशश्चतस्रः ॥ १९ ॥ सूयवमाद् भगवती हि भूया अधो वयं भग-
वन्तः स्याम । अद्धि तृणमघ्न्ये विश्वदानीं पिब शुद्धमुदकपाचरन्ती ॥ २० ॥
(२१) गौरिर्निमाय सलिलानि तक्षत्येकपदी द्विपदी सा चतुष्पदी । अष्टा-
पदी नवपदी बभूवुषीं महस्ताक्षरा भुवनस्य पद्मस्तिस्तस्याः समुद्रा अधि वि क्ष-
रन्ति ॥ २१ ॥ कृष्णं नियानं हरयः सुपर्णा अपो वसाना दिवमुत्पतन्ति । त
आववृत्रन्तसर्दनाहृतस्यादिदधुतेन पृथिवीं व्युदुः ॥ २२ ॥ अपादैति प्रथमा पद्म-
तीनां कस्तद् वा मित्रावरुणा चिकेत । गर्भो भारं भरत्या चिदस्या ऋतं पिप-
त्यन्तं नि पाति ॥ २३ ॥ विराद् वाग् विराट् पृथिवी विराडन्तरिक्षं विराट् प्र-
जापतिः । विराणमुत्पुः साध्यानामधिराजो बभूव तस्य भूतं भव्यं वशे स मे भूतं
भव्यं वशे कृणोतु ॥ २४ ॥ शक्रमयं धूममारादपश्यं विषुवता पर एनावरेण ।
उक्षाणं पृश्निमपचन्त वीरास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् ॥ २५ ॥ त्रयः केशि-
नं अतुथा वि चक्षते संवत्सरे वपत् एक एषाम् । विश्वमन्यो अभिचष्टे शचीभि-
र्धाजिरेकस्य ददृशे न रूपम् ॥ २६ ॥ चत्वारि वाक् परिमिता पदानि तानि
विदुर्ब्राह्मणा ये मनीषिणः । गुहा त्रीणि निहिता नेङ्गयन्ति तुरीयं वाचो मनुष्या
वदन्ति ॥ २७ ॥ इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमाहुरथो दिव्यः स सुपर्णो भरुत्मान् ।
एकं सद् विप्रा बहुधा वदन्त्यग्निं यमं मातरिश्वानमाहुः ॥ २८ ॥ (२८)

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥

॥ नवमं काण्डं समाप्तम् ॥

अथ दशमं काण्डम् ॥

॥ १ ॥ यां कल्पयन्ति बह्वतौ वधूमिव विश्वरूपां हस्तकृतां चिकित्सवः ।
सारादेत्वपं नुदाम एनाम् ॥ १ ॥ शीर्षेणवतीं नस्वतीं कर्णिनीं कृत्याकृता सं-
भृता विश्वरूपा । सारादेत्वपं नुदाम एनाम् ॥ २ ॥ शूद्रकृता राजकृता स्त्रीकृता
ब्रह्मर्भिः कृता । जाया पत्या नुत्तेवं कर्तारं बन्ध्वृच्छतु ॥ ३ ॥ अनयाहमोष-
ध्या सर्वाः कृत्या अदूदुषम् । यां क्षेत्रे चक्रुर्या गोषु यां वां ते पुरुषेषु ॥ ४ ॥
अघमस्त्वघकृते शपथः शपथीयते । प्रत्यक् प्रतिप्रहिंमो यथा कृत्याकृतं हनतु
॥ ५ ॥ प्रतीचीनं आङ्गिरसोध्यक्षो नः पुरोहितः । प्रतीचीः कृत्या आकृत्यामून
कृत्याकृतो जहि ॥ ६ ॥ यस्त्वोवाच परेहीति प्रतिकूलमुदारयम् । तं कृत्येभि-
निर्वर्तस्व मास्मानिच्छो अनागसः ॥ ७ ॥ यस्ते परूषि संदधौ रथस्येर्वधुधिया ।
तं गच्छ तत्र तेयनमज्ञातस्तेयं जनः ॥ ८ ॥ ये त्वां कृत्वालेभिरे विद्वला अभि-
चारिणः । शम्बीदं कृत्यादूषणं प्रतिवर्त्म पुनःसरं तेन त्वा स्नपयामसि ॥ ९ ॥
यद् दुर्भगां प्रक्षपितां मृतवत्सामुपेयिम । अपैतु सर्वं मत् पापं द्रविणं मोषं तिष्ठतु
॥ १० ॥ (१) यत् ते पितृभ्यो ददतो यज्ञे वा नाम जगृहुः । संदेश्यात्
सर्वस्मात् पापादिमा मुञ्चन्तु त्वोपधीः ॥ ११ ॥ देवैः सात् पित्र्यान्नामग्राहात्
संदेश्यादाभिनिष्कृतात् । मुञ्चन्तु त्वा वीरुधो वीर्येण ब्रह्मण ऋग्भिः पर्यम् ऋ-
षीणाम् ॥ १२ ॥ यथा वार्तश्चयावयति भूम्या रेणुमन्तरिक्षाच्चाभ्रम् । एवा मत्
सर्वं दुर्भूतं ब्रह्मनुत्तमपायति ॥ १३ ॥ अपं काम नानदती विनद्धा गर्दभीव ।
कर्तृन् नक्षस्वेतो नुत्ता ब्रह्मणा वीर्यावता ॥ १४ ॥ अयं पन्थाः कृत्येति त्वा
नयामोभिप्रार्थितां प्रति त्वा प्र हिंमः । तेनाभि याहि मज्जत्यनस्वतीव वाहिनीं
विश्वरूपा कुरुटिनीं ॥ १५ ॥ पराक् ते व्योतिरपथं ते अर्वागन्यत्रास्मदयना
कृणुष्व । परेणेहि नवति नाव्या अति दुर्गाः स्तोत्या मा क्षणिष्ठाः परेहि ॥ १६ ॥
वार्त इव वृक्षान् नि धूणीहि पादय मा गामक्षं पुरुषमुच्छिष एयाम् । कर्तृन्
नि वृत्त्येतः कृत्येप्रजास्त्वाय बोधय ॥ १७ ॥ यां ते बर्हिषि यां शमशाने

क्षेत्रे कृत्यां वलङ्गं वा निचखुः । अग्नौ वा त्वा गार्हपत्येऽभिचेरुः पाकं सन्तं
 धीरतरा अनागसम् ॥ १८ ॥ उपाहृतमनुबुद्धं निखातं वैरं त्सार्यन्वविदाम क-
 र्त्रम् । तदेतु यत् आभृतं तत्रार्थ इव वि वर्ततां हन्तु कृत्याकृतः प्रजाम् ॥ १९ ॥
 स्वायसा अमयः सन्ति नो गृहे विद्या ते कृत्ये यतिधा परूपि । उत्तिष्ठैव परे-
 हीतोज्ञाते किमिहेच्छसि ॥ २० ॥ (२) ग्रीवास्ते कृत्ये पादौ चापि कत्स्र्या-
 मि निर्द्रव । इन्द्राग्नी अस्मान् रक्षतां यौ प्रजानां प्रजावती ॥ २१ ॥ सोमो
 राजाधिपा मृडिता च भूतस्य नः पतयो मृडयन्तु ॥ २२ ॥ भवाशर्वावस्यतां
 पापकृते कृत्याकृते दुष्कृते विद्युते देवहेतिम् ॥ २३ ॥ यद्येयथ द्विपदी चतुष्पदी
 कृत्याकृता संभृता विश्वरूपा । सेतोऽष्टापदी भूत्वा पुनः परेहि दुच्छुने ॥ २४ ॥
 अभ्यक्ताक्ता स्वरंकृता सर्षा भरन्ती दुरितं परेहि जानीहि कृत्ये कर्तारं दुहितेव
 पितरं स्वम् ॥ २५ ॥ परेहि कृत्ये मा तिष्ठो विद्वस्येव पदं नय । मुगः स मृग-
 युस्त्वं न त्वा निकर्तुमर्हति ॥ २६ ॥ उत हन्ति पूर्वामिनं प्रत्यादायापरं द्वर्षा ।
 उत पूर्वस्य निघ्नतो नि हन्त्यपरः प्रति ॥ २७ ॥ एतद्वि शृणु मे वचोर्थेहि यत्
 एयथ । यस्त्वा चकार तं प्रति ॥ २८ ॥ अनागोहत्या वै भीमा कृत्ये मा नो गा-
 मथं पुरुषं वधीः । यत्रयत्रासि निहिता तत्स्त्वोत्थापयामसि पणाल्लघीयसी
 भव ॥ २९ ॥ यदि स्थ तमसावृता जालेनाभिहिता इव । सर्वाः मंलुप्येनः
 कृत्याः पुनः कुत्रे प्र हिषमसि ॥ ३० ॥ कृत्याकृतो वलङ्गिनोभिनिष्कारिणः
 प्रजाम् । मृणीहि कृत्ये मोच्छिषोमून् कृत्याकृतो जहि ॥ ३१ ॥ यथा सूर्यो
 मुच्यते तमसस्पति रात्रिं जहात्युपसंश्च केतून् । एवाहं सर्वं दुर्भूतं कर्त्रे कृत्याकृता
 कृतं हस्तीव रजो दुरितं जहामि ॥ ३२ ॥ (३)

॥ २ ॥ केन पाष्णी आभृते पूरुषस्य केन मांसं संभृतं केन गुल्फौ । केना-
 झुलीः पेशनीः केन खानि केनोच्छ्रल्लह्वौ मध्यतः कः प्रतिष्ठाम् ॥ १ ॥
 कस्मान्नु गुल्फावधरावकृण्वन्नष्टीवन्तावुत्तरो पूरुषस्य । जड्वे निऋत्य न्यदधुः
 कं खिज्जानुनोः सन्धी क उ तच्चिकेत ॥ २ ॥ चतुष्टयं युज्यते संहितान्तं जानु-
 म्यामूर्ध्वं शिथिरं कबन्धम् । श्रोणी यदूरु क उ तज्जजान याभ्यां कुर्मिन्धं सुदृढं
 बभूव ॥ ३ ॥ कति देवाः कतमे त आसन् य उरो ग्रीवाश्चिक्युः पूरुषस्य ।
 कति स्तनौ व्यदधुः कः कफोडौ कति स्कन्धान् कति पृष्टीरचिन्वन् ॥ ४ ॥ को
 अम्य वाहू समभरद् वीर्यं करवादिति । असौ को अस्य तद् देवः कुर्मिन्धे अध्या-
 दधौ ॥ ५ ॥ कः सप्त खानि वि ततर्द शीर्षणि कर्णाग्रिमौ नासिके चक्षणी

मुखम् । येषां पुरुषा विजयस्य महानि चतुष्पादो द्विपादो यन्ति यामम् ॥ ६ ॥
 हन्वोर्हि जिह्वामदधात् पुरुचीमधा महीमधि शिश्राय वाचम् । स आ वरीवर्ति
 भुवनेध्वन्तरपो वसानः क उ तच्चिकेत ॥ ७ ॥ मस्तिष्कमस्य यतमो ललाटं
 ककार्टिकां प्रथमो यः कपालम् । चित्वा चित्यं हन्वोः पूरुपस्य दिवं रुरोह कतमः
 स देवः ॥ ८ ॥ प्रियाप्रियाणि बहुला स्वप्नं संवाधतन्द्रयः । आनन्दानुग्रो नन्दाश्च
 कस्माद् बहति पूरुपः ॥ ९ ॥ आतिरवर्तिर्निर्ऋतिः कुतो नु पुरुषेमतिः ।
 राद्धिः समृद्धिरव्यर्द्धिर्मतिरुदितयः कुतः ॥ १० ॥ (४) को अस्मिन्नापो
 व्यदधाद् विषुवतः पुरुवतः सिन्धुसृत्याय जाताः । तीव्रा अरुणा लोहिनीस्ताम्र-
 धूमा ऊर्वा अवाचीः पुरुषे तिरश्चीः ॥ ११ ॥ को अस्मिन् रूपमदधात् को
 महानं च नामं च । गातुं को अस्मिन् कः केतुं कश्चरित्राणि पूरुषे ॥ १२ ॥ को
 अस्मिन् प्राणमवयत् को अपानं व्यानमु । समानमस्मिन् को देवोधि शिश्राय
 पूरुषे ॥ १३ ॥ को अस्मिन् यज्ञमदधादेको देवोधि पूरुषे । को अस्मिन्सत्यं
 कोनृतं कुतो मृत्युः कुतोमृतम् ॥ १४ ॥ को अस्मै वामः पर्यदधात् को अस्यायुर-
 कल्पयत् । बलं को अस्मै प्रायच्छत् को अस्याकल्पयज्जवम् ॥ १५ ॥ केनापो
 अन्वतनुत् केनाहरकरोद् रुचे । उपमं केनान्वेन्द्र केन सायंभवं ददे ॥ १६ ॥
 को अस्मिन् रेतो न्यदधात् तन्तुरा तायतामिति । मेधां को अस्मिन्नर्ध्यादित् को
 वाणं को नृतो दधौ ॥ १७ ॥ केनेमां भूमिर्मौणोत् केन पर्यभवद् दिवम् । केनाभि
 महा पर्वतान् केन कर्माणि पूरुषः ॥ १८ ॥ केन पर्जन्यमन्वेति केन सोमं विच-
 ज्जणम् । केन यज्ञं च श्रद्धां च केनास्मिन् निहितं मनः ॥ १९ ॥ केन श्रोत्रियमा-
 प्नोति केनेमं परमेष्ठिनम् । केनेममग्निं पूरुषः केन संवत्सरं ममे ॥ २० ॥ (५)
 ब्रह्म श्रोत्रियमाप्नोति ब्रह्मेमं परमेष्ठिनम् । ब्रह्मेममग्निं पूरुषो ब्रह्म संवत्सरं ममे ॥ २१ ॥
 केन देवां अनु क्षियति केन देवजनीर्विशः । केनेदमन्यन्नक्षत्रं केन सत् क्षत्रमुच्यते
 ॥ २२ ॥ ब्रह्म देवां अनु क्षियति ब्रह्म देवजनीर्विशः । ब्रह्मेदमन्यन्नक्षत्रं ब्रह्म सत्
 क्षत्रमुच्यते ॥ २३ ॥ केनेयं भूमिर्विहिता केन द्यौरुत्तरा हिता । केनेदमूर्ध्वं तिर्यक्
 चान्तरिक्षं व्यचो हितम् ॥ २४ ॥ ब्रह्मणा भूमिर्विहिता ब्रह्म द्यौरुत्तरा हिता ।
 ब्रह्मेदमूर्ध्वं तिर्यक् चान्तरिक्षं व्यचो हितम् ॥ २५ ॥ मूर्धानमस्य संसीव्यार्थर्वा
 हृदयं च यत् । मस्तिष्कादूर्ध्वः प्रैरयत् पर्वमानोधि शीर्षतः ॥ २६ ॥ तद् वा
 अथर्वणः शिरो देवकोशः समृज्जितः । तत् प्राणो अभि रक्षति शिरो अन्नमथो
 मनः ॥ २७ ॥ ऊर्ध्वो नु सृष्टास्तिर्यङ्नु सृष्टाः सर्वा दिशः पूरुष आ बभूवा ३ ।

पुरं यो ब्रह्मणो वेद यस्याः पुरुष उच्यते ॥ २८ ॥ यो वै तां ब्रह्मणो वेदा-
मृतेनावृतां पुरम् । तस्मै ब्रह्म च ब्राह्माश्च चक्षुः प्राणं प्रजां ददुः ॥ २९ ॥ न
वै तं चक्षुर्जहाति न प्राणो जरसः पुरा । पुरं यो ब्रह्मणो वेद यस्याः पुरुष
उच्यते ॥ ३० ॥ अष्टवक्रा नवद्वारा देवानां पूरयोध्या । तस्यां हिरण्ययः कोशः
स्वर्गो ज्योतिषावृतः ॥ ३१ ॥ तस्मिन् हिरण्यये कोशे ज्यरे त्रिप्रतिष्ठिते । तस्मिन्
यद् यक्षमात्मन्वत् तद् वै ब्रह्मविदो विदुः ॥ ३२ ॥ प्रभ्राजमानां हरिणीं यशसा
संपरीवृताम् । पुरं हिरण्ययीं ब्रह्मा विवेशापरं राजिताम् ॥ ३३ ॥ (६)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥

॥ ३ ॥ अयं मे वरुणो मणिः सपत्नक्षयणो वृषा । तेना रभस्व त्वं शत्रून्
प्र मृणीहि दुरस्यतः ॥ १ ॥ प्रैणान्दृणीहि प्र मृणा रभस्व मणिस्ते अस्तु पुरस्ता
पुरस्तात् । अवारियन्त वरुणेन देवा अभ्याचारमसुराणां श्वःश्वः ॥ २ ॥ अयं
मणिर्वरुणो विश्वमेपजः सहस्राक्षो हरितो हिरण्ययः । स ते शत्रून्धरान् पाद-
याति पूर्वस्तान् दम्नुहि ये त्वां द्विपन्ति ॥ ३ ॥ अयं ते कृत्यां विततां पौरुषेया-
दयं भयात् । अयं त्वा सर्वस्मात् पापाद् वरुणो वारयिष्यते ॥ ४ ॥ वरुणो वार-
याता अयं देवो वनस्पतिः । यक्ष्मो यो अस्मिन्नाविष्टस्तम् देवा अवीवरन् ॥ ५ ॥
सृज्मं सुप्त्वा यदि पश्यासि पापं मृगः सृतिं यति धात्रादजुष्टाम् । परिज्जवाच्छकुनेः
पापवादादयं मणिर्वरुणो वारयिष्यते ॥ ६ ॥ अरात्यास्त्वा निर्ऋत्या अभिचा-
रादथो भयात् । मृत्योरोजीयसो वधाद् वरुणो वारयिष्यते ॥ ७ ॥ यन्मे माता
यन्मे पिता भ्रातरो यच्च मे स्वा यदेनश्चकृमा वयम् । ततो नो वारयिष्यतेयं देवो
वनस्पतिः ॥ ८ ॥ वरुणेन प्रव्यथिता भ्रातृव्या मे सबन्धवः । अमूर्तं रजो अप्य-
गुप्ते यन्त्वधमं तमः ॥ ९ ॥ अरिष्टोहमरिष्टगुरायुष्मान्त्सर्वपूरुषः । तं मायं वरुणो
मणिः परि पातु दिशोदिशः ॥ १० ॥ (७) अयं मे वरुण उरसि राजा
देवो वनस्पतिः । स मे शत्रून् वि बाधतामिन्द्रो दस्युनिवासुरान् ॥ ११ ॥ इमं
विभर्मि वरुणमायुष्मान् छतशारदः । स मे ग्राष्टं च क्षत्रं च पशून्ोजश्च मे दधत् ॥ १२ ॥
यथा वातो वनस्पतीन् वृक्षान् भनक्त्योजसा । एवा सपत्नान् मे भङ्गिष्वि पूर्वान्
जातां उतापरान् वरुणस्त्वाभिरक्षतु ॥ १३ ॥ यथा वातश्चाग्निश्च वृक्षान्
प्सातो वनस्पतीन् । एवा सपत्नान् मे प्साहि पूर्वान् ॥ १४ ॥ यथा वातेन
प्रक्षीणा वृक्षाः शेरे न्यर्पिताः । एवा सपत्नान्स्त्वं मम प्र क्षीणीहि न्यर्षय पूर्वान्

जाताँ उतापरां वरुणस्त्वाभि रक्षतु ॥ १५ ॥ तांस्त्वं प्र च्छिन्धि वरुण पुरा
दिष्टात् पुरायुषः । य एनं पशुषु दिप्सन्ति ये चास्य राष्ट्रदिप्सवः ॥ १६ ॥ यथा
सूर्यो अतिभाति यथास्मिन् तेज आहितम् । एवा मे वरुणो मणिः कीर्ति भूति
नि यच्छतु तेजसा मा समुक्षतु यशसा समनक्तु मा ॥ १७ ॥ यथा यशश्चन्द्रम-
स्यादित्ये च नृचक्षुषि । एवा मे० ॥ १८ ॥ यथा यशः पृथिव्यां यथास्मिन्
जातवेदसि । एवा० ॥ १९ ॥ यथा यशः कन्यायां यथास्मिन्संभृते रथे । एवा०
॥ २० ॥ (८) यथा यशः सोमपीथे मधुपर्के यथा यशः । एवा० ॥ २१ ॥
यथा यशोऽग्निहोत्रे वपट्कारे यथा यशः । एवा० ॥ २२ ॥ यथा यशो यजमाने
यथास्मिन् यज्ञ आहितम् । एवा० ॥ २३ ॥ यथा यशः प्रजापतौ यथास्मिन्
परमेष्ठिनि । एवा० ॥ २४ ॥ यथा देवेष्वमृतं यथैषु सत्यमाहितम् । एवा मे वरुणो
मणिः कीर्ति भूतिनि यच्छतु तेजसा मा समुक्षतु यशसा समनक्तु मा ॥ २५ ॥ (९)

॥ ४ ॥ इन्द्रस्य प्रथमो रथो देवानामपरो रथो वरुणस्य तृतीय इत् । अही-
नामपमा रथं स्थाणुमारुदथार्पत् ॥ १ ॥ दर्भः शोचिस्तरुणकमश्वस्य वारः परु-
पस्य वारः । रथस्य बन्धुरम् ॥ २ ॥ अथ श्वेत पदा जहि पूर्वेषु चापरेण च ।
उदमुतमिव दार्वहीनामरुसं विषं वारुग्रम् ॥ ३ ॥ अरुघुपो निमज्ज्योन्मज्ज्य पुन-
रब्रवीत् । उदमुतमिव दार्वहीनामरुसं विषं वारुग्रम् ॥ ४ ॥ पैद्वो हन्ति कस-
णीलं पैद्वः श्वित्रमुतामितम् । पैद्वो रथव्याः शिरः सं विभेद पृदाक्काः ॥ ५ ॥
पैद्व प्रेहि प्रथमोनु त्वा वयमेमसि । अहीन् व्यस्यतात् पथो येन स्मा वयमेमसि
॥ ६ ॥ इदं पैद्वो अजायतेदर्भस्य परायणम् । इमान्यर्वतः पदाहिघ्न्यो वाजिनी-
वतः ॥ ७ ॥ संयतं न वि स्पर्द व्यात्तं न सं यमत् । अस्मिन् क्षेत्रे द्वावही स्त्री
च पुमांश्च तावुभावरसा ॥ ८ ॥ अरसास इहाहयो ये अन्ति ये च दूरके । एनेन
हन्मि वृश्चिकमहि दण्डेनार्गतम् ॥ ९ ॥ अयाश्वस्येदं भेषजमुभयोः स्वजस्य
च । इन्द्रो मेहिमघायन्तमहि पैद्वो अरन्धयत् ॥ १० ॥ (१०) पैद्वस्य मन्महे
वयं स्थिरस्य स्थिरधात्रः । इमे पश्चा पृदाकवः प्रदीध्यत आसते ॥ ११ ॥ नष्टा-
सवो नष्टविषा हता इन्द्रेण वज्रिणा । जघानेन्द्रो जाघ्नमा वयम् ॥ १२ ॥
हतास्तिरश्चिराजघो निषिष्टासः पृदाकवः । दर्वि करिकतं श्वित्रं दर्भेष्वामितं जहि
॥ १३ ॥ कैरातिका कुमारिका सका खनति भेषजम् । हिरण्ययीभिराभिभिर्मिरी-
णामुप सानुषु ॥ १४ ॥ आयमगन् युवो भिषक् पृश्निहापराजितः । स वै स्व-
जस्य जम्भेन उभयोर्वृश्चिकस्य च ॥ १५ ॥ इन्द्रो मेहिमरन्धयन्मित्रश्च वरुणश्च ।

वातापर्जन्योऽमा ॥ १६ ॥ इन्द्रो मेहिमरन्धयत् पृदाकुं च पृदाक्वम् । स्वजं तिर-
श्चिराजिं कसर्णीलं दशोनिसिम् ॥ १७ ॥ इन्द्रो जघान प्रथमं जनितारमहे तव ।
तेषामु तृह्यमाणानां कः स्वित् तेषामसद् रसः ॥ १८ ॥ सं हि शीर्षायग्रभं
पौञ्जिष्ठ इव कर्वरम् । सिन्धोर्मध्यं परेत्य व्यनिजमहेर्विषम् ॥ १९ ॥ अहीनां सर्वेषां
विषं परा वहन्तु सिन्धवः । हतास्तिरश्चिराजयो निषिष्टासः पृदाक्वः ॥ २० ॥
(११) ओषधीनामहं वृणु उर्वरीरिव साधुया । नयाम्यर्वतीरिवाहं निरैतुं ते
विषम् ॥ २१ ॥ यदग्नौ सूर्ये विषं प्रथिव्यामोषधीषु यत् । कान्दाविषं कनकं
निरैत्वैतुं ते विषम् ॥ २२ ॥ ये अग्निजा ओषधिजा अहीनां ये अप्सुजा विद्युत
आबभूवुः । येषां जातानि बहुधा महान्ति तेभ्यः सर्पेभ्यो नमसा विधेम ॥ २३ ॥
तौदी नामासि कन्या घृताची नाम वा असि । अथस्पदेन ते पदमा ददे विषदू-
पणम् ॥ २४ ॥ अङ्गादङ्गात् प्र व्यावय हृदयं परि वर्जय । अधा विषस्य यत् तेजो-
वाचीनं तदेतु ते ॥ २५ ॥ आरे अभूद् विषमरौद् विषे विषमप्रागपि । अग्नि-
विषमहेनिरंधात् सोमो निरणयीत् । दंष्टारमन्वगाद् विषमहिरमृत ॥ २६ ॥ (१२)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

॥ ५ ॥ इन्द्रस्यौजः स्थेन्द्रस्य सह स्थेन्द्रस्य बलं स्थेन्द्रस्य वीर्यं स्थेन्द्रस्य
नृम्णं स्थ । जिष्णवे योगाय ब्रह्मयोगैर्वो युनज्मि ॥ १ ॥ इन्द्रस्यौजः । जिष्णवे
योगाय क्षत्रयोगैर्वो युनज्मि ॥ २ ॥ इन्द्रस्यौजः । जिष्णवे योगायेन्द्रयोगैर्वो युन-
ज्मि ॥ ३ ॥ इन्द्रस्यौजः । जिष्णवे योगाय सोमयोगैर्वो युनज्मि ॥ ४ ॥ इन्द्र-
स्यौजः । जिष्णवे योगायाप्सुयोगैर्वो युनज्मि ॥ ५ ॥ इन्द्रस्यौजः स्थेन्द्रस्य सह
स्थेन्द्रस्य बलं स्थेन्द्रस्य वीर्यं स्थेन्द्रस्य नृम्णं स्थ । जिष्णवे योगाय विश्वानि मा
भूतान्युप तिष्ठन्तु युक्ता म आप स्थ ॥ ६ ॥ अग्नेर्भाग स्थ । अपां शुक्रमापो
देवीर्वीची अस्मासु धत्त । प्रजापतेर्वो धाम्नास्मै लोकाय सादये ॥ ७ ॥ इन्द्रस्य
भाग स्थ । ० । ० ॥ ८ ॥ सोमस्य भाग स्थ । ० । ० ॥ ९ ॥ वरुणस्य भाग स्थ ।
० । ० ॥ १० ॥ (१३) मित्रावरुणयोर्भाग स्थ । ० । ० ॥ ११ ॥ यमस्य
भाग स्थ । ० । ० ॥ १२ ॥ पितृणां भाग स्थ । ० । ० ॥ १३ ॥ देवस्य
मवितुर्भाग स्थ । अपां शुक्रमापो देवीर्वीची अस्मासु धत्त । प्रजापतेर्वो धाम्नास्मै
लोकाय सादये ॥ १४ ॥ यो व आपोपां भागोऽस्वन्तर्यजुष्यो देवयजनः ।
इदं तमति मृजामि तं माम्यवनिक्षि । तेन तमभ्यतिमृजामो योऽस्मान् द्वेष्टि यं

वयं द्विष्मः । तं वधेयं तं स्तृषीयानेन ब्रह्मणानेन कर्मणानया मे न्या ॥ १५ ॥
 यो व आपोपामूर्मिरप्सु ० । ० । ० । ० ॥ १६ ॥ यो व आपोपां वन्मो-
 प्सु ० । ० । ० । ० ॥ १७ ॥ यो व आपोपां वृषभोप्सु ० । ० । ० । ० ॥ १८ ॥
 यो व आपोपां हिरण्यगर्भोप्सु ० । ० । ० । ० ॥ १९ ॥ यो व आपोपाम-
 रश्मा पृथिविर्व्योप्सु ० । ० । ० । ० ॥ २० ॥ (१४) ये व आपोपामग्रयोस्वन्त-
 र्यजुष्या देवयजनाः । इदं तानति सृजामि तान् माभ्यवनिक्षि । तैस्तमभ्यति-
 सृजामो योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः । तं वधेयं तं स्तृषीयानेन ब्रह्मणानेन कर्मणानया
 मेन्या ॥ २१ ॥ यदवचीनं त्रैहायणादनृतं किं चोदिम । आपो मा तस्मात् सर्वस्माद्
 दुरितात् पान्त्वंहमः ॥ २२ ॥ समुद्रं वः प्र हिणोमि स्वां योनिमपीतन । अरिष्टाः
 सर्वहायसो मा च नः किं चनाममत् ॥ २३ ॥ अरिप्रा आपो अपरि प्रमस्मत् ।
 प्रास्मदेनो दुरितं सुप्रतीकाः प्र दुष्वप्यं प्र मलं वहन्तु ॥ २४ ॥ विष्णोः
 क्रमोसि सपत्नहा पृथिवीसंशितोऽग्नितेजाः । पृथिवीमनु वि क्रमेहं पृथिव्यास्तं
 निर्भजामो योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः । स मा जीवीत् तं प्राणो जहातु ॥ २५ ॥
 विष्णोः क्रमोसि सपत्नहान्तरिक्षसंशितो वायुतेजाः । अन्तरिक्षमनु वि क्रमेहम-
 न्तरिक्षात् तं निर्भजामो ० । ० ॥ २६ ॥ विष्णोः क्रमोसि सपत्नहा द्यौसंशितः
 सूर्यतेजाः । दिवमनु वि क्रमेहं दिवस्तं ० । ० ॥ २७ ॥ विष्णोः क्रमोसि सपत्नहा
 दिक्संशितो मनस्तेजाः । दिशोऽनु वि क्रमेहं दिग्भ्यस्तं ० । ० ॥ २८ ॥ विष्णोः
 क्रमोसि सपत्नहाशंसंशितो वाततेजाः । आशा अनु वि क्रमेहमाशाभ्यस्तं ० । ०
 ॥ २९ ॥ विष्णोः क्रमोसि सपत्नहा ऋक्मंशितः सामतेजाः । ऋचोऽनु वि क्रमे-
 हमृग्भ्यस्तं ० । ० ॥ ३० ॥ (१५) विष्णोः क्रमोसि सपत्नहा यज्ञसंशितो ब्रह्म-
 तेजाः । यज्ञमनु वि क्रमेहं यज्ञात् तं ० । ० ॥ ३१ ॥ विष्णोः क्रमोसि सपत्नहोषधी-
 संशितः सोमतेजाः । ओषधीस्तु वि क्रमेहमोषधीभ्यस्तं ० । ० ॥ ३२ ॥ विष्णोः
 क्रमोसि सपत्नहाप्सुसंशितो वरुणतेजाः । अपोऽनु वि क्रमेहमप्यस्तं ० । ० ॥ ३३ ॥
 विष्णोः क्रमोसि सपत्नहा कृपिसंशितोऽन्नतेजाः । कृपिमनु वि क्रमेहं कृष्यास्तं
 ० । ० ॥ ३४ ॥ विष्णोः क्रमोसि सपत्नहा प्राणसंशितः पुरुषतेजाः । प्राणमनु
 वि क्रमेहं प्राणात् तं निर्भजामो योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः । स मा जीवीत् तं
 प्राणो जहातु ॥ ३५ ॥ जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमभ्यष्टां विश्वाः पृतेना अरा-
 तीः । इदमहमाप्सुष्यायणस्याप्सुष्याः पुत्रस्य वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वेष्टयामीद-
 मेनमधराञ्च पादयामि ॥ ३६ ॥ सूर्यस्यावृतमन्वा वर्ते दक्षिणामन्वावृतम् । सा
 मे द्रविणं यच्छतु सा मे ब्राह्मणवर्चमम् ॥ ३७ ॥ दिशो ज्योतिष्मतीग्भ्या-

वर्ते । ता मे द्रविणं यच्छन्तु ता मे ब्राह्मणवर्चसम् ॥ ३८ ॥ सप्तऋषीनभ्या-
वर्ते । ते मे द्रविणं यच्छन्तु ते मे ब्राह्मणवर्चसम् ॥ ३९ ॥ ब्रह्माभ्यावर्ते । तन्मे
द्रविणं यच्छन्तु तन्मे ब्राह्मणवर्चसम् ॥ ४० ॥ (१६) ब्राह्मणां अभ्यावर्ते । ते मे
द्रविणं यच्छन्तु ते मे ब्राह्मणवर्चसम् ॥ ४१ ॥ यं वयं मृगयामहे तं वधे स्तृणवा-
महे । व्यात्तं परमेष्ठिनो ब्राह्मणापीपदाम तम् ॥ ४२ ॥ वैश्वानरस्य दंष्ट्राभ्यां
हेतिस्तं समधादभि । इयं तं प्मात्वाहुतिः समिद् देवी सहीयसि ॥ ४३ ॥ राज्ञो
वरुणस्य बन्धोसि । सोऽमुमांमुष्यायणममुष्याः पुत्रमन्नं प्राणे बंधान ॥ ४४ ॥ यत्
ते अन्नं भुवस्पत आक्षियति पृथिवीमनु । तस्य नस्त्वं भुवस्पते संप्रयच्छ प्रजापते
॥ ४५ ॥ अपो दिव्या अचायिषं रसेन समपृच्छमहि । पर्यस्वानश्च आगमं तं मा
सं सृज वर्चसा ॥ ४६ ॥ सं माग्ने वर्चसा सृज सं प्रजया समायुषा । विद्युर्मै
अस्य देवा इन्द्रो विद्यात् सह ऋषिभिः ॥ ४७ ॥ यदग्ने अद्य मिथुना शपातो
यद्वाचस्तृष्टं जनयन्त रेभाः । मन्योर्मनसः शरव्याजायते या तया विध्य हृदये
यातुधानान् ॥ ४८ ॥ परां शृणीहि तपसा यातुधानान् परांश्चे रधो हरसा
शृणीहि । परार्चिषा मूरदेवां ऋणीहि परांसुतृपः शोशुचतः शृणीहि ॥ ४९ ॥
अपामस्मै वज्रं प्र हरामि चतुर्भृष्टिं शीर्षभिद्याय विद्वान् । सो अस्याङ्गानि प्र शृणातु
सर्वा तन्मे देवा अनु जानन्तु विश्वे ॥ ५० ॥ (१७)

॥ ६ ॥ अरातीयोर्भ्रातृव्यस्य दुर्हादो द्विपतः शिरः । अपि वृश्चाम्यो-
जसा ॥ १ ॥ वर्म मह्यमयं मणिः फालाज्जातः करिष्यति । पूर्णो मन्येन मार्गमद्
रसेन सह वर्चसा ॥ २ ॥ यत् त्वां शिक्कः परावधीत् तच्चा हस्तेन वास्या । आपस्तु
तस्माज्जीवलाः पुनन्तु शुचयः शुचिम् ॥ ३ ॥ हिरण्यस्रगयं मणिः श्रद्धां यज्ञं महो
दधत् । गृहे वसतु नोतिथिः ॥ ४ ॥ तस्मै घृतं सुरां मध्वन्नमन्नं क्षदामहे । स
नः पितेर्व पुत्रेभ्यः श्रेयः श्रेयश्चिकित्सतु भूयोभूयः श्वःश्वो देवेभ्यो मणि-
रेत्य ॥ ५ ॥ यमबंधनाद् बृहस्पतिर्मणिं फालं घृतश्चुतमुग्रं खदिरमोजसे ।
तमग्निः प्रत्यमुच्चत सो अस्मै दुह आड्यं भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विपतो जहि
॥ ६ ॥ यमबंधनाद् बृहस्पतिर्मणिं । तमिन्द्रः प्रत्यमुच्चतौजसे वीर्याय कम् । सो
अस्मै बलमिद् दुहे भूयोभूयः ॥ ७ ॥ यमबं० । तं सोमः प्रत्यमुच्चत महे श्रो-
त्राय चक्षसे । सो अस्मै वर्च इद् दुहे भूयो० ॥ ८ ॥ यमबं० । तं सूर्यः प्रत्यमु-
च्चत तेनेमा अजयद् दिशः । सो अस्मै भूतिमिद् दुहे भूयो० ॥ ९ ॥ यमबंधनाद्
बृहस्पतिर्मणिं फालं घृतश्चुतमुग्रं खदिरमोजसे । तं विश्वेन्द्रमा मणिमसुराणां

पुरोजयद् दानवानां हिरण्ययीः । सो अस्मै श्रियमिद् दुहे भूयो० ॥ १० ॥ (१८)
 यमबध्नाद् बृहस्पतिर्वाताय मणिमाशवे । सो अस्मै वाजिनं दुहे भूयो० ॥ ११ ॥
 यमब० । तेनेमां मणिना कृषिमश्विनावभि रक्षतः । स भिषग्भ्यां महौ दुहे भूयो०
 ॥ १२ ॥ यमब० । तं बिभ्रत् सविता मणिं तेनेदमजयत् स्वः । सो अस्मै
 सुनृतां दुहे भूयो० ॥ १३ ॥ यमब० । तमापो बिभ्रतीर्मणिं सदा धावन्त्यक्षिताः
 सं आभ्योमृतमिद् दुहे भूयो० ॥ १४ ॥ यमब० । तं राजा वरुणो मणिं प्रत्य-
 मुञ्चत शंभुवम् । सो अस्मै सत्यमिद् दुहे भूयो० ॥ १५ ॥ यमब० । तं देवा बिभ्रतो
 मणिं सर्वील्लोकान् युधार्जयन् । स एभ्यो जितिमिद् दुहे भूयो० ॥ १६ ॥
 यमबध्नाद् बृहस्पतिर्वाताय मणिमाशवे । तमिमं देवतां मणिं प्रत्यमुञ्चन्त शंभु-
 वम् । स आभ्यो विश्वमिद् दुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विषतो जहि ॥ १७ ॥
 ऋतवस्तमबध्नतार्तवास्तमबध्नत । संवत्सरस्तं वद्धा सर्वं भूतं वि रक्षति ॥ १८ ॥
 अन्तर्देशा अबध्नत प्रदिशस्तमबध्नत । प्रजापतिसृष्टो मणिर्द्विषतो मेधरां अकः
 ॥ १९ ॥ अथर्वाणो अबध्नताथर्वणा अबध्नत । तैर्मेदिनो अङ्गिरसो दस्यूनां
 विभिदुः पुरस्तेन त्वं द्विषतो जहि ॥ २० ॥ (१९) तं धाता प्रत्यमुञ्चत स भूतं
 व्यकल्पयत् । तेन त्वं द्विषतो जहि ॥ २१ ॥ यमबध्नाद् बृहस्पतिर्देवेभ्यो असुर-
 क्षितिम् । स मायं मणिरागमद् रसेन सह वर्चसा ॥ २२ ॥ यमब० । स मायं
 मणिरागमत् सह गोभिरज्राविभिरन्नेन प्रजया सह ॥ २३ ॥ यमब० । स मायं
 मणिरागमत् सह वीहिण्वाभ्यां महसा भूत्या सह ॥ २४ ॥ यमब० । स मायं
 मणिरागमन्मधोर्धृतस्य धारया कीलालेन मणिः सह ॥ २५ ॥ यमब० । स मायं
 मणिरागमदूर्जया पर्यसा सह द्रविणेन श्रिया सह ॥ २६ ॥ यमब० । स मायं
 मणिरागमत् तेजसा त्विष्या सह यशसा कीर्त्या सह ॥ २७ ॥ यमबध्नाद् बृह-
 स्पतिर्देवेभ्यो असुरक्षितिम् । स मायं मणिरागमत् सर्वाभिर्भूतिभिः सह ॥ २८ ॥
 तमिमं देवतां मणिं मह्यं ददतु पुष्टये । अभिभुं क्षत्रवर्धनं सपत्नदम्भनं मणिम्
 ॥ २९ ॥ ब्रह्मणा तेजसा सह प्रति मुञ्चामि मे शिवम् । असपत्नः सपत्नहा
 सपत्नान् मेधरां अकः ॥ ३० ॥ (२०) उत्तरं द्विषतो यामयं मणिः कृणोतु
 देवजाः । यस्य लोका इमे त्रयः पयो दुग्धमुपासते । स मायमधि रोहतु मणिः
 श्रेष्ठ्याय मूर्धतः ॥ ३१ ॥ यं देवाः पितरो मनुष्या उपजीवन्ति सर्वदा । स माय-
 मधि रोहतु मणिः श्रेष्ठ्याय मूर्धतः ॥ ३२ ॥ यथा बीजमुर्वरायां कृष्टे फालेन
 रोहति । एवा मयि प्रजा पशवोन्नमन्नं वि रोहतु ॥ ३३ ॥ यस्मै त्वा यज्ञवर्धन

मणे प्रत्यष्टे च शिवम् । तं त्वं शतदक्षिण मणे श्रैष्ठ्याय जिन्वतात् ॥ ३४ ॥
एतमिधं समाहितं जुषाणो अग्ने प्रति हर्य होमैः । तस्मिन् विदेम सुमतिं स्वस्ति
प्रजां चक्षुः पशून्समिद्धे जातवेदसि ब्रह्मणा ॥ ३५ ॥ (२१)

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥

॥ ७ ॥ कस्मिन्नङ्गे तपो अस्याधि तिष्ठति कस्मिन्नङ्गे ऋतमस्याध्याहितम् ।
क्व व्रतं क्व श्रद्धास्यं तिष्ठति कस्मिन्नङ्गे सत्यमस्य प्रतिष्ठितम् ॥ १ ॥ कस्माद-
ङ्गाद् दीप्यते अग्निरस्य कस्मादङ्गात् पवते मातरिश्वा । कस्मादङ्गाद् वि मिमीतेधि
चन्द्रमा मह स्कम्भस्य मिमानो अङ्गम् ॥ २ ॥ कस्मिन्नङ्गे तिष्ठति भूमिरस्य क-
स्मिन्नङ्गे तिष्ठत्यन्तरिक्षम् । कस्मिन्नङ्गे तिष्ठत्याहिता द्यौः कस्मिन्नङ्गे तिष्ठत्युत्तरं
दिवः ॥ ३ ॥ क्व प्रेप्सन् दीप्यत ऊर्ध्वो अग्निः क्व प्रेप्सन् पवते मातरिश्वा ।
यत्र प्रेप्सन्तीरभियन्त्यावृतः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥ ४ ॥ क्वार्धमासाः क्व
यन्ति मासाः संवत्सरेण मह संविदानाः । यत्र यन्त्यृतवो यत्रार्तवाः स्कम्भं तं
॥ ५ ॥ क्व प्रेप्सन्ती युवती विरूपे अहोरात्रे द्रवतः संविदाने । यत्र प्रेप्सन्तीर-
भियन्त्यापः स्कम्भं तं ॥ ६ ॥ यस्मिन्स्तब्ध्वा प्रजापतिर्लोकान्सर्वान् अधा-
रयत् । स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥ ७ ॥ यत् परममवमं यच्च मध्यमं
प्रजापतिः समुजे विश्वरूपम् । कियता स्कम्भः प्र विवेश तत्र यन्न प्राविशत्
कियत् तद् बभूव ॥ ८ ॥ कियता स्कम्भः प्र विवेश भूतं कियद् भविष्यदन्वाशये-
स्य । एकं यदङ्गमकृणोत् सहस्रधा कियता स्कम्भः प्र विवेश तत्र ॥ ९ ॥
यत्र लोकांश्च कोशांश्चापो ब्रह्म जना विदुः । असंख्यं यत्र सच्चान्त स्कम्भं तं
ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥ १० ॥ (२२) यत्र तपः पराक्रम्य व्रतं धारयत्युत्त-
रम् । ऋतं च यत्र श्रद्धा चापो ब्रह्म समाहिताः स्कम्भं तं ॥ ११ ॥ यस्मिन्
भूमिरन्तरिक्षं द्यौर्यस्मिन्नध्याहिता । यत्राग्निश्चन्द्रमाः सूर्यो वातस्तिष्ठन्त्यापिताः
स्कम्भं तं ॥ १२ ॥ यस्य त्रयस्त्रिंशद् देवा अङ्गे सर्वे समाहिताः स्कम्भं तं
॥ १३ ॥ यत्र ऋषयः प्रथमजा ऋचः साम यजुर्मही । एकर्षिर्यस्मिन्नापितः
स्कम्भं तं ॥ १४ ॥ यत्रामृतं च मृत्युश्च पुरुषेधि समाहिते । समुद्रो यस्य नाड्यः-
पुरुषेधि समाहिताः स्कम्भं तं ॥ १५ ॥ यस्य चतस्रः प्रदिशो नाड्यस्ति-
ष्ठन्ति प्रथमाः । यज्ञो यत्र पराक्रान्तः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥ १६ ॥
ये पुरुषे ब्रह्म विदुस्ते विदुः परमेष्ठिनम् । यो वेद परमेष्ठिनं यश्च वेदं प्रजापतिम् ।
ज्येष्ठं ये ब्राह्मणं विदुस्ते स्कम्भमनुसंविदुः ॥ १७ ॥ यस्य शिरो वैश्वानरश्च-

क्षुरङ्गिरसोभवन् । अङ्गानि यस्य यातवः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥ १८ ॥
 यस्य ब्रह्म मुखमाहुर्जिह्वा मधुकशामुत । विराजमूधो यस्याहुः स्कम्भं तं ॥ १९ ॥
 यस्मादृचो अपातञ्जन् यजुर्यस्मादपाकषन् । सामानि यस्य लोमान्यथर्वाङ्गिरसो
 मुखं स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥ २० ॥ (२३) अमच्छाखां प्रति-
 ष्ठन्तीं परममिव जनां विदुः । उतो सन्मन्यन्तेवरे ये ते शाखामुपासते ॥ २१ ॥
 यत्रादित्याश्च रुद्राश्च वसवश्च समाहिताः । भूतं च यत्र भव्यं च सर्वे लोकाः
 प्रतिष्ठिताः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥ २२ ॥ यस्य त्रयस्त्रिंशद् देवा
 निधिं रक्षन्ति सर्वदा । निधिं तमद्य को वेद यं देवा अभिरक्षन्ति ॥ २३ ॥ यत्र
 देवा ब्रह्मविदो ब्रह्म ज्येष्ठमुपासते । यो वै तान् विद्यात् प्रत्यक्षं स ब्रह्मा वेदिता
 स्यात् ॥ २४ ॥ बृहन्तो नाम ते देवा ये सतः परिं जज्ञिरे । एकं तदङ्गं स्कम्भस्या-
 सदाहुः परो जनाः ॥ २५ ॥ यत्र स्कम्भः प्रजनयन् पुराणं व्यवर्तयत् । एकं
 तदङ्गं स्कम्भस्य पुराणमनुसंविदुः ॥ २६ ॥ यस्य त्रयस्त्रिंशद् देवा अङ्गे गात्रा
 विभेजिरे । तान् वै त्रयस्त्रिंशद्देवानेकं ब्रह्मविदो विदुः ॥ २७ ॥ हिरण्यगर्भं
 परममनत्युद्यं जनां विदुः । स्कम्भस्तदग्रे प्रार्सिञ्छद्विरण्यं लोके अन्तरा ॥ २८ ॥
 स्कम्भे लोकाः स्कम्भे तपः स्कम्भे ध्यूतमाहितम् । स्कम्भं त्वा वेद प्रन्यक्षामिन्द्रे-
 र्ममै समाहितम् ॥ २९ ॥ इन्द्रं लोका इन्द्रे तप इन्द्रे ध्यूतमाहितम् । इन्द्रं त्वा वेद
 प्रत्यक्षं स्कम्भे र्ममै प्रतिष्ठितम् ॥ ३० ॥ (२४) नाम नाम्ना जोहवीति पुरा
 सूर्यात् पुरोपसः । यदजः प्रथमं सैवभूव स इ तत् स्वराज्यमियाय यस्मान्नान्यत्
 परमस्ति भूतम् ॥ ३१ ॥ यस्य भूमिः प्रमान्तरिक्षमुतोदरम् । दिवं यश्चक्र मूर्धानं
 तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः ॥ ३२ ॥ यस्य सूर्यश्चक्षुश्चन्द्रमारश्च पुनर्णवः ।
 अग्निं यश्चक्र आस्यं तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः ॥ ३३ ॥ यस्य वातः प्राणा-
 णानौ चक्षुरङ्गिरसोभवन् । दिशो यश्चक्रे प्रज्ञानी तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः
 ॥ ३४ ॥ स्कम्भो दाधार द्यावापृथिवी उभे इमे स्कम्भो दाधारोर्वन्तरिक्षम् ।
 स्कम्भो दाधार प्रदिशः पटुर्वीः स्कम्भ इदं विश्वं भुवनमा विवेश ॥ ३५ ॥ यः
 श्रमात् तपसो जातो लोकान्तस्त्वान्तसमानशे । सोमं यश्चक्रे केवलं तस्मै ज्येष्ठाय
 ब्रह्मणे नमः ॥ ३६ ॥ कथं वातो नेलेयति कथं न रमते मनः । किमापः सत्यं प्रेषन्तीर्ने
 लेयन्ति कदा चन ॥ ३७ ॥ महद् यत्नं भुवनस्य मध्ये तपमि क्रान्तं सलिलस्य पृष्ठे
 तस्मिन् छयन्ते य उ के च देवा वृक्षस्य स्कन्धः परित इव शाखाः ॥ ३८ ॥
 यस्मै हस्ताभ्यां पादाभ्यां वाचा श्रोत्रेण चक्षुषा । यस्मै देवाः सदा बलिं प्रयच्छ-
 न्ति विमितेर्मितं स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥ ३९ ॥ अप तस्य हतं तमां

ध्यावृत्ताः स प्राप्सन्ता । सर्वाणि तस्मिन् ज्योतीषि यानि त्रीणि प्रजापतौ ॥४०॥
 यो वेतुषं हिरेण्ययं तिष्ठन्तं सलिलं वेद । स वै गुह्यः प्रजापतिः ॥४१॥ तन्त्रमेकं
 युवती विरूपे अभ्याक्रामं वयतः परमयूखम् । ग्रान्या तन्तुस्तिरते धत्ते अन्या
 नापं वृज्जाते न गमातो अन्तम् ॥ ४२ ॥ तयोरहं परिदृत्यन्त्योरिव न वि जा-
 नाभि यतरा परस्तात् । पुमानेनद् वयत्युदृग्णन्ति पुमानेनद् वि जभागाधि नाकै
 ॥ ४३ ॥ इमे मयूखा उर्प तस्तभुर्दिवं सामानि चकुस्तसराणि वातवे ॥ ४४ ॥

(२५)

॥ ८ ॥ यो भूतं च भव्यं च सर्वं यथाधितिष्ठति । स्वर्गस्य च केवलं
 तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः ॥ १ ॥ स्वर्गमेवेति विष्टमिहे द्यौश्च भूमिश्च तिष्ठतः ।
 रुक्म इदं सर्वमात्मन्वद यत् प्राणन्निमिषच्च यत् ॥ २ ॥ तिस्रो ह प्रजा अत्या-
 यमायन् न्यान्या अकस्मिन्नो विशन्त । वृहन् ह तस्थौ रजसा विमानो हरितो ह-
 रिणीरा विवेश ॥ ३ ॥ द्वादश प्रथमश्चक्रमेकं त्रीणि नभ्यानि क उ तच्चिकेत ।
 तत्राहतास्त्रीणि शतानि शङ्खवः पटिशच स्त्रीला अविचाचला ये ॥ ४ ॥ इदं
 सवितुर्वि जानीहि पद् यमा एकं एकजः । तस्मिन् हापित्वमिच्छन्ते य एषामेकं
 एकजः ॥५॥ आविः सन्निहितं गुहा जरन्नामं सहत् पदम् । तेषां त्रिणापितमेजत्
 शणत् प्रतिष्ठितम् ॥ ६ ॥ एकचक्रं वर्तते एकनेमि सहस्राक्षरं प्र पुरो नि पश्चा ।
 अर्धेन विश्वं भुवनं जजान यदस्यार्धं कतं तद् बभूव ॥७॥ पञ्चवाही बह्वत्यग्रमपां
 प्रष्टयो युक्ता अनुसंवदन्ति । अयातमस्य ददृशे न यातं परं नेदीयोवरं दवीयः
 ॥ ८ ॥ तिर्यग्विलश्मस ऊर्ध्वबुध्नस्तस्मिन् यशो निहितं विश्वरूपम् । तदासत्
 ऋषयः सप्त साकं ये अस्य गोपा महतो बभूवुः ॥ ९ ॥ या पुरस्ताद् युज्यते या
 च पश्चाद् या विश्वतो युज्यते या च सर्वतः । यया यज्ञः प्राङ् तायते तां त्वा
 पृच्छामि कतमा सर्चाम् ॥ १० ॥ (२६) यदेजति पतति यच्च तिष्ठति प्राण-
 दप्राणन्निमिषच्च यद् भुवत् । तद् दाधार पृथिवीं विश्वरूपं तत् संभूय भवत्येक-
 मेव ॥ ११ ॥ अनन्तं विततं पुरुत्रानन्तभन्तवच्चा समन्ते । नाकपालश्चरति विचि-
 न्वन् विद्वान् भूतमुत भव्यमस्य ॥ १२ ॥ प्रजापतिश्चरति गर्भे अन्तरदृश्यमानो
 बहुधा वि जायते । अर्धेन विश्वं भुवनं जजान यदस्यार्धं कतमः स केतुः ॥१३॥
 ऊर्ध्वं भरन्तमुदकं कुम्भेनैवोदहार्यम् । पश्यन्ति सर्वे चक्षुषा न सर्वे मनसा विदुः
 ॥ १४ ॥ दूरं पूर्णेन वसति दूर ऊनेन हीयते । महद् यत्नं भुवनस्य मध्ये तस्मै
 बलिं राष्ट्रभृतो भरन्ति ॥ १५ ॥ यतः सूर्य उदेत्यस्तं यत्र घ गच्छति । तदेव

मन्येहं ज्येष्ठं तदु नात्येति किं चन ॥ १६ ॥ ये अर्वाङ् मध्ये उत वा पुगणं वेदं
विद्वांसमभितो वदन्ति । आदित्यमेव ते परि वदन्ति सर्वे अग्निं द्वितीयं त्रिवृतं
च हंसम् ॥ १७ ॥ सहस्राह्वयं वियतावस्य पत्नौ हरेर्हंसस्य पततः स्वर्गम् ।
स देवान्सर्वानुरस्युपदद्यं संपश्यन् याति भुवनानि विश्वा ॥ १८ ॥ सत्येनोर्ध्व-
स्तपति ब्रह्मणावाङ् वि पश्यति । प्राणेन तिर्यङ् प्राणाति यस्मिन् ज्येष्ठमर्थं श्रितम्
॥ १९ ॥ यो वै ते विद्याहरणी याम्यां निर्मथ्यते वसु । स विद्वान् ज्येष्ठं मन्येत
स विद्याद् ब्राह्मणं महत् ॥ २० ॥ (२७) अपादग्रे समभवम् सो अग्रे स्वरा-
भरत् । चतष्पाद् भूत्वा भोग्यः सर्वमादत्त भोजनम् ॥ २१ ॥ भाग्यो भवदथो
अन्नमदद् बहु । यो देवमुत्तगावन्तमुपामाते सनातनम् ॥ २२ ॥ सनातनमेनमाहु-
रुताद्य स्यात् पुनर्णवः । अहोरात्रे प्र जायेते अन्यो अन्यस्य रूपयोः ॥ २३ ॥
शतं सहस्रमयुतं न्यर्धदममख्येयं स्वमस्मिन् निविष्टम् । तदस्य घनन्त्यभिपश्यत
एव तस्माद् देवो रोचत एष एतत् ॥ २४ ॥ बालादेकमणीत्यस्कमुतैकं नैव दृश्यते ।
ततः परिष्वजीयसी देवता सा मम प्रिया । ॥ २५ ॥ इयं कल्याण्यजरा मर्त्य-
स्यामृता गृहे । यस्मै कृता शये स यश्चकार जजार सः ॥ २६ ॥ त्वं स्त्री त्वं
पुमानसि त्वं कुमार उत वा कुमारी । त्वं जीर्णो दण्डेन वञ्चसि त्वं जातो भ-
वसि विश्वतोमुखः ॥ २७ ॥ उत्तपां पितोत वा पुत्र एषामुत्तपां ज्येष्ठ उत वा
कलिष्ठः । एको ह देवो मनसि प्रविष्टः प्रथमो जातः स उ गर्भे अन्तः ॥ २८ ॥
पूर्णान् पूर्णमुदचति पूर्णं पूर्णेन सिच्यते । उतो तदद्य विद्याम् यतस्तत् परिषि-
ध्यते ॥ २९ ॥ एषा सनन्ती सनमेव जातेषा पुगणी परि सर्वं बभूव । मही
देव्युपसां विभाती सैकैकैकेन मिपता वि चष्टे ॥ ३० ॥ (२८) अविर्वै नाम
देवतर्तेनास्ते परीवृता । तस्यां रूपेणमे वृत्ता हरिता हरितस्रजः ॥ ३१ ॥ अन्ति
गन्तं न जहान्यन्ति सन्तं न पश्यति । देवस्य पश्य वाच्यं न ममार न जीर्यति
॥ ३२ ॥ अपूर्वेणेषिता वाचस्ता वदन्ति यथायथम् । वदन्तीयत्र गच्छन्ति तदा-
ब्रह्मणं महत् ॥ ३३ ॥ यत्र देवाश्च सनुष्याश्चारा नाभाविव श्रिताः । अपां
वा पुष्पं पृच्छामि यत्र तन्मायया दितम् ॥ ३४ ॥ येभिर्वाते इषितः प्रवाति
। ददन्ते पञ्च दिशः सध्रीचीः । य आहुतिमृत्युमन्यन्त देवा अपां नेतारः कतमे
। आसन् ॥ ३५ ॥ इमामेषां पृथिवीं वस्त एकोन्तरिक्षं पर्येको बभूव ।
देवमेषां ददते यो विधत्ता विश्वा आशाः प्रति रत्नन्येकं ॥ ३६ ॥ यो विद्यात्
त्वं विततं यस्मिन्नोताः प्रजा इमाः । स्रवं स्रवस्य यो विद्यात् स विद्याद्

ब्राह्मणं महत् ॥ ३७ ॥ वेदाहं सूत्रं विततं यस्मिन्नोताः प्रजा इमाः । सूत्रं सूत्र-
स्याहं वेदाथो यद् ब्राह्मणं महत् ॥ ३८ ॥ यदन्तरा द्यावापृथिवी अग्निरैत
प्रदहन् विश्वदाव्यः । यत्रातिष्ठन्नेकपत्नीः परस्तात् केवासीन्मातरिश्वा तदानीम्
॥ ३९ ॥ अप्सासीन्मातरिश्वा प्रविष्टः प्रविष्टा देवाः सलिलान्यासन् । बृहन्
ईतस्थौ रजसो विमानः पर्वमानो हरित आ विवेश ॥ ४० ॥ उत्तरेणेव गायत्री-
ममृतेधि वि चक्रमे । साम्ना ये सामं संविदुरजस्तद् ददशे क ॥ ४१ ॥ निवेशनः
संगमनो वसूनां देव इव सविता सत्यधर्मा । इन्द्रो न तस्थौ समरे धनानाम्
॥ ४२ ॥ पुण्डरीकं नवद्वारं त्रिभिर्गुणेभिर्गवृतम् । तस्मिन् यद् यक्षमात्मन्वत्
तद् वै ब्रह्मविदो विदुः ॥ ४३ ॥ अकामो धीरो अमृतः स्वयंभू रसेन तृप्तो न कुत-
श्चनोनः । तमेव विद्वान् न विभाय मृत्योरात्मानं धीरमजरं युवानम् ॥ ४४ ॥ (२६)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥

॥ ६ ॥ अघ्रायतामपि नह्या मुखानि सपत्नेषु वज्रमर्पयेतम् । इन्द्रेण दत्ता
प्रथमा शतौदना आतृव्यधनी यजमानस्य गातुः ॥ १ ॥ वेदिष्ठे चर्म भवतु बर्हि-
लोमानि यानि ते । एषा त्वा रशनाग्रभीद् ग्रावा त्वैपोधि नृत्यतु ॥ २ ॥ बा-
लास्ते प्रोक्षणीः सन्तु जिह्वा सं मर्षिष्यन्ते । शुद्धा त्वं यज्ञिया भुत्वा दिवं प्रेहि
शतौदने ॥ ३ ॥ यः शतौदनां पचति कामप्रेण स कल्पते । प्रीता ह्यम्यत्विजः
सर्वे यन्ति यथायथम् ॥ ४ ॥ स स्वर्गमा गेहति यत्रादस्त्रिदिवं दिवः । अपूप-
नाभि कृत्वा यो ददाति शतौदनाम् ॥ ५ ॥ स ताल्लोकान्समाप्नोति ये दिव्या
ये च पार्थिवाः । हिंण्यज्योतिषं कृत्वा यो ददाति शतौदनाम् ॥ ६ ॥ ये ते
देवि शमितारः पक्कारो ये च ते जनाः । ते त्वा सर्वे गोप्स्यन्ति मैभ्यो भैषीः
शतौदने ॥ ७ ॥ वमवस्त्वा दक्षिणत उत्तरान्मरुतस्त्वा । आदित्याः पश्चाद्
गोप्स्यन्ति साग्निष्टोममतिं द्रव ॥ ८ ॥ देवाः पितरो मनुष्या गन्धर्वाप्सरसश्च
ये । ते त्वा सर्वे गोप्स्यन्ति सार्तिरात्रमतिं द्रव ॥ ९ ॥ अन्तरिक्षं दिवं भूमिमा-
दित्यान् मरुतो दिशः । लोकान्स सर्वाणाप्नोति यो ददाति शतौदनाम् ॥ १० ॥
(३०) घृतं प्रोक्षन्तीं सुमगां देवीं देवान् गमिष्यति । पक्कारमघ्न्ये मा हिंसी-
द्विवं प्रेहि शतौदने ॥ ११ ॥ ये देवा दिविषदो अन्तरिक्षसदश्च ये ये चेमे भूम्या-
माधि । तेभ्यस्त्वं धुच्च सवदा क्षीरं सर्पिरथो मधु ॥ १२ ॥ यत् ते शिरो यत् ते मुखं
यौ कणौ ये च ते हनू । आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधु ॥ १३ ॥ यौ त

ओष्ठौ ये नासिके ये शृङ्गे ये च तेक्षिणी । आमिक्षां० ॥ १४ ॥ यत् ते क्लोमा
यद्दृढं पुरीतत् सहकण्ठिका । आमिक्षां० ॥ १५ ॥ यत् ते यकुद ये मतस्ने
यदान्त्रं याश्च ते गुदाः । आमिक्षां० ॥ १६ ॥ यस्तं प्लाशिर्यो वनिष्टुर्यो कुक्षी
यश्च चर्म ते । आमिक्षां० ॥ १७ ॥ यत् ते मज्जा यदस्थि यन्मांसं यश्च लोहितम् ।
आमिक्षां० ॥ १८ ॥ यौ ते बाहू ये दोषणी यावंसौ या च ते ककुत् । आ-
मिक्षां० ॥ १९ ॥ यास्तं ग्रीवा ये स्कन्धा याः पृष्टीर्याश्च पर्शवः । आमिक्षां०
॥ २० ॥ (३१) यौ ते ऊरू अष्टीवन्तौ ये श्रोणी या च ते भ्रसत् । आमिक्षां०
॥ २१ ॥ यत् ते पुच्छं ये ते बाला यदूधो ये च ते स्तनाः । आमिक्षां० ॥ २२ ॥
यास्ते जङ्घा याः कुष्ठिका ऋच्छरा ये च ते शफाः । आमिक्षां० ॥ २३ ॥ यत् ते
चर्म शतौदने यानि लोमान्यधन्ये । आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधु ॥ २४ ॥
क्रोडौ ते स्तां पुरोडाशावाज्येनाभिधारितौ । तौ पक्षौ देवि कृत्वा सा पक्कारं
दिवं वह ॥ २५ ॥ उलूखले मुसले यश्च चर्मणि यो वा शूर्पे तण्डुलः कर्णः ।
यं वा वातो मातरिश्वा पर्वमानो ममाथाग्निष्टद्रोता सुहुतं कृणांतु ॥ २६ ॥
अपो देवीर्मधुमतीर्धृतश्चुतो ब्रह्मणां हस्तेषु प्रपृथक् सादयामि । यत्काम इदमभि-
षिञ्चामि वोहं तन्मे सर्वं संपद्यतां वयं स्याम पतयो रयीणाम् ॥ २७ ॥ (३२)

॥ १० ॥ नमस्ते जायमानायै जाताया उत ते नमः । बालेभ्यः शफेभ्यो
रूपायाधन्ये ते नमः ॥ १ ॥ यो विद्यात् सप्त प्रवतः सप्त विद्यात् परावतः । शिरो
यज्ञस्य यो विद्यात् स वशां प्रति गृह्णीयात् ॥ २ ॥ वेदाहं सप्त प्रवतः सप्त वेद परा-
वतः । शिरो यज्ञस्याहं वेद सोमं चास्यां विचक्षणम् ॥ ३ ॥ यया द्यौर्यया पृथिवी
ययापो गुप्तिता इमाः । वशां सहस्रधारां ब्रह्मणान्छावदामसि ॥ ४ ॥ शतं कंसाः शतं
दोग्धारः शतं गोप्सारो अधि पृष्ठे अस्याः । ये देवास्तस्यां प्राणन्ति ते वशां त्रिदुरेकधा
॥ ५ ॥ यज्ञपदीराक्षीरा स्वधाप्राणा महीलुका । वशा पर्जन्यपत्नी देवा अप्येति ब्रह्म-
णा ॥ ६ ॥ अनु त्वाग्निः प्राविशदनु सोमो वशे त्वा । ऊर्ध्वस्ते भद्रे पर्जन्यो
विद्युतस्तु स्तना वशे ॥ ७ ॥ अपस्त्वं धुक्ते प्रथमा उर्वरा अपरा वशे । तृतीयं
राष्ट्रं धुक्तेन क्षीरं वशे त्वम् ॥ ८ ॥ यदादित्यैर्हृयमानोपातिष्ठ ऋतावरि । इन्द्रः
सहस्रं पात्रान्त्सामं त्वापाययद् वशे ॥ ९ ॥ यदनूचीन्द्रमैरात् त्वं ऋषभो-
ह्वयत् । तस्मात् ते वृत्रहा पर्यः क्षीरं कुड्रोहरद् वशे ॥ १० ॥ (३३) यत् ते
कुड्रो धनपतिरा क्षीरमहर्द् वशे । इदं तदद्य नाकस्त्रिषु पात्रेषु रक्षति ॥ ११ ॥
त्रिषु पात्रेषु तं सोममा देव्यहरद् वशा । अथर्वया यत्र दीक्षितो बर्हिष्यास्तं हिर-

एयये ॥ १२ ॥ सं हि सोमेनागतं समु सर्वेण पद्वता । वशा समुद्रमध्यं द्वाद् ग-
 न्धर्वैः कालिभिः सह ॥ १३ ॥ सं हि वातेनागतं समु सर्वैः पतत्रिभिः । वशा
 समुद्रे प्रानृत्य दृचः सामानि विभ्रती ॥ १४ ॥ सं हि सूर्येणागतं समु सर्वेण
 चक्षुषा । वशा समुद्रमत्यख्यद् भद्रा ज्योतीषि विभ्रती ॥ १५ ॥ अमीवृता हि-
 रण्येन यदतिष्ठ ऋतावरि । अश्वः समुद्रो भुत्वा ध्यस्कन्दद् वशे त्वा ॥ १६ ॥
 तद् भद्राः समगच्छन्त वशा देष्टव्यो स्वधा । अथर्वा यत्र दीक्षितो बर्हिष्यास्तं
 हिरण्यये ॥ १७ ॥ वशा माता राजन्यस्य वशा माता स्वधे तव । वशायां यज्ञ
 आयुधं ततश्चित्तमजायत ॥ १८ ॥ ऊर्ध्वो विन्दुरुदचरद् ब्रह्मणः ककुदादधि ।
 ततस्त्वं जज्ञिषे वशे ततो होताजायत ॥ १९ ॥ आसन्स्ते गाथा अभवन्नुष्णिहा-
 भ्यो बलं वशे । पाजस्याजज्ञे यज्ञ स्तनेभ्यो रश्मयस्तव ॥ २० ॥ (३४) ई-
 र्माभ्यामयनं जातं सविथभ्यां च वशे तव । आन्नेभ्यो जज्ञिरे अत्रा उदरादधि
 वीरुधः ॥ २१ ॥ यदुदरं वरुणस्यानुप्राविशथा वशे । ततस्त्वा ब्रह्मोदह्यत् स
 हि नेत्रमवेत् तव ॥ २२ ॥ सर्वे गर्भादवेपन्त जायमानादसुखः । समुद्र हि ता-
 माहुर्वशांति ब्रह्मभिः कलुषः स ह्यस्या बन्धुः ॥ २३ ॥ युधः एकः सं सृजति यो
 अस्या एक इद् वशी । तरांसि यज्ञा अभवन् तरसां चक्षुरभवद् वशा ॥ २४ ॥ वशा
 यज्ञं प्रत्यगृह्णाद् वशा सूर्यमधारयत् । वशा यामन्तरविशदोदनो ब्रह्मणा सह ॥ २५ ॥
 वशामेवामृतमाहुर्वशां मृत्युमुपासते । वशेदं सर्वमभवद् देवा मनुष्याः असुराः
 पितर ऋषयः ॥ २६ ॥ य एवं विद्यात् स वशां प्रति गृह्णीयात् । तथा हि यज्ञः
 सर्वपाद् दुहे दात्रेनपस्फुरन् ॥ २७ ॥ तिस्रो जिह्वा वरुणस्यान्तर्दीधत्यासनि ।
 तासां या मध्ये राजति सा वशा दुष्प्रतिग्रहा ॥ २८ ॥ चतुर्धा रेतो अभवद् व-
 शायाः । आपस्तुरीयममृतं तुरीयं यज्ञस्तुरीयं पशवस्तुरीयम् ॥ २९ ॥ वशा
 द्यौर्वशा पृथिवी वशा विष्णुः प्रजापतिः । वशायां दुग्धमपिबन्तसाध्या वसवश्च
 ये ॥ ३० ॥ वशायां दुग्धं पीत्वा साध्या वसवश्च ये । ते वै ब्रह्मस्य विष्टपि पयो
 अभ्या उपासते ॥ ३१ ॥ सोममेनामेकं दुहे घृतमेक उपासते । य एवं विदुषे वशां
 ददुस्ते गतास्त्रिदिवं दिवः ॥ ३२ ॥ ब्राह्मणेभ्यो वशां दत्त्वा सर्वाल्लोकान्त-
 मश्नुते । ऋतं ह्यस्यामार्पितमपि ब्रह्माथो तपः ॥ ३३ ॥ वशां देवा उप जीवन्ति
 वशां मनुष्या उत । वशेदं सर्वमभवद् यावत् सूर्यो विपश्यति ॥ ३४ ॥ (३५)

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥

॥ दशमं काण्डं समाप्तम् ॥

अथैकादशं काण्डम् ॥

॥ १ ॥ अग्ने जायस्वादितिर्नाथितेयं ब्रह्मौदनं पंचति पुत्रकामा । सप्तऋ-
 पयो भूतकृतस्ते त्वा मन्थन्तु प्रजया सहेह ॥ १ ॥ कृणुत धूमं वृषणः सखायो-
 द्रोधाविता वाचमच्छ । अयमाग्निः पृतनापाद् सुवीरो येन देवा असंहन्त दस्यून्
 ॥ २ ॥ अग्नेर्जनिष्ठा महते वीर्याय ब्रह्मौदनाय पक्त्वे जातवेदः । सप्तऋपयो
 भूतकृतस्ते त्वाजीजनक्षस्य रयिं सर्ववीरं नि यच्छ ॥ ३ ॥ समिद्धो अग्ने समि-
 धा समिध्यस्व विद्वान् देवान् यज्ञियाँ एह वक्तः । तेभ्यो हविः श्रपयं जातवेद
 उत्तमं नाकमधि रोहयेमम् ॥ ४ ॥ त्रेधा भागो निहितो यः पुरा वो देवानां
 पितॄणां मर्त्यानाम् । अंशान् जानीध्वं वि भजामि तान् वो यो देवानां स इमां
 पारयाति ॥ ५ ॥ अग्ने सहस्वानभिभूरभीदमि नीचो न्युब्ज द्विपतः सपत्नान् ।
 इयं मात्रा मीयमाना मिता च सजातास्ते वलिहतः कृणोतु ॥ ६ ॥ साकं स-
 जातैः पर्यसा सहैध्युर्दुब्जैनां महते वीर्याय । ऊर्ध्वो नाकम्याधि रोह विष्टपं स्वर्गो
 लोक इति यं वदन्ति ॥ ७ ॥ इयं मही प्रति गृह्णातु चर्म पृथिवी देवी सुमनस्यमाना ।
 अथ गच्छेम सुकृतस्य लोकम् ॥ ८ ॥ एतो ग्रावाणौ सयुजा युङ्गिध चर्मणि
 निर्भिन्ध्यंशून् यजमानाय साधु । अवधन्ती नि जहि य इमां पृतन्यव ऊर्ध्वं प्रजामुद्धर
 न्त्युदह ॥ ९ ॥ गृहाण ग्रावाणौ सकृता वीर हस्त आ ते देवा यज्ञिया यज्ञम-
 गुः । त्रयो वरा यत्तमास्त्वं वृणीषे तास्ते समृद्धीरिह राधयामि ॥ १० ॥ (१)
 इयं ते धीतिरिदमु ते जनित्रं गृह्णातु त्वामदितिः शरपुत्रा । परा पुनीहि य इमां
 पृतन्यवोस्यै रयिं सर्ववीरं नि यच्छ ॥ ११ ॥ उपश्वसे द्रुवये सीदता युयं वि
 विच्यध्वं यज्ञियामस्तुपैः । श्रिया संमानानति सर्वान्तस्यामाधस्पदं द्विपतस्पादयामि
 ॥ १२ ॥ परेहि नारि पुनरेहि निप्रमपां त्वा गोष्ठोध्यरुक्षद् भराय । तासां गृ-
 ह्णीताद् यतमा यज्ञिया असन् विभाज्य धीरीतरा जहीतात् ॥ १३ ॥ एमा अगु-
 योपितः शुम्भमाना उत्तिष्ठ नारि त्वसे रभस्व । सुपत्नी पत्या प्रजया प्रजावत्या
 त्वागन् यज्ञः प्रति कुम्भं गृभाय ॥ १४ ॥ ऊर्जो भागो निहितो यः पुरा व ऋषिप्रशि-
 ष्ठाप आ भरैताः । अयं यज्ञो गातुविन्नाथवित् प्रजाविदुग्रः पशुविद् वीरविद् वो

अस्तु ॥ १५ ॥ अग्ने चर्यज्ञियस्त्वाध्यरुन्नच्छुचिस्तर्पिष्ठस्तर्पसा तपैनम् । आप्रिया
 देवा अभिसङ्गत्य भागमिमं तर्पिष्ठा ऋतुभिस्तपन्तु ॥ १६ ॥ शुद्धाः पूता योषितो
 यज्ञिया इमा आपश्चरुमव सर्पन्तु शुभ्राः । अदुः प्रजां बहुलान् पशून् नः पक्वौ-
 दनस्य सुकृतामेतु लोकम् ॥ १७ ॥ ब्रह्मणा शुद्धा उत पूता घृतेन सोमस्यांशव-
 स्तण्डुला यज्ञिया इमे । अपः प्र विंशतु प्रति गृह्णातु वश्चरुगिमं पक्वा सुकृतामेत
 लोकम् ॥ १८ ॥ उरुः प्रथस्व महता महिम्ना सहस्रपृष्ठः सुकृतस्य लोके ।
 पितामहाः पितरः प्रजोपजाहं पक्वा पञ्चदशस्ते अस्मि ॥ १९ ॥ सहस्रपृष्ठः शत-
 धारो अक्षितो ब्रह्मौदनो देवानः स्वर्गः । अमुंस्तु आ दधामि प्रजया रेषयैनान्
 बलिद्वाराय मृडतान्महमेव ॥ २० ॥ (२) उदेहि वेदिं प्रजया वर्धयैनां नुदस्व
 रक्षः प्रतरं धेहेनाम् । श्रिया समानानति सर्वांन्त्स्यामाधस्पदं द्विपतस्पादयामि
 ॥ २१ ॥ अभ्यावर्तस्व पशुभिः सहैनां प्रत्यङ्गेनां देवताभिः सहैधि । मा त्वा
 प्रापच्छपथो माभिचारः स्वे क्षेत्रे अनमीवा वि राज ॥ २२ ॥ ऋतेन तुष्टा मनसा
 हितैषा ब्रह्मौदनस्य विहिता वेदिरग्रे । असर्द्रा शुद्धामुपधेहि नारि तत्रौदनं सादय
 देवानाम् ॥ २३ ॥ अर्दितेर्हस्तां सुचमेतां द्वितीयां सप्तऋपयो भूतकृतो यामकृ-
 एवन् । सा गात्राणि विदुष्योदनस्य दर्विवेद्यामध्येनं चिनोतु ॥ २४ ॥ शृतं त्वा
 हव्यमुप सीदन्तु देवा निः सृप्याग्नेः पुनरेनान् प्र सीद । सोमेन पूतो जठरे सीद
 ब्रह्मणामर्पेयास्ते मा रिपन् प्राशितारः ॥ २५ ॥ सोमं राजन्मंजानमा वपैभ्यः
 सुब्राह्मणा यतमे त्वोपसीदान् । ऋषीनार्पेयांस्तपसोधि जातान् ब्रह्मौदने सुहवा
 जोह्वामि ॥ २६ ॥ शुद्धाः पूता योषितो यज्ञिया इमा ब्रह्मणां हस्तेषु प्रपृथक् साद-
 यामि । यत्काम इदमभिषिञ्चामि वोहमिन्द्रो मरुत्यान्त्स देदाविदं मे ॥ २७ ॥
 इदं मे ज्योतिरमृतं हिरण्यं पक्वं क्षेत्रात् कामदुघा म एषा । इदं धनं नि दधे
 ब्राह्मणेषु कृएवे पन्थां पितृषु यः स्वर्गः ॥ २८ ॥ अग्नौ तुषाना वप जातवेदसि परः
 कम्बूका अप मृद्वि दूरम् । एतं शुश्रुम गृहराजस्य भागमथो विद्म निऋतेर्भागधे-
 यम् ॥ २९ ॥ श्राम्यतः पचतो विद्धि सुन्वतः पन्थां स्वर्गमधि रोहयन्म् ।
 येन रोहात् परमापद्य यद् वयं उत्तमं नाकै परमं व्योम ॥ ३० ॥ (३) बभ्रेः
 रध्वर्यो मुखमेतद् वि मृद्व्याज्याय लोकं कृणुहि प्रविद्वान् । घृतेन गात्रानु सर्वा
 वि मृद्वि कृएवे पन्थां पितृषु यः स्वर्गः ॥ ३१ ॥ बभ्रे रक्षः समदमा वपैभ्यो-
 ब्राह्मणा यतमे त्वोपसीदान् । पुरीषिणः प्रथमानाः पुरस्तादार्पेयास्ते मा रिपन्
 प्राशितारः ॥ ३२ ॥ अप्रियेषु नि दध ओदन त्वा नानार्पेयाणामप्यस्त्यत्र ।

अग्निर्मे गोप्ता मरुतश्च सर्वे विश्वे देवा अभि रक्षन्तु पक्वम् ॥ ३३ ॥ यज्ञं दुहानं
सदामित् प्रपीनं पुमांसं धेनुं सदनं रयीणाम् । प्रजामृतत्वमुत दीर्घमायू गायश्च पोषै-
रुपं त्वा सदेम ॥ ३४ ॥ वृषभोसि स्वर्गं ऋषीनर्षेयान् गच्छ । सुकृतां लोके
सीद तत्र नौ संस्कृतम् ॥ ३५ ॥ समाचिनुष्वानुसंप्रयाह्यग्ने पथः कल्पय देव-
यानान् । एतैः सुकृतैरनु गच्छेम यज्ञं नाके तिष्ठन्तमधि सप्तरश्मौ ॥ ३६ ॥ येन
देवा ज्योतिषा द्यामुदायन् ब्रह्मौदनं पक्वा सुकृतस्य लोकम् । तेन गेष्म सुकृतस्य
लोकं स्वरागेहन्तो अभि नाकमुत्तमम् ॥ ३७ ॥ (४)

॥ २ ॥ भवाशर्वा मृडतं माभि यातं भूतपती पशुपती नमो वाम् । प्रतिहि-
तामायतां मा वि स्नाष्टं मा नो हिंसिष्टं द्विपदो मा चतुष्पदः ॥ १ ॥ शुने क्रोष्ट्रे मा
शरीराणि कर्तमलिक्लवेभ्यो गृध्रेभ्यो ये च कृष्णा अविष्यवः । मक्षिकास्ते पशु-
पते वयांसि ते विघ्नस्ते मा बिदन्त ॥ २ ॥ क्रन्दाय ते प्राणाय याश्च ते भव रोपयः ।
नमस्ते रुद्र कृपमः सहस्राक्षायामर्त्य ॥ ३ ॥ पुरस्तात् ते नमः कृपमः उत्त-
राधरादुत । अभीवर्गाद् दिवस्पर्यन्तरिक्षाय ते नमः ॥ ४ ॥ मुखाय ते पशु-
पते यानि चक्षूषि ते भव । त्वचे रूपाय संदृशे प्रतीचीनाय ते नमः ॥ ५ ॥
अङ्गेभ्यस्त उदराय जिह्वाया आस्याय ते । दन्त्रयो गन्धाय ते नमः ॥ ६ ॥
अस्त्रा नीलशिखण्डेन सहस्राक्षेण वाजिना । रुद्रेणार्धकघातिना तेन मा समरा-
महि ॥ ७ ॥ स नो भवः परि वृणक्तु विश्वत आप इवाग्निः परि वृणक्तु नो
भवः । मा नोभि मास्तु नमो अस्त्वस्मै ॥ ८ ॥ चतुर्नमो अष्टकृत्वो भवाय दश-
कृत्वः पशुपते नमस्ते । तत्रेमे पञ्च पशवो विभक्ता गावो अश्वाः पुरुषा अजा-
वयः ॥ ९ ॥ तव चतस्रः प्रदिशस्तव द्यौस्तव पृथिवी तवेदमुग्रोर्वन्तरिक्षम् ।
तवेदं सर्वमात्मन्वद् यत् प्राणत् पृथिवीमनु ॥ १० ॥ (५) उरुः कोशो वसु-
धानस्तवायं यस्मिन्निमा विश्वा भुवनान्यन्तः । स नो मृड पशुपते नमस्ते परः
क्रोष्टारो अभिमाः श्वानः परो यन्त्वघरुदो विकेश्यः ॥ ११ ॥ धनुर्विभर्षि हरितं
हिरण्ययं सहस्रघ्न शतवधं शिखण्डिन् । रुद्रम्येषुश्रगति देवहेतिस्तस्यै नमो
यतमस्यां दिशीतः ॥ १२ ॥ योऽभियातो निलयते त्वां रुद्र निचिकीर्षति ।
पश्चादनुप्रयुञ्जे तं विद्वस्य पदनीरिव ॥ १३ ॥ भवारुद्रौ मयुजा संविदानाबु-
भावुग्नौ चरतो वीर्याय । ताभ्यां नमो यतमस्यां दिशीतः ॥ १४ ॥ नमस्ते-
स्त्वायते नमो अस्तु परायते । नमस्ते रुद्र तिष्ठत आसीनायोत ते नमः ॥ १५ ॥
नमः सायं नमः प्रातर्नमो रात्र्या नमो दिवा । भवाय च शर्वाय चोभाभ्यामकरं

नमः ॥ १६ ॥ सहस्राक्षमतिपश्यं पुरस्ताद् रुद्रमस्यन्तं बहुधा विपश्चितम् ।
 मोषाराम जिह्वयेयमानम् ॥ १७ ॥ श्यावाश्वं कृष्णमसितं मृणन्तं भीमं रथं
 केशिनः पादयन्तम् । पूर्वे प्रतीमो नमो अस्त्वस्मै ॥ १८ ॥ मा नोभि स्ता मन्त्यं देव-
 हेति मा नः क्रुधः पशुपते नमस्ते । अन्यत्रास्मद् दिव्यां शाखां वि धूनु ॥ १९ ॥
 मा नो हिंसीरधि नो ब्रूहि परि णो वृङ्गधि मा क्रुधः । मा त्वया समराम-
 हि ॥ २० ॥ (६) मा नो गोषु पुरुषेषु मा गृधो नो अजाविषु । अन्यत्रोत्र
 वि वर्तय पियारूणां प्रजां जहि ॥ २१ ॥ यस्य त्वमा कासिका हेतिरेकमश्वस्येव
 वृषणः क्रन्द एतै । अभिपूर्वं निर्णयते नमो अस्त्वस्मै ॥ २२ ॥ योऽन्तरिक्षे
 तिष्ठति विष्टभितोयज्वनः प्रमृणन् देवपीयून् । तस्मै नमो दशभिः शक्वरीभिः ॥ २३ ॥
 तुभ्यमारण्याः पशवो मृगा वने हिता इंसाः सुपर्णाः शकुना वयांसि । तव
 यत्नं पशुपते अस्वन्तस्तुभ्यं क्षरन्ति दिव्या आपो वृधे ॥ २४ ॥ शिशुमारा
 अजगराः पुरीकया जपा मत्स्या रजसा येभ्यो अस्यसि । न ते दूरं न परि-
 ष्ठास्ति ते भव मद्यः सर्वान् परि पश्यामि भूमिं पूर्वस्माद्वंस्युत्तरस्मिन् समुद्रे
 ॥ २५ ॥ मा नो रुद्र त्वमना मा विषेण मा नः सं स्ता दिव्येनाग्निना ।
 अन्यत्रास्मद् विद्युतं पातयैताम् ॥ २६ ॥ भवो दिवो भव ईशे पृथिव्या भव आ पप्र
 उर्वन्तरिक्षम् । तस्मै नमो यतमस्यां दिशीतः ॥ २७ ॥ भवं राजन् यजमानाय मृड
 पशूनां हि पशुपतिर्वभूथ । यः श्रद्धधाति सन्ति देवा इति चतुष्पदे द्विपदेस्य मृड
 ॥ २८ ॥ मा नो महान्तमुत मा नो अर्भकं मा नो वहन्तमुत मा नो वक्ष्यतः । मा नो
 हिंसीः पितरं मातरं च स्वां तन्वं रुद्र मा रीरिपो नः ॥ २९ ॥ रुद्रस्यैलबका-
 रेभ्योसंमूकगिलेभ्यः । इदं महास्येभ्यः श्वभ्यो अकरं नमः ॥ ३० ॥ नमस्ते
 घोषिणीभ्यो नमस्ते केशिनीभ्यः । नमो नमस्कृताभ्यो नमः सम्भुज्जतीभ्यः ।
 नमस्ते देव सेनाभ्यः स्वस्ति नो अर्भयं च नः ॥ ३१ ॥ (७)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥

॥ ३ ॥ (१) तस्यौदनस्य बृहस्पतिः शिरो ब्रह्म मुखम् ॥ १ ॥ द्यावापृथिवी श्रोत्रं
 सूर्याचन्द्रमसावर्तिणी सप्तऋषयः प्राणापानाः ॥ २ ॥ चक्षुर्मुखं कामं उलूख-
 लम् ॥ ३ ॥ दितिः शूर्पमादितिः शूर्पग्राही वातोपाविनक् ॥ ४ ॥ अश्वः कणा
 गावस्तण्डुला मशकास्तुषाः ॥ ५ ॥ कबु फलीकरणाः शरोभ्रम् ॥ ६ ॥ श्याम-
 मयोस्य मांसानि लोहितमस्य लोहितम् ॥ ७ ॥ त्रपु भस्म हरितं वर्णः पुष्करमस्य

मन्धः ॥ ८ ॥ खलः पात्रं स्फ्यावंसावीषे अनुक्ये ॥ ९ ॥ आन्त्राणि जत्रवो गुदा
वरत्राः ॥ १० ॥ इयमेव पृथिवी कुम्भी भवति राध्यमानस्यौदनस्य द्यौरपिधा-
नम् ॥ ११ ॥ सीताः पर्शवः सिकता ऊर्ध्वम् ॥ १२ ॥ ऋतं हस्तावनेजनं
कुन्योपसेचनम् ॥ १३ ॥ ऋचा कुम्भ्यधिहितार्विज्येन प्रेषिता ॥ १४ ॥
ब्रह्मणा परिगृहीता साम्ना पर्युढा ॥ १५ ॥ बृहदायवनं रथन्तरं दर्विः ॥ १६ ॥
ऋतवः पक्कारं आर्तवाः समिन्धते ॥ १७ ॥ चरुं पञ्चविलमुखं घर्मोर्भीन्धे
॥ १८ ॥ ओदनेन यज्ञवचः सर्वे लोकाः समाप्याः ॥ १९ ॥ यस्मिन्त्समुद्रो
द्यौर्भूमिस्त्रयो वरपरं श्रिताः ॥ २० ॥ यस्य देवा अकल्पन्तोच्छिष्टे षडशीतयः
॥ २१ ॥ तं त्वौदनस्य पृच्छामि यो अस्य महिमा महान् ॥ २२ ॥ स य
ओदनस्य महिमानं विद्यात् ॥ २३ ॥ नाल्प इति ब्रूयान्नुपसेचन इति नेदं च
किं चेति ॥ २४ ॥ यावद् दाताभिर्मनस्येत तन्नाति वदेत् ॥ २५ ॥ ब्रह्मवादिनो
वदन्ति पराञ्चमोदनं प्राशीरेः प्रत्यञ्चाशेमिति ॥ २६ ॥ त्वमोदनं प्राशीरे-
स्त्वामोदनारे इति ॥ २७ ॥ पराञ्चं चैनं प्राशीः प्राणास्त्वा हास्यन्तीत्येन-
माह ॥ २८ ॥ प्रत्यञ्चं चैनं प्राशीरपानास्त्वा हास्यन्तीत्येनमाह ॥ २९ ॥
नैवाहमोदनं न मामोदनः ॥ ३० ॥ ओदन एवोदनं प्राशीत् ॥ ३१ ॥ (८)

(२) ततश्चैनमन्येन शीर्ष्णा प्राशीर्येन चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् । ज्येष्ठतस्ते
प्रजा मरिष्यतीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् । बृह-
स्पतिना शीर्ष्णा । तेनैनं प्राशिषं तेनैनमजीगमम् । एष वा ओदनः सर्वाङ्गः
सर्वपुरुः सर्वतनुः । सर्वाङ्ग एव सर्वपुरुः सर्वतनुः सं भवति य एवं वेद ॥ ३२ ॥
ततश्चैनमन्याभ्यां श्रोत्राभ्यां प्राशीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ।
बधिरो भविष्यसीत्येनमाह । तं वा० । द्यावापृथिवीभ्यां श्रोत्राभ्याम् ।
ताभ्यामेनं प्राशिषं ताभ्यामेनमजीगमम् । एष वा० । ० ॥ ३३ ॥
ततश्चैनमन्याभ्यामक्षीभ्या प्राशीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् । अन्यो भवि-
ष्यसीत्येनमाह । तं वा० । सूर्याचन्द्रमस्यक्षीभ्याम् । ताभ्यामेनं० । ० । ०
॥ ३४ ॥ ततश्चैनमन्येन मुखेन प्राशीर्येन चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् । मुखतस्ते
प्रजा मरिष्यतीत्येनमाह । तं वा० । ब्रह्मणा मुखेन । तेनैनं प्राशिषं तेनैनमजी-
गमम् ॥ एष वा० । ० ॥ ३५ ॥ ततश्चैनमन्यया जिह्वया प्राशीर्या चैतं पूर्वं
ऋषयः प्राश्नन् । जिह्वा ते मरिष्यतीत्येनमाह । तं वा० । अग्नेर्जिह्वया । तयैनं
प्राशिषं तयैनमजीगमम् । एष वा० । ० ॥ ३६ ॥ ततश्चैनमन्यैर्दन्तैः प्राशीर्यै-
श्चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् । दन्तास्ते शत्स्यन्तीत्येनमाह । तं वा० । ऋतुभि-

दन्तैः । तैरैनं प्राशिषं तैरैनमजीगमम् । एष वा० । ० ॥ ३७ ॥ ततश्चैनमन्यैः प्राणापानैः प्राशीर्यैश्चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् । प्राणापानास्त्वा हास्यन्तीत्यैनमाह । तं वा० । सप्तर्षिभिः प्राणापानैः । तैरैनं० । ० । ० ॥ ३८ ॥ ततश्चैनमन्येन व्यचसा प्राशीर्येन चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् । राजयक्ष्मस्त्वा हनिष्यतीत्यैनमाह । तं वा० । अन्तरिक्षेण व्यचसा । तेनैनं प्राशिषं तेनैनमजीगमम् । एष वा० । ० ॥ ३९ ॥ ततश्चैनमन्येन पृष्ठेन प्राशीर्येन चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् । विद्युत् त्वा हनिष्यतीत्यैनमाह । तं वा० । दिवा पृष्ठेन । तेनैनं० । ० । ० ॥ ४० ॥ ततश्चैनमन्येनोरसा प्राशीर्येन चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् । कृष्या न रत्स्यसीत्यैनमाह । तं वा० । पृथिव्योरसा । तेनैनं० । ० । ० ॥ ४१ ॥ ततश्चैनमन्येनोदरेण प्राशीर्येन चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् । उदग्दागस्त्वा हनिष्यतीत्यैनमाह । तं वा० । सत्येनोदरेण । तेनैनं० । ० । ० ॥ ४२ ॥ ततश्चैनमन्येन वस्तिना प्राशीर्येन चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् । अप्सु मरिष्यसीत्यैनमाह । तं वा० । समुद्रेण वस्तिना । तेनैनं० । ० । ० ॥ ४३ ॥ ततश्चैनमन्याभ्यामूरुभ्यां प्राशीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् । ऊरू ते मरिष्यत इत्यैनमाह । तं वा० । मित्रावरुणयोरूरुभ्याम् । ताभ्यामेनं प्राशिषं ताभ्यामेनमजीगमम् । एष वा० । ० ॥ ४४ ॥ ततश्चैनमन्याभ्यामष्टीविद्ध्यां प्राशीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् । स्नामो भविष्यसीत्यैनमाह । तं वा० । त्वष्टुमष्टीविद्ध्याम् । ताभ्यामेनं० । ० । ० ॥ ४५ ॥ ततश्चैनमन्याभ्यां पादाभ्यां प्राशीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् । बहुचारी भविष्यसीत्यैनमाह । तं वा० । अश्विनोः पादाभ्याम् । ताभ्यामेनं० । ० । ० ॥ ४६ ॥ ततश्चैनमन्याभ्यां प्रपदाभ्यां प्राशीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् । सर्पस्त्वा हनिष्यतीत्यैनमाह । तं वा० । सवितुः प्रपदाभ्याम् । ताभ्यामेनं० । ० । ० ॥ ४७ ॥ ततश्चैनमन्याभ्यां हस्ताभ्यां प्राशीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् । ब्राह्मणं हनिष्यसीत्यैनमाह । तं वा० । ऋतस्य हस्ताभ्याम् । ताभ्यामेनं० । ० । ० ॥ ४८ ॥ ततश्चैनमन्यां प्रतिष्ठया प्राशीर्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् । अप्रतिष्ठानो नायतनो मरिष्यसीत्यैनमाह । तं वा० अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् । सत्ये प्रतिष्ठाय । तयैनं प्राशिषं तयैनमजीगमम् । एष वा ओदनः सर्वाङ्गः सर्वपदः सर्वतनूः । सर्वाङ्ग एव सर्वपदः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद ॥ ४९ ॥ (६)

(३) एतद् वै ब्रध्नस्य विष्टपं यदोदनः ॥ ५० ॥ ब्रध्नलोको भवति ब्रध्नस्य विष्टपि श्रयते य एवं वेद ॥ ५१ ॥ एतस्माद् वा ओदिनात् त्रयस्त्रिंशत्

लोकान् निर्गमितीत प्रजापतिः ॥ ५२ ॥ तेषां प्रज्ञानाय यज्ञमसृजत ॥ ५३ ॥ स
य एवं विदुषं उपद्रष्टा भवति प्राणं रुणद्धि ॥ ५४ ॥ न च प्राणं रुणद्धि सर्व-
ज्यानि जयिते ॥ ५५ ॥ न च सर्वज्यानि जयिते पुरैनं जरसः प्राणो जहाति
॥ ५६ ॥ (१०)

॥ ४ ॥ प्राणाय नमो यस्य सर्वमिदं वशं । यो भूतः सर्वस्येश्वरो यस्मि-
न्त्सर्वं प्रतिष्ठितम् ॥ १ ॥ नमस्ते प्राण क्रन्दाय नमस्ते स्तनयिन् नवै । नमस्ते प्राण
विद्युते नमस्ते प्राण वर्षते ॥ २ ॥ यत् प्राण स्तनयिन्नुनाभिक्रन्दत्योषधीः ।
प्र वीयन्ते गर्भान् दधतेथो बह्वीर्वि जायन्ते ॥ ३ ॥ यत् प्राण ऋतावागतेभिक्र-
न्दत्योषधीः । सर्वं तदा प्र मोदते यत् किं च भूम्यामधि ॥ ४ ॥ यदा प्राणो
अभ्यवर्षाद् वर्षेण पृथिवीं महीम् । पशवस्तत् प्र मोदन्ते महो वै नो भविष्यति
॥ ५ ॥ अभिवृष्टा ओषधयः प्राणेन समवादिरन् । आयुर्वै नः प्रातीतरः सर्वा
नः सुरभीरकः ॥ ६ ॥ नमस्ते अस्त्वायते नमो अस्तु परायते । नमस्ते प्राण
तिष्ठत आसीनायोत ते नमः ॥ ७ ॥ नमस्ते प्राण प्राणते नमो अस्त्वपानते ।
पराचीनाय ते नमः प्रतीचीनाय ते नमः सर्वस्मै त इदं नमः ॥ ८ ॥ या ते प्राण
प्रिया तनूर्यो ते प्राण प्रेयसी । अथो यद् भेषजं तव तस्य नो धेहि जीवसे ॥ ९ ॥
प्राणः प्रजा अनु वस्ते पिता पुत्रमिव प्रियम् । प्राणो ह सर्वस्येश्वरो यच्च
प्राणति यच्च न ॥ १० ॥ (११) प्राणो मृत्युः प्राणस्तक्मा प्राणं देवा
उपासते । प्राणो ह सत्यवादिनमुत्तमे लोक आ दधत् ॥ ११ ॥ प्राणो विराट्
प्राणो देष्टी प्राणं सर्वं उपासते । प्राणो ह सूर्यश्चन्द्रमाः प्राणमाहुः प्रजापतिम्
॥ १२ ॥ प्राणापानौ व्रीहियवावनडान् प्राण उच्यते । यवे ह प्राण आर्हितो-
पानो व्रीहिरुच्यते ॥ १३ ॥ अपानति प्राणति पुरुषो गर्भे अन्तरा । यदा त्वं
प्राण जिन्वस्यथ स जायते पुनः ॥ १४ ॥ प्राणमाहुर्मातरिश्वानं वातो ह प्राण
उच्यते । प्राणे ह भूतं भव्यं च प्राणे सर्वं प्रतिष्ठितम् ॥ १५ ॥ आथर्वणीरा-
ङ्गिरसीर्देवीर्मनुष्यजा उत । ओषधयः प्र जायन्ते यदा त्वं प्राण जिन्वसि ॥ १६ ॥
यदा प्राणो अभ्यवर्षाद् वर्षेण पृथिवीं महीम् । ओषधयः प्र जायन्तेथो याः
काश्च वीरुधः ॥ १७ ॥ यस्ते प्राणेदं वेद यस्मिंश्चामि प्रतिष्ठितः । सर्वे तस्मै
बलिं हरानमुष्मिल्लोक उत्तमे ॥ १८ ॥ यथा प्राण बलिहस्तुभ्यं सर्वाः प्रजा
इमाः । एवा तस्मै बलिं हरान् यस्त्वा शृण्वत् सुश्रवः ॥ १९ ॥ अन्तर्गर्भश्च-
रति देवतास्वाभूतो भूतः स उ जायते पुनः । स भूतो मव्यं भविष्यत् पिता पुत्रं

प्र विवेश शचीभिः ॥ २० ॥ (१२) एकं पादं नोत्खिदति सलिलाद्दंस उच्च-
रन् । यदङ्ग स तमुत्खिदेन्नैवाद्य न श्वः स्यान्न रात्री नाहः स्यान्न व्युच्छेत् कदा
चन ॥ २१ ॥ अष्टार्चकं वर्तत एकनेमि सहस्राक्षरं प्र पुरो नि पश्चा । अर्धेन
विश्वं भुवनं जजान यदस्यार्धं कृतमः स केतुः ॥ २२ ॥ यो अस्य विश्वजन्मन
ईशे विश्वस्य चेष्टतः । अन्येषु क्षिप्रधन्वने तस्मै प्राण नमोस्तु ते ॥ २३ ॥ यो
अस्य सर्वजन्मन ईशे सर्वस्य चेष्टतः । अतन्द्रो ब्रह्मणा धीरः प्राणो मानु तिष्ठतु
॥ २४ ॥ ऊर्ध्वः सुप्तं जागार ननु तिर्यङ् नि पद्यते । सुप्तस्य सुप्तैव नु शुश्राव
कश्चन ॥ २५ ॥ प्राण मा मत् पर्यावृतो न मदन्धो मविष्यसि । अपां गर्भमिव
जीवमे प्राणं ब्रूनामि त्वा मयि ॥ २६ ॥ (१३)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

॥ ५ ॥ ब्रह्मचारीष्णंश्चरति रोदसी उभे तस्मिन् देवाः संमनसो भवन्ति ।
स दाधार पृथिवीं दिवं च स आचार्यस्तपसा पिपति ॥ १ ॥ ब्रह्मचारिणं
पितरो देवजनाः पृथग् देवा अनुसंयन्ति सर्वे । गन्धर्वा एनमन्वायन् त्रयस्त्रिंशत्
त्रिंशताः पदसहस्राः सर्वान्तस देवांस्तपसा पिपति ॥ २ ॥ आचार्य उपनयमानो
ब्रह्मचारिणं कृणुते गर्भमन्तः । तं रात्रीस्तिस्र उदरं विभर्ति तं जातं द्रष्टुमभिसं-
यन्ति देवाः ॥ ३ ॥ इयं समित् पृथिवी द्यौर्द्वितीयोतान्तरिक्षं समिधा पृणाति ।
ब्रह्मचारी समिधा मेखलया श्रमेण लोकांस्तपसा पिपति ॥ ४ ॥ पूर्वो
जातो ब्रह्मणो ब्रह्मचारी घर्म वसानस्तपसोदतिष्ठत् । तस्माज्जातं ब्राह्मणं ब्रह्म
ज्येष्ठं देवाश्च सर्वे अमृतं साकम् ॥ ५ ॥ ब्रह्मचार्येति समिधा समिद्धः कार्ण्य
वसानो दीक्षितो दीर्घश्मश्रुः । स सद्य एति पूर्वस्मादुत्तरं समुद्रं लोकान्तसंगृभ्य
मुहुराचरिक्त ॥ ६ ॥ ब्रह्मचारी जनयन् ब्रह्मापो लोकं प्रजापतिं परमेष्ठिनं विरा-
जम् । गर्भो भूत्वामृतस्य योनाविन्द्रो ह भूत्वासुरांस्ततर्ह ॥ ७ ॥ आचार्यस्ततश्च
नभसी उभे इमे उर्वी गम्भीरे पृथिवीं दिवं च । ते रक्षति तपसा ब्रह्मचारी तस्मिन्
देवाः संमनसो भवन्ति ॥ ८ ॥ इमां भूमिं पृथिवीं ब्रह्मचारी भिक्षामा जभार
प्रथमो दिवं च । ते कृत्वा समिधायुपास्ते तयोरापिता भुवनानि विश्वा ॥ ९ ॥
अर्वाग्न्यः परो अन्यो दिवस्पृष्टाद् गुहां निधी निहितौ ब्राह्मणस्य । तौ रक्षति
तपसो ब्रह्मचारी तत् केवलं कृणुते ब्रह्म विद्वान् ॥ १० ॥ (१४) अर्वाग्न्य इतो
अन्यः पृथिव्या अग्नी समेतो नभसी अन्तरेमे । तयोः श्रयन्ते रश्मयोर्धि

दृढास्ताना तिष्ठति तपसा ब्रह्मचारी ॥ ११ ॥ अभिक्रन्दन् स्तनयन्नरुणः शितिङ्गो
बृहच्छेपोनु भूमौ जभार । ब्रह्मचारी सिञ्चति सानौ रेतः पृथिव्यां तेन जीवन्ति
प्रदिशश्चतस्रः ॥ १२ ॥ अग्नौ सूर्यं चन्द्रमसि मातरिश्चन् ब्रह्मचार्येभ्यः समि-
धमा दधाति । तासामर्चीपि पृथगग्रे चरन्ति तासामाज्यं पुरुषो वर्धमापः ॥ १३ ॥
आचार्यो मृत्युर्वरुणः सोम ओषधयः पर्यः । जीमूता आसन्तस्त्वानस्तैरिदं स्व-
राभृतम् ॥ १४ ॥ अमा घृतं कृणुते केवलमाचार्यो भूत्वा वरुणो यद्यदैच्छत् प्रजा-
पतौ । तद् ब्रह्मचारी प्रायच्छत् स्वान् मित्रो अध्यात्मनः ॥ १५ ॥ आचार्यो ब्र-
ह्मचारी ब्रह्मचारी प्रजापतिः । प्रजापतिर्वि राजति विराडिन्द्रो भवद् वशी ॥ १६ ॥
ब्रह्मचर्येण तपसा राजा राष्ट्रं वि रक्षति । आचार्यो ब्रह्मचर्येण ब्रह्मचारिण-
मिच्छते ॥ १७ ॥ ब्रह्मचर्येण कन्यायुवानं विन्दते पतिम् । अनृष्टान् ब्रह्म-
चर्येणाश्वौ घासं जिगीर्षति ॥ १८ ॥ ब्रह्मचर्येण तपसा देवा मृत्युमपाध्नत ।
इन्द्रो ह ब्रह्मचर्येण देवेभ्यः स्वःरामरत् ॥ १९ ॥ ओषधयो भूतभन्वमहोरात्रे
वनस्पतिः । संवत्सरः सहर्तुभिस्ते जाता ब्रह्मचारिणः ॥ २० ॥ (१५)
पार्थिवा दिव्याः पशव आरण्या ग्राम्याश्च ये । अपक्षाः पक्षिणश्च ये ते जाता
ब्रह्मचारिणः ॥ २१ ॥ पृथक् सर्वे प्राजापत्याः प्राणानात्मन् विभ्रति । तान्स-
र्वान् ब्रह्म रक्षति ब्रह्मचारिण्याभृतम् ॥ २२ ॥ देवानामितत् परिपृतमनभ्यारूढं
चरति रोचमानम् । तस्माज्जातं ब्राह्मणं ब्रह्म ज्येष्ठं देवाश्च सर्वे अभूतेन साकम्
॥ २३ ॥ ब्रह्मचारी ब्रह्म आजन्तु विभाते तस्मिन् देवा आधि विश्वं समाताः ।
प्राणापानौ जनयन्नाद् व्यानं वाचं मनो हृदयं ब्रह्ममेधाम् ॥ २४ ॥ चक्षुः श्रोत्रं
यशो अस्मासु धेहान्नं रेतो लोहितमुदरम् ॥ २५ ॥ तानि कल्पद् ब्रह्मचारी सल्लि-
लस्यं पुष्टे तपोतिष्ठत् तप्यमानः समुद्रे । स स्नातो बभ्रुः पिङ्गलः पृथिव्यां बहु
रौचते ॥ २६ ॥ (१६)

॥ ६ ॥ अग्निं ब्रूमो वनस्पतीनोषधीरुत वीरुधः । इन्द्रं बृहस्पतिं सूर्यं ते नो मुञ्च-
न्त्वहंसः ॥ १ ॥ ब्रूमो राजानं वरुणं मित्रं विष्णुमथो भगम् । अंशं विवस्वन्तं ब्रूम-
स्ते नो ॥ २ ॥ ब्रूमो देवं सवितारं धातारमुत पूषणम् । न्वष्टारमग्रियं ब्रूमस्ते नो ॥
३ ॥ गन्धर्वाप्सरसो ब्रूमो अश्विना ब्रह्मणस्पतिम् । अर्यमा नाम यो देवस्ते नो ॥
४ ॥ अहोरात्रे इदं ब्रूमः सूर्याचन्द्रमसाबुभा । विश्वानादित्यान् ब्रूमस्ते नो ॥
५ ॥ वातं ब्रूमः पर्जन्यमन्तरिक्षमथो दिशः । आशाश्च सर्वा ब्रूमस्ते नो मुञ्च-
न्त्वहंसः ॥ ६ ॥ मुञ्चन्तु मा शपथ्यादहोरात्रे अथो उपाः । सोमो मा देवो

मुञ्चतु यमाहुश्चन्द्रमा इति ॥७॥ पार्थिवा दिव्याः पशव आरण्या उत ये मृगाः ।
 शकुन्तान् पक्षिणो ब्रूमस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥ ८ ॥ भवाशर्वाविदं ब्रूमो रुद्रं पशु-
 पतिश्च यः । इषूया एषां संविद्य ता नः सन्तु सदा शिवाः ॥ ९ ॥ दिवं ब्रूमो
 नक्षत्राणि भूमिं यक्षाणि पर्वतान् । समुद्रा नद्यो वेशन्तास्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥ १० ॥
 (१७) सप्तर्षीन् वा इदं ब्रूमोपो देवीः प्रजापतिम् । पितृन् यमश्रेष्ठान् ब्रूमस्ते
 नो० ॥ ११ ॥ ये देवा दिविषदो अन्तरिक्षमदर्शये । पृथिव्यां शक्रा ये श्रि-
 तास्ते नो० ॥ १२ ॥ आदित्या रुद्रा वसवो दिवि देवा अथर्वाणः । अङ्गिरसो
 मनीषिणस्ते नो० ॥ १३ ॥ यज्ञं ब्रूमो यजमानमृचः सामानि भेषजा । यजूंषि
 हवत्रा ब्रूमस्ते नो० ॥ १४ ॥ पञ्च राज्यानि वीरुधां सोमश्रेष्ठानि ब्रूमः । दुर्भो भृङ्गो
 यवः सहस्ते नो० ॥ १५ ॥ अरयान् ब्रूमो रक्षांसि सर्पान् पुण्यजनान् पितृन् ।
 मृत्युनेकशतं ब्रूमस्ते नो० ॥ १६ ॥ ऋतून् ब्रूम ऋतुपतीनार्तवानुत हायनान् ।
 समाः संवत्सरान् मासांस्ते नो० ॥ १७ ॥ एतं देवा दक्षिणतः पश्चात् प्राञ्च उ-
 देत । पुरस्तादुत्तराञ्चक्रा विश्वे देवाः समेत्य ते नो० ॥ १८ ॥ विश्वान् देवानिदं
 ब्रूमः सत्यसंधानृतावृधः । विश्वाभिः पत्नीभिः सह ते नो० ॥ १९ ॥ सर्वान् देवा-
 निदं ब्रूमः सत्यसंधानृतावृधः । सर्वाभिः पत्नीभिः सह ते नो० ॥ २० ॥
 भूतं ब्रूमो भूतपतिं भूतानामुत यो वशी । भूतानि सर्वा संगत्य ते नो मुञ्चन्त्वंहसः
 ॥ २१ ॥ या देवीः पञ्च प्रदिशो ये देवा द्वादशर्तवः । संवत्सरस्य ये दंष्ट्रास्ते
 नः सन्तु सदा शिवाः ॥ २२ ॥ यन्मातली रथक्रीतममृतं वेदं भेषजम् । तदिन्द्रो
 अप्सु प्रावेशयत् तदापो दत्त भेषजम् ॥ २३ ॥ (१८)

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥

॥ ७ ॥ उच्छिष्टे नाम रूपं चोच्छिष्टे लोक आर्हितः । उच्छिष्टे इन्द्रश्चा-
 ग्निश्च विश्वमन्तः समाहितम् ॥ १ ॥ उच्छिष्टे द्यावापृथिवी विश्वं भूतं समाहि-
 तम् । आपः समुद्र उच्छिष्टे चन्द्रमा वात आर्हितः ॥ २ ॥ सञ्जुच्छिष्टे असंश्रुभौ
 मृत्युर्वाजः प्रजापतिः । लोक्या उच्छिष्टे आर्यत्ता वरश्च द्रथापि श्रीर्मयि ॥ ३ ॥
 दृढो दृढस्थिरो न्यो ब्रह्म विश्वसृजो दश । नाभिमिव सर्वतश्चक्रमुच्छिष्टे देवताः
 श्रिताः ॥ ४ ॥ ऋक् साम यजुरुच्छिष्ट उद्गीथः प्रस्तुतं स्तुतम् । हिङ्कार
 उच्छिष्टे स्वरः साम्नो मेडिश्च तन्मयि ॥ ५ ॥ ऐन्द्राग्नं पावमानं महानाग्नीर्म-
 हाव्रतम् । उच्छिष्टे यज्ञस्याङ्गान्यन्तर्गमि इव मातरि ॥ ६ ॥ राजसूयं वाजपेय-

मग्निष्टोमस्तदध्वरः । अर्काधमेधावुच्छिष्टे जीवबर्हिर्मदिन्तमः ॥७॥ अग्न्याधेयमथो
दीक्षा कामप्रशन्नन्दसा सह । उत्सन्ना यज्ञाः सत्प्राण्युच्छिष्टेधिं समाहिताः ॥ ८ ॥
अग्निहोत्रं च श्रद्धा च वषट्कारो व्रतं तपः । दक्षिणेष्टं पूर्णं चोच्छिष्टेधिं समाहि-
ताः ॥ ९ ॥ एकरात्रो द्विरात्रः सद्यःक्रीः प्रक्रीरुक्थ्यः । ओतुं निहितमुच्छिष्टे
यज्ञस्याणूनि विद्यया ॥ १० ॥ (१६) चतुरात्रः पञ्चरात्रः षड्रात्रश्चोभयः
सह । षोडशी संमरात्रश्चोच्छिष्टाज्जज्ञिरे सर्वे ये यज्ञा अमृतं हिताः ॥ ११ ॥ प्रती-
हारो निधनं विश्वजिज्ञाभिजिज्ञ यः । सान्धातिरात्रावुच्छिष्टे द्वादशाहोपि
तन्मर्यं ॥ १२ ॥ सुनृता संनतिः क्षेमः स्वधोर्जामृतं सहः । उच्छिष्टे सर्वं प्रत्य-
क्षः कामाः कामेन तातृणुः ॥ १३ ॥ नष्ट भूमीः समुद्रा उच्छिष्टेधिं श्रिता दिवः ।
आ सूर्यो भात्युच्छिष्टेहोरात्रे अपि तन्मर्यं ॥ १४ ॥ उपहव्यं विषुवन्तं ये च
यज्ञा गुहा हिताः । विभर्ति भर्ता विश्वस्योच्छिष्टो जनितुः पिता ॥ १५ ॥ पिता
जनितुरुच्छिष्टोमोः पौत्रः पितामहः । स क्षियति विश्वस्येशानो वृषा भूम्यामति-
व्ययः ॥ १६ ॥ ऋतं सत्यं तपो राष्ट्रं श्रमो धर्मश्च कर्म च । भूतं भविष्यदुच्छिष्टे
वीर्यं लक्ष्मीर्बलं बलं ॥ १७ ॥ समृद्धिरोज आकूतिः क्षत्रं राष्ट्रं षडुर्व्यः । संव-
त्सरोध्युच्छिष्ट इडां प्रेषा ग्रहा हविः ॥ १८ ॥ चतुर्होतार अप्रियश्चातुर्मास्यानि
नीविदः । उच्छिष्टे यज्ञा होत्राः पशुबन्धास्तदिष्टयः ॥ १९ ॥ अर्धमासाश्च मासा-
श्चातुर्वा ऋतुभिः सह । उच्छिष्टे घोषिणीरार्षः स्तनयित्तुः श्रुतिर्मही ॥ २० ॥
(२०) शर्कराः सिकता अश्मान ओषधयो वीरुधस्तृणा । अत्राणि विद्युतो
वर्षमुच्छिष्टे संश्रिता श्रिता ॥ २१ ॥ राद्विः प्राप्तिः समाप्तिर्व्याप्तिर्मह एधुतः ।
अत्याप्तिरुच्छिष्टे भूतिश्चाहिता निहिता हिता ॥ २२ ॥ यच्च प्राणति प्राणेन यच्च
पश्यति चक्षुषा । उच्छिष्टाज्जज्ञिरे सर्वे दिवि देवा दिविश्रितः ॥ २३ ॥ ऋचः सा-
मानि छन्दांसि पुराणं यजुषा सह । उच्छिष्टाज्जज्ञिरे० ॥ २४ ॥ प्राणापानौ
चक्षुः श्रोत्रमक्षितिश्च क्षितिश्च या । उच्छिष्टा० ॥ २५ ॥ आनन्दा मोदाः प्रमु-
दोभीमोदमुदश्च ये । उच्छिष्टा० ॥ २६ ॥ देवाः पितरो मनुष्या गन्धर्वाप्सर-
सश्च ये । उच्छिष्टाज्जज्ञिरे सर्वे दिवि देवा दिविश्रितः ॥ २७ ॥ (२१)

॥८॥ यन्मन्युर्जायामावहत् संकल्पस्य गृहादधि । क आसं जन्याः के वराः
क उ ज्येष्ठवरो भवत् ॥१॥ तपश्चैवास्तां कर्म चान्तर्महन्त्यणवे । त आसं जन्यास्ते
वरा ब्रह्म ज्येष्ठवरो भवत् ॥ २ ॥ दश साकर्मजायन्त देवा देवेभ्यः पुरा ।
यो वै तान् विद्यात् प्रत्यक्षं स वा अद्य महद् वदेत् ॥ ३ ॥ प्राणापानौ चक्षुः

श्रोत्रमर्क्षितिश्च क्षितिश्च या । व्यानोदानौ वाङ् मनस्ते वा आकूतिमावहन् ॥ ४ ॥ अजाता आसन्नतवोथो धाता बृहस्पतिः । इन्द्राग्नी अश्विना तर्हि कं ते ज्येष्ठमुपासत ॥ ५ ॥ तपश्चैवास्तां कर्म चान्तर्महर्त्यर्णवे । तपो ह जज्ञे कर्मणस्तत् ते ज्येष्ठमुपासत ॥ ६ ॥ येत आसीद् भूमिः पूर्वा यामद्वातय इद् विदुः । यो वै तां विद्याभ्रामथा स मन्येत पुराणवित् ॥ ७ ॥ कुत इन्द्रः कुतः सोमः कुतो अशिरजायत । कुतस्त्वष्टा समभवत् कुतो धाताजायत ॥ ८ ॥ इन्द्रादिन्द्रः सोमात् सोमो अग्नेरग्निरजायत । त्वष्टा ह जज्ञे त्वष्टुर्धातुर्धाताजायत ॥ ९ ॥ ये त आसन् दश जाता देवा देवेभ्यः पुरा । पुत्रेभ्यो लोकं दत्त्वा कस्मिंस्ते लोक आसते ॥ १० ॥ (२२) यदा केशानस्थि स्नाव मांसं मज्जानमाभरत् । शरीरं कृत्वा पादवत् कं लोकमनु प्राविशत् ॥ ११ ॥ कुतः केशान् कुतः स्नाव कुतो अस्थीन्याभरत् । अङ्गा पर्वणि मज्जानं को मांसं कुत आभरत् ॥ १२ ॥ संसिचो नाम ते देवा ये संभारान्त्समभरन् । सर्वे संसिच्य मर्त्यं देवाः पुरुषमाविशन् ॥ १३ ॥ ऊरू पादावष्टीवन्तौ शिरो हस्तावथो मुखम् । पृष्टीर्वर्जिह्वं पार्श्वे कस्तत् समदधादधिः ॥ १४ ॥ शिरो हस्तावथो मुखं जिह्वां ग्रीवाश्च कीकसाः । त्वचा प्रावृत्य सर्वं तत् संधा समदधान्मही ॥ १५ ॥ यत्तच्छरीरमशयत् संधया संहितं महत् । येनेदमद्य रोचते को अस्मिन् वर्णमाभरत् ॥ १६ ॥ सर्वे देवा उपाशिचन् तदजानाद् वधूः सती । ईशा वशस्य या जाया सास्मिन् वर्णमाभरत् ॥ १७ ॥ यदा त्वष्टा व्यतृणत् पिता त्वष्टुर्य उत्तरः । गृहं कृत्वा मर्त्यं देवाः पुरुषमाविशन् ॥ १८ ॥ स्वप्नो वै तन्द्रीर्निर्ऋतिः पाप्मानो नाम देवताः । जरा खलत्वं पालित्यं शरीरमनु प्राविशन् ॥ १९ ॥ स्तेयं दुष्कृतं वृजिनं सत्यं यज्ञो यशो बृहत् । बलं च क्षत्रमोजेश्च शरीरमनु प्राविशन् ॥ २० ॥ (२३) भूर्तिश्च वा अभूतिश्च रातयो-रातयश्च याः । जुधश्च सर्वास्तृष्णाश्च शरीरमनु प्राविशन् ॥ २१ ॥ निन्दाश्च वा अनिन्दाश्च यश्च हन्तेति नेति च । शरीरं श्रद्धा दक्षिणाश्रद्धा चानु प्राविशन् ॥ २२ ॥ विद्याश्च वा अविद्याश्च यच्चान्यदुपदेशम् । शरीरं ब्रह्म प्राविशद्वचः सामाथो यजुः ॥ २३ ॥ आनन्दा मोदाः प्रमुदो भीमोदमुदश्च ये । हसो नृष्टा नृत्तानि शरीरमनु प्राविशन् ॥ २४ ॥ आलापाश्च प्रलापाश्च भीलापलपश्च ये । शरीरं सर्वे प्राविशन्नायुजः प्रयुजो युजः ॥ २५ ॥ प्राणापानौ चक्षुः श्रोत्रमर्क्षितिश्च क्षितिश्च या । व्यानोदानौ वाङ्मनः शरीरेण त ईयन्ते ॥ २६ ॥ आशिषश्च प्रशिषश्च संशिषो विशिषश्च याः । चित्तानि सर्वे संकल्पाः शरीरमनु प्राविशन् ॥ २७ ॥ आस्तैयीश्च वास्तैयीश्च त्वरणाः कृपणाश्च याः । गुह्या शक्रा स्थला

अपस्ता भीभत्सावसादयन् ॥ २८ ॥ अस्थिं कृत्वा समिधं तदष्टपो असा-
दयन् । रेतः कृत्वाज्यं देवाः पुरुषमाविशन् ॥ २९ ॥ या आपो याश्च देवता
या विराड् ब्रह्मणा सह । शरीरं ब्रह्म प्राविशच्छरीरोर्ध्वं प्रजापतिः ॥ ३० ॥ सूर्य-
अनुवातः प्राणं पुरुषस्य वि भैजिरे । अथास्येतरमात्मानं देवाः प्रायच्छन्नग्नये
॥ ३१ ॥ तस्माद् वै विद्वान् पुरुषमिदं ब्रह्मेति मन्यते । सर्वा ह्यस्मिन् देवता
यावो गोष्ठ इवासते ॥ ३२ ॥ प्रथमेन प्रमारेण त्रेधा वि ष्वङ् वि गच्छति ।
अद एकेन गच्छत्यद एकेन गच्छतीहैकेन नि पवते ॥ ३३ ॥ अप्सु स्तीमासु
बुद्धासु शरीरमन्तरा हितम् । तस्मिं छवोर्ध्वन्तरा तस्माच्छवोर्ध्व्यच्यते ॥ ३४ ॥ (२४)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥

॥ ६ ॥ ये बाहवो या इषवो धन्वनां वीर्याणि च । असीन् परशूनायुधं
चित्ताकूतं च यादृदि । सर्वं तद्वर्बुदे त्वममित्रेभ्यो दृशे कुरुदारांश्च प्र दर्शय ॥ १ ॥
उत्तिष्ठत सं नह्यध्वं मित्रा देवजना यूयम् । संदृष्टा गुप्ता वः सन्तु या नो मित्रा-
ग्यवर्बुदे ॥ २ ॥ उत्तिष्ठतमा रमेथामादानसंदानाभ्याम् । अमित्राणां सेना अभि-
धत्तमवर्बुदे ॥ ३ ॥ अर्बुदिर्नाम यो देव ईशानश्च न्यवर्बुदिः । याभ्यामन्तरिक्षमा-
वृतमियं च पृथिवी मही । ताभ्यामिन्द्रमेदिभ्यामहं जितमन्वेमि सेनया ॥ ४ ॥
उत्तिष्ठ त्वं देवजनवर्बुदे सेनया सह । भञ्जन्मित्राणां सेनां भोगेभिः परि वारय
॥ ५ ॥ मत्त जातान् न्यवर्बुद उदाराणां समीक्षयन् । तेभिष्टमाज्यं हुते सर्वरुत्तिष्ठ
सेनया ॥ ६ ॥ प्रतिघ्नानाश्रुमुखी कृधुकर्णी च क्रोशतु । विकेशो पुरुषे हते रदिते
अवर्बुदे तव ॥ ७ ॥ संकर्षन्ती कुरूकरं मनसा पुत्रमिच्छन्ती । पतिं आतरमात्स्वान्
रदिते अवर्बुदे तव ॥ ८ ॥ अलिङ्गवा जाष्कमदा मृधाः श्येनाः पतत्रिणः । ध्वाङ्क्षाः
शकुनयस्तृप्यन्त्वमित्रेषु समीक्षयन् रदिते अवर्बुदे तव ॥ ९ ॥ अथो सर्वं आपदं
मल्लिका तृप्यतु किमिः । पौरुषेयेधि कुणपे रदिते अवर्बुदे तव ॥ १० ॥ (२५)
आ गृह्णीतं सं बृहत् प्राणापानान् न्यवर्बुदे । निवाशा घोषाः सं यन्त्वमित्रेषु समी-
क्षयन् रदिते अवर्बुदे तव ॥ ११ ॥ उह वैपय सं विजन्तां भियामिश्रान्त्सं
सृज । उरुग्राह्वैर्ब्रह्मैर्विध्यामित्रान् न्यवर्बुदे ॥ १२ ॥ घृहन्त्वेषां बाहवचित्ताकूतं
च यदृदि । मैषामुच्छेषि किं चन रदिते अवर्बुदे तव ॥ १३ ॥ प्रतिघ्नानाः सं
धावन्तूरः पटुरावाघ्नानाः । अघारिणीर्विकेशयो रुद्रत्यः । पुरुषे हते रदिते अवर्बुदे
तव ॥ १४ ॥ श्वन्वतरिप्सरसो रूपका उतावर्बुदे । अन्तःपात्रेः रेगिहतीं रिशं
दृशिहितैषिणीम् । सर्वास्ता अवर्बुदे त्वममित्रेभ्यो दृशे कुरुदारांश्च प्र दर्शय ॥ १५ ॥

खड्गैरधिचङ्कमां खर्विकां खर्ववासिनीम् । य उदारा अन्तर्हिता गन्धर्वाप्सरसंश्च ये ।
 सर्पा इतरजना रक्षांसि ॥ १६ ॥ चतुर्दंष्ट्रांश्चावदतः कुम्भमुष्कां अष्टमुखान् । स्व-
 भ्यसा ये चोद्भ्यसाः ॥ १७ ॥ उद् वैषय त्वमर्बुदेमित्राणाममूः सिचः । जयांश्च जि-
 ष्णुंश्चमित्रां जयतामिन्द्रमेदिनौ ॥ १८ ॥ प्रबलीनो मृदितः शयां हतोऽमित्रो न्यर्बुदे ।
 अग्निजिह्वा धूमशिखा जयन्तीर्यन्तु सेनया ॥ १९ ॥ तयार्बुदे प्रणुत्तानामिन्द्रो हन्तु
 वरंवरम् । अमित्राणां शचीपतिर्मासीपां मोचि कश्चन ॥ २० ॥ (२६) उत्क-
 सन्तु हृदयान्यूर्ध्वः प्राण उदीपतु । शौष्कास्यमनु वर्तताममित्रान् मोत मित्रिणः
 ॥ २१ ॥ ये च धीरा ये चाधीराः पराञ्चो बधिराश्च ये । तमसा ये च तूपा
 अथो बस्ताभिवसिनः । सर्वास्तां अर्बुदे त्वममित्रेभ्यो दृशे कुरूदरांश्च प्र दर्शय
 ॥ २२ ॥ अर्बुदिश्च त्रिषन्धिश्चामित्रान् न्यो वि विध्यताम् । यथैषामिन्द्र वृत्रहन्
 इनाम शचीपतेमित्राणां सहस्रशः ॥ २३ ॥ वनस्पतीन् वानस्पत्यानोषधीरुत
 वीरुधः । गन्धर्वाप्सरसः सर्पान् देवान् पुण्यजनान् पितृन् । सर्वास्तां अर्बुदे
 त्वममित्रेभ्यो दृशे कुरूदरांश्च प्र दर्शय ॥ २४ ॥ ईशां वो मरुतो देव आदित्यो
 ब्रह्मणस्पतिः । ईशां व इन्द्रश्चाग्निश्च धाता मित्रः प्रजापतिः । ईशां व ऋषय-
 श्चकुरमित्रेषु समीक्ष्यन् रदिते अर्बुदे तव ॥ २५ ॥ तेषां सर्वेषामीशाना उत्ति-
 ष्ठत सं नहध्वं मित्रा देवजना युयम् । इमं संध्रामं संजित्य यथालोकं वि तिष्ठ-
 ध्वम् ॥ २६ ॥ (२७)

॥ १० ॥ उत्तिष्ठत सं नहध्वमुदाराः केतुभिः सह । सर्पा इतरजना रक्षां-
 स्यमित्राननु धावत ॥ १ ॥ ईशां वो वेद राज्यं त्रिषन्धे अरुणैः केतुभिः सह ।
 ये अन्तरिक्षे ये दिवि पृथिव्यां ये च मानवाः । त्रिषन्धेस्ते चेतसि दुर्णामान उपा-
 सताम् ॥ २ ॥ अयोमुखाः सूचीमुखा अथो विकङ्कतीमुखाः । क्रव्यादो वातरंहस
 आ संजन्त्वमित्रान् वज्रेण त्रिषन्धिना ॥ ३ ॥ अन्तर्धीहि जातवेद आदित्य
 कुणपं बहु । त्रिषन्धेरियं सेना सुहितास्तु मे वशं ॥ ४ ॥ उत्तिष्ठ त्वं देवजनार्बुदे
 सेनया सह । अयं बलिर्व आहुतस्त्रिषन्धेराहुतिः प्रिया ॥ ५ ॥ शितिपदी सं
 दंतु शरव्येयं चतुष्पदी । कृत्येमित्रेभ्यो भव त्रिषन्धेः सह सेनया ॥ ६ ॥
 धूमाक्षी सं पततु कृधुकर्णी च क्रोशतु । त्रिषन्धेः सेनया जिते अरुणाः सन्तु
 केतवः ॥ ७ ॥ अवायन्तां पद्भिणो ये वयांस्यन्तरिक्षे दिवि ये चरन्ति । आपदो
 मर्चिकाः सं रभन्तामामादो गृध्राः कुणपे रदन्ताम् ॥ ८ ॥ यामिन्द्रेण संधां समधत्था
 ब्रह्मणा च बृहस्पते । तयाहमिन्द्रसंधया सर्वां देवानिह हुं व इतो जयत मामृतः

॥६॥ बृहस्पतिराङ्गिरस ऋषयो ब्रह्मसंशिताः । असुरक्षयणं वधं त्रिषन्धि दिव्या-
 श्रयन् ॥१०॥ (२८) येनासौ गुप्त आदित्य उभाविन्द्रश्च तिष्ठतः । त्रिषन्धि देवा
 अभजन्तौजसे च बलाय च ॥११॥ सर्वाल्लोकान्तसमजयन् देवा आहुत्यानया ।
 बृहस्पतिराङ्गिरसो वज्रं यमसिञ्चतासुरक्षयणं वधम् ॥ १२ ॥ बृहस्पतिरा-
 ङ्गिरसो वज्रं यमसिञ्चतासुरक्षयणं वधम् । तेनाहममूं सेनां नि लिम्पामि
 बृहस्पतेमित्रान् हन्म्योजसा ॥ १३ ॥ सर्वे देवा अत्यार्यन्ति ये अश्रन्ति वर्षदृ-
 तम् । इमां जुषध्वमाहुतिमिनो जयत मामृतः ॥ १४ ॥ सर्वे देवा अत्यार्यन्तु
 त्रिषन्धेराहुतिः प्रिया । संधां महतीं रक्षत ययाग्रे असुरा जिताः ॥१५॥ वायुरमि-
 त्राणामिष्वग्राण्याश्चतु । इन्द्र एषां बाहून् प्रति मनकु मा शकन् प्रतिधामिषुम् ।
 आदित्य एषामस्त्रं वि नाशयतु चन्द्रमा युतामगतस्य पन्थाम् ॥ १६ ॥ यदि
 प्रेयुर्देवपुरा ब्रह्मवर्माणि चक्रिरे । तनूपानं परिपाणं कृण्वाना यदुपोचिरे सर्वं तद-
 रसं कृधि ॥ १७ ॥ क्रव्यादानुवर्तयन् मृत्युना च पुरोहितम् । त्रिषन्धे प्रेहि सेनया
 जयामित्रान् प्र पवस्व ॥ १८ ॥ त्रिषन्धे तमसा त्वममित्रान् परि वारय । पुषदा-
 ज्यप्रणुत्तानां मामीषां मोचि कश्चन ॥ १९ ॥ शितिपदी सं पतत्वमित्राणाममूः
 सिचः । मुहान्त्वद्यामूः सेनां अमित्राणां न्यर्बुदे ॥ २० ॥ (२६) मूढा अमित्रा
 न्यर्बुदे जुह्वेषां वरंवरम् । अनया जहि सेनया ॥ २१ ॥ यश्च कवची यश्चाकव-
 चोऽमित्रो यश्चाज्मनि । ज्याणशैः कवचपाशैरज्मनाभिहतः शयाम् ॥ २२ ॥ ये
 वर्मिणो ये वर्माणां अमित्रा ये च वर्मिणः । सर्वास्तां अर्बुदे हतां ह्वानोदन्तु
 भूम्याम् ॥२३॥ ये रथिनो ये अरथा असादा ये च सादिनः । सर्वानदन्तु तान्
 हतान् गृध्राः श्येनाः पतत्रिणाः ॥ २४ ॥ सहस्रं कुणपा शेतामामित्रा सेनां समरे
 बधानाम् । विविद्धा ककजाकृता ॥२५॥ मर्माविधं रोरुवतं सुपर्णैरदन्तु दुश्चित्तमृदितं
 शयानम् । य इमां प्रतीचीमाहुतिममित्रां नो युयुत्सति ॥२६॥ यां देवा अनुतिष्ठ-
 न्ति यस्या नारिं विराधनम् । तयेन्द्रो हन्तु वृत्रा वज्रेण त्रिषन्धिना ॥२७॥ (३०)

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥

॥ एकादशं काण्डं समाप्तम् ॥

अथ द्वादशं काण्डम् ॥

॥ १ ॥ सत्यं बृहदृतमुग्रं दीक्षा तपो ब्रह्म यज्ञः पृथिवीं धारयन्ति । सा नो भूतस्य भव्यस्य पत्न्युरुं लोकं पृथिवी नः कृणोतु ॥ १ ॥ अमं बाधं बध्यतो मानवानां यस्या उद्वतः प्रवतः समं बहु । नानावीर्या ओषधीर्या बिभर्ति पृथिवी नः प्रथतां राध्यतां नः ॥ २ ॥ यस्यां समुद्रं जत सिन्धुरापो यस्यामन्नं कृष्टयः संबभूवुः । यस्यामिदं जिन्वति प्राणदेजत् सा नो भूमिः पूर्वपेयं दधातु ॥ ३ ॥ यस्याश्चतस्रः प्रदिशः पृथिव्या यस्यामन्नं कृष्टयः संबभूवुः । या बिभर्ति बहुधा प्राणदेजत् सा नो भूमिर्गोष्वप्यन्ने दधातु ॥ ४ ॥ यस्यां पूर्वं पूर्वजना विचक्रिरे यस्यां देवा असुरानभ्यवर्तयन् । गवामश्वानां वयंसश्च विष्टा भगं वर्चः पृथिवी नो दधातु ॥ ५ ॥ विश्वंभरा वसुधानीं प्रतिष्ठा हिरण्यवत्ता जगतो निवेशनी । वैश्वानरं बिभ्रती भूमिर्गनिमिन्द्रं ऋषभा द्रविणे नो दधातु ॥ ६ ॥ यां रक्षन्त्यस्वप्ना विश्वदानीं देवा भूमिं पृथिवीमप्रमादम् । सा नो मधु प्रियं दुहामथो उक्षतु वर्चसा ॥ ७ ॥ यार्णवेधिं सलिलमग्र आसीद् यां मायाभिरन्वचरन् मनीषिणः । यस्या हृदयं परमे व्योमन्त्येनावृतममृतं पृथिव्याः । सा नो भूमिस्त्विषिं बलं राष्ट्रे दधातु क्षमे ॥ ८ ॥ यस्यामापः परिचराः समानीरहोरात्रे अप्रमादं क्षरन्ति । सा नो भूमिर्भूरिधारा पयो दुहामथो उक्षतु वर्चसा ॥ ९ ॥ यामश्विनावर्मिमातां विष्णुर्यस्यां विचक्रमे । इन्द्रो यां चक्र आत्मनेन मित्रां शचीपतिः । सा नो भूमिर्वि सृजतां माता पुत्राय मे पयः ॥ १० ॥ (१) गिर्यस्ते पर्वता हिमवन्तो रयं ते पृथिवि स्योनमस्तु । बभ्रुं कृष्णां रोहिणीं विश्वरूपां ध्रुवां भूमिं पृथिवीमिन्द्रगुप्ताम् । अजीतो हतो अजतो ध्येष्ठां पृथिवीमहम् ॥ ११ ॥ यत् ते मध्यं पृथिवि यच्च नभ्यं यास्य ऊर्जस्तन्वः संबभूवुः । तासु नो धेह्यभि नः पवस्व माता भूमिः पुत्रो अहं पृथिव्याः । पर्जन्यः पिता स उ नः पिपर्तु ॥ १२ ॥ यस्यां वेदिं परिगृह्णन्ति भूम्यां यस्यां यज्ञं तन्वते विश्वकर्माणः । यस्यां मीयन्ते स्वरवः पृथिव्यामूर्ध्वाः शुक्रा आहुत्याः पुरस्तात् । सा नो भूमिर्वर्धयद् वर्धमाना ॥ १३ ॥ यो नो देवैर्त पृथिवि यः पृतन्याद् योऽभिदासात्मनः सा

यो वधेन । तं नो भूमे रन्धय पूर्वकृत्वरि ॥ १४ ॥ त्वज्जातास्त्वयि चरन्ति
 मर्त्यास्त्वं बिभर्षि द्विपदस्त्वं चतुष्पदः । तवेमे पृथिवि पञ्च मानवा येभ्यो ष्यो-
 तिरमृतं मर्त्येभ्य उद्यन्तसूर्यो रश्मिभिरातनोति ॥ १५ ॥ ता नः प्रजाः सं दुहतां
 ससमग्रा वाचो मधु पृथिवि धेहि मह्यम् ॥ १६ ॥ विश्वस्वं मातरमोषधीनां ध्रुवां
 भूमिं पृथिवीं धर्मणा धृतम् । शिवां स्योनामनु चरेम विश्वहा ॥ १७ ॥ महत्
 सधस्थं महती बभूविथ महान् वेगं एजधुर्वेपथुष्टे । महास्त्वेन्द्रो रक्षत्यप्रमादम् । सा
 नो भूमे प्र रोचय हिरण्यस्येव संदाशि मा नो द्विक्तु कश्चन ॥ १८ ॥ अग्निर्भूम्या-
 मोषधीष्वग्निमापो बिभ्रत्यग्निरश्मसु । अग्निन्तः पुरुषेषु गोष्वश्वेष्वग्नयः ॥ १९ ॥
 अग्निर्दिव आ तपत्यग्नेर्देवस्योर्वन्तर्गिक्तम् । अग्निं मर्तास इन्धते हव्यवाहं
 घृतप्रियम् ॥ २० ॥ (२) अग्निवासाः पृथिव्यसितह्णस्त्विषीमन्तं संशितं मा
 कृणोतु ॥ २१ ॥ भूम्यां देवेभ्यो ददति यज्ञं हव्यमर्कृतम् । भूम्यां मनुष्यां
 जीवन्ति स्वधयाजैन मर्त्याः । सा नो भूमिः प्राणमार्युर्दधातु जरदष्टि मा पृथिवी
 कृणोतु ॥ २२ ॥ यस्ते गन्धः पृथिवि संवभूव यं बिभ्रत्योषधयो यमापः । यं गन्धर्वा
 अप्सरसश्च भोजिरे तेन मा सुरभिं कृणु मा नो द्विक्तु कश्चन ॥ २३ ॥ यस्ते
 गन्धः पुष्करमाविवेश यं संजुष्टुः सूर्यायां विवाहे । अपमर्त्याः पृथिवि गन्धमग्रे
 तेन मा सुरभिं कृणु मा नो द्विक्तु कश्चन ॥ २४ ॥ यस्ते गन्धः पुरुषेषु स्त्रीषु
 पुंसु भगो रुचिः । यो अश्वेषु वीरेषु यो मुगेषुत हस्तिषु । कन्यायां वर्चो यद्
 भूमे तेनास्माँ अपि सं सृज मा नो द्विक्तु कश्चन ॥ २५ ॥ शिला भूमिरश्मा
 पांसुः सा भूमिः संधृता धृता । तस्यै हिरण्यवत्तसे पृथिव्या अंकरं नमः ॥ २६ ॥
 यस्यां वृक्षा वानस्पत्या ध्रुवास्तिष्ठन्ति विश्वहा । पृथिवीं विश्वधायसं धृतामच्छा-
 वदामसि ॥ २७ ॥ उदीराणा उतासीनास्तिष्ठन्तः प्रक्रामन्तः । पद्भ्यां दक्षिणम-
 व्याभ्यां मा व्यथिष्महि भूम्याम् ॥ २८ ॥ विमृग्वरीं पृथिवीमा वदामि क्षमां भूमिं
 ब्रह्मणा वावृधानाम् । ऊर्जं पुष्टं बिभ्रतीमन्नभागं घृतं त्वाभि नि षीदेम भूमे
 ॥ २९ ॥ शुद्धा न आपस्तन्वे क्षरन्तु यो नः सेदुरप्रिये तं नि दध्मः । पवित्रेण
 पृथिवि मोत् पुनामि ॥ ३० ॥ (३) यास्ते प्राचीः प्रदिशो या उदीचीर्यास्ते
 भूमे अधराद् याश्च पश्चात् । स्योनास्ता मह्यं चरते मवन्तु मा नि पतं भुवने
 शिभ्रियाणः ॥ ३१ ॥ मा नः पश्चान्मा पुरस्तान्नुदिष्टा मोत्तरादधरादुत् । स्वस्ति
 भूमे नो भव मा विदन् परिपन्थिनो वरीयो यावया वधम् ॥ ३२ ॥ यावत् तेभि
 विपश्यामि भूमे सूर्येण मेदिना । तार्वन्मे चक्षुर्मा मेष्टोत्तरामुत्तरां समां ॥ ३३ ॥
 यच्छयानः पर्यावर्ते दक्षिणं सव्यमभि भूमे पार्श्वम् । उत्तानास्त्वा प्रतीची यत्

पृथ्वीर्भिरधिभेदे । मा हिंसीस्तत्र नो भूमे सर्वस्य प्रतिशीविरि ॥ ३४ ॥ यत् ते
 भूमे विस्वनामि क्षिप्रं तदपि रोहतु । मा ते मर्मं विमृग्वरि मा ते हृदयमर्पिषम्
 ॥ ३५ ॥ प्रीष्मस्ते भूमे वर्षाणि शरद्वेमन्तः शिशिरो वसन्तः । अतर्वस्ते वि-
 हिता हायनीरहोरात्रे पृथिवि नो दुहाताम् ॥ ३६ ॥ यार्प स्रपं विजमाना विमृ-
 ग्वरी यस्यामासन्ग्नयो ये अस्वन्तः । परा दस्युन् ददती देवपीयूनिन्द्रं वृणाना
 पृथिवी न वृत्रम् । अक्राय दध्रे वृषभाय वृष्णे ॥ ३७ ॥ यस्यां सदोहविधाने
 यूषो यस्यां निमीयते । ब्रह्माणो यस्यामर्वन्त्यग्निः साम्ना यजुर्विदः । युज्यन्ते
 यस्यामुत्विजः सोममिन्द्राय पातवे ॥ ३८ ॥ यस्यां पूर्वं भूतकृत ऋषयो गा उदा-
 नुचुः । सप्त सन्त्रेणं वेधसो यज्ञेन तपसा सह ॥ ३९ ॥ सा नो भूमिरा दिशतु
 यद्धनं कामयामहे । मगो अनुप्रयुङ्गामिन्द्र एतु पुरोगवः ॥ ४० ॥ (४) यस्यां
 गायन्ति नृत्यन्ति भूम्यां मर्त्या व्यैल्लबाः । युध्यन्ते यस्यामाक्रन्दो यस्यां वदति
 दुन्दुभिः । सा नो भूमिः प्र गुदतां सपत्नानसपत्नं मा पृथिवी कृणोतु ॥ ४१ ॥
 यस्यामजं व्रीहियवौ यस्या इमाः पञ्च कृष्टयः । भूम्यै पर्जन्यपत्न्यै नमोस्तु वर्षमे-
 दसे ॥ ४२ ॥ यस्याः पुरो देवकृताः क्षेत्रे यस्यां विकुर्वते । प्रजापतिः पृथिवीं
 विश्वगर्भमाशांमाशां रण्यां नः कृणोतु ॥ ४३ ॥ निधि बिभ्रती बहुधा गुहा वसुं
 मणिं हिरण्यं पृथिवी ददातु मे । वसूनि नो वसुदा रासमाना देवी दधातु सुम-
 नस्यमाना ॥ ४४ ॥ जनं बिभ्रती बहुधा विवाचसं नानाधर्माणं पृथिवी यथौक-
 सम् । सहस्रं धारा द्रविणस्य मे दुहां ध्रुवेव धेनुरनपस्फुरन्ती ॥ ४५ ॥ यस्ते
 स्रपो वृश्चिकस्तुष्टदंशमा हेमन्तजन्धो भूमलो गुहा शये । क्रिमिजिन्वत् पृथिवि
 यद्यदेजति श्रवृषि तन्नः सर्पन्मोषं सृण्वं यच्छिवं तेन नो मृड ॥ ४६ ॥ ये ते पन्थानो
 ब्रह्मवो जनार्यना रथस्य वर्तमानसश्च यातवे । यैः संचरन्त्युभये भद्रपापास्तं पन्थानं
 जयेमानमित्रमत्स्करं यच्छिवं तेन नो मृड ॥ ४७ ॥ मन्वं बिभ्रती गुरुभृद् भद्रपाप-
 स्मं निधनं तितिष्ठुः । वराहेण पृथिवी संविदाना सूकराय वि जिहीते मृगाय
 ॥ ४८ ॥ ये त आरण्याः पशवो मृगा वने हिताः सिंहा व्याघ्राः पुरुषादश्नन्ति ।
 उलं वृकं पृथिवि दुच्छुनामित अक्षीकां रक्षो अप बाधयास्मत् ॥ ४९ ॥ ये गन्धर्वा
 अप्सरसो ये चारायाः किमीदिनः । पिशान्त्सर्वा रक्षांसि नानस्मद् भूमे यावय
 ॥ ५० ॥ (५) यां द्विपादः पक्षिणः संपतन्ति हंसाः सुपर्णाः शकुना वयांसि ।
 यस्यां वातो मातरिभ्येते रजांसि कृण्वंश्चावयंश्च वृक्षान् । वातस्य प्रवामुप-
 वामनु वात्यचिः ॥ ५१ ॥ यस्यां कृष्णमरुणं च संहिते अहोरात्रे विहिते भूम्या-
 मधि । वर्षेण भूमिः पृथिवी वृतावृता सा नो दधातु भद्रया म्रिये धामनिधा-

मनि ॥ ५२ ॥ द्यौश्च म इदं पृथिवी चान्तरिक्षं च मे व्यचः । अग्निः सूर्य
 आपो मेधां विश्वे देवारश्च सं ददुः ॥ ५३ ॥ अहमस्मि सहमान उत्तरो नाम
 भूम्याम् । अभीषाडस्मि विश्वाषाडाशामाशां विषामहिः ॥ ५४ ॥ अदो यद् देवि
 प्रथमाना पुरस्ताद् देवैरुक्ता व्यसर्पो महित्वम् । आ त्वा सुभूतमविशत् तदानी-
 मकल्पयथाः प्रदिशश्चतस्रः ॥ ५५ ॥ ये ग्रामा यदरण्यं याः सभा अधि भूम्याम् ।
 ये सैग्रामाः समितयस्तेषु चारुं वदेम ते ॥ ५६ ॥ अश्च इव रजो दुधुवे वि
 तान् जनान् य आक्षिपन् पृथिवीं यादजायत । मन्द्राग्नेत्वंरी भुवनस्य गोपा वन-
 स्पतीनां गृध्रेषोषधीनाम् ॥ ५७ ॥ यद् वदामि मधुमत् तद् वदामि यदीक्षे तद्
 वनन्ति मा । त्विषीमानस्मि ज्ञातिमानवायान् हन्मि दोधतः ॥ ५८ ॥ शन्तिवा
 सुरभिः स्योना क्रीलालोष्नी पर्यस्वती । भूमिरधि ब्रवीतु मे पृथिवी पर्यसा
 सह ॥ ५९ ॥ यामन्वैच्छद्भुविषां विश्वकर्मान्तरर्णवे रजसि प्रविष्टाम् । भुजिष्यं-
 पात्रं निहितं गुहा यदाविभगे अभवन्मातुमद्भ्यः ॥ ६० ॥ त्वमस्यावर्षनी
 जनानामदितिः कामदुषां पप्रथाना । यत् त ऊनं तत् त आ पूरयाति प्रजापतिः
 प्रथमजा ऋतस्य ॥ ६१ ॥ उपस्थास्ते अनमीवा अयक्ष्मा अस्मभ्यं सन्तु पृथिवि
 प्रसूताः । दीर्घं न आयुः प्रतिबुध्यमाना वयं तुभ्यं बलिहृतः स्याम ॥ ६२ ॥
 भूमे मातर्नि धेहि मा भद्रया सुप्रतिष्ठितम् । संविदाना दिवा कवे भियां मा धेहि
 भृत्याम् ॥ ६३ ॥ (६)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥

॥ २ ॥ नृदमा रोह न ते अत्र लोक इदं सीसं भागधेयं त एहि । यो गोषु
 यक्ष्मः पुरुषेषु यक्ष्मस्तेन त्वं साकर्मधराङ् परेहि ॥ १ ॥ अघशमदुः शमाभ्यां
 करेणानुकरेण च । यक्ष्मं च सर्वं तेनेतो मृत्युं च निरजामसि ॥ २ ॥ मिरितो
 मृत्युं निर्वृतिं निररातिमजामसि । यो नो द्वेष्टि तमद्भ्यग्ने अक्रव्याद् धष्टं क्षिप्म-
 स्तष्टु ते प्र सुवामसि ॥ ३ ॥ यद्यग्निः क्रव्याद् यदि वा व्याघ्रं इमं गोष्ठं
 प्रविवेशान्योक्ताः । तं माषाण्यं कृत्वा प्र हिणोमि दूरं स गच्छत्वप्सुपदोप्यग्नीन्
 ॥ ४ ॥ यत् त्वा क्रुद्धाः प्रचकुर्मन्युना पुरुषे मृते । सुकल्पमग्ने तत् त्वया पुन-
 स्त्वोद्दीपयामसि ॥ ५ ॥ पुनस्त्वादित्या क्रुद्धा वसवः पुनर्ब्रह्मा वसुनीतिरग्ने ।
 पुनस्त्वा ब्रह्मणस्पतिराधाद् दीर्घायुत्वाय शतशारदाय ॥ ६ ॥ यो अग्निः क्र-
 व्यात् प्रविवेश नो गृहमिमं पश्यन्निर्तरं जातवेदसम् । तं हरामि पितृयज्ञाय दूरं स

घर्ममिन्धां परमे सधस्थे ॥ ७ ॥ क्रव्यादमग्निं प्र हिणोमि दूरं यमराज्ञो गच्छतु
रिप्रवाहः । इहायमितरो जातवेदा देवो देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन् ॥ ८ ॥ क्र-
व्यादमग्निमिषितो हरामि जनान् दंहन्तं वज्रेण मृत्युम् । नि तं शास्मि गार्हपत्येन
विद्वान् पितॄणां लोकेषि भागो अस्तु ॥ ९ ॥ क्रव्यादमग्निं शशमानमुक्थ्यं प्र
हिणोमि पृथिभिः पितृयाणैः । मा देवयानैः पुनरा गा अत्रैवैधि पितॄषु जागृहि त्वम्
॥ १० ॥ (७) सर्मिन्धते संकसुके स्वस्तये शुद्धा भवन्तः शुचयः पावकाः ।
जहाति रिप्रमत्येन एति सर्मिद्धो अग्निः सुपुना पुनाति ॥ ११ ॥ देवो अग्निः
संकसुको दिवस्पृष्टान्यारुहत् । मुच्यमानो निरेणसोमोगस्माँ अशस्त्याः ॥ १२ ॥
अस्मिन् वयं संकसुके अग्नौ रिप्राणि मृमहे । अमूम यज्ञियाः शुद्धाः प्र ण आ-
यूषि तारिषत् ॥ १३ ॥ संकसुको विकसुको निर्ऋथो यथै निस्वरः । ते ते यत्तमं
संवदसो दूराद् दूर्मनीनशन् ॥ १४ ॥ यो नो अश्वेषु वीरेषु यो नो गोष्वजा-
विषु । क्रव्यादं निर्णुदामसि यो अग्निर्जनयोपनः ॥ १५ ॥ अन्येभ्यस्त्वा पुरु-
षेभ्यो गोभ्यो अश्वेभ्यस्त्वा । निः क्रव्यादं नुदामसि यो अग्निर्जीवितयोपनः
॥ १६ ॥ यस्मिन् देवा अमृजत यस्मिन् मनुष्या उत । तस्मिन् घृतस्तावो मृष्टा
त्वमग्ने दिवं रुह ॥ १७ ॥ सर्मिद्धो अग्न आहुत स नो माभ्यपक्रमीः । अत्रैव दीदिहि
धावि ज्योक् च सूर्य दृशे ॥ १८ ॥ सीसे मृडद्वं नडे मृहद्मग्नौ संकसुके च यत् ।
अथो अव्यां रामायां शीर्षेक्षिमुपबर्हणे ॥ १९ ॥ सीसे मल्लं सादयित्वा शीर्षे-
क्षिमुपबर्हणे । अव्यामसिकन्यां मृष्टा शुद्धा भवत यज्ञियाः ॥ २० ॥ (८) परं मृत्यो
अनु परेहि पन्थां यस्त एष इतरो देवयानात् । चक्षुष्मते शृण्वते ते ब्रवीमीहेमे वीरा
वहवो भवन्तु ॥ २१ ॥ इमे जीवा वि मूतैराववृत्रभूद् भद्रा देवहूतिर्नो अथ ।
प्राञ्चो अगाम नृतये हसाय सुवीरासो विदथमा वदेम ॥ २२ ॥ इमं जीवेभ्यः
परिधिं दधामि मैपां नु गादपरो अर्थमेतम् । शतं जीवन्तः शरदः पुरुचीस्तिरो
मृत्युं दधतां पर्वतेन ॥ २३ ॥ आ रोहतायुर्जरसं वृणाना अनुपूर्वं यतमाना
यति स्थ । तान् वस्त्वष्टां मुजनिमा सजोषाः सर्वमारुनेयतु जीवनाय ॥ २४ ॥
यथाहान्यनुपूर्वं भवन्ति यथैतव ऋतुभिर्यन्ति साकम् । यथा न पूर्वमपरो जहा-
त्येवा धातरायूषि कल्पयैषाम् ॥ २५ ॥ अरमन्वती रीयते सं रभध्वं वीरयध्वं प्र
तरता सखायः । अत्रा जहीत ये असन् दुरेवा अनमीवानुत्तरेमाभि वाचान् ॥ २६ ॥
उत्तिष्ठता प्र तरता सखायोऽरमन्वती नदी स्यन्दत इयम् । अत्रा जहीत ये अम-
न्नाशिवाः शिवान्स्थोनानुत्तरेमाभि वाचान् ॥ २७ ॥ वैश्वदेवीं वर्चस आ रभध्वं
शुद्धा भवन्तः शुचयः पावकाः । अतिक्रामन्तो दुरिता पदानि शतं हिमाः सर्व-

वीरा मदेम ॥ २८ ॥ उदीचीनैः पथिभिर्वायुमद्भिरतिक्रामन्तोवगान् परंभिः ।
 त्रिः सप्त कृत्व ऋषयः परेता मृत्युं प्रन्यौहन् पदयोर्पनेन ॥ २९ ॥ मृत्योः पदं
 योपयन्त एत द्राघीय आयुः प्रतुरं दधानाः । आसीना मृत्युं नुदता सधस्थेयं
 जीवासां विदथमा वदेम ॥ ३० ॥ (६) इमा नारीरविधवाः सुपत्नीराजनेन
 सर्पिषा सं स्पृशन्ताम् । अनश्रवो अनमीवाः सुरत्ना आ रोहन्तु जनयो योनिमग्रे
 ॥ ३१ ॥ व्याकरोमि हविषाहमेतौ तौ ब्रह्मणा व्यहं कल्पयामि । स्वधा
 पितृभ्यो अजरां कृणांमि दीर्घेणायुषा समिमान्तसृजामि ॥ ३२ ॥ यो नो अग्निः
 पितरो हृत्स्वन्तर्गविवेशामृतो मर्त्येषु । मर्त्यहं तं परि गृह्णामि देवं मा सो
 अस्मान् द्विषत मा वयं तम् ॥ ३३ ॥ अग्रावृत्य गार्हपत्यात् क्रव्यादा प्रेतं दक्षिणा ।
 प्रियं पितृभ्य आत्मने ब्रह्मभ्यः कृणुता प्रियम् ॥ ३४ ॥ द्विभागधनमादाय
 प्रक्षिणात्यवर्त्या । अग्निः पुत्रस्य ज्येष्ठस्य यः क्रव्यादनिराहितः ॥ ३५ ॥
 यत् कृपते यद् वनुते यच्च वस्नेन विन्दते । सर्वं मर्त्यस्य तन्नास्ति क्रव्याच्चदनि-
 राहितः ॥ ३६ ॥ अयज्ञियो हतवर्चा भवति ननेन हविरत्तवे । छिनत्ति कुष्या
 गोर्धनाद् यं क्रव्यादनुवर्त्तते ॥ ३७ ॥ मुहुर्गृध्रैः प्र वदत्यर्तिं मर्त्यो नीत्य । क्रव्याद्
 यान्गिरन्तिकार्दनुविहान् वितावति ॥ ३८ ॥ ग्राह्या गृहाः सं मृश्यन्ते स्त्रिया
 यन्म्रियते पतिः । ब्रह्मैव विद्वानेष्टो यः क्रव्यादं निरादधत् ॥ ३९ ॥ यद् रिप्रं
 शर्मलं चक्रुम यच्च दुष्कृतम् । आपो मा तस्माच्छुम्भन्त्वग्नेः संकमुकाश्च यत् ॥ ४० ॥
 (१०) ता अधरादुदीचीराववृत्रन् प्रजानतीः पथिभिर्देवानैः । पर्वतस्य वृष-
 भस्याधि पृष्ठे नवाश्वरन्ति सरितः पुगणीः ॥ ४१ ॥ अग्ने अक्रव्यान्निः क्रव्यादं
 नुदा देवयजनं वह ॥ ४२ ॥ इमं क्रव्यादा विवेशायं क्रव्यादमन्वगात् । व्याघ्रौ
 कृत्वा नानानं तं हरामि शिवापरम् ॥ ४३ ॥ अन्तर्धिदेवानां परिधिर्मनुष्याणाम-
 ग्निर्गार्हपत्य उभयानन्तरा श्रितः ॥ ४४ ॥ जीवानामायुः प्र तिर त्वमग्ने पितृणां
 लोकमपि गच्छन्तु ये मृताः । सुगार्हपत्यो वितपन्नरातिमुपासुषां श्रेयसीं धेह्यस्मै
 ॥ ४५ ॥ सर्वानग्ने सईमानः सुपत्नान्पामूर्जं रुयिमस्मासु धेहि ॥ ४६ ॥
 इममिन्द्रं वन्दि पप्रिमन्वारंभध्वं स वो निर्वचद् दुरितादवधात् । तेनाप हत् शरुपा-
 पतन्त तेन रुद्रस्य परि पातास्ताम् ॥ ४७ ॥ अनदाहं प्लवमन्वारंभध्वं स वो
 निर्वचद् दुरितादवधात् । आ रोहत सवितुर्नावमेतां पद्भिर्बुर्वीभिरमति तरेम ॥ ४८ ॥
 अहोरात्रे अन्वैषि बिभ्रत् लेम्प्यस्तिष्ठन् प्रतरणः सुवीरः । अनतुरान्तुमनसस्तल्प-
 विभ्रज्जयोगेव नः पुरुषगन्धिरोधि ॥ ४९ ॥ ते देवेभ्य आ वृश्न्ते पापं जीवन्ति
 सर्वदा । क्रव्याद् यान्गिरन्तिकार्दश्च इवानुवर्तते नडम् ॥ ५० ॥ (११) ॥

ये श्रद्धा धनकाम्या कृष्यादा मासते । ते वा अन्येषां कुम्भीं पर्यादधति सर्वदा ॥ ५१ ॥ प्रेवं पिपतिषति मनसा मुहुरा वर्तते पुनः । कृष्याद् यानग्निरन्तिक-
दनुविद्वान् चितार्वति ॥ ५२ ॥ अर्विः कृष्णा भागधेयं पशूनां सीसं कृष्यादपि
चन्द्रं त आहुः । माषाः पिष्टा भागधेयं ते हव्यमरणयान्या गह्वरं सचस्व ॥ ५३ ॥
इषीकां जरतीमिष्टा तिलिपञ्जं दण्डनं नडम् । तमिन्द्रं इध्मं कृत्वा यमस्याग्निं
निरादधौ ॥ ५४ ॥ प्रत्यश्चर्मकं प्रत्यर्पयित्वा प्रविद्वान् पन्थां वि ह्यविवेश ।
पराभीषामस्रन् दिदेश दीर्घेणायुषा समिमान्मृजामि ॥ ५५ ॥ (१२)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

॥ ३ ॥ पुमान् पुंसोधि तिष्ठ चर्मेहि तत्र ह्वयस्व यतमा प्रिया तै । यावन्ता-
वग्रे प्रथमं समेयथुस्तद् वां वयो यमराज्ये समानम् ॥ १ ॥ तावद् वां चक्षुस्तर्ति
वीर्याणि तावत् तेजस्ततिधा वाजिनानि । अग्निः शरीरं सचते यदैधोधा पक्कान्मि-
थुना सं भवाथः ॥ २ ॥ समस्मिल्लोके समु देवयाने सं स्मां समेतं यमराज्येषु ।
पूतो पवित्रैरुप तद्ध्येथां यद्यद् रेतो अधि वां संबभूव ॥ ३ ॥ आपस्पुत्रासो अभि
सं विशध्वमिमं जीवं जीवधन्याः समेत्य । तासां भजध्वममुतं यमादुर्यमोदनं पचति
वां जनित्री ॥ ४ ॥ यं वां पिता पचति यं च माता रिप्राजिर्मुक्त्यै शमलाच्च वाचः ।
स ओदनः शतधारः स्वर्ग उभे व्याप नभसी महित्वा ॥ ५ ॥ उभे नभसी उभ-
यांश्च लोकान् ये यज्वनामभिजिताः स्वर्गाः । तेषां ह्योतिष्मान् मधुमान् यो
अग्रे तस्मिन् पुत्रैर्जरमि सं श्रयेथाम् ॥ ६ ॥ प्रार्चीप्रार्चीं प्रदिशमा रभेथामेतं
लोकं श्रद्धांनाः सचन्ते । यद् वां पक्कं परिविष्टमग्नौ तस्य गुप्तये दंपती सं श्रये-
थाम् ॥ ७ ॥ दक्षिणां दिशमाभि नक्षमाणां पर्यावर्तेथामभि पात्रमेतत् । तस्मिन्
वां यमः पितृभिः संविदानः पक्काय शर्मं बहुलं नि यच्छात् ॥ ८ ॥ प्रतीचीं
दिशामियमिद् वरं यस्यां सोमो अधिपा मृडिता च । तस्यां श्रयेथां सुकृतः सचे-
थामधा पक्कान्मिथुना सं भवाथः ॥ ९ ॥ उत्तरं राष्ट्रं प्रजयोत्तराबद् दिशाहृदीची
कृणवन्नो अग्रम् । पाङ्कं छन्दः पुरुषो बभूव विश्वैर्विश्वाङ्गैः सह सं भवेम ॥ १० ॥
(१३) ध्रुवेयं विराघनमो अस्त्वस्यै शिवा पुत्रेभ्य उत मह्यमस्तु । सा नो देव्य-
दिते विश्ववार इर्य इव गोपा अभि रत्न पक्कम् ॥ ११ ॥ पितेर्व पुत्रानभि सं
स्वजस्व नः शिवा नो वाता इह वान्तु भूमौ । यमोदनं पचतो देवते इह तं नस्तप
उत सस्यं च वेत्तु ॥ १२ ॥ यद्यत् कृष्णः शकुन एह गत्वा त्सरन् विषङ्गं विल
माससाद । यद्वा दास्यार्द्रहस्ता समङ्ग उलूखलं सुसलं शुम्भतापः ॥ १३ ॥ अयं

ग्रावां पृथुबुध्नो वयोधाः पुतः पवित्रैरप इन्तु रक्षः । आ रोह चर्म महि शर्म यच्छ मा
 दंपती पौत्रमधं नि गाताम् ॥ १४ ॥ वनस्पतिः सह देवैर्न आगन् रक्षः पिशाचौ
 अपवाधमानः । स उच्छ्रयातै प्र वंदाति वाचं तेन लोकां अभि सर्वान् जयेम
 ॥ १५ ॥ सप्त मेघान् पशवः पर्यगृह्णन् य एषां व्योतिष्मां उव यश्चक्षुः । त्रय-
 स्त्रिंशद् देवतास्तान्त्सचन्ते स नः स्वर्गमभि नैष लोकम् ॥ १६ ॥ स्वर्गं लोकम-
 भि नो नयामि सं जायया सह पुत्रैः स्याम । गृह्णामि हस्तमनु मैत्वत्र मा नस्तारी-
 भिर्धृतिर्मो अरातिः ॥ १७ ॥ ग्राहिं पाप्मानमति तां अयाम तमो व्यस्य प्र वंदासि
 वन्गु । वानस्पत्य उद्यतो मा जिहिर्मीमा तण्डुलं वि शरीर्देवयन्तम् ॥ १८ ॥
 विश्वव्यचा घृतपृष्ठो भविष्यन्त्सयोनिलोकंक्षुपं बाह्येतम् । वर्षवृद्धमुप यच्छ शूर्पं
 तुषं पलावानप तद् विनक्तु ॥ १९ ॥ त्रयो लोकाः संमिता ब्राह्मणेन बौरेवासौ
 पृथिव्यन्तरिक्षम् । अंशून् गृभीत्वान्वारभेयामा प्यायन्तां पुनरा यन्तु शूर्पम्
 ॥ २० ॥ (१४) पृथ्व्याणि बहुधा पशुनामेकरूपो भवसि सं समृद्ध्या । एतं
 त्वचं लोहिनीं तां नुदस्व ग्रावां शुम्भाति मलग इव वस्त्रा ॥ २१ ॥ पृथिवीं त्वां
 पृथिव्यामा वेशयामि तनूः समानी विकृता त पया । यद्यद् घुप्तं लिखितमप्येन
 तेन मा सुलोर्वह्मणापि तद् वपामि ॥ २२ ॥ जनित्रीव प्रति ह्यासि सुनुं सं त्वां
 दधामि पृथिवीं पृथिव्या । उखा कम्भी वेद्यां मा व्यथिष्ठा यज्ञायुधैराज्येनातिपक्ता
 ॥ २३ ॥ अग्निः पचन् रक्षतु त्वा पुरस्तादिन्द्रो रक्षतु दक्षिणतो मरुत्वान् । बरु-
 णस्त्वा दंहाद्वरुणो मतीच्या उत्तरात् त्वा सोमः सं ददातै ॥ २४ ॥ पुताः पवित्रैः
 पवन्ते अभ्राद् दिवै च यन्ति पृथिवीं च लोकान् । ता जीवला जीवधन्याः प्रतिष्ठाः पात्र
 आसिक्ताः पर्यगिरिन्धाम् ॥ २५ ॥ आ यन्ति दिवः पृथिवीं सचन्ते भूम्नाः सचन्ते
 अध्यन्तरिक्षम् । शुद्धाः सुतीस्ता उ शुम्भन्त एव ता नः स्वर्गमभि लोकं नयन्तु ॥ २६ ॥
 लुतेव प्रभ्वीकृत संमितास उत शुकाः शुच्यश्चामृतासः । ता ओदनं दंपतिभ्यां
 प्रशिष्टा आपुः शिचन्तीः पचता सुनाथाः ॥ २७ ॥ संख्याता स्तोकाः पृथिवीं
 सचन्ते प्राणापानैः समिता ओषधीभिः । असंख्याता अप्यमानाः सुवर्णाः
 सर्व व्यापुः शुच्यः शुचित्वम् ॥ २८ ॥ उद्योधन्त्यभि वल्गन्ति तप्ताः फेनमस्य-
 न्ति बहुलाश्च बिन्दन् । योषेव दृष्ट्वा पतिवृत्तिव्यायैतैस्तण्डुलैर्भवता समापः
 ॥ २९ ॥ उत्थापयुः सीदतो बुध्न एनानङ्गिरात्मानमभिसं स्पृशन्ताम् । अमासि
 पात्रैरुदकं यदेतन्मितास्तण्डुलाः प्रदिष्टो यदीमाः ॥ ३० ॥ (१५) प्र यच्छ
 पृथ्वीं त्वरया हरौषमहिसन्त ओषधीर्दान्तु पत्रेन् । यासां सोमः परि राज्यं
 बभूवामन्युता नो गीरुधो भवन्तु ॥ ३१ ॥ नवै बहिरोदनाश्च स्तृणीत ग्रियं इद-

श्रुत्वापो बल्यस्तु । तस्मिन् देवाः सह दैवीर्विशन्तिवमं प्राश्नन्त्वृतुभिर्निषद्य ॥ ३२ ॥
 वनस्पते स्तीर्णमा सीद बहिरग्निष्टोमैः संमितो देवताभिः । त्वष्ट्रेव रूपं सुकृतं
 स्वधिस्यैना एहाः परि पात्रे ददश्राम् ॥ ३३ ॥ षष्ठ्यां शरत्सु निधिषा अभी-
 च्छात् स्वः पक्वेनाभ्यश्रवातै । उपैनं जीवान् पितरश्च पुत्रा एतं स्वर्गं गमयान्त-
 मग्नेः ॥ ३४ ॥ धर्ता ध्रियस्व धरुणो पृथिव्या अच्युतं त्वा देवताश्च्यावयन्तु ।
 तं त्वा दंपती जीवन्तौ जीवपुत्राबुद् वासयातः पर्यग्निधानात् ॥ ३५ ॥ सर्वा-
 न्समागो अभिजित्य लोकान् यावन्तः कामाः समतीतृपस्तान् । वि गाहेथामा-
 यवनं च दधिरेकस्मिन् पात्रे अध्येदुरैनम् ॥ ३६ ॥ उप स्तृणीहि प्रथय पुरस्ताद्
 घृतेन पात्रमभि घोरैतत् । वाश्रेवोस्त्रा तरुणं स्तनस्युमिमं देवासो अभिहिङ्कृणोत
 ॥ ३७ ॥ उपास्तरारकरो लोकमेतमुरुः प्रथतामसमः स्वर्गः । तस्मिं छ्यातै महिषः
 सुपर्णो देवा एनं देवताभ्यः प्र यच्छान् ॥ ३८ ॥ यद्यञ्जाया पचति त्वत्
 परःपरः पतिर्वा जाये त्वत् तिरः । सं तत् सृजेथा सह वां तदस्तु संपादयन्तौ
 सह लोकमेकम् ॥ ३९ ॥ यावन्तो अस्याः पृथिवीं सचन्ते अस्मत् पुत्राः परि ये
 संबभूवुः । सर्वास्ताँ उप पात्रे ह्वयेथां नाभिं जानानाः शिशवः समावां ॥ ४० ॥
 (१६) वसोर्या धारा मधुना प्रपीना घृतेन मिश्रा अमृतस्य नाभयः । सर्वास्ता
 अव रुधे स्वर्गः षष्ठ्यां शरत्सु निधिषा अभीच्छात् ॥ ४१ ॥ निधिं निधिषा
 अभ्येनमिच्छादनीश्वरा अभितः सन्तु येन्ये । अस्माभिर्दत्तो निहितः स्वर्गस्त्रिभिः
 काण्डैस्त्रीन्स्वर्गानिरुक्षत् ॥ ४२ ॥ अग्नी रक्षस्तपतु यद् विदेवं कव्यात् पिशाच
 इह मा प्र पास्त । नुदाम एनमप रुध्मो अस्मदादित्या एनमङ्गिरसः सच-
 न्ताम् ॥ ४३ ॥ आदित्येभ्यो अङ्गिरोभ्यो मध्विदं घृतेन मिश्रं प्रति वेदयामि ।
 शुद्धहस्तौ ब्राह्मणस्यानिहत्येतं स्वर्गं सुकृतावपीतम् ॥ ४४ ॥ इदं प्रापमुत्तमं
 काण्डेमस्य यस्माल्लोकात् परमेष्ठी समार्ष । आ भिञ्च सर्पिर्वृतवत् समेद्ध्येष
 भागो अङ्गिरसो नो अत्र ॥ ४५ ॥ सत्याय च तपसे देवताभ्यो निधिं श्रेष्ठि
 परि दन्न एतम् । मा नो घृतेव गान्मा समित्यां मा स्मान्यस्मा उत्सृजता पुरा मत्
 ॥ ४६ ॥ अहं पचाम्यहं ददामि ममेदु कर्मन् करुणार्थि जाया । कौमारो लोको
 अजनिष्ट पुत्रोऽन्वारभेथां वयं उत्तरावत् ॥ ४७ ॥ न किल्बिषमत्र नाधारो अस्ति
 न यन्मित्रः सममान एति । अनूनं पात्रं निहितं न एतत् पक्कारं पक्कः पुनरा
 विशाति ॥ ४८ ॥ प्रियं प्रियाणां कृण्वाम तमस्ते यन्तु यतमे द्विषन्ति ।
 धेनुर्नहान् वयोवय आयदेव पौरुषेयमप मृत्युं नुदन्तु ॥ ४९ ॥ समग्रयो विदुरन्यो
 अन्यं य ओषधीः सचन्ते यश्च सिन्धून् । यावन्तो देवा दिव्याः तपन्ति हिरण्यं

ज्योतिः पचतो बभूव ॥ ५० ॥ (१७) एषा त्वचां पुरुषे सं बभूवानग्नाः सर्वे
 पशवो ये अन्ये । तन्नेनात्मानं परि धापयाथोमोतं वासो मुखमोदनस्य ॥ ५१ ॥
 यदक्षेषु वदा यत् समित्यां यद्वा वदा अनृतं वित्तकाम्या । समानं तन्तु-
 मभि संवसानौ तस्मिन्त्सर्वं शर्मलं सादयाथः ॥ ५२ ॥ वर्षं वनुष्वापि
 गच्छ देवांस्त्वचो धूमं पर्युत्पातयासि । विश्वव्यचा घृतपृष्ठो भविष्यन्त्सयो-
 निलोकप्रप याह्येतम् ॥ ५३ ॥ तन्वं स्वर्गो बहुधा वि चक्रे यथा विद आत्मन्-
 न्यवर्णम् । अपाजैत् कृष्णां रुशतीं पुनानो या लोहिनी तां तं अग्नौ जुहोमि
 ॥ ५४ ॥ प्राच्यै त्वा दिशेऽग्रेधिपतयेमिताय रक्षित्र आदित्यायेषुमते । एतं
 परि दद्वस्तं नो गोपायतास्माकर्मतोः । दिष्टं नो अत्र जरसे नि नेपञ्जरा मृत्यवे
 परि णो ददात्वर्थं पक्कनं सह सं भवेम ॥ ५५ ॥ दक्षिणायै त्वा दिश इन्द्राया-
 धिपतये तिरश्चिराजये रक्षित्रे यमायेषुमते । एतं० । ० ॥ ५६ ॥ प्रतीच्यै त्वा दिशे
 वरुणायाधिपतये पृदाकवे रक्षित्रेन्नायेषुमते । एतं० । ० ॥ ५७ ॥ उदीच्यै त्वा
 दिशे सोमायाधिपतये स्वजाय रक्षित्रेशन्या इषुमत्यै । एतं० । ० ॥ ५८ ॥ ध्रुवायै
 त्वा दिशे विष्णवेधिपतये कल्माषग्रीवाय रक्षित्र ओषधीभ्य इषुमतीभ्यः । एतं०
 । ० ॥ ५९ ॥ ऊर्ध्वायै त्वा दिशे बृहस्पतयेधिपतये श्वित्राय रक्षित्रे वर्षायेषुमते ।
 एतं परि दद्वस्तं नो गोपायतास्माकर्मतोः । दिष्टं नो अत्र जरसे नि नेपञ्जरा
 मृत्यवे परि णो ददात्वर्थं पक्कनं सह सं भवेम ॥ ६० ॥ (१८)

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥

॥ ४ ॥ ददामीत्येव ब्रूयादनु चैनामभुत्सत । वशां ब्रह्मभ्यो याचद्भ्यस्तत्
 प्रजावर्दपत्यवत् ॥ १ ॥ प्रजया स वि क्रीणीते पशुभिश्चोषं दस्यति । य आर्वि-
 येभ्यो याचद्भ्यो देवानां गां न दित्सति ॥ २ ॥ कूटयास्य सं शीर्यन्ते श्लोणया
 काटमर्दति । वण्डया दहन्ते गृहाः काणया दीयते स्वम् ॥ ३ ॥ विलोहितो
 अधिष्ठानाच्छ्वनो विन्दति गोपतिम् । तथा वशायाः संविद्यं दुग्दग्ना ह्युच्यसे
 ॥ ४ ॥ पदोरस्या अधिष्ठानाद् विक्लिन्दुर्नाम विन्दति । अनामनात् सं शीर्यन्ते
 या मुखेनोपजिघ्रति ॥ ५ ॥ यो अस्याः कर्णावास्कुनोत्या स देवेषु वृश्चते ।
 लक्ष्मं कुर्वे इति मन्यते कनीयः कृणुते स्वम् ॥ ६ ॥ यदस्याः कस्मै चिद् भोगाय
 बालान् कश्चित् प्रकुन्तति । ततः किशोरा भ्रियन्ते वत्साश्च घातुको वृकः ॥ ७ ॥
 यदस्या गोपतौ सत्या लोम ध्वाङ्क्षो अजीहिडत् । ततः कुमारौ भ्रियन्ते यक्ष्मो
 विन्दत्यनामनात् ॥ ८ ॥ यदस्याः पल्पूतनं शकृद् दासी समस्यति । ततोपरुषं

जायते तस्मादव्येष्ट्येदेनसः ॥ ६ ॥ जायमानाभि जायते देवान्त्सब्राह्मणान्
 वशा । तस्माद् ब्रह्मभ्यो देयैषा तदाहुः स्वस्य गोपनम् ॥ १० ॥ (१६) य एनां
 अनिमायन्ति तेषां देवकृता वशा । ब्रह्मज्येयं तदब्रुवन् य एनां निमियायते
 ॥ ११ ॥ य अर्षेभ्यो यार्चय्यो देवानां गां न दित्सति । आ स देवेषु वृथते
 ब्राह्मणानां च मन्यवे ॥ १२ ॥ यो अस्य स्याद् वशाभोगो अन्यामिच्छेत
 तर्हि सः । हिंस्ते अदत्ता पुरुषं याचितां च न दित्सति ॥ १३ ॥ यथा शेवधिर्नि-
 हितो ब्राह्मणानां तथा वशा । तामेतदच्छायन्ति यस्मिन् कस्मिंश्च जायते ॥ १४ ॥
 स्वमेतदच्छायन्ति यद् वशां ब्राह्मणा अभि । यथैनानन्यस्मिन् जिनीयादेवास्यां
 निरोधनम् ॥ १५ ॥ चरेदेवा त्रैहायणादविज्ञातगदा सती । वशां च
 विद्याभारद ब्राह्मणास्तर्ह्येषाः ॥ १६ ॥ य एनामवशामाह देवानां निहितं
 निधिम् । उभौ तस्मै भवाशर्वौ पंगिकभ्येषुमस्यतः ॥ १७ ॥ यो अस्या ऊधो
 न वेदाथो अस्या स्तमानुत । उभयेनैवास्यै दुहे दातुं चेदशकद् वशाम् ॥ १८ ॥
 दुरदन्नेनमा शये याचितां च न दित्सति । नास्मै कामाः समृध्यन्ते यामदत्वा
 चिकीर्षति ॥ १९ ॥ देवा वशामयाचन् मुखं कृत्वा ब्राह्मणम् । तेषां सर्वेषामद-
 द्द्वेदं न्येति मानुषः ॥ २० ॥ (२०) हेडं पशूनां न्येति ब्राह्मणेभ्योददद्
 वशाम् । देवानां निहितं भागं मर्त्यश्चेन्निप्रियायते ॥ २१ ॥ यदन्ये शतं याचै-
 युर्ब्राह्मणा गोपति वशाम् । अथैनां देवा अब्रुवन्नेवं ह विदुषो वशा ॥ २२ ॥
 य एवं विदुषेवत्वाथान्येभ्यो ददद् वशाम् । दुर्गा तस्मा अधिष्ठाने पृथिवी सह-
 देवता ॥ २३ ॥ देवा वशामयाचन् यस्मिन्ने अजायत । तामेतां विद्याभारदः
 सह देवैरुदाजत ॥ २४ ॥ अनपत्यमल्पपशुं वशा कृणोति पूरुषम् । ब्राह्म-
 याचिताथैनां निप्रियायते ॥ २५ ॥ अग्नीषोमाभ्यां कामाय मित्राय वरुणाय च ।
 तेभ्यो याचन्ति ब्राह्मणास्तेष्वा वृश्चतेददत् ॥ २६ ॥ यावदस्या गोपतिर्नोपभृ-
 णुयादचः स्वयम् । चरेदस्य तावद् गोषु नास्य भ्रुत्वा गृहे वसेत् ॥ २७ ॥ यो
 अस्या अच उपभ्रुत्याथ गोष्वचीचरत् आयुश्च तस्य भूतिं च देवा वृश्चन्ति ही-
 ढिताः ॥ २८ ॥ वशा चरन्ती बहुधा देवानां निहितो निधिः । आविष्कृणुष्व
 रूपाणि यदा स्थाम जिघांसति ॥ २९ ॥ आविरात्मानं कृणुते यदा स्थाम जि-
 घांसति । अथो ह ब्रह्मभ्यो वशा याञ्च्याय कृणुते मनः ॥ ३० ॥ (२१) मनसा
 सं कल्पयति तद् देवो अपि गच्छति । ततो ह ब्रह्मणो वशामुपप्रयन्ति याचितुम्
 ॥ ३१ ॥ स्वधाकारेण पितृभ्यो यज्ञेन देवताभ्यः । दानेन राजन्यो वशायां मातु-
 र्हेडं न गच्छति ॥ ३२ ॥ वशा माता राजन्यस्य तथा संभूतमग्रशः । तस्या आहु

रनर्पणं यद् ब्रह्मभ्यः प्रदीयते ॥ ३३ ॥ यथाज्यं प्रगृहीतमालुम्पेत् क्षुचो
 अग्नये । एवा ह ब्रह्मभ्यो वशामग्नय आ वृश्चतेददत् ॥ ३४ ॥ पुरोडाशवत्सा
 सुदुर्घा लोकेस्मा उप तिष्ठति । सास्मै सर्वान् कामान् वशा प्रददुषे दुहे ॥ ३५ ॥
 सर्वान् कामान् यमराज्ये वशा प्रददुषे दुहे । अथाहुर्नारकं लोकं निरुन्धानस्य
 याचिताम् ॥ ३६ ॥ प्रवीयमाना चरति कुद्रा गोपतये वशा । वेहतं मा मान्यमानो
 मृत्योः पाशेषु बध्यताम् ॥ ३७ ॥ यो वेहतं मन्यमानोमा च पचते वशाम् ।
 अप्यस्य पुत्रान् पौत्रांश्च याचयते बृहस्पतिः ॥ ३८ ॥ महदेपाव तपति चरन्ती गोषु
 गौरपि । अथो ह गोपतये वशाददुषे विपं दुहे ॥ ३९ ॥ प्रियं पशूनां भवति
 यद् ब्रह्मभ्यः प्रदीयते । अथो वशायास्तत् प्रियं यद् देवत्रा हविः स्यात् ॥ ४० ॥
 (२२) या वशा उदकल्पयन् देवा यज्ञादुदेत्य । तासां विलिप्त्यं भीमा-
 मुदाकुरुत नारदः ॥ ४१ ॥ तां देवा अमीमांसन्त वशेयाश्मवशेति ।
 तामब्रवीन्नारद एषा वशानां वशतमेति ॥ ४२ ॥ कति नु वशा नारद यास्त्वं
 वेत्थ मनुष्यजाः । तास्वां पृच्छामि विद्वांसं कस्या नाश्रीयादब्राह्मणः ॥ ४३ ॥
 विलिप्त्या बृहस्पते या ख सुतवशा वशा । तस्या नाश्रीयादब्राह्मणो य आशंसे-
 त भूत्याम् ॥ ४४ ॥ नमस्ते अस्तु नारदानुष्टु विदुषे वशा । कृतमासां भीमतमा
 यामदत्त्वा पराभवत् ॥ ४५ ॥ विलिप्ती या बृहस्पतेथो सुतवशा वशा । तस्या
 नाश्रीयादब्राह्मणो य आशंसेत भूत्याम् ॥ ४६ ॥ त्रीणि वै वशाजातानि विलि-
 प्ती सुतवशा वशा । ताः प्र यच्छेद् ब्रह्मभ्यः सोनाव्रस्कः प्रजापतौ ॥ ४७ ॥
 एतद् वो ब्राह्मणा हविरिति मन्वीत याचितः । वशां चेदेनं याचैयुर्या भीमाददुषो
 गुहे ॥ ४८ ॥ देवा वशां पर्यवदन् न नोदादिति हीडिताः । एताभिर्ऋग्भिर्मेदं
 तस्माद् वै स पराभवत् ॥ ४९ ॥ उत्तैर्ना भेदो नाददाद् वशामिन्द्रेण याचितः ।
 तस्मात् तं देवा आगसोवृश्चन्महमुत्तरे ॥ ५० ॥ ये वशाया अदानाय वदन्ति परि-
 रापिणः । इन्द्रस्य मन्यवै जाल्मा आ वृश्चन्ते अर्चिच्या ॥ ५१ ॥ ये गोपतिं
 पराणीयाथाहुर्मा ददा इति । रुद्रस्यास्तां ते हेति परि यन्त्यर्चिच्या ॥ ५२ ॥
 यदि हुतां यद्यहुताममा च पचते वशाम् । देवान्त्सब्राह्मणानुत्वा जिह्वो लोकान्नि-
 र्ऋच्छति ॥ ५३ ॥ (२३)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥

॥ ५ ॥ (१) श्रमेण तपसा सृष्टा ब्रह्मणा वित्तते श्रिता ॥ १ ॥ मृत्ये-
 नावृता श्रिया प्रावृता यशसा परीहता ॥ २ ॥ स्वधया परिहिता श्रद्धया पर्यूढा

दीक्षया गुप्ता यज्ञे प्रतिष्ठिता लोको निधनम् ॥ ३ ॥ ब्रह्मं पदवायं ब्राह्मणोधि-
पतिः ॥ ४ ॥ तामाददानस्य ब्रह्मगवीं जिनतो ब्राह्मणं क्षत्रियस्य ॥ ५ ॥ अप
क्रामति सूनृता वीर्यं पुण्या लक्ष्मीः ॥ ६ ॥ २४ ॥

(२) ओजश्च तेजश्च सहश्च बलं च वाक् चेन्द्रियं च श्रीश्च धर्मश्च ॥७॥
ब्रह्मं च क्षत्रं च राष्ट्रं च विशश्च त्विषिश्च यशश्च वर्चश्च द्रविणं च ॥ ८ ॥
आयुश्च रूपं च नामं च कीर्तिश्च प्राणश्चापानश्च चक्षुश्च श्रोत्रं च ॥ ९ ॥
पयश्च रसश्चान्नं चाभ्राद्यं चर्तं च सत्यं चेष्टं च पूर्तं च प्रजा च पशव-
श्च ॥ १० ॥ तानि सर्वाण्यप क्रामन्ति ब्रह्मगवीमाददानस्य जिनतो ब्राह्मणं
क्षत्रियस्य ॥ ११ ॥ (२५)

(३) सैषा भीमा ब्रह्मगव्यधविषा माक्षात् कृत्या कूल्बज्जमावृता ॥ १२ ॥
सर्वाण्यस्यां घोराणि सर्वे च मृत्यवः ॥ १३ ॥ सर्वाण्यस्यां क्रूराणि सर्वे पुरुष-
वृधाः ॥ १४ ॥ सा ब्रह्मज्यं देयपीयुं ब्रह्मगव्यादीयमाना मृत्योः पङ्क्तींश्च आ यति
॥ १५ ॥ हेनिः शतवृधा हि सा ब्रह्मज्यस्य क्षितिर्हि सा ॥ १६ ॥ तस्माद् वै
ब्राह्मणानां गौर्दुराधर्षा विजानता ॥ १७ ॥ वज्रो धावन्ती वैश्वानर उद्धीता ॥ १८ ॥
हेनिः शफानुत्खिदन्ती महादेवोपेक्षमाणा ॥ १९ ॥ दुरपदिरीक्षमाणा वाश्यमा-
नाभि स्फूर्जति ॥ २० ॥ मृत्युर्हिङ्गुणवत्युग्रो देवः पुच्छं पर्यस्यन्ती ॥ २१ ॥
सर्वज्यानिः कर्णौ वरीवर्जयन्ती राजयक्ष्मो मेहन्ती ॥ २२ ॥ मेनिर्दुह्यमाना शीर्ष-
क्त्रिदुग्धा ॥ २३ ॥ मेदिरुपतिष्ठन्ती मिथोयोधः पराष्टा ॥ २४ ॥ शरव्यामुखे-
पितुह्यमाना ऋतिर्हन्यमाना ॥ २५ ॥ अश्वविषा निपतन्ती तमो निपत्तिता ॥ २६ ॥
अनुगच्छन्ती प्राणानुप दासयति ब्रह्मगवी ब्रह्मज्यस्य ॥ २७ ॥ (२६)

(४) वैरं विकृत्यमाना पैत्राद्यं विभाज्यमाना ॥ २८ ॥ देवहेतिर्हियमाणा
व्यृद्धिर्दृता ॥ २९ ॥ पाप्माधिधीयमाना पारुष्यमवधीयमाना ॥ ३० ॥ त्रिषं प्रयस्य-
न्ती तक्मा प्रयस्ता ॥ ३१ ॥ अघं पच्यमाना दुष्वप्यं पक्वा ॥ ३२ ॥ मूलवर्हणी
पर्याक्रियमाणा क्षितिः पर्याकृता ॥ ३३ ॥ असंज्ञा गन्धेन शुगुद्धियमाणाशीविष
उद्धृता ॥ ३४ ॥ अभूतिरुपह्रियमाणा पराभूतिरुपहृता ॥ ३५ ॥ शर्वः क्रुद्धः
पिश्यमाना शिर्मिदा पिशिता ॥ ३६ ॥ अर्वातिरश्यमाना निर्वृतिरशिता ॥ ३७ ॥
अशिता लोकाच्छिनत्ति ब्रह्मगवी ब्रह्मज्यमस्माच्चामुष्माच्च ॥ ३८ ॥ (२७)

(५) तस्या आहननं कृत्या मेनिराशसनं वलग ऊर्वध्यम् ॥ ३९ ॥ अस्व-
गता परिदणुता ॥ ४० ॥ अग्निः क्रव्याद् भूत्वा ब्रह्मगवी ब्रह्मज्यं प्रविश्याति

॥ ४१ ॥ सर्वास्याङ्गा पर्वा मूलानि वृश्चति ॥ ४२ ॥ छिनस्यस्य पितृबन्धु परा
भावयति मातृबन्धु ॥ ४३ ॥ विवाहां ज्ञातीन्सर्वानपि क्षापयति ब्रह्मगवी ब्रह्म-
ज्यस्य क्षत्रियेणापुनर्दीयमाना ॥ ४४ ॥ अवास्तुमेनमस्वर्गमग्रजसं करोत्यपराप
रणो भवति क्षीयते ॥ ४५ ॥ य एवं विदुषो ब्राह्मणस्य क्षत्रियो गामादत्ते
॥ ४६ ॥ (२८)

(६) क्षिप्रं वै तस्याहर्नने गृध्राः कुर्वत ऐलवम् ॥ ४७ ॥ क्षिप्रं वै तस्यादहर्नने
परि नृत्यन्ति केशिनीराघनाः पाणिनोऽसि कुर्वाणाः पापमैलवम् ॥ ४८ ॥
क्षिप्रं वै तस्य वास्तुषु वृकाः कुर्वत ऐलवम् ॥ ४९ ॥ क्षिप्रं वै तस्य पृच्छन्ति यत्
तदासीरेदिदं नु ताऽदिति ॥ ५० ॥ छिन्ध्या छिन्धि प्र छिन्ध्यपि क्षापय क्षापय
॥ ५१ ॥ आददानमाक्षिरसि ब्रह्मज्यमुष दासय ॥ ५२ ॥ देवदेवी तुल्यसे
कृत्या कृत्वजमाहृता ॥ ५३ ॥ ओषन्ती समोषन्ती ब्रह्मणो वज्रः ॥ ५४ ॥ क्षुरपवि-
र्मुत्युर्भूत्वा वि धाय त्वम् ॥ ५५ ॥ आदत्से जिनतां वचं इष्टं पूर्तं चाशिपः ॥ ५६ ॥
आदाय जीतं जीताय लोकेऽमुष्मिन् प्र यच्छसि ॥ ५७ ॥ अघ्न्ये पदवीर्भव
ब्राह्मणस्याभिर्शस्त्या ॥ ५८ ॥ मेनिः शरव्या भवाघादघविपा भव ॥ ५९ ॥
अघ्न्ये प्र शिरो जहि ब्रह्मज्यस्य कृतागमो देवपीयोऽग्राधसः ॥ ६० ॥ त्वया
प्रमूर्णं मृदिनमग्निर्देहतु दुश्चितम् ॥ ६१ ॥ (२९)

(७) वृश्च प्र वृश्च सं वृश्च देह प्र देह सं देह ॥ ६२ ॥ ब्रह्मज्यं देव्यघ्न्य
आ मूलादिनुसंदेह ॥ ६३ ॥ यथायात् यमसादनात् पापलोकान् परावर्तः ॥ ६४ ॥
एवा त्वं देव्यघ्न्ये ब्रह्मज्यस्य कृतागमो देवपीयोऽग्राधसः ॥ ६५ ॥ वज्रेण शत-
पर्वणा तीक्ष्णेन क्षुरभृष्टिना ॥ ६६ ॥ प्र स्कन्धान् प्र शिरो जहि ॥ ६७ ॥
लोमान्यस्य सं छिन्धि त्वचमस्य वि वेष्टय ॥ ६८ ॥ मांमान्यस्य शतय स्नावा-
न्यस्य सं वृह ॥ ६९ ॥ अस्थीन्यस्य पीडय मज्जानमस्य निर्जहि ॥ ७० ॥ सर्वा-
स्याङ्गा पर्वाणि वि श्रथय ॥ ७१ ॥ अग्निर्गन् क्रव्यात् पृथिव्या नुदतामुदोपतु
वायुर्न्तरिक्षान्महतो वरिष्मणः ॥ ७२ ॥ सूर्य एनं दिवः प्र एदतां न्योपतु
॥ ७३ ॥ (३०)

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥

॥ द्वादशं काण्डं समाप्तम् ॥

अथ त्रयोदशं काण्डम् ॥

॥ १ ॥ उदेहि वाजिन यो अस्वन्तरिदं राष्ट्रं प्र विश सूनृतावत् । यो
 रोहितो विश्वमिदं जजान स त्वा राष्ट्राय सुभृतं बिभर्तु ॥ १ ॥ उद्वाज आ गन्
 यो अस्वन्तर्विश आ रोह त्वर्धानयो याः । सोमं दधानोप ओषधीर्गा-
 श्वतुष्पदो द्विपद आ वेशयेह ॥ २ ॥ यूयमुग्रा मरुतः पृथिमातर इन्द्रेण युजा प्र
 मृणीत शत्रून् । आ वो रोहितः शृणवत् सुदानवस्त्रिपदासो मरुतः स्वादुसंमुदः ॥ ३ ॥
 रुहो रुरोह रोहित आ रुरोह गर्भो जनीनां जनुषामुपस्थम् । ताभिः संरन्ध्रमन्व-
 विन्दन् षडुर्वीर्गुतं प्रपश्यामिह राष्ट्रमाहाः ॥ ४ ॥ आ ते राष्ट्रमिह रोहितोदार्षीद्
 व्यस्थन्मृधो अभयं ते अभूत् । तस्मै ते द्यावापृथिवी रेवतीभिः कामं दुहाथा-
 मिह शक्वरीभिः ॥ ५ ॥ रोहितो द्यावापृथिवी जजान तत्र तन्तुं परमेष्ठी ततान ।
 तत्र शिश्रियेज एकपादोदंहद् द्यावापृथिवी बलेन ॥ ६ ॥ रोहितो द्यावापृथिवी
 अदंहत् तेन स्व स्वभितं तेन नाकः । सेनान्तरिक्षं विमिता रजांसि तेन देवा अमृ-
 तमन्वविन्दन् ॥ ७ ॥ वि रोहितो अमृशद् विश्वरूपं समाकुर्वाणः प्ररुहो रुहश्च ।
 दिवं रुद्धा महता महिम्ना सं ते राष्ट्रमनक्तु पर्यसा घृतेन ॥ ८ ॥ यास्ते
 रुहः प्ररुहो यास्ते आरुहो याभिरापुणांसि दिवमन्तरिक्षम् । तासां ब्रह्मणा पर्यसा
 वावृधानो विशि राष्ट्रे जागृहि रोहितस्य ॥ ९ ॥ यास्ते विशस्तपसः संब-
 भुवुर्वत्सं गायत्रीमनु ता इहागुः । तास्त्वा विशन्तु मनसा शिवेन संमाता वत्सो
 अभ्येतु रोहितः ॥ १० ॥ (१) ऊर्ध्वो रोहितो अधि नाकं अस्थाद् विश्वा
 रूपाणि जनयन् युवा कविः । तिग्मेनाग्निज्योतिषा वि भाति तृतीयं चक्रे रजसि
 प्रियाणि ॥ ११ ॥ सहस्रशृङ्गो वृषभो जातवेदा घृताहुतः सामपृष्ठः सुवीरः ।
 मा मा हासीन्नायितो नेत् त्वा जहानि गोपोषं च मे वीरपोषं च धेहि ॥ १२ ॥
 रोहितो यज्ञस्य जनिता मुखं च रोहिताय वाचा श्रोत्रेण मनसा जुहोमि । रोहितं
 देवा यन्ति सुमनस्यमाना स मा रोहैः सामित्यै रोहयतु ॥ १३ ॥ रोहितो यज्ञ
 व्यदधाद् विश्वकर्मणे तस्मात् तेजांस्युप मेमान्यागुः । वोचयं ते नाधि भुवनस्याधि
 मज्जमनि ॥ १४ ॥ आ त्वा रुरोह बृहत्युत पङ्क्तिरा ककुब् वर्चसा जातवेदः ।

आ त्वा रुरोहोष्णिहाभरो वषट्कार आ त्वा रुरोह रोहितो रेतसा सह ॥ १५ ॥
 अयं वस्ते गर्भि पृथिव्या दिवं वस्तेयमन्तरिक्षम् । अयं ब्रह्मस्य विष्टपि स्वर्लोकान्
 ध्यानशो ॥ १६ ॥ वाचस्पते पृथिवी नः स्योना स्योना योनिस्तर्पणः सुशेवा । इहैव
 प्राणः सख्ये नो अस्तु तं त्वा परमेष्ठिन् पर्यग्निरायुषा वर्चसा दधातु ॥ १७ ॥
 वाचस्पत ऋतवः पञ्च ये नो वैश्वकर्मणाः परि ये संबभूवुः । इहैव प्राणः सख्ये
 नो अस्तु तं त्वा परमेष्ठिन् परि रोहित आयुषा वर्चसा दधातु ॥ १८ ॥ वाचस्पते
 सौमनसं मनश्च गोष्ठे नो गा जनय योनिषु प्रजाः । इहैव प्राणः सख्ये नो अस्तु
 तं त्वा परमेष्ठिन् पर्यहमायुषा वर्चसा दधामि ॥ १९ ॥ परि त्वा धातु सविता देवो
 अभिर्वर्चसा मित्रावरुणावभि त्वा । सर्वा अरातीरवक्रामहेहीदं राष्ट्रमकरः सृजता-
 वत् ॥ २० ॥ (२) यं त्वा पृषती रथे प्रष्टिर्वहेति रोहित । शुभा यासि गिणन्नपः ॥ २१ ॥
 अनुव्रता रोहिणी रोहितस्य सूरिः सुवर्णा बृहती सुवर्चाः । तया वाजान् विश्व-
 रूपां जयेत् तया विश्वाः पृतना अभि प्याम ॥ २२ ॥ इदं सदो रोहिणी रोहित-
 स्यासौ पन्थाः पृषती येन याति । तां गन्धर्वाः कश्यपा उन्नयन्ति तां रक्षन्ति
 कवयो प्रमादम् ॥ २३ ॥ सूर्यस्याश्वा हरयः केतुमन्तः सदा वहन्त्यमृताः सुखं
 रथम् । घृतपात्रा रोहितो भ्राजमानो दिवं देवः पृषतीमा विवेश ॥ २४ ॥ यो
 रोहितो वृषभस्तिग्मशृङ्ग पर्यग्निं परि सूर्यं बभूव । यो विष्टभ्नाति पृथिवीं दिवं च
 तस्माद् देवा अधि सृष्टीः सृजन्ते ॥ २५ ॥ रोहितो दिवमारुहन्महतः पर्यर्णवात् ।
 सर्वा रुरोह रोहितो रुहः ॥ २६ ॥ वि मिमीष्व पर्यस्वतीं घृताचीं देवानां धेनु-
 नस्पृगेषा । इन्द्रः सोमं पिबतु क्षेमो अस्त्वग्निः प्र स्तौतु वि मृधो नुदस्व ॥ २७ ॥
 समिद्धो अग्निः समिधानो घृतवृद्धो घृताहुतः । अधीपाद् विश्वापादग्निः सपत्नान्
 हन्तु ये मम ॥ २८ ॥ हन्वेनान् प्र दहत्वग्निर्यो नः पृतन्यति । क्रव्यादाग्निना
 वयं सपत्नान् प्र दहामसि ॥ २९ ॥ अवाचीनानव जहीन्द्र घज्जेण बाहुमान् ।
 अधा सपत्नान् मामकानग्नेस्तेजोभिराद्रिपि ॥ ३० ॥ (३) अग्ने सपत्नानध-
 रान् पादयास्मद् व्यथया सजातमुत्पिपानं बृहस्पते । इन्द्राग्नी मित्रावरुणावधरे
 पद्यन्तामप्रतिमन्यमानाः ॥ ३१ ॥ उद्यंस्त्वं देव सूर्य सपत्नानव मे जहि ।
 अवैनानश्मना जहि ते यन्त्वधमं तमः ॥ ३२ ॥ वत्सो धिराजो वृषभो मतीनामा
 रुरोह शुक्रपृष्ठोन्तरिक्षम् । घृतेनार्कमभ्यर्चन्ति वत्सं ब्रह्म सन्तं ब्रह्मणा वर्धयन्ति
 ॥ ३३ ॥ दिवं च रोह पृथिवीं च रोह राष्ट्रं च रोह द्रविणं च रोह । प्रजां च
 रोहामृतं च रोह रोहितेन तन्वं सं स्पृशस्व ॥ ३४ ॥ ये देवा राष्ट्रभृतोभितो
 यन्ति सूर्यम् । तैष्टे रोहितः संविदानो राष्ट्रं दधातु सुमनस्यमानः ॥ ३५ ॥ उत्

त्वा यज्ञा ब्रह्मपूता वहन्त्यध्वगतो हरयस्त्वा वहन्ति । तिरः समुद्रमर्ति रोचसेर्ण-
वम् ॥ ३६ ॥ रोहिते द्यावापृथिवी अधि श्रिते वसुजिति गोजिति संधनजिति ।
सहस्रं यस्य जनिमानि सप्त च वोचेयं ते नाभिं भुवनस्याधि मृगमनि ॥ ३७ ॥
यशा यासि प्रदिशो दिशश्च यशाः पशूनामुत चर्षणीनाम् । यशाः पृथिव्या
अदित्य उपस्थेहं भूयासं सवितेव चारुः ॥ ३८ ॥ अमुत्र सन्निह वैत्येतः संस्तानि
पश्यसि । इतः पश्यन्ति रोचनं दिवि सूर्यं विणश्चितम् ॥ ३९ ॥ देवो देवान्
मर्चयस्यन्तश्चरस्यर्णवे । समानमग्निभिन्धते तं विदुः कवयः परे ॥ ४० ॥ (४)
अवः परेण पर एनावरेण पदा वत्सं चित्रती गौरुदस्थात् । सा कद्रीची कं स्वि-
दर्धं परागात् कं स्वित् सूते नहि यूथे अस्मिन् ॥ ४१ ॥ एकपदी द्विपदी सा
चतुष्पद्यष्टापदी नवपदी बभ्रुवुपी । सहस्राक्षरा भुवनस्य पङ्क्तिस्तस्याः समुद्रा अधि
वि क्षरन्ति ॥ ४२ ॥ आरोहन् द्याममृतः प्राव मे वचः । उत त्वा यज्ञा ब्रह्मपूता
वहन्त्यध्वगतो हरयस्त्वा वहन्ति ॥ ४३ ॥ वेद तत् ते अमर्त्येयत् ते आक्रमणं दिवि ।
यत् ते सधस्थं परमे व्योमन् ॥ ४४ ॥ सूर्यो द्यां सूर्यः पृथिवीं सूर्य आपोतिं
पश्यति । सूर्यो भूतस्यैकं चक्षुरा रुरोह दिवं महीम् ॥ ४५ ॥ उर्वीरासन् परिधयो
वेदिभूमिरकल्पत । तत्रैतावग्नी आधत्त हिमं घ्नसं च रोहितः ॥ ४६ ॥ हिमं घ्नसं
चाधाय यूपान् कृत्वा पर्वतान् । वर्षाव्यावग्नी ईजाते रोहितस्य स्वविदः ॥ ४७ ॥
स्वविदो रोहितस्य ब्रह्मणाग्निः समिध्यते । तस्माद् घ्नसस्तस्माद्धिमस्तस्माद् यज्ञो जा-
यत ॥ ४८ ॥ ब्रह्मणाग्नी वावृथानौ ब्रह्मवृद्धौ ब्रह्माहुतौ । ब्रह्मेद्वावग्नी ईजाते रोहि-
तस्य स्वविदः ॥ ४९ ॥ सत्ये अन्यः समाहितोऽप्यन्यः समिध्यते । ब्रह्मेद्वावग्नी ई-
जाते रोहितस्य स्वविदः ॥ ५० ॥ (५) यं वातः परि शुम्भति यं वेन्द्रो ब्रह्मण-
स्पतिः । ब्रह्मेद्वावग्नी ईजाते रोहितस्य स्वविदः ॥ ५१ ॥ वेदिं भूमिं कल्पयित्वा
दिवं कृत्वा दक्षिणाम् । घ्नसं तदग्निं कृत्वा चकार विश्वमात्मन्वद् वर्षणाज्येन
रोहितः ॥ ५२ ॥ वर्षमाज्यं घ्नसो अग्निर्वेदिभूमिरकल्पत । तत्रैतान् पर्वतान् अग्नि-
गीर्भिरूर्ध्वा अकल्पयत् ॥ ५३ ॥ गीर्भिरूर्ध्वान् कल्पयित्वा रोहितो भूमिमब्रवीत् ।
त्वयिदं सर्वं जायतां यद् भूतं यच्च भान्यम् ॥ ५४ ॥ स यज्ञः प्रथमो भूतो भव्यो
अजायत । तस्माद् जज्ञ इदं सर्वं यत् किं चेदं विरोचते रोहितेन ऋषिणाभूतम्
॥ ५५ ॥ यश्च गां पदा स्फुरति प्रत्यङ् सूर्यं च मेहति । तस्य वृश्चामि ते मूलं
न च्छायां कर्वापरम् ॥ ५६ ॥ यो माभिच्छायमत्येषि मां चाग्निं चान्तरा ।
तस्य वृश्चामि ते मूलं न च्छायां कर्वापरम् ॥ ५७ ॥ यो अद्य देव सूर्य त्वां
च मां चान्तरायति । दुष्वप्यं तस्मिच्छमलं दुरितानि च मृज्महे ॥ ५८ ॥ सा प्र

गाम पथो वयं मा यज्ञादिन्द्र सोमिनः । मान्त स्थुर्नो अरातयः ॥ ५६ ॥ यो
यज्ञस्य प्रसाधनस्तन्तुर्देवेष्वारततः । तमाहुतमशीमहि ॥ ६० ॥ (६)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥

॥ २ ॥ उदस्य केतवो दिवि शुक्रा आजन्त ईरते । आदित्यस्य नृचक्षसो
महिं व्रतस्य मीढुषः ॥ १ ॥ दिशां प्रज्ञानां स्वरयन्तमर्चिषां सुपक्षमाशुं पतयन्तम-
र्णवे । स्तवाम सूर्यं भुवनस्य गोपां यो रश्मिभिर्दिशं आभाति सर्वाः ॥ २ ॥
यत् प्राङ् प्रत्यङ् स्वधया यामि शीभं नानारूपे अहनी कर्षिं मायया । तदादित्य
महि तत् ते महि श्रवो यदेको विश्वं परि भूम् जायसे ॥ ३ ॥ विपश्चितं तुरणिं
आजमानं वहन्ति यं हरितः सप्त बह्वीः । सुताद् यमात्त्रिदिवमुन्निनाय तं त्वा
पश्यन्ति परियान्तं माजिम् ॥ ४ ॥ मा त्वा दभन् परियान्तं माजिं स्वस्ति दुर्गो
अति याहि शीभम् । दिवं च सूर्यं पृथिवीं च देवीमहोरात्रे विमिमानो यदेषि
॥ ५ ॥ स्वस्ति ते सूर्य चरमे रथाय येनोभावन्तो परियासि मयः । यं ते वहन्ति
हरितो वह्निष्ठाः शतमश्वा यदि वा सप्त बह्वीः ॥ ६ ॥ सुखं सूर्य रथमंशु-
मन्तं स्योनं सुवह्निमर्षिं तिष्ठ वाजिनम् । यं ते वहन्ति हरितो वह्निष्ठाः शतमश्वा
यदि वा सप्त बह्वीः ॥ ७ ॥ सप्त सूर्यो हरितो यातवे रथे हिरण्यत्वचसो बृहती-
र्युक् । अमोचि शुक्रो रजसः परस्ताद् विधूय देवस्तमो दिवमारुहत् ॥ ८ ॥
उत् केतुना बृहता देव आगन्नपावृक् तमोभि ज्योनिरश्रैत् । दिव्यः सुपर्णः स वीरो
व्यख्यददितेः पुत्रो भुवनानि विश्वा ॥ ९ ॥ उद्यन् रश्मीना तनुषे विश्वा रूपाणि
पुष्यसि । उभा समुद्रौ क्रतुना वि भासि सर्वाल्लोकान् परिभूभ्राजमानः ॥ १० ॥ (७)
पूर्वापरं चरतो माययैतौ शिशू क्रीडन्तौ परि यातोर्णवत् । विश्वान्यो भुवनानि वि-
चष्टे हिरण्यैरन्यं हरितो वहन्ति ॥ ११ ॥ दिवि त्वात्त्रिधारयत् सूर्या मासाय कर्तवे ।
स एषि सुधृतस्तपन् विश्वा भूतावचाकशत् ॥ १२ ॥ उभावन्तौ समर्पसि वत्सः
समातराविव । तन्वेतदिनः पुरा ब्रह्म देवा अमी विदुः ॥ १३ ॥ यत् समुद्रमनु श्रितं
उत् सिंघासति सूर्यः । अध्वास्य विततो महान् पूर्वश्चापश्चयः ॥ १४ ॥ तं समाप्नोति
ज्जतिभिस्ततो नापं चिकित्सति । तेनामृतस्य भक्षं देवानां नाव रुन्धते ॥ १५ ॥
उदु त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः । दृशे विश्वाय सूर्यम् ॥ १६ ॥ अप त्ये
तायवो यथा नक्षत्रा यन्त्यकुर्मिः । सूर्याय विश्वचक्षमे ॥ १७ ॥ अदृश्रन्नस्य
केतवो वि रश्मयो जनां अनु । आजन्तो अग्नयो यथा ॥ १८ ॥ तुरणिर्विश्व-
दर्शतो ज्योतिष्कृदसि सूर्य । विश्वमा भासि रोचन ॥ १९ ॥ प्रत्यङ् देवाना

विशः प्रत्यङ्ङुदैषि मानुषीः । प्रत्यङ् विश्वं स्वेदृशे ॥ २० ॥ (८) येना पा-
 वक चक्षसा भुरगयन्तं जनां अनु । त्वं वरुण पश्यसि ॥ २१ ॥ वि द्यामैषि
 रजस्पृथ्वहर्मिमानो अक्रुभिः । पश्यन् जन्मानि सूर्य ॥ २२ ॥ सप्त त्वा हरिते
 रथे वहन्ति देव सूर्य । शोचिष्केशं विचक्षणम् ॥ २३ ॥ अयुक्त सप्त शुन्ध्युव-
 सूरौ रथस्य नप्त्यः । तार्भिर्याति स्वयुक्तिभिः ॥ २४ ॥ रोहितो दिवमारुहत् त-
 पसा तपस्वी । स योनिमैति स उ जायते पुनः स देवानामधिपतिर्वभूव ॥ २५ ॥ यो
 विश्वचर्षणिरुन विश्वतोमुखो यो विश्वतस्पाणिरुत विश्वतस्पृथः । सं बाहुभ्यां
 भरति सं पतत्रैर्द्यावापृथिवी जनयन् देव एकः ॥ २६ ॥ एकपाद् द्विपदो भूयो वि-
 चक्रमे द्विपात् त्रिपादमस्येति पश्चात् । द्विपाद् षट्पदो भूयो वि चक्रमे त एकपदस्त-
 न्वंसमासते ॥ २७ ॥ अतन्द्रो यास्यन् हरितो यदास्थाद् द्वे रूपे कृणुते रोचमानः ।
 केतुमानुद्यन्त्सहमानो रजांसि विश्वा आदित्य मवतो वि भांसि ॥ २८ ॥ बरमहौ
 असि सूर्य बडादित्य महौ असि । महास्ते महतो महिमा त्वमादित्य महौ असि
 ॥ २९ ॥ रोचसे दिवि रोचसे अन्तरिक्षे पतङ्ग पृथिव्यां रोचमे रोचसे अप्सवः न्तः ।
 उभा समुद्रौ रुच्या व्यापिथ देवो देवासि महिषः स्वर्जित् ॥ ३० ॥ (९) अर्वाङ् पर-
 स्तात् प्रयतो व्यध्व आशुर्विपश्चित् पतयन् पतङ्गः । विष्णुर्विचिन्तः शर्वसाधिति-
 मन् प्र केतुना सहते विश्वमेजत् ॥ ३१ ॥ चित्रश्चिकित्वान् महिषः सुपर्ण आ
 रोचयन् रोदसी अन्तरिक्षम् । अहोरात्रे परि सूर्य वसाने प्रास्य विश्वा तिरतो
 वीर्याणि ॥ ३२ ॥ तिग्मो विभ्राजन् तन्वं शिशानोरंगमार्सः प्रवतो रराणः ।
 ज्योतिष्मान् पृथ्वी महिषो वयोधा विश्वा आस्थात् प्रदिशः कल्पमानः ॥ ३३ ॥
 चित्रं देवानां केतुरनीकं ज्योतिष्मान् प्रदिशः सूर्य उद्यन् । दिवाकरोति द्युम्नैस्त-
 मांसि विश्वातारीद् दुरितानि शुक्रः ॥ ३४ ॥ चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मि-
 त्रस्य वरुणस्याग्नेः । आप्राद् द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुपश्च
 ॥ ३५ ॥ उच्चा पतन्तमरुणं सुपर्ण मध्ये दिवस्तरणिं भ्राजमानम् । पश्याम त्वा
 सवितारं यमाहुरजस्रं ज्योतिर्यदविन्ददत्त्रिः ॥ ३६ ॥ दिवस्पृष्टे धावमानं सुपर्णम-
 दित्याः पुत्रं नायकाम उप यामि भीतः । स नः सूर्य प्र तिर दीर्घमायुर्मा रिषाम
 सुमतौ ते स्याम ॥ ३७ ॥ सहस्रह्यं विर्यतावस्य पृथ्वी हरैर्हंसस्य पततः स्वर्गम् ।
 स देवान्तर्वा नुरस्युपदद्यं संपश्यन् याति भुवनानि विश्वा ॥ ३८ ॥ रोहितः काला
 अभवद् रोहितोऽग्रे प्रजापतिः । रोहितो यज्ञानां मुखं रोहितः स्वराभरत् ॥ ३९ ॥
 रोहितो लोको अभवद् रोहितोऽत्यतपद् दिवम् । रोहितो रश्मिभिर्भूमिं समुद्रमनु सं-
 चरत् ॥ ४० ॥ (१०) सर्वा दिशः समचरद् रोहितोऽधिपतिर्दिवः । दिवं समुद्रमाद-

भूमिं सर्वं भूतं वि रक्षति ॥ ४१ ॥ अरोहन्नुक्रो बृहतीरतन्त्रो द्वे रूपे कृणुते
रोचमानः । चित्रश्चिकित्वान् महिषो वातमाया यावतो लोकानभि यद् विभाति
॥ ४२ ॥ अभ्यन्यदेति पर्यन्यदस्यतेहोरात्राभ्यां महिषः कल्पमानः । सूर्य
वयं रजसि क्षियन्तं गातुविदं हवामहे नाधमानः ॥ ४३ ॥ पृथिवी प्रो महिषो नाध-
मानस्य गातुरदब्धचक्षुः परि विश्वं यभूव । विश्वं संपश्यन्सुविदत्रो यजत्र इदं शृणोतु
यदहं ब्रवीमि ॥ ४४ ॥ पर्यस्य महिमा पृथिवीं समुद्रं ज्योतिषा विभ्राजन् परि धामन्त-
रिक्षम् । सर्वं संपश्यन्सुविदत्रो यजत्र इदं शृणोतु यदहं ब्रवीमि ॥ ४५ ॥ अबोध्याग्निः
समिधा जनानां प्रति धनुर्मिवायतीमुपासम् । यद्वा इव प्र व्यामुज्जिहानाः प्र
भानवः सिस्रते नाक्रमच्छ ॥ ४६ ॥ (११) ॥

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

॥ ३ ॥ य इमे द्यावापृथिवी जजान यो द्रापि कृत्वा भुवनानि वस्ते ।
यस्मिन् क्षियन्ति प्रदिशः पटुर्वीर्याः पतङ्गो अनु विचाकशीति । तस्य देवस्य
कुद्वस्यतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति । उद् वेपय रोहित प्र क्षिणीहि
ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥ १ ॥ यस्माद् वाता ऋतुथा पर्वन्ते यस्मात् समुद्रा
अधि विक्षरन्ति । तस्य देवस्य । ० । ० ॥ २ ॥ प्राण्यति प्राणयति यस्मात्
प्राणन्ति भुवनानि विश्वा । तस्य ० ॥ ३ ॥ यः प्राणेन द्यावापृथिवी तर्पयन्त्यपा-
नेन समुद्रस्य जठरं यः पिपति । तस्य ० ॥ ४ ॥ यस्मिन् विराट् परमेष्ठी प्रजाप-
तिर्गर्गवैश्वानरः सह पङ्क्त्या श्रितः । यः परस्य प्राणं परमस्य तेज आददे ।
तस्य ० ॥ ५ ॥ यस्मिन् पटुर्वीः पञ्च दिशो अर्थि श्रिताश्चतस्र आपो यज्ञस्य
त्रयोक्षराः । यो अन्तरा रोदसी कुद्वश्नुपैक्षत । तस्य ० ॥ ६ ॥ यो अन्नादो
अन्नपतिर्वभूव ब्रह्मणस्पतिरुत यः । भूतो भविष्यद् भुवनस्य यस्पतिः । तस्य ०
॥ ७ ॥ अहोरात्रैर्विमितं त्रिशदङ्गं त्रयोदशं मासं या निममीत । तस्य ० ॥ ८ ॥
कृष्णं नियान् हरयः सुपणी अपो वसन्ता दिवसुत् पतन्ति । त आर्ववृत्रन्तसर्द-
नाहृतस्य । तस्य ० ॥ ९ ॥ यत् ते चन्द्रं कश्यप रोचनावद् यत् संहितं पुष्कलं
चित्रमानु । यस्मिन्सूर्या आपिताः सप्त साकम् । तस्य ० ॥ १० ॥ (१२)
वृहदेनमनु वस्ते पुरस्ताद् रथंतरं प्रति गृह्णाति पश्चान् । ज्योतिर्वसानि सदमग्रमा-
दम् । तस्य ० ॥ ११ ॥ वृहदन्यतः पञ्च आसीद् रथंतरमन्यतः सर्वले मघ्रीची ।
यद् रोहितमर्जनयन्त देवाः । तस्य ० ॥ १२ ॥ स वरुणः सायमग्निर्भवति स मित्रो
भवति प्रातर्द्युन् । स सविता भूत्वान्तरिक्षेण याति स इन्द्रो भूत्वा तपति मध्यतो

दिवम् । तस्य० ॥ १३ ॥ महत्त्वाह्वयं विद्यतावम्य पत्नौ हरेर्हिसस्य पतंतः स्व-
 र्गम् । स देवान्सर्वानुरस्युपदद्य संपश्यन् याति भुवनानि विश्वा । तस्य० ॥ १४ ॥
 अयं स देवो अप्सवन्तः महस्त्रमूलः पुरुशाको अक्षिः । य इदं विश्वं भुवनं जजान ।
 तस्य० ॥ १५ ॥ शुक्रं वहन्ति हरयो रघुष्यदो देवं दिवि वर्चसा आजमानम् ।
 यस्योर्ध्वा दिवं तन्वस्तपन्त्यर्वाङ् सुवर्णैः पटुरैर्वि भाति । तस्य० ॥ १६ ॥ येना-
 दित्यान् हरितः संवहन्ति येन यज्ञेन बहवो यन्ति प्रजानन्तः । यदेकं ज्योतिर्वहुधा
 विभाति । तस्य० ॥ १७ ॥ सप्त युञ्जन्ति रथमेकचक्रमेको अश्वो वहति सप्तनामा ।
 त्रिनारिं चक्रमजरमनर्व यत्रेमा विश्वा भुवनार्धिं तस्थुः । तस्य० ॥ १८ ॥ अष्टधा
 युक्तो वहति वह्निरुग्रः पिता देवानां जनिता मतीनाम् । ऋतस्य तन्तुं मनसा
 मिमानः सर्वा दिशः पवते मातरिश्वा । तस्य० ॥ १९ ॥ सम्यञ्च तन्तुं प्रदिशोन् सर्वा
 अन्तर्गायत्र्याममृतस्य गर्भे । तस्य० ॥ २० ॥ (१३) निगुचस्तिस्त्रो व्युपो ह
 तिस्रस्त्रीणि रजांसि दिवो अङ्ग तिस्रः । विद्वा ते अग्ने त्रेधा जनित्र त्रेधा देवानां
 जनिमानि विद्वा । तस्य० ॥ २१ ॥ वि य और्णोत् पृथिवीं जायमान आसमुद्रमदधादन्त-
 रिक्षे । तस्य० ॥ २२ ॥ त्वमग्ने क्रतुभिः क्रतुभिर्हितोर्कः समिद्ध उदरोचथा दिवि ।
 किमभ्यार्चन्मरुतः पृश्निमातरो यद् रोहितमजनयन्त देवाः । तस्य० ॥ २३ ॥ य आत्सदा
 बलदा यस्य विश्वं उपार्सते प्रशिषं यस्य देवाः । योऽस्येश द्विपदो यश्चतुष्पदः ।
 तस्य० ॥ २४ ॥ एकपाद् द्विपदो भूयो वि चक्रमे द्विपात् त्रिपादमभ्येति पश्चात् । चतुष्पा-
 चक्रे द्विपदामभिस्तु संपश्यन् पङ्क्तिमुपतिष्ठमानः तस्य देवस्य । क्रुद्धस्येतदागो य एवं
 विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति । उद् वेपथ रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च
 पाशान् ॥ २५ ॥ कृष्णायाः पुत्रो अर्जुनो राज्या वत्सोजायत । स ह द्यामर्धि
 रोहति रुहो रुरोह रोहितः ॥ २६ ॥ (१४)

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥

॥ ४ ॥ (१) स एति सविता स्वर्दिवस्पृष्टवचाकशत् ॥ १ ॥ रश्मिभि-
 र्नभ आभृतं महेन्द्र एत्यावृतः ॥ २ ॥ स धाता स विधर्ता स वायुर्नभ उच्छ्रितम् । ०
 ॥ ३ ॥ सोऽग्निः स वरुणः स रुद्रः स महादेवः । ० ॥ ४ ॥ सो अग्निः स उ सूर्यः
 स उ एव महायमः । ० ॥ ५ ॥ तं वत्सा उप तिष्ठन्त्येकशीर्षाणो युता दश । ० ॥ ६ ॥
 पश्चात् प्राञ्च आ तन्वन्ति यदुदेति वि भासति । ० ॥ ७ ॥ तस्येप मारुतो गणः स
 एति शिक्वाकृतः ॥ ८ ॥ रश्मिभिर्नभ आभृतं महेन्द्र एत्यावृतः ॥ ९ ॥ तस्येमे
 नव कोशा विष्टम्भा नवधा हिताः ॥ १० ॥ स प्रजाभ्यो वि पश्यति यच्च प्राणति यच्च

न ॥ ११ ॥ तमिदं निर्गतं सहः स एष एकं एकवृदेकं एव ॥ १२ ॥ एते अस्मिन् देवा एकवृत्तो भवन्ति ॥ १३ ॥ (१५)

(२) कीर्तिश्च यज्ञश्चाम्भश्च नभश्च ब्राह्मणवर्चसं चान्नं चान्नाद्यं च ॥ १४ ॥ य एतं देवमेकवृत्तं वेद ॥ १५ ॥ न द्वितीयो न तृतीयश्चतुर्थो नाप्युच्यते । ० ॥ १६ ॥ न पञ्चमो न षष्ठः सप्तमो नाप्युच्यते । ० ॥ १७ ॥ नाष्टमो न नवमो दशमो नाप्युच्यते । ० ॥ १८ ॥ सर्वस्मै वि पश्यन्ति यच्च प्राणति यच्च न । ० ॥ १९ ॥ तमिदं निर्गतं सहः स एष एकं एकवृदेकं एव । ० ॥ २० ॥ सर्वे अस्मिन् देवा एकवृत्तो भवन्ति । ० ॥ २१ ॥ (१६)

(३) ब्रह्मं च तपश्च कीर्तिश्च यज्ञश्चाम्भश्च नभश्च ब्राह्मणवर्चसं चान्नं । चान्नाद्यं च ॥ २२ ॥ भूतं च भव्यं च श्रद्धा च रुचिश्च स्वर्गश्च स्वधा च ॥ २३ ॥ य एतं देवमेकवृत्तं वेद ॥ २४ ॥ स एव मृत्युः सोमृतं सोम्वं स रक्षः ॥ २५ ॥ स रुद्रो वसुवर्निर्वसुदेयं नमोवाके वषट्कारोनु संहितः ॥ २६ ॥ तस्येमे सर्वे यातव्य उप शिषमासते ॥ २७ ॥ तस्यामू सर्वा नक्षत्रा वशी चन्द्रमसा सह ॥ २८ ॥ (१७)

(४) स वा अहो जायत तस्मादहर्जायत ॥ २९ ॥ स वै रात्र्या अजायत तस्माद् रात्रिर्जायत ॥ ३० ॥ स वा अन्तरिक्षादजायत तस्मादन्तरिक्षमजायत ॥ ३१ ॥ स वै वायोरजायत तस्माद् वायुर्जायत ॥ ३२ ॥ स वै दिवो जायत तस्माद् दिव्यर्जायत ॥ ३३ ॥ स वै दिग्भ्योजायत तस्माद् दिशोजायन्त ॥ ३४ ॥ स वै भूमिर्जायत तस्माद् भूमिर्जायत ॥ ३५ ॥ स वा अग्नेर्जायत तस्मादग्निर्जायत ॥ ३६ ॥ स वा अद्भ्योजायत तस्मादापो जायन्त ॥ ३७ ॥ स वा ऋग्भ्योजायत तस्मादृचो जायन्त ॥ ३८ ॥ स वै यज्ञोदजायत तस्माद् यज्ञो जायत ॥ ३९ ॥ स यज्ञस्तस्य यज्ञः स यज्ञस्य शिरस्कृतम् ॥ ४० ॥ स स्तनयति स वि व्योतेते स उ अश्मानमस्यति ॥ ४१ ॥ प्रापाय वा भद्राय वा पुरुषायामुराय वा ॥ ४२ ॥ यद्वा कृणोष्योपधीर्यद्वा वर्षसि भद्रया यद्वा जन्यमवीवृधः ॥ ४३ ॥ तावोस्ते मघवन् महिमोपो ते तन्वः शतम् ॥ ४४ ॥ उपो ते बध्वे बद्धानि यदि वामि न्यबुदम् ॥ ४५ ॥ (१८)

(५) भूयानिन्द्रो नमुराद् भूयानिन्द्रासि मृत्युभ्यः ॥ ४६ ॥ भूयानरात्याः शच्याः पतिस्त्वमिन्द्रासि विभूः प्रभूरिति त्वोपास्महे वयम् ॥ ४७ ॥ नम-

(१८६)

अथर्ववेदसंहिता ।

अ० ४. सू० ४ । ४८२.

स्ते अस्तु पश्यत् पश्य मा पश्यत ॥ ४८ ॥ अन्नाद्येन यशसा तेजसा ब्राह्मणव-
र्चसेन ॥ ४९ ॥ अम्भो अमो महः सह इति त्वोपास्महे वयम् । ० । ० ॥ ५० ॥
अम्भो अरुणं रजतं रजः सह इति त्वोपास्महे वयम् । ० । ० ॥ ५१ ॥ (१९)

(६) उरुः पृथुः सुभूर्भुव इति त्वोपास्महे वयम् । ० । ० ॥ ५२ ॥ प्रथो वरो
ल्यचो लोक इति त्वोपास्महे वयम् । ० । ० ॥ ५३ ॥ भवद्वसुर्दिद्वसुः संयद्वसुर्गयद्वसुर्गिति
त्वोपास्महे वयम् ॥ ५४ ॥ नमस्ते अस्तु पश्यत् पश्य मा पश्यत ॥ ५५ ॥ अन्नाद्येन
यशसा तेजसा ब्राह्मणवर्चसेन ॥ ५६ ॥ (२०)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥

॥ त्रयोदशं काण्डं समाप्तम् ॥

अथ चतुर्दशं काण्डम् ॥

॥ १ ॥ सत्येनोत्तमिता भूमिः सूर्येणोत्तमिता द्यौः । ऋतेनादित्यास्तिष्ठन्ति
दिवि सोमो अधि श्रितः ॥ १ ॥ सोमेनादित्या बलिनः सोमेन पृथिवी मही ।
अथो नक्षत्राणामेवामुपस्थे सोम आर्हितः ॥ २ ॥ सोमं मन्यते पषिवान् यत्
संपिपन्त्योपधिम् । सोमं यं ब्रह्माणो विदुर्न तस्याश्नाति पार्थिवः ॥ ३ ॥ यत् त्वा
सोम प्रपिबन्ति तत् आ प्यायमे पुनः । वायुः सोमस्य रक्षिता समानां मास
आकृतिः ॥ ४ ॥ आच्छद्विधानैर्गुपितो बर्हितः सोम रक्षितः । ग्राव्णामिच्छुण्वन्
तिष्ठसि न ते अश्नाति पार्थिवः ॥ ५ ॥ चित्तिरा उपबर्हेण चक्षुरा अभ्यञ्ज-
नम् । द्यौर्भूमिः कोश आसीद् यदयात् सूर्या पतिम् ॥ ६ ॥ रैभ्यासीदनुदेयी नारा-
शंसी न्योचनी । सूर्याया भद्रमिद् वामो गार्थयेति परिष्कृता ॥ ७ ॥ स्तोमा
आसन् प्रतिधयः कुरीरं छन्द ओपशः । सूर्याया अश्विना वराग्निरासीत् पुरो-
गवः ॥ ८ ॥ सोमो वधूगुरभवदश्विनास्तामुभा वरा । सूर्या यत् पत्ये शंसन्ती
मनसा सविताददात् ॥ ९ ॥ मनो अस्या अन आसीद् द्यौरासीदुत च्छदिः ।
शुक्रावन्द्वाहावास्तां यदयात् सूर्या पतिम् ॥ १० ॥ (१) ऋक्मामाभ्यामभि-
हितौ गावौ ते सामनावैताम् । श्रोत्रे ते चक्रे आस्तां दिवि पन्थाश्चराचरः ॥ ११ ॥
शुचीं ते चक्रे यात्या व्यानो अक्ष आर्हतः । अनो मनस्मयं सूर्यारोहत् प्रयती
पतिम् ॥ १२ ॥ सूर्याया वहतुः प्रागात् सविता यमवामृजत् मघासु हन्यन्ते गावः
फलुगुनीषु व्युह्यते ॥ १३ ॥ यदश्विना पृच्छमानावयातं त्रिचक्रेण वहतुं सूर्यायाः ।
कैकं चक्रं वामामीत् कं देप्रायं तस्थुः ॥ १४ ॥ यदयातं शुभस्पती वरेयं सूर्या-
मुप । विश्वे देवा अनु तद् वामजानन् पुत्रः पितरमवृणीत पूषा ॥ १५ ॥ द्वे ते
चक्रे सूर्ये ब्रह्माणं ऋतुथा विदुः । अथैकं चक्रं यद् गुहा तदद्वातय इद् विदः ॥ १६ ॥
अर्यमणं यजामहे सुबन्धुं पतिवेदनम् । उर्वारुकमिव बन्धनात् प्रेतो मुञ्चामि
नामृतः ॥ १७ ॥ प्रेतो मुञ्चामि नामृतः सुवद्धामुमतस्करम् । यथेयमिन्द्र मीढुः
सुपुत्रा सुभगासति ॥ १८ ॥ प्र त्वा मुञ्चामि वरुणस्य पाशाद् येन त्वावध्नात्
सविता सुशेवाः । ऋतस्य योनौ सुकृतस्य लोके स्योनं ते अस्तु महर्षभलायै
॥ १९ ॥ भगस्त्वेतो नयतु हस्तगृह्याश्विना त्वा प्र वहतां रथेन । गृहान् गच्छ
ग्रहपत्नी यथासौ वशिनी त्वं विदथमा वदासि ॥ २० ॥ (२) इह प्रियं

प्रजायै ते समृध्यतामस्मिन् गृहे गार्हपत्याय जाग्रहि । एना पत्या तन्वं सं स्पृश-
 स्वाथ जिर्विर्विदथमा वदासि ॥ २१ ॥ इहैव स्तं मा वि यौष्टं विश्वमायुर्व्यश्नुतम् ।
 क्रीडन्तौ पुत्रैर्नमृभिर्मोदमानौ स्वस्तकौ ॥ २२ ॥ पूर्वापरं चरतो माययतौ
 शिशु क्रीडन्तौ परि यातोर्णवम् । विश्वान्यो भुवना विचष्टे ऋतूग्न्यो विदधेज्जा-
 यसे नवः ॥ २३ ॥ नवोनवो भवामि जायमानोह्वां केतुरुपसामेष्यग्रम् । भागं
 देवेभ्यो वि दधास्यायन् प्र चन्द्रमस्तिरमे दीर्घमायुः ॥ २४ ॥ परा देहि शामुल्यं
 ब्रह्मभ्यो वि भञ्जा वसु । कृत्येषा पृथ्वी भूत्वा जाया विशते पतिम् ॥ २५ ॥
 नीललोहितं भवति कृत्यामक्रिव्यज्यते । एधन्ते अस्या ज्ञातयः पतिर्वन्धेषु बध्यते
 ॥ २६ ॥ अश्लीला तनूर्भवति रुशती पापयामुया । पतिर्यद् बध्वा वाससः
 स्वमङ्गमभ्युणुते ॥ २७ ॥ आशसनं विशसनमथो अधिविकर्तनम् । सूर्यायाः
 पश्य रूपाणि तानि ब्रह्मा शुम्भति ॥ २८ ॥ तृष्टमेतत् कटुकमपाठवद् विपवन्नै-
 तदत्तवे । सूर्या यो ब्रह्मा वेद स इद् वाधूयमर्हति ॥ २९ ॥ स इत् तत् स्योनं
 हरति ब्रह्मा वामः सुमङ्गलम् । प्रायश्चित्तियो अध्येति येन जाया न रिप्यति ॥ ३० ॥
 (३) युव भगं सं भरतं समृद्धमृतं वदन्तावृतोद्येषु । ब्रह्मणस्पते पतिमस्यै रञ्चय
 चारुं संभलो वदतु वाचमेताम् ॥ ३१ ॥ इहदमाथ न परो गमाथेम गावः प्रजया
 वर्धयाथ । शुभं यतीरुमियाः सोमवर्चसो विश्वे देवाः क्रन्निह यो सनीमि ॥ ३२ ॥
 इमं गावः प्रजया सं विशाथायं देवानां न मिनाति भागम् । अस्मै वः पूषा सरुतश्च सर्वे
 अस्मै वां धाता संविता सुवाति ॥ ३३ ॥ अगृक्षरा ऋजवः मन्तु पन्थानो येभिः सग्या-
 यो यन्ति नो वरेयम् । सं भगेन सभर्यम्णा सं धाता सृजतु वर्चसा ॥ ३४ ॥ यच्च
 वर्चो अक्षेषु सुरायां च यदाहितम् । यद् गोप्यध्विना वर्चस्तेनेमां वर्चसावतम् ॥ ३५ ॥
 येन महानध्व्या जघनमार्ध्विना येन वा सुरा । येनाक्षा अस्यापिच्यन्त तेनेमां
 वर्चसावतम् ॥ ३६ ॥ यो अनिध्मो दीदयदप्स्वन्तर्यं विप्राम ईडते अध्वरेषु ।
 अपां नपान्मधुमतीरपो दा याभिरिन्द्रो वावृधे वीर्यावान् ॥ ३७ ॥ इदमहं
 रुशन्तं ग्रामं तनूदूपिमपोहामि । यो भद्रो रञ्चनस्तमुदचामि ॥ ३८ ॥ आस्यं
 ब्राह्मणाः स्तपनीहरन्त्ववर्गिर्ग्रीरुदजन्त्वापः । अर्यम्णो अग्निं पर्येतु पूषन् प्रती-
 क्षन्ते वशुगो देवरश्च ॥ ३९ ॥ शं ते हिरण्यं शमु सन्त्वापः शं मेधिर्भवतु शं
 युगस्य तर्ब । शं त आपः शतपवित्रा भवन्तु शमु पत्या तन्वं स स्पृशस्व
 ॥ ४० ॥ (४) खे रथस्य खेनमः खे युगस्य शतक्रतो । अपालामिन्द्र त्रिष्पृत्वा-
 कृणोः सूर्यत्वचम् ॥ ४१ ॥ आशासाना सौमनसं प्रजां सौभाग्यं रयिम् ।

पत्युर्गनुव्रता भूत्वा सं नह्यस्वामृताय कम् ॥ ४२ ॥ यथा सिन्धुर्नदीनां साम्राज्यं
 सुषुवे वृषा । एवा त्वं सम्राज्येधि पत्युरस्तं परेत्य ॥ ४३ ॥ सम्राज्येधि श्व-
 शुरेषु सम्राज्युत देवेषु । ननान्दुः सम्राज्येधि सम्राज्युत श्वश्राः ॥ ४४ ॥
 या अकृन्तन्नवयन् याश्च तत्तिरे या देवीरन्तो अभितोददन्त । तास्त्वा जस्मे सं
 व्ययन्त्वायुष्मतीदं परि धत्स्व वासः ॥ ४५ ॥ जीवं रुदन्ति वि नयन्त्यध्वरं
 दीर्घामनु प्रसितिं दीध्युर्नरः । वामं पितृभ्यो य इदं समीरिरे मयः पतिभ्यो
 जनये परिष्वजे ॥ ४६ ॥ स्योनं भुवं प्रजायै धारयामि तेशमानं देव्याः पृथिव्या-
 उपस्थे । तमा तिष्ठानुमादद्या मुवर्चा दीर्घं त आयुः सविता कृणोतु ॥ ४७ ॥
 येनाग्निरस्या भूम्या हस्तं जग्राह दक्षिणम् । तेन गृह्णामि ते हस्तं मा व्यथिष्टा
 मया सह प्रजया च धनेन च ॥ ४८ ॥ देवस्ते सविता हस्तं गृह्णातु सोमो राजा
 सुप्रजमै कृणोतु । अग्निः सुभगां जातवेदाः पत्ये पत्नीं जग्दष्टिं कृणोतु ॥ ४९ ॥
 गृह्णामि ते सौमगत्वाय हस्तं मया पत्या जग्दष्टिर्धत्तासः । भगो अर्यमा सविता
 पुरंधिर्मह्यं त्वादुर्गहिपत्याय देवाः ॥ ५० ॥ (५) भगस्ते हस्तमग्रहीत् सविता हस्तम-
 ग्रहीत् । पत्नी त्वमामि धर्मेणाहं गृहपतिस्तव ॥ ५१ ॥ ममेयमस्तु पोष्या मह्यं त्वा-
 दाद् बृहस्पतिः । मया पत्या प्रजावति सं जीवि शरदः शतम् ॥ ५२ ॥ त्वष्टा
 वामो व्यदधाच्छुभे कं बृहस्पतेः प्रशिषा कवीनाम् । तेनेमां नारीं सविता भगश्च
 सूर्यामिव परि धत्तां प्रजया ॥ ५३ ॥ इन्द्राग्नी व्यावापृथिवी मातरिश्वा मित्रा-
 वरुणा भगो अश्विनोभा । बृहस्पतिर्मरुतो ब्रह्म सोम इमां नारीं प्रजया वर्धयन्तु
 ॥ ५४ ॥ बृहस्पतिः प्रथमः सूर्यायाः शीर्षे केशां अकल्पयत् । तेनेमामश्विना
 नारीं पत्ये सं शोभयामासि ॥ ५५ ॥ इदं तद्रूपं यदवस्त योषां जायां जिज्ञासे
 मनसा चरन्तीम् । तामन्वतिष्ये सखिभिर्नवगैः क इमान् विद्वान् वि चर्चत
 पाशान् ॥ ५६ ॥ अहं विष्यामि मयि रूपमस्या वेददित् पश्यन् मनसः कुलार्यम् ।
 न स्तेयमग्नि मनसादमुच्ये स्वयं श्रध्नानो वरुणस्य पाशान् ॥ ५७ ॥ प्र त्वां
 मुञ्चाम वरुणस्य पाशाद् येन त्वावघ्नात् सविता मुशेवाः । उरुं लोकं सुगमञ्च
 पन्थां कृणोमि तुभ्यं सहपन्थै वधु ॥ ५८ ॥ उग्रच्छध्वमप रत्नो हनाथेमां
 नारीं सुकृते दधात । धाता विपश्चित् पतिमस्य विवेद भगो राजा पुर एतु प्र
 जानन् ॥ ५९ ॥ भगस्ततश्च चतुरः पादान् भगस्ततश्च चत्वार्युष्पलानि । त्वष्टा
 पिपेश मध्यतोनु वर्धान्त्सानां अस्तु मुमङ्गली ॥ ६० ॥ सुकिंशुकं बहत्तुं विश्व-
 रूपं हिरण्यवर्णं सुवृत्तं सुचक्रम् । आ रोह स्वये अमृतस्य लोकं स्योनं पतिभ्यो
 बहत्तुं कृणु त्वम् ॥ ६१ ॥ अभ्रातृघ्नीं वरुणापशुघ्नीं बृहस्पते । इन्द्रापतिघ्नीं

पुत्रिणीमास्मभ्यं सवितर्वह ॥ ६२ ॥ मा हिंसिष्टं कुमार्यं स्थूणे देवकृते पथि ।
शालाया देव्या द्वारं स्योनं कृणो वधूपथम् ॥ ६३ ॥ ब्रह्मापरं गुष्यतां ब्रह्म
पूर्वं ब्रह्मान्ततो मध्यतो ब्रह्म सर्वतः । अनाव्याधां देवपुरां प्रपद्य शिवा स्योना
पतिलोके वि राज ॥ ६४ ॥ (६)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥

॥ २ ॥ तुभ्यमग्रे पर्यवहन्त्सूर्यां वहतुना सह । स नः पतिभ्यो जायां दा
अग्रे प्रजया सह ॥ १ ॥ पुनः पत्नीभिर्गिरिदादायुषा सह वर्चसा । दीर्घायुरस्या
यः पतिर्जावाति शरदः शतम् ॥ २ ॥ सोमस्य जाया प्रथमं गन्धर्वस्तेपरः पतिः ।
तृतीयो अग्निष्टे पतिस्तुरीयस्ते मनुष्यजाः ॥ ३ ॥ सोमो ददद् गन्धर्वाय गन्धर्वो
ददद्ग्नये । रयिं च पुत्रांश्चादादग्निर्मह्यमथो इमाम् ॥ ४ ॥ आ वामगन्त्सु-
मतिर्वीजिनीवसू न्यश्विना हृत्सु कामा अरंसत । अभूतं गोपा मिथुना शुभस्पती
प्रिया अर्यम्णो दुर्या अशीमहि ॥ ५ ॥ सा मन्दमाना मनसा शिवेन रयिं
धेहि सर्ववीरं वचम्भम् । सुगं तीर्थं सुप्रपाणं शुभस्पती स्थाणुं पथिष्ठामप
दुर्मतिं हतम् ॥ ६ ॥ या ओर्पधयो या नद्योऽयानि क्षेत्राणि या वना । तास्त्वा
वधु प्रजावतीं पत्ये रक्षन्तु रक्षसः ॥ ७ ॥ एमं पन्थामरुक्षाम सुगं स्वस्तिवाह-
नम् । यस्मिन् वीरो न रिष्यत्यन्येषां विन्दते वसु ॥ ८ ॥ इदं सु मे नरः शृणुत
ययाशिषा दंपती वाममश्नुतः ये गन्धर्वा अप्सरसश्च देवीरेषु वानस्पत्येषु येधि
तस्थुः । स्योनास्ते अस्यै वध्वै भवन्तु मा हिंसिषुर्वहतुमुह्यमानम् ॥ ९ ॥ ये
वध्वश्चन्द्रं वहतुं यक्ष्मा यन्ति जनां अनु । पुनस्तान् यज्ञियां देवा नयन्तु यत्
आगताः ॥ १० ॥ (७) मा विदन् परिपन्थिनो य आसीदन्ति दंपती । सुगेन
दुर्गमतीतामप द्रान्त्वरतयः ॥ ११ ॥ सं काशयामि वहतुं ब्रह्मणा गृहैरघोरेण
चक्षुषा मित्रियेण । पर्याणद्धं विश्वरूपं यदस्ति स्योनं पतिभ्यः सविता तत्
कृणोतु ॥ १२ ॥ शिवा नारीममस्तमार्गज्जिमं धाता लोकमस्यै दिदेश । तामर्यमा भगो
अश्विनोभा प्रजापतिः प्रजया वर्धयन्तु ॥ १३ ॥ आत्मन्वत्युर्वरा नारीयमागन्
तस्यां नरो वपत् बीजमस्याम् । सा वः प्रजां जनयद् वक्षणाभ्यो विश्रती दुग्धमृष-
भस्य रेतः ॥ १४ ॥ प्रति तिष्ठ विराडसि विष्णुरिवेह सरस्वति । सिनीवालि
प्र जायतां भगस्य सुमतावसत् ॥ १५ ॥ उद् व ऊर्मिः शम्या हन्त्वापो यो-
क्ताणि मुञ्चत । मादुष्कृतो व्यनसावधन्यावशुनमारताम् ॥ १६ ॥ अधोरचक्षर-

पतिघ्नी स्योना शम्मा सुशेवा सुयमा गृहेभ्यः । वीरसुर्देवकामा सं त्वयैधिपीमहि
 सुमनस्यमाना ॥ १७ ॥ अर्देवृन्त्यर्पतिघ्नीहैधि शिवा पशुभ्यः सुयमा सुवर्चाः ।
 प्रजावती वीरसुर्देवकामा स्योनेमग्निं गार्हपत्यं सपर्य ॥ १८ ॥ उत्तिष्ठेतः किमि-
 च्छन्तीदमार्गा अहं त्वेडे अभिभूः स्वाद् गृहात् । शून्यैपी निर्ऋते याजगन्धोत्ति-
 ष्ठाराते प्र पत मेह रंस्थाः ॥ १९ ॥ यदा गार्हपत्यमसपर्येत पूर्वमग्निं वधूरियम् ।
 अधा सरस्वत्यै नारि पितृभ्यश्च नमस्कुरु ॥ २० ॥ (८) शर्म वमैतदा हरास्यै
 नार्था उपस्तरं । निर्नावालि प्र जायतां भगस्य सुमतावसत् ॥ २१ ॥ यं बल्वजं
 न्यस्यश्च चर्म चोपस्तरणीयनं । तदा रोहतु सुप्रजा या कन्या विन्दते पतिम्
 ॥ २२ ॥ उप स्तुणीहि बल्वजमाधि चर्मणि रोहिते । तत्रोपविश्य सुप्रजा इमम-
 ग्निं सपर्यतु ॥ २३ ॥ आ रोह चर्मणि सीदाग्निमेष देवो हन्ति रक्षांसि सर्वा ।
 इह प्रजां जनय पत्ये अस्मै सुज्यैष्ठ्यो भवत् पुत्रस्तं पुपः ॥ २४ ॥ वि तिष्ठ-
 न्तां मातुरस्या उपस्थान्नानारूपाः पशवो जायमानाः । सुमङ्गल्युप सीदेममग्निं
 संपन्ती प्रति भूषेह देवान् ॥ २५ ॥ सुमङ्गली प्रतरणी गृहाणां सुशेवा पत्ये श्वशु-
 राय शंभूः । स्योना श्वश्रवै प्र गृहान् विशेमान् ॥ २६ ॥ स्योनाभव श्वशुरेभ्यः
 स्योना पत्ये गृहेभ्यः । स्योनास्यै सर्वस्य विशे स्योना पुष्टार्थेषां भव ॥ २७ ॥
 सुमङ्गलीरियं वधूरिमां समेत पश्यत । मौमाग्यमस्यै दत्त्वा दौर्भाग्यविपरितन
 ॥ २८ ॥ या दुर्हादौ सुवतयो याश्चेह जर्तुरिपि । वर्चा न्यस्यै सं दत्ताथास्तं
 विपरितन ॥ २९ ॥ रुक्मप्रस्तरणं ब्रह्म विश्वा रूपाणि विभ्रतम् । आरोहत
 सूर्या सावित्री बृहते सौमगाय कम् ॥ ३० ॥ (९) आ रोह तल्पं सुमनस्यमानेह प्रजां
 जनय पत्ये अस्मै । इन्द्राणीव सुवुधा बुभ्यमाना ज्योतिरग्रा उपमः प्रति जाग-
 रामि ॥ ३१ ॥ देवा अग्रे न्यपद्यन्त पत्नीः समस्पृशन्त तन्वस्तनूभिः ।
 सूर्येव नारि विश्वरूपा महित्वा प्रजावती पत्या मं भवेह ॥ ३२ ॥ उत्तिष्ठेतो वि-
 श्वावसो नमसडा महे त्वा । जामिमिच्छ पितृपदं न्यक्तां म ते भागो जनुषा तस्य
 विद्धि ॥ ३३ ॥ अप्सरसः सधमादं मदन्ति हविर्धानमन्तुग सूर्य च । तास्तं ज-
 नित्रमभि ताः परेहि नमस्ते गन्धर्वतुनां कृणोमि ॥ ३४ ॥ नमो गन्धर्वस्य नमसे
 नमो भासाय चक्षुष च कूरमः । विश्वावसो ब्रह्मणा ते नमोभि जाया अप्सरसः
 परेहि ॥ ३५ ॥ राया वयं सुमनसः स्यामोदितो गन्धर्वमावीवृताम् । अगन्तम देवः
 परमं मधस्थमगन्तं यत्र प्रतिरन्त आयुः ॥ ३६ ॥ मं पितरावृत्तिये सजेथां माता
 पिता च रेतसो भवाथः । मयै इव योपामार्धि रोहयनां प्रजां कृणवाथामिह पुण्यतं
 रयिम् ॥ ३७ ॥ तां पूषं छिवतमामेरयस्व यस्यां बीजं मनुष्या वपन्ति । या न ऊरु उशती

विश्रयाति यस्यामुशन्तः प्रहरेम शेषः ॥ ३८ ॥ आ रोहोरुमुप धत्स्व हस्तं परि-
 ष्वजस्व जायां सुमनस्यमानः । प्रजां कृणवाथामिह मोदमानौ दीर्घं वामायुः सविता
 कृणोतु ॥ ३९ ॥ आ वां प्रजां जनयतु प्रजापतिरहोरात्राभ्यां समनकूर्यमा ।
 अर्दुर्मङ्गली पतिलोकमा बिशेमं शं नो भव द्विपदे शं चतुष्पदे ॥ ४० ॥ (१०)
 देवैर्दत्तं मनुना साकमेतद् वाधूयं वासो वध्वश्च वस्त्रम् । यो ब्रह्मणे चिकितुषे
 ददाति स इह रक्षांस्ति तल्पानि हन्ति ॥ ४१ ॥ यं मे दत्तो ब्रह्मभागं वधूयो-
 र्वाधूयं वासो वध्वश्च वस्त्रम् । युवं ब्रह्मणेनुमन्यमानौ बृहस्पते साकमिन्द्रश्च
 दत्तम् ॥ ४२ ॥ स्योनाद्योनेराधि बुध्यमानौ हसामुदौ महत्या मोदमानौ । सुगू-
 सुपुत्रौ सुगृहौ तैराथो जीवावुपसौ विभातीः ॥ ४३ ॥ नवं वसानः सुरभिः
 सुवासा उदागा जीव उपसौ विभातीः । आण्डात् पतन्तीवामुक्षि विश्वस्मादेन-
 सस्परि ॥ ४४ ॥ शुम्भेनी द्यावापृथिवी अन्तिसुम्ने महित्रते । आपः सप्त
 सुसुबुद्धेर्वीस्ता नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥ ४५ ॥ सूर्यायै देवेभ्यो मित्राय वरुणाय च ।
 ये भूतस्य प्रचेतमस्तेभ्य इदमकरं नमः ॥ ४६ ॥ य ऋते चिदभिश्चिपः पुरा
 जन्तुभ्य आतृदः । संधाता मंधि मघवा पुरुवमुर्निष्कर्ता विहुतं पुनः ॥ ४७ ॥
 अपास्मत् तम उच्छतु नीलं पिशङ्गमुत लोहितं यत् । निर्देहनी या पृषातक्य-
 स्मिन् तां स्थाणावध्या संजामि ॥ ४८ ॥ यावतीः कृत्या उपवासने यावन्तो
 राज्ञो वरुणस्य पाशाः । व्यृद्धयो या असेमृद्धयो या अस्मिन् ता स्थाणावधि-
 सादयामि ॥ ४९ ॥ या मे प्रियतमा तनूः सा मे विभाय वाससः । तस्याग्रे त्वं
 वनस्पते नीविं कृणुष्व मा वयं रिषाम ॥ ५० ॥ (११) ये अन्ता यावतीः सिचो य
 ओतवो ये च तन्तवः । वासो यत् पत्नीभिरुतं तन्नः स्योनमुप स्पृशात् ॥ ५१ ॥
 उशतीः कन्यला इमाः पितृलोकात् पतिं यतीः । अवं दीक्षामसृजत स्वाहा ॥ ५२ ॥
 बृहस्पतिनावसृष्टां विश्वे देवा अधारयन् । वर्चो गोषु प्रविष्टं यत् तेनेमां सं सृजामसि
 ॥ ५३ ॥ बृहस्पतिना० । तेजो गोषु प्रविष्टं यत् तेन० ॥ ५४ ॥ बृहस्पतिना० ।
 भगो गोषु प्रविष्टो यस्तेन० ॥ ५५ ॥ बृहस्पतिना० । यज्ञो गोषु प्रविष्टं यत् तेन० ।
 ॥ ५६ ॥ बृहस्पतिना० । पयो गोषु प्रविष्टं यत् तेन० ॥ ५७ ॥ बृहस्पति-
 नावसृष्टां विश्वे देवा अधारयन् । रसो गोषु प्रविष्टो यस्तेनेमां सं सृजामसि
 ॥ ५८ ॥ यदीमे केशिनो जना गृहे ते समनर्तिषू रोदेन कृण्वन्तोऽधम् ।
 अग्निष्ठा तस्मादेनसः सविता च प्र मुञ्चताम् ॥ ५९ ॥ यदीयं दुहित्वा
 तवं विकेश्यरुदद् गृहे रोदेन कृण्वत्यधम् । अग्निष्ठा० ॥ ६० ॥ (१२)
 यज्जामयो यष्टुवतयो गृहे ते समनर्तिषू रोदेन कृण्वतीरधम् । अग्निष्ठा० ॥ ६१ ॥

यत् ते प्रजायां पशुषु यद्वा गृहेषु निष्ठितमयकृद्भिर्गन्धं कृतम् । अग्निष्ठा तस्मादेन-
सः सविता च प्र मुञ्चताम् ॥ ६२ ॥ इयं नार्युषं ब्रूते पूल्यान्धावपन्तिका ।
दीर्घायुस्तु मे पतिर्जीवाति शरदः शतम् ॥ ६३ ॥ इहेमाविन्द्र सं नुद चक्रवाकेव
दंपती । प्रजयैनौ स्वस्तुकौ विश्वमायुर्व्यश्नुताम् ॥ ६४ ॥ यदासन्द्यामुपधाने
यद् वोपवासने कृतम् । विवाहे कन्यां यां चकुरास्ताने तां नि दध्मसि ॥ ६५ ॥
यद् दुष्कृतं यच्छर्मलं विवाहे बहतां च यत् । तत् संभलस्य कम्बले मुज्महे दुर्गितं
वयम् ॥ ६६ ॥ संभले मलं सादयित्वा कम्बले दुर्गितं वयम् । अभूम यज्ञियाः
शुद्धाः प्र ण आयूँपि तारिषत् ॥ ६७ ॥ कुत्रिमः कण्टकः शतदन् य एषः ।
अपास्याः केश्यं मलमप शीर्षण्यं लिखात् ॥ ६८ ॥ अङ्गादङ्गाद् वयमस्या अप
यक्ष्मं नि दध्मसि । तन्मा प्रापत् पृथिवीं मोत देवात् दिवं मा प्रापदुर्वन्त-
रिक्षम् । अपो मा प्रापन्मलमेतदग्ने यमं मा प्रापत् पितृंश्च सर्वांन् ॥ ६९ ॥
सं त्वां नह्यामि पयसा पृथिव्याः सं त्वां नह्यामि पयसौर्षधीनाम् । सं त्वां नह्यामि
प्रजया धनेन सा संनेद्धा सुनुहि वाजमेमम् ॥ ७० ॥ (१३) अमोहमस्मि सा
त्वं सामाहमस्म्यृक् द्यौर्गहं पृथिवी त्वम् । ताविह सं भवाव प्रजामा जनयावहे
॥ ७१ ॥ जनियन्ति नावग्रवः पुत्रियन्ति मुदानवः । अरिष्टास्तु सचेवहि बृहते
वाजसातये ॥ ७२ ॥ ये पितरो बधूदर्शा इमं वेहतुमार्गमन् । ते अस्यै वध्वै सं-
पत्न्यै प्रजावृच्छर्मं यच्छन्तु ॥ ७३ ॥ येदं पूर्वागन् रशनायमाना प्रजामस्यै द्रविणं
चेह दत्त्वा । तां वेहन्त्वर्गतस्यान् पन्थां विराडियं सुप्रजा अत्यजेषीत् ॥ ७४ ॥
प्र बुध्यस्व सुबुधा बुध्यमाना दीर्घायुत्वाय शतशारदाय । गृहान् गच्छ गृहपत्नी
यथासौ दीर्घं त आयुः सविता कृणोतु ॥ ७५ ॥ (१४)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

॥ चतुर्दशं काण्डं समाप्तम् ॥

अथ पञ्चदशं काण्डम् ॥

॥ १ ॥ व्रात्य आसीदीयमान एव स प्रजापतिं समैरयत् ॥१॥ स प्रजापतिः
सुवर्णमा मन्त्रं पश्यत् तत् प्राजं नयत् ॥ २ ॥ तदेकमभवत् तल्ललाममभवत् तन्म-
हदभवत् तज्ज्येष्ठमभवत् तद् ब्रह्ममभवत् तत् तपोभवत् तत् सत्यमभवत् तेन प्रा-
जायत ॥ ३ ॥ सोवर्धत् स महानभवत् स महादेवोभवत् ॥ ४ ॥ स देवानामीशां
पर्यत् स ईशानोभवत् ॥ ५ ॥ स एकव्रात्योभवत् स धनुरादत्त तदेवन्द्रधनुः ॥६॥
नीलमस्योदरं लोहितं पृष्ठम् ॥ ७ ॥ नीलेनैवाप्रियं आतृव्यं प्रोक्षोति लोहितेन
द्विपन्तं विध्यतीति ब्रह्मवादिनो वदन्ति ॥ ८ ॥

॥२॥ स उदतिष्ठत् स प्राचीं दिशमनु व्यचलत् ॥१॥ तं बृहच्च रथन्तरं चादि-
त्याश्च विश्वे च देवा अनुव्यचलन् ॥ २ ॥ बृहते च वै स रथन्तराय चादित्येभ्य-
श्च विश्वेभ्यश्च देवेभ्य आ वृश्चते य एवं विद्वांसं व्रात्यमुपवदति ॥ ३ ॥ बृहतश्च वै
सरथन्तरस्य चादित्यानां च विश्वेषां च देवानां प्रियं धाम भवति तस्य प्राच्या दिशि
॥४॥ अद्वा पुंश्चली मित्रो मागधो विज्ञानं वासो हरुष्णीपं रात्री केना हरितौ प्रवृता
कल्मलिर्मणिः ॥५॥ भूतं च भविष्यच्च परिष्कन्दो मनो विपथम् ॥६॥ मातरिश्वा च
पर्वमानश्च विपथयाहो वातः सारथी रेण्मा प्रतोदः ॥ ७ ॥ कीर्तिश्च यशश्च पुरः सगवैनं
कीर्तिर्गच्छत्या यशो गच्छति य एवं वेद ॥ ८ ॥ स उदतिष्ठत् स दक्षिणां दिश-
मनु व्यचलत् ॥ ९ ॥ तं यज्ञायज्ञियं च वामदेव्यं च यज्ञश्च यजमानश्च पशवश्चा-
नुव्यचलन् ॥१०॥ यज्ञायज्ञियाय च वै स वामदेव्याय च यज्ञाय च यजमानाय च
पशुण्यश्वा वृश्चते य एवं विद्वांसं व्रात्यमुपवदति ॥११॥ यज्ञायज्ञियस्य च वै स वाम-
देव्यस्य च यज्ञस्य च यजमानस्य च पशूनां च प्रियं धाम भवति तस्य दक्षिणायां
दिशि ॥१२॥ उवाः पुंश्चली मित्रो मागधो विज्ञानं मणिः ॥१३॥ अग्नावास्याच
पौर्णमासी च परिष्कन्दो मनो ॥ १४ ॥ स उदतिष्ठत् स प्रतीचीं दिशमनु
व्यचलत् ॥ १५ ॥ तं वैरूपं च वैराजं चापश्च वरुणश्च राजानुव्यचलन् ॥१६॥
वैरूपाय च वै स वैराजाय चाद्भ्यश्च वरुणाय च राज्ञ आ वृश्चते य एवं विद्वांसं
व्रात्यमुपवदति ॥ १७ ॥ वैरूपस्य च वै स वैराजस्य चापां च वरुणस्य च राज्ञः

प्रियं धाम भवति तस्य प्रतीच्यां दिशि ॥ १८ ॥ इरा पुंश्चली हसो मागधो
 विज्ञानं० मणिः ॥ १९ ॥ अहश्च रात्री च परिष्कन्दौ मनो० । ० ॥ २० ॥ स
 उदतिष्ठत् स उदीचीं दिशमनु व्यचलत् ॥ २१ ॥ तं श्यैतं च नौधसं च सप्त-
 पर्षश्च सोमश्च राजानुव्यचलन् ॥ २२ ॥ श्यैतायं च वै स नौधसायं च सप्त-
 पर्षिभ्यश्च सोमाय च राज्ञ आ वृश्चते य एवं विद्वांसं व्रात्यमुपवदति ॥ २३ ॥
 श्यैतस्य च वै स नौधसस्य च सप्तर्षीणां च सोमस्य च राज्ञः प्रिय धाम भवति
 तस्योदीच्यां दिशि ॥ २४ ॥ विद्युत् पुंश्चली स्तनयित्नुर्मागधो विज्ञानं वासोहृ-
 ण्णीपं रात्री केशा हरितौ प्रवर्तौ कल्मलिर्मणिः ॥ २५ ॥ श्रुतं च विश्रुतं च परि-
 ष्कन्दौ मनो विप्रथम् ॥ २६ ॥ मातरिश्वा च पर्वमानश्च विपथवाहौ वातः सारथी
 रेष्मा प्रतोदः ॥ २७ ॥ कीर्तिश्च यशश्च पुरः सरावैनं कीर्तिर्गच्छत्या यशो
 गच्छति य एवं वेद ॥ २८ ॥

॥ ३ ॥ स संवत्सरमूर्ध्वोतिष्ठत् तं देवा अब्रुवन् व्रात्य किं नु तिष्ठसीति
 ॥ १ ॥ सोब्रवीदासन्दीं मे सं भ्रगन्त्विति ॥ २ ॥ तस्मै व्रात्यायामन्दीं समभरन्
 ॥ ३ ॥ तस्यां ग्रीष्मश्च वसन्तश्च द्वौ पादावास्तौ शरच्च वर्षाश्च द्वौ ॥ ४ ॥
 बृहच्च रथन्तरं चानूच्येऽआस्तौ यज्ञायज्ञियं च वामदेव्यं च तिरश्च्ये ॥ ५ ॥ ऋचः
 प्राञ्चस्तन्तवो यजूंषि तिर्यच्चः ॥ ६ ॥ वेद आस्तरणं ब्रह्मोपवर्हणम् ॥ ७ ॥
 सामासाद उद्ग्रीथोपश्रयः ॥ ८ ॥ तामासन्दीं व्रात्य आरोहत् ॥ ९ ॥ तस्य देव-
 जनाः परिष्कन्दा आसन्तसंकल्पाः प्रहाय्याविश्वानि भूतान्युपसदः ॥ १० ॥
 विश्वान्येवास्य भूतान्युपसदो भवन्ति य एवं वेद ॥ ११ ॥

॥ ४ ॥ तस्मै प्राच्यां दिशः ॥ १ ॥ वसन्तौ मासौ गोप्तागवकुर्वन् बृहच्च रथ-
 न्तरं चानुष्टातारौ ॥ २ ॥ वसन्तावेनं मासौ प्राच्यां दिशो गोपायतो बृहच्च रथन्तरं
 चानु तिष्ठतो य एवं वेद ॥ ३ ॥ तस्मै दक्षिणाया दिशः ॥ ४ ॥ ग्रीष्मौ मासौ गो-
 प्तागवकुर्वन् यज्ञायज्ञियं च वामदेव्यं चानुष्टातारौ ॥ ५ ॥ ग्रीष्मावेनं मासौ दक्षिणाया
 दिशो गोपायतो यज्ञायज्ञियं च वामदेव्यं चानु तिष्ठतो य एवं वेद ॥ ६ ॥ तस्मै
 प्रतीच्यां दिशः ॥ ७ ॥ वार्षिकौ मासौ गोप्तागवकुर्वन् वैरूपं च वैराजं चानुष्टा-
 तारौ ॥ ८ ॥ वार्षिकावेनं मासौ प्रतीच्यां दिशो गोपायतो वैरूपं च वैराजं चानु तिष्ठतो
 य एवं वेद ॥ ९ ॥ तस्मा उदीच्यां दिशः ॥ १० ॥ शारदौ मासौ गोप्तागवकुर्वन् श्यैतं
 च नौधसं चानुष्टातारौ ॥ ११ ॥ शारदावेनं मासावुदीच्यां दिशो गोपायतः श्यैतं

च नौधसं चानु तिष्ठतो य एवं वेद ॥ १२ ॥ तस्मै ध्रुवाया दिशः ॥ १३ ॥
 हैमनौ मासौ गोप्तागवकुर्वन् भूमिं चाग्निं चानुष्ठातारौ ॥ १४ ॥ हैमनावेनं मासौ
 ध्रुवाया दिशो गोपायतो भूमिश्चाग्निश्चानु तिष्ठतो य एवं वेद ॥ १५ ॥
 तस्मा ऊर्ध्वाया दिशः ॥ १६ ॥ शैशिरौ मासौ गोप्तागवकुर्वन् दिवं चादित्यं
 चानुष्ठातारौ ॥ १७ ॥ शैशिरावेनं मासावूर्ध्वाया दिशो गोपायतो द्यौश्चादित्य-
 श्चानु तिष्ठतो य एवं वेद ॥ १८ ॥

॥ ५ ॥ तस्मै प्राच्या दिशो अन्तर्देशाद् भवमिष्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥ १ ॥
 भव एनमिष्वासः प्राच्या दिशो अन्तर्देशादनुष्ठातानु तिष्ठति नैनं शर्वो न भवो ने-
 शानः ॥ २ ॥ नास्य पशून् न समानान् हिनस्ति य एवं वेद ॥ ३ ॥ तस्मै दक्षिणाया
 दिशो अन्तर्देशाच्छर्वमिष्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥ ४ ॥ शर्वएनमिष्वासो दक्षिणाया
 दिशो अन्तर्देशादनुष्ठातानु तिष्ठति नैनं ॥ ५ ॥ तस्मै प्रतीच्या दिशो अन्तर्देशात्
 पशुपतिमिष्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥ ६ ॥ पशुपतिरेनमिष्वासः प्रतीच्या दिशो अ-
 न्तर्देशादनु० ॥ ७ ॥ तस्मा उदीच्या दिशो अन्तर्देशादुग्रं देवमिष्वा समनुष्ठ-
 तारमकुर्वन् ॥ ८ ॥ उग्र एनं देव इष्वास उदीच्या दिशो अन्तर्देशादनु० ॥ ९ ॥ तस्मै
 ध्रुवाया दिशो अन्तर्देशाद् रुद्रमिष्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥ १० ॥ रुद्र एनमिष्वासो
 ध्रुवाया दिशो अन्तर्देशादनु० ॥ ११ ॥ तस्मा ऊर्ध्वाया दिशो अन्तर्देशान्महादेव-
 मिष्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥ १२ ॥ महादेव एनमिष्वास ऊर्ध्वाया दिशो अन्तर्देशा-
 दनु० ॥ १३ ॥ तस्मै सर्वेभ्यो अन्तर्देशेभ्य ईशानमिष्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥ १४ ॥
 ईशान एनमिष्वासः सर्वेभ्यो अन्तर्देशेभ्योनुष्ठातानु तिष्ठति नैनं शर्वो न भवो
 नेशानः ॥ १५ ॥ नास्य पशून् न समानान् हिनस्ति य एवं वेद ॥ १६ ॥

॥ ६ ॥ स ध्रुवां दिशमनु व्यचलत् ॥ १ ॥ तं भूमिश्चाग्निश्चौषधयश्च वनस्प-
 तयश्च वानस्पत्याश्च वीरुधश्चानुव्यचलन् ॥ २ ॥ भूमेश्च वै सोऽग्नेश्चौषधीनां
 च वनस्पतीनां च वानस्पत्यानां च वीरुधां च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥ ३ ॥
 स ऊर्ध्वा दिशमनु व्यचलत् ॥ ४ ॥ तमृतं च सत्यं च सूर्यश्च चन्द्रश्च नक्षत्राणि
 चानुव्यचलन् ॥ ५ ॥ ऋतस्य च वै स सत्यस्य च सूर्यस्य च चन्द्रस्य च
 नक्षत्राणां च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥ ६ ॥ स उत्तमां दिशमनु व्यचलत्
 ॥ ७ ॥ तमृचश्च सामानि च यजूंषि च ब्रह्म चानुव्यचलन् ॥ ८ ॥ ऋचां च
 स साम्नां च यजुषां च ब्रह्मणश्च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥ ९ ॥ स

द्वितीं दिशमनुव्यचलत् ॥ १० ॥ तमितिहासश्च पुराणं च गाथाश्च नाराशं-
सीश्चानुव्यचलन् ॥ ११ ॥ इतिहासस्य च वै स पुराणस्य च गाथानां च नारा-
शंसीनां च प्रियं धर्मं भवति य एवं वेद ॥ १२ ॥ स परमां दिशमनु व्यचलत्
॥ १३ ॥ तमाहवनीयश्च गार्हपत्यश्च दक्षिणाग्निश्च यज्ञश्च यजमानश्च पशवश्चा-
नुव्यचलन् ॥ १४ ॥ आहवनीयस्य च वै स गार्हपत्यस्य च दक्षिणाग्नेश्च यज्ञस्य
च यजमानस्य च पशूनां च प्रियं धर्मं भवति य एवं वेद ॥ १५ ॥ सोनादिष्टां
दिशमनु व्यचलत् ॥ १६ ॥ तमृतवश्चार्तिवाश्च लोकाश्च लौक्याश्च मासाश्चार्ध-
मासाश्चाहोरात्रे चानुव्यचलन् ॥ १७ ॥ ऋतूनां च वै स अर्तिवानां च लोकानां
च लौक्यानां च मासानां चार्धमासानां चाहोरात्रयोश्च प्रियं धर्मं भवति य एवं
वेद ॥ १८ ॥ सोनाद्वृत्तां दिशमनु व्यचलत् ततो नावत्स्यन्नमन्यत ॥ १९ ॥ तं
दितिश्चादितिश्चेडां चेन्द्राणी चानुव्यचलन् ॥ २० ॥ दितेश्च वै सोर्दितेश्चे-
डायाश्चेन्द्राण्याश्च प्रियं धर्मं भवति य एवं वेद ॥ २१ ॥ स दिशोनु व्यच-
लत् तं विराडनु व्यचलत् सर्वे च देवाः सर्वाश्च देवताः ॥ २२ ॥ विराजश्च वै
स सर्वेषां च देवानां सर्वासां च देवतानां प्रियं धर्मं भवति य एवं वेद ॥ २३ ॥
स सर्वानन्तर्देशाननु व्यचलत् ॥ २४ ॥ तं प्रजापतिश्च परमेष्ठी च पिता च पिता-
महश्चानुव्यचलन् ॥ २५ ॥ प्रजापतेश्च वै स परमेष्ठिनश्च पितुश्च पितामहस्य च
प्रियं धर्मं भवति य एवं वेद ॥ २६ ॥

॥ ७ ॥ स महिमा सद्भुत्वान्तं पृथिव्या अगच्छत् स समुद्रोभवत् ॥ १ ॥ तं
प्रजापतिश्च परमेष्ठी च पिता च पितामहश्चापश्च श्रद्धा च वर्षभुत्वानुव्यवर्तय-
न्त ॥ २ ॥ एनमापो गच्छत्यैनं श्रद्धा गच्छत्यैनं वर्षं गच्छति य एवं वेद ॥ ३ ॥
तं श्रद्धा च यज्ञश्च लोकश्चान्नं चान्नाद्यं च भुत्वाभिपर्यावर्तन्त ॥ ४ ॥ एनं
श्रद्धा गच्छत्यैनं यज्ञो गच्छत्यैनं लोको गच्छत्यैनमन्नं गच्छत्यैनमन्नाद्यं गच्छति
य एवं वेद ॥ ५ ॥

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥

॥ ८ ॥ सौरज्यत् ततो राजन्यो जायत ॥ १ ॥ स विशः सबन्धूनन्नमन्ना-
द्यमभ्युदतिष्ठत् ॥ २ ॥ विशां च वै स सबन्धूनां चान्नस्य चान्नाद्यस्य च प्रियं
धर्मं भवति य एवं वेद ॥ ३ ॥

॥ ६ ॥ स विशोनु ध्वंचलत् ॥ १ ॥ तं सभा च समितिश्च सेना च सुरा
चानुग्वंचलन् ॥ २ ॥ सभायाश्च वै स समितेश्च सेनायाश्च सुरायाश्च प्रियं धर्म
भवति य एवं वेद ॥ ३ ॥

॥ १० ॥ तद् यस्यैवं विद्वान् वात्यो राज्ञोतिथिर्गृहानागच्छेत् ॥ १ ॥
श्रेयांसमेनमात्मनो मानयेत् तथा क्षत्राय ना वृश्नते तथा राष्ट्राय ना वृश्नते ॥ २ ॥
अतो वै ब्रह्म च क्षत्रं चोदतिष्ठतां ते अब्रूतां कं प्र विंशावेति ॥ ३ ॥ अतो वै
वृहस्पतिमेव ब्रह्म प्र विशत्विन्द्रं क्षत्रं तथा वा इति ॥ ४ ॥ अतो वै वृहस्पतिमेव
ब्रह्म प्राविशदिन्द्रं क्षत्रम् ॥ ५ ॥ इयं वा उ पृथिवी वृहस्पतिर्द्यौर्वेन्द्रः ॥ ६ ॥
अयं वा उ अग्निर्ब्रह्मासावादित्यः क्षत्रम् ॥ ७ ॥ ऐनं ब्रह्म गच्छति ब्रह्मवर्चमी
भवति ॥ ८ ॥ यः पृथिवीं वृहस्पतिर्मग्निं ब्रह्म वेद ॥ ९ ॥ ऐनमिन्द्रियं गच्छ-
तीन्द्रियवान् भवति ॥ १० ॥ य आदित्यं क्षत्रं दिवमिन्द्रं वेद ॥ ११ ॥

॥ ११ ॥ तद् यस्यैवं विद्वान् वात्योतिथिर्गृहानागच्छेत् ॥ १ ॥ स्वयमेन-
मभ्युदेत्य ब्रूयाद् वात्य कावात्सीर्वात्योदकं वात्यं तर्पयन्तु वात्य यथा ते प्रियं
तथास्तु वात्य यथा ते वशस्तथास्तु वात्य यथा ते निकामस्तथास्त्विति ॥ २ ॥
यदेनमाह वात्य कावात्सीरिति पथ एव तेन देवयानानवरुद्धे ॥ ३ ॥ यदेनमाह
वात्योदकमित्यप एव तेनावरुद्धे ॥ ४ ॥ यदेनमाह वात्यं तर्पयन्त्विति प्राण-
मेव तेन वर्षीयामं कुरुते ॥ ५ ॥ यदेनमाह वात्य यथा ते प्रियं तथास्त्विति प्रिय-
मेव तेनावरुद्धे ॥ ६ ॥ ऐनं प्रियं गच्छति प्रियः प्रियस्य भवति य एवं वेद
॥ ७ ॥ यदेनमाह वात्य यथा ते वशस्तथास्त्विति वशमेव तेनावरुद्धे ॥ ८ ॥
ऐनं वशो गच्छति वशी वशिनां भवति य एवं वेद ॥ ९ ॥ यदेनमाह वात्य यथा
ते निकामस्तथास्त्विति निकाममेव तेनावरुद्धे ॥ १० ॥ ऐनं निकामो गच्छति
निकामे निकामस्य भवति य एवं वेद ॥ ११ ॥

॥ १२ ॥ तद् यस्यैवं विद्वान् वात्य उद्धृतेष्वग्निष्वधिश्चितेग्निहोत्रेतिथिर्गृहा-
नागच्छेत् ॥ १ ॥ स्वयमेनमभ्युदेत्य ब्रूयाद् वात्यातिं सृज होष्यामीति ॥ २ ॥
स चातिमृजेजुहुयान्न चातिमृजेन्न जुहुयात् ॥ ३ ॥ स य एवं विदुषा वात्येना-
तिसृष्टो जुहोति ॥ ४ ॥ प्र पितृयाणं पन्थां जानाति प्र देवयानम् ॥ ५ ॥ न
देवेष्ववा वृश्नते हुतमस्य भवति ॥ ६ ॥ पर्यस्यास्मिन्नलोक आयतनं शिष्यते य एवं
विदुषा वात्येनातिसृष्टो जुहोति ॥ ७ ॥ अथ य एवं विदुषा वात्येनानतिसृष्टो

जुहोति ॥ ८ ॥ न पितृयाणं पन्थां जानाति न देवयानम् ॥६॥ आ देवेषु वृश्चते
अहुतमस्य भवति ॥१०॥ नास्यास्मिन्लोक आयतनं शिष्यते य एवं विदुषा ब्रा-
ह्मणेनानतिसृष्टो जुहोति ॥ ११ ॥

॥ १३ ॥ तद् यस्यैवं विद्वान् ब्राह्म्य एकां रात्रिमतिथिर्गृहे वसति ॥ १ ॥ ये
पृथिव्यां पुण्यां लोकास्तानेव तेनाव रुद्धे ॥ २ ॥ तद् यस्यैवं विद्वान् ब्राह्म्यो
द्वितीयां रात्रिमतिथिर्गृहे वसति ॥ ३ ॥ येऽन्तरिक्षे पुण्यां लोकास्तानेव तेनाव रुद्धे ॥ ४ ॥
तद् यस्यैवं विद्वान् ब्राह्म्यस्तृतीयां रात्रिमतिथिर्गृहे वसति ॥ ५ ॥ ये दिवि पुण्यां
लोकास्तानेव तेनाव रुद्धे ॥ ६ ॥ तद् यस्यैवं विद्वान् ब्राह्म्यश्चतुर्थी रात्रिमतिथिर्गृहे
वसति ॥ ७ ॥ ये पुण्यानां पुण्यां लोकास्तानेव तेनाव रुद्धे ॥ ८ ॥ तद् यस्यैवं वि-
द्वान् ब्राह्म्योपरिमिता रात्रीरतिथिर्गृहे वसति ॥ ९ ॥ य एवापरिमिताः पुण्यां लोका-
स्तानेव तेनाव रुद्धे ॥ १० ॥ अथ यस्याब्राह्म्यो ब्राह्म्यब्रुवो नामविभ्रत्यतिथिर्गृहानाग-
च्छेत् ॥ ११ ॥ कर्षेदेनं न चैनं कर्षेत् ॥ १२ ॥ अस्यै देवताया उदकं याचामीमां देवतां
वसय इमामिमां देवता परि वेवेष्मीत्येनं परि वेविष्यात् ॥ १३ ॥ तस्यामेवास्य
तद् देवतायां हुतं भवति य एवं वेद ॥ १४ ॥

॥ १४ ॥ स यत् प्राचीं दिशमनु व्यचलन्मारुतं शर्धो भूत्वानुव्यचल-
न्मनोन्नादं कृत्वा ॥ १ ॥ मनसान्नादेनान्नमसि य एवं वेद ॥ २ ॥ स यद् दक्षिणां
दिशमनु व्यचलदिन्द्रो भूत्वानुव्यचलद् बलमन्नादं कृत्वा ॥ ३ ॥ बलेनान्नादेनान्नमसि
य एवं वेद ॥ ४ ॥ स यत् प्रतीचीं दिशमनु व्यचलद् वरुणो राजा भूत्वानुव्य-
चलदपोन्नादीः कृत्वा ॥ ५ ॥ अद्भिरन्नादीभिरन्नमसि य एवं वेद ॥ ६ ॥ स यद्-
दीचीं दिशमनु व्यचलत् सोमो राजा भूत्वानुव्यचलत् सप्तर्षिर्भिर्हुत आहुतिमन्नादीं
कृत्वा ॥ ७ ॥ आहुत्यान्नाद्यान्नमसि य एवं वेद ॥ ८ ॥ स यद् ध्रुवां दिशमनु
व्यचलद् विष्णुर्भूत्वानुव्यचलद् विराजमन्नादीं कृत्वा ॥ ९ ॥ विराजान्नाद्यान्नमसि
य एवं वेद ॥ १० ॥ स यत् पृथ्वीं दिशमनु व्यचलद् रुद्रो भूत्वानुव्यचलदोषधीरन्नादीः
कृत्वा ॥ ११ ॥ ओषधीभिरन्नादीभिरन्नमसि य एवं वेद ॥ १२ ॥ स यत् पितृननु व्य-
चलद् यमो राजा भूत्वानुव्यचलत् स्वधाकारमन्नादं कृत्वा ॥ १३ ॥ स्वधाकारेणान्ना-
देनान्नमसि य एवं वेद ॥ १४ ॥ स यन्मनुष्यान्नु व्यचलदग्निर्भूत्वानुव्यचलत्
स्वाहाकारमन्नादं कृत्वा ॥ १५ ॥ स्वाहाकारेणान्नादेनान्नमसि य एवं वेद ॥ १६ ॥ स
यद्ब्रुवां दिशमनु व्यचलद् बृहस्पतिर्भूत्वानुव्यचलद् वषट्कारमन्नादं कृत्वा ॥ १७ ॥
वषट्कारेणान्नादेनान्नमसि य एवं वेद ॥ १८ ॥ स यद् देवाननु व्यचलदी-

शानो भूत्वानुव्यचलन्मन्युमन्नादं कृत्वा ॥ १६ ॥ मन्युनान्नादेनान्नमत्ति य एवं वेद ॥ २० ॥ स यत् प्रजा अनु व्यचलत् प्रजापतिर्भूत्वानुव्यचलत् प्राणमन्नादं कृत्वा ॥ २१ ॥ प्राणेनान्नादेनान्नमत्ति य एवं वेद ॥ २२ ॥ स यत् सर्वानन्त-
देशाननु व्यचलत् परमेष्ठी भूत्वानुव्यचलद् ब्रह्मान्नादं कृत्वा ॥ २३ ॥ ब्रह्मणा-
न्नादेनान्नमत्ति य एवं वेद ॥ २४ ॥

॥ १५ ॥ तस्य व्रात्यस्य ॥ १ ॥ सप्त प्राणाः सप्तापानाः सप्त व्यानाः
॥ २ ॥ तस्य व्रात्यस्य । योस्य प्रथमः प्राण ऊर्ध्वो नामायं सो अग्निः ॥ ३ ॥
तस्य व्रात्यस्य । योस्य द्वितीयः प्राणः प्रौढोः नामासौ स आदित्यः ॥ ४ ॥
तस्य व्रात्यस्य । योस्य तृतीयः प्राणोऽभ्युद्गो नामासौ स चन्द्रमाः ॥ ५ ॥ तस्य
व्रात्यस्य । योस्य चतुर्थः प्राणो विभूर्नामायं स पर्वमानः ॥ ६ ॥ तस्य व्रात्यस्य ।
योस्य पञ्चमः प्राणो योनिर्नाम ता इमा आपः ॥ ७ ॥ तस्य व्रात्यस्य । योस्य
षष्ठः प्राणः प्रियो नाम त इमे पशवः ॥ ८ ॥ तस्य व्रात्यस्य । योस्य सप्तमः
प्राणोपरिमितो नाम ता इमाः प्रजाः ॥ ९ ॥

॥ १६ ॥ तस्य व्रात्यस्य । योस्य प्रथमोपानः सा पौर्णमासी ॥ १ ॥ तस्य
व्रात्यस्य । योस्य द्वितीयोपानः साष्टका ॥ २ ॥ तस्य व्रात्यस्य । योस्य तृतीयो-
पानः सामावास्या ॥ ३ ॥ तस्य व्रात्यस्य । योस्य चतुर्थोपानः सा श्रद्धा ॥ ४ ॥
तस्य व्रात्यस्य । योस्य पञ्चमोपानः सा दीक्षा ॥ ५ ॥ तस्य व्रात्यस्य । योस्य
षष्ठोपानः स यज्ञः ॥ ६ ॥ तस्य व्रात्यस्य । योस्य सप्तमोपानस्ता इमा दक्षिणाः ॥ ७ ॥

॥ १७ ॥ तस्य व्रात्यस्य । योस्य प्रथमो व्यानः सेयं भूमिः ॥ १ ॥ तस्य
व्रात्यस्य । योस्य द्वितीयो व्यानस्तदन्तरिक्षम् ॥ २ ॥ तस्य व्रात्यस्य । योस्य
तृतीयो व्यानः सा द्यौः ॥ ३ ॥ तस्य व्रात्यस्य । योस्य चतुर्थो व्यानस्तानि
नक्षत्राणि ॥ ४ ॥ तस्य व्रात्यस्य । योस्य पञ्चमो व्यानस्तः ऋतवः ॥ ५ ॥
तस्य व्रात्यस्य । योस्य षष्ठो व्यानस्त आर्तिवाः ॥ ६ ॥ तस्य व्रात्यस्य । योस्य
सप्तमो व्यानः स सैवत्सरः ॥ ७ ॥ तस्य व्रात्यस्य । समानमर्थं परि यन्ति देवाः
सैवत्सरं वा एतद्वत्तवोऽनुपरियन्ति व्रात्यं च ॥ ८ ॥ तस्य व्रात्यस्य । यदादित्यम-
भिसंविशन्त्यमावास्यां चैव तत्पौर्णमासीं च ॥ ९ ॥ तस्य व्रात्यस्य । एकं तदे-
षाममृतत्वमित्याहुतिरेव ॥ १० ॥

॥ १८ ॥ तस्य व्रात्यस्य ॥ १ ॥ यदस्य दक्षिणमक्ष्यसौ स आदित्यो
यदस्य सध्यमक्ष्यसौ स चन्द्रमाः ॥ २ ॥ योस्य दक्षिणः कर्णोयं सो अभिर्योस्य

अ० २. सू० १८ । ५०२. पञ्चदशं काण्डम् ।

(२११)

सव्यः कर्णोयं स पर्वमानः ॥ ३ ॥ अहोरात्रे नार्सिके दितिश्चादितिश्च शीर्ष-
कपाले सैवत्सरः शिरः ॥ ४ ॥ अह्ना प्रत्यङ् ब्राह्म्यो रात्र्या प्राङ् नमो ब्रा-
ह्म्याय ॥ ५ ॥

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

॥ पञ्चदशं काण्डं समाप्तम् ॥

अथ षोडशं कारुडम् ॥

॥ १ ॥ अतिसृष्टो अपां वृषभोतिमृष्टा अग्नयो दिव्याः ॥ १ ॥ रुजन् परि-
रुजन् मृणन् प्रमृणन् ॥ २ ॥ ओको मनोहा खनो निर्दाह आत्मदूषिस्तनूदूषिः ॥ ३ ॥
इदं तमति मृजामि तं माभ्यवनिक्षि ॥ ४ ॥ तेन तमभ्यतिमृजामो योऽस्मान्
द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥ ५ ॥ अपामग्रमासि समुद्रं वोभ्यवमृजामि ॥ ६ ॥ योऽस्व-
गिरति तं मृजामि ओकं खनि तनूदूषिम् ॥ ७ ॥ यो व आपोगिराविवेश स
एष यद् वो योरं तदेतत् ॥ ८ ॥ इन्द्रस्य व इन्द्रियेणाभि पिबेत् ॥ ९ ॥ अग्निप्रा
आपो अप रिप्रमस्मत् ॥ १० ॥ प्रास्मदेनो वहन्तु प्र दुष्वप्यं वहन्तु ॥ ११ ॥
शिवेन मा चक्षुषा पश्यतापः शिवया तन्वोप रुशत त्वचं मे ॥ १२ ॥ शिवा-
नग्नीनप्सुषदो हवामहे मयि क्षत्रं वर्च आ धत्त देवीः ॥ १३ ॥

॥ २ ॥ गिर्दुर्मण्य ऊर्जा मधुमती वाक् ॥ १ ॥ मधुमती रु मधुमती वाच-
मुदेयम् ॥ २ ॥ उपहूतो मे गोपा उपहूतो गोपीथः ॥ ३ ॥ सुश्रुतौ कर्णौ भद्र-
श्रुतौ कर्णौ भद्रं श्लोकं श्रूयासम् ॥ ४ ॥ सुश्रुतिश्च मोपश्रुतिश्च मा हासिष्टां सोप-
चतुरजसं ज्योतिः ॥ ५ ॥ ऋषीणां प्रस्तरांसि नमोस्तु दैवाय प्रस्तराय ॥ ६ ॥

॥ ३ ॥ मूर्धाहं रयीणां मूर्धा समानानां भूयासम् ॥ १ ॥ रुजश्च मा वेनश्च
मा हासिष्टां मूर्धा च मा विधर्मा च मा हासिष्टाम् ॥ २ ॥ उर्वश्च मा चमसश्च
मा हासिष्टां धर्ता च मा धरुणश्च मा हासिष्टाम् ॥ ३ ॥ विमोक्षश्च मारुपविश्च
मा हासिष्टामार्द्रदानुश्च मा मातरिश्वा च मा हासिष्टाम् ॥ ४ ॥ बृहस्पतिर्म
आत्मा नृमणा नाम ह्यः ॥ ५ ॥ असंतापं मे हृदयमुर्वी गव्यूतिः समुद्रो अस्मि
विधर्मणा ॥ ६ ॥

॥ ४ ॥ नाभिरुहं रयीणां नाभिः समानानां भूयासम् ॥ १ ॥ स्वासदासि
मूषा अमृतो मर्त्येष्व ॥ २ ॥ मा मां प्राणो हासीन्मो अपानोवहाय परां गात्

॥ ३ ॥ सूर्यो माह्नः पात्वग्निः पृथिव्या वायुरन्तरिक्षाद् यमो मनुष्येभ्यः सरस्वती पार्थिवेभ्यः ॥ ४ ॥ प्राणापानौ मा मा हासिष्टं मा जने प्र मैषि ॥ ५ ॥ स्वस्त्यधोषसौ ढोषसश्च सर्वे आपः सर्वगणो अशीय ॥ ६ ॥ शक्करी स्थ पशवो मोषं स्थेषुर्मित्रावरुणौ मे प्राणापानावग्निर्मे दत्तं दधातु ॥ ७ ॥

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥

॥ ५ ॥ विद्म ते स्वप्नं जनित्रं ग्राह्याः पुत्रोसि यमस्य करणः ॥ १ ॥ अन्तर्कोसि मृत्युरसि ॥ २ ॥ तं त्वा स्वप्नं तथा सं विद्म स नः स्वप्नं दुष्वप्न्यात् पाहि ॥ ३ ॥ विद्म ते स्वप्नं जनित्रं निर्भूत्याः पुत्रोसि यमस्य करणः । ० । ० ॥ ४ ॥ विद्म ते स्वप्नं जनित्रमभूत्याः पुत्रोसि ० । ० । ० ॥ ५ ॥ विद्म ते स्वप्नं जनित्रं निर्भूत्याः पुत्रोसि ० । ० । ० ॥ ६ ॥ विद्म ते स्वप्नं जनित्रं पराभूत्याः पुत्रोसि ० । ० । ० ॥ ७ ॥ विद्म ते स्वप्नं जनित्रं देवजामीनां पुत्रोसि यमस्य करणः ॥ ८ ॥ अन्तर्कोसि मृत्युरसि ॥ ९ ॥ तं त्वा स्वप्नं तथा सं विद्म स नः स्वप्नं दुष्वप्न्यात् पाहि ॥ १० ॥

॥ ६ ॥ अजैष्माद्यासनामाद्या भुमानांसो वयम् ॥ १ ॥ उपो यस्माद् दुष्वप्न्यादभैष्माणं तदुच्छतु ॥ २ ॥ द्विषते तत् परा वह शपते तत् परा वह ॥ ३ ॥ यं द्विष्मो यच्च नो द्वेष्टि तस्मा एनद् गमयामः ॥ ४ ॥ उपा देवी वाचा संविदाना वाग् देव्युपसा संविदाना ॥ ५ ॥ उपस्पतिर्वाचस्पतिना संविदानो वाचस्पतिरुपस्पतिना संविदानः ॥ ६ ॥ तेऽमुष्मै परा वहन्त्वरायान् दुर्गन्धिः सदान्वाः ॥ ७ ॥ कम्भीकां टुपीकाः पीयंकान् ॥ ८ ॥ जाग्रदुष्वप्यं स्वप्नेदुष्वप्यम् ॥ ९ ॥ अनागमिष्यतो नृगानवित्तेः संकल्पानमुच्या द्रुहः पाशान् ॥ १० ॥ तदमुष्मा अग्ने देवाः परा वहन्तु वधिर्यथामद् विथुरो न साधुः ॥ ११ ॥

॥ ७ ॥ तेनैनं विध्याम्य भूत्यैनं विध्यामि निर्भूत्यैनं विध्यामि पराभूत्यैनं विध्यामि ग्राहैनं विध्यामि तमसैनं विध्यामि ॥ १ ॥ देवानामेनं घोरैः क्रूरैः प्रैरभिप्रेष्यामि ॥ २ ॥ वैश्वानरस्यैनं दंष्ट्रयोरपि दधामि ॥ ३ ॥ एवानेवाव सा गर्तम् ॥ ४ ॥ योऽस्मान् द्वेष्टि तमात्मा द्वेष्टुं यं वयं द्विष्मः स आत्मानं द्वेष्टु ॥ ५ ॥ निद्विषस्तं दिवो निः पृथिव्या निरन्तरिक्षाद् भजाम ॥ ६ ॥ सुयामंश्चाजुप ॥ ७ ॥ इदमहमाप्नुया-

यणेमुष्याः पुत्रे दुष्वन्त्यं मृजे ॥ ८ ॥ यददोअदो अभ्यगच्छन् यद् दोषा यत्
पूर्वा रात्रिम् ॥ ९ ॥ यज्जाग्रद यत् सुप्तो यद् दिवा यन्नक्तम् ॥ १० ॥ यदहरह-
रभिगच्छामि तस्मादेनमव दये ॥ ११ ॥ तं जहि तेन मन्दस्व तस्य पृथीरपि
शृणीहि ॥ १२ ॥ स मा जीवीत् तं प्राणो जहातु ॥ १३ ॥

॥ ८ ॥ जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वर-
स्माकं यज्ञोऽस्माकं पशवोस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ॥ १ ॥ तस्मादमुं
निर्भजामोमुमांमुष्यायणमुष्याः पुत्रमसौ यः ॥ २ ॥ स ग्राह्याः पाशान्मा मोचि ॥ ३ ॥
तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वष्टयामीदमेनमधराञ्च पादयामि ॥ ४ ॥ जितम्
० । ० । स निर्ऋत्याः पाशान्मा मोचि । ० ॥ ५ ॥ जितम् ० । ० । सोभूत्याः
पाशान्मा मोचि । ० ॥ ६ ॥ जितम् ० । ० । स निर्भूत्याः पाशान्मा मोचि । ० ॥ ७ ॥
जितम् ० । ० । स पराभूत्याः पाशान्मा मोचि । ० ॥ ८ ॥ जितम् ० । ० ।
स देवजामीनां पाशान्मा मोचि । ० ॥ ९ ॥ जितम् ० । ० । स बृहस्पतेः पा-
शान्मा मोचि । ० ॥ १० ॥ जितम् ० । ० । स प्रजापतेः पाशान्मा मोचि । ०
॥ ११ ॥ जितम् ० । ० । स ऋषीणां पाशान्मा मोचि । ० ॥ १२ ॥ जितम्
० । ० । स आप्येयाणां पाशान्मा मोचि । ० ॥ १३ ॥ जितम् ० । ० । सो-
द्भिर्मां पाशान्मा मोचि । ० ॥ १४ ॥ जितम् ० । ० । स आद्भिर्मानां पाशा-
न्मा मोचि । ० ॥ १५ ॥ जितम् ० । ० । सार्थर्वणां पाशान्मा मोचि । ० ॥ १६ ॥
जितम् ० । ० । स आथर्वणानां पाशान्मा मोचि । ० ॥ १७ ॥ जितम् ० । ० ।
स वनस्पतीनां पाशान्मा मोचि । ० ॥ १८ ॥ जितम् ० । ० । स वानस्पत्यानां
पाशान्मा मोचि । ० ॥ १९ ॥ जितम् ० । ० । स ऋतूनां पाशान्मा मोचि । ०
॥ २० ॥ जितम् ० । ० । स आर्तवानां पाशान्मा मोचि । ० ॥ २१ ॥ जितम्
० । ० । स मासानां पाशान्मा मोचि । ० ॥ २२ ॥ जितम् ० । ० । सोर्ध-
मासानां पाशान्मा मोचि । ० ॥ २३ ॥ जितम् ० । ० । सोहोग्रयोः पाशान्मा
मोचि । ० ॥ २४ ॥ जितम् ० । ० । सोह्योः संयतो पाशान्मा मोचि । ०
॥ २५ ॥ जितम् ० । ० । स द्यावापृथिव्योः पाशान्मा मोचि । ० ॥ २६ ॥
जितम् ० । ० । स इन्द्राग्न्योः पाशान्मा मोचि । ० ॥ २७ ॥ जितम् ० । ० । स
मित्रावरुणयोः पाशान्मा मोचि । ० ॥ २८ ॥ जितम् ० । ० । स राज्ञो वरुणस्य
पाशान्मा मोचि । ० ॥ २९ ॥ जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोस्माकं
ब्रह्मास्माकं स्वरस्माकं यज्ञोऽस्माकं पशवोस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम्

अ० २. सू० ६ । ५११. षोडशं काण्डम् ।

(२१५)

॥ ३० ॥ तस्माद्विष्टं निर्भेजामोमुमामुष्यायणममुष्याः पुत्रमसौ यः ॥ ३१ ॥ स
मृत्योः पट्वीशात् पाशान्मा मोचि ॥ ३२ ॥ तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वैष्ट-
यामीदमेनमधराञ्चै पादयामि ॥ ३३ ॥

॥ ६ ॥ जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमभ्यष्टां विश्वाः पृतेना अरातीः ॥ १ ॥
तदग्निराह तदु सांम आह पूषा मा धात् सुकृतस्य लोके ॥ २ ॥ अगन्म स्वः
स्वर्गन्म सं सूर्यस्य ज्योतिषागन्म ॥ ३ ॥ वस्योभूयाय वसुमान् यज्ञो वसु वंशि-
षीय वसुमान् भूयासं वसु मयि धेहि ॥ ४ ॥

इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

षोडशं काण्डं समाप्तम् ॥

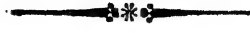
अथ सप्तदशं काण्डम् ॥

॥ १ ॥ विषामहिं सहमानं सासहानं सहीयांसम् । सहमानं सहोजितं स्व-
जितं गोजितं संधनाजितम् । ईड्यं नाम ह इन्द्रमायुष्मान् भूयासम् ॥ १ ॥ विषा-
सहिं० । ० । ० ह इन्द्रं प्रियो देवानां भूयासम् ॥ २ ॥ विषामहिं० । ० । ० ह
इन्द्रं प्रियः प्रजानां भूयासम् ॥ ३ ॥ विषामहिं० । ० । ० ह इन्द्रं प्रियः पशूनां भूया-
सम् ॥ ४ ॥ विषामहिं सहमानं सासहानं सहीयांसम् । सहमानं सहोजितं स्वजितं
गोजितं संधनाजितम् । ईड्यं नाम ह इन्द्रं प्रियः समानानां भूयासम् ॥ ५ ॥ उदि-
ह्यदिहि सूर्यं वर्चसा माभ्युदिहि । द्विपंश्च मह्यं रथ्यतु मा चाहं द्विषते रथम् ।
तवेद् विष्णो बहुधा वीर्याणि । त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायी मा धेहि
परमे व्योमन् ॥ ६ ॥ उदिह्यदिहि सूर्यं वर्चसा माभ्युदिहि । यांश्च पश्यामि यांश्च
न तेषु मा सुमतिं कृधि तवे० ॥ ७ ॥ मा त्वा दभन्त्सलिले अप्सवन्तर्ये पाशिनं
उपतिष्ठन्त्यत्र । हित्वाशस्ति दिवमारुह्य पतां स नो मृड सुमतौ ते स्याम
तवे० ॥ ८ ॥ त्वं न इन्द्र महते सौभगायादब्धेभिः परि पाह्यकुभिः तवे० ॥ ९ ॥
त्वं न इन्द्रोतिभिः शिवाभिः शतमो भव । आरोहंस्त्रिदिवं दिवो गृणानः सोम-
पीतये प्रियधामा स्वस्तये तवे० ॥ १० ॥ (१) त्वमिन्द्रासि विश्वजित् सर्व-
वित् पुरुहूतस्त्वमिन्द्र । त्वमिन्द्रेमं सुहवं स्तोममेरयस्व स नो मृड सुमतौ ते स्याम
तवे० ॥ ११ ॥ अदब्धो दिवि पृथिव्यामुतामि न त आपुर्भहिमानमन्तरिक्षे ।
अदब्धेन ब्रह्मणा वावृधानः स त्वं न इन्द्र दिवि पं छमं यच्छ तवे० ॥ १२ ॥
या त इन्द्र तनूरप्सु या पृथिव्यां यान्तरग्नौ या त इन्द्र पर्वमाने स्वर्विदि । ययेन्द्र
तन्वाऽन्तरिक्षं व्यापिथ तया न इन्द्र तन्वाऽशर्म यच्छ तवे० ॥ १३ ॥ त्वमिन्द्र ब्रह्मणा
वर्धयन्तः सत्त्वं नि षेदुर्ऋषयो नाधमानास्तवे० ॥ १४ ॥ त्वं तृतं त्वं पर्येषुत्सं सह-
स्रधारं विदथं स्वर्विदं तवे० ॥ १५ ॥ त्वं रक्षसे प्रदिशश्चतस्रस्त्वं शोचिषा नभसी
वि भासि । त्वमिमा विश्वा भुवनानु तिष्ठस आतस्य पन्थामन्वेपि विद्वांस्तते०
॥ १६ ॥ पञ्चभिः पराङ् तपस्येकयावाङ् शस्तिमेषि सुदिने बाधमानस्तवे० ॥ १७ ॥ त्व-
मिन्द्रस्त्वं महेन्द्रस्त्वं लोकस्त्वं प्रजापतिः तुभ्यं यज्ञो वितायते तुभ्यं जुहति जुह-
त-

स्त्ववे० ॥१८॥ असति सत् प्रतिष्ठितं सति भूतं प्रतिष्ठितम् । भूतं ह भव्य आर्हितं भव्यं
 भूते प्रतिष्ठितं तवेद् विष्णो बहुधा वीर्याणि । त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः
 सुधायां मा धेहि परमे व्योमन् ॥ १९ ॥ शुक्रोसि भ्राजोसि । स यथा त्वं भ्राजता
 भ्राजोस्येवाहं भ्राजता आज्यासम् ॥ २० ॥ (२) रुचिरसि रोचोसि । स यथा
 त्वं रुच्या रोचोस्येवाहं पशुभिश्च ब्राह्मणवर्चसेन च रुचिपीय ॥ २१ ॥ उद्यते
 नम उदायते नम उदिताय नमः । विराजे नमः स्वराजे नमः सम्राजे नमः ॥ २२ ॥
 अस्तयते नमोस्तमेष्यते नमोस्तमिताय नमः । विराजे नमः स्वराजे नमः सम्राजे
 नमः ॥ २३ ॥ उदगादयमादित्यो विश्वेन तपसा सह । सपत्नान् मह्यं रन्धयन्
 मा चाहं द्विपते रथं तवेद् विष्णो बहुधा वीर्याणि । त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः
 सुधायां मा धेहि परमे व्योमन् ॥ २४ ॥ आदित्य नावमारुहः शतारित्रां स्व-
 स्तये । अहर्मात्यपीपरो रात्रिं सत्रातिं पारय ॥ २५ ॥ सूर्य नावमारुहः शता-
 रित्रां स्वस्तये । रात्रिं मात्यपीपरोहः सत्रातिं पारय ॥ २६ ॥ प्रजापतेरावृतो
 ब्रह्मणा धर्मणाहं कश्यपस्य ज्योतिषा वर्चसा च । जरदृष्टिः कृतवीर्यो विहायाः
 महस्त्रायुः सुकृतश्चरेयम् ॥ २७ ॥ परीवृतो ब्रह्मणा वर्मणाहं कश्यपस्य ज्योतिषा
 वर्चसा च । मा मा प्रापन्निपवो दैव्या या मा मानुषीरवमृष्टा वधाय ॥ २८ ॥
 अतेन गुप्त ऋतुभिश्च सर्वभूतेन गुप्तो भव्येन चाहम् । मा मा प्रापत् पाप्मा मोत
 मृत्युगन्तर्दधेहं सलिलेन वाचः ॥ २९ ॥ अग्निर्मा गोप्ता परि पातु विश्वत उद्य-
 न्तसूर्यो नुदतां मृत्युपाशान् । व्युच्छन्तीरुपमः पर्वता ध्रुवाः सहस्रं प्राणा मय्या
 यतन्ताम् ॥ ३० ॥ (३)

॥ सप्तदशं काण्डं समाप्तम् ॥

अथाष्टादशं काण्डम् ॥

॥ १ ॥ ओ चित् सखायं सख्या ववृत्यां तिरः पुरु चिदर्णवं जगन्वान् ।
 पितुर्नपातमा दधीत वेधा अधि क्षमि प्रतरं दीध्यानः ॥ १ ॥ न ते सखा सख्यं
 वष्टयेतत् सलक्ष्मा यद् विपुरुषा भवाति । महस्पुत्रासो असुरस्य वीरा दिवो धर्तारि
 र्विद्या परि ख्यन् ॥ २ ॥ उशन्ति घा ते अमृतास एतदेकस्य चित् त्यजसं
 मर्त्यस्य । नि ते मनो मनसि धायस्मे जन्युः पतिस्तन्वमा विविश्याः ॥ ३ ॥
 न यत् पुरा चक्रुमा कद्धे नूनमृतं वदन्तो अनृतं रपेम । गन्धर्वो अप्सवप्या च योषा
 सा नौ नाभिः परमं जामि तन्नौ ॥ ४ ॥ गर्भे नु नौ जनिता दंपती कर्देवस्वष्टा
 सविता विश्वरूपः । नकिरस्य प्र भिनन्ति व्रतानि वेद नावस्य पृथिवी उत
 द्यौः ॥ ५ ॥ को अद्य युङ्क्ते धुरि गा ऋतस्य शिमीवतो भामिनो दुर्हणायून् ।
 आसन्निषून् हृत्स्वसो मयोभून् य एषां भृत्यामृणधत् स जीवात् ॥ ६ ॥ को अस्य
 वेद प्रथमस्याहः क ई ददर्श क इह प्र वोचत् । बृहन्मित्रस्य वरुणस्य धाम कदु ब्रव
 आहनो वाच्यी नृन् ॥ ७ ॥ यमस्य मा यम्यं काम आगन्तसमाने योनौ सदृशेय्याय ।
 जायेव पत्ये तन्वं रिच्छ्यां वि चिद् बृहेव रथ्येव चक्रा ॥ ८ ॥ न तिष्ठन्ति न नि मिष-
 न्त्येते देवानां स्पश इह ये चरन्ति । अन्येन मदाहनो याहि तूयं तेन वि बृह रथ्येव
 चक्रा ॥ ९ ॥ रात्रीभिरस्मा अहभिर्दशस्येत् सूर्यस्य चक्षुर्मुहुरुन्मिमीयात् । दिवा पृथि-
 व्या मिथुना सबन्धू यमीर्यमस्य विवृहादजामि ॥ १० ॥ (१) आ घा ता गच्छा-
 नुत्तरा युगानि यत्र जामयः कृणवन्नजामि । उप बर्बहि वृषभार्य बाहुमन्यमिच्छस्व
 सुभगे पति मत् ॥ ११ ॥ किं आतासद् यदनाथं भवाति किमु स्वसा यन्निर्ऋ-
 तिर्निगच्छात् । काममृता बद्धेतद् रपामि तन्वा मे तन्वं सं पिपृग्धि ॥ १२ ॥
 न ते नाथं यम्यत्राहमस्मि न ते तनूं तन्वः सं पिपृच्याम् । अन्येन मत् प्रमुदः कल-
 यस्व न ते भ्राता सुभगे वष्टयेतत् ॥ १३ ॥ न वा उ ते तनूं तन्वा सं पिपृच्यां
 पापमाहुर्यः स्वसारं निगच्छात् । असंयदेतन्मनसो हृदो मे आता स्वसुः शयने
 यच्छयीय ॥ १४ ॥ बतो बतासि यम नैव ते मनो हृदयं चाविदाम । अन्या किल
 त्वां कुर्येव युक्तं परि ष्वजातै लिबुजेव वृक्षम् ॥ १५ ॥ अन्यम् पु यम्य-

न्य उ त्वां परि ष्वजातै लिबुजेव वृक्षम् । तस्य वा त्वं मन इच्छा स वा तवाधां
 कृणुष्व संविदं सुभेद्राम् ॥ १६ ॥ त्रीणि च्छन्दांसि कवयो वि येतिरे पुरुषं
 दर्शते विश्वचक्षणम् । आपो वाता ओषधयस्तान्येकस्मिन् भुवनं आपितानि ॥ १७ ॥
 वृषा वृष्णो दुदुहे दोहसा दिवः पयांसि गृहो अदितेरदाभ्यः । विश्वं स वेद
 वरुणो यथा धिया स यज्ञियो यजति यज्ञियाँ ऋतून् ॥ १८ ॥ रपद् गन्धर्वीरप्या
 च योषणा नदस्य नादे परि पातु नो मनः । इष्टस्य मध्ये अदितिर्नि धातु नो
 आता नो ज्येष्ठः प्रथमो वि वोचति ॥ १९ ॥ सो चिन्नु भद्रा क्षुमती यशस्वत्युषा
 उवांस मनवे स्वर्वती । यदीमुशन्तमुशतामनु क्रतुमग्निं होतारं विदथाय जीज-
 नन् ॥ २० ॥ (२) अथ त्वं द्रुपं विश्वं विचक्षणं विराभरदिषिरः श्येनो
 अध्वरे । यदी विशो वृणते दस्ममयाँ अग्निं होतारमथ धीरजायत ॥ २१ ॥
 सदासि रणवो यवसेव पुष्यते होत्राभिरग्ने मनुषः स्वध्वरः । विप्रस्य वा यच्छश-
 मान उक्थ्यो वाजं ससवाँ उपयामि भूरिभिः ॥ २२ ॥ उदीरय पितरां जार
 आ भगर्मियक्षति हर्यतो हृत्तं इष्यति । विवक्ति बर्हिः स्वपस्यते मखस्तविष्यते असुरो
 वेपते मती ॥ २३ ॥ यस्तं अग्ने सुमतिं मर्तो अख्यत् सहसः सूनो अति स प्र
 शृण्वे । इपं दधानो वहमानो अश्वैरा स द्युमाँ अमवान् भूपति द्यून् ॥ २४ ॥
 श्रुधी नो अग्ने सदर्ने सधस्यं युच्वा रथममृतस्य द्रवितुम् । आ नो वह रोद-
 सी देवपुत्रे मार्किदेवानामप भूग्हि स्याः ॥ २५ ॥ यदग्न एषा समितिर्भवाति
 देवी देवेषु यजता यजत्र । रत्ना च यद् विभजासि स्वधावो भागं नो अत्र वसुम-
 न्तं वीतात् ॥ २६ ॥ अन्वग्निरुपसामग्रमख्यदन्वहानि प्रथमो जातवेदाः । अनु-
 स्य उपसो अनु रश्मीननु द्यावापृथिवी आ विवेश ॥ २७ ॥ प्रत्यग्निरुपसा-
 मग्रमख्यत् प्रत्यहानि प्रथमो जातवेदाः । प्रति सूर्यस्य पुरुधा च रश्मीन् प्रति
 द्यावापृथिवी आ ततान ॥ २८ ॥ द्यावा ह क्षामा प्रथमे ऋतेनाभिश्चावे भवतः
 सत्यवाचा । देवो यन्मर्तान् यजथाय कृणवन्त्सीदद्वोता प्रत्यङ् स्वमसुं यन
 ॥ २९ ॥ देवो देवान् परिभूङ्क्तेन वहा नो हव्यं प्रथमश्चिकित्वान् । धूमकेतुः
 समिधा भाञ्जजीको मन्द्रो होता नित्यो वाचा यजीयान् ॥ ३० ॥ (३) अ
 चीमि वां वर्ध्यापो घृतस्नु द्यावाभूमी शृणुतं रोदसी मे । अहा यद् देवा असु-
 नीतिमायन् मध्वा नो अत्र पितरां शिशिताम् ॥ ३१ ॥ स्वावृग् देवस्यामृतं
 यदी गोरतो जातासो धारयन्त उर्वी । विश्वं देवा अनु तत् ते यजुर्गुदुहे यदेनीं
 दिव्यं घृतं वाः ॥ ३२ ॥ किं स्त्रियो राजा जगृहे कदस्याति व्रतं चक्रुषो को वि-
 वेद । मित्रश्चिद्धिष्मा जुहराणो देवांल्लोको न यातामपि वाजो अस्ति ॥ ३३ ॥

दुर्मन्त्वत्रामृतस्य नाम सलक्ष्मा यद् विपुरुषा भवति । यमस्य यो मनवन्ते सुमन्त्व-
 ग्ने तमृष्य पाह्यप्रयुच्छन् ॥ ३४ ॥ यस्मिन् देवा विदथे मादयन्ते विवस्वतः सदेने
 धारयन्ते । सूर्ये ज्योतिरदधुर्मास्यः कून् परि द्योतनिं चरतो अजस्रा ॥ ३५ ॥ यस्मिन्
 देवा मन्मनि संचरन्त्यपीच्ये न वयमस्य विद्म । मित्रो नो अत्रादितिरनागा-
 न्त्सविता देवो वरुणाय वोचत् ॥ ३६ ॥ सखाय आ शिषामहे ब्रह्मेन्द्राय व-
 ज्रिणे । स्तुष ऊ षु नृत्तमाय धृष्णवे ॥ ३७ ॥ शर्वसा ह्यसि श्रुतो वृत्रहृत्पेन
 वृत्रहा । मधर्मघोनो अतिं शूर दाशसि ॥ ३८ ॥ स्तेगो न क्षामत्येपि पृथिवीं मही
 नो वाता इह वान्तु भूमौ । मित्रो नो अत्र वरुणो युज्यमानो अग्निर्वने न
 व्यसृष्ट शोकम् ॥ ३९ ॥ स्तुहि श्रुतं गर्तिसदं जनानां राजानं भीममुपहृत्नुमुग्रम् ।
 मूढा जग्निरे रुद्र स्तवानो अन्यमस्मत् ते नि वपन्तु सेन्यम् ॥ ४० ॥ (४) सरस्वतीं दे-
 वयन्तो हवन्ते सरस्वतीमध्वरे तायमाने । सरस्वतीं मुकृतो हवन्ते सरस्वती दाशुपे वार्य
 दात् ॥ ४१ ॥ सरस्वतीं पितरो हवन्ते दक्षिणा यज्ञमभिनक्षमाणाः । आसद्या-
 स्मिन् बर्हिषि मादयध्वमनमीवा इष आ धेह्यस्मे ॥ ४२ ॥ सरस्वति या सरथं
 ययाथोक्थैः स्वधार्भिर्देवि पितृभिर्मदन्ती । सहस्रार्धमिडो अत्र भागं रायस्पोषं
 यजमानाय धेहि ॥ ४३ ॥ उदीरतामवर उत परास उन्मध्यमाः पितरः सोम्या-
 सः । अमुं य ईयुरवृका ऋतज्ञास्ते नोवन्तु पितरो हवेषु ॥ ४४ ॥ आहं पितृ-
 न्सुविदत्रा अविस्मि नपातं च विक्रमणं च विष्णोः । बर्हिपदो ये स्वधया सुतस्य
 मजन्त पित्वस्त इहागमिष्टाः ॥ ४५ ॥ इदं पितृभ्यो नमो अस्त्यद्य ये पूर्वामो
 ये अपरास ईयुः । ये पार्थिवे रजस्या निषत्ता ये वा नूनं सुवृजनासु दिक्षु ॥ ४६ ॥
 मार्तली कव्यैर्यमो अङ्गिरोभिर्वृहस्पतिर्ऋक्भिर्वावृधानः । यांश्च देवा वावृधुर्ये
 च देवास्ते नोवन्तु पितरो हवेषु ॥ ४७ ॥ स्वादुष्किलायं मधुमौ उतायं तीव्रः
 किलायं रसवां उतायम् । उतो न्वस्य पपिवांसमिन्द्रं न कश्चन सहत आहवेषु
 ॥ ४८ ॥ परेयिवासं प्रवतो महीरिति बहुभ्यः पन्थामनुपस्पशानम् । वैवस्वतं
 संगमनं जनानां यमं राजानं हविषा सपर्यत ॥ ४९ ॥ यमो नो मातुं प्रथमो वि-
 वेद नैषा गव्यूतिरपभर्तवा उ । यत्रा नः पूर्वे पितरः परेता एना जज्ञानाः पथ्या-
 अनु स्वाः ॥ ५० ॥ (५) बर्हिपदः पितर ऊन्यर्वागिमा वो हव्या चक्रमा
 जुषध्वम् । त आ गतावमा शंतमेनाधा नः शं योररपो दधात ॥ ५१ ॥ आच्या
 जानु दक्षिणतो निषद्येदं नो हविरभि गृणन्तु विश्वे । मा हिंसिष्ट पितरः
 केन चिन्नो यद् व आगः पुरुषता करां ॥ ५२ ॥ त्वष्टा दुहित्रे बहंतु कृणोति
 तेनदं विश्वं भुवनं समेति । यमस्य माता पर्युह्यमाना मही जाया विवस्वतो

ननाश ॥ ५३ ॥ प्रेहि प्रेहि पथिभिः पूर्याणैर्येनां ते पूर्वं पितरः परेताः । उभा राजानौ स्वधया मदन्तौ यमं पश्यामि परुणं च देवम् ॥ ५४ ॥ अपेत वीत वि च सर्पतातोस्मा एतं पितरौ लोकमक्रन् । अहोभिरङ्गिर्गुह्यैर्व्यक्तं यमो ददात्य-
वसानमस्मै ॥ ५५ ॥ उशन्तस्त्वेधीमद्युशन्तः समिधीमहि । उशन्नुशत आ वह पितृन् हविषे अर्त्तवे ॥ ५६ ॥ द्युमन्तस्त्वेधीमहि द्युमन्तः समिधीमहि । द्युमान् द्युमत आ वह पितृन् हविषे अर्त्तवे ॥ ५७ ॥ अङ्गिरसो नः पितरौ नवग्वा अथ-
र्वाणो भृगवः सोम्यासः । तेषां वयं सुमतौ यज्ञियानामपि भद्रे सौमनसे स्याम ॥ ५८ ॥ अङ्गिरोभिर्यज्ञियैरा गहीह यमं वैरूपैरिह मादयस्व । विवस्वन्तं हुवे यः पिता तेस्मिन् वर्हिष्या निषद्य ॥ ५९ ॥ इमं यम प्रस्तरमा हि रोहाङ्गिरोभिः पितृभिः संविद्वानः । आ त्वा मन्त्राः कविशस्ता वहन्त्वेना राजन् हविषो मादयस्व ॥ ६० ॥ इत एत उदारुहन् दिवस्पृष्टान्यारुहन् । प्र भूर्जयो यथा पथा द्याम-
ङ्गिरसो ययुः ॥ ६१ ॥ (६)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥

॥ २ ॥ यमाय सोमः पवते यमाय क्रियते हविः । यमं ह यज्ञो गच्छत्यग्नि-
दूतो अरंकृतः ॥ १ ॥ यमाय मधुमत्तमं जुहोता प्र च तिष्ठत । इदं नम ऋषिभ्यः
पूर्वजेभ्यः पूर्वैभ्यः पथिकृद्भ्यः ॥ २ ॥ यमाय घृतवत् पयो गोज्ञं हविर्जुहोतन । स
नो जीवेष्वा यमेहीर्धमायुः प्र जीवसे ॥ ३ ॥ मेनमग्ने वि दहो माभि शशुचो
मास्य त्वचं चिक्षिपो मा शरीरम् । शृतं यदा करोसि जातवेदोथममेनं प्र हिणु-
तात् पितृरूपं ॥ ४ ॥ यदा शृतं कृण्वो जातवेदोथममेनं परि दत्तात् पितृभ्यः ।
यदो गच्छात्यमुनीतिमेतामथ देवानां वशनीर्भावाति ॥ ५ ॥ त्रिकटुकेभिः पवते
षडुर्वीरेकमिद् बृहत् । त्रिष्टुप् गायत्री छन्दांसि सर्वा ता यम आपिता ॥ ६ ॥
सूर्यं चक्षुषा गच्छ वार्तमात्मना दिवं च गच्छ प्रार्थवीं च धर्मभिः । अपो वा गच्छ
यदि तत्र ते हितमोषधीषु प्रति तिष्ठा शरीरिः ॥ ७ ॥ अजो भागस्तपस्तं त-
पव तं तं शोचिस्तपतु तं तं अर्चिः । यास्तं शिवास्तन्वो जातवेदस्ताभिर्वहैनं स-
कृतासु लोकम् ॥ ८ ॥ यास्तं शोचयो रंहयो जातवेदो याभिरापृणामि दिवम-
न्तरिक्षम् । अजं यन्तमनु ताः समृण्वतामथेतराभिः शिवतमाभिः शृतं कृधि ॥ ९ ॥
अव सृज पुनरग्ने पितृभ्यो यस्त आहुतश्चरति स्वधावान् । आयुर्वसान उपयातु
शेषः सं गच्छतां तन्वा सुवर्चाः ॥ १० ॥ (७) अति द्रव श्वानां सारमेया
चतुरक्षौ श्वलौ साधुना पथा । अधा पितृन्सुविदवा अपीहि यमेन ये सधमादं

मदन्ति ॥ ११ ॥ यौ ते श्वानौ यम रक्षितारौ चतुरक्षौ पृथिवीं नृचक्षसा ।
 ताभ्यां राजन् परि धेह्येनं स्वस्त्यस्मा अनमीवं च धेहि ॥ १२ ॥ उरुणसावसुतृपा-
 बुदुम्बलौ यमस्य दूर्ता चरतो जनां अनु । तावस्मभ्यं दृशये सूर्याय पुनर्दातामसु-
 मद्येह भद्रम् ॥ १३ ॥ सोम एकैभ्यः पवते घृतमेक उपोसते । येभ्यो मधु प्रजावति
 तांश्चिदेवापि गच्छतात् ॥ १४ ॥ ये चित् पूर्वं ऋतसाता ऋतजाता ऋतावृधः ।
 ऋषीन् तपस्वतो यम तपोजां अपि गच्छतात् ॥ १५ ॥ तपसा ये अनाधृष्या-
 स्तपसा ये स्वर्ग्ययुः । तपो ये चक्रिरे महस्तांश्चिदेवापि गच्छतात् ॥ १६ ॥ ये
 युध्यन्ते प्रधनेषु शूरासो ये तनूत्यजः । ये वा सहस्रदक्षिणास्तांश्चिदेवापि गच्छ-
 तात् ॥ १७ ॥ सहस्रणीथाः कवयो ये गोपायन्ति सूर्यम् । ऋषीन् तपस्वतो
 यम तपोजां अपि गच्छतात् ॥ १८ ॥ स्योनास्मै भव पृथिव्यनृक्षरा निवेशनी ।
 यच्छास्मै शर्म सप्रथाः ॥ १९ ॥ असंवाधे पृथिव्या जुरौ लोके नि धीयस्व ।
 स्वधा याश्चकृषे जीवन् तास्ते सन्तु मधुश्रुतः ॥ २० ॥ (८) ह्यामि ते मनसा
 मन इहेमान् गृह्यो उप जुजुषाण एहि । सं गच्छस्व पितृभिः सं यमेन स्योनास्त्वा
 वाता उप वान्तु शग्माः ॥ २१ ॥ उत् त्वा वहन्तु मरुत उदवाहा उदप्रुतः । अजेन
 कृण्वन्तः शीतं वपेणोक्षन्तु बालिति ॥ २२ ॥ उदह्वमायुरायुषे कृत्वे दक्षाय
 जीवसे । स्वान् गच्छतु ते मनो अधा पितृरुपं द्रव ॥ २३ ॥ मा ते मनो मासोर्मा-
 ज्ञानां मा रसस्य ते । मा ते हास्त तन्वः किं चनेह ॥ २४ ॥ मा त्वा वृक्षः सं
 बाधिष्ट मा देवी पृथिवी मही । लोकं पितृषु विच्वैधस्व यमराजसु ॥ २५ ॥ यत् ते
 अङ्गप्रतिहितं पराचैरपानः प्राणो य उ वा ते परेतः । तत् ते संगत्य पितरः सनीडा
 घासाद् घासं पुनरा वैशयन्तु ॥ २६ ॥ अपेमं जीवा अरुधन् गृहेभ्यस्तं निर्वहत परि
 ग्रामावितः । मृत्युर्यमस्यासीद् दूतः प्रचेता असून् पितृभ्यो गमयां चकार ॥ २७ ॥ ये
 दस्यवः पितृषु प्रविष्टा ज्ञातिमुखा अहुतादश्चरन्ति । परापुरो निपुरो ये भरन्त्यग्नि-
 ष्ठानस्मात् प्र धमाति यज्ञात् ॥ २८ ॥ सं विशन्तिह पितरः स्वा नः स्योनं कृण्व-
 न्तः प्रतिरन्त आयुः । तेभ्यः शकमे हविषा नक्षमाणा ज्योग जीवन्तः शरदः पुरु-
 चीः ॥ २९ ॥ यां ते धेनुं निपृणामि यम्भु ते क्षीर ओदनम् । तेना जनस्यासो
 भर्ता योत्रासदजीवनः ॥ ३० ॥ (९) अश्वावतीं प्र तर या सुशेवाक्षाकं वा
 प्रतरं नवीयः । यस्त्वा जघान वध्यः सो अस्तु मा सो अन्यद् विदत भागधेयम्
 ॥ ३१ ॥ यमः परोवरो विवस्वान् ततः परं नार्ति पश्यामि किं चन । यमे
 अध्वरो अधि मे निविष्टो भुवो विवद्वानन्वाततान ॥ ३२ ॥ अपागूहन्नमृतां
 मर्त्येभ्यः कृत्वा सर्वर्णमदधुर्विवस्वते । उताश्चिनावभरद् यत् तदामीदजहादु द्वा

मिथुना संरण्यः ॥ ३३ ॥ ये निखाता ये परोमा ये दग्धा ये चोद्धिताः । सर्वा-
स्तानग्न आ वह पितृन् हविषे अत्तवे ॥ ३४ ॥ ये अग्निदग्धा ये अनग्निदग्धा
मध्ये दिवः स्वधया मादयन्ते । त्वं तान् वेत्स्य यदि ते जातवेदः स्वधया
यज्ञं स्वधिति जुषन्ताम् ॥ ३५ ॥ शं तप मातिं तपो अग्ने मा तन्वं तपः । वनेषु
शुभो अस्तु ते पृथिव्यामस्तु यद्वरः ॥ ३६ ॥ ददाम्यस्मा अवसानमेतद् य एष
आगन् मम चेदभूदिह । यमश्चिकित्वान् प्रत्येतदाह ममैष गाय उप तिष्ठता-
मिह ॥ ३७ ॥ इमां मात्रां मिमीमहे यथापरं न मासातै । शते शरत्सु नो पुरा
॥ ३८ ॥ प्रेमां मात्रां ० । ० ॥ ३९ ॥ अपेमां मात्रां ० । ० ॥ ४० ॥ (१०)
वीमां मात्रां ० । ० ॥ ४१ ॥ निग्मां मात्रां ० । ० ॥ ४२ ॥ उदिमां मात्रां ० ।
० ॥ ४३ ॥ समिमां मात्रां मिमीमहे यथापरं न मासातै । शते शरत्सु नो पुरा
॥ ४४ ॥ अमासि मात्रां स्वरगामायुष्मान् भूयामम् । यथापरं न मासातै
शते शरत्सु नो पुरा ॥ ४५ ॥ प्राणो अपानो व्यान आयुश्चक्षुर्दृशये सूर्याय ।
अपरिपरेण पथा यमराज्ञः पितृन् गच्छ ॥ ४६ ॥ ये अग्रवः शशमानाः पर्युर्हित्वा
द्वेषांस्यनपत्यवन्तः । ते द्यामुदित्याविदन्त लोकं नाकस्य पृष्ठे अधि दीध्यानाः
॥ ४७ ॥ उदन्वती द्यौरवमा पीलुमतीति मध्यमा । तृतीया ह प्रद्यौरिति
यस्यां पितर आसते ॥ ४८ ॥ ये नः पितुः पितरो ये पितामहा य आविविशुरु-
र्वन्तरिक्षम् । य आज्ञियन्ति पृथिवीमुत द्यां तेभ्यः पितृभ्यो नमसा विधेम
॥ ४९ ॥ इदमिद् वा उ नापरं दिवि पश्यमि सूर्यम् । माता पुत्रं यथा सिचा-
भ्येनं भूम ऊर्णुहि ॥ ५० ॥ (११) इदमिद् वा उ नापरं जरस्यन्यदितोपरम् ।
जाया पतिमिव वासमाभ्येनं भूम ऊर्णुहि ॥ ५१ ॥ अभि त्वोर्गोभि पृथि-
व्या मातुर्वस्त्रेण भद्रया । जीवेषु भद्रं तन्मयि स्वधा पितृषु सा त्वयि ॥ ५२ ॥
अग्नीषोमा पथिकृता स्योनं देवेभ्यो रत्नं दधथुर्वि लोकम् । उप प्रेष्यन्तं पूषणं यो
वहान्यज्जोयानैः पथिभिस्तत्र गच्छतम् ॥ ५३ ॥ पूषा त्वेतश्चावयतु प्र विद्वा-
ननेष्टपशुर्भुवनस्य गोपाः । स त्वेतेभ्यः परि ददत् पितृभ्योऽग्निदेवेभ्यः सुविद-
त्रियेभ्यः ॥ ५४ ॥ आयुर्विश्वायुः परि पातु त्वा पूषा त्वा पातु प्रपथे पुरस्तात् ।
यत्रासते सुकृता यत्र त इयुस्तत्र त्वा देवः सविता देधातु ॥ ५५ ॥ इमा युनज्मि
ते वह्नी अमुनीताय वोढवे । ताभ्यां यमस्य सादनं समितीश्वाव गच्छतात् ॥ ५६ ॥
एतत् त्वा वामः प्रथमं न्वागन्नपतद्देह यदिहाविमः पुरा । इष्टापूर्तमेनमक्राम
विद्वान् यत्र ते दत्तं बहुधा विबन्धुषु ॥ ५७ ॥ अग्नेवमं परि गोमिर्व्ययस्व सं
प्राणुष्व मेदसा पीवसा च । नेत् त्वा धृष्णुर्हरसा जहपाणो दधृग् विधत्तन् पगीह-

यातै ॥ ५८ ॥ दण्डं हस्तादाददानो गतासौः सह श्रोत्रेण वर्चसा बलेन । अत्रैव
त्वमिह वयं सुवीरा विश्वा मृधो अभिमातीर्जयेम ॥ ५९ ॥ धनुर्हस्तादाददानो
मृतस्य सह जत्रेण वर्चसा बलेन । समागृभाय वसु भूरि पुष्टमर्वाङ् त्वमेक्षुपं
जीवलोकम् ॥ ६० ॥ (१२)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

॥ ३ ॥ इयं नारी पतिलोकं वृणाना नि पद्यत उप त्वा मर्त्यं प्रेतम् । धर्मं
पुराणमनुपालयन्ती तस्यै प्रजां द्रविणं चेह धेहि ॥ १ ॥ उदीर्ष्व नार्यभि जीव-
लोकं गतासुमेतमुप शेष एहि । हस्तग्राभस्य दधिपोस्तवेदं पत्युर्जनित्वमभि सं
बभूथ ॥ २ ॥ अपश्यं युवतिं नीयमानां जीवां मृतेभ्यः परिणीयमानाम् । अन्धेन
यत् तमसा प्रावृतासीत् प्राक्रो अपाचीमनयं तदेनाम् ॥ ३ ॥ प्रजानत्यर्घ्ये जीव-
लोकं देवानां पन्थामनुसंचरन्ती । अयं ते गोपतिस्तं जुषस्व स्वर्गं लोकमधि
रोहयैनम् ॥ ४ ॥ उप द्यामुप वेतसमवत्तरो नदीनाम् । अग्ने पित्तमपामसि ॥ ५ ॥
यं त्वमग्ने समदहस्तमु निर्वापया पुनः । क्याम्बूरत्र रोहतु शाण्डदूर्वा व्यल्कशा
॥ ६ ॥ इदं त एकं पर ऊ त एकं तृतीयेन ज्योतिषा सं विशस्व । संवेशने
तन्वा चारुरेधि प्रियो देवानां परमे मधस्थे ॥ ७ ॥ उत्तिष्ठ प्रेहि प्र द्वौकः कृणु-
ष्व सलिले मधस्थे । तत्र त्वं पितृभिः सं विद्वानः सं सोमैः मदस्व सं स्वधार्भिः
॥ ८ ॥ प्र च्यवस्व तन्वं सं भर्गस्व मा ते गात्रा वि हायि मो शरीरम् । मनो
निविष्टमनु संविशस्व यत्र भूमैर्जुषमे तत्र गच्छ ॥ ९ ॥ वर्चसा मां पितरः सो-
म्यागो अञ्जन्तु देवा मधुना घृतेन । चक्षुषे मा प्रतरं तारयन्तो जरसे मा जर-
दष्टिं वर्धन्तु ॥ १० ॥ (१३) वर्चसा मां समनक्कग्निर्मेधां मे विष्णुर्न्यं नक्वा-
सन् । रयिं मे विश्वे नि यच्छन्तु देवाः स्योना मपाः पवनैः पुनन्तु ॥ ११ ॥
मित्रावरुणा परि मामधातामादित्या मा स्वरवो वर्धयन्तु । वर्चो म इन्द्रो न्यनक्नु
हस्तयोर्जरदष्टिं मा सविता कृणोतु ॥ १२ ॥ यो ममारं प्रथमो मर्त्यानां यः
प्रेयायं प्रथमो लोकमेतम् । वैवस्वतं संगमनं जनानां यमं राजानं हविषा सपर्यत
॥ १३ ॥ परा यात पितर आ च यातायं वो यज्ञो मधुना समक्कः । दत्तो अस्म-
भ्यं द्रविणेह भद्रं रयिं च नः सर्ववीरं दधात ॥ १४ ॥ कएवः कक्षीवान् पुरु-
मीढो अगस्त्यः श्यावाश्वः सोमैर्यर्चनानां । विश्वामित्रोयं जमदग्निरत्रिरवन्तु
नः कश्यपो वामदेवः ॥ १५ ॥ विश्वामित्र जमदग्ने वसिष्ठ भरद्वाज गोतम वाम-
देव । शर्दिर्नो अत्रिरग्रभीजमोभिः सुसंशामः पितरो मृडता नः ॥ १६ ॥

कस्ये मृजाना अति यन्ति रिप्रमायुर्दधानाः प्रतरं नवीयः । आप्यायमानाः प्रजया
 धनेनाथं स्याम सुरभयो गृहेषु ॥ १७ ॥ अञ्जते व्यञ्जते समञ्जते कर्तुं रिहन्ति
 मधुनाभ्यञ्जते । सिन्धोरुच्छ्वासे पतयन्तमुत्तणं हिरण्यपावाः पशुमांसु गृह्णते ॥ १८ ॥
 यद् वां मुद्रं पितरः सोम्यं च तेनो सचध्वं स्वयंशसो हि भूत । ते अर्वाणः कवय
 आ शृणोत सुविदत्रा विदथे ह्युमानाः ॥ १९ ॥ ये अत्रयो अङ्गिरसो नवगवा
 इष्टावन्तो रातिपात्रो दधानाः । दक्षिणावन्तः सुकृतो य उ स्थासद्यास्मिन् बर्हिषि
 मादयध्वम् ॥ २० ॥ (१४) अधा यथा नः पितरः परासः प्रत्नासो अग्न क्रत-
 माशशानाः । शुचीदयन् दीध्यत उक्थशामः क्षामा भिन्दन्तो अरुणीरप वन् ॥ २१ ॥
 सुकर्माणः मुरुचो देवयन्तो अयो न देवा जनिमा धमन्तः । शुचन्तो अग्नि
 वावृधन्त इन्द्रसुवीं गव्यां परिपदं नो अकन् ॥ २२ ॥ आ युथेव जुमति पथो
 अख्यद् देवानां जनिमान्युग्रः । मर्तामथिदुर्वशीरिक्नुप्रन् वृधे चिदर्य उपरस्यायोः
 ॥ २३ ॥ अकर्म ते स्वपसो अभूम क्रतमवसन्नपसो विभातीः । विश्वं तद् भद्रं
 यदवन्ति देवा बृहद् वदेम विदथे सुवीराः ॥ २४ ॥ इन्द्रो मा मरुत्वान् प्राच्या
 दिशः पातु बाहुच्युता पृथिवी धामिषोपरि । लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये
 देवानो हुतभागा इह स्थ ॥ २५ ॥ धाता मा निर्ऋत्या दक्षिणाया दिशः पातु
 बाहु० । ० ॥ २६ ॥ अदितिर्मादित्यैः प्रतीच्या दिशः पातु बाहु० । ० ॥ २७ ॥
 सोमो मा विश्वेदेवैरुदीच्या दिशः पातु बाहु० । ० ॥ २८ ॥ धर्ता ह त्वा
 धरुणो धारयाता ऊर्ध्वं भानुं सञ्चिता धामिषोपरि । लोककृतः ० ॥ २९ ॥ प्राच्या
 त्वा दिशि पुरा संवृतः स्वधाग्रामा दधामि बाहु० । ० ॥ ३० ॥ (१५) दक्षि-
 णायां त्वा दिशि पुरा ० । ० ॥ ३१ ॥ प्रतीच्यां त्वा दिशि पुरा ० । ० ॥ ३२ ॥
 उदीच्यां त्वा दिशि पुरा ० । ० ॥ ३३ ॥ ध्रुवायां त्वा दिशि पुरा ० । ० ॥ ३४ ॥ ऊर्ध्वायां
 त्वा दिशि पुरा संवृतः स्वधाग्रामा दधामि बाहुच्युता पृथिवी धामिषोपरि । लोककृतः
 पथिकृतो यजामहे ये देवानो हुतभागा इह स्थ ॥ ३५ ॥ धर्तामि धरुणोमि वंसगोमि
 ॥ ३६ ॥ उदपूर्वसि मधुपूर्वसि वातपूर्वसि ॥ ३७ ॥ इतश्च मामुतश्चावतां यमे इव यत-
 माने यदैतम् । प्र वां भरन् मानुषा देवयन्तो आ सीदतां स्वप्न लोकं विदानि ॥ ३८ ॥
 स्वामस्थे भवतमिन्देव नो युजे वां ब्रह्म पूर्य नमोभिः । वि श्लोक एति पथ्यैव
 मुरिः शृण्वन्तु विश्वं अमृताम एतत् ॥ ३९ ॥ त्रीणि पदानि रूपो अन्वरो-
 हचतुष्पदीमन्वैतद्वृतेन । अक्षरेण प्रति मिमीते अकर्मृतस्य नाभावमि सं पुनाति
 ॥ ४० ॥ (१६) देवेभ्यः कर्मवृणीत मृत्युं प्रजाय किममृतं नावृणीत । बृहस्प-
 तिर्यज्ञमंतनुत ऋषिः प्रियां यमस्तन्वमा रिरिच ॥ ४१ ॥ त्वमग्न ईदितो जातवेदा-

वाद्द्व्यानि सुरभीणि कृत्वा । प्रादाः पितृभ्यः स्वधया ते अक्षन्नद्धि त्वं
 देव प्रयता हवींषि ॥ ४२ ॥ आसीनासो अरुणीनामुपस्थे रयिं धत्त दाशुषे
 मर्त्याय । पुत्रेभ्यः पितरस्तस्य वस्वः प्र यच्छत त इहोजि दधात ॥ ४३ ॥ अग्नि-
 ष्वात्ताः पितर एह गच्छत सदःसदः सदत सुप्रणीतयः । अत्तो हवींषि प्रयतानि
 बर्हिषि रयिं च नः सर्ववीरं दधात ॥ ४४ ॥ उपहृता नः पितरः सोम्यासो बर्हि-
 ष्येषु निधिषु प्रियेषु । त आ गमन्तु त इह श्रुवन्त्वार्धिं ब्रुवन्तु तेवन्त्वस्मान् ॥ ४५ ॥ ये
 नः पितुः पितरो ये पितामहा अनूजहिरे सोमपीथं वसिष्ठाः । तेभिर्यमः सैरग्राणो
 हवींष्युशन्नशङ्किः प्रतिक्राममन्तु ॥ ४६ ॥ ये तातृपुर्देवत्रा जेहमाना होत्राविद् स्तो-
 मतष्टासो अर्कैः । आग्नें याहि महस्रं देववन्दैः सत्यैः कविभिर्ऋषिभिर्धर्मसाङ्गिः
 ॥ ४७ ॥ ये सत्यासो हविरदो हविष्पा इन्द्रेण देवैः सरथं तुरेण । आग्नें याहि
 सुविदत्रैर्भिरर्वाङ् परैः पूर्वैर्ऋषिभिर्धर्मसाङ्गिः ॥ ४८ ॥ उप सर्प मातरं भूमिमेतामु-
 व्यचसं पृथिवीं सुशेवाम् । ऊर्णप्रदाः पृथिवी दक्षिणावत एषा त्वा पातु प्रपथे
 पुरस्तात् ॥ ४९ ॥ उच्छ्रश्चस्व पृथिवि मा नि बाधथाः स्रपायनास्मै भव सूप-
 सर्पणा । माता पुत्रं यथा मिचाभ्येनं भूम ऊर्णहि ॥ ५० ॥ (१७) उच्छ्रश्च-
 माना पृथिवीसु तिष्ठतु महस्रं मित उप हि श्रयन्ताम् । ते गृह्णासो घृतश्रुतः स्योना
 विश्वाहास्मै शरणाः सन्त्वत्र ॥ ५१ ॥ उत्ते स्तभ्नामि पृथिवीं त्वत् परीमं
 लोगं निदधन्मो अहं रिपम् । एतां स्थूणां पितरो धारयन्ति ते तत्र यमः सादना ते
 कृणोतु ॥ ५२ ॥ इममग्ने चमसं मा वि जिह्वरः प्रियो देवानामुत सोम्यानाम् ।
 अयं यश्चमसो देवपानस्तस्मिन् देवा अमृता मादयन्ताम् ॥ ५३ ॥ अथर्वा पूर्णं
 चमसं यमिन्द्रायाविभर्वाजिनीवते । तस्मिन् कृणोति सुकृतस्य भक्षं तस्मिन्निन्दुः
 पवते विश्वदानीम् ॥ ५४ ॥ यत् ते कुष्णः शकुन आतुतोद पिपीलः सर्प
 उत वा श्वापदः । अग्निष्टद् विश्वादेगदं कृणोतु सोमश्च यो ब्राह्मणां आविवेश
 ॥ ५५ ॥ पर्यस्वतीरोपधयः पर्यस्वन्मामकं पर्यः । अपां पर्यसो यत् पर्यस्तेन
 मा सह शुम्भतु ॥ ५६ ॥ इमा नारीरविधवाः सुपत्नीराज्जनेन सर्पिषा सं
 स्पृशन्ताम् । अनश्रवो अनमीवा सुरत्ना आ रोहन्तु जनयो योनिमग्रे ॥ ५७ ॥
 सं गच्छस्व पितृभिः सं यमेनेष्टापुर्तेन परमे व्योमन् । हित्वावधं पुनरस्तमेहि सं
 गच्छतां तन्वा सुवर्चाः ॥ ५८ ॥ ये नः पितुः पितरो ये पितामहा य आविविशु-
 र्वन्तरिक्षम् । तेभ्यः स्वराडसुनीतिर्नो अद्य यथावशं तन्वः कल्पयाति ॥ ५९ ॥
 शं ते नीहारो भवतु शं ते पुष्पाव शीयताम् । शीतिके शीतिकावति ह्लादिके
 ह्लादिकावति । मण्डूक्यः शं श्व इमं स्वग्निं शमय ॥ ६० ॥ (१८)

विवस्वान् नो अमयं कृणोतु यः सुत्रामा जीरदानुः सुदानुः । इहेमे वीरा बहवो
भवन्तु गोमदश्च वन्मर्यस्तु पुष्टम् ॥ ६१ ॥ विवस्वान् नो अमृतत्वे दधातु परैतु
मृत्युरमृतं न ऐतु । इमान् रक्षतु पुरुषाना जरिष्णो मो ष्वेषामसवो यमं गुः ॥ ६२ ॥
यो दध्रे अन्तरिक्षे न मुह्यति पितृणां कविः प्रमतिर्मतीनाम् । तमर्चत विश्वमित्रा
हविर्भिः स नो यमः प्रतरं जीवसे धातु ॥ ६३ ॥ आ रोहत दिवमुत्तमामृषयो
मा विभीतन । सोमपाः सोमपायिन इदं वः क्रियते हविरगन्म ज्योतिरुत्तमम्
॥ ६४ ॥ प्र केतुना बृहता भात्यग्निरा रोदसी वृषभो रौरवीति । दिवश्चि-
दन्तादुपमासुदानुदुषामुपस्थं महिषो ववर्ध ॥ ६५ ॥ नाकै सुपर्णमुष यत् पतन्तं
बृहदा वेतन्तो अभ्यर्चन्त त्वा । हिरण्यपन्नं वरुणस्य दूतं यमस्य योनौ शकुनं
सुरग्यम् ॥ ६६ ॥ इन्द्र क्रतुं न आ भेर पिता पुत्रेभ्यो यथा । शिक्षाणो अस्मिन्
पुरुहूत यामनि जीवा ज्योतिरशीमहि ॥ ६७ ॥ अपूपार्पिहितान् कुम्भान् यांस्ते
देवा अधारयन् । ते ते सन्तु स्वधावन्तो मधुमन्तो घृतश्रुतः ॥ ६८ ॥ यास्ते
धाना अनुकिगामि तिलामिश्राः स्वधावतीः । तास्ते सन्तु बिम्बीः प्रम्बीस्तास्ते
यमो राजानु मन्यताम् ॥ ६९ ॥ पुनर्देहि वनस्पते य एष निहितस्त्वधि । यथा
यमस्य सादन आमाति विदथा वदन् ॥ ७० ॥ आ रभस्व जातवेदस्तेजस्वद्धरो
अस्तु ते । शरीरमस्य सं दहार्धनं धेहि सुकृतांस्तु लोके ॥ ७१ ॥ ये ते पूर्वं
परागता अपरे पितरश्च ये । तेभ्यो घृतस्य कुल्यैतु शतधारा व्युन्दती ॥ ७२ ॥
एतदा रोह वयं उन्मृजानः स्वा इह बृहद् दीदयन्ते । अभि प्रेहि मध्यतो माप
हास्थाः पितृणां लोकं प्रथमो यो अत्र ॥ ७३ ॥ (१६)

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥

॥ ४ ॥ आ रोहत जनित्रीं जातवेदसः पितृयाणः सं व आ रोहयामि ।
अवाह्व्येपितो हव्यवाह ईजानं युक्ताः सुकृतां धत्त लोके ॥ १ ॥ देवा यज्ञमृतवः
कल्पयन्ति हविः पुरोडाशं स्तुचो यज्ञायुधानि । तेभिर्याहि पृथिभिर्देवयानैर्यैरीजानाः
स्वर्गं यन्ति लोकम् ॥ २ ॥ अतस्य पन्थामनु पश्य साध्वर्जिरसः सुकृतो येन यन्ति ।
तेभिर्याहि पृथिभिः स्वर्गं यत्रादित्या मधु भक्षयन्ति तृतीये नाके अधि वि श्रयस्व
॥ ३ ॥ त्रयः सुपर्णा उपरस्य मायू नाकस्य पृष्ठे अधि विष्टपि श्रिताः । स्वर्गा
लोका अमृतेन विष्टा इषमूर्जं यजमानाय दुहाम् ॥ ४ ॥ जुह्वाधार द्यामुपभृदन्त-
रिदं भ्रवादाधार पृथिवीं प्रतिष्ठाम् । प्रतीमां लोका घृतपृष्ठाः स्वर्गाः कामैकामं यजू-

मानाय दुहाम् ॥ ५ ॥ ध्रुव आ रोह पृथिवीं विश्वभोजसमन्तरिक्षमुपभृदा क्रमस्व ।
 जुहु धां गच्छ यजमानेन साकं सुवेण वत्सेन दिशः प्रपीनाः सर्वा ध्रुच्चाहणी-
 यमानः ॥ ६ ॥ तीर्थैस्तरन्ति प्रवतो महीरिति यत्कृतः सुकृतो येन यन्ति । अत्रा-
 दधुर्यजमानाय लोकं दिशो भूतानि यदकल्पयन्त ॥ ७ ॥ अङ्गिरसामयनं
 पूर्वी अग्निरादित्यानामयनं गार्हपत्यो दक्षिणानामयनं दक्षिणाग्निः । महिमा-
 नमग्नेर्विहितस्य ब्रह्मणा समङ्गः सर्व उप याहि शम्भः ॥ ८ ॥ पूर्वी अग्निष्ठा
 तपतु शं पुरस्ताच्छं पश्चात् तपतु गार्हपत्यः । दक्षिणाग्निष्टे तपतु शर्म वर्मोत्तरतो
 मध्यतो अन्तरिक्षाद् दिशोदिशो अग्ने परि पाहि धोरात् ॥ ९ ॥ यूयमग्ने शंतमा-
 भिस्तनूभिर्गिजानमभि लोकं स्वर्गम् । अश्वा भूत्वा पृथिवाहो वहाथ यत्र देवैः स-
 धमादं मदन्ति ॥ १० ॥ (२०) शमग्ने पश्चात् तप शं पुरस्ताच्छमुत्तराच्छर्म-
 धरात् तपेनम् । एकस्त्रेधा विहितो जातवेदः सम्यगेनं धेहि सुकृतासु लोके ॥ ११ ॥
 शमग्नयः समिद्धा आ रभन्तां प्राजापत्यं मेध्यं जातवेदसः । शृतं कृण्वन्त इह
 माव चिक्षिपन् ॥ १२ ॥ यज्ञ एति विततः कल्पमान ईजानमभि लोकं स्वर्गम् ।
 तमग्नयः सर्वहुतं जुपन्तां प्राजापत्यं मेध्यं जातवेदसः । शृतं कृण्वन्त इह माव
 चिक्षिपन् ॥ १३ ॥ ईजानश्चितमारुक्षदग्नि नाकस्य पृष्ठाद् दिवमुत्पातिष्यन् ।
 तस्मै प्र भाति नभसो ज्योतिषीमान्स्वर्गः पन्थाः सुकृतं देवयानः ॥ १४ ॥
 अग्निर्होताध्वर्युष्टे बृहस्पतिरिन्द्रो ब्रह्मा दक्षिणतस्ते अस्तु । हुतोयं संस्थितो यज्ञ
 एति यत्र पूर्वमयनं हुतानाम् ॥ १५ ॥ अपूपवान् क्षीरवांश्चरुरेह सीदतु । लोक-
 कृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ ॥ १६ ॥ अपूपवान् दधि-
 वांश्चरुरेह० । ० ॥ १७ ॥ अपूपवान् वृषसवांश्चरुरेह० । ० ॥ १८ ॥ अपूपवान् घृत-
 वांश्चरुरेह० । ० ॥ १९ ॥ अपूपवान् मांसवांश्चरुरेह० । ० ॥ २० ॥ (२१)
 अपूपवानन्नवांश्चरुरेह० । ० ॥ २१ ॥ अपूपवान् मधुमांश्चरुरेह० । ०
 ॥ २२ ॥ अपूपवान् रसवांश्चरुरेह० । ० ॥ २३ ॥ अपूपवानपवांश्च-
 रुरेह सीदतु । लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ
 ॥ २४ ॥ अपूपपिहितान् कुम्भान् यास्ते देवा अधारयन् । ते ते सन्तु
 स्वधावन्तो मधुमन्तो घृतश्चुतः ॥ २५ ॥ यास्ते धाना अनुकिरामि तिलामिश्राः
 स्वधावन्ती । तास्ते सन्तुद्धीः प्रभ्वीस्तास्ते यमो राजानु मन्यताम् ॥ २६ ॥ अक्षितिं
 भूर्यसीम् ॥ २७ ॥ द्रप्सश्चस्कन्द पृथिवीमनु यामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः ।
 समानं योनिमनु संचरन्तं द्रप्सं जुहोम्यनु सप्त होत्राः ॥ २८ ॥ शतधारं वायुमर्कं
 स्वविदं नृचक्षमस्ते अभि चक्षते रयिम् । ये पृणन्ति प्र च यच्छन्ति सर्वदा ते दुहते

दक्षिणां सप्तमातरम् ॥ २६ ॥ कोशं दुहन्ति कलशं चतुर्विलमिडौ धेनुं मधुमतीं
 स्वस्तये । ऊर्जं मर्दन्तीमर्दिति जनेष्वग्ने मा हिंसीः परमे व्योमन् ॥ ३० ॥ (२२)
 एतत् ते देवः सविता वासो ददाति भर्तवे । तत् त्वं यमस्य राज्ये वसानस्ता-
 प्यं चर ॥ ३१ ॥ धाना धेनुरभवद् वत्सो अस्यास्तिलोभवत् । तां वै यमस्य
 राज्ये अक्षितागुपं जीवति ॥ ३२ ॥ एतास्ते असौ धेनवः कामदुघा भवन्तु ।
 एनीः श्येनीः सरूपा विरूपास्तिलवत्समा उप तिष्ठन्तु त्वात्र ॥ ३३ ॥ एनीर्धाना
 हरिणीः श्येनीरस्य कृष्णा धाना रोहिणीर्धेनवस्ते । तिलवत्समा ऊर्जमस्मै दुहाना
 विश्वाहा सन्त्वनपस्फुरन्ती ॥ ३४ ॥ वैश्वानरे हविर्दिदं जुहोमि साहसं शतधार-
 मुत्सम् । स विमर्ति पितरं पितमहान् प्रपितामहान् विमर्ति पित्र्वमानः ॥ ३५ ॥
 सहस्रधारं शतधारमुत्समर्क्षितं व्यच्यमानं सलिलस्य पृष्ठे । ऊर्जं दुहानमनपस्फु-
 रन्तमुपासते पितरः स्वधाभिः ॥ ३६ ॥ इदं कक्षांशु चयनेन चितं तत् सजाता
 अवं पश्यतेत । मर्त्योयममृतत्वमेति तस्मै गृहान् कृणुत यावत्सर्वन्धु ॥ ३७ ॥
 इहैवैधि धनसन्निहिहचित्त इदक्रतुः इहैधि वीर्यवत्तरो वयोधा अपराहतः ॥ ३८ ॥
 पुत्रं पौत्रमभितर्पयन्तीरापो मधुमतीरिमाः । स्वधां पितृभ्यो अमृतं दुहाना आपो
 देवीरुभयोस्तर्पयन्तु ॥ ३९ ॥ आपो अग्निं प्र हिणुत पितृरूपेण यज्ञं पितरो मे
 जुपन्ताम् । आसीनामूर्जमुप ये सचन्ते ते नो गयिं सर्ववीरं नि यच्छान् ॥ ४० ॥
 (२३) समिन्धते अमर्त्यं हव्यवाहं घृतप्रियम् । स वेदं निहितान् निधीन् पितृन्
 परावतो गतान् ॥ ४१ ॥ यं ते मन्थं यमोदनं यन्मांसं निपूणामि ते । ते ते
 सन्तु स्वधावन्तो मधुमन्तो घृतश्रुतः ॥ ४२ ॥ यास्ते धाना अनुक्रिरामि तिलमि-
 श्राः स्वधावन्तीः । तास्ते मन्तुद्धीः प्रभ्वीस्तास्ते यमो राजानु मन्यताम् ॥ ४३ ॥
 इदं पूर्वमपरं नियानं येना ते पूर्वं पितरः परेताः । पुगोग्वा ये अभिशाचो अस्य तेत्वा
 वहन्ति सुकृतां मु लोकम् ॥ ४४ ॥ सरस्वतीं देवयन्तो हवन्ते सरस्वतीमध्वरे
 तायमाने । सरस्वतीं सुकृतां हवन्ते सरस्वती दाशुपे वार्यं दात् ॥ ४५ ॥ सरस्वतीं
 पितरो हवन्ते दक्षिणा यज्ञमभिनक्षमाणाः । आसद्यास्मिन् बर्हिषि मादयध्वमन-
 मीवा इष आ धेह्यस्मै ॥ ४६ ॥ सरस्वति या सरथं ययाथोक्यैः स्वधाभिर्देवि
 पितृभिर्मर्दन्ती । महस्त्रार्धमिडो अत्र भागं रायस्पोषं यजमानाय धेहि ॥ ४७ ॥
 पृथिवीं त्वा पृथिव्यामा वेशयामि देवो नो धाता प्र तिरात्यायुः । परापरंता
 वमुविद् वो अस्त्वधा मृताः पितृषु सं भवन्तु ॥ ४८ ॥ आ प्र च्यवेथामप तन्मृज-
 थां यद् वामभिमा अत्रोचुः । अस्मादेतमघ्न्या तद् वशीयो दातुः पितृष्विहमा-
 जनौ मम ॥ ४९ ॥ एयमग्नं दक्षिणा भद्रतो नो अनेन दत्ता मुदुघा वयोधाः ।

यौवने जीवानुपृच्छती जरा पितृभ्य उपसंपराण्यादिमान् ॥ ५० ॥ (२४)
 इदं पितृभ्यः प्र भेरामि बर्हिर्जीवं देवेभ्य उत्तरं स्तृणामि । तदा रोह पुरुष
 मेध्यो भवन् प्रति त्वा जानन्तु पितरः परेतम् ॥ ५१ ॥ एदं बर्हिरसदो मेध्योभूः
 प्रति त्वा जानन्तु पितरः परेतम् । यथापरु तन्वं सं भेरस्व गात्राणि ते ब्रह्म-
 णा कल्पयामि ॥ ५२ ॥ पर्णो राजाधिधानं चरुणामूर्जो बलं सह ओजो न आगन् ।
 आयुर्जिविभ्यो विदधद् दीर्घायुत्वाय शतशारदाय ॥ ५३ ॥ ऊर्जो भागो य इमं जजा-
 नाशमान्नानामाधिपत्यं जगाम । तमर्चत विश्वमित्रा हविर्भिः स नो यमः प्रतरं जीवसे
 धातू ॥ ५४ ॥ यथा यमाय हर्म्यमवपन् पञ्च मानवाः । एवा वपामि हर्म्यं यथा मे भूरयो-
 संत ॥ ५५ ॥ इदं हिरण्यं विभृहि यत् ते पिताविभः पुरा । स्वर्गं यतः पितुर्हस्तं निर्मृद्वि
 दक्षिणम् ॥ ५६ ॥ ये च जीवा ये च मृता ये जाता ये च यज्ञियाः । तेभ्यो घृतस्य कुल्यै-
 तु मधुधारा व्युन्दती ॥ ५७ ॥ वृषा मनीनां पवते विचक्षणः सरो अह्नां प्रतरीतोपमां
 दिवः । प्राणः सिन्धूनां कलशो अचिक्रददिन्द्रस्य हार्दिमाविशन्मनीपया ॥ ५८ ॥
 त्वंपस्ते धूम ऊर्णोतु दिवि पल्लुक आततः । सरो न हि द्युता त्वं कृपा पावक
 रोचसे ॥ ५९ ॥ प्र वा एतीन्दुरिन्द्रस्य निष्कृतिं सखा सख्युर्न प्र मिनाति संगिरः ।
 मयं इव योषाः समर्पसे सोमः कलशे शतयामना पथा ॥ ६० ॥ (२५)
 अन्नन्ममीमदन्त ह्यव प्रियां अधूपत । अस्तोपत स्वभानशो विप्रा यविष्ठा ईमहे
 ॥ ६१ ॥ आ यात पितरः सोम्यासो गम्भीरैः पथिभिः पितृयाणैः । आयुर-
 स्मभ्यं दधतः प्रजां च रायश्च पोषंरभि नः सचध्वम् ॥ ६२ ॥ परा यात पि-
 तरः सोम्यासो गम्भीरैः पथिभिः पृथ्याणैः । अधा मासि पुनरा यात नो गृहान्
 हविरस्तु सुप्रजसः सुवीराः ॥ ६३ ॥ यद् वो अग्निरजहादेकमङ्गं पितृलोकं ग-
 मयं जातवेदाः । तद् व एतत् पुनरा प्याययामि साङ्गाः स्वर्गे पितरो भादयध्वम्
 ॥ ६४ ॥ अभूद् दूतः प्रहितो जातवेदाः सायं न्यह्य उपवन्द्यो नृभिः । प्रादाः
 पितृभ्यः स्वधया ते अन्नन्नद्वि त्वं देव प्रयता हवींषि ॥ ६५ ॥ असौ हा इह ते
 मनः ककुत्सलमिव जामयः । अभ्येनं भूम ऊर्णुहि ॥ ६६ ॥ शुभन्तां लोकाः
 पितृपदनाः पितृपदने त्वा लोक आ सादयामि ॥ ६७ ॥ येऽस्माकं पितरस्तेषां बर्हि-
 रसि ॥ ६८ ॥ उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाधमं वि मेध्यमं श्रथाय । अधा वयमादि-
 त्य व्रते तवानागमो अदितये स्याम ॥ ६९ ॥ प्रास्मत् पाशान् वरुण मुञ्च स-
 र्वान् यैः समामे बध्यते येव्यामे । अधा जीवेम शरदं शतानि त्वया राजन् गु-
 पिता रक्षमाणाः ॥ ७० ॥ (२६) अग्नये कव्यवाहनाय स्वधा नमः ॥ ७१ ॥
 सोमाय पितृमते स्वधा नमः ॥ ७२ ॥ पितृभ्यः सोमवद्भ्यः स्वधा नमः ॥ ७३ ॥

य॒माय॑ पि॒तृम॑ते स्व॒धा नमः॑ ॥ ७४ ॥ ए॒तत् ते॑ प्र॒तता॑मह स्व॒धा ये च॒ त्वाम॑नु
॥ ७५ ॥ ए॒तत् ते॑ त॒ताम॑ह स्व॒धा ये च॒ त्वाम॑नु ॥ ७६ ॥ ए॒तत् ते॑ त॒त स्व॒धा
॥ ७७ ॥ स्व॒धा पि॒तृभ्यः॑ पृथि॒विष॑द्भ्यः ॥ ७८ ॥ स्व॒धा पि॒तृभ्यो॑ अ॒न्तरि॑क्ष॒सद्भ्यः॑
॥ ७९ ॥ स्व॒धा पि॒तृभ्यो॑ दि॒विष॑द्भ्यः ॥ ८० ॥ (२७) नमो॑ वः पि॒तर
ऊ॒र्जे नमो॑ वः पि॒तरो॑ रसा॒य ॥ ८१ ॥ नमो॑ वः पि॒तरो॑ भा॒माय॑ नमो॑ वः पि॒तरो
म॒न्यवे॑ ॥ ८२ ॥ नमो॑ वः पि॒तरो॑ यद् घो॒रं तस्मै॑ नमो॑ वः पि॒तरो॑ यत् क्रू॒रं तस्मै॑
॥ ८३ ॥ नमो॑ वः पि॒तरो॑ यच्छि॒वं तस्मै॑ नमो॑ वः पि॒तरो॑ यत् स्यो॒न तस्मै॑ ॥ ८४ ॥
नमो॑ वः पि॒तरः स्व॒धा वः पि॒तरः॑ ॥ ८५ ॥ ये॒त्र पि॒तरः॑ पि॒तरो॑ ये॒त्र यु॒यं स्थ
युष्मा॑स्ते॒नु यु॒यं तेषां॑ श्रे॒ष्ठा भू॒यास्थ ॥ ८६ ॥ य इ॒ह पि॒तरो॑ जी॒वा इ॒ह व॒यं स्मः॑ ।
अ॒स्मास्ते॒नु व॒यं तेषां॑ श्रे॒ष्ठा भू॒यास्म ॥ ८७ ॥ आ त्वा॒ग्नि इ॒धीम॑हि द्यु॒मन्तं॑ दे॒वाज॑रम् ।
यद् घ॒ सा ते॑ प॒र्नाय॑सी स॒मिद् दी॒दय॑ति द्यवि॑ । इ॒षं स्तो॒तृभ्य॑ आ भ॑र ॥ ८८ ॥
च॒न्द्रमा॑ अ॒प्स्वन्त॑रा सु॒पर्णो॑ धा॒वते॑ दि॒वि । न वो॑ हि॒ण्यने॑मयः प॒दं वि॑न्दन्ति
वि॒द्युतो॑ वि॒त्तं मे॑ अ॒स्य रौ॑दसी ॥ ८९ ॥ (२८)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः

॥ अष्टादशं काण्डं समाप्तम्

अथैकोनविंशं काण्डम् ॥

॥ १ ॥ सं सं स्रवन्तु नद्यः । सं वाताः सं पतन्निर्वाणः । यज्ञमिमं वर्धयता गिरः
संस्त्राव्येण हविषा जुहोमि ॥ १ ॥ इमं होमां यज्ञमवतेमं संस्त्रावणा उत । यज्ञ-
मिमं वर्धयता गिरः संस्त्राव्येण हविषा जुहोमि ॥ २ ॥ रूपंरूपं वयोवयः । सं-
स्र्येनं परिष्वजे । यज्ञमिमं चतस्रः प्रदिशो वर्धयन्तु संस्त्राव्येण हविषा जुहोमि ॥ ३ ॥

॥ २ ॥ शं त आपो हैमवतीः शम्भु ते सन्तुत्स्याः । शं ते सन्निष्यदा आपः
शम्भु ते सन्तु वर्ष्मः ॥ १ ॥ शं त आपो धन्वन्त्याः । शं ते सन्त्वनुप्याः । शं ते
खनित्रिमा आपः शं याः कुम्भेभिराभृताः ॥ २ ॥ अनभ्रयः खनमाना विप्रा
गम्भीरे अपसः । भिषग्भ्यो भिषक्त्रा आपो अच्छा वदामसि ॥ ३ ॥ अपामहं
दिव्यानामपां स्रोतस्यानाम् । अपामहं प्रणेजनेश्वा भवथ वाजिनः ॥ ४ ॥ ता
अपः शिवा अपोर्यक्ष्मंकरणीरपः । यथैव तृप्यते मयस्तास्तु आ दुत्त भेषजीः ॥ ५ ॥

॥ ३ ॥ दिवस्पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षाद् वनस्पतिभ्यो अघ्योपधीभ्यः । यत्र
यत्र विभृतो जातवेदास्ततस्तुतो जुषमाणो न एहि ॥ १ ॥ यस्तं अप्सु महिमा
यो वनेषु य ओषधीषु पशुष्वप्स्वन्तः । अग्ने सर्वास्तन्वः । सं रभस्व तामिर्न
एहि द्रविणोदा अजस्रः ॥ २ ॥ यस्तं देवेषु महिमा स्वर्गो या ते तनूः पितृष्ववि-
वेश । पुष्टिर्या ते मनुष्येषु पथ्यग्ने तया गयिमस्मासु धेहि ॥ ३ ॥ श्रुत्कर्णाय
कवये वेद्याय वचोभिर्वाकैरुप यामि गतिम् । यतो भयमभयं तन्नो अस्त्वव देवा-
नां यज हेडो अग्ने ॥ ४ ॥

॥ ४ ॥ यामाहुतिं प्रथमामर्थवा या जाता या हव्यमकृणो जातवेदाः । तां
ते एतां प्रथमो जोहवीमि तामिष्टुप्तो बहवु हव्यमग्निरग्नये स्वाहा ॥ १ ॥ आकूतिं देवीं
सुभगां पुरो दधे चित्तस्य माता सुहवा नो अस्तु । यामाशामेसि केवली सा मे
अस्तु विदेयमेनां मनसि प्रविष्टाम् ॥ २ ॥ आकूत्या नो बृहस्पत आकूत्या न

उपा मंहि । अथो मगस्य नो धेह्यथो नः सुहवो भव ॥ ३ ॥ बृहस्पतिर्म आकू-
तिमाङ्गिरसः प्रति जानातु वाचमेताम् । यस्य देवा देवताः संबभूवुः स मुप्रणीताः
कामो अन्वेत्वस्मान् ॥ ४ ॥

॥ ५ ॥ इन्द्रो राजा जगतश्चर्पणीनामधि क्षमि विषुरूपं यदस्ति । ततो ददाति
दाशुषे वसन्ति चोदद् राध उपस्तुतश्चिद्वार्क ॥ १ ॥

॥ ६ ॥ सहस्रबाहुः पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् । स भूमिं विश्वतो वृत्वात्य-
तिष्ठद् दशाङ्गुलम् ॥ १ ॥ त्रिभिः पद्भिर्धर्मरोहत् पादस्येदाभवत् पुनः । तथा
व्यक्रामद् विष्वङ्शनानगने अनु ॥ २ ॥ तावन्तो अस्य महिमानस्ततो ऽया-
याश्च पूरुषः । पादोस्य विश्वा भूतानि त्रिपादस्यामृतं दिवि ॥ ३ ॥ पुरुष एवेदं
सर्वं यद् भूतं यच्च भाव्यम् । उतामृतत्वस्येश्वरो यदन्येनाभवत् मह ॥ ४ ॥ यत्
पुरुषं व्यदधुः कतिधा व्यकल्पयन् । मुखं किमस्य किं बाहू किमूरू पादा उच्येते
॥ ५ ॥ ब्राह्मणोस्य मुखमासीद् बाहू राजन्योभवत् । मध्यं तदस्य यद् वैश्यः
पद्भ्यां शूद्रो अजायत ॥ ६ ॥ चन्द्रमा मनसो जातश्चक्षोः सूर्यो अजायत । मुखा-
दिन्द्रश्चाग्निश्च प्राणाद् वायुरजायत ॥ ७ ॥ नाभ्या आसीदन्तरिक्षं शीर्ष्णो
द्यौः समवर्तत । पद्भ्यां भूमिर्दिशः श्रोत्रात् तथा लोका अकल्पयन् ॥ ८ ॥
विराडग्रे समभवद् विराजो अग्नि पूरुषः । स जातो अत्यरिच्यत पश्चाद् भूमि-
मथो पुरः ॥ ९ ॥ यत् पुरुषेण हविषा देवा यज्ञमतन्वत । वसन्तो अस्यामीदाज्यं
शीष्म इध्मः शरद्विः ॥ १० ॥ तं यज्ञं प्रावृषा प्रोक्षन् पुरुषं जातमग्रशः । तेन
देवा अयजन्त माध्या वसवश्च ये ॥ ११ ॥ तस्मादश्वा अजायन्त ये च के चोभ-
यादतः । गावो ह जज्ञिरे तस्मात् तस्माज्जाता अजावयः ॥ १२ ॥ तस्माद्
यज्ञात् सर्वहुत ऋचः सामानि जज्ञिरे । छन्दो ह जज्ञिरे तस्माद् यजुस्तस्मादजायत
॥ १३ ॥ तस्माद् यज्ञात् सर्वहुतः संभृतं पृषदाज्यम् । पशूस्तांश्चक्रे वायव्यानाग्-
ण्या ग्राम्याश्च ये ॥ १४ ॥ सप्तास्यासन् परिधयस्त्रिः सप्त समिधः कृताः ।
देवा यद् यज्ञं तन्वाना अवधन् पुरुषं पशुम् ॥ १५ ॥ मूर्ध्नो देवस्य बृहतो अंशवः
सप्त सप्ततीः । राज्ञः सोमस्याजायन्त जातस्य पुरुषादधि ॥ १६ ॥

॥ ७ ॥ चित्राणि साकं दिवि रौचनानि सरीसृपाणि भुवने जवानि ।
तुर्मिशं सुमतिमिच्छमानो अहानि गीर्भिः सपर्यामि नाकम् ॥ १ ॥ सहवमग्ने
कृत्तिका रोहिणी चास्तु भद्रं मृगशिरः शमार्द्रा । पुनर्वसु सप्तृता चारु पुष्यो भानु-

राश्लेषा अयनं मघा मे ॥२॥ पुरयं पूर्वा फल्गुन्यौ चात्र हस्तश्चित्रा शिवा स्वाति
सुखो मे अस्तु । राधे विशाखे सुहवानुगधा ज्येष्ठा मुनक्षत्रमरिष्ट मूलम् ॥ ३ ॥
अत्रं पूर्वा रासतां मे अपाढा ऊर्ज देवपुत्रा आ वहन्तु । अभिजिन्मे रासतां
पुरयमेव श्रवणः श्रविष्ठाः कुर्वतां सुपुष्टिम् ॥ ४ ॥ आ मे महच्छतभिर्गु वरीय आ
मे ह्या प्रोष्ठपदा सुशर्म । आ रेवती चाश्वयुजौ मगं म आ मे गयि भरण्य आ
वहन्तु ॥ ५ ॥

॥ ८ ॥ यानि नक्षत्राणि दिव्यन्तरिक्षे अप्सु भूमौ यानि नगेषु दिक्षु ।
प्रकल्पयन्ध्रमा यान्येति सर्वाणि ममैतानि शिवानि सन्तु ॥ १ ॥ अष्टाविंशानि
शिवानि शम्मानि मह यागे भजन्तु म । यागं प्र पद्य क्षमं च क्षमं प्र पद्य यागं च
नमोद्दोगत्राभ्यामस्तु ॥ २ ॥ स्वस्ति तं मे सुप्रातः सुसायं सुदिवं सुमृगं सुशकुनं मे
अस्तु । सुहवमग्ने स्वस्त्यमर्त्यं गत्वा पुनरायाभिनन्दन् ॥ ३ ॥ अनुहवं परिहवं
परिवादं परिक्षवम् । सर्वे मे रिक्कुम्भान् परा तान्तसवितः सुव ॥ ४ ॥ अप-
पापं परिक्षवं पुरयं भक्षीमहि क्षवम् । शिवा ते पाप नासिकां पुरयगश्चाभि मेह-
ताम् ॥ ५ ॥ इमा या ब्रह्मणस्पते विपूचीर्वात ईरते । सप्रीचीरिन्द ताः कृत्वा
महं शिवतमास्कृधि ॥ ६ ॥ स्वस्ति नो अस्त्वभयं नो अस्तु नमोद्दोगत्राभ्या-
मस्तु ॥ ७ ॥

॥ ६ ॥ शान्ता द्यौः शान्ता पृथिवी शान्तमिदमुर्वन्तरिक्षम् । शान्ता उद-
न्वतीरापः शान्ता नः सन्त्वोपधीः ॥ १ ॥ शान्तानि पूर्वस्याणि शान्तं नो
अस्तु कृताकृतम् । शान्तं भूतं च भव्यं च सर्वमेव शमस्तु नः ॥२॥ इयं या पर-
मेष्ठिनी वाग् देवी ब्रह्मसंशिता । ययैव संसृजे घोरं तयैव शान्तिरस्तु नः ॥ ३ ॥
इदं यत् परमेष्ठिनं मनो वां ब्रह्मसंशितम् । येनैव संसृजे घोरं तेनैव शान्तिरस्तु
नः ॥ ४ ॥ इमानि यानि पञ्चन्द्रियाणि मनःपष्ठानि मे हृदि ब्रह्मणा संशि-
तानि । येनैव संसृजे घोरं तेनैव शान्तिरस्तु नः ॥ ५ ॥ शं नो मित्रः शं वरुणः
शं विष्णुः शं प्रजापतिः । शं न इन्द्रो बृहस्पतिः शं नो भवत्वयमा ॥६॥ शं नो
मित्रः शं वरुणः शं त्रिवस्यां नमन्तकः । उत्पाताः पार्थिवान्तरिक्षाः शं नो दिविच-
रा ग्रहाः ॥७॥ शं नो भूमिर्वेप्यमाना शमुल्का निर्हतं च यत् । शं गावो लोहि-
तक्षीराः शं भूमिर्ख तीर्यतीः ॥ ८ ॥ नक्षत्रमुल्काभिहतं शमस्तु नः शं नोभि-
चाराः शमु सन्तु कृत्याः । शं नो निखाता वल्गाः शमुल्का देशोपमर्गाः
शमु नो भवन्तु ॥ ९ ॥ शं नो ग्रहाश्चान्द्रमसाः शमादित्यश्च राहुणा शं नो

मृत्युर्धूमकेतुः शं रुद्रास्तिग्मतेजसः ॥१०॥ शं रुद्राः शं वसवः शमादित्याः श-
मग्नयः । शं नो महर्षयो देवाः शं देवाः शं बृहस्पतिः ॥११॥ ब्रह्म प्रजापति-
र्धाता लोका वेदाः सप्तऋषयोनयः । तैमै कृतं स्वस्त्ययनमिन्द्रो मे शर्म यच्छतु ब्रह्मा
मे शर्म यच्छतु । विथ्वे मे देवाः शर्म यच्छन्तु सर्वे मे देवाः शर्म यच्छन्तु ॥१२॥
यानि कार्णि चिच्छान्तानि लांके सप्तऋषयो विदुः । सर्वाणि शं भवन्तु मे शं
मे अस्त्वभयं मे अस्तु ॥ १३ ॥ पृथिवी शान्तिरन्तरिक्षं शान्तिर्धौः शान्तिरापः
शान्तिरोपधयः शान्तिर्वनस्पतयः शान्तिर्विथ्वे मे देवाः शान्तिः सर्वे मे देवाः
शान्तिः शान्तिः शान्तिः शान्तिभिः । ताभिः शान्तिभिः सर्वशान्तिभिः शमया-
माहं यदिह घोरं यदिह कूरं यदिह पापं तच्छान्तं तच्छिवं सर्वमेव शमस्तु नः ॥१४॥

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥

॥ १० ॥ शं न इन्द्राग्नी भवतामवोभिः शं न इन्द्रावरुणा रातहव्या ।
शमिन्द्रासोमा सुविताय शं योः शं न इन्द्रापृषणा वार्जमातो ॥ १ ॥ शं नो
भगः शमु नः शंसो अस्तु शं नः पुरंधिः शमु सन्तु रायः । शं नः सत्यस्य
सुयमस्य शंसः शं नो अर्यमा पुरुजातो अस्तु ॥ २ ॥ शं नो धाता शमु धर्ता
नो अस्तु शं न उरुची भवतु स्वधार्मिः । शं रोदसी बृहती शं नो अद्रिः शं
नो देवानो सुहवानि सन्तु ॥ ३ ॥ शं नो अग्निर्व्योतिरनीको अस्तु शं नो
मित्रावरुणावश्विना शम् । शं नः मुकृतां मुकृतानि सन्तु शं न इपिरो अभि वातु
वातः ॥ ४ ॥ शं नो द्यावापृथिवी पूर्वहृतौ शमन्तरिक्षं दृश्ये नो अस्तु । शं न
ओषधीर्गुनिनो भवन्तु शं नो रजमम्पातिरस्तु जिष्णुः ॥ ५ ॥ शं न इन्द्रो
वसुभिर्देवो अस्तु शमादित्येभिर्वरुणः सुशमः । शं नो रुद्रो रुद्रेभिर्जलापः शं
नम्बवष्टा ग्नाभिर्हिह शृणोतु ॥६॥ शं नः सोमो भवतु ब्रह्म शं नः शं नो ग्रावाणः
शमु सन्तु यज्ञाः । शं नः स्वरुणां पितयो भवन्तु शं नः प्रस्वः शम्वस्तु
वेदिः ॥ ७ ॥ शं नः सूर्य उरुचक्षा उदेतु शं नो भवन्तु प्रदिशश्चतस्रः । शं नः
पर्वता ध्रुवयो भवन्तु शं नः गिन्यवः शमु सन्त्वापः ॥ ८ ॥ शं नो अदितिर्भ-
वतु व्रतेभिः शं नो भवन्तु मरुतः स्वर्काः । शं नो विष्णुः शमु पूषा नो अस्तु
शं नो भवित्रं शम्वस्तु वायुः ॥ ९ ॥ शं नो देवः सविता त्रायमाणः शं नो
भवन्तुपसो विभातीः । शं नः पर्जन्यो भवतु प्रजाभ्यः शं नः क्षेत्रस्य पतिरस्तु
शंभुः ॥ १० ॥

॥ ११ ॥ शं नः सत्यस्य पतयो भवन्तु शं नो अर्वन्तः शम्भु सन्तु गावः ।
 शं न ऋभवः सुकृतः सुहस्ताः शं नो भवन्तु पितरौ हवेषु ॥ १ ॥ शं नो देवा
 विश्वदेवा भवन्तु शं सरस्वती सह धीमिरस्तु । शर्मभिषाचः शम्भु रातिषाचः शं नो
 दिव्याः पार्थिवाः शं नो अप्याः ॥ २ ॥ शं नो अज एकपाद् देवो अस्तु शमर्हिर्बु-
 ध्न्यः शं समुद्रः । शं नो अपां नपात् पेरुरस्तु शं नः पृश्निर्भवतु देवगोपा ॥ ३ ॥
 आदित्या रुद्रा वसवो जुपन्तामिदं ब्रह्म क्रियमाणं नवीयः । शृण्वन्तु नो दिव्याः
 पार्थिवासो गोजाता उत ये यज्ञियांसः ॥ ४ ॥ ये देवानामृत्विजो यज्ञियांसो
 मनोर्यजत्रा अमृता ऋतज्ञाः । ते नो रासन्तामुरुगाय मद्य यूयं पात स्वस्तिभिः सदा
 नः ॥ ५ ॥ तदस्तु मित्रावरुणा तदग्ने शं योरस्मभ्यमिदमस्तु शस्तम् । अशी-
 मर्हि गाधमुत प्रतिष्ठा नमो दिवे बृहते सार्दनाय ॥ ६ ॥

॥ १२ ॥ उषा अप स्वमुत्तमः सं वर्तयति वर्तनि सुजातता । अया वाजं
 देवहितं सनेम मदेम शतर्हिमाः सुवीराः ॥ १ ॥

॥ १३ ॥ इन्द्रस्य बाहू स्थविरो वृषाणौ चित्रा इमा वृषभौ पारयिष्णू ।
 तौ योक्षे प्रथमो योग आगते याभ्यां जितमसुराणां स्वर्धत् ॥ १ ॥ आशुः
 शिशानो वृषभो न भीमो घनाघ्नः क्षोभेणश्चर्षणीनाम् । संक्रन्देनोनिमिष एकवीरः
 शतं सेना अजयत् साकामिन्द्रः ॥ २ ॥ संक्रन्देनोनिमिषेण जिष्णुनायोध्येन
 दुश्च्यवनेन धृष्णुना । तदिन्द्रेण जयत् तत्सहध्वं युधो नर इषुहस्तेन वृष्णा
 ॥ ३ ॥ स इषुहस्तैः स निपङ्क्तिभिर्वशी संस्रष्टा स युध इन्द्रो गणेन । संसृष्टजित्
 सोमपा बाहुशर्धुः प्रधन्वा प्रतिहिताभिरस्ता ॥ ४ ॥ बलविज्ञायः स्थविरः
 प्रवीरः सहस्वान् वाजी सहमान उग्रः । अभिर्वीरो अभिपत्त्वा सहोजिज्जै-
 त्रभिन्द्र रथमा तिष्ठ गोविदन् ॥ ५ ॥ इमं वीरमनु हर्षध्वमुग्रमिन्द्रं सखायो
 अनु सं रभध्वम् । ग्रामजितं गोजितं वज्रबाहुं जयन्तमज्म प्रमृणन्तमोजसा ॥ ६ ॥
 अभि गोत्राणि सहसा गाहमानोढाय उग्रः शतमन्युरिन्द्रः । दुश्च्यवनः पृतना-
 पाडयोध्योऽस्माकं सेना अवतु प्र युत्सु ॥ ७ ॥ बृहस्पते परि दीया रथेन रत्नो-
 हाभिर्त्रा अपवाधमानः । प्रभञ्जंलून् प्रमृणन्नभित्रानस्माकमेध्यविता तनूनाम्
 ॥ ८ ॥ इन्द्र एपां नेता बृहस्पतिर्दक्षिणा यज्ञः पुर एतु सोमः । देवसेनानामभि-
 भञ्जतीनां जयन्तीनां मरुतो यन्तु मध्ये ॥ ९ ॥ इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञ
 आदित्यानां मरुतां शर्धे उग्रम् । महामनसां भुवनच्यवानां घोषो देवानां जयता-

मुदस्थात् ॥ १० ॥ अस्माकमिन्द्रः समृतेषु ध्वजेष्वस्माकं या इषेवस्ता जयन्तु ।
अस्माकं वीरा उत्तरे भवन्त्वस्मान् देवसोवता हवेषु ॥ ११ ॥

॥ १४ ॥ इदमच्छ्रेयोवसानमागां शिवे मे द्यावापृथिवी अभूताम् । अम-
पत्नाः प्रदिशो मे भवन्तु न वै त्वां द्विष्मो अभयं नो अस्तु ॥ १ ॥

॥ १५ ॥ यत् इन्द्र भयामहे ततो नो अभयं कृधि । मघवंलुग्धि तव त्वं न
ऊतिभिर्वि द्विषो वि मृधो जहि ॥ १ ॥ इन्द्रं वयमनूराधं हवामहेन राध्यास्म द्विपदा
चतुष्पदा । मा नः सेना अरुरुषीरुप गुर्विषूचीरिन्द्र द्रुहो वि नाशय ॥ २ ॥
इन्द्रस्त्रातोत वृत्रहा परस्फानो वरेण्यः । स रक्षिता चरमतः स मध्यतः स पश्चात्
स पुरस्तान्नो अस्तु ॥ ३ ॥ उरुं नो लोकमनु नेपि विद्वान्स्वर्ध्वज्योतिरभयं
स्वस्ति । उग्रा तं इन्द्र स्थविरस्य बाहू उप क्षयेम शरणा बृहन्ता ॥ ४ ॥ अभयं
नः कर्त्यन्तरिक्षमभयं द्यावापृथिवी उभे इमे । अभयं पश्चादभयं पुरस्तादुत्त-
रादधरादभयं नो अस्तु ॥ ५ ॥ अभयं मित्रादभयममित्रादभयं ज्ञातादभयं पुरो
यः । अभयं नक्रमभयं दिवा नः सर्वा आशा मम मित्रं भवन्तु ॥ ६ ॥

॥ १६ ॥ अमपत्नं पुरस्तात् पश्चान्नो अभयं कृतम् । सविता मा दक्षि-
णात् उत्तरान्मा शचीपतिः ॥ १ ॥ दिवो मादित्या रक्षन्तु भूम्या रक्षन्त्वग्नयः ।
इन्द्राग्नी रक्षतां मा पुरस्तादक्षिनावभितः शर्म यच्छताम् । तिरश्चीनघ्न्या रक्षतु
जातवेदा भूतकृतो मे सर्वतः सन्तु वर्म ॥ २ ॥

॥ १७ ॥ अग्निर्मा पातु वसुभिः पुरस्तात् तस्मिन् क्रमे तस्मिच्छये तां पुरं
प्रैमि । स मा रक्षतु स मा गोपायतु तस्मा आत्मानं परि ददे स्वाहा ॥ १ ॥ वा-
युर्मन्तरिक्षेणैतस्यां दिशः पातु तस्मिन् क्रमे० । ० ॥ २ ॥ सोमो मा रुद्रैर्दक्षि-
णाया दिशः पातु० । ० ॥ ३ ॥ वरुणो मादित्यैरेतस्यां दिशः पातु० । ० ॥ ४ ॥
सूर्यो मा द्यावापृथिवीभ्यां प्रतीच्यां दिशः पातु० । ० ॥ ५ ॥ आपो मापधीम-
तीरेतस्यां दिशः पातु तासु क्रमे तासु श्रये तां पुरं प्रैमि । ता मा रक्षन्तु ता मा
गोपायन्तु ताभ्यं आत्मानं परि ददे स्वाहा ॥ ६ ॥ विश्वकर्मा मा समश्चपि-
भिरुदीच्या दिशः पातु तस्मिन् क्रमे० । ० ॥ ७ ॥ इन्द्रो मा मरुत्वानैतस्यां
दिशः पातु० । ० ॥ ८ ॥ प्रजापतिर्मा प्रजननवान्मह प्रतिष्ठाया ध्रुवाया दिशः
पातु० । ० ॥ ९ ॥ बृहस्पतिर्मा विश्वेदेवैरुर्ध्वायां दिशः पातु तस्मिन् क्रमे तस्मि-
च्छये तां पुरं प्रैमि । स मा रक्षतु स मा गोपायतु तस्मा आत्मानं परि ददे स्वाहा ॥ १० ॥

॥१८॥ अग्निं ते वसुवन्तमृच्छन्तु । ये माघायवः प्राच्यां दिशोभिदासात् ॥१॥
वायुं तेऽन्तरिक्षवन्तमृच्छन्तु । ये माघायव एतस्यां दिशोभिदासात् ॥२॥ सोमं ते रुद्रव-
न्तमृच्छन्तु । ये माघायवो दक्षिणाया दिशोभिदासात् ॥३॥ वरुणं त आदित्यवन्तमृ-
च्छन्तु । ये माघायव एतस्यां दिशोभिदासात् ॥४॥ सूर्यं ते द्यावापृथिवीवन्तमृच्छन्तु ।
ये माघायवः प्रतीच्यां दिशोभिदासात् ॥ ५ ॥ अपस्त ओषधीमतीर्ह्यच्छन्तु ।
ये माघायव एतस्यां दिशोभिदासात् ॥ ६ ॥ विश्वकर्माणं ते सप्तऋषिवन्तमृ-
च्छन्तु । ये माघायव उदीच्यां दिशोभिदासात् ॥ ७ ॥ इन्द्रं ते मरुत्वन्तमृ-
च्छन्तु । ये माघायव एतस्यां दिशोभिदासात् ॥ ८ ॥ प्रजापतिं ते प्रजननवन्त-
मृच्छन्तु । ये माघायवो ध्रुवायां दिशोभिदासात् ॥ ९ ॥ बृहस्पतिं ते विश्वदेव-
वन्तमृच्छन्तु । ये माघायव ऊर्ध्वायां दिशोभिदासात् ॥ १० ॥

॥ १६ ॥ मित्रः पृथिव्योदक्रामत् तां पुरं प्रणयामि वः । तामा विंशत्
तां प्र विंशत् सा वः शर्म च वर्म च यच्छतु ॥ १ ॥ वायुरन्तरिक्षोदक्रामत्
तां० । ० ॥२॥ सूर्यो दिवोदक्रामत् तां० । ० ॥३॥ चन्द्रमा नक्षत्रैरुदक्रामत् तां
० । ० ॥४॥ सोम ओषधीभिरुदक्रामत् तां० । ० ॥५॥ यज्ञो दक्षिणाभिरुदक्रा-
मत् तां० । ० ॥६॥ समुद्रो नदाभिरुदक्रामत् तां० । ० ॥७॥ ब्रह्म ब्रह्मचारिभि-
रुदक्रामत् तां० । ० ॥८॥ इन्द्रो वीर्येणोदक्रामत् तां० । ० ॥९॥ देवा अमृ-
तेनोदक्रामन्तां० । ० ॥१०॥ प्रजापतिः प्रजाभिरुदक्रामत् तां पुरं प्रणयामि वः ।
तामा विंशत् तां प्र विंशत् सा वः शर्म च वर्म च यच्छतु ॥ ११ ॥

॥ २० ॥ अप न्यधुः पौरुषेयं वधं यमिन्द्राग्नी धाता सञ्चिता बृहस्पतिः ।
सोमो राजा वरुणो अश्विना यमः पूषास्मान् परि पातु मृत्योः ॥ १ ॥ यानि
चकार भुवनस्य यस्पतिः प्रजापतिर्मातरिश्वा प्रजाभ्यः । प्रदिशो यानि वसते दि-
शश्च तानि मे वर्माणि बहुलानि सन्तु ॥ २ ॥ यत् ते तनूष्वनहन्त देवा द्युग-
जयो देहिनिः । इन्द्रो यच्छक्रे वर्म तदस्मान् पातु विश्वतः ॥ ३ ॥ वर्म मे द्यावा-
पृथिवी वर्माह्वर्म सूर्यः । वर्म मे विश्वे देवाः क्रन् मा मा प्रापत् प्रतीचिका ॥४॥

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

॥ २१ ॥ गायत्र्युष्णिगनुष्टुप् वृहती पङ्क्तिस्त्रिष्टुप् जगत्तै ॥ १ ॥

॥ २२ ॥ आङ्गिरसानामाद्यैः पञ्चानुवाकैः स्वाहा ॥ १ ॥ पृष्टाय स्वाहा ॥ २ ॥ सप्तमाष्टमाभ्यां स्वाहा ॥ ३ ॥ नीलनखेभ्यः स्वाहा ॥ ४ ॥ हस्तिभ्यः स्वाहा ॥ ५ ॥ क्षुद्रेभ्यः स्वाहा ॥ ६ ॥ पर्यागिकेभ्यः स्वाहा ॥ ७ ॥ द्रुमभ्यः शङ्खेभ्यः स्वाहा ॥ ८ ॥ द्वितीयेभ्यः शङ्खेभ्यः स्वाहा ॥ ९ ॥ तृतीयेभ्यः शङ्खेभ्यः स्वाहा ॥ १० ॥ उपोत्तमेभ्यः स्वाहा ॥ ११ ॥ उत्तमेभ्यः स्वाहा ॥ १२ ॥ उत्तरेभ्यः स्वाहा ॥ १३ ॥ ऋषिभ्यः स्वाहा ॥ १४ ॥ शिखिभ्यः स्वाहा ॥ १५ ॥ गणभ्यः स्वाहा ॥ १६ ॥ महागणभ्यः स्वाहा ॥ १७ ॥ सर्वेभ्योङ्गिरोभ्यो विदगणभ्यः स्वाहा ॥ १८ ॥ पृथक्महत्माभ्यां स्वाहा ॥ १९ ॥ ब्रह्मणे स्वाहा ॥ २० ॥ ब्रह्मज्येष्ठा संभृता वीर्याणि ब्रह्माग्रे ज्येष्ठं दिवमा ततान । भूतानां ब्रह्मा प्रथमोत जज्ञे तेनार्हति ब्रह्मणा स्पर्धितुं कः ॥ २१ ॥

॥ २२ ॥ आथर्वणानां चतुर्ऋचेभ्यः स्वाहा ॥ १ ॥ पञ्चर्चेभ्यः स्वाहा ॥ २ ॥ षड्ऋचेभ्यः स्वाहा ॥ ३ ॥ सप्तर्चेभ्यः स्वाहा ॥ ४ ॥ अष्टर्चेभ्यः स्वाहा ॥ ५ ॥ नवर्चेभ्यः स्वाहा ॥ ६ ॥ दशर्चेभ्यः स्वाहा ॥ ७ ॥ एकादशर्चेभ्यः स्वाहा ॥ ८ ॥ द्वादशर्चेभ्यः स्वाहा ॥ ९ ॥ त्रयोदशर्चेभ्यः स्वाहा ॥ १० ॥ चतुर्दशर्चेभ्यः स्वाहा ॥ ११ ॥ पञ्चदशर्चेभ्यः स्वाहा ॥ १२ ॥ षोडशर्चेभ्यः स्वाहा ॥ १३ ॥ सप्तदशर्चेभ्यः स्वाहा ॥ १४ ॥ अष्टादशर्चेभ्यः स्वाहा ॥ १५ ॥ एकोनविंशतिः स्वाहा ॥ १६ ॥ विंशतिः स्वाहा ॥ १७ ॥ महत्काण्डाय स्वाहा ॥ १८ ॥ तुचेभ्यः स्वाहा ॥ १९ ॥ एकर्चेभ्यः स्वाहा ॥ २० ॥ क्षुद्रेभ्यः स्वाहा ॥ २१ ॥ एकानृचेभ्यः स्वाहा ॥ २२ ॥ रोहितेभ्यः स्वाहा ॥ २३ ॥ सुर्याभ्यां स्वाहा ॥ २४ ॥ वात्याभ्यां स्वाहा ॥ २५ ॥ प्राजापत्याभ्यां स्वाहा ॥ २६ ॥ विषामह्ये स्वाहा ॥ २७ ॥ मङ्गलिकेभ्यः स्वाहा ॥ २८ ॥ ब्रह्मणे स्वाहा ॥ २९ ॥ ब्रह्मज्येष्ठा संभृता वीर्याणि ब्रह्माग्रे ज्येष्ठं दिवमा ततान । भूतानां ब्रह्मा प्रथमोत जज्ञे तेनार्हति ब्रह्मणा स्पर्धितुं कः ॥ ३० ॥

॥ २४ ॥ येन देवं संवितारं परि देवा अधारयन् । तेनेमं ब्रह्मणस्पते परि राष्ट्राय धत्तन ॥ १ ॥ परीममिन्द्रमार्युपे महे क्षत्राय धत्तन । यथैनं जग्मे नयां ज्योक् क्षत्रेधि जागरत् ॥ २ ॥ परीमं सोममार्युपे महे श्रोत्राय धत्तन । यथैनं जग्मे नयां ज्योक् श्रोत्रेधि जागरत् ॥ ३ ॥ परि धत्त धत्त नो वर्चमेमं जगमृत्युं कृणुत दीर्घमार्युः । बृहस्पतिः प्रार्यच्छद् वासं एतत् सोमाय राजे परिधातवा उ

॥ ४ ॥ जरां सु गच्छ परि धत्स्व वासो भवां गृहीनामभिशस्तिपा उ । शतं च जीव शरदः पुरुची रायश्च पोषमुपसंव्ययस्व ॥ ५ ॥ परीदं वासो अधिधाः स्वस्तयेभूर्वापीनामभिशस्तिपा उ । शतं च जीव शरदः पुरुचीर्वस्रानि चारुर्वि भजामि जीवन् ॥ ६ ॥ योगेयोगे तवस्तरं वाजेवाजे हवामहे । सखाय इन्द्रमृतये ॥ ७ ॥ हिरण्यवर्णो अजरः सुवीरो जरामृत्युः प्रजया सं विशस्व । तदग्निराह तदु सोम आह वृहस्पतिः सविता तदिन्द्रः ॥ ८ ॥

॥ २५ ॥ अश्रान्तस्य त्वा मनसा युनजिष प्रथमस्य च । उत्कूलमुद्गहो भवो-
दुह्य प्रति धावतात् ॥ १ ॥

॥ २६ ॥ अग्नेः प्रजातं परि यद्विरण्यममृतं दध्रे अधि मर्त्येषु । य एनद् वेद स इदेनमर्हति जरामृत्युर्भवति यो विभर्ति ॥ २ ॥ यद्विरण्यं सूर्येण सुवर्णं प्रजा-
वन्तो मनवः पूर्वं ईषिरे । तत् त्वा चन्द्रं वर्चसा सं सृजात्यायुष्मान् भवति यो विभर्ति ॥ २ ॥ आयुषे त्वा वर्चमे त्वौजसे च बलाय च । यथा हिरण्यतेजसा विभासामि जनां अनु ॥ ३ ॥ यद् वेद राजा वरुणो वेद देवो वृहस्पतिः । इन्द्रो यद् वृत्रहा वेद तत् तं आयुष्यं भुवत् तत् तं वर्चस्यं भुवत् ॥ ४ ॥

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥

॥ २७ ॥ गोभिष्ठा पात्वृषभो वृषां त्वा पातु वाजिभिः । वायुष्ठा ब्रह्मणा पात्विन्द्रस्त्वा पात्विन्द्रियैः ॥ १ ॥ सोमस्त्वा पात्वोषधीभिर्नक्षत्रैः पातु सूर्यः । मान्द्वयस्त्वा चन्द्रो वृत्रहा वार्तः प्राणेन रक्षतु ॥ २ ॥ तिस्रो दिवस्तिष्ठः पृथिवीस्त्रीयन्तरिक्षाणि चतुरः समुद्रान् । त्रिवृतं स्तोमं त्रिवृत आप आहुस्ता-
स्त्वा रक्षन्तु त्रिवृता त्रिवृद्धिः ॥ ३ ॥ त्रीन्नाकांस्त्रीन् समुदांस्त्रीन् ब्रध्नांस्त्रीन् वैष्टपान् । त्रीन् मातरिश्वनस्त्रीन्तसूर्यान् गोमृन् कल्पयामि ते ॥ ४ ॥ घृतेन त्वा समुज्जाम्यग्न आज्येन वर्धयन् । अग्नेश्चन्द्रस्य सूर्यस्य मा प्राणं मायिनो दभन् ॥ ५ ॥ मा वः प्राणं मा वोपानं मा हरो मायिनो दभन् । आजन्तो विश्ववेदसो देवा दैव्येन धावत ॥ ६ ॥ प्राणेनाग्निं सं सृजति वार्तः प्राणेन संहितः । प्रा-
णेन विश्वतोमुखं सूर्यं देवा अजनयन् ॥ ७ ॥ आयुपायुःकृता जीवायुष्मान् जीव मा भूथाः । प्राणेनात्मन्वतां जीव मा मृत्योरुदगा वशम् ॥ ८ ॥ देवानां निहितं निधिं यमिन्द्रोन्वविन्दत् पृथिभिर्देवयानैः । आपो हिरण्यं जुगुप्सुस्त्रिवृद्धिस्तास्त्वा

रक्षन्तु त्रिवृता त्रिवृद्धिः ॥ ६ ॥ त्रयस्त्रिंशद् देवतास्त्रीणि च वीर्याणि प्रियाय-
माणा जुगुपुरध्वन्तः । अस्मिंश्चन्द्रे अधि यद्विरण्यं तेनायं कृणवद् वीर्याणि
॥ १० ॥ ये देवा दिव्येकादश स्थ ते देवासो हविरिदं जुषध्वम् ॥ ११ ॥ ये
देवा अन्तरिक्षे एकादश स्थ ते देवासो हविरिदं जुषध्वम् ॥ १२ ॥ ये देवाः
पृथिव्यामेकादश स्थ ते देवासो हविरिदं जुषध्वम् ॥ १३ ॥ अमपत्नं पुरस्तात्
पश्चात्तो अमयं कृतम् । सविता मा दक्षिणत उत्तरान्मा शचीपतिः ॥ १४ ॥ दिवो
मादित्या रक्षन्तु भूम्या रक्षन्त्यग्नयः । इन्द्राग्नी रक्षतां मा पुरस्तादश्विनाव-
भिः शर्म यच्छताम् । तिरश्चीनघ्न्या रक्षतु जातवेदा भूतकृतो मे सर्वतः सन्तु
वर्म ॥ १५ ॥

॥ २८ ॥ इमं वध्नामि ते मणिं दीर्घायुत्वाय तेजसे । दर्भं सपत्नदमर्भनं द्वि-
पतस्तपनं हृदः ॥ १ ॥ द्विपतस्तापयन् हृदः शत्रूणां तापयन् मनः । दुर्हार्दः
सर्वास्त्वं दर्भं घर्म इवाभीन्तस्तापयन् ॥ २ ॥ घर्म इवाभितपन् दर्भं द्विपतो नि-
तपन् मणे । हृदः सपत्नानां भिन्द्धीन्द्र इव विरुजं बलम् ॥ ३ ॥ भिन्द्धि दर्भं
सपत्नानां हृदयं द्विपतां मणे । उद्यन् त्वचमिव भूम्याः शिर एषां वि पातय
॥ ४ ॥ भिन्द्धि दर्भं सपत्नान् मे भिन्द्धि मे पृतनायतः । भिन्द्धि मे सर्वान्
दुर्हार्दो भिन्द्धि मे द्विपतो मणे ॥ ५ ॥ छिन्द्धि दर्भं ० । ० ॥ ६ ॥ वृथ दर्भं
० । ० ॥ ७ ॥ कुन्त दर्भं ० । ० ॥ ८ ॥ पिश दर्भं ० । ० ॥ ९ ॥ विध्य-
दर्भं सपत्नान् मे विध्य मे पृतनायतः । विध्य मे सर्वान् दुर्हार्दो विध्य मे द्विपतो
मणे ॥ १० ॥

॥ २९ ॥ निक्षं दर्भं सपत्नान् मे निक्षं मे पृतनायतः । निक्षं मे सर्वान् दु-
र्हार्दो निक्षं मे द्विपतो मणे ॥ १ ॥ तृन्द्धि दर्भं ० । ० ॥ २ ॥ रुन्द्धि दर्भं ० । ० ॥ ३ ॥
मुण दर्भं ० । ० ॥ ४ ॥ मन्थं दर्भं ० । ० ॥ ५ ॥ पिण्डि दर्भं ० । ० ॥ ६ ॥
ओषं दर्भं ० । ० ॥ ७ ॥ दहं दर्भं ० । ० ॥ ८ ॥ जहि दर्भं सपत्नान् मे जहि मे
पृतनायतः । जहि मे सर्वान् दुर्हार्दो जहि मे द्विपतो मणे ॥ ९ ॥

॥ ३० ॥ यत् ते दर्भं जरामृत्युः शतं वर्मसु वर्म ते । तेनेमं वर्मिणं कृत्वा
सपत्नां जहि वीर्यैः ॥ १ ॥ शतं ते दर्भं वर्माणि महस्रं वीर्याणि ते । तमस्मै विश्वे
त्वां देवा जरमे भर्त्तवा अदुः ॥ २ ॥ त्वामाहुर्देववर्म त्वां दर्भं ब्रह्मणस्पतिम् ।
त्वामिन्द्रस्याहुर्वर्म त्वं राष्ट्राणि रक्षसि ॥ ३ ॥ सपत्नक्षयणं दर्भं द्विपतस्तपनं

दुदः । मणिं क्षत्रस्य वर्धनं तनुपानं कृणोमि ते ॥ ४ ॥ यत् समुद्रो अम्यक्रन्दत्
पर्जन्यो विद्युता सह । ततो हिरण्ययो बिन्दुस्ततो दूर्धो अजायत ॥ ५ ॥

॥ ३१ ॥ औदुम्बरेण मणिना पुष्टिकामाय वेधसा । पशूनां सर्वेषां स्फातिं
गोष्ठे मे सविता करत् ॥ १ ॥ यो नो अग्निर्गर्हिपत्यः पशूनामधिपा असत् । औदु-
म्बरो वृषा मणिः स मा सृजतु पुष्ट्या ॥ २ ॥ कुरीपिणीं फलवतीं स्वधामिरां
च नो गृहे । औदुम्बरस्य तेजसा धाता पुष्टिं दधातु मे ॥ ३ ॥ यद् द्विपाञ्च चतु-
ष्पाञ्च यान्यन्नानि ये रसाः । गृहेहं त्वेषां भूमानं बिभ्रदौदुम्बरं मणिम् ॥ ४ ॥
पुष्टिं पशूनां परिं जग्रभाहं चतुष्पदां द्विपदां यच्च धान्यम् । पर्यः पशूनां रसमो-
पधीनां बृहस्पतिः सविता मे नि यच्छात् ॥ ५ ॥ अहं पशूनामधिपा असान्नि-
मयि पुष्टं पुष्टपतिर्दधातु । मह्यमौदुम्बरो मणिर्द्रविणानि नि यच्छतु ॥ ६ ॥ उप-
मौदुम्बरो मणिः प्रजया च धनेन च । इन्द्रेण जिन्विता मणिरा मागन्तुसह वर्च-
सा ॥ ७ ॥ देवो मणिः सपत्नहा धनसा धनेसातये । पशोरन्नस्य भूमानं गवां
स्फातिं नि यच्छतु ॥ ८ ॥ यथाग्रे त्वं वनस्पते पुष्ट्या सह जज्ञिषे । एवा धनेस्य
मे स्फातिमा दधातु सरस्वती ॥ ९ ॥ आ मे धनं सरस्वती पर्यस्फातिं च धान्यम् ।
सिनीवात्युषा वहादयं चौदुम्बरो मणिः ॥ १० ॥ त्वं मणीनामधिपा वृषासि
त्वयि पुष्टं पुष्टपतिर्जजान । त्वयिमे वाजा द्रविणानि सर्वौदुम्बरः स त्वमस्मत्
सहस्वागदरातिममतिं क्षुधं च ॥ ११ ॥ ग्रामणीरसि ग्रामणीरुन्थायभिषि-
क्तोभि मा सिञ्च वर्चसा । तेजोमि तेजो मयि धारयाधि रयिरसि रयिं मे
धेहि ॥ १२ ॥ पुष्टिरसि पुष्ट्या मा समङ्गि गृहमेधी गृहपतिं मा कृणु । औदु-
म्बरः स त्वमस्मासु धेहि रयिं च नः सर्ववीरं नि यच्छ रयस्पोषाय प्रति मुञ्चे
अहं त्वाम् ॥ १३ ॥ अयमौदुम्बरो मणिर्वीरो वीराय बध्यते । स नः सनि मधु-
मतीं कृणोतु रयिं च नः सर्ववीरं नि यच्छात् ॥ १४ ॥

॥ ३२ ॥ शतकाण्डो दुश्च्यवनः सहस्रपर्ण उत्तरिः । दूर्धो य उग्र औष-
धिस्तं ते बध्नाम्यायुषे ॥ १ ॥ नास्य केशान् प्र वपन्ति नोरांसि तादृमा घ्नते ।
यस्मा अच्छिन्नपर्णेन दूर्धेण शर्म यच्छति ॥ २ ॥ दिवि ते तूलमोषधे पृथिव्या-
मसि निष्ठितः । त्वया सहस्रकाण्डेनायुः प्र वर्धयामहे ॥ ३ ॥ तिस्रो दिवो अत्य-
वृणत् तस्मिन् इमाः पृथिवीरुत । त्वयाहं दुर्हर्दी जिह्वां नि तृणञ्चि वचांसि ॥ ४ ॥
त्वमसि सहमानोहमस्मि सहस्वान् । उर्धो सहस्वन्तौ भुत्वा सपत्नान् सहिपी-
महि ॥ ५ ॥ सहस्व नो अभिमाति । सहस्व पृतनायतः । सहस्व सर्वान् दर्हर्दिः

सुहादौ मे बहून् कृधि ॥ ६ ॥ दर्भेण देवजातेन द्विविष्टमेन शश्वदिह । तेनाहं
शश्वतो जनां असन्नं सनवानि च ॥ ७ ॥ प्रियं मां दर्भं कृणु ब्रह्मराज्ज्याभ्यां
शूद्राय चार्याय च । यस्मै च कामयामहे सर्वस्मै च विपश्यते ॥ ८ ॥ यो जाय-
मानः पृथिवीमदृष्ट्वा यो अस्तभ्नादन्तरिक्षं दिवं च । यं विभ्रतं ननु प्राप्त्वा वि-
वेद स नोयं दर्भो वरुणो दिवा कः ॥ ९ ॥ सपत्नहा शतकाण्डः सह-
स्वानोषधीनां प्रथमः सं बभूव । स नोयं दर्भः परि पातु विश्वतस्तेन साक्षीय
पृतनाः पृतन्यतः ॥ १० ॥

॥ ३३ ॥ सहस्रार्घ्यः शतकाण्डः पर्यस्वानपामग्निर्वीरुधौ राजसूर्यम् । स नोयं
दर्भः परि पातु विश्वतो देवो मणिरायुषा सं सृजाति नः ॥ १ ॥ घृतादुल्लुप्तो
मधुमान् पर्यस्वान् भूमिदृष्टोच्युतश्च्यावयिष्णुः । नुदन्तमपत्नानधरांश्च कृण्वन्
दर्भा रोह महतामिन्द्रियेण ॥ २ ॥ त्वं भूमिमत्येष्योजसा त्वं वेद्यां सीदामि चारु-
ध्वरे । त्वां पवित्रमूर्पयो भरन्त त्वं पुनीहि दुरितान्यस्मत् ॥ ३ ॥ तीक्ष्णो राजा
विषामही रक्षोहा विश्वचर्षणिः । ओजो देवानां बलमुग्रमेतत् तं ते बध्नामि
जग्से स्वस्तये ॥ ४ ॥ दर्भेण त्वं कृणवद् वीर्याणि दर्भं विभ्रदान्मना मा व्य-
थिष्ठाः । अतिष्ठाय वर्चसाधान्यान्तसूर्य इवा माहि प्रदिशश्चतस्रः ॥ ५ ॥

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥

॥ ३४ ॥ जङ्घिडोसि जङ्घिडो रक्षितासि जङ्घिडः । द्विपाचतुष्पादस्माकं
सर्वं रक्षतु जङ्घिडः ॥ १ ॥ या गृत्स्यस्त्रिपञ्चाशीः शतं कृत्याकृतश्च ये । सर्वान्
विनक्तु तेजसोऽसां जङ्घिडस्करत् ॥ २ ॥ असं कृत्रिमं नादमरसाः सप्त विस्रसः ।
अपेतो जङ्घिडामतिमिषुमस्तेव शातय ॥ ३ ॥ कृत्यादूर्पण एवायमथो अराति-
दूर्पणः । अथो सहस्वाञ्जङ्घिडः प्र ण आयुषि तारिपत् ॥ ४ ॥ स जङ्घिडस्य
महिमा परि णः पातु विश्वतः । विष्कन्धं येन सासह संस्कन्धमोज ओजसा ॥ ५ ॥
त्रिष्टु देवा अजनयन् निष्ठितं भूम्यामधि । तमु त्वाङ्गिरा इति ब्राह्मणाः पूर्या
विदुः ॥ ६ ॥ न त्वा पूर्वा ओषधयो न त्वा तरन्ति या नवाः । विबाध उग्रा
जङ्घिडः परिपारणः सुमङ्गलः ॥ ७ ॥ अथो पदान भगवो जङ्घिडामि-
तवीर्य । पुरा तं उग्रा ग्रसत् उपेन्द्रो वीर्यं ददौ ॥ ८ ॥ उग्र इत् तं वनस्पत इन्द्र
ओजमानमा दधौ । अमीवाः सर्वाश्चातयं जहि रक्षांस्योपधे ॥ ९ ॥ आशरीकं
विशरीकं वलासं पृष्ट्यामयम् । त्वमानं विश्वशरदमरसां जङ्घिडस्करत् ॥ १० ॥

॥ ३५ ॥ इन्द्रस्य नाम गृह्णन्त ऋषयो जङ्घिडं ददुः । देवा यं चक्रुर्भेषज-
मग्रे विष्कन्धदूपणम् ॥ १ ॥ स नो रक्षतु जङ्घिडो धनपालो धनेव । देवा यं
चक्रुर्ब्राह्मणाः परिपाणमरातिहम् ॥ २ ॥ दुर्हार्दः संघोरं चक्षुः पापकृत्वान-
मार्गमम् । तांस्त्वं सहस्रचक्षो प्रतीयोधेन नाशय परिपाणोसि जङ्घिडः ॥ ३ ॥
परि मा दिवः परि मा पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षात् परि मा वीरुद्भयः । परि मा भूतात्
परि मोत भव्याद् दिशोर्दिशो जङ्घिडः पात्वस्मान् ॥ ४ ॥ य ऋण्यो देवकृता
य उतो ववृतेन्यः । सर्वास्तान् विश्वभेषजोऽसां जङ्घिडस्करत् ॥ ५ ॥

॥ ३६ ॥ शतवारो अनीनशद् यक्ष्मान् रक्षांसि तेजसा । आरोहन् वर्चसा
मह मणिर्दुर्गामिचातनः ॥ १ ॥ शृङ्गाभ्यां रक्षां नुदते मूलेन यातुधान्यः ।
मध्येन यक्ष्मं बाधते नैनं प्राप्नोति तत्रति ॥ २ ॥ ये यक्ष्मासो अर्भका महान्तो ये
च शब्दिनः । सर्वा दुर्गामहा मणिः शतवारो अनीनशत् ॥ ३ ॥ शतं वीरानज-
नयच्छतं यक्ष्मानपावपत् । दुर्गाम्नः सर्वांश्च हत्वा रक्षांसि धृनुते ॥ ४ ॥ हिर-
ण्यमृङ्ग ऋषभः शतवारो अयं मणिः । दुर्गाम्नः सर्वांस्तृहद्वा रक्षांस्यक्रमीत्
॥ ५ ॥ शतमहं दुर्गाम्नीनां गन्धर्वाप्सरसां शतम् । शतं शश्वन्वतीनां शतवा-
रेण वारये ॥ ६ ॥

॥ ३७ ॥ इदं वर्चो अग्निना दत्तमागन् भर्गो यशः सह ओजो वयो बलम् ।
त्रयस्त्रिंशद् यानि च वीर्याणि तान्यग्निः प्र ददातु मे ॥ १ ॥ वर्च आ धेहि
मे तन्वां सह ओजो वयो बलम् । इन्द्रियार्थं त्वा कर्मणे वीर्याय प्रति गृह्णामि
शतशारदाय ॥ २ ॥ ऊर्जे त्वा बलाय त्वोर्जमे सहसे त्वा । अभिभूयाय त्वा
राष्ट्रभृत्याय पर्युहामि शतशारदाय ॥ ३ ॥ ऋतुर्भ्यष्टावर्तवेभ्यो माद्भ्यः संवत्स-
रेभ्यः । धात्रे विधात्रे समृधे भूतस्य पतेय यजे ॥ ४ ॥

॥ ३८ ॥ न तं यक्ष्मा अरुन्धते नैनं शपथो अश्नुते । यं भेषजस्य गुल्गुलोः
सुगर्भिर्गन्धो अश्नुते ॥ १ ॥ विष्वञ्चस्तस्माद् यक्ष्मा मुगा अश्वा इधेरते ।
यद् गुल्गुलु सैन्धवं यद् वाप्यासि समुद्रियम् ॥ २ ॥ उभयोरग्रभं नामास्यमा
अरिप्रतानये ॥ ३ ॥

॥ ३९ ॥ ऐतु देवस्त्रायमाणः कुष्ठो हिमवतस्परि । त्वमानं सर्वं नाशय
सर्वाश्च यातुधान्यः ॥ १ ॥ त्रीणि ते कुष्ठ नामानि नद्यमारो नद्यारिषः । नद्यायं
पुरुषो रिषत् । यस्मै परिब्रवीमि त्वा मायंप्रातरथो दिवा ॥ २ ॥ जीवत्वा

नाम ते माता जीवन्तो नाम ते पिता । नद्यायं पु० । ० ॥ ४ ॥ उत्तमो अस्यो-
पधीनामनद्भान् जगतामिव व्याघ्रः श्वपदामिव । नद्यायं पुरुषो रिषत् । यस्मै
परिब्रवीमि त्वा मायं प्रातरथो दिवा ॥ ४ ॥ त्रिः शाम्बुभ्यो अङ्गिरेभ्यस्त्रिरादि-
त्येभ्यस्परि । त्रिर्जातो विश्वदेवेभ्यः । स कुष्ठो विश्वभेषजः । साकं सोमेन तिष्ठति ।
तक्मानं सर्वं नाशय सर्वाश्च यातुधान्यः ॥ ५ ॥ अश्वत्थो देवसदनस्तृतीयस्या-
मितो दिवि । तत्रामृतस्य चक्षुषं ततः कुष्ठो अजायत० । ० ॥ ६ ॥ द्विरण्ययी
नौरचरद्विरण्यबन्धना दिवि । तत्रामृतस्य चक्षुषं ततः कुष्ठो अजायत० । ० ॥ ७ ॥
यत्र नावप्रभ्रंशनं यत्र हिमवतः शिरः । तत्रामृतस्य चक्षुषं ततः कुष्ठो अजायत ।
स कुष्ठो विश्वभेषजः साकं सोमेन तिष्ठति । तक्मानं सर्वं नाशय सर्वाश्च यातु-
धान्यः ॥ ८ ॥ यं त्वा वेद पूर्व इच्छाको यं वा त्वा कुष्ठ काम्यः । यं वा
वसो यमात्स्यस्तेनासि विश्वभेषजः ॥ ९ ॥ शीर्षलोकं तृतीयकं सदनदिर्यश्च
हायनः । तक्मानं विश्वधावीर्याधराब्धं परां मुव ॥ १० ॥

॥ ४० ॥ यन्मै छिद्रं मनसो यच्च वाचः सरस्वती मन्युमन्तं जगाम । विश्वैस्तद्
देवैः सह सैविदानः सं दधातु बृहस्पतिः ॥ १ ॥ मा न आपो मेधां मा
ब्रह्म प्र मथिष्टन । शुष्यदा यूयं स्यन्दध्वमुपहृतोहं मुमेधां वर्चसी ॥ २ ॥ मा
नो मेधां मा नो दीक्षां मा नो हिसिष्टं यत् तपः । शिवा नः शं मन्त्वायुपे शिवा
भवन्तु मातरः ॥ ३ ॥ या नः पीपरदश्विना ज्योतिष्मती तमस्तिरः । तामस्मे
रासतामिषम् ॥ ४ ॥

॥ ४१ ॥ भद्रमिच्छन्त ऋषयः स्वर्दिदस्तपो दीक्षामुपनिषेदुरग्रे । ततो राष्ट्रं
बलमोजेश्च जातं तदस्मै देवा उपमनमन्तु ॥ १ ॥

॥ ४२ ॥ ब्रह्म होता ब्रह्म यज्ञा ब्रह्मणा स्वरवो मिताः । अध्वर्युर्ब्रह्मणो जातो
ब्रह्मणोन्तर्हितं हविः ॥ १ ॥ ब्रह्म सुचो घृतवतीर्ब्रह्मणा वेदिरुद्धिता । ब्रह्म यज्ञस्य
तत्त्वं च ऋत्विजो ये हविष्कृतः । शमिताय स्वाहा ॥ २ ॥ अंहोमुचे प्र भरे मनी-
षामा सुत्राव्णो सुमतिमावृणानः । इममिन्द्र प्रति हव्यं गृभाय सत्याः संन्तु यज-
मानस्य कामाः ॥ ३ ॥ अंहोमुचं वृषभं यज्ञियानां विराजन्तं प्रथममध्वराणाम् । अपां
नपातमश्विना हुवे धिये इन्द्रियेण तं इन्द्रियं दत्तमोजः ॥ ४ ॥

॥ ४३ ॥ यत्र ब्रह्मविदो यान्ति दीक्षया तपसा सह । अग्निर्मा तत्र नय-
त्वग्निर्मेधा दधातु मे । अग्नये स्वाहा ॥ १ ॥ यत्र० । वायुर्मा तत्र नयतु वायुः

प्राणान् दधातु मे । वायवे स्वाहा ॥ २ ॥ यत्र० । सूर्यो मा तत्र नयतु चक्षुःसूर्यो
दधातु मे । सूर्याय स्वाहा ॥ ३ ॥ यत्र० । चन्द्रो मा तत्र नयतु मनश्चन्द्रो दधातु
मे । चन्द्राय स्वाहा ॥ ४ ॥ यत्र० । सोमो मा तत्र नयतु पयः सोमो दधातु मे ।
सोमाय स्वाहा ॥ ५ ॥ यत्र० । इन्द्रो मा तत्र नयतु बलमिन्द्रो दधातु मे । इन्द्राय
स्वाहा ॥ ६ ॥ यत्र० । आपो मा तत्र नयत्वमृतं मोषं तिष्ठतु । अद्भ्यः स्वाहा ॥ ७ ॥
यत्र० । ब्रह्मविदो यान्ति दीक्षया तर्पसा सह । ब्रह्मा मा तत्र नयतु ब्रह्मा ब्रह्म दधातु
मे । ब्रह्मणे स्वाहा ॥ ८ ॥

॥ ४४ ॥ आयुषोसि प्रतरणं विप्रं भेषजमुच्यसे । तदाञ्जन त्वं शतते
शमापो अभयं कृतम् ॥ १ ॥ यो हरिमा जायान्योङ्गभेदो विसर्पकः । सर्वं ते य-
क्ष्मगङ्गेभ्यो वहिर्निर्दन्त्वाञ्जनम् ॥ २ ॥ आञ्जनं पृथिव्यां जातं भद्रं पुरुषजीव-
नम् । कृणोत्वप्रमायुकं रथजूतिमनागसम् ॥ ३ ॥ प्राणं प्राणं त्रायस्वासो असवे
मृड । निर्ऋते निर्ऋत्या नः पार्श्वभ्यो मुञ्च ॥ ४ ॥ सिन्धोर्गर्भोसि विद्युतां पु-
ष्पम् । वातः प्राणः सूर्यश्चक्षुर्दिवस्पयः ॥ ५ ॥ देवाञ्जन त्रैकुटं परि मा पाहि
विश्वतः । न त्वा तरन्त्योषधयो बाह्याः पर्वतीया उत ॥ ६ ॥ वी३दं मध्यमवासपद्
रक्षोहामीवचातनः । अमीवाः सर्वाश्चातयन् नाशयदभिभा इतः ॥ ७ ॥ ब॒ह्वी३दं
राजन् वरुणानृतमाह पूरुषः । तस्मात् सहस्रवीर्यं मुञ्च नः पर्यहंसः ॥ ८ ॥ य-
दापो अघ्न्या इति वरुणेति यदूचिम । तस्मात् सहस्रवीर्यं मुञ्च नः पर्यहंसः ॥ ९ ॥
मित्रश्च त्वा वरुणश्चानुप्रेयतुराञ्जन । तौ त्वानुगत्य दूरं भोगाय पुनरोहतुः ॥ १० ॥

॥ ४५ ॥ अ॒णा॒दृ॒णमि॒व सं॒नय॑न् कृत्यां कृत्याकृतो गृहम् । चक्षुर्मन्त्रस्य
दुर्हर्दिः पृथीरपि शृणाञ्जन ॥ १ ॥ यदस्मासु दुष्पन्नं यद् गोषु यच्च नो गृहे ।
अनामगस्तं च दुर्हर्दिः प्रियः प्रति मुञ्चताम् ॥ २ ॥ अपामूर्जं ओजसो वावृ-
थानमग्नेर्जातवर्धिं जातवैदसः । चतुर्वीरं पर्वतीयं यदाञ्जनं दिशः प्रदिशः कग्दि-
च्छिवास्ते ॥ ३ ॥ चतुर्वीरं बध्यत आञ्जनं ते सर्वा दिशो अभयास्ते भवन्तु । ध्रुव-
स्तिष्ठसि सविते चर्य इमा विशो अभि हरन्तु ते बलिम् ॥ ४ ॥ आचवैकं
मणिमेकं कृणुष्व स्नाह्येकेना पिवैकमेषाम् । चतुर्वीरं नैऋतेभ्यश्चतुर्भ्यो ग्राह्या
बन्धेभ्यः परि पात्वस्मान् ॥ ५ ॥ अग्निर्माग्निनावतु प्राणायानायायुषे वर्चस ओ-
जसे तेजसे स्वस्तये सुभूतये स्वाहा ॥ ६ ॥ इन्द्रो मेन्द्रियेणावतु प्राणायाम ॥ ७ ॥

सोमो मा सौम्येनावतु० ॥ ८ ॥ भर्गो मा भर्गेनावतु० ॥ ९ ॥ मरुतो मा गणैर-
वन्तु प्राणायानायायुषे वर्चस ओजसे तेजसे स्वस्तये सुभूतये स्वाहा ॥ १० ॥

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥

॥ ४६ ॥ प्रजापतिष्ठा बध्नात् प्रथममस्तृतं वीर्याय कम् । तत् ते बध्नाभ्यायुषे
वर्चस ओजसे च बलाय चास्तृतस्त्वाभि रक्षतु ॥ १ ॥ ऊर्ध्वस्तिष्ठतुरक्षन्नप्रमा-
दमस्तृतेमं मा त्वा दमन् प्रणयो यातुधानाः । इन्द्र इव दस्यूनव धूनुष्व पृतन्यतः
सर्गल्लवन् वि पदस्वास्तृतस्त्वा० ॥ २ ॥ शतं च न प्रहरन्तो निघ्नन्तो न त-
स्तिरे । तस्मिन्निन्द्रः पर्यदत्त चक्षुः प्रणमथो बलमस्तृत० ॥ ३ ॥ इन्द्रस्य त्वा
वर्मणा परि धापयामो यो देवानामधिगजो बभूव । पुनस्त्वा देवाः प्रणयन्तु सर्व-
स्तृत० ॥ ४ ॥ अस्मिन् मणावेकशतं वीर्याणि महसं प्राणा अस्मिन्नस्तृते ।
व्याघ्रः शत्रून्भि तिष्ठ सर्वान् यस्त्वा पृतन्यादधरः सो अस्त्वस्तृत० ॥ ५ ॥
घृतादुल्लुप्तो मधुमान् पर्यस्वान्तमहम्प्राणः शतयोनिर्वयोधाः । शंभूश्च मयो-
भूश्चोर्जस्वाश्च पर्यस्वाश्चास्तृत० ॥ ६ ॥ यथा त्वमुत्तरोसो अमपत्नः सपत्नहा ।
सजातानामसद् वशी तथा त्वा सविता करदस्तृतस्त्वाभि रक्षतु ॥ ७ ॥

॥ ४७ ॥ आ रात्रि पार्थिवं रजः पितुरप्रायि धामाभिः । दिवः सदांसि
बृहती वि तिष्ठन् आ त्वेष वर्तते तमः ॥ १ ॥ न यस्याः पारं दृष्टे न योयु-
वद् विश्वमस्यां नि विंशते यदेजति । अरिष्टासस्त उर्वि तमस्वति रात्रि पारम-
शीमहि भद्रे पारमशीमहि ॥ २ ॥ ये ते रात्रि नृचक्षसो द्रष्टारो नवतिर्नव । अ-
शीतिः सन्त्यष्टा उतो ते मत्त समतिः ॥ ३ ॥ पृष्टिश्च पट् च रेवति पञ्चाशत्
पञ्च सुमयि । चत्वारश्चत्वारिंशच्च त्रयस्त्रिंशच्च वाजिनि ॥ ४ ॥ द्वौ च ते विंश-
तिश्च ते रात्र्येकादशावमाः । तेभिर्नो अथ प्रायुभिर्नु पाहि दुहितर्दिवः ॥ ५ ॥
रक्षा मार्किर्नो अघशंस ईशत् मा नो दुःशंस ईशत् । मा नो अथ गवां स्तेनो
मावीर्नो वृक ईशत् ॥ ६ ॥ माश्वानां भद्रे तस्करो मा नृणां यातुधान्यः । परमे-
भिः पथिर्मिस्तेनो धावतु तस्करः । परेण दत्वती रज्जुः परेणाघायुरर्पतु ॥ ७ ॥
अथ रात्रि तुष्टधूमशीर्षाणमहि कृणु । हनू वृकस्य जम्भयास्तेनं तं दुपदे जहि
॥ ८ ॥ त्वरि रात्रि वसामसि स्वपिण्यामसि जागृहि । गोभ्यो नः शर्म
यच्छाश्वेभ्यः पुरुषेभ्यः ॥ ९ ॥

॥ ४८ ॥ अथो यानि च यस्मा ह यानि चान्तः परीणहि । तानि ते परि ददासि ॥ १ ॥ रात्रि मातरुषसे नः परि देहि । उषा नो अह्ने परि ददात्वहस्तुभ्यं विभावरि ॥ २ ॥ यत् किं चेदं पतर्यति यत् किं चेदं सरीसृपम् । यत् किं च पर्व- तायासत्वं तस्मात् त्वं रात्रि पाहि नः ॥ ३ ॥ सा पश्चात् पाहि सा पुरः सोत्तरादधरा- दुत् । गोपाय नो विभावरि स्तोतारस्त इह स्मसि ॥ ४ ॥ ये रात्रिमनुतिष्ठन्ति ये च भूतेषु जाग्रति । पशून् ये सर्वान् रक्षन्ति ते न आत्मसु जाग्रति ते नः पशुषु जा- ग्रति ॥ ५ ॥ वेद वै रात्रि ते नाम घृताची नाम वा असि । तां त्वां भ्रद्राजो वेद सा नो वित्तेधि जाग्रति ॥ ६ ॥

॥ ४९ ॥ इषिरा योषा युवतिर्दमूना रात्री देवस्य सवितुर्मगस्य । अश्वत्तभा सुहवा संभृतश्रीरा पश्यौ द्यावापृथिवी महित्वा ॥ १ ॥ अति विश्वान्यरुहद् ग- म्भीरो वर्षिष्ठमरुहन्त श्रविष्ठाः । उशती राज्यनु सा भद्राभि तिष्ठते मित्र इव स्वधार्मिः ॥ २ ॥ वर्ये वन्दे सुभगे सुजात आजगन् रात्रि सुमना इह स्याम् । अस्मांस्त्रायस्व नर्याणि जाता अथो यानि गव्यानि पुष्ट्या ॥ ३ ॥ सिंहस्य रा- ज्युशती पीपस्य व्याघ्रस्य द्वीपिनो वर्च आ देदे । अश्वस्य ब्रध्नं पुरुषस्य मायुं पुरु रूपाणि कृणुषे विभाती ॥ ४ ॥ शिवां रात्रिमनुमूर्य च हिमस्य माता सुहवा नो अस्तु । अस्य स्तोमस्य सुभगे नि बोध येन त्वा वन्दे विश्वासु दिक्षु ॥ ५ ॥ स्तोमस्य नो विभावरि रात्रिराजैव जोषमे । अस्मां सर्ववीरा भवाम सर्ववेदसो व्युच्छन्तीरनूपमः ॥ ६ ॥ शम्या ह नाम दधिपे मम दिप्सन्ति ये धना । रात्री हि तानसुतपा य स्तेनो न विद्यते यत् पुनर्न विद्यते ॥ ७ ॥ भद्राभि रात्रि चमसो न विष्टो विश्वं गोरूपं युवतिर्विभर्षि । चक्षुष्मती मे उशती वर्ष्षि प्रति त्वं दिव्या न चाममुक्थाः ॥ ८ ॥ यो अद्य स्तेन आयत्यघ्रायुर्मर्त्यो रिपुः । रात्री तस्य प्रतीत्य प्र ग्रीवाः प्र शिरो हनन् ॥ ९ ॥ प्र पादौ न यथार्यति प्र हस्तौ न यथा- शिपत् । यो मल्लिम्लुरुपायति स संपिष्टो अपायति । अपायति स्वपायति शुष्के स्थाणावपायति ॥ १० ॥

॥ ५० ॥ अथ रात्रि तृष्टधूममशीर्षाणमहि कृणु । अक्षौ वृकस्य निर्जह्या- स्तेन तं द्रुपदे जहि ॥ १ ॥ ये ते राज्यनद्वाहस्तीक्ष्णशृङ्गाः स्वाशवः । तेभिर्नो अद्य पारयति दुर्गाणि विश्वहा ॥ २ ॥ रात्रिरात्रिमरिष्यन्तस्तरमे तन्वा वयम् । गम्भीरममवा इव न तरेय्यरातयः ॥ ३ ॥ यथा शाम्याकः प्रपतन्नपवान् नानु-

विद्यते । एवा रात्रि प्र पातय यो अस्माँ अभ्यघायति ॥ ४ ॥ अप स्तेनं वासो
गोअजमुत तस्करम् । अथो यो अर्वतः शिरोभिधाय निनीषति ॥ ५ ॥ यदद्या
रात्रि सुभगे विभजन्त्ययो वसु । यदेतदस्मान् भोजय यथेदन्यानुपायसि ॥ ६ ॥
उषसे नः परि देहि सर्वान् राज्यनागसः । उषा नो अहो आ भजादहस्तुभ्यं विभा-
वरि ॥ ७ ॥

॥ ५१ ॥ अपृतोहमयुतो म आत्मायुतं मे चक्षुरयुतं मे श्रोत्रमयुतो मे प्रा-
णायुतो मेपानायुतो मे व्यानयुतोहं सर्वः ॥ १ ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेन्वि-
नोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां प्रमूत आ रभे ॥ २ ॥

॥ ५२ ॥ कामस्तदग्रे समवर्तत मनमो रेतः प्रथमं यदासीत् । स काम का-
मेन बृहता सयोनी रायस्पोषं यजमानाय धेहि ॥ १ ॥ त्वं काम सहसामि प्रति-
विभुर्विभावां लख आ संखीयते । त्वमुग्रः पृतनासु सासाहेः सह आज्ञा
यजमानाय धेहि ॥ २ ॥ दूराच्चक्रमानाय प्रतिपाणायक्षये । आस्मा अशृण्वन्ना-
शाः कामेनाजनयन्स्वः ॥ ३ ॥ कामेन मा काम आगन् हृदयाद्दृढयं परि । यद-
मीषामदो मनस्तदैतूप मामिह ॥ ४ ॥ यत्काम कामयमाना इदं कृणमसि ते
हविः । तन्नः सर्वं समृध्यतामथैतस्य हविषो वीहि स्वाहा ॥ ५ ॥

॥ ५३ ॥ कालो अथो वहति सप्तर्शिमः सहस्राक्षो अजरो भूरिरेताः ।
तमा रोहन्ति क्वयो विपश्चितस्तस्य चक्रा भुवनानि विश्वा ॥ १ ॥ सप्त चक्रान्
वहति काल एष सप्तास्य नाभीरमुतं न्वक्षः । स इमा विश्वा भुवनान्यञ्जत् कालः
स ईयते प्रथमो नु देवः ॥ २ ॥ पूर्णः कुम्भोर्धि काल आर्हितस्तं वै पश्यामो
बहुधा नु सन्तः । स इमा विश्वा भुवनानि प्रत्यङ्कालं तमाहुः परमे व्योमन् ॥ ३ ॥
स एव सं भुवनान्याभरत् स एव सं भुवनानि पर्यैत् । पिता सन्नभवत् पुत्र
एषां तस्माद् वै नान्यत् परमस्ति तेजः ॥ ४ ॥ कालोमूं दिवमजनयत् काल इमाः
पृथिवीरुत । काले ह भूतं भव्यं चेपितं ह वि तिष्ठते ॥ ५ ॥ कालो भूति-
मसृजत काले तपति सूर्यः । काले ह विश्वा भूतानि काले चक्षुर्वि पश्य-
ति ॥ ६ ॥ काले मनः काले प्राणः काले नाम समाहितम् । कालेन सर्वा नन्द-
न्यागतेन प्रजा इमाः ॥ ७ ॥ काले तपः काले ज्येष्ठं काले ब्रह्म समाहि-
तम् । कालो ह सर्वस्येश्वरो यः पितासीत् प्रजापतेः ॥ ८ ॥ तेनैपितं तेन ज्ञातं

सदु तस्मिन् प्रतिष्ठितम् । कालो ह ब्रह्म भूत्वा विभर्ति परमेष्ठिनम् ॥ ६ ॥
कालः प्रजा असृजत कालो अग्रे प्रजापतिम् । स्वयम्भूः कश्यपः कालात् तपः
कालादजायत ॥ १० ॥

॥ ५४ ॥ कालादापः समभवन् कालाद् ब्रह्म तपो दिशः । कालेनोदेति
सूर्यः काले नि विशते पुनः ॥ १ ॥ कालेन वार्तः पवते कालेन पृथिवी मही ।
द्यौर्मही काल आहिता ॥ २ ॥ कालो ह भूतं भव्यं च पुत्रो अजनयत् पुरा ।
कालादृचः समभवन् यजुः कालादजायत ॥ ३ ॥ कालो यज्ञं समैरयदेवेभ्यो
भागमर्क्षितम् । काले गन्धर्वाप्सरसः काले लोकाः प्रतिष्ठिताः ॥ ४ ॥ कालेयम-
ङ्गिरा देवोर्ध्वा चाधि तिष्ठतः । इमं च लोकं परमं च लोकं पुण्यांश्च लोकान्
विधृतीश्च पुण्याः । सर्वल्लोकानभिजित्य ब्रह्मणा कालः स ईयते परमो
नु देवः ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठोऽनुवाकः ॥

॥ ५५ ॥ रात्रिरात्रिमप्रयातं भरन्तोश्वायेव तिष्ठते घासमस्मै । रायस्पोषे-
ण समिषा मर्दन्तो मा ते अग्ने प्रतिवेशा रिषाम ॥ १ ॥ या ते वसोर्वात इषुः
सा ते एषा तया नो मृड । रायस्पोषेण समिषा मर्दन्तो मा ते अग्ने प्रतिवेशा
रिषाम ॥ २ ॥ सायंसायं गृहपतिर्नो अग्निः प्रातःप्रातः सौमनसस्य दाता ।
वसोर्वसोर्वसुदान न एधि वयं त्वेन्धानास्तन्वं पुषेम ॥ ३ ॥ प्रातःप्रातर्गृहपतिर्नो
अग्निः सायंसायं सौमनसस्य दाता । वसोर्वसोर्वसुदान एधीन्धानास्त्वा शतंहिमा
अधेम ॥ ४ ॥ अपश्चा दग्धानस्य भूयासम् । अन्नादायान्नपतये रुद्राय
नमो अग्नये । सभ्यः सभां मे पाहि ये च सभ्याः सभासदः ॥ ५ ॥ त्वमिन्द्रा
पुरुहूत विश्वमायुर्व्यश्रवत् । अहरहर्वलिमिते हरन्तोश्वायेव तिष्ठते घासमग्ने ॥ ६ ॥

॥ ५६ ॥ यमस्य लोकादध्या बभूविथ प्रमदा मर्त्यान् प्र युनक्ति धीरः ।
एकाकिना सरथं यासि विद्वान्स्वप्नं मिमानो असुरस्य योनौ ॥ १ ॥ बन्धस्वाग्ने
विश्वचया अपश्यत् पुरा रात्र्या जनिंतोरेके अहिं । ततः स्वप्नेदमध्या बभूविथ
भिषग्भ्यो रूपमपगूहमानः ॥ २ ॥ बृहद्वावासुरेभ्योधि देवानुपावर्तत महिमानमि-
च्छन् । तस्मै स्वप्नाय दधुराधिपत्यं त्रयस्त्रिंशामः स्वरानशानाः ॥ ३ ॥ नैतां
विदुः पितरो नात देवा येषां जल्पिश्चरत्यन्तरेदम् । त्रिते स्वप्नमदधुरापत्ये नर-

आदित्यामो वरुणेनानुशिष्टाः ॥ ४ ॥ यस्य क्रूरमभजन्त दुष्कृतोस्वप्नन सुकृतः
पुण्यमायुः । स्वर्मदासि परमेण बन्धुना तप्यमानस्य मनसोर्धि जज्ञिषे ॥ ५ ॥
विद्य ते सर्वाः परिजाः पुरस्ताद् विद्य स्वप्न यो अधिपा इहा ते । यशस्विनो
नो यशसेह पाश्चाद् द्विषेभिरप याहि दूरम् ॥ ६ ॥

॥ ५७ ॥ यथा कलां यथा शफं यथर्णं संनयन्ति । एवा दुष्वप्यं सर्वम-
प्रिये सं नयामसि ॥ १ ॥ सं राजानो अगुः समृणान्यगुः सं कुष्ठा अगुः सं कला
अगुः । समस्मासु यदुष्वप्यं निद्विषतेदुष्वप्यं सुवाम ॥ २ ॥ देवानां पत्नीनां गर्भे
यमस्य कर् यो भद्रः स्वप्न । स मम यः पापस्तद्विषते प्र हिएमः । मा तुष्टानामसि
कृष्णशकुनेर्मुखम् ॥ ३ ॥ तं त्वां स्वप्न तथा सं विद्य स त्वं स्वप्नाश्व इव
क्रायमश्व इव नीनाहम् । अनास्माकं देवपीयुं पियारुं वप यदस्मासु दुष्व-
प्यं यद् गोषु यच्च नो गृहे ॥ ४ ॥ अनास्माकस्तद् देवपीयुः पियारुर्निष्क-
मिव प्रति मुञ्चताम् । नवारत्नीनपमया अस्माकं ततः परि । दुष्वप्यं सर्वं द्विषते
निदयामसि ॥ ५ ॥

॥ ५८ ॥ घृतस्य जूतिः समना सदेवा संवत्सरं हविषा वर्धयन्ती । ओञ्च-
चक्षुः प्राणोच्छिन्ना नो अस्त्वच्छिन्ना वयमायुषो वर्चसः ॥ १ ॥ उपास्मान्
प्राणो ह्ययतामुप वयं प्राणं हवामहे । वर्चो जग्राह पृथिव्यन्तरिक्षं वर्चः सोमो
बृहस्पतिर्विद्यता ॥ २ ॥ वर्चसो द्यावापृथिवी संग्रहणी बभूवथुर्वर्चो गृहीत्वा
पृथिवीमनु सं चरेम । यशमं गावो गोपतिमुप तिष्ठन्त्यायतीर्यशो गृहीत्वा पृथिवी-
मनु सं चरेम ॥ ३ ॥ व्रजं कृणुध्वं स हि वो नृपाणो वर्मा सीव्यध्वं बहुला पु-
नूनि । पुरः कृणुध्वमार्यसीरधृष्टा मा वः सुस्त्रोच्चमसो दंहता तम् ॥ ४ ॥ यज्ञस्य
चक्षुः प्रभृतिर्मुखं च वाचा श्रोत्रेण मनसा जुहोमि । इमं यज्ञं विततं विश्वकर्मणा
देवा यन्तु सुमनस्यमानाः ॥ ५ ॥ ये देवानामृत्विजो ये च यज्ञिया येभ्यो हव्यं
क्रियते भागधेयम् । इमं यज्ञं सह पत्नीभिरेत्य यावन्तो देवास्तविषा मादयन्ताम् ॥ ६ ॥

॥ ५९ ॥ त्वमग्ने व्रतपा असि देव आ मर्त्येष्वा । त्वं यज्ञेष्विड्यः ॥ १ ॥
यद् वो वयं प्रमिनाम व्रतानि विदुषां देवा अविदुष्टरासः । अग्निष्टद् विश्वादा
गुणातु विद्वान्सोमस्य यो ब्राह्मणो आविवेश ॥ २ ॥ आ देवानामपि पन्थाम-
न्म यच्छक्रवाम तदनुप्रवोदुम् । अग्निर्विद्वान्स यजात् स इद्वोता सोध्वरान्स
ऋतून् कल्पयाति ॥ ३ ॥

॥ ६० ॥ वाङ्म आसन्नसोः प्राणश्चक्षुरक्ष्णोः श्रोत्रं कर्णयोः । अपलिताः
केशा अशोणा दन्ता बहु बाह्वोर्बलम् ॥ १ ॥ ऊर्वोरोजो जङ्घयोर्जवः पादयोः ।
प्रतिष्ठा अरिष्ठानि मे सर्वमात्मानिभृष्टः ॥ २ ॥

॥ ६१ ॥ तनूस्तन्वा मे सहे दतः सर्वमायुरशीय । स्योनं मे सीद पुरुः पृणस्व
पर्वमानः स्वर्गे ॥ १ ॥

॥ ६२ ॥ प्रियं मां कृणु देवेषु प्रियं राजसु मा कृणु । प्रियं सर्वस्य पश्यत
उत शुद्र उतार्ये ॥ १ ॥

॥ ६३ ॥ उत् तिष्ठ ब्रह्मणस्पते देवान् यज्ञेन बोधय । आयुः प्राणं प्रजां पशून्
कीर्तिं यजमानं च वर्धय ॥ १ ॥

॥ ६४ ॥ अग्ने समिधमाहर्षिं बृहते जातवेदसे । स मे श्रद्धां च मेधां च
जातवेदाः प्र यच्छतु ॥ १ ॥ इध्मेन त्वा जातवेदः समिधा वर्धयामसि । तथा त्व-
मस्मान् वर्धय प्रजया च धनेन च ॥ २ ॥ यदग्ने यानि कानि चिदा ते दारुणि
दध्मसि । सर्वं तदस्तु मे शिवं तज्जुषस्व यविष्ठय ॥ ३ ॥ एतास्ते अग्ने समिध-
स्त्वमिद्धः समिद् भव । आयुरस्मासु धेह्यमृतत्वमाचार्याय ॥ ४ ॥

॥ ६५ ॥ हरिः सुपर्णो दिवमारुहोर्चिषा ये त्वा दिप्सन्ति दिवमुत्पतन्तम् ।
अत्र तां जहि हरसा जातवेदो विभ्यदुग्रोर्चिषा दिवमा रोह सूर्य ॥ १ ॥

॥ ६६ ॥ अयोजाला असुरा मायिनोयस्मयैः पाशैरङ्गिनो ये चरन्ति ।
तांस्ते रन्धयामि हरसा जातवेदः सहस्रं ऋष्टिः सपत्नान् प्रमुणन् पाहि वज्रः ॥ १ ॥

॥ ६७ ॥ पश्येम शरदः शतम् ॥ १ ॥ जीवेम शरदः शतम् ॥ २ ॥ बुध्येम
शरदः शतम् ॥ ३ ॥ रोहेम शरदः शतम् ॥ ४ ॥ पूर्वेम शरदः शतम् ॥ ५ ॥ भवेम
शरदः शतम् ॥ ६ ॥ भूयेम शरदः शतम् ॥ ७ ॥ भूयसीः शरदः शतात् ॥ ८ ॥

॥ ६८ ॥ अव्यसश्च व्यसश्च बिलं वि व्यामि मायया । ताभ्यामुद्धृत्य
वेदमथ कर्माणि कृणुमहे ॥ १ ॥

अ० ७. सू० ७२ । ५८८. एकोनविंशं काण्डम् ।

(२५३)

॥ ६६ ॥ जीवा स्थ जीव्यासं सर्वमायुर्जीव्यासम् ॥ १ ॥ उपजीवा स्थोप
जीव्यासं सर्व० ॥ २ ॥ संजीवा स्थ सं जीव्यासं सर्व० ॥ ३ ॥ जीवला स्थ जीव्यासं
सर्वमायुर्जीव्यासम् ॥ ४ ॥

॥ ७० ॥ इन्द्र जीव सूर्य देवा जीवा जीव्यासमहम् । सर्वमायुर्जीव्यासम् ॥ १ ॥

॥ ७१ ॥ स्तुता मया वरदा वेदमाता प्र चोदयन्तां पावमानां विजानाम् ।
आयुः प्राणं प्रजां पशुं कीर्तिं द्रविणं ब्रह्मवर्चसम् । मह्यं दत्त्वा व्रजत ब्रह्मलोकम् ॥ १ ॥

॥ ७२ ॥ यस्मात् कोशदिदमग्राम वेदं तस्मिन्नन्तरं दध्म एनम् । कृतमिष्टं
ब्रह्मणो वीर्येण तेन मा देवास्तपसावतेह ॥ १ ॥

॥ इति सप्तमोऽनुवाकः ॥

॥ एकोनविंशं काण्डं समाप्तम् ॥

अथ विंशं काण्डम् ॥

***

॥ १ ॥ इन्द्रं त्वा वृषभं वयं सुते सोमं हवामहे । स पाहि मध्वो अन्धसः ॥ १ ॥
मरुतो यस्य हि क्षये पाथा दिवो विमहसः । स सुगोपातमो जनः ॥ २ ॥
उक्षात्राय वशान्नाय सोमपृष्ठाय वेधसे । स्तोमैर्विधेमाम्गनये ॥ ३ ॥

॥ २ ॥ मरुतः पोत्रात् सुष्टुभः स्वर्कादितुना सोमं पिबतु ॥ १ ॥ अग्निराग्नी-
धात् सुष्टुभः स्वर्कादितुना सोमं पिबतु ॥ २ ॥ इन्द्रो ब्रह्मा ब्राह्मणात् सुष्टुभः
स्वर्कादितुना सोमं पिबतु ॥ ३ ॥ देवो द्रविणोदाः पोत्रात् सुष्टुभः स्वर्कादितुन-
सोमं पिबतु ॥ ४ ॥

॥ ३ ॥ आ याहि सुषुमा हि त इन्द्र सोमं पिवा इमम् । एदं बर्हिः सद्यो
मम ॥ १ ॥ आ त्वा ब्रह्मयुजा हरी वहतामिन्द्र केशिना । उप ब्रह्माणि नः शृणु
॥ २ ॥ ब्रह्माणस्त्वा वयं युजा सोमपामिन्द्र सोमिनः । सुतावन्तो हवामहे ॥ ३ ॥

॥ ४ ॥ आ नो याहि सुतावतोस्माकं सुष्टुतीरुप । पिबासु शिप्रिन्नन्धसः
॥ १ ॥ आते सिन्चामि कुक्ष्योरनु गात्रा वि धावतु । गृभाय जिह्वया मधु ॥ २ ॥
स्वादुष्टे अस्तु संसुदे मधुमान् तन्वे तव । सोमः शमस्तु ते हृदे ॥ ३ ॥

॥ ५ ॥ अयमु त्वा विचर्षणे जनीरिवाभि संवृतः । प्र सोम इन्द्र सर्पतु ॥ १ ॥
तुविश्रीवो वपोदरः सुबाहुरन्धसो मदे । इन्द्रो वृत्राणि जिघ्नते ॥ २ ॥ इन्द्र प्रेहि
पुरस्त्वं विश्वस्येशान् ओजसा । वृत्राणि वृत्रहं जहि ॥ ३ ॥ दीर्घस्ते अस्त्वक्कुशो
येना वसुं प्रयच्छसि । यजमानाय सुन्वते ॥ ४ ॥ अयं त इन्द्र सोमो निपूतो अधि
बर्हिषि । एहीमस्य द्रवा पिब ॥ ५ ॥ शाचिगो शाचिपूजनाय रणाय ते सुतः ।
आखण्डल प्र ह्यसे ॥ ६ ॥ यस्ते शृङ्गवृषो नपात् प्रणपात् कुण्डपात्यः । न्य-
स्मिन् दध्ना आ मनः ॥ ७ ॥

॥ ६ ॥ इन्द्रं त्वा वृषभं वयं सुते सोमं हवामहे । स पाहि मध्वो अन्धसः
 ॥ १ ॥ इन्द्रं क्रतुविदं सुतं सोमं हर्य पुरुषुत । पिबा वृषस्व तावृपिम् ॥ २ ॥ इन्द्र
 प्र णो धितावानं यज्ञं विश्वेभिर्देवेभिः । तिर स्तवान विश्रुते ॥ ३ ॥ इन्द्र सोमाः
 सुता इमे तव प्र यन्ति सत्पते । क्षयं चन्द्रास इन्द्रवः ॥ ४ ॥ दधिष्वा जठरं
 सुतं सोममिन्द्र वरेण्यम् । तव द्युक्षास इन्द्रवः ॥ ५ ॥ गिर्विणः पाहि नः सुतं
 मधोर्धाराभिरज्यसे । इन्द्र त्वादातमिद् यशः ॥ ६ ॥ अभि द्युम्नानि वनिन
 इन्द्रं सचन्ते अक्षिता । पीत्वी सोमस्य वावृधे ॥ ७ ॥ अर्वावतो न आ गहि परा-
 वतश्च वृत्रहन् । इमा जुषस्व नो गिरः ॥ ८ ॥ यदन्तरा परावतमर्वावतं च हूयसे ।
 इन्द्रेह तत् आ गहि ॥ ९ ॥

॥ ७ ॥ उद् घेदभि श्रुतामधं वृषभं नर्यापसम् । अस्तारमेपि सूर्य ॥ १ ॥ नव
 यो नवतिं पुरो विभेद बाह्वोजसा । अहिं च वृत्रहायधीत् ॥ २ ॥ स न इन्द्रः
 शिवः सखाश्वावद् गोमद् यवमत् । उरुधारेव दोहते ॥ ३ ॥ इन्द्रं क्रतुविदं सुतं
 सोमं हर्य पुरुषुत । पिबा वृषस्व तावृपिम् ॥ ४ ॥

॥ ८ ॥ एवा पाहि प्रत्नथा मन्दंतु त्वा शुधि ब्रह्म वावृधस्वोत गीर्भिः । आविः
 सूर्यं कृणुहि पीपिहीपो जहि शत्रूग्भि गा इन्द्र तृन्धि ॥ १ ॥ अर्वाडेहि सोमकामं
 त्वाहुरयं सुतस्तस्य पिबा मदाय । उरुव्यचा जठर आ वृषस्व पितेव नः शृणुहि
 हूयमानः ॥ २ ॥ आपूर्णो अस्य कलशः स्वाहा सेक्रेव कोशं सिसिचे पिबध्यैः ।
 समु प्रिया आववृत्रन् मदाय प्रदक्षिणिदभि सोमास इन्द्रम् ॥ ३ ॥

॥ ९ ॥ तं वो दस्ममृतीपहं वसोर्मन्दानमन्धसः । अभि वत्सं न स्वसरेषु
 धेनव इन्द्रं गीर्भिर्नवामहे ॥ १ ॥ द्युक्षं मुदानुं तविपीभिरावृतं गिरिं न पुरुभो-
 जसम् । द्युमन्तं वाजं शतिनं सहास्त्रिणं मक्षू गोमन्तमीमहे ॥ २ ॥ तत् त्वा यामि
 सुवीर्यं तद् ब्रह्म पूर्वचित्तये । येना यतिभ्यो भृगवे धने हिते येन प्रस्कण्वमाविथ
 ॥ ३ ॥ येना समुद्रमसृजो महीरपस्तदिन्द्र वृष्णि ते शवः । सद्यः सो अस्य महिमा
 न संनशे यं क्षोणीरनुचक्रदे ॥ ४ ॥

॥ १० ॥ उद् तु त्ये मधुमत्तमा गिर स्तोमास ईरते । सत्राजितो धनसा अक्षि-
 तोतयो वाजयन्तो रथा इव ॥ १ ॥ कण्वा इव भृगवः सूर्या इव विश्वमिद् धीत-
 मानशुः । इन्द्रं स्तोमेभिर्महयन्त आयवः प्रियमेधासो अस्वरन् ॥ २ ॥

॥ ११ ॥ इन्द्रः पूर्भिर्दातिरिद् दासमकैर्विदद्वसुर्दयमानो वि शत्रून् । ब्रह्मजतस्त-
न्वा वावृधानो भूरिदात्र आपृणद् रोदसी उभे ॥ १ ॥ मखस्य ते तविषस्य प्र
ज्जुतिमिर्यमिं वाचममृताय भूषन् । इन्द्रो क्षितीनामसि मानुषीणां विशां दैवीना-
मुत पूर्वयावा ॥ २ ॥ इन्द्रो वृत्रमवृणोच्छर्धनीतिः प्र मायिनाममिनाद् वर्षणीतिः ।
अहन् व्यंसमुशधग् वनेष्वाविर्धेना अकृणोद् राम्याणाम् ॥ ३ ॥ इन्द्रः स्वर्षा
जनयन्नहानि जिगायोशिग्भिः पृतना अभिष्टिः । प्रारोचयन्मनवे केतुमहामविन्द-
ज्ज्योतिर्बृहते रणाय ॥ ४ ॥ इन्द्रस्तुजो बर्हणा आ विवेश नृवद् दधानो नर्या
पुरूणि । अचेतयद् धियं इमा जरित्रे प्रेमं वर्णमतिरच्छुक्रमासाम् ॥ ५ ॥ महो महानि
पनयन्त्यस्येन्द्रस्य कर्म सुकृता पुरूणि । वृजनेन वृजिनान्त्सं पिपेष मायाभिर्दस्यू-
रभिभूत्योजाः ॥ ६ ॥ गुधेन्द्रो मृहा वरिवश्चकार देवेभ्यः सत्पतिश्चर्पणिप्राः ।
विवस्वतः सदाने अस्य तानि विप्रा उक्थेभिः कवयो गृणन्ति ॥ ७ ॥ सत्रासाहं
वरैर्यं सहोदां समवांसं स्वरपश्च देवीः । ससान यः पृथिवीं द्यामुतेमामिन्द्रं
मदन्त्यनु धीरणासः ॥ ८ ॥ ससानात्यौ उत सूर्य ससानेन्द्रः ससान पुरुभोजसं
गाम् । हिरण्ययमुतभोगं ससान हत्वी दस्युन् प्रार्य वर्णमावत् ॥ ९ ॥ इन्द्र
ओषधीरसनोदहानि वनस्पतीरसनोदन्तरिक्षम् । विमेद वलं नुनुदे विवाचोथा-
भवद् दमिताभिकृतूनाम् ॥ १० ॥ शुनं हुवेम मघवानिन्द्रमस्मिन् मरे नृतमं
वाजसातौ । शृण्वन्तमुग्रमृतये समत्सु धनन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम् ॥ ११ ॥
॥ १२ ॥ उदु ब्रह्माण्यैरत श्रवस्येन्द्रं समर्ये महया वसिष्ठ । आ यो विश्वानि
शवसा ततानोपश्रोता म ईवतो वचांसि ॥ १ ॥ अयामि घोष इन्द्र
देवजामिरिग्यन्त यच्छुरुधो विवाचि । नहि स्वमायुश्चिकिते जनेषु तानीदंहांस्य-
तिं पष्यस्मान् ॥ २ ॥ युजे रथं गवेषणं हरिभ्यामुप ब्रह्माणि जुजुषाणमस्थुः ।
वि वाधिष्ठस्य रोदसी महित्वेन्द्रो वृत्राण्यप्रती जघन्वान् ॥ ३ ॥ आपश्चित्त
पिप्यु स्तयोऽन गावो नक्षत्रतं जरितारस्त इन्द्र । याहि वायुर्न नियुतो नो अच्छा
त्वं हि धीभिर्दयसे वि वाजान् ॥ ४ ॥ ते त्वा मदा इन्द्र मादयन्तु शुष्मिणं तुवि-
रार्धसं जरित्रे । एको देवत्रा दयमे हि मर्तानस्मिन्छूर सर्वने मादयस्व ॥ ५ ॥
एवेदिन्द्रं वृषणं वज्रबाहुं वसिष्ठासो अभ्यर्चन्त्यकैः । स न स्तुतो वीरवद् धातु
गोमद् यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ६ ॥ अजीषी वज्री वृषभस्तुराषाट्
क्षुम्भी राजा वृत्रहा सोमपावा । युक्त्वा हरिभ्यामुप यासद्वर्वाह मध्यंदिने सर्वने
मत्सदिन्द्रः ॥ ७ ॥

॥ १३ ॥ इन्द्रश्च सोमं पिवतं बृहस्पतेस्मिन् यज्ञे मन्दसाना वृषण्वस्र । आ
 वां विशन्तिवन्देवः स्वाभुवोस्मे रयिं सर्ववीरं नि यच्छतम् ॥ १ ॥ आ वां वहन्तु
 सप्तयो रघुष्यदो रघुपत्वा नः प्र जिगात बाहुभिः । सीदता बर्हिःरु वः सदेस्कृतं
 मादयध्वं मरुतो मध्वो अन्धसः ॥ २ ॥ इमं स्तोममर्हते जातवेदसे रथमिव सं
 महेमा मनीषया । भद्रा हि नः प्रमेतिरस्य संसद्यर्गे सख्ये मा रिषामा वयं तव
 ॥ ३ ॥ ऐभिरगने सरथं याह्यर्वाह् नानारथं वा विभवो ह्यश्वाः । पत्नीवतस्त्रिशतं
 त्रींश्च देवाननुष्वधमा बंह मादयस्व ॥ ४ ॥

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥

॥ १४ ॥ नयमु त्वामपूर्व स्थूरं न कञ्चिद् भर्गन्तोवस्यवः । वाजे चित्रं हवा-
 महे ॥ १ ॥ उप त्वा कर्मभूतये स नो युवोग्रथ्वकाम यो धृपत् । त्वामिद्वर्धवि-
 तारं ववृमहे सखाय इन्द्र सानसिम् ॥ २ ॥ यो न इदमिदं पुरा प्र वस्य आनि-
 नाय तमु व स्तुपे । सखाय इन्द्रमूतये ॥ ३ ॥ हर्यश्वं सत्पतिं चर्षणीमहं स हि
 ष्मा यो अमन्दत । आ तु नः स वयति गव्यमश्व्यं स्तोतृभ्यो मघवा शतम् ॥ ४ ॥

॥ १५ ॥ प्र मंहिष्टाय बृहते बृहद्रथे सत्यशुष्माय तवसे मतिं भरे । अपा-
 मिव प्रवणे यस्य दुर्धरं राधो विश्वायु शर्वमे अपावृतम् ॥ १ ॥ अर्ध ते विश्व-
 मनु हासदिष्टय आपां निम्नेव सर्वना हविष्मतः । यत् पर्वते न समशीत हर्यत
 इन्द्रस्य वज्रः श्रथिता हिरण्ययः ॥ २ ॥ अस्मं भीमाय नमसा समध्वर उपो न
 शुभ्र आ भगा पनीयसे । यस्य धाम श्रवसे नोमन्द्रियं ज्योतिरकारि हरितो ना-
 र्यसे ॥ ३ ॥ इमे त इन्द्र ते वयं पुरुष्टु ते त्वारभ्य चरामसि प्रभूवसो । नहि
 न्वदन्यो गिर्वणो गिरः सर्वत क्षोणीरिव प्रति नो हर्य तद् वचः ॥ ४ ॥ भूरिं त इन्द्र
 वीर्यं तव स्मस्यस्य स्तोतुर्मघवन् काममा पृण । अनु ते द्यौर्वृहती वीर्यं मम इयं
 च ते पृथिवी नेम ओजसे ॥ ५ ॥ त्वं तमिन्द्र पर्वते महामुरुं वज्रेण
 वज्रिन् पर्वशश्चकृतिथ । अवांस्रजो निवृताः सर्तवा अपः सत्रा विश्वं दाधिषे
 केवलं सहः ॥ ६ ॥

॥ १६ ॥ उदप्रतो न वयो रक्षमाणा वावदतो अभ्रियस्येव घोषाः । गिरि-
 अजो नोर्मयो मदेन्तो बृहस्पतिमभ्यर्च्य अनावन् ॥ १ ॥ सं गोभिगाङ्गिरमो
 नक्षमाणो भग इवेदयमणं निनाय । जने मित्रो न दम्पती अनक्ति बृहस्पते वाज-
 याशूरिवाजो ॥ २ ॥ साध्वर्या अतिथिनीरिपिरा स्पार्हाः सुवर्णा अनवधरूपाः ।

बृहस्पतिः पर्वतेभ्यो वितुर्या निर्गा ऊपे यवमिव स्थिविभ्यः ॥ ३ ॥ आप्रुषायन्
मधुन ऋतस्य योनिमवक्षिपन्नर्कं उल्काभिव द्योः । बृहस्पतिरुद्वरन्नश्मनो गा
भूम्या उह्वेव वि त्वचं विभेद ॥ ४ ॥ अप ज्योतिषा तमो अन्तरिक्षादुहः शीपा-
लमिव वात आजत् । बृहस्पतिरनुमृश्या वलस्याभमिव वात आ चक्र आ गाः
॥ ५ ॥ यदा वलस्य पीयतो जमुं भेद बृहस्पतिरग्नितपोभिरर्कैः । दद्भिर्न जिह्वा
परिविष्टमाददाविर्निधीरकृणोदुस्रियाणाम् ॥ ६ ॥ बृहस्पतिरमत हि त्यदासां
नाम स्वरीणां सदाने गुहा यत् ॥ ७ ॥ आण्डेव भित्त्वा शकुनस्य गर्भमुदुस्रियाः
पर्वतस्य तमनाजत् । अश्नापिनद्धं मधु पर्यपश्यन्मत्स्यं न दीन उदानि क्षियन्तम् ।
निष्टज्जभार चमसं न वृक्षाद् बृहस्पतिर्विग्वेणा विकृत्य ॥ ८ ॥ सोषामविन्दत्
स स्वः सो अग्निं सो अर्केण वि बवाधे तमांसि । बृहस्पतिर्गोवपुषो वलस्य
निर्मज्जानं न पर्वणो जभार ॥ ९ ॥ हिमेव पर्णा मुपिता वनानि बृहस्पतिना-
कृपयद् वलो गाः । अनानु कृत्यमपुनश्चकार यात् सूर्यामासा मिथ उच्चरातः ॥ १० ॥
अभि श्यावं न कुशनेभिरथ नक्षत्रेभिः पितरो धामपिशम् । रात्र्यां तमो अदधु-
ष्योतिरहन् बृहस्पतिर्भिनदद्रिं विदद् गाः ॥ ११ ॥ इदमकर्म नमो अभियाय यः
पूर्वारन्वानो नवीति । बृहस्पतिः स हि गोभिः सो अथैः स वीरेभिः स नृभिर्नो
वयो धात् ॥ १२ ॥

॥ १७ ॥ अच्छा म इन्द्रं मतयः स्वविदः मध्रीचीर्विश्वा उशतीरनूपत । परि
ष्वजन्ते जनयो यथा पतिं मयं न शुन्ध्यु मघवानमतये ॥ १ ॥ न घा त्वद्विगपे
वेति मे मनस्त्वे इत् कामं पुरुहूत शिश्रय । राजेव दस्म नि पदोधिं वहिष्यस्मिन्त्सु
सोमेवपानमस्तु ते ॥ २ ॥ विपुवृदिन्द्रो अमतेरुत क्षुधः स इद्रायो मघवा वस्व
ईशते । तस्येदिमे प्रवणे मस सिन्धवो वयो वर्धन्ति वृषभस्य शुष्मिणः ॥ ३ ॥
वयो न वृक्षं सुपलाशमासदन्त्सोमांस इन्द्रं मन्दिनश्चमुपदः । प्रैषामनीकिं शर्वमा
दविद्युतद् विदत् स्वर्मनवे ज्योतिरार्यम् ॥ ४ ॥ कृतं न श्वघ्नी वि चिनोति दे-
वने संवर्गं यन्मघवा सूर्यं जयत् । न तत् ते अन्यो अनुवीर्यं शकन्न पुगणो मघ-
वन् नोत नूतनः ॥ ५ ॥ विशंविशं मघवा पर्यशायत् जनानां धेना अवचाकशद्
वृषा । यस्याहं शक्रः सर्वेनपु रण्यति स तीव्रैः सोमैः सहते पृतन्यतः ॥ ६ ॥
आपो न सिन्धुमभि यत् समक्षन्त्सोमांस इन्द्रं कुल्या इव हृदम् । वर्धन्ति विप्र
महो अस्य सादाने यवं न वृष्टिर्व्येन दानुना ॥ ७ ॥ वृषा न क्रुद्धः पतयद् रजः-
स्वा यो अर्यपत्नीरकृणोदिमा अपः । स सुन्वते मघवा जीरदानवेविन्दज्योति-

मनवे हविर्माते ॥ ८ ॥ उज्जायतां परशुज्योतिषा सह भूया ऋतस्य सुदुर्घा पु-
राणवत् । वि रौचतामरूपो भानुना शुचिः स्वर्ण शुक्रं शुशुचीत सत्पतिः ॥ ९ ॥
गोभिष्टरेमामतिं दुरेवां यवेन क्षुधं पुरुहूत विश्वाम् । वयं राजभिः प्रथमा धना-
न्यस्माकेन वृजनेना जयेम ॥ १० ॥ बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चादुतोत्तरस्माद-
धरादद्यायोः । इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः सखा सखिभ्यो वरिवः कृणोतु ॥ ११ ॥
बृहस्पते युवमिन्द्रश्च वसो दिव्यस्यैशाथे उत पार्थिवस्य । धत्त रयिं स्तुवते कीरये
चिद्युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ १२ ॥

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

॥ १८ ॥ वयमु त्वा तदिदं रथं इन्द्र त्वायन्तः सखायः । कणा उक्थेभि-
र्जरन्ते ॥ १ ॥ न धेमन्यदा पपन वज्रिन्नपसो नविष्टो । तवेदु स्तोमं चिकेत ॥ २ ॥
इच्छन्ति देवाः मुन्वन्तं न स्वप्नाय स्पृहयन्ति । यन्ति प्रमादमतन्द्राः ॥ ३ ॥ व-
यमिन्द्र त्वाययोभि प्र णोनुमो वृषन् । विद्धी त्वस्य नो वसो ॥ ४ ॥ मा नो निदे
च वक्रवेयो रन्धीरराज्यो । त्वे अपि क्रतुर्मम ॥ ५ ॥ त्वं वर्मासि सप्रथः पुरो-
योधश्च वृत्रहन् त्वया प्रति ब्रुवे युजा ॥ ६ ॥

॥ १९ ॥ वार्त्रिहत्याय शर्वसे पृतनापाह्याय च । इन्द्र त्वा वर्तयामामि ॥ १ ॥
अर्वाचीनं सु ते मन उत चक्षुः शतक्रतो । इन्द्र कुरवन्तु वाघतः ॥ २ ॥ नामा-
नि ते शतक्रतो विश्वाभिर्गीर्भिरीमहे । इन्द्राभिमातिपाह्ये ॥ ३ ॥ पुरुषुतस्य धा-
मभिः शतेन महयामामि । इन्द्रस्य चर्पणीधृतः ॥ ४ ॥ इन्द्र वृत्राय हन्तवे पुरुहूत-
मुप ब्रुवे । मरेषु वाजसातये ॥ ५ ॥ वाजेषु मामहिर्भव त्वामीमहे शतक्रतो ।
इन्द्र वृत्राय हन्तवे ॥ ६ ॥ द्युम्नेषु पृतनाज्यं पृत्सुतुषु शर्वः सु च । इन्द्र साक्ष्वाभि-
मातिषु ॥ ७ ॥

॥ २० ॥ शुष्मिन्तमं न उतये द्युम्निनं पाहि जागृविम् । इन्द्र सोमं शतक्रतो
॥ १ ॥ इन्द्रियाणि शतक्रतो या ते जनेषु पञ्चमु । इन्द्र तानि त आ वृणे ॥ २ ॥
अगन्निन्द्र शर्वा बृहद् द्युम्नं दधिष्व दुष्टम् । उत ते शुष्मं तिरामसि ॥ ३ ॥
अर्वावतो न आ गद्यथो शक्र परावतः । उ लोको यस्तं अद्रिव इन्द्रेह तत् आ
गहि ॥ ४ ॥ इन्द्रो अङ्ग महद्भयमभी पदपं चुच्यवत् । स हि स्थिरो विचर्पणिः
॥ ५ ॥ इन्द्रश्च मूलयाति नो न नः पश्चादघं नेशत् । भद्रं भवानि नः पुरः
॥ ६ ॥ इन्द्र आशाभ्यस्परि सर्वाभ्यो अभयं करत् । जेता शत्रून् विचर्पणिः ॥ ७ ॥

॥ २१ ॥ न्यूषु वाचं प्र महे भरामहे गिर इन्द्राय सदाने विवस्वतः । नू चिद्धि
 रत्नं ससतामिवाविदन्न दुष्टुतिर्द्विणोदेषु शस्यते ॥ १ ॥ दुरो अश्वस्य दुर इन्द्र
 गोरसि दुरो यवस्य वसुन इनस्पतिः । शिञ्जानरः प्रदिवो अकामकर्शनः सखा
 सखिभ्यस्तमिदं गृणीमसि ॥ २ ॥ शचीव इन्द्र पुरुकुद् द्युमत्तम तवेदिदमभित-
 श्चेकिते वसु । अतः संगृभ्याभिभूत आ भर मा त्वायतो जगितुः काममूनयीः
 ॥ ३ ॥ एभिर्द्युभिः सुमना एभिरिन्दुभिर्निरुन्धानो अमतिं गोभिरश्विना । इ-
 न्द्रेण दस्युं दुरयन्त इन्दुभिर्द्युतद्वेषमः समिषा रभेमहि ॥ ४ ॥ समिन्द्र राया स-
 मिषा रभेमहि सं वाजेभिः पुरुश्चन्द्रैर्गभिर्द्युभिः । सं देव्या प्रमत्या वीरशुष्मया
 गोअग्रयाश्वावत्या रभेमहि ॥ ५ ॥ ते त्वा मदा अमदन् तानि वृष्ण्या ते सो-
 मासो वृत्रहत्येषु सत्पते । यत् कारये दश वृत्राण्यप्रति बर्हिष्मते नि महस्त्राणि
 बर्हयः ॥ ६ ॥ युधा युधमुप घेदेपि धृष्ण्या पुरा पुरं समिदं हंस्योजसा । नम्या
 यदिन्द्र सख्या परावति निवर्हयो नमुचिं नाम मायिनम् ॥ ७ ॥ त्वं करञ्जमुत
 पर्णयं वधीस्तेजिष्ठयातिथिग्वस्य वर्तनी । त्वं शता वङ्गदस्याभिनत् पुरो नानुदः
 परिपूता ऋजिश्चना ॥ ८ ॥ त्वमेतां जनराज्ञो द्विर्दशाबन्धुना सुश्रवसोपजग्मुपः ।
 षष्टिं महस्त्रा नवतिं नव श्रुतो नि चक्रेण रथ्या दुष्पदावृणक् ॥ ९ ॥ त्वमाविथ
 सुश्रवसं तवोतिभिस्तव त्रामभिरिन्द्र तूर्वयाणम् । त्वमस्मै कुत्समतिथिग्वमायुं महे
 राज्ञे यूने अरन्धनायः ॥ १० ॥ य उदचीन्द्र देवगोपाः सखायस्ते शिवतमा
 असाम । त्वां स्तोषाम त्वया सुवीरा द्राघीय आयुः प्रतरं दधानाः ॥ ११ ॥

॥ इति तृतीयेऽनुवाके प्रथमः पर्यायः ॥

॥ २२ ॥ अभि त्वा वृषभा मुते सुतं सृजामि पीतये । तृम्पा व्यश्नुही म-
 दम् ॥ १ ॥ मा त्वा मूरा अविष्यवो मोषहस्त्रान् आ दमन् । मार्कीब्रह्मद्विषो
 वनः ॥ २ ॥ इह त्वा गोपरीणसा महे मन्दन्तु राधसे । सरो गौरो यथा पिब
 ॥ ३ ॥ अभि प्र गोपतिं गिरिन्द्रमर्च यथा विदे । सूनुं सत्यस्य सत्पतिम् ॥ ४ ॥
 आ हरयः ससृजिरेरुपीरार्धिं बर्हिषि । यत्राभि संनवामहे ॥ ५ ॥ इन्द्राय गाव
 आशिरं दुदुहे वज्रिणे मधु । यत् सीमुपहरे विदत् ॥ ६ ॥

॥ २३ ॥ आ तू न इन्द्र मद्रथ्यगुवानः सोमपीतये । हरिंम्या याह्यद्विवः ॥ १ ॥
 सत्तो होता न ऋत्विग्यस्तिस्तरे बर्हिरानुषक् । अयुञ्जन् प्रातरद्वयः ॥ २ ॥ इमा
 ब्रह्म ब्रह्मवाहः क्रियन्त आ बर्हिः सीद । वीहि शूर पुरोलाशम् ॥ ३ ॥ रागन्धिस

वनेषु ण एषु स्तोमेषु वृत्रहन् । उक्थेर्विन्द्र गिर्वणः ॥ ४ ॥ मतयः सोमपा-
सुरुं रिहन्ति शवसस्पतिम् । इन्द्रं वत्सं न मातरः ॥ ५ ॥ स मन्दस्वा ह्यन्धसो
राधसे तन्वा महे । न स्तोतारं निदे करः ॥ ६ ॥ वयमिन्द्र त्वायवो हविष्मन्तो
जरामहे । उत त्वमस्मयुर्वसो ॥ ७ ॥ मारे अस्मद् वि मुमुक्षो हरिप्रियावाङ् याहि ।
इन्द्र स्वधावो मत्स्वेह ॥ ८ ॥ अर्वाञ्च त्वा सुखे रथे वहतामिन्द्र केशिना ।
घृस्नू बर्हिंरासदे ॥ ९ ॥

॥ २४ ॥ उप नः सुतमा गहि सोममिन्द्र गवांशिरम् । हरिभ्यां यस्तै अ-
म्ययुः ॥ १ ॥ तमिन्द्र मदमा गहि बर्हिष्ठां ग्रावभिः सुतम् । कुविन्वस्य तृष्णवः
॥ २ ॥ इन्द्रमिस्था गिरो ममाच्छागुरिषिता इतः । आवृते सोमपीतये ॥ ३ ॥
इन्द्रं सोमस्य पीतये स्तोमैरिह हवामहे । उक्थेभिः कुविदागमत् ॥ ४ ॥ इन्द्र
सोमाः सुता इमे तान् दधिष्व शतक्रतो । जठरं वाजिनीवसो ॥ ५ ॥ विद्या हि
त्वा धनंजयं वाजेषु दधुपं कवे । अधा ते सुम्नमीमहे ॥ ६ ॥ इममिन्द्र गवांशिरं
यवांशिरं च नः पिब । आगत्या वृषभिः सुतम् ॥ ७ ॥ तुभ्येदिन्द्र स्व ओ-
क्थे सोमं चोदामि पीतये । एष रारन्तु ते हृदि ॥ ८ ॥ त्वां सुतस्य पीतये प्रत्नमिन्द्र
हवामहे । कुशिकासो अयस्यवः ॥ ९ ॥

॥ २५ ॥ अन्वावति प्रथमो गोपुं गच्छति सुग्रावीरिन्द्र मर्त्यस्तत्रोतिभिः ।
तमित् पृणन्ति वसुन्ता भवीयसा सिन्धुमापो यथाभितो विचैतसः ॥ १ ॥ आपो
न देवीरूपं यन्ति होत्रियमवः पश्यन्ति विततं यथा रजः । प्राचैर्देवासः प्र णय-
न्ति देव्युं ब्रह्मप्रियं जोषयन्ते वरा इव ॥ २ ॥ अधि द्वयोरदधा उक्थ्यं वचो
यत्सुचा मिथुना या संपर्यतः । असंयत्तो व्रते ते क्षेति पुष्यति भद्रा शक्तिर्य-
जमानाय मुन्यते ॥ ३ ॥ आदाङ्गिराः प्रथमं दधिरे वयं इन्द्राग्नयः शम्या ये सु-
कृत्यया । सर्वे पणेः समविन्दन्त भोजनमशवावन्तं गोमन्तमा पशुं नरः ॥ ४ ॥
यज्ञैरथर्वा प्रथमः पथस्तते ततः सूर्यो व्रतपा वेन आजानि । आ गा आजदुशना
काव्यः सचा यमस्य जातममृतं यजामहे ॥ ५ ॥ बर्हिर्वा यत् स्वपत्याय वृज्यते-
को वा श्लोकमाधोषते दिवि । ग्रावा यत्र वदति कारुक्थ्यस्तस्यदिन्द्रो अभि-
पित्वेषु रणयति ॥ ६ ॥ प्रोग्रां पीति वृष्ण इयमि सत्यां प्रयै सुतस्य हर्यश्व
तुभ्यम् । इन्द्र धेनाभिरिह मादयस्व धीभिर्विश्वाभिः शच्या गृणानः ॥ ७ ॥

॥ इति तृतीयेऽनुवाके द्वितीयः पर्यायः ॥

॥ २६ ॥ योगेयोगे त्वस्तरं वाजेवाजे हवामहे । सखाय इन्द्रमूतये ॥ १ ॥
 आ धा गमद् यदि श्रवत्सहस्रिणीभिरुतिभिः । वाजेभिरुप नो हवाम ॥ २ ॥
 अनु प्रत्नस्यौकसो हुवे तुविप्रति नरम् । यं ते पूर्वं पिता हुवे ॥ ३ ॥ युञ्जन्ति
 ब्रध्नमरुपं चरन्तं परि तस्थुपः । रोचन्ते रोचना दिवि ॥ ४ ॥ युञ्जन्त्यस्य
 काम्या हरी विपत्तसा रथे । शोणा धृष्ण नृवाहसा ॥ ५ ॥ केतुं कृण्वन्केतवे
 पेशो मर्या अपेशसे । समुपद्भिरजायथाः ॥ ६ ॥

॥ २७ ॥ यदिन्द्राहं यथा त्वमीशीय वस्व एक इत् । स्तोता मे गोपस्वा स्यात्
 ॥ १ ॥ शिक्नेयमस्मै दित्सेयं शचीपते मनीषिणे । यदहं गोपतिः स्याम् ॥ २ ॥
 धेनुष्ट इन्द्र सुनृता यजमानाय सुन्वते । गामश्च पिष्युषी दुहे ॥ ३ ॥ न ते वर्ता-
 स्ति राधस इन्द्र देवो न मर्त्यः । यद् दित्ससि स्तुतो मघम् ॥ ४ ॥ यज्ञ इन्द्र-
 मवर्धयद् यद् भूमिं व्यवर्तयत् । चक्राण ओपशं दिवि ॥ ५ ॥ वावृधानस्य ते वयं
 विश्वा धनानि जिग्युषः । ऊतिमिन्द्रा वृणीमहे ॥ ६ ॥

॥ २८ ॥ व्यन्तरिक्षमतिरन्मदे सोमस्य रोचना । इन्द्रो यदर्भिनद् वलम्
 ॥ १ ॥ उद्रा आजिदाङ्गिरोभ्य आविष्कृण्वन् गुहा मतीः । अर्वाञ्च नुनुदे वलम्
 ॥ २ ॥ इन्द्रेण रोचना दिवो दहानि दंष्टितानि च । स्थिराणि न पराणुदै
 ॥ ३ ॥ अपामूर्मिर्मदन्निव स्तोम इन्द्राजिरायते । वि ते मदा अराजिपुः ॥ ४ ॥

॥ २९ ॥ त्वं हि स्तोमवर्धन इन्द्रास्युक्थवर्धनः । स्तोतृणामुत भद्रकृत्
 ॥ १ ॥ इन्द्रमित् केशिना हरीं सोमपेयाय वक्षतः । उप यज्ञ सुरार्धसम् ॥ २ ॥
 अपां फेनेन नमुचेः शिर इन्द्रोदवर्तयः । विश्वा यदजय स्पृधः ॥ ३ ॥ मायाभिरु-
 त्सिमृप्त इन्द्र द्यामारुरुक्षतः । अव दस्यूरधुनुथाः ॥ ४ ॥ असुन्वाभिन्द्र संसदं
 विष्वची व्यनाशयः । सोमपा उत्तरो भवन् ॥ ५ ॥

॥ ३० ॥ प्र ते महे विदथे शंसिपं हरी प्र ते वन्वे वनुपो हर्यतं मदम् ।
 घृतं न यो हरिभिश्चारु सेचत आ त्वा विशन्तु हरिर्वपमं गिरः ॥ १ ॥ हरिं हि
 योनिमभिये समस्वरन् हिन्वन्तो हरीं दिव्यं यथा सदः । आ यं पृणन्ति हरिभिर्न
 धेनव इन्द्राय शूपं हरिर्वन्तमर्चत ॥ २ ॥ सो अस्य वज्रो हरितो य आयसो हरि-
 निकामो हरिरा गर्भस्त्योः । द्युम्नी सुशिप्रो हरिमन्युस्त्रायक इन्द्रे नि रूपा हरिता
 मिमिक्षिरे ॥ ३ ॥ दिवि न केतुरार्धं धायि हर्यतो विव्यचद् वज्रो हरितो न

रंक्षा । तुददहिं हरिंशिप्रो य आयसः सहस्रशोका अभवद्धरिभरः ॥ ४ ॥ त्वं
त्वमर्ह्यथा उपस्तुतः पूर्वभिर्निद्र हरिकेश यज्वभिः । त्वं ह्यसि तव विश्वमुक्थ्य-
मसामि राधो हरिजात ह्यतम् ॥ ५ ॥

॥ ३१ ॥ ता वज्रिणीं मन्दिनं स्तोम्यं मद इन्द्रं रथे वहतो ह्यता हरी ।
पुरुषस्यै सर्वनानि ह्यत इन्द्राय सोमा हरयो दधन्विरे ॥ १ ॥ अरं कामाय हरयो
दधन्विरे स्थिराय हिन्वन् हरयो हरी तुरा । अर्वाज्जिर्यो हरिभिर्जोषमीयते सो अस्य
कामं हरिर्वन्तमानशो ॥ २ ॥ हरिश्मशारुर्हरिकेश आयसस्तुरस्पेये यो हारपा
अर्धत । अर्वाज्जिर्यो हरिभिर्वाजिनीवसुरति विश्वा दुरिता पारिपद्धरी ॥ ३ ॥
सुवेव यस्य हरिणी विपेततुः शिप्रे वाजाय हरिणी दविध्वतः । प्र यत् कृते चमसे
मर्षजद्धरी पीत्वा मदस्य ह्यतस्यान्धसः ॥ ४ ॥ उत स्म सन्न ह्यतस्य पस्त्यो-
रग्न्यो न वाजं हरिवाँ अचिक्रदत् । मही चिद्धि धिपणाह्यदोजसा बृहद् वयो
दधिपे ह्यतश्चिदा ॥ ५ ॥

॥ ३२ ॥ आ रोदसी ह्यमाणो महित्वा नव्येनव्यं ह्यसि मन्म नु प्रियम् ।
प्र पस्त्यमसुर ह्यतं गोराविष्कृधि हरये सूर्याय ॥ १ ॥ आ त्वा ह्यन्तं प्रयुजो
जनानां रथे वहन्तु हरिंशिप्रमिन्द्र । पित्रा यथा प्रतिभृतस्य मध्वा ह्यन् यज्ञं
सधमादे दशोणिम् ॥ २ ॥ अपाः पूर्वपां हरिवः सुतानामथो इदं सर्वनं केवलं
ते । ममद्धि सोमं मधुमन्तमिन्द्र मन्त्रा वृषं जठर आ वृषस्व ॥ ३ ॥

॥ ३३ ॥ अप्सु धृतस्य हरिवः पित्रेह नृभिः सुतस्य जठरं पृणस्व । मिमि-
चुर्यमद्रय इन्द्र तुभ्यं तेभिर्वर्धस्व मदमुक्थवाहः ॥ १ ॥ प्रोग्रां पीति वृष्णा इयमि
सत्यां प्रथे सुतस्य ह्येश्व तुभ्यम् । इन्द्र येनाभिरिह मादयस्व धीभिर्विश्वाभिः
शच्यां गृणानः ॥ २ ॥ ऊती शचीवस्तव वीर्येण वयो दधाना उशिजं ऋतज्ञाः ।
प्रजावदिन्द्र मनुषो दुरोणे तस्थुर्गुणन्तः सधम द्यासः ॥ ३ ॥

॥ इति तृतीयेऽनुवाके तृतीयः पर्यायः ॥

॥ इति तृतीयेऽनुवाकः ॥

॥ ३४ ॥ यो जात एव प्रथमो मनस्वान् देवो देवान् ऋतुना पर्यभूषत् ।
यस्य शुष्माद् रोदसी अभ्यसेतां नृमणस्य महा स जनाम् इन्द्रः ॥ १ ॥ यः

पृथिवीं व्यथमानामहं हृद् यः पर्वतान् प्रकुपितौ अरम्णात् । यो अन्तरिक्षं विममे
 वरीयो यो घामस्तम्नात् स जनाम् इन्द्रः ॥ २ ॥ यो हत्वाहिमरिणात् सप्त
 सिन्धून् यो गा उदाजदपथा बलस्य । यो अश्मनोरन्तरिणं जजान संवृक् समत्सु
 स जनाम् इन्द्रः ॥ ३ ॥ येनेमा विश्वा च्यवना कृतानि यो दासं वर्णमधरं गु-
 हाकः । श्वघ्नीव यो जिगीवां लक्ष्माददर्यः पुष्टानि स जनाम् इन्द्रः ॥ ४ ॥ यं
 स्मा पुच्छन्ति कुह सेति घोरमुतेमाहुर्नैषो अस्तीत्येनम् । सो अर्यः पुष्टीर्विज ह्वा
 मिनाति श्रदस्मै धत्त स जनाम् इन्द्रः ॥ ५ ॥ यो रधस्य चोदिता यः कुशस्य यो
 ब्रह्मणो नाधमानस्य कीरेः । युक्ताव्णो योविता सुशिप्रः सुतसोमस्य स जनाम्
 इन्द्रः ॥ ६ ॥ यस्याश्वासः प्रदिशि यस्य गावो यस्य ग्रामा यस्य विश्वे रथासः ।
 यः सूर्यं य उपसं जजान यो अपां नेता स जनाम् इन्द्रः ॥ ७ ॥ यं क्रन्दसी
 संयती विह्वयेते परेवर उभयां अमित्राः । समानं चिद्रथमातस्थिवांसा नाना ह्वेते
 स जनाम् इन्द्रः ॥ ८ ॥ यस्मान्न ऋते विजयन्ते जनांसो यं युध्यमाना अवसे
 हवन्ते । यो विश्वस्य प्रतिमानं बभूव या अच्युतच्युत् स जनाम् इन्द्रः ॥ ९ ॥ यः
 शश्वतो महेनो दधानानमन्यमानांछर्वा जघान । यः शर्धते नानुददाति शूध्यां
 यो दस्योर्हन्ता स जनाम् इन्द्रः ॥ १० ॥ यः शम्बरं पर्वतेषु क्षियन्तं चत्वारिंश्यां
 शरद्यन्वविन्दत् । ओजायमानं यो अहिं जघान दानुं शयानं स जनाम् इन्द्रः
 ॥ ११ ॥ यः शम्बरं पर्येतगत् कसीभिर्योचारुकास्नापिबत् सुतस्य । अन्तर्गिरौ
 यजमानं बहुं जनं यस्मिन्नामूर्छत् स जनाम् इन्द्रः ॥ १२ ॥ यः सप्तारिशिर्बृषभस्तु
 विष्मानवासृजत् सर्तवे सप्त सिन्धून् । यो रौहिणमस्फुरद् वज्रबाहुर्धामारोहन्तं
 स जनाम् इन्द्रः ॥ १३ ॥ द्यावां चिदस्मै पृथिवी नमेते शुष्मां चिदस्य पर्वता भ-
 यन्ते । यः सोमपा निचितो वज्रबाहुर्यो वज्रहस्तः स जनाम् इन्द्रः ॥ १४ ॥ यः
 सुन्वन्तमवति यः पचन्तं यः शंसन्तं यः शशमानमूती । यस्य ब्रह्म वर्धनं यस्य सोमो
 यस्येदं राघः स जनाम् इन्द्रः ॥ १५ ॥ जातो व्यख्यत् पित्रोरुपस्थे भुवो न वेद
 जनितुः परस्य । स्तविष्यमाणो नो यो अस्मद् व्रता देवानां स जनाम् इन्द्रः ॥ १६ ॥
 यः सोमकामो हर्यश्वः सूरिर्यस्माद् रेजन्ते भुवनानि विश्वा । यो जघान शम्बरं यश्च
 शुष्णं य एकवीरः स जनाम् इन्द्रः ॥ १७ ॥ यः सुन्वते पचते दुध आ चिद्
 वाजं दर्दषि स किलासि सत्यः । वयं ते इन्द्र विश्वह मियासः सुवीरांसो विदथमा
 वदेम ॥ १८ ॥

॥ ३५ ॥ अस्मा इदु प्र तवसे तुराय प्रयो न हर्मिं स्तोमं माहिनाय । ऋची-
 षमायाधिगव् ओहमिन्द्राय ब्रह्माणि राततमा ॥ १ ॥ अस्मा इदु प्रय इव प्र यंसि

भराम्याङ्गुपं बाधे सुवृक्ति । इन्द्राय हुदा मनसा मनीषा प्रत्नाय पत्ये धियो मर्ज-
यन्त ॥ २ ॥ अस्मा इदु त्यमुपमं स्वर्पा भराम्याङ्गुपमास्येन । मंहिष्ठमच्छोक्तिभि-
र्मतीनां सुवृक्तिभिः सूरि वावृधध्यै ॥ ३ ॥ अस्मा इदु स्तोमं सं हिनामि रथं न
तष्टेव तत्तिनाय । गिरश्च गिर्वीहसे सुवृक्तीन्द्राय विश्वमिन्वं मेधिराय ॥ ४ ॥
अस्मा इदु सप्तिमिव श्रवस्येन्द्रायार्कं जुह्वा समञ्जे । वीरं दानौकसं वन्द-
ध्यै पुरां गूर्तश्रवसं दर्माणम् ॥ ५ ॥ अस्मा इदु त्वष्टा तक्षद् वज्रं स्वर्पस्तम
स्वर्यरणाय । वृत्रस्य चिद् विदद् येन मर्म तुज्जीशानस्तुजता कियेधाः ॥ ६ ॥
अस्येदु मातुः सर्वनेषु मद्यो महः पितुं पपिवां चार्वा । मुपायद् विष्णुः पचतं
सहीमान् विध्यद् वराहं तिरो अद्रिमस्ता ॥ ७ ॥ अस्मा इदु ग्नाश्चिद् देव-
पत्नीरिन्द्रायार्कमहिहत्य ऊवुः । परि द्यावापृथिवी जंश्र उर्वी नास्य ते महिमानं
परि षः ॥ ८ ॥ अस्येदेव प्र गिरिच महित्वं दिवस्पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षात् । स्व-
रालिन्द्रो दम आ विश्वगूर्तः स्वगिरमत्रो ववत्ते रणाय ॥ ९ ॥ अस्येदेव शर्वसा
शुपन्नं वि वृश्चद् वज्रेण वृत्रमिन्द्रः । गा न त्राणा अवनीरमुच्चदभि श्रवो
दावने सचेताः ॥ १० ॥ अस्येदु त्वेपसा रन्त सिन्धवः परि यद् वज्रेण
मीमयच्छत् । ईशानकृद् दाशुपं दशस्यन् तुर्वीतये गाधं तुर्वणिः कः ॥ ११ ॥
अस्मा इदु प्र भेरा तूतजानो वृत्राय वज्रमीशानः कियेधाः । गानं पर्व वि रंदा तिरश्चे-
ष्यन्नणीस्यपां चरध्यै ॥ १२ ॥ अस्येदु प्र ब्रहि पृथ्याणि तुरस्य कर्माणि नव्य उक्थैः ।
युधे यद्विष्णान आयुधान्यृचायमाणो निरिणाति शत्रून् ॥ १३ ॥ अस्येदु धिया
गिरयश्च दृह्वा द्यावा च भूमा जनुपस्तुजेते । उपो वनस्य जोगुवान आणि मद्यो
भुवद् वीर्याय नोधाः ॥ १४ ॥ अस्मा इदु त्यदनु दास्येपामेको यद् ववने
भूरीशानः । प्रैतशं सूर्ये पस्पृथानं सौवश्ये सुध्विमायदिन्द्रः ॥ १५ ॥ एवा ते
हारियोजना सुवृक्तीन्द्र ब्रह्माणि गोतमासो अक्रन् । एषु विश्वपेशसं धियं धाः
शतमिदू धियार्वसुर्जगम्यात् ॥ १६ ॥

॥ ३६ ॥ य एक इद्वच्यश्चपणीनामिन्द्रं तं गीर्मिग्भ्यर्च आभिः । यः
पत्येते वृषभो वृष्यावान्मन्यः सन्वा पुरुसायः महम्बान् ॥ १ ॥ तमु नः पूर्व
पितरो नवग्वाः मम विप्रासो अभि वाजयन्तः । नक्षत्राभं ततुरि पर्वतेष्टामद्रोघवाचं
मतिभिः शर्विष्टम् ॥ २ ॥ तमीमह इन्द्रमस्य रायः पुरुवीरस्य नूवतः पुरुजोः ।
यो अस्कृधोयुरजः स्वर्वान् तमा भेग हरिवो मादयध्यै ॥ ३ ॥ तन्नो वि वीचो

यदि ते पुरा चिञ्जगितारं आनशुः मुम्नमिन्द्र । कस्तै भागः किं वयो दुध खिद्यः
 पुरुहूत पुरुवसोसुसृघ्नः ॥ ४ ॥ तं पृच्छन्ती वज्रहस्त ष्थेष्टामिन्द्रं वेपी वक्करी
 यस्य नू गीः । तुविग्रामं तुविकूर्मि रभोदां गातुमिषे नक्षते तुभ्रमच्छ ॥ ५ ॥ अया
 ह त्वं मायया वावृधानं मनोजुवा स्वतवः पर्वतेन । अच्युता चिद् वीलिता स्वोजो
 रुजो वि दृह्वा धृषता विरप्शिन् ॥ ६ ॥ तं वो धिया नव्यस्या शविष्ठं प्रत्नं
 प्रत्नवत् परितमयधै । स नो चक्षदनिमानः सुवह्नेन्द्रो विश्वान्यति दुर्गहाणि
 ॥ ७ ॥ आ जनाय द्रुहणे पार्थिवानि दिव्यानि दीपयान्तरिक्षा । तपा वृषन्
 विश्वतः शोचिषा तान् ब्रह्मद्विषे शोचय क्षामपथ ॥ ८ ॥ भुवो जनस्य दिव्यस्य
 राजा पार्थिवस्य जगतस्त्वेपसंदृक् । धिष्व वज्रं दक्षिण इन्द्र हस्ते विश्वा अजुर्य
 दयसे वि मायाः ॥ ९ ॥ आ संयतमिन्द्र णः स्वस्ति शत्रुतूर्याय बृहतीममृधाम् ।
 यया दासान्यार्याणि वृत्रा करो वज्रिन्सुतुक्ता नाहुपाणि ॥ १० ॥ स नो नियुद्धिः
 पुरुहूत वेधो विश्ववाराभिरा गहि प्रयज्यो । न या अदेवो वरते न देव आभिर्याहि
 तूयमा मद्यद्रिक् ॥ ११ ॥

॥ ३७ ॥ यस्तिग्मशृङ्गो वृषभो न भीम एकः कुटीश्च्यावयति प्र विश्वाः ।
 यः शश्वता अदाशुपो गयस्य ग्रयन्तासि सुष्वितराय वेदः ॥ १ ॥ त्वं ह त्य-
 दिन्म कुत्समावः शुश्रूषमाणस्तन्वा समर्थे । दासं यच्छुण्णं कुर्यवं न्यस्मा अरन्धय
 आर्जुनेयाय शिक्तन् ॥ २ ॥ त्वं धृष्णो धृषतो वीतहव्यं प्रावो विश्वाभिरुतिभिः
 सुदासम् । प्र पौरुकुत्सि प्रमदस्युमावः क्षेत्रसाता वृत्रहत्येषु पुरुम् ॥ ३ ॥ त्वं
 नृमिर्नृमणो देववीतौ भूरीणि वृत्रा हर्यश्व हंसि । त्वं नि दस्युं चुम्बुरिं धुनिं चा-
 स्वापयो दभीतये सुहन्तु ॥ ४ ॥ तव च्यौत्नानि वज्रहस्त तानि नव यत् पुरो न-
 वति च सद्यः । निवेशने शततमाविवेपीरहं च वृत्रं नमुचिमुताहन् ॥ ५ ॥ सना
 ता ते इन्द्र भोजनानि रातहव्याय दाशुपे सुदासे । वृष्णे ते हरी वृषणा युन-
 ज्म व्यन्तु ब्रह्माणि पुरुशाक् वाजम् ॥ ६ ॥ मा ते अस्यां सहसावन् परिष्टा
 वघाय भूम हरिवः परादै । त्रायस्व नोवृकेभिरुथैस्तव प्रियासः सूरिषु स्याम
 ॥ ७ ॥ प्रियास इत् ते मघवन्नभिष्टौ नरो मदेम शरणे सखायः । नि तुर्वशं नि
 याद्वै शिशीह्यतिथिग्वाय शंस्यं करिष्यन् ॥ ८ ॥ सद्यश्चिन्तु ते मघवन्नभिष्टौ नरः
 शंसन्त्युक्थशाम उक्था । ये ते हवेभिर्वि पणीरदाशन्नस्मान् वृणीष्व युज्याय
 तस्मै ॥ ९ ॥ एते स्तोमा नरां नृतम् तुभ्यमस्मद्रथञ्चो ददतो मघानि । तेषामिन्द्र
 वृत्रहत्यै शिवो भूः सखा च शूरोविता च नृणाम् ॥ १० ॥ नू इन्द्र शूर स्तवमान

ऊती ब्रह्मजतस्त्वन्वा वावृधस्व । उप नो वाजान् मिमीह्युष स्तीन् यूयं पात स्व-
स्तिभिः सदा नः ॥ ११ ॥

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥

॥ ३८ ॥ आ याहि सुपुमा हित इन्द्र सोमं पिबा इमम् । एदं बर्हिः सदो मम
॥ १ ॥ आ त्वा ब्रह्मयुजा हरी वहतामिन्द्र केशिना । उप ब्रह्माणि नः शृणु ॥ २ ॥
ब्रह्माणस्त्वा वयं युजा सोमपामिन्द्र सोमिनः । सुतावन्तो हवामहे ॥ ३ ॥ इन्द्र-
मिद् गाथिनो बृहदिन्द्रमर्चोभिरकिणः । इन्द्रं वाणीरिनुपत ॥ ४ ॥ इन्द्र इद्वर्योः
सचा संमिश्र आ वचोयुजा । इन्द्रो वज्री हिरण्ययः ॥ ५ ॥ इन्द्रो दीर्घाय
चक्षुस आ सूर्य रोदयद् दिवि । वि गोभिरर्द्रिमयत् ॥ ६ ॥

॥ ३९ ॥ इन्द्रं वो विश्वतस्पृगि हवामहे जनेभ्यः । अस्माकमस्तु केवलः ॥ १ ॥
व्यतिरिक्तमतिस्नग्दे सोमस्य रोचना । इन्द्रो यदभिन्द् वलम् ॥ २ ॥ उद् गा
आजदङ्गिरोभ्य आविष्कृण्वन् गुहां सतीः । अर्वाञ्च नुनुदे वलम् ॥ ३ ॥
इन्द्रेण रोचना दिवो दृढानि दृढितानि च । स्थिराणि न पराणुदे ॥ ४ ॥ अपा-
मुर्मिर्मदन्निव स्तोम इन्द्राजिरायते । वि ते मदा अराजिपुः ॥ ५ ॥

॥ ४० ॥ इन्द्रेण सं हि दक्षमे संजग्मानो अविभ्युषा । मन्द संमानवर्चमा
॥ १ ॥ अनवद्यैरभिद्युभिर्मखः सहस्रदर्चति । गर्णरिन्द्रस्य काम्यैः ॥ २ ॥ आदह
स्वधामनु पुनर्गर्भेत्वमग्निरे । दधाना नाम यज्ञियम् ॥ ३ ॥

॥ ४१ ॥ इन्द्रो दधीचो अस्थभिर्वृत्राय प्रतिष्कृतः । जघान नयतीर्नव ॥ १ ॥
इच्छन्नश्वस्य यच्छिरः पर्वतेष्वपश्रितम् । तद् विदच्छर्यणावति ॥ २ ॥ अत्राह
गोरमन्वत नाम त्वष्टुरपीच्यम् । इत्या चन्द्रमसो गृहे ॥ ३ ॥

॥ ४२ ॥ वाचमष्टापदीमहं नवम्रक्लिमृतस्पृशम् । इन्द्रात् परि तन्वं ममे
॥ १ ॥ अनु त्वा रोदसी उभे कर्त्तमाणमकृपताम् । इन्द्र यद् दस्युहामवः ॥ २ ॥
उत्तिष्ठन्नोजसा सह पीत्वी शिप्रे अवेपयः । सोममिन्द्र चमू सुतम् ॥ ३ ॥

॥ ४३ ॥ भिन्धि विश्वा अप द्विषः परि बाधो जही सृधः । वसुं स्पार्ह तदा
मर ॥ १ ॥ यद् वीलाविन्द्र यत् स्थिरे यत् पर्शानि पराभृतम् । वसुं स्पार्ह तदा
मर ॥ २ ॥ यस्य ते विश्वमानुषो भूरदित्स्य वेदति । वसुं स्पार्ह तदा मर ॥ ३ ॥

॥ ४४ ॥ प्र सम्राजं चर्षणीनामिन्द्रं स्तोता नव्यं गीभिः । नरं नृपाहं मंहि-
ष्ठम् ॥ १ ॥ यस्मिन्नुक्तानि ररयन्ति विश्वानि च श्रवस्या । अपामवो न समुद्रे
॥ २ ॥ तं सुष्टुत्या विवासे ज्येष्ठराजं भरे कृत्नुम् । महो वाजिनं सनिभ्यः ॥ ३ ॥

॥ ४५ ॥ अयमु ते समतसि कपोत इव गर्भधिम । वचस्तर्हिन्न ओहसे ॥ १ ॥
स्तोत्रं राधानां पते गिर्वीहो वीर यस्य ते । विभूतिरस्तु सूनृता ॥ २ ॥ ऊर्ध्व-
स्तिष्ठा न ऊतयेस्मिन् वाजे शतक्रतो । समन्येषु ब्रवावहै ॥ ३ ॥

॥ ४६ ॥ प्रणेतारं वस्यो अच्छा कर्त्तारं ज्योतिः समत्सु । सासद्वांसं
युधामित्रान् ॥ १ ॥ स नः पप्रिः पारयाति स्वस्ति नावा पुरुद्वतः । इन्द्रो विश्वा
अति द्विषः ॥ २ ॥ स त्वं न इन्द्र वाजेभिर्दशस्या च गातुया च । अच्छा च
नः सुम्नं नैषि ॥ ३ ॥

॥ ४७ ॥ तमिन्द्रं वाजयामसि महे वृत्राय हन्तवे । स वृषा वृषभो भुवत्
॥ १ ॥ इन्द्रः स दामने कृत ओजिष्ठः स मदे हितः । द्युम्नी श्लोकी स सोम्यः
॥ २ ॥ गिरा वज्रो न संभृतः सबलो अनपच्युतः । ववक्ष आष्वो अस्तृतः ॥ ३ ॥
इन्द्रमिद् गाथिनो बृहदिन्द्रमर्केभिरर्किणः । इन्द्रं वाणीरनूपत ॥ ४ ॥ इन्द्र इ-
द्वयोः सचा संभिश्ल आ वचोयुजा । इन्द्रो वज्री हिरण्ययः ॥ ५ ॥ इन्द्रो दीर्घाय
चक्षस आ सूर्य रोहयद् दिवि । वि गोभिरद्विमैरयत् ॥ ६ ॥ आ याहि सुपुमा
हि त इन्द्र सोमं पिबा इमम् । एदं बर्हिः सदो मम ॥ ७ ॥ आ त्वा ब्रह्मयुजा
हरी वहतामिन्द्र केशिना । उप ब्रह्माणि नः शृणु ॥ ८ ॥ ब्रह्माणस्त्वा वयं युजा
सोमपामिन्द्र सोमिनः । सुतावन्तो हवामहे ॥ ९ ॥ युञ्जन्ति ब्रह्मरूपं चरन्तं परि
तस्थुषः । रोचन्ते रोचना दिवि ॥ १० ॥ युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी विपक्षसा
रथे । शोणा धृष्णू नृवाहसा ॥ ११ ॥ केतुं कृण्वन्नकेतवे पेशो मया अपेशसे ।
समुपद्भिरजायथाः ॥ १२ ॥ उदुत्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः । दृशे विश्वाय
सूर्यम् ॥ १३ ॥ अपत्ये तायवो यथा नक्षत्रा यन्त्यकुभिः । सूराय विश्वचक्षसे ॥ १४ ॥
अदृशन्नस्य केतवो वि रश्मयो जना अनु । आजन्तो अग्नयो यथा ॥ १५ ॥
तरणिर्विश्वदर्शतो ज्योतिष्कदासि सूर्य । विश्वमा मासि रोचन ॥ १६ ॥ प्रत्यङ्
देवानां विशः प्रत्यङ्बुद्धेऽपि मानुषीः । प्रत्यङ् विश्वं स्पर्द्धशे ॥ १७ ॥ येना पावक
चक्षसा भुरण्यन्तं जना अनु । त्वं वरुण पश्यासि ॥ १८ ॥ वि द्यामेषि रजस्पु-
ध्वद्मिमानो अक्वभिः । पश्यं जन्मानि सूर्य ॥ १९ ॥ सप्त त्वा हरितो रथे वहन्ति

देव सूर्य । शोचिकैशं विचक्षणम् ॥ २० ॥ अयं क सप्त शुन्ध्युवः सूर्यो रथस्य
नपत्यः । तामिर्याति स्वयुक्तिभिः ॥ २१ ॥

॥ ४८ ॥ अभि त्वा वर्चसा गिरः सिञ्चन्तीराचरणयवः । अभि वत्सं न
धेनवः ॥ १ ॥ ता अर्पन्ति शुभ्रियः पृश्नन्तीर्वर्चसा प्रियः । जातं जात्रीर्यथा
बृदा ॥ २ ॥ वज्रापवसाध्यः कीर्तिप्रियमाणमावहन् । मह्यमायुर्वृतं पर्यः ॥ ३ ॥
आयं गौः पृश्निरक्रीदसदन्मातरं पुरः । पितरं च प्रयन्त्यः ॥ ४ ॥ अन्तश्चरति
रोचना अस्य प्राणादपानतः । व्यग्व्यन्महिपः स्वः ॥ ५ ॥ त्रिंशद् धामा वि
राजति याक् पतङ्गो आशिप्रियत् । प्रति वस्तोरहर्द्युभिः ॥ ६ ॥

॥ ४९ ॥ यच्छुक्रा वाचमारुहन्तन्तरिक्षं सिपामथः । सं देवा अमदन् वृषा
॥ १ ॥ शक्रो वाचमधृष्टायोरुवाचो अभृष्टुहि । महिष्ठ आ मदार्दिवि ॥ २ ॥
शक्रो वाचमधृष्टुहि धामधर्मन् वि राजति । विमदन् बहिरामरन् ॥ ३ ॥ तं
वो दम्भमृतीपहं वसोर्मन्दानमन्धसः । अभि वत्सं न स्वसरेषु धेनव इन्द्रं गीर्भिर्नि-
वामहे ॥ ४ ॥ द्युत्तं सुदानुं तविषीभिगवृतं गिरिं न पुरुभोजसम् । क्षुमन्तं वाजं
शतिनं महस्त्रिणं मक्षू गोमन्तमीमहे ॥ ५ ॥ तत् त्वा यामि सुवीर्यं तद् ब्रह्म
पूर्वचित्तये । येना यतिभ्यो भृगवे धने हिते येन प्रस्फरणमाविथ ॥ ६ ॥ येना
समुद्रमसृजो महीरपस्तदिन्द्र वृष्णि ते शर्वः । सद्यः सो अस्य महिमा न मन्त्रे यं
क्षोणीरेनुचक्रदे ॥ ७ ॥

॥ ५० ॥ कञ्जव्यो अतस्तीनां तुरो गृणीत मर्त्यैः । नही न्वस्य महिमानमि-
न्द्रियं स्वर्गणन्त आनशुः ॥ १ ॥ कटुं स्तुवन्तं अतयन्त देवत ऋषिः को विप्र
ओहते । कदा हवै मघवनिन्द्र सुन्वतः कटुं स्तुवन्त आ गमः ॥ २ ॥

॥ ५१ ॥ अभि प्र वः सुरार्धसमिन्द्रमर्च यथा विदे । यो जगित्भ्यो मघवा
पुरुवसुः सहस्रेणैव शिञ्चति ॥ १ ॥ शतानीकेव प्र जिगाति धृष्ट्या हन्ति
वृत्राणि दाशुषं । गिरैरिव प्र रसा अस्य पिन्विरे दत्राणि पुरुभोजसः ॥ २ ॥ प्र सु
श्रुतं सुरार्धसमर्चा शक्रमभिष्टये । यः सुन्वते स्तुवते काम्यं वसुं सहस्रेणैव मंहते ॥ ३ ॥
शतानीका हेतयो अस्य दुष्टरा इन्द्रस्य समिपो महीः । गिरिर्न भुज्मा मघवत्सु
पिन्वते यदीं सुता अमन्दिपुः ॥ ४ ॥

॥ ५२ ॥ वयं ध त्वा सुतावन्त आपो न वृकबर्हिपः । पवित्रस्य प्रस्नवक्षोषु

वृत्रहन् परि स्तोतारं आसते ॥ १ ॥ स्वरान्ति त्वा सुते नरो वसो निरेक उ-
क्थिनः । कदा सुतं तृपाण ओक आ गम इन्द्रं स्वन्दीव वंसंगः ॥ २ ॥ कण्वोभि-
धृष्णवा धृषद् वाजं दर्षिं सहस्रिणम् । पिशङ्गरूपं मघवन् विचर्षणे मच्च गोमं
तमीमहे ॥ ३ ॥

॥ ५३ ॥ कई वेद सुते सचा पिबन्तं कद् वयो दधे । अयं यः पुरो विभि-
नन्योजसा मन्दानः शिष्यन्धसः ॥ १ ॥ दाना मृगो न वारणः पुरुत्रा चरथै
दधे । नकिष्वा नि यमदा सुते गमो महाश्वरस्योजसा ॥ २ ॥ य उग्रः सन्ननिपृत-
स्थिरो रणाय संस्कृतः । यदि स्तोतुर्मघवा शृणवद्भवं नेन्द्रो योपत्या गमत् ॥ ३ ॥

॥ ५४ ॥ विश्वाः पृतना अभिमूर्तरं नरं सज्जस्तत्तुरिन्द्रं जजनुश्च राजसे ।
कत्वा परिष्ठं वरं आमुस्मिस्तोत्रमोजिष्ठं तवसे तरस्विनम् ॥ १ ॥ समीं रेभासो
अस्वर्भिन्द्रं सोमस्य पीतये । स्वर्पतिं यदी वृधे धृतव्रतो ह्योजसा समूतिभिः
॥ २ ॥ नेमिं नमन्ति चक्षसा मेपं विप्रा अभिस्वरा । सुदीतयो वो अद्रुहोपि
कर्णे तरस्विनः समृक्भिः ॥ ३ ॥

॥ ५५ ॥ तमिन्द्रं जोहवीमि मघवान्भुग्रं मत्रा दधानमप्रतिष्कृतं शवांसि ।
मंहिष्ठो गीभिरा च यज्ञियो ववर्तेद् राये नो विश्वा सुपथा कृणोतु वज्री ॥ १ ॥
या इन्द्र भुज आभरः स्वर्वा अमुरभ्यः । स्तोतागमिन्मघवन्नस्य वर्धय ये च
त्वे वृक्त्रर्हिपः ॥ २ ॥ यमिन्द्र दधिपे त्वमथं गां भागमव्ययम् । यजमाने सु-
न्वति दक्षिणावति तस्मिन् तं धेहि मा पणौ ॥ ३ ॥

॥ ५६ ॥ इन्द्रो मदाय वावृधे शवसे वृत्रहा वृभिः । तमिन्महत्स्वाजिषूतेमर्भे
हवामहे स वाजेषु प्र नोविपत् ॥ १ ॥ अस्मि हि वीर सेन्योस्मि भूरि पराददिः ।
अस्मि दभ्रस्य चिद् वृधो यजमानाय शिक्तसि सुन्वते भूरि ते वसु ॥ २ ॥ यदु-
दीरत आजयो धृष्णवैधीयते धना । युच्या मदच्युता हरीकं हनः कं वसौ दधोस्मा
इन्द्र वसौ दधः ॥ ३ ॥ मदेमदे हि नो ददिर्युथा गवामृजुक्रतुः । सं वृभाय पुरु-
शतोभयाहस्त्या वसुं शिशीहि राय आ भर ॥ ४ ॥ मादयस्व सुते सचा शवसे शूर-
राधसे । विश्वा हि त्वा पुरुवसुमुप कामान्तसमृग्महेथा नोविता भव ॥ ५ ॥ एते
त इन्द्र जन्तवो विश्वं पुण्यन्ति वार्यम् । अन्तर्हि ख्यो जनानामर्यो वेदो अदाशुषां
तेषां नो वेद आ भर ॥ ६ ॥

॥ ५७ ॥ सुरूपकृत्नुमृतये सुदुधामिव गोदुहे । जुहुमसि अविधवि ॥ १ ॥
 उप नः सवना गहि सोमस्य सोमपाः पिव । गोदा इद् र्वतो मदः ॥ २ ॥ अथा
 ते अन्तमानां विद्याम सुमतीनाम् । मा नां अति मय आ गहि ॥ ३ ॥ शुष्मि-
 न्तमं न ऊतये द्युम्निनं पाहि जागृधिम् । इन्द्र सोमं शतक्रतो ॥ ४ ॥ इन्द्रियाणि
 शतक्रतो या ते जनेषु पञ्चसु । इन्द्र तानि त आ वृणे ॥ ५ ॥ अगन्निन्द्र
 श्रवो बृहद् द्युम्नं दधिष्व दुष्टरम् । उत् ते शुष्मं तिरामसि ॥ ६ ॥ अर्वावतो
 न आ गह्यथो शक्र परावतः । ज लोको यस्ते अद्रिच इन्द्रेह तत् आ गहि ॥ ७ ॥
 इन्द्रो अङ्ग महद् भयमभी पदप चुच्यवत् । स हि स्थिरो विचर्पणिः ॥ ८ ॥ इन्द्र
 श्र मूलयाति नो न नः पश्चादघं नशत् । भद्रं भवाति नः पुरः ॥ ९ ॥ इन्द्र
 आशाभ्यस्परि सर्वाभ्यो अभयं करत् । जेता शत्रून् विचर्पणिः ॥ १० ॥ क ई
 वेद सुते सचा पिबन्तं कद् वयो दधे । अयं यः पुरो विभिनच्योजसा मन्दानः
 शिप्रचन्धसः ॥ ११ ॥ दाना मुगो न वारुणः पुरुत्रा चरथं दधे । नर्किष्वा नि
 यमदा सुते गमो महारचरस्योजसा ॥ १२ ॥ य उग्रः सन्नर्निष्टत स्थिरो-
 रणाय संस्कृतः । यदि स्तोतुर्मेघवा शृणवद्वचं नेन्द्रो योपन्या गमत् ॥ १३ ॥
 वयं घ त्वा मुतावन्त आपो न वृक्कवर्हिपः । पवित्रस्य प्रस्रवणेषु वृत्रहन् परि स्तो-
 तार आसते ॥ १४ ॥ स्वरन्ति त्वा सुते नरो वसो निरेक उक्थिनः । कदा सुतं
 तृषाण ओक आ गम इन्द्र स्वन्दीव वंसगः ॥ १५ ॥ कएवंभिर्धृष्णवा धृषद्
 वाजं दर्पि सदस्त्रिणम् । पिशङ्गरूपं मघवन् विचर्पणे म्लू गोमन्तमीमहे ॥ १६ ॥

॥ ५८ ॥ आर्यन्त इव सूर्य विश्वेदिन्द्रस्य भक्तत । वसूनि जाते जनमान
 ओजसा प्रति भागं न दीधिम् ॥ १ ॥ अनर्शराति वसुदामुपं स्तुहि भद्रा इन्द्रस्य
 शतयः । सो अस्य कामं विधुतो न रोपति मनो दानाय चादयन् ॥ २ ॥ बरमहौ
 असि सूर्य बडादित्य महौ असि । महस्ते मनो महिमा पेनस्यतेद्वा देव महौ असि
 ॥ ३ ॥ बट् सूर्य श्रवसा महौ असि सत्रा देव महौ असि । मृहा देवानामसुर्यः
 पुरोहितो विभु ज्योतिरदाभ्यम् ॥ ४ ॥

॥ ५९ ॥ उदु त्ये मधुमत्तमा गिर स्तोमास ईरते । सत्राजितो धनसा अर्चि-
 तोतयो वाजयन्तो रथा इव ॥ १ ॥ कएवा इव भृगवः सूर्या इव विश्वमिद्रीत-
 मानशुः । इन्द्रं स्तोमोभिर्मह्यन्त आयवः प्रियमेधासो अस्वरन् ॥ २ ॥ उदिन्वस्य
 रिच्येतेशो धनं न जिग्युषः । य इन्द्रो हरिवाक् दभन्ति तं रिपो दक्षं दधाति सोमिनि

॥ ३ ॥ मन्त्रमखर्वं सुधितं सुपेशं दधात यज्ञियेष्व । पूर्वैश्चन प्रसितयस्तरन्ति
तं य इन्द्रे कर्मणा भुवत् ॥ ४ ॥

॥ ६० ॥ एवा ह्यसि वीर्युरेवा शूर उत स्थिरः । एवा ते राध्यं मनः ॥ १ ॥
एवा रातिस्तुवीमघ विश्वेभिर्धायि धातुभिः । अधा चिदिन्द्र मे सचा ॥ २ ॥ मो
षु ब्रह्मेव तन्द्रयुष्टुवो वाजानां पते । मत्स्वा सुतस्य गोमतेः ॥ ३ ॥ एवा ह्यस्य
सुनृता विग्शी गोमती मही । एका शाखा न दाशुषे ॥ ४ ॥ एवा हि ते विभू-
तय ऊतय इन्द्र मावते । सद्यश्चित् सन्ति दाशुषे ॥ ५ ॥ एवा ह्यस्य काम्या
स्तोम उक्थं च शस्या । इन्द्राय सामपीतये ॥ ६ ॥

॥ ६१ ॥ तं ते मदं गृणीममि वृषणं पृत्सु सासहिम् । उ लोककृत्नुमाद्रिवो
हरिश्चियम् ॥ १ ॥ येन ज्योतीष्यायवे मनवे च विवेदिथ । मन्दानो अस्य
बर्हिषो वि राजसि ॥ २ ॥ तदद्या चित्त उक्थिनोनु पुवन्ति पूर्वथा । वृषपत्नी-
रपो जया दिवेदिवे ॥ ३ ॥ तम्बभि प्र गायत पुरुहूतं पुरुषुतम् । इन्द्रं गीर्भिस्तवि-
पमा विवासत ॥ ४ ॥ यस्य द्विर्हसो बृहत् सहो दाधार रोदसी । गिरीरज्जा
अपः स्ववृषत्वना ॥ ५ ॥ स राजसि पुरुषुतं एको वृत्राणि जिघ्नसे । इन्द्र जैत्रा
श्रवस्या च यन्तवे ॥ ६ ॥

॥ ६२ ॥ वयमु त्वामपूर्व्यं स्थूरं न कश्चिद् भरन्तोवस्यवः । वाजै चित्रं ह-
वामहे ॥ १ ॥ उप त्वा कर्मन्तये स नो युयोग्रश्चक्राम यो धुपत् । त्वामिद्वयवि-
तारं ववृमहे सखाय इन्द्र सानसिम् ॥ २ ॥ यो न इदमिदं पुरा प्र वस्य आनिनाय
तमु व स्तुपे । सखाय इन्द्रपूतये ॥ ३ ॥ हर्यश्चं सत्पतिं चर्पणीसहं स हि ष्मा यो
अमन्दत । आ तु नः स वयति गव्यमश्व्यं स्तोतृभ्यो मघवा शतम् ॥ ४ ॥ इन्द्राय
सामं गायत विप्राय बृहते बृहत् । धर्मकृते विपश्चिते पनस्यवे ॥ ५ ॥ त्वमिन्द्रा-
भिभूरमि त्वं सूर्यमरोचयः । विश्वकर्मा विश्वदेवो महौ असि ॥ ६ ॥ विभ्राजं
ज्योतिषा स्वर्गच्छो रोचनं दिवः । देवास्त इन्द्र मुख्याय येमिरे ॥ ७ ॥ तम्बभि
प्र गायत पुरुहूतं पुरुषुतम् । इन्द्रं गीर्भिस्तविपमा विवासत ॥ ८ ॥ यस्य द्विर्ह-
सो बृहत् सहो दाधार रोदसी । गिरीरज्जा अपः स्ववृषत्वना ॥ ९ ॥ स राजसि
पुरुषुतं एको वृत्राणि जिघ्नसे । इन्द्र जैत्रा श्रवस्या च यन्तवे ॥ १० ॥

॥ ६३ ॥ इमा नु कं भुवना सीषधामेन्द्रश्च विश्वे च देवाः । यज्ञं च नस्त-
न्वं च प्रजां चादित्यैरिन्द्रः सह चीकलपाति ॥ १ ॥ आदित्यैरिन्द्रः सर्गणो
मरुद्भिर्ऋताकं भूत्वविता तनूनाम् । इत्वायं देवा असुरान् यदायन् देवा देवत्वम-
भिरक्षमाणाः ॥ २ ॥ प्रत्यश्चर्मकमेनयं छचीभिरादित् स्वधार्मिषिरां पर्यपरयन् ।
अया वाजं देवहितं सनेम मदेम शतहिमाः सुवीराः ॥ ३ ॥ य एक इद् विदयते
वसु मतीय दाशुषे । ईशानो अप्रतिष्कृत इन्द्रो अङ्ग ॥ ४ ॥ कदा मर्तमसुधस-
पदा क्षुम्पमिव स्फुरत् । कदा नः शुश्रवद् गिर इन्द्रो अङ्ग ॥ ५ ॥ यश्चिद्धि त्वा
बहुभ्य आ सुतावाँ आविवांसति । उग्रं तत् पत्यते शव इन्द्रो अङ्ग ॥ ६ ॥ य इन्द्र
सोमपातमो मदः शविष्ठ चेतति । येना हांसि न्यस्त्रिणं तमीमहे ॥ ७ ॥ येना
दशग्वामघ्रिगुं वेपयन्तं स्वर्णरम् । येना समुद्रमाविधा तमीमहे ॥ ८ ॥ येन सिन्धुं
महीरपो रथाँ इव प्रचोदयः । पन्यामृतस्य यातवे तमीमहे ॥ ९ ॥

॥ ६४ ॥ एन्द्र नो गधि प्रियः सञ्जाजिदगोष्ठः । गिरिर्न विश्वतस्पृयुः पति-
र्दिवः ॥ १ ॥ अमि हि सत्य सोमपा उमे बभूथ रोदसी । इन्द्रासि सुन्वतो वृधः
पतिर्दिवः ॥ २ ॥ त्वं हि शश्वतीनामिन्द्र दत्ता पुरामसि । हन्ता दस्योर्मनोवृधः
पतिर्दिवः ॥ ३ ॥ एदु मध्वो मदिन्तरं सिन्धु वाध्वर्यो अन्धसः । एवा हि वीर
स्तवते सदावृधः ॥ ४ ॥ इन्द्र स्थातर्हरीणां नक्षिष्टे पुर्व्यस्तुतिम् । उदानंश शवसा
न भन्दना ॥ ५ ॥ तं वो वाजानां पतिमहमहि श्रवस्यवः । अप्रायुभिर्यज्ञेभिर्वा-
ध्वेन्यम् ॥ ६ ॥

॥ ६५ ॥ एतो न्विन्द्रं स्तवाम सखाय स्तोम्यं नरम् । कृष्टीर्यो विश्वा अभ्य-
स्त्येक इत् ॥ १ ॥ अगोरुधाय गविषं घुत्ताय दस्यं वचः । घृतात् स्वादीयो
मधुनश्च वोचत ॥ २ ॥ यस्यामितानि वीर्यानि राधः पर्येतवे । व्योतिर्न विश्वम-
भ्यस्ति दक्षिणा ॥ ३ ॥

॥ ६६ ॥ स्तुहीन्द्रं व्यश्रवदन्मि वाजिनं यमम् । अर्यो गयं मंहमानं वि दाशुषे
॥ १ ॥ एवा नूनमुप स्तुहि वैर्यश्च दशमं नवम् । सुविद्वांसं चर्कृत्यं चरणां नाम् ॥ २ ॥
वेत्या हि निर्ऋतीनां वज्रहस्त । परिवृजम् अहरहः शुन्ध्युः परिपदामिव ॥ २ ॥

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥

॥ ६७ ॥ वनोति हि सुन्वन् क्षयं परीणसः सुन्वानो हि ष्मा यजत्यव द्विषो
 देवानामव द्विषः । सुन्वान इत् सिंपासति महस्ना वाज्यवृतः । सुन्वानायेन्द्रो ददा-
 त्याभुवं रयिं ददात्याभुवंम् ॥ १ ॥ मो पु वो अस्मदभि तानि पौंस्या सना भूवन्
 धुम्नानि मोत जारिपुरस्मत् पुरोत जारिपुः । यद् वंश्चित्रं युगेयुगे नव्यं घोषाद-
 मर्त्यम् । अस्मासु तन्मरुतो यच्च दुष्टरं दिधृता यच्च दुष्टरम् ॥ २ ॥ अग्निं होतारं
 मन्ये दास्वन्तं वसुं सुनुं सहसो जातवेदसं विप्रं न जातवेदमम् । य ऊर्ध्वया
 स्वध्वरो देवो देवाच्या कृपा । घृतस्य विश्राष्टिमुनु वाष्टि शोचिपाजुह्वानस्य सर्पिषः
 ॥ ३ ॥ यज्ञैः संमिश्रताः पृषतीभिर्ऋष्टिभिर्यामिं लुभ्रामो अञ्जिषु प्रिया उत ।
 आसद्या वहिर्भरतस्य सूनवः पोत्रादा सोमं पिवता दिवो नरः ॥ ४ ॥ आ वक्षि
 देवाँ इह विप्र यद्वि चोशन् होतुर्नि पदा योनिषु त्रिषु । प्रति वीहि प्रस्थितं
 सोम्यं मधु पिवाम्नीधात् तव भागस्य तृणुहि ॥ ५ ॥ एष स्य ते तवा नृम्णव-
 धिनः सह ओजः प्रदिवि ब्राह्मेर्दितः । तुभ्यं सुतो मधवन् तुभ्यमाभूतस्त्वमस्य
 ब्राह्मणादा तृपत् पिव ॥ ६ ॥ यम् पूर्वमहेयं तस्मिद् हुँवे रेदु हव्यो ददियो नाम प-
 त्यते । अध्वर्युभिः प्रस्थितं सोम्यं मधु पोत्रात् सोमं द्रधिणादः पिव क्रतुभिः ॥ ७ ॥

॥ ६८ ॥ सुरुपकृन्नुमृतयं सुदुधामिव गोदुहं । जुहूममिद्यविद्यवि ॥ १ ॥ उपः
 नः सवना गहि सोमस्य सोमपाः पिव । गोदा इह रेवतो मदः ॥ २ ॥ अथा ते
 अन्तमानां विद्याम सुमतीनाम् । मा नो अति ख्य आ गहि ॥ ३ ॥ परंहि विप्र-
 मस्तृतमिन्द्रं पृच्छा विप्रश्चितम् । यस्ते सखिभ्य आ वग्म ॥ ४ ॥ उत ब्रुवन्तु
 नो निदो निरन्यतश्चिदारत । दधाना इन्द्र इह दुवः ॥ ५ ॥ उत नः सुभगाँ अरि-
 वोच्येयुर्दस्म कृष्टयः । स्यामेदिन्द्रस्य शर्मणि ॥ ६ ॥ एमाशुमाशवे भर यज्ञश्रियं
 नुमार्दनम् । पतयन्मन्दयत्सखम् ॥ ७ ॥ अस्य पीत्वा शतक्रतो घनो वृत्राणामिभवः ।
 प्रावो वाजेषु वाजिनम् ॥ ८ ॥ तं त्वा वाजेषु वाजिनं वाजयामः शतक्रतो ।
 धनानामिन्द्र सातयं ॥ ९ ॥ यो रायो वनिर्महान्मुपारः सुन्वतः सखा । तस्मा
 इन्द्राय गायत ॥ १० ॥ आ त्वेता नि पीदतेन्द्रमभि प्र गायत । सखाय स्तोम-
 वाहसः ॥ ११ ॥ परूतमै परूणामीशानं वार्याणाम् । इन्द्रं सोमे सचा सुते ॥ १२ ॥

॥ ६९ ॥ स घा नो योग आ भुवत् स राये स पुरंध्याम् । गमद् वाजैभिरा
 स नः ॥ १ ॥ यस्य संस्थे न वृणवते हरीं समत्सु शत्रवः । तस्मा इन्द्राय गायत
 ॥ २ ॥ सुतपावै सुता इमे शुचयो यन्ति वीतये । सोमामो दध्याशिरः ॥ ३ ॥
 त्वं सुतस्य पीतये मद्यो वृद्धो अजायथाः । इन्द्र ज्यैष्ठ्याय सुक्रतो ॥ ४ ॥ आ

त्वां विशन्त्वाशत्रुः सोमांस इन्द्र गिर्वणः । शं ते सन्तु प्रचेतसे ॥५॥ त्वां स्तोमां
अवीवृधन् त्वामुक्त्वा शतक्रतो । त्वां वर्धन्तु नो गिरः ॥ ६ ॥ अर्चितोतिः सने-
दिमं वाजुमिन्द्रः सहस्रिणम् । यस्मिन् विधानि पौंस्या ॥ ७ ॥ मा नो मर्ता
अभि द्रुहन् तनूनामिन्द्र गिर्वणः । ईशानो यवया वधम् ॥ ८ ॥ युञ्जन्ति ब्रध्न-
मरुषं चरन्तं परि तस्थुयः । रोचन्ते रोचना दिवि ॥९॥ युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी
विपक्षसा रथे । शोणा धृष्णू नृवाहमा ॥ १० ॥ केतुं कृण्वन्नकेतवे पेशो मर्या
अपेशसे । समुपद्भिरजायथाः ॥ ११ ॥ आदह स्वधामनु पुनर्गर्भस्त्वमगिरे । दधाना
नामं यज्ञियम् ॥ १२ ॥

॥ ७० ॥ वीलु विशमजन्तुभिर्गुहा चिदिन्द्र वह्निभिः । अविन्द उन्मिया अनु
॥ १ ॥ देवयन्ता यथा मतिमच्छा विदद् वंसं गिरः । महामनूपत श्रुतम् ॥ २ ॥
इन्द्रेण सं हि दृक्षे संजग्मानो अविभ्युषा । मन्दं सप्तानवर्चसा ॥ ३ ॥ अन्वद्य-
रभिद्युभिर्मखः सहस्रदर्चति । गर्भेन्द्रस्य काम्यैः ॥ ४ ॥ अतः परिज्मन्ना गहि
दिवो वा रोचनादधि । समस्मिन्नजते गिरः ॥ ५ ॥ इतो वा सातिमीमहे दिवो
वा पार्थिवादधि । इन्द्रं महो वा रजयः ॥ ६ ॥ इन्द्रमिह गाथिनो बृहदिन्द्रमर्क-
भिरर्किणः । इन्द्रं वागीरनूपत ॥ ७ ॥ इन्द्र इद्वयोः सत्या संमिरल आ वचो-
युजा । इन्द्रो वज्री हिंरण्ययः ॥ ८ ॥ इन्द्रो दीर्घाय चक्षुष आ सुर्ध रोहयद्
दिवि । वि गोभिरर्द्रिमैरयत् ॥ ९ ॥ इन्द्र वाजेषु नाव सहस्रप्रधनेषु च । उग्र
उग्रभिस्तृतिभिः ॥ १० ॥ इन्द्रं वयं महाधन इन्द्रमर्भे हवामहे । युजं वृषेषु वज्रि-
णम् ॥ ११ ॥ स नो वृषजमुं चक्रं सत्रादावन्नपा वृधि । अग्मभ्यमप्रातःकुतः
॥ १२ ॥ तुञ्जेतुञ्जे य उत्तरे स्तोमा इन्द्रेभ्य वज्रिणः । न विन्दे अस्य सुपुतिम्
॥ १३ ॥ वृषा युधेव वंसगः कृष्टीरिग्न्योजिषा । ईशानो अप्रतिपुतः ॥ १४ ॥
य एकश्चर्षणीनां वसूनाभिरुज्यति । इन्द्रः पञ्च क्षितीनाम् ॥ १५ ॥ इन्द्रं वो
विश्वतस्परि हवामहे जनभ्यः । अस्माकमस्तु केवलः ॥ १६ ॥ इन्द्रं सानसिं रयिं
सजित्वानं सदासहम् । वपिष्ठमृतये भर ॥ १७ ॥ नि येन मुष्टिहृन्वया नि वृत्रा
रुणधामहे । त्वोतासो न्यर्वता ॥ १८ ॥ इन्द्र त्वोतास आ वयं वज्रं घना ददी-
महि । जयेम सं युधि स्पृधः ॥ १९ ॥ वयं शूराभिरस्तुभिरिन्द्र त्वया युजा वयम् ।
सासह्यामं पृतन्यतः ॥ २० ॥

॥ ७१ ॥ महौ इन्द्रः परश्च नु महित्वमस्तु वज्रिणो । द्यौर्न प्रथिना शवः ॥ १ ॥
समोहे वा य आशत नरस्तोकस्य सनिर्तो । विप्रासो वा धियायवः ॥ २ ॥ यः

कुक्षिः सोमपातमः समुद्र इव पिन्वते । उर्वीरापो न काकुदः ॥ ३ ॥ एवा
 हस्य सुनृता विरप्शी गामती मही । पक्का शाखा न दाशुषे ॥ ४ ॥ एवा हि ते
 विभूतय ऊतय इन्द्र मावते । सद्यश्चित् सन्ति दाशुषे ॥ ५ ॥ एवा हस्य काम्या
 स्तोम उक्थं च शंस्या । इन्द्राय सोमपीतये ॥ ६ ॥ इन्द्रेहि मत्स्यन्धसो विश्वेभिः
 सोमपर्वभिः । महौ अभिष्टिरोजसा ॥ ७ ॥ एमेनं सृजता सुते मन्दिमिन्द्राय
 मन्दिने । चक्रि विश्वानि चक्रये ॥ ८ ॥ मत्स्वा सुशिप्र मन्दिभिस्तोमैभिर्विश्वच-
 र्षणे । सचैषु सर्वनेष्वा ॥ ९ ॥ असृग्रमिन्द्र ते गिरः प्रतिस्वामृदहासत । अजोषा
 वृषभं पतिम् ॥ १० ॥ सं चोदय चित्रमर्वाग् राध इन्द्र वरेण्यम् । असदित् तै विभु
 प्रभु ॥ ११ ॥ अस्मान्त्सु तत्र चोदयेन्द्र राये रभस्वतः । तुर्विद्युम्न यशस्वतः
 ॥ १२ ॥ सं गोमदिन्द्र वाजवदस्मे पृथु श्रवो बृहत् । विश्वार्युर्ध्वहर्षितम् ॥ १३ ॥
 अस्मे धेहि श्रवो बृहद् द्युम्नं सहस्रसातमम् । इन्द्र ता रथिनीरिषः ॥ १४ ॥
 वसोरिन्द्रं वसुपतिं गीर्भिर्गुणन्तं अग्मियम् । होम गन्तारमुतये ॥ १५ ॥ सुतेसुते
 न्यौकसे बृहद् बृहत एदरिः । इन्द्राय शुषमर्चति ॥ १६ ॥

॥ इति षष्ठोऽनुवाकः ॥

॥ ७२ ॥ विश्वेषु हि त्वा सर्वनेषु तुज्जते समानमेकं वृषमण्यवः पृथक् स्वः
 सनिष्यवः पृथक् । तं त्वा नावं न पर्षणिं शुषस्य धुरि धीमहि । इन्द्रं न यज्ञै-
 श्चितयन्त आयव स्तोमैभिरिन्द्रमायवः ॥ १ ॥ वि त्वा ततसे मिथुना अवस्यवो
 व्रजस्य साता गव्यस्य निःसृजः सचन्त इन्द्र निः सृजः । यद् गव्यन्ता द्वा जन्म
 स्वर्यन्ता समूहसि । आविष्कारिर्क्रद् वृषणं सचाभुवं वज्रमिन्द्र सचाभुवम् ॥ २ ॥
 उतो नो अस्या उपसो जुषेत ह्यर्कस्य बोधि हविषो हवीमभिः स्वर्पाता हवीमभिः ।
 यदिन्द्र हन्तवे मृधो वृषा वज्रि चिकेतसि । आ मे अस्य वेधसो नवीयसो मन्म
 श्रुधि नवीयसः ॥ ३ ॥

॥ ७३ ॥ तुभ्येदिमा सर्वना शूर विश्वा तुभ्यं ब्रह्माणि वर्धना कृणोमि । त्वं
 नृभिर्हव्यो विश्वधासि ॥ १ ॥ नू चिन्तु ते मन्यमानस्य दस्मोदश्नुवन्ति महिमान-
 म्भ्र । न वीर्यमिन्द्र ते न राधः ॥ २ ॥ प्र वो महे महिर्बुधे भरध्वं प्रचेतसे प्र सु-
 मतिं कृणुध्वम् । विशः पूर्वीः प्र चरा चर्षणिप्राः ॥ ३ ॥ यदा वज्रं हिरण्यमिदया
 रथं हरी यमस्य वहतो वि सूरिभिः । आ तिष्ठति मघवा सनश्नुत इन्द्रो वाजस्य
 दीर्घश्वसस्पतिः ॥ ४ ॥ सो चिन्तु बृष्टिर्युध्यास्वा सचौ इन्द्रः शमश्रूणि हरि-

तामि मृष्णुते । अवे वेति मुक्षयै सुते मधूदिदूनीति वातो यथा वनेम् ॥ ५ ॥ यो
वाचा विवाचो मधुवाचः पुरु महस्नाशिवा जघान । तत्तादिदस्य पौंस्यं गृणीमसि
पितेव यस्ताविर्वी वावृधे शवः ॥ ६ ॥

॥ ७४ ॥ यष्टिद्धि सत्य सोमपा अनाद्यस्ता इव स्मर्ति । आ तू न इन्द्र
शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥ १ ॥ शिप्रिन् वाजानां पते शची-
यस्तव दंसना । आ तू ॥ २ ॥ नि प्वापया मिथुदृशा सस्तामबुध्यमाने । आ
तू ॥ ३ ॥ ससन्तु त्या अरातयो बोधन्तु शूर रातयः । आ तू ॥ ४ ॥
समिन्द्र गर्दभं वृण नुवन्तं पापयामुया । आ तू ॥ ५ ॥ पताति कुण्डुणाभ्या
दूरं चातो वनादधि । आ तू ॥ ६ ॥ सर्वं परिक्रोशं जहि जम्भया कृकटाश्वम् ।
आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥ ७ ॥

॥ ७५ ॥ वि त्वा ततस्त्रे मिथुना अवस्यवो ब्रजस्य माता गव्यस्य निःसृजः
सर्वन्त इन्द्र निः सृजः । यद् गव्यन्ता द्वा जना स्वर्धन्ता समूहसि । आविष्क-
रिक्व वृषेणं सचाभुवं बज्रमिन्द्र सचाभुवम् ॥ १ ॥ विदुष्टे अस्य वीर्यस्य पुरः पुरो
यदिन्द्र शारदीरवातिरः सासहानो अवातिरः । शासस्तमिन्द्र मर्त्यमयज्युं शव-
सस्पते । महीमृष्णाः पृथिवीमिमा अपो मन्दसान इमा अपः ॥ २ ॥ आदित् ते
अस्य वीर्यस्य चर्किरन्मदेषु वृषक्षुशिजो यदाविथ मरवीयतो यदाविथ । चकर्थ
कारमेभ्यः पृतनासु प्रवन्तवे । ते अन्यामन्यां नद्यं सनिष्णत अवस्यन्तः सनि-
ष्णत ॥ ३ ॥

॥ ७६ ॥ वने न वा यो न्यधायि चाकं छुचिर्वा स्तोमो भुरणावजीगः ।
यस्येदिन्द्रः पुरुदिनेषु होता नृणां नर्यो नृतमः क्षपावान् ॥ १ ॥ प्र ते अस्या
उषसः प्रापरस्या नृता स्याम नृतमस्य नृणाम् । अनु भिशोकः शतमावेहन्नृन्
कुत्सेन रथो यो असत् ससवान् ॥ २ ॥ कस्ते मद इन्द्र रन्त्यो भुद दुगो गिरो
अभ्युप्रो वि धाव । कद् वाहो अर्वागुप मा मनीषा आ त्वा शक्यामुपमं राधो
अक्षैः ॥ ३ ॥ कर्दु पुम्नमिन्द्र त्वावतो नृन् कया धिया करसे कञ्च आगन् ।
मित्रो न सत्य उरुगाय भृत्या अक्षै समस्य यदसन्मनीषाः ॥ ४ ॥ प्रेरय सरो अर्थे
न पारं ये अस्य कामं जनिधा इव गमन् । गिरश्च ये ते तुविजात पूर्वोर्नर इन्द्र
प्रतिशिक्षन्त्यक्षैः ॥ ५ ॥ मात्रे नु ते सुमिते इन्द्र पूर्वी द्यौर्मज्जना पृथिवी काव्येन ।
वराय ते घृतवन्तः सुतासः स्वाद्यन् मवन्तु पीतये मधूनि ॥ ६ ॥ आ मध्वो

अस्मा असिचक्ष्मन्त्रमिन्द्राय पूर्णं स हि मत्सराधाः । सर्वावृधे वरिमन्त्रा पृथिव्या
अभि कृत्वा नर्यः पौंस्यैश्च ॥ ७ ॥ व्यानलिन्द्रः पृतनाः खोजा आस्मै यतन्ते
सख्याय पूर्वीः । आ स्मा रथं न पृतनासु तिष्ठ यं भद्रया सुमत्या चोदयासे ॥ ८ ॥

॥ ७७ ॥ आ सत्यो यातु मघवाँ ऋजीपी द्रवन्त्वस्य हरय उप नः । तस्मा
इदन्धः सुपुमा सुदक्षमिहार्भित्वं करते गृणानः ॥ १ ॥ अवं स्य शूराध्वनो
नान्तेस्मिन् नो अद्य सर्वने मन्दधै । शंसात्युक्थमुशनेव वेधाश्चिकितुपे असुर्याय
मन्म ॥ २ ॥ कविर्न निणयं विदथानि साधन् वृषा यत् सेकं विपिणानो अर्चात् ।
दिव इत्था जीजिनत् सप्त कारूनह्वा चिचक्रुर्वयुना गृणन्तः ॥ ३ ॥ स्वर्त्यद् वेदिं
सुदृशीकर्मकर्महि ज्योतीं रुरुचुर्यद् वस्तोः । अन्धा तमांसि दुधिता विचक्षे नृभ्य-
श्चकार नृतमो अभिष्टौ ॥ ४ ॥ ववत् इन्द्रो अमितमृजीव्युभे आ पप्रौ रोदसी
महित्वा । अतश्चिदस्य महिमा वि रेच्यभि यो विश्वा भुवना बभूव ॥ ५ ॥
विश्वानि शक्रो नर्याणि विद्वानपो रिरेच सखिभिर्निकामैः । अश्मानं चिद् ये विभि-
दुर्वचोभिर्व्रजं गोमन्तमुशिजो वि ववुः ॥ ६ ॥ अपो वृत्रं वव्रिवांसं पराहन् प्रावत् ते
वज्रं पृथिवी सचेताः । प्राणीभिः समुद्रियाण्यैनोः पतिर्भवं छवसा शूर धृष्णो ॥ ७ ॥
अपो यदद्रिं पुरुहूत ददर्शविभ्रवत् सरमा पूर्य ते । स नो नेता वाज्रमा दधि
भूरि गोत्रा रुजन्नङ्गिरोभिर्गृणानः ॥ ८ ॥

॥ ७८ ॥ तद् वो गाय गुते सचा पुरुहूताय सत्त्वेने । शं यद् गवे न शा-
किने ॥ १ ॥ न घा वमुनिं यमते दानं वाजस्य गोमन्तः । यत् सीमुप श्रवद् गिरः
॥ २ ॥ कुवित्सस्य प्र हि व्रजं गोमन्तं दस्युहा गमत् । शचीभिरप नो वरत् ॥ ३ ॥

॥ ७९ ॥ इन्द्र क्रतुं न आ भैर पिता पुत्रेभ्यो यथा । शिन्ना णो अस्मिन्
पुरुहूत यामानि जीवा ज्योतिरशीमहि ॥ १ ॥ मा नो अज्ञाता वृजना दुराध्वोऽ-
माशिवासो अवं क्रमुः । त्वया वयं प्रवतः शश्वतीरपोतिं शूर तगमासि ॥ २ ॥

॥ ८० ॥ इन्द्र ज्येष्ठं न आ भैर ओजिष्ठं पप्रुरि श्रवः । येनेमे चित्र वज्र-
हस्त रोदसी ओमे सुशिप्र प्राः ॥ १ ॥ त्वामुग्रमर्वसे चर्पणिसहं राजन् देवेषु
हूमहे । विश्वा सु नो विथुरा पिबदना वसोमित्रान् सुपहान् कृधि ॥ २ ॥

॥ ८१ ॥ यद् द्याव इन्द्र ते शतं शतं भूमिर्हृत स्युः । न त्वा वज्रिन्तसहस्रं

सूर्या अनु न जातमष्ट रोदसी ॥ १ ॥ आ पंप्राथ महिना वृष्ण्या वृषन् विश्वा
शविष्ठ शर्वसा । अस्माँ अव मघवन् गोमति व्रजे वज्रि चित्राभिस्तृतिभिः ॥ २ ॥

॥ ८२ ॥ यदिन्द्र यावत्स्त्वमेतावद्दहमीशीय । स्तोतारमिद् दिधिषेय रदा-
वमो न पापत्वार्य रामीय ॥ १ ॥ शिक्तैर्यमिन्महयते दिवेदिवे राय आ कुहचि-
द्विदे । नहि त्वदन्यन्मघवन् न आप्यं वस्यो अस्ति पिता चन ॥ २ ॥

॥ ८३ ॥ इन्द्रं त्रिधातुं शरणं त्रिवरुथं स्वास्तिमात् । छर्दियेच्छ मघवद्भयश्च
मह्यं च यावया दिद्युमेभ्यः ॥ १ ॥ ये गव्यता मनमा शत्रुमादभुग्भिप्रघ्नन्ति
धृष्णया । अथ स्मा नो मघवन्निन्द्र गिर्वणरतनुपा अन्तमो भव ॥ २ ॥

॥ ८४ ॥ इन्द्रा याहि चित्रभानो सुता इमे त्वायवः । अरवीभिस्तना
पूतामः ॥ १ ॥ इन्द्रा याहि धियेपितो विप्रजतः सुतावंतः । उप ब्रह्माणि वाघतः
॥ २ ॥ इन्द्रा याहि तृतजान उप ब्रह्माणि हरिबः । सुते दधिष्वं नश्चनः ॥ ३ ॥

॥ ८५ ॥ मा चिदन्यद् वि शंसत सखायो मा रिपयत । इन्द्रमित् स्तोता
वृषणं सचा सुते मुहुर्बुधया च शंसत ॥ १ ॥ अवक्रुचिणं वृषमं यथाजुर् गां न
चर्षणीसहम् । विद्वेषणं संवननो भयंकरं महिष्ठमुभयाविनम् ॥ २ ॥ यच्चिद्वि त्वा
जना इमे नाना हवन्त उत्तये । अस्माकं ब्रह्मेदमिन्द्र भूतु तेहा विश्वा च वर्धनम्
॥ ३ ॥ वि तर्तूर्यन्ते मघवन् विपश्चितोर्यो विपो जनानाम् । उप क्रमस्व पुरुरूप-
माभर वाजं नेदिष्ठमुतये ॥ ४ ॥

॥ ८६ ॥ ब्रह्मणा ते ब्रह्मयुजा युनञ्मि हरी सखाया सधमाद आशू । स्थिरं
रथं सुखमिन्द्राधिनिष्ठन् प्रजानन् विद्वौ उप याहि सोमम् ॥ १ ॥

॥ ८७ ॥ अव्ययीवोऽणं दुग्धमंशुं जुहोतन वृषभाय चितीनाम् । गौराद्
वेदीयाँ अवपानमिन्द्राँ विश्वाद्देयाति सुतसोममिच्छन् ॥ १ ॥ यद् दधिपे प्रदिवि
चार्वक्षं दिवेदिवे पीतिमिदस्य वक्षि । उत हृदोत मनसा जुषाण उशन्निन्द्र
प्रस्थितान् पाहि सोमान् ॥ २ ॥ जज्ञानः सोमं सहमे पपाथ प्र ते माता महिमा-
नमृवाच । एन्द्रं पप्राथोर्वन्तरिन्तं युधा देवेभ्यो वरिवश्चकथ ॥ ३ ॥ यद् योधया
महतो मन्यमानान् साक्षाम् तान् बाहुभिः शाशदानान् । यत्रा नृभिर्वृत इन्द्राभि-
युध्यास्तं त्वयाजिं सौश्रवसं जयेम ॥ ४ ॥ प्रेन्द्रस्य वोचं प्रथमा कृतानि प्र

नूतना मघवा या चकार । यदेददेवीरसहिष्ट माया अथाभवत् केवलः सोमो अस्थ
॥ ५ ॥ तवेदं विश्वमभितः पशव्यं यत् पश्यसि चक्षसा सूर्यस्य । गवामसि
गोपतिरेकं इन्द्र भज्जीमहि ते प्रयतस्य वस्त्रः ॥ ६ ॥ बृहस्पते युवमिन्द्रश्च वस्त्रो-
द्विव्यस्पर्शेनाथे उत पार्थिवस्य । धत्तं रयिं स्तुवते कीरये चिद् यूयं पात
स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ७ ॥

॥ ८८ ॥ यस्तुस्तम्भ सहसा वि ज्मो अन्तान् बृहस्पतिस्त्रिषधस्थो रवेण ।
तं प्रत्नास ऋषयो दीध्यानाः पुरो विप्रा दधिरे मन्द्रजिह्वम् ॥ १ ॥ धुनेतयः सु-
प्रकेतं मदन्तो बृहस्पते अभि ये नस्ततस्ते । पृषन्तं सुप्रमदब्धमुखं बृहस्पते रक्षता-
दस्य योनिम् ॥ २ ॥ बृहस्पते या परमा परावदत् आ तं ऋतस्पृशो नि पैदुः ।
तुभ्यं स्वाता अवता अद्रिदृग्वा मध्वंभोतन्त्यभितो विरप्शाम् ॥ ३ ॥ बृहस्पतिः
प्रथमं जायमानो महो ज्योतिषः परमे व्योमन् । सप्तास्यस्तुविजातो रवेण
वि सप्तारश्मिरधमत् तमांसि ॥ ४ ॥ स सुष्टुभास ऋक्ता गणेन बलं रुरोज फलिंगं
रवेण । बृहस्पतिरुस्त्रिया हव्यस्रदः कर्निकदृद् वावशतीरुदाजत् ॥ ५ ॥ एवा पित्रे
विश्वदेवाय वृष्णे यज्ञैर्विधेम नमसा हविर्भिः । बृहस्पते सुप्रजा वीरवन्तो वयं
स्याम पतयो रयीणाम् ॥ ६ ॥

॥ ८६ ॥ अस्तेव सु प्रतरं लायमस्पन् भूषाभिव प्र भेरा स्तोममस्मै । काचा
विप्रास्तरत् वाजमयो नि रामय जरितः सोम इन्द्रम् ॥ १ ॥ दोहनं गामुप शिञ्चा
सखायं प्र बोधय जरितर्जारमिन्द्रम् । कोशं न पूर्णं वसुना न्यृष्टमा न्यावय मघ-
देयाय शूरम् ॥ २ ॥ किमङ्ग त्वा मघवन् भोजमाहुः शिशीहि मां शिशयं त्वा
शृणोमि । अमस्वती मम धीरस्तु शक्र वसुविदं भगमिन्द्रा भेरा नः ॥ ३ ॥ त्वां
जना ममसत्येष्विन्द्र संतस्थाना विह्वयन्ते समीके । अत्रा युजं कृणुते यो हविष्मा-
आसुन्वता सख्यं वष्टि शूरः ॥ ४ ॥ धनं न स्पन्दं बहुलं यो अस्मै तीव्रान्तसो-
मो आसुनोति प्रयस्वान् । तस्मै शत्रून्सुतुकान् प्रातरहो नि स्वपून् युवति
हन्ति बुधम् ॥ ५ ॥ यस्मिन् वयं दधिमा शंसमिन्द्रे यः शिश्राय मघवा काममस्मे ।
आराधितुं सन् भयतामस्य शत्रुर्न्यस्मै द्युम्ना जन्या नमन्ताम् ॥ ६ ॥ आरा-
धयामप बाधस्व दूरमुग्रो यः शम्भः पुरुहूत तेन । अस्मे धेहि यवंपद् गोमदिन्द्र
कुधी धियं जरित्रे वाजरत्नाम् ॥ ७ ॥ प्र यमन्तवृषस्रवासो अगमन् तीव्राः सोमा
बहुलान्तासु इन्द्रम् । नाहं द्यामानं मघवा नि वसन् नि सुन्वते बहति भूरिं वामसु

॥ ८ ॥ उत प्रहामातिदीवा जयति कृतमिव श्वघ्नी वि चिंताति काले । यो देव-
कामो न धनं रुणद्धि समित् तं रायः सृजति स्वधाभिः ॥ ६ ॥ गोभिष्टरेमा-
मतिं दुग्धं यवेन वा क्षुधं पुरुहूत विश्वे । ययं राजसु प्रथमा धनान्यगृष्टासो
वृजनीभिर्जयेम ॥ १० ॥ बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चादुतोत्तरस्मादधरादघायोः ।
इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः सखा सखिभ्यो वरीयः कृणोतु ॥ ११ ॥

॥ ६० ॥ यो अद्रिभित् प्रथमजा ऋताया बृहस्पतिराङ्गिरसो हविष्मान् ।
द्विवर्हश्मा प्राघर्मसत् पिता न आ रोदसी वृषभो रोम्वीति ॥ १ ॥ जनाय चिद्
य ईवेत उ लोकं बृहस्पतिर्देवहूतो चकार । धनन् वृत्राणि वि पुनो दर्दरीति जयं
छत्रैर्मित्रान् पुन्मु माटेन ॥ २ ॥ बृहस्पतिः समजयद् वसूनि महो व्रजान् गोमता
देव पुपः । अपः सिपामन्त्स्वः प्रतीतो बृहस्पतिर्हन्त्यमित्रमकैः ॥ ३ ॥

॥ इति सप्तमोऽनुवाकः ॥

॥ ६१ ॥ इमां धियं सप्तशीर्ष्णां पिता न ऋतप्रजातां बृहतीमविन्दत् ।
तुरीयं स्विज्जनयद् विश्वजन्यायास्य उक्थमिन्द्राय शंसन् ॥ १ ॥ ऋतं शंसन्त
ऋजु दीध्याना दिवस्पुत्रासो अमुगस्य वीराः । विप्रं पदमङ्गिरसो दधाना यज्ञस्य
धाम प्रथमं मनन्त ॥ २ ॥ हंसैरिव मखिभिर्विवेदाङ्गिरश्मन्मयाति नहन्ता व्य-
स्यन् । बृहस्पतिरभिकनिकदद् गा उत प्रास्तोदुच्च विद्रो अगायत् ॥ ३ ॥ अघो
द्राभ्यां पर एकया गा गुहा तिष्ठन्तीरुतस्य मेता । बृहस्पतिस्तमामि ज्योतिरि-
च्छक्षुदुम्ना आकृषि हि निम्न आवः ॥ ४ ॥ विभिद्या पुनं शयथमपांक्षीं निस्त्रीणि
माकमुदधेरकन्तत् । बृहस्पतिरुपनं सूर्यं गामकं विवेद स्तनयन्निव द्याः ॥ ५ ॥
इन्द्रो वलं रक्षितां दुधानां करेणैव वि चकर्ता रवेण । स्वेदाग्निमिराशिर्गमिच्छ-
मानोरोदयत् पणिमा गा अभुण्णात् ॥ ६ ॥ स ई सन्त्यभिः मखिभिः शुचद्भिर्गो-
धायसं वि धनमैरददः । ब्रह्मणस्पतिर्वृषभिवराहैर्मस्वेदभिर्द्रविणं व्यानत् ॥ ७ ॥
ते सत्येन मनसा गोपति गा इयानाम् उपणयन्त रथाभिः । बृहस्पतिर्मथो अवय-
पेभिरुदुस्त्रिया अमृजत स्वयुग्मिभिः ॥ ८ ॥ तं वर्धयन्तो मतिभिः शिवाभिः सिंह-
मिव नानदतं मधस्थं । बृहस्पतिं वृषणं शूरेमतौ भर्भरे अनु मदेम जिष्णुम् ॥ ९ ॥
यदा वाजमसनद् विश्वरूपमा द्यामरुद्धुत्तराणि सञ्च । बृहस्पतिं वृषणं वर्धयन्तो
नाना सन्तो विश्रतो ज्योतिरामा ॥ १० ॥ सत्यामशिपं कृणुता वयोधे कीरि

चिद्वयवथ स्वेभिरेवैः । पश्चा मृधो अप भवन्तु विश्वास्तद् रोदसी शृणुतं विश्वमि-
न्वे ॥ ११ ॥ इन्द्रो मङ्गा महतो अर्णवस्य वि मूर्धानमभिनदवुदस्य । अहन्नाहिस-
रिणात् सप्त सिन्धून् देवैर्द्यावापृथिवी प्रावतं नः ॥ १२ ॥

॥ ६२ ॥ अभि प्र गोपतिं गिरेन्द्रमर्च यथा विदे । सूनुं सत्यस्य सत्पतिम्
॥ १ ॥ आ हरयः समृज्जिरेरुषीरार्धिं बर्हिषि । यत्राभि संनवांमहे ॥ २ ॥ इन्द्राय
गाव आशिरं दुदुहे वज्रिणे मधु । यत् सीमुपहरे विदत् ॥ ३ ॥ उद् यद्
ब्रध्नस्य विष्टपं गुहमिन्द्रंश्च गन्वहि । मध्वः पीत्वा संचेवहि त्रिःसप्त सख्युः पदे ॥ ४ ॥
अर्चत प्रार्चत प्रियमेधासो अर्चत । अर्चन्तु पुत्रका उत पुरं न धृष्णवर्चत ॥ ५ ॥ अव स्व-
राति गर्गरो गोधा परि सनिष्वणत् । पिङ्गा परि चनिष्कददिन्द्राय ब्रह्मोद्यतम् ॥ ६ ॥
आ यत् पतन्त्येन्यः सुदुघा अनपस्फुरः । अपस्फुरं गृभायत् सोममिन्द्राय पातवे
॥ ७ ॥ अपादिन्द्रो अपादिग्निर्विश्वे देवा अमत्सत । वरुण इदिह क्षयत् तमापो अभ्य-
नूषत् वत्सं संशिश्वरीरिव ॥ ८ ॥ सुदेवो असि वरुण यस्य ते सप्त सिन्धवः । अनुक्ष-
रन्ति काकुदै सुर्म्य सुषिरामिव ॥ ९ ॥ यो व्यतीरंफाणयत् सुयुक्तां उप दाशुपे ।
तक्को नेता तदिद् वपुरुपमा यो अभुच्यत ॥ १० ॥ अतीदुं शक्र ओहत इन्द्रो विश्वा अति
द्विषः । भिनत् कनीन ओदनं पच्यमानं परो गिरा ॥ ११ ॥ अर्भको न कुमार-
कोधि तिष्ठन्नव रथम् । स पक्षन्महिषं मुगं पित्रे मात्रे विभुक्रतुम् ॥ १२ ॥ आ तू
सुशिप्र दंपते रथं तिष्ठा हिरण्ययम् । अर्धं द्युक्षं संचेवहि सहस्रपादमरुपं स्वास्ति-
गामनेहसम् ॥ १३ ॥ तं धेमिन्त्या नमस्विन उप स्वराजमासते । अर्थं चिदस्य
सुधितं यदेतव आवर्तयन्ति दावने ॥ १४ ॥ अनु प्रत्नस्यौकसः प्रियमेधास एषाम् ।
पूर्वामनु प्रयतिं वृक्षवर्हिषो हितप्रयस आशत ॥ १५ ॥ यो राजा चर्षणीनां
याता रथेभिरग्निगुः । विश्वासां तरुता पृतनानां ज्येष्ठो यो वृत्रहा गुणे ॥ १६ ॥
इन्द्रं तं शुम्भ पुरुहन्मन्त्रवसे यस्य बिता विधर्तरि । हस्ताय वज्रः प्रति धायि
दर्शतो महो दिवे न सूर्यः ॥ १७ ॥ नक्षिष्टं कर्मणा नशद् यश्चकारं मुदावृधम् ।
इन्द्रं न यज्ञैर्विश्वगूर्तसृभ्वसमधृष्टं धृष्णवोजसम् ॥ १८ ॥ अपाल्हमुग्रं पृतनासु
सामहि यस्मिन् मुहीरुरुजयः । सं धेनवो जायमाने अनोनवुर्धावः क्षामो अनोनवुः
॥ १९ ॥ यद् द्याव इन्द्र ते शतं शतं भूमीरुत स्युः । न त्वा वज्रिन्महसं सूर्या
अनु न जातमष्ट रोदसी ॥ २० ॥ आ पप्राथ महिना वृष्ण्या वृषन् विश्वा
शविष्ट शवसा । अस्मौ अव मधवन् गोमति व्रजे वज्रि चित्राभिरूतिभिः ॥ २१ ॥

॥ ६३ ॥ उत् त्वा मन्दन्तु स्तोमाः कृणुष्व राधो अद्रिवः । अथ ब्रह्मद्विषो जहि
 ॥ १ ॥ पदा पर्णीरराधसो नि बाधस्व मह्यं असि । नहि त्वा कश्चन प्रति ॥ २ ॥ त्व-
 मीशिषे सुतानामिन्द्र त्वमसुतानाम् । त्वं राजा जनानाम् ॥ ३ ॥ इह्यन्तीरपस्युव
 इन्द्रं जातघृषासते । भेजानासः सुवीर्यम् ॥ ४ ॥ त्वमिन्द्र बलादाधि सहसो
 जात ओजसः । त्वं वृषन् वृषेदसि ॥ ५ ॥ त्वमिन्द्रासि वृत्रहा व्यन्तरिक्षमतिरः ।
 उद् धामस्तम्ना ओजसा ॥ ६ ॥ त्वमिन्द्र सजोषसमर्क बिभर्षि बाह्वोः । वज्रं
 शिशान ओजसा ॥ ७ ॥ त्वमिन्द्राभिभूरासि विश्वा जातान्योजसा । स विश्वा
 भुव आभवः ॥ ८ ॥

॥ ६४ ॥ आ यात्विन्द्रः स्वपतिर्मदाय यो धर्मणा तूतजानस्तुविष्मान् ।
 प्रवृज्जालो अति विश्वा सहोस्यपारेण महता वृष्येन ॥ १ ॥ सुष्ठामा रथः सुयसा
 हरी ते मिम्यक्ष वज्रो नृपते गर्भस्ती । शीर्षं राजन् सुपथा याह्यर्वाङ् वधीम
 ते पृषुपो वृष्ययानि ॥ २ ॥ एन्द्रवाहो नृपति वज्रबाहुमुग्रमुग्रासस्तविषास एनम् ।
 प्रत्वक्षसं वृषभं सत्यशुष्ममेमस्मत्रा संधमादो वहन्तु ॥ ३ ॥ पवा पतिं द्रोणसाधं
 सचेतसमूर्ज स्कम्भं धरुण आ वृषायसे । ओजः कृष्व सं गृभायत्वे अप्यसो यथा
 केनिपानामिनो वृधे ॥ ४ ॥ गर्भस्मस्मे वसुन्या हि शंसिपं स्वाशिपं भरमा याहि
 सोमिनः । त्वमीशिषे सास्मिन्ना सत्सि बहिष्येनाधुष्या तव पात्राणि धर्मणा ॥ ५ ॥
 पृथक् प्रायन् प्रथमा देवहूतयोक्तएवत श्रवस्यानि दुष्टा । न ये शोकर्यज्ञियां
 नावमारुहमीमेव ते न्यविशन्त केपयः ॥ ६ ॥ एवैवाणागपरे सन्तु दुह्योश्वा येषां
 दुर्युज आयुयुजे । इत्या ये प्रागुपरे सन्ति दावने पुरुणि यत्र वयुनानि भोजना
 ॥ ७ ॥ गिरिरिजान् रेजमानां आधारयद् द्यौः क्रन्ददन्तरिक्षाणि कोपयत् । समी-
 चीने धिषणे विष्कभायति वृष्णः पीत्वा मद उक्थानि शंसति ॥ ८ ॥ इमं
 बिभर्षि सुकृतं ते अङ्कुशं येनारुजासि मघवंछफारुजः । अस्मिन्त्सु ते सर्वने
 अस्तत्रोक्थं सुत इष्टो मघवन् बोध्याभगः ॥ ९ ॥ गोभिष्टरेमामतिं दुष्टेनां यवेन जुधं
 पुरुहूत विश्वाम् । वयं राजभिः प्रथमा धनान्यस्माकेन वृजनेना जयेम ॥ १० ॥
 बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चादुतोत्तरस्मादधरादघायोः । इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो
 नः सखा सखिभ्यो वरिवः कृणोतु ॥ ११ ॥

॥ ६५ ॥ त्रिकेद्रुकेषु महिषो यवाशिरं तुविशुष्मस्तुपत् सोममपिबद् विष्णुना
 सुतं यथावशत् । स ई ममाद् महि कर्म कर्तवे महामुरुं सैनं सध्वद् देवो

देवं सत्यमिन्द्रं सत्य इन्द्रः ॥ १ ॥ प्रो प्वस्मै पुरोग्रथमिन्द्राय शूपमर्चत । अभीकं
चिद् लोककृत् मंगे समत्सु वृत्रहास्माकं बोधि चोदिता नभन्तामन्यकेषां ज्याका
अधि धन्वसु ॥ २ ॥ त्वं सिन्धूरवामृजोधराचो अहन्नहिम् । अशत्रुरिन्द्र
जज्ञिषे विश्वं पुण्यमि वार्यं तं त्वा परि प्वजामहे नभ० ॥ ३ ॥ वि पु विश्वा
अगतयोर्यो नेशन्त नो धियः । अस्तामि शत्रवे वधं यो न इन्द्र जिघांसति या
ते गतिर्ददिविमु नभन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु ॥ ४ ॥

॥ ६६ ॥ तीव्रस्याभिव्यसो अम्य पोहि सर्वगथा वि हरीं इह मुञ्च । इन्द्र मा
त्वा यजमानासो अन्ये नि गीरसन् तुभ्यमिमे सुतासः ॥ १ ॥ तुभ्यं सुतास्तुभ्यमु
सोत्वामस्त्वां गिरः आज्या आ ह्वयन्ति । इन्द्रेदमद्य सर्वं जुषाणां विश्वस्य
विद्रो इह पोहि सोमम् ॥ २ ॥ य उशता मनमा सोममस्मै सर्व हृदा देवकामः सुनोति ।
न गा इन्द्रस्तस्य पगा ददाति ग्रशस्तमिचारुमस्मै कृणोति ॥ ३ ॥ अनुस्पष्टो
भयन्त्येषो अस्य यो अस्मै रेवान् न सुनोति सोमम् । निररुतनौ मघवा तं दधाति
ब्रह्मद्विषो हन्त्यनानुदिष्टः ॥ ४ ॥ अथायन्तो गव्यन्तो वाजयन्तो हवामहे त्वोप-
गन्तवा उ । आभूपन्तस्ते सुमतो नवायां वयमिन्द्र त्वा शुनं हुवेम ॥ ५ ॥ सु-
ञ्चामि त्वा हविषा जीवनाय कर्मज्ञातयच्चादुत राजयच्चात् । गार्हिर्जग्राह यद्येत-
देनं तस्या इन्द्राग्नीं प्र मुमुक्षमेनम् ॥ ६ ॥ यदि त्तितागुर्यदि वा परतो यदि मू-
त्योरन्तिकं नीत एव । तमा हरामि निर्ऋतेरुपस्थादस्पर्शमेनं शतशारदाय ॥ ७ ॥
महन्नाक्षेणं शतवीरेण शतायुषा हविषाहर्षमेनम् । इन्द्रो यथैनं शरदो नवात्यति
विश्वस्य दुरितस्य पारम् ॥ ८ ॥ शतं जीव शरदो वर्धमानः शतं हैमन्तान्छतमु
वमन्तान् । शतं तु इन्द्रो अग्निः संविता बृहस्पतिः शतायुषा हविषाहर्षमेनम्
॥ ९ ॥ आहर्षमविदं त्वा पुनरागाः पुनरेवः । सर्वाङ्ग सर्वं ते चक्षुः सर्वमा-
युश्च तेविदम् ॥ १० ॥ ब्रह्मणाग्निः संविदानो रज्रोहा बाधतामितः । अभीवा
यस्ते गर्भं दुर्गामा योनिमाशये ॥ ११ ॥ यस्ते गर्भममीवा दुर्गामा योनिमाशये ।
अग्निष्टं ब्रह्मणा सह निष्कव्यादमनीनशत् ॥ १२ ॥ यस्ते हन्ति पतयन्तं निषत्सुं
यः संरीमुपम् । जातं यस्ते जिघांसति तमितो नाशयामसि ॥ १३ ॥ यस्त ऊरू
विहरत्यन्तरा दम्पती शये । योनिं यो अन्तरारेहिह तमितो नाशयामसि ॥ १४ ॥
यस्त्या आता पतिभूत्वा जारो भूत्वा निषद्यते । प्रजां यस्ते जिघांसति तमितो
नाशयामसि ॥ १५ ॥ यस्त्या स्वप्नेन तमसा मोहयित्वा निषद्यते । प्रजां यस्ते
जिघांसति तमितो नाशयामसि ॥ १६ ॥ अक्षीभ्यां ते नासिकाभ्यां कर्णाभ्यां

लुब्धुकादर्थं । यद्धमं शीर्षण्यं मस्तिष्काज्जिह्वाया वि वृहामि ते ॥ १७ ॥ प्रीवाभ्यस्त
उष्णिहाभ्यः कीकसाभ्यो अनुकयात् । यद्धमं दोषण्यमंसाभ्यां बाहुभ्यां वि वृ-
हामि ते ॥ १८ ॥ हृदयात् ते परिक्लोम्नो हलीक्ष्णात् पार्श्वभ्याम् । यद्धमं मतेस्ना-
भ्यां प्लीहो स्यक्रस्ते वि वृहामसि ॥ १९ ॥ आन्त्रेभ्यस्ते गुदाभ्यो वनिष्ठोरुदरा-
दर्थं । यद्धमं कुक्षिभ्यां प्लाशेनीभ्या वि वृहामि ते ॥ २० ॥ ऊरुभ्यां ते अष्टीव-
द्भ्यां पार्श्वभ्यां प्रपदाभ्याम् । यद्धमं भस्त्र्यं श्रोणिभ्यां भासदं भंससो वि वृ-
हामि ते ॥ २१ ॥ अस्थिभ्यस्ते मज्जभ्यः स्नावभ्यो धमनिभ्यः । यद्धमं पाणि-
भ्यामङ्गुलिभ्यो नखेभ्यो वि वृहामि ते ॥ २२ ॥ अङ्गेभ्यो लोमिनिलोमिन् यस्ते
पर्वाणिपर्वणि । यद्धमं नखस्यं ते वयं कश्यपस्य वीरवेण विष्वक्चं वि वृहामसि
॥ २३ ॥ अपैहि मनसस्पतेपं क्राम परश्वर । परो निर्जीत्या आ चक्ष्व बहुधा
जीवतो मनः ॥ २४ ॥

॥ इत्यष्टमोऽनुवाकः ॥

॥ ६७ ॥ वयमेनमिदा ह्योषीपमेह वज्रिणम् । तस्मा उ अद्य मेमना मुतं
भरा नूनं भूपत श्रुते ॥ १ ॥ वृकश्चिदस्य वाग्ण उगमथिरा वयुनेषु भूपति ।
सेमं नः स्तोमं जुजुषाण आ गृहीन्द्र प्र चित्रया धिया ॥ २ ॥ कदुन्वस्याकृत-
मिन्द्रस्यास्ति पौम्यम् । केनो नु कं श्रोमतेन न शुश्रुवे जनुपः अरिं वज्रहा ॥ ३ ॥

॥ ६८ ॥ त्वामिद्वि हवामहे माता वाजस्य कार्वः । त्वां वृत्रेण्विन्द्र सन्पतिं
नरस्त्वां काष्टाम्बवतः ॥ १ ॥ स त्वं नश्चित्र वज्रहस्त धृष्णुया मह स्तवानो
आद्रिवः । गामश्वं रथ्यमिन्द्र सं किंर मत्रा वाजं न जिग्युषे ॥ २ ॥

॥ ६९ ॥ अभि त्वां पूर्वपीतय इन्द्र स्तोमंभिरायवः । ममीचीनासं अभवः
समस्वरन् रुद्रा गृणन्त पृथ्वीम् ॥ १ ॥ अस्येदिन्द्रो वावृथे वृषण्यं शवो मदे मुत-
स्य विष्णवि । अद्या तमस्य महिमानमायवानु पुवन्ति पृथ्वी ॥ २ ॥

॥ १०० ॥ अथा हीन्द्र मिवेण उप त्वा कामान् महः सैसृज्महे । उदेव
यन्त उदभिः ॥ १ ॥ वार्य त्वां यव्याभिर्वर्धन्ति शूर ब्रह्माणि । वावृध्वामं चिद-
द्रिवो दिवेदिवे ॥ २ ॥ युज्जन्ति हरी इषिगस्य गार्धयोरो रथ उरुयुगे ।
इन्द्रवाहा वचोयुजा ॥ ३ ॥

॥ १०१ ॥ अग्निं द्रुतं वृणीमहे होतारं विश्ववेदसम् । अस्य यज्ञस्य सुक्रतुम्
॥ १ ॥ अग्निमग्निं हवीमभिः सदा हवन्त विश्पतिम् । हव्यवाहं पुरुप्रियम् ॥ २ ॥
अग्ने देवाँ इहा वह जज्ञानो वृकबर्हिषे । असि होता न ईड्यः ॥ ३ ॥

॥ १०२ ॥ इलेन्यो नमस्यस्तिरस्तमांसि दर्शतः । समग्निरिध्यते वृषा ॥ १ ॥
वृषो अग्निः समिध्यतेश्चो न देववाहनः । तं हविष्मन्त ईलते ॥ २ ॥ वृषणं त्वा
वयं वृषन् वृषणः समिधीमहि । अग्ने दीद्यतं ब्रूहत् ॥ ३ ॥

॥ १०३ ॥ अग्निमीलिष्वावसे गाथाभिः शीरशोचिषम् । अग्निं राये पुरु-
मीलह श्रुतं नरोग्निं सुदीतये छर्दिः ॥ १ ॥ अग्न आ याह्यग्निभिर्होतारं त्वा वृणी-
महे । आ त्वामनक्तु प्रयता हविष्मती यजिष्ठं बर्हिणसदे ॥ २ ॥ अच्छा हि त्वा
सहसः सूनो अङ्गिरः सुचश्चरन्त्यध्वरे । ऊर्जो नपातं घृतकेशमीमहेग्निं यज्ञेषु
पूर्यम् ॥ ३ ॥

॥ १०४ ॥ इमा उ त्वा पुरुषसो गिरो वर्धन्तु या मम । पावकवर्णाः शु-
चयो विपश्चितोमि स्तोमैरनूपत ॥ १ ॥ अयं सहस्रमृषिभिः सहस्कृतः समुद्र इव
पप्रथे । सत्यः सो अस्य महिमा गृणे शवो यज्ञेषु विप्रराज्ये ॥ २ ॥ आ नो वि-
श्वासु हव्य इन्द्रः समस्तु भूपत । उप ब्रह्माणि सर्वनानि वृत्रहा परमज्या ऋची-
पमः ॥ ३ ॥ त्वं दाता प्रथमो राधेसामस्यासि सत्य ईशानकृत् । तुविद्युमनस्य
युज्या वृणीमहे पुत्रस्य शवसो महः ॥ ४ ॥

॥ १०५ ॥ त्वमिन्द्र प्रतूर्तिष्वभि विश्वा अमि स्पृधः । अशस्तिहा जनिता
विश्वतूरमि त्वं तूर्य तरुण्यतः ॥ १ ॥ अनु ते शुष्मं तुरयन्तमीयतुः क्षोणी शिशुं
न मातरा । विश्वास्ते स्पृधः शनथयन्त मन्यवे वृत्रं यदिन्द्र तूर्वासि ॥ २ ॥ इत ऊती
वो अजरं प्रहेतारमप्रहितम् । आशुं जेतारं हेतारं रथीतममर्तूतं तुग्न्यावृधम् ॥ ३ ॥
यो राजा चर्षणीनां याता रथेभिदध्रिगुः । विश्वासां तरुता पृतनानां ज्येष्ठो यो
वृत्रहा गृणो ॥ ४ ॥ इन्द्रं तं शुम्भ पुरुहन्मन्त्रवमे यस्य द्विता विधर्तारि । हस्ताय
वज्रः प्रति धायि दर्शतो महो दिवे न सूर्यः ॥ ५ ॥

॥ १०६ ॥ तव त्यदिन्द्रियं ब्रूहत् तव शुष्ममुत क्रतुम् । वज्रं शिशाति धि-
पणा वरेण्यम् ॥ १ ॥ तव द्यौरिन्द्र पौंस्यं पृथिवी वर्धति श्रवः । त्वामापः पर्वता-
सश्च हिन्विरे ॥ २ ॥ त्वां विष्णुर्वृहन् क्षयो मित्रो गृणाति वरुणः । त्वां शर्षो
मदस्यन् मारुतम् ॥ ३ ॥

॥ १०७ ॥ समस्य मन्यवे विशो विश्वा नमन्त कृष्यः । समुद्रायैव सिन्धवः ॥ १ ॥ ओजस्तदस्य तित्विष उभे यत् समवर्तयत् । इन्द्रश्चर्मैव रोदसी ॥ २ ॥ वि चिद् वृत्रस्य दोधतो वज्रेण शतपर्वणा । शिरो विभेद वृष्णिना ॥ ३ ॥ तदिदाम् भुवनेषु ज्येष्ठं यतो जज्ञ उग्रस्त्वेपनृम्णः । सद्यो जज्ञानो नि रिणाति शत्रुननु यदेनं मदन्ति विश्व ऊमाः ॥ ४ ॥ वावृधानः शर्वमा भूर्योजाः शश्रुर्दासाय भियसं दधाति । अव्यनच्च व्यनच्च सस्मि स तै नवन्त प्रभृता मदेषु ॥ ५ ॥ त्वे कृतुमपि पृच्छन्ति भूरि द्विर्देते त्रिर्भवन्त्यूमाः । स्वादोः स्वादीयः स्वादुना सृजा समदः सु मधु मधुनाभि यौधीः ॥ ६ ॥ यदि चिन्तु त्वा धना जयन्तं रणे रणे अनुमदन्ति विप्राः । ओजीयः शुष्मिन्स्थिरमा तनुष्व मा त्वा दभन् दुरेवासः कशोकाः ॥ ७ ॥ त्वया वयं शाशब्दे रणेषु प्रपश्यन्तो युधेन्यानि भूरि । चोदयामि त आयुधा वचोभिः सं तै शिशामि तक्षणा वयांसि ॥ ८ ॥ नि तद् दधिपेवरे परे च यस्मिन्नाविथावसा दुरोणे । आ स्थापयत् मातरं जिगत्सुमतं इन्वत कर्वराणि भूरि ॥ ९ ॥ स्तुष्व वर्ष्मन् पुरुवर्त्मानं समृम्वाणमिनतममाप्तमाप्त्यानाम् । आ दर्शति शर्वमा भूर्योजाः प्र सक्षति प्रतिमानं पृथिव्याः ॥ १० ॥ इमा ब्रह्म बृहर्दिवः कृणवदिन्द्राय शुपमग्रियः स्वर्पाः । महो गोत्रस्य क्षयति स्वराजा तुरश्चिद् विश्वमर्णवत् तपस्वान् ॥ ११ ॥ एवा महान् बृहर्दिवो अथर्चावोच्चत् स्वां तन्वमिन्द्रमेव । स्वसारो मातरिभ्वरी अरिप्रे हिन्वन्ति चैनेशवसा वर्धयन्ति च ॥ १२ ॥ चित्रं देवानां केतुरनीकं व्योतिष्मान् प्रदिशः सूर्य उद्यन् । दिवाकरोति घुम्नैस्तमांसि विश्वातारीद् दुरितानि शुक्रः ॥ १३ ॥ चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्भिन्नस्य वरुणस्याग्नेः । आग्राद् द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं सूर्य आत्मा जगत्तस्थुषश्च ॥ १४ ॥ सूर्यो देवीमुपसं रोचमानां मर्यो न योपोमभ्येति पश्चात् । यत्रा नरो देवयन्तो युगानि वितन्वते प्रति भद्राय भद्रम् ॥ १५ ॥

॥ १०८ ॥ त्वं न इन्द्रा भेरु ओजो नुम्णं शतक्रतो विचर्षणे । आ वीरं पृतनापहम् ॥ १ ॥ त्वं हि नः पिता वसो त्वं माता शतक्रतो वभूविथ । अधो ते सुम्नमीमहे ॥ २ ॥ त्वां शुष्मिन् पुरुहूत वाजयन्तमुप ब्रुवे शतक्रतो । स नो रास्व सुवीर्यम् ॥ ३ ॥

॥ १०९ ॥ स्वादोरित्था विष्वतो मध्वः पिबन्ति गौर्यः । या इन्द्रेण मया-
वरीवृष्णा मदन्ति शोमसे वस्वीरनु स्वराज्यम् ॥ १ ॥ ता अस्य पृशनायुवः सोमं

आणान्तं पृथनयः । प्रिया इन्द्रस्य धनवा वज्र हिन्वान्तं सायकं वस्वीरनु स्वरा-
ज्यम् ॥ २ ॥ ता अस्य नमसा सहः सपर्यन्ति प्रचेतसः । व्रतान्यस्य सश्वरे
पुरुणि पूर्वचित्तये वस्वीरनु स्वराज्यम् ॥ ३ ॥

॥ ११० ॥ इन्द्राय मदेने सुतं परि षोभन्तु नो गिरः । अर्कमर्चन्तु कारवः
॥ १ ॥ यस्मिन् विद्या अधि श्रियो रणान्ति सप्त संसर्दः । इन्द्रं सुते हवामहे ॥ २ ॥
त्रिकद्रुकेषु चेतनं देवासो यज्ञमन्तत । तमिद् वर्धन्तु नो गिरः ॥ ३ ॥

॥ १११ ॥ यत् सोममिन्द्र विष्णवि यद्वा घ त्रित आप्तये । यद्वा मरुत्सु
मन्दसे समिन्दुभिः ॥ १ ॥ यद्वा शक्र परावर्ति समुद्रे अधि मन्दसे । अस्मा-
कमिद् सुते रणा समिन्दुभिः ॥ २ ॥ यद्वासि सुन्वतो वृधो यजमानस्य सत्पते ।
उक्थे वा यस्य रायमि समिन्दुभिः ॥ ३ ॥

॥ ११२ ॥ यदद्य कच्च वृत्रहन्नुदगा अभि सूर्य । सध्वं तदिन्द्र ते वशे ॥ १ ॥
यद्वा प्रवृद्ध सत्पते न मेरा इति मन्यसे । उतो तत् सत्यमिद् तव ॥ २ ॥ ये सो-
मासः परावर्ति ये अर्वावर्ति सुन्विरे । सर्वास्तौ इन्द्र गच्छसि ॥ ३ ॥

॥ ११३ ॥ उभयं शृणवच्च न इन्द्रो अर्वागिदं वचः । सत्राच्या मघवा सो-
मपीतये प्रिया शविष्ठ आ गमत् ॥ १ ॥ तं हि स्वराजं वृषभं तमोजसे धिषणे
निष्टतक्षतुः । उतोपमानौ प्रथमो नि पीदसि सोमकामं हि ते मनः ॥ २ ॥

॥ ११४ ॥ अन्धातृव्यो अना त्वमनापिरिन्द्र जनुषा मनादसि । युधेदापि-
त्वमिच्छसे ॥ १ ॥ नकी रेवन्तं सख्याय विन्दसे पीर्यन्ति ते सुगश्वः । यदा
कृणापि नदनुं समूहस्यादित् पितेव ह्यसे ॥ २ ॥

॥ ११५ ॥ अहमिद्धि पितुष्परि मेधामृतस्य जग्रभ । अहं सूर्य इवाजनि ॥ १ ॥
अहं प्रत्नेन मन्मना गिरः शुम्भामि कण्ववत् । येनन्द्रः शुष्ममिद् दधे ॥ २ ॥ ये
त्वामिन्द्र न तुष्टुवृष्टपयो ये च तुष्टुवुः । ममेद् वर्धस्व सुष्टुतः ॥ ३ ॥

॥ ११६ ॥ मा भूम् निष्टया इवेन्द्र त्वदर्गणा इव । वनानि न प्रजहितान्य-
द्रिवो दुरोपासो अमन्महि ॥ १ ॥ अमन्महीदना शवानुग्रामश्च वृत्रहन् । सकृत्
सु ते महता शूर राधसानु स्तोमं मुदीमहि ॥ २ ॥

॥ ११७ ॥ पिबा सोममिन्द्र मन्दतु त्वा यं ते सुपाव हयश्वाद्रिः । सोतु-
र्बाहुभ्यां सुयतो नावी ॥ १ ॥ यस्ते मद्रो युज्यभारुगस्ति येन वृत्राणि हयस्व

हंसि । स त्वामिन्द्र प्रभूवसो ममत्तु ॥ २ ॥ बोधा तु मे मघवन् वाचमेमां यां ते वसिष्ठो अर्चति प्रशस्तिम् । इमा ब्रह्म सधमादे जुपस्व ॥ ३ ॥

॥ ११८ ॥ शङ्ख्युः शचीपत् इन्द्र विश्वाभिरुतिभिः । भगं न हि त्वा यशसं वसुविदमनु शूर चरामसि ॥ १ ॥ पौरो अश्वस्य पुरुकृद् गवामस्युत्सो देव हिरण्ययः । नकिर्हि दानं पणिमधिपत् त्वे यद्यद्यामि तदा भर ॥ २ ॥ इन्द्रमिद् देवतातय इन्द्रं प्रयत्येवरे । इन्द्रं समीके वनिनो हवामहे इन्द्रं धनस्य सातये ॥ ३ ॥ इन्द्रो महा गेदसी पप्रथच्छ्व इन्द्रः सूर्यमरोचयत् । इन्द्रं ह विश्वा भुव-
नानि येमिरे इन्द्रं सुवानाम इन्दवः ॥ ४ ॥

॥ ११९ ॥ अस्तावि मन्म पूर्य ब्रह्मेन्द्राय वोचत । पूर्वाकृतस्य बृहतीरनू-
षत स्तोतुर्मेधा अमृषत ॥ १ ॥ तुरगययो मधुमन्तं घृतश्रुतं विप्रासो अर्कमानृचुः । अस्मे रयिः पप्रथे वृण्यं शयोस्ते सुवानाम इन्दवः ॥ २ ॥

॥ १२० ॥ यदिन्द्र प्रागपागुदङ्ग्यग्वा ह्यसे नृभिः । सिमां पुरु नृषूतो
अस्यानवेसि प्रशर्थ तुर्वशे ॥ १ ॥ यद्वा रुमे रुशमे श्यावके कृप इन्द्रं मादयमे सचा । कषवासस्त्वा ब्रह्मभि स्तोमवाहम् इन्द्रा येच्छन्त्या गहि ॥ २ ॥

॥ १२१ ॥ अभि त्वा शूर नोनुमो दुग्धा इव धेनवः । ईशानमस्य जगतः
स्वईशमीशानमिन्द्र तस्थुर्यः ॥ १ ॥ न त्वाऽन्यो दिव्यो न पार्थिवो न जातो न
जनिष्यते । अश्वायन्तो मघवन्निन्द्र वाजिनो गव्यन्तस्त्वा हवामहे ॥ २ ॥

॥ १२२ ॥ रेवतीर्नः सधमाद् इन्द्रं सन्तु तुविवाजाः क्षमन्तोयाभिर्मदेम ॥ १ ॥
आ घ त्वावान् त्मनास्तोतृभ्यो धृष्णवियानः । क्रुणोर्त्तं न चक्र्योः ॥ २ ॥
आ यद् दुर्वः शतक्रतुवा कामं जरितृणाम् क्रुणोर्त्तं न शर्चाभिः ॥ ३ ॥

॥ १२३ ॥ तत् सूर्यस्य देवत्वं तन्महित्वं मध्या कर्तोवितेनं सं जेभार । यद-
दयुक्त हरितः सधस्थादाद्रात्री वामेस्तनुते मिमग्मे ॥ १ ॥ तन्मित्रस्य वरुण-
स्याभिचक्षे सूर्यो रूपं कृणुते द्यौरुपस्थे । अनन्तमन्यद् रुशदस्य पाजः कृष्ण-
मन्यद्धरितः सं भरन्ति ॥ २ ॥

॥ १२४ ॥ कया नश्चित्र आ भुवदृती मदावृधः मखा । कया शचिष्ठया वृता
॥ १ ॥ कस्त्वा सत्यो मदानां मंहिष्ठो मत्सदन्धमः । हन्हा चिदरुजे वसु ॥ २ ॥

अभी षु णः सखीनामदिता जर्गितृणाम् । शतं भवात्युतिभिः ॥ ३ ॥ इमा नु कुं
भुवना सीषधामेन्द्रश्च विश्वे च देवाः । यज्ञं च नस्तन्वं च प्रजां चादित्यैरिन्द्रः
सह चीकलृपाति ॥ ४ ॥ आदित्यैरिन्द्रः सगणो मरुद्भिर्ऋक् भूत्वदिता तनु-
नाम् । हत्वाय देवा असुगान् यदायन् देवा देवत्वमभिरक्षमाणाः ॥ ५ ॥ प्रत्य-
क्चर्मकर्मनयं छचीभिरादित् स्वधार्मिषिरां पर्यपश्यन् । अया वाजं देवहितं
सनेम मदेम शतहिमाः सुवीराः ॥ ६ ॥

॥ १२५ ॥ अपेन्द्र प्राचां मघवन्नमित्रानपापांचो अभिभूते नुदस्व । अपो-
दीचो अपे शूराधृगाच उरौ यथा तय शर्मन् मदेम ॥ १ ॥ कुविदङ्ग यवमन्तो यवं
चिद् यथा दान्यनुपूर्वं वियूयं । इहेपां कृणुहि भोजनानि ये बर्हिषो नमोवृक्तिं
न जग्मुः ॥ २ ॥ नहि स्थूर्युतुथा यातमस्ति नोत श्रवो विविदे संगमेषु ।
गव्यन्त इन्द्रं सख्याय विप्रा अश्यायन्तो वृषणं वाजयन्तः ॥ ३ ॥ शुवं सुरामम-
श्विना नमुचावासुरे सचा । विपिणाना शुभस्पती इन्द्रं कर्मस्वावतम् ॥ ४ ॥ पुत्र-
भिव पितरश्चशिवनोभेन्द्रावथुः काव्यैर्दसनाभिः । यत् सुरामं व्यपिबः शचीभिः
सरस्वती त्वा मघवन्नभिष्णक् ॥ ५ ॥ इन्द्रः सुत्रामा स्ववाँ अवाँभिः सुमृहीको
भवतु विश्ववेदाः । बाधतां द्वेपो अमयं नः कृणोतु सुवीर्यस्य पतयः स्याम ॥ ६ ॥
स सुत्रामा स्ववाँ इन्द्रो अस्मद्वाराक्षिद्वेपः सनुतयुयोतु । तस्य वयं सुमतौ यज्ञि-
यस्यापि भद्रे सौमनसे स्याम ॥ ७ ॥

॥ १२६ ॥ वि हि सोतोस्मृक्षत नेन्द्रं देवमममत । यत्रामदद् वृषाकपिरर्थः
पुष्टेषु मत्सखा विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १ ॥ परा हीन्द्र धावसि वृषाकपराति
व्यर्थः । नो अह प्र विन्दस्यन्यत्र सोमपीतये विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ २ ॥ किमयं
त्वां वृषाकपिश्रकार हरितो मुगः । यस्मा इरस्यसीदु न्वर्यो वा पुष्टिमद् वसु विश्व-
स्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ३ ॥ यमिमं त्वं वृषाकपि प्रियमिन्द्राभिरक्षसि । आ न्वस्य
जम्भिपदपि कर्णे वराहयुर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ४ ॥ प्रिया तृष्टानि मे कपि-
व्यक्ता व्यदुदुषत् । शिरो न्वस्य राविपं न मुगं दुष्कृतं भुवं विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः
॥ ५ ॥ न मत्स्त्री सुभसत्तरा न सुयाशुतरा भुवत् । न मत् प्रतिन्यवीयसी
न सक्थ्युद्यमीयमी विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ६ ॥ उवे अम्ब सुलाभिके यथैवाङ्ग
भविष्यति । भसन्मे अम्ब सक्थि मे शिरो मे वीव हृष्यति विश्वस्मादिन्द्र
उत्तरः ॥ ७ ॥ किं सुबाहो स्वङ्गरे पृथुष्टो पृथुजाघने । किं शूरपत्नि नस्त्वमभ्य-

मीपि वृषाकपि विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ८ ॥ अवीराभिष माभयं शरारुग्भि
मन्यते । उताहमस्मि वीरिणीन्द्रपत्नी मरुत्सखा विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ९ ॥
संहोत्रं स्म पुरा नारी समनं वाक् गच्छति । वेधा ऋतस्य वीरिणीन्द्रपत्नी मही-
यते विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १० ॥ इन्द्राणीमासु नारिषु सुभगामहमश्रवम् ।
नहस्या अपरं च न जग्मा मरते पतिर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ११ ॥ नाहमिन्द्रा-
णि रारण सख्युर्वृषाकपेर्कते । यस्येदमप्यं हविः प्रियं देवेषु गच्छति विश्वस्मा-
दिन्द्र उत्तरः ॥ १२ ॥ वृषाकपायि रेवति सुपुत्र आदु सुस्तुपे । घसत् त इन्द्र
उत्तणः प्रियं कानिन्करं हविर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १३ ॥ उद्गणो
हि मे पञ्चदश साकं पचन्ति विंशतिम् । उताहमग्निं पीव इदुभा कुची पृणन्ति
मे विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १४ ॥ वृषभो न तिम्रशक्नोन्त्यथेषु रोहवत् । मन्थस्त
इन्द्र शं हृदे यं ते सुनोति भावयुर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १५ ॥ न सेशे यस्य
रम्बतेन्तरा सवध्याऽकपृत् । सेदीशे यस्य रोमशं निषेदुषो विजृम्भते । विश्वस्मादिन्द्र
उत्तरः ॥ १६ ॥ न सेशे यस्य रोमशं निषेदुषो विजृम्भते । सेदीशे यस्य रम्बते-
न्तरा सवध्याऽकपृत् विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १७ ॥ अयमिन्द्र वृषाकपिः परस्वन्तं
हन्तं विदत् । अति सुनानवै चरुमादेध्रस्वान् आचितं विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १८ ॥
अयमेमि विचारकशब्दं विचिन्वन् दाममार्थम् । पिबामि पाकमुन्वन्नोभि धीरमचाकशं
विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १९ ॥ धन्वं च यत् कृन्तव्यं कति स्मिन् ता वि योजना ।
नेदीयसो वृषाकपेस्त्वमेहि गृह्णो उप विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ २० ॥ पुनरेहि वृषाकपे
सुविना कल्पयावहै । य एष स्वप्नंशनोस्तमेपि पथा पुनर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ २१ ॥
यदुदन्चो वृषाकपे गृहमिन्द्राजगन्तन । कस्य पुल्वधो मृगः कर्मणं जनयोपनो
विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ २२ ॥ पर्शुर्हं नाम मानवी साकं संस्रव विंशतिम् । भद्रं
भल्य त्वस्या अभूद् यस्यो उदरमामयद् विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ २३ ॥

॥ अथ कुन्तापमुक्त्वा ॥

॥ १२७ ॥ इदं जना उप श्रुत नराशंसं स्तविष्यते । पृष्टिं सहस्रां नवतिं च
कौरम आ दृशमेषु दद्यहे ॥ १ ॥ उष्ट्रा यस्य प्रवाहणो बधूमेन्तो द्विर्दश । वृष्मा
स्थस्य नि जिहीडते दिव इपमाणा उपस्पृशः ॥ २ ॥ एष इपायं मामहे शतं नि-
ष्कान् दश अजः । त्रीणि शतान्यर्बतां सहस्रा दश गोनाम् ॥ ३ ॥ (१) वच्य-

स्व रेभं वच्यस्व वृत्ते न पक्वे शकुनः । नष्टे जिह्वा चर्चरीति क्षुरो न भुरिजोरिव ॥ ४ ॥ प्र रेभासो मनीषा वृषा गाव इवेरते । अमोतपुत्रका एषाममोत गा इवा-
सते ॥ ५ ॥ प्र रेभ धीं भस्व गोविदं वसुविदम् । देवत्रेमां वाचं धीणीहीषुर्ना-
वीरस्तारम् ॥ ६ ॥ (२) राज्ञो विश्वजनीनस्य यो देवोमर्त्या अति । वैश्वान-
रस्य सुष्टुतिमा सुनोतां परिर्क्षितः ॥ ७ ॥ परिच्छिन्नः क्षेममकरोत् तम आसन-
माचरन् । कुलायन् कृण्वन् कौरव्यः पतिर्वदति जायया ॥ ८ ॥ कतरत् त आ
ह्राणि दधि मन्थां परि श्रुतम् । जायाः पतिं मि पृच्छति राष्ट्रे राज्ञः परिर्क्षितः
॥ ९ ॥ अभीवस्वः प्र जिहीते यवः पक्कः परो विलम् । जनः स भद्रमेधते राष्ट्रे
राज्ञः परिर्क्षितः ॥ १० ॥ (३) इन्द्रः कारुमबूबुधदुर्त्तिष्ठ वि चरा जनम्
ममेदुग्रस्य चर्क्षधि सर्व इत् ते पृणादरिः ॥ ११ ॥ इह गावः प्रजायध्वीमहाश्वा
इह पूरुपाः । इहो सहस्रदक्षिणोपि पूषा नि पीदति ॥ १२ ॥ नेमा इन्द्र गावो
रिषन् मो आसां गोपती रिपत् । मासाममित्रयुर्जन इन्द्र मा स्तेन ईशत ॥ १३ ॥
उप नो न रमसि सूक्तेन वचसा वयं भद्रेण वचसा वयम् । वनादधिध्वनो गिरो न
रिष्येम कदा चन ॥ १४ ॥ (४)

॥ १२८ ॥ यः सभेयो विदुष्यः सुत्वा यज्वाथ पूरुपः । सूर्यं चामू रिशाद-
सस्तद् देवाः प्रागकल्पयन् ॥ १ ॥ यो जाम्या अप्रथयस्तद् यत् सखायं दुर्धृपति ।
ज्येष्ठो यदप्रचेतास्तदाहुरधरागिति ॥ २ ॥ यद् भद्रस्य पूरुपस्य पुत्रो भवति
दाधुषिः । तद् विप्रो अब्रवीदु तद् गन्धर्वः काम्यं वचः ॥ ३ ॥ यश्च पणि रघु-
जिष्ठयो यश्च देवा अदाशुरिः । धीराणां शश्वतामहं तदप्रागिति शुश्रुम ॥ ४ ॥
ये च देवा अयजन्ताथो ये च पराददिः । सूर्यो दिवमिव गत्वायं मघवा
नो वि रण्णते ॥ ५ ॥ (५) योनाक्ताक्षो अनभ्यक्तो अमणिवो अहिरण्यवः ।
अब्रह्मा ब्रह्मणः पुत्रस्तोता कल्पेषु संमिता ॥ ६ ॥ य आक्ताक्षः सुभ्यक्तः
सुमणिः सुहिरण्यवः । सुब्रह्मा ब्रह्मणः पुत्रस्तोता कल्पेषु संमिता ॥ ७ ॥
अप्रपाणा च वेशन्ता रेवा अप्रतिदिश्ययः । अयभ्या कन्याकल्याणी तोता
कल्पेषु संमिता ॥ ८ ॥ सुप्रपाणा च वेशन्ता रेवान्सुप्रतिदिश्ययः । सुर्यभ्या
कन्या कल्याणी तोता कल्पेषु संमिता ॥ ९ ॥ परिवृक्ता च महिषी स्वस्त्या
च युधिगमः । अनाशुरश्चायामी तोता कल्पेषु संमिता ॥ १० ॥ वावता
च महिषी स्वस्त्या च युधिगमः । स्वाशुरश्चा यामीतोता कल्पेषु संमिता
॥ ११ ॥ (६) यदिन्द्रादो दाशराज्ञे मानुषं वि गाहथाः । विरूपः स-

वैस्मा आसीत् सह यत्नाय कल्पते ॥१२॥ त्वं वृषाक्षं मधवन्नम्रं मर्याकरो रविः ।
 त्वं रौहिणं व्यास्यो वि वृत्रस्याभिर्नच्छिरः ॥१३॥ यः पर्वतान् व्यदधाद् यो अपो
 व्यगाहथाः । इन्द्रो यो वृत्रहान्महं तस्मादिन्द्र नमोस्तुते ॥ १४ ॥ पृष्ठं धावन्तं
 ह्योरोरैश्वैः श्रवसमभ्रुवन् । स्वस्त्यश्च जैत्रायेन्द्रमा वह सुस्रजम् ॥ १५ ॥ ये त्वा
 श्वेता अजैश्रवसो हार्यो युञ्जन्ति दर्शिताम् । पूर्वा नमस्य देवानां विश्वेदिन्द्र
 महीयते ॥ १६ ॥ (७)

॥ १२६ ॥ एता अश्वा आ स्रवन्ते ॥ १ ॥ प्रतीपं प्राति सुत्वनम् ॥ २ ॥
 तामामेका हरिक्रिका ॥ ३ ॥ हरिक्रिके किमिच्छसि ॥ ४ ॥ साधुं पुत्रं हिरण्ययम्
 ॥ ५ ॥ क्राहंतं परास्यः ॥ ६ ॥ यत्रामृत्तिस्रः शिशपाः ॥ ७ ॥ परित्रयः ॥ ८ ॥
 पृदाकवः ॥ ९ ॥ शृङ्गं धमन्तं आसते ॥ १० ॥ अयन्महाते अर्वाहः ॥ ११ ॥ स इच्छकं
 सघाघते ॥ १२ ॥ सघाघते गोमीद्या गोमतीरिति ॥ १३ ॥ पुमां कुस्ते निमिच्छसि
 ॥ १४ ॥ पल्पं बद्धं वयो इति ॥ १५ ॥ बद्धं वो अघ्रा इति ॥ १६ ॥ अजागार के-
 विका ॥ १७ ॥ अश्वस्य वारो गोशपद्यके ॥ १८ ॥ श्येनीपती सा ॥ १९ ॥
 अनामयोपजिह्विका ॥ २० ॥

॥ १३० ॥ को अर्यं बहुलिप्ता इष्टुनि ॥ १ ॥ को अमिघाः पर्यः ॥ २ ॥ को
 अर्जुन्याः पर्यः ॥ ३ ॥ कः क्राण्यः पर्यः ॥ ४ ॥ एतं पृच्छकुहं पृच्छ ॥ ५ ॥ कुहाकं
 पक्कं पृच्छ ॥ ६ ॥ यवानो यतिस्वभिः कुभिः ॥ ७ ॥ अकुप्यन्तः कुपायकुः ॥ ८ ॥
 आमणको मणत्सकः ॥ ९ ॥ देवं त्वप्रतिसूर्य ॥ १० ॥ एनश्चिपङ्गिका हविः
 ॥ ११ ॥ प्रदुर्दुदो मघाप्रति ॥ १२ ॥ शृङ्ग उत्पन्न ॥ १३ ॥ मा त्वाभि सर्वा नो
 विदन् ॥ १४ ॥ वशायाः पुत्रमा यन्ति ॥ १५ ॥ इरावेदुमयं दत्त ॥ १६ ॥ अथो
 ह्यन्नियन्निति ॥ १७ ॥ अथो ह्यन्निति ॥ १८ ॥ अथो श्वा अस्थिरो भवन् ॥ १९ ॥
 उयं यकांशलोकका ॥ २० ॥

॥ १३१ ॥ आभिर्नोन्निति भद्यते ॥ १ ॥ तस्य अनु निभञ्जनम् ॥ २ ॥
 वरुणो याति वस्त्रभिः ॥ ३ ॥ शतं वा भारती शर्वः ॥ ४ ॥ शतमाश्वा हिर-
 ण्ययाः । शतं रथ्या हिरण्ययाः । शतं कुथा हिरण्ययाः । शतं निष्का हिर-
 ण्ययाः ॥ ५ ॥ अहल कुश वर्त्तक ॥ ६ ॥ शफेन ह्य ओहते ॥ ७ ॥ आयं
 वनेनती जनी ॥ ८ ॥ वनिष्ठा नाव गृह्णन्ति ॥ ९ ॥ इदं मद्यं मदुरिति ॥ १० ॥

ते वृक्षाः सह तिष्ठति ॥ ११ ॥ पार्क बलिः ॥ १२ ॥ शर्क बलिः ॥ १३ ॥ अश्वत्थ
खदिरो ध्रुवः ॥ १४ ॥ अरदुपरम ॥ १५ ॥ शयो हत इव ॥ १६ ॥ व्याप
पूरुषः ॥ १७ ॥ अदूहमित्यां पूरुषम् ॥ १८ ॥ अत्यर्धर्च परस्वतः ॥ १९ ॥ दौर्ब
हस्तिनो हती ॥ २० ॥

॥ १३२ ॥ आदलाबुकमेवकम् ॥ १ ॥ अलाबुकं निखातकम् ॥ २ ॥ कर्क-
रिको निखातकः ॥ ३ ॥ तद् वात उन्मथायति ॥ ४ ॥ कुलायं कृणवादिति
॥ ५ ॥ उग्रं वनिषदाततम् ॥ ६ ॥ न वनिषदनाततम् ॥ ७ ॥ क एषां कर्करी
लिखत् ॥ ८ ॥ क एषां दुन्दुभि हनत् ॥ ९ ॥ यदीयं हनत् कथं हनत् ॥ १० ॥ देवी
हनत् कुहनत् ॥ ११ ॥ पर्यागारं पुनः पुनः ॥ १२ ॥ त्रीयुष्टस्य नामानि ॥ १३ ॥
द्विरण्य इत्येकं अब्रवीत् ॥ १४ ॥ द्वौ वा ये शिशवः ॥ १५ ॥ नीलशिखरह-
वाहनः ॥ १६ ॥

॥ १३३ ॥ विततौ किरणौ द्वौ तावा पिनष्टि पूरुषः । न वै कुमारि तत्
तथा यथा कुमारि मन्यसे ॥ १ ॥ मातुष्टे किरणौ द्वौ निवृत्तः पुरुषानृते । न वै०
॥ २ ॥ निगृह्य कर्णकौ द्वौ निरायच्छसि मध्यमे । न वै० ॥ ३ ॥ उत्तानायै
शयानायै तिष्ठन्ती वाव गूहसि । न वै० ॥ ४ ॥ श्रद्धायां श्रद्धिणकायां
श्रद्धामेवाव गूहसि । न वै० ॥ ५ ॥ अवश्रद्धामिव अंशदन्तलोममति हृदे ।
न वै कुमारि तत् तथा यथा कुमारि मन्यसे ॥ ६ ॥

॥ १३४ ॥ इहेत्थ प्रागपागुदगधराग्-अरालागुदभर्त्सथ ॥ १ ॥ ० वत्साः
पुरुषन्त आसते ॥ २ ॥ ० स्थालीपाको वि लीयते ॥ ३ ॥ ० स वै पृथु लीयते
॥ ४ ॥ ० आष्टे लाहाणि लीशाथी ॥ ५ ॥ इहेत्थ प्रागपागुदगधराग्-अदिक्ली
पुच्छिलीयते ॥ ६ ॥

॥ १३५ ॥ भुगित्यभिगतः शलित्यपक्रान्तः फलित्यभिष्ठितः । दुन्दुभि-
माहननाभ्यां जरितरोथामो दैव ॥ १ ॥ कोशबिले रजनि ग्रन्थेर्धानमुपानर्हि
पादम् । उत्तमां जनिमां जन्यानुत्तमां जनीन् वर्त्मन्यात् ॥ २ ॥ अलाबूनि पृषा-
तकान्यश्वत्थपलाशम् । पिपीलिकावटश्वसो विद्युत्स्वार्णशफो गोशफो जरि-
तरोथामो दैव ॥ ३ ॥ धीमे देवा अक्रमताध्वर्यो क्षिप्रं प्रचर । सुसत्यमिदं

गवामस्यसिं प्रखुदासिं ॥ ४ ॥ पत्नी यदृश्यते पत्नी यच्चयमाणा जरितरोयामो
 दैव । होता विष्टीमेन जरितरोयामो दैव ॥ ५ ॥ आदित्या इ जरितरङ्गिरोस्यो
 दक्षिणामनयन् । तां ह जरितः प्रत्यायंस्तामु ह जरितः प्रत्यायन् ॥ ६ ॥ तां ह
 जरितर्नः प्रत्यगृभ्णंस्तामु ह जरितर्नः प्रत्यगृभ्णः । अहानेतरसं न वि चेतनानि
 यज्ञानेतरसं न पुरोगवामः ॥ ७ ॥ जत श्वेत आशुपत्वा उतो पद्याभिर्विष्टः ।
 उतेमाशु मानं पिपति ॥ ८ ॥ आदित्या रुद्रा वसवस्त्वेनु त इदं राधः प्रति गृभ्णी-
 ह्यङ्गिरः । इदं राधो विभु प्रभु इदं राधो बृहत् पृथु ॥ ९ ॥ देवा ददत्वासुरं तद् वो
 अस्तु मुत्तेनम् । युष्मां अस्तु दिवेदिवे प्रत्येव गभायत ॥ १० ॥ त्वमिन्द्र शुभ्रभिणा
 हव्यं पारिवतेभ्यः । विप्राय स्तुवते वसुवर्णि दुरश्रवसे वह ॥ ११ ॥ त्वमिन्द्र कपो-
 ताय च्छिन्नपक्षाय वञ्चते । श्यामाकं पकं पीलु च वारस्मा अकृणोर्बहुः ॥ १२ ॥
 अरंगरो वावदीति त्रेधा बद्धो वरत्रया । इरामह प्रशंसत्यनिरामप सेधति ॥ १३ ॥

॥ १३६ ॥ यदस्या अंहुभेद्याः क्रुधु स्थूलमुपातसत् । मुष्काविदस्या एजतो
 गोशफे शकुलाविंव ॥ १ ॥ यदा स्थुलेन परिसाणौ मुष्का उपावधीत् । विष्वन्चा
 वस्या वर्धतः सिकतास्त्रेव गर्दभौ ॥ २ ॥ यदल्पिकास्त्राल्पिका कर्कन्धूकेव पथते ।
 वासन्तिकमिव तेर्जनं यन्यवाताय वित्पति ॥ ३ ॥ यद् देवासौ ललामगुं प्रविष्टीमि-
 नेमाविषुः । सकुला देदिश्यते नारी सत्यस्यान्तिभ्रुवो यथा ॥ ४ ॥ महानग्न्यवमखि
 मोकृददस्थानासरन् । शक्लिकानना स्वचमशकं सक्रु पद्यम् ॥ ५ ॥ महानग्न्यूलखल-
 मतिक्रामन्त्यवधीत् । यथा तव वनस्पते निरग्नन्ति तथैवेति ॥ ६ ॥ महानग्न्युप ब्रूते
 अष्टोथाप्यभूभुवः । यथैव ते वनस्पते पिप्यति तथैवेति ॥ ७ ॥ महानग्न्युप ब्रूते अष्टो-
 थाप्यभूभुवः । यथा वयो विदाह्यं स्वर्गे नमवदक्षते ॥ ८ ॥ महानग्न्युप ब्रूते स्वमा
 वेशितं पसं । इत्थं फलस्य वृक्षस्य शूर्पं शूर्पं भजेमहि ॥ ९ ॥ महानग्नी कृकवाकं
 शर्मण्या परि धावति । अयं न विभ्र यो मुगः शीष्णा हरति धाणिकाम् ॥ १० ॥
 महानग्नी महानग्नं धावन्तमनु धावति । इमास्तदस्य गा रक्ष यभ मामद्वयौ-
 दनम् ॥ ११ ॥ सुदेवस्त्वा महानग्नीर्विबाधते महतः साधु खोदनम् । कुसं पीवरो
 नवत् ॥ १२ ॥ वशा दग्धाभिमाकुरि प्रसृतोऽग्रतं परे । महान् वै भद्रो यभ मामद्वयौ-
 दनम् ॥ १३ ॥ विदेवस्त्वा महानग्नीर्विबाधते महतः साधु खोदनम् । कुमागिका
 पिङ्गलिका कार्द भस्मा कु धावति ॥ १४ ॥ महान् वै भद्रो बिल्वो महान्
 भद्र उदुम्बरः । महौ अभिक्त बाधते महतः साधु खोदनम् ॥ १५ ॥

यः कुमारी पिङ्गलिका वसन्तं पीवरी लभेत् । तैलकुण्डमिमांशुं रोदन्तं शुद्ध-
मुदरेत् ॥ १६ ॥

॥ इति कुन्तापसूक्तानि समाप्तानि ॥

॥ १३७ ॥ यद्ध प्राचीरजगन्तोरो मण्डूरधाणिकीः । हता इन्द्रस्य शत्रवः
सर्वे बुद्धदयाशवः ॥ १ ॥ कपृक्षरः कपृथमुद् दधातन चोदयत खुदत वाजसा-
तये । निष्ठिग्रथः पुत्रमा च्यावयोतय इन्द्रं सबाध इह सोमपीतये ॥ २ ॥ दाधि-
क्काव्णो अकारिषं जिष्णोश्चस्य वाजिनः । सुरभि नो मुखा कर्तु प्र ण आयुंषि
तारिषत् ॥ ३ ॥ सुतासो मधुमत्तमाः सोमा इन्द्राय मन्दिनः । पवित्रवन्तो अक्ष-
रन् देवान् गच्छन्तु वो मदाः ॥ ४ ॥ इन्द्रुरिन्द्राय पवत इति देवासो अभ्रवन् ।
वाचस्पतिर्मखस्यते विश्वस्येशान ओजसा ॥ ५ ॥ सहस्रधारः पवते समुद्रो वा-
चमीह्वयः । सोमः पती रयीणां सखेन्द्रस्य दिवेदिवे ॥ ६ ॥ अवं द्रप्सो अंशु-
मतीमतिष्ठदियानः कृष्णो दशभिः सहस्रैः । आवत् तमिन्द्रः शच्या धमेन्तमप
स्नेहितीर्नृमणा अधत् ॥ ७ ॥ द्रप्समपश्यं विपुणे चरन्तमुपहरे नद्यो अंशुमत्याः ।
नभो न कुष्णमवतस्थिवांसमिष्यामि वो वृषणो युध्यताजौ ॥ ८ ॥ अध द्रप्सो
अंशुमत्या उपस्थेधारयत् तन्वं तित्विषाणः । विशो अदेवीरभ्या चरन्तीर्बृह-
स्पतिना युजेन्द्रः ससाहे ॥ ९ ॥ त्वं ह त्यत् मसभ्यो जायमानो शत्रुभ्यो अभवः
शत्रुरिन्द्र । गृहे द्यावापृथिवी अन्वविन्दो विभुमद्भ्यो भुवनेभ्यो रणं धाः ॥ १० ॥
त्वं ह त्यदप्रतिमानमोजो वज्रेण वज्रिन् धृपितो जघन्थ । त्वं शुष्णस्यावातिरो
बधत्रैस्त्वं गा इन्द्र शच्यादेविन्द्रः ॥ ११ ॥ तमिन्द्रं वाजयामसि महे वृत्राय हन्तवे ।
स वृषा वृषभो भुवत् ॥ १२ ॥ इन्द्रः स दामने कृत ओजिष्ठः स मदे हितः ।
द्युम्नी श्लोकी स सोम्यः ॥ १३ ॥ गिरा वज्रो न संभृत सबलो अनपच्युतः ।
ववत्त अग्नो अस्तृतः ॥ १४ ॥

॥ १३८ ॥ महां इन्द्रो य ओजसा पर्जन्यो वृष्टिमां इव । स्तोमैर्वत्सस्य वा-
वृधे ॥ १ ॥ प्रजामृतस्य पिप्रतुः प्र यद् भरन्त वह्नयः । विप्रा अतस्य वाहसा
॥ २ ॥ कएवा इन्द्रे यप्रकृत स्तोमैर्यज्ञस्य साधनम् । जामि भुवत आयुधम् ॥ ३ ॥

॥ १३९ ॥ आ नूनमश्विना युवं वत्सस्य गन्तमवसे । प्रास्मै यच्छतमवृकं
पथु च्छर्दियुयुतं या अरातयः ॥ १ ॥ यदन्तरिक्षे यद् दिवि यत् पञ्च मानुषां

अनु । नृम्णां तद् धत्तमश्विना ॥२॥ ये वां दंसांस्यश्विनां विप्रासः परिमामृशुः ।
एवेत् काण्वस्य बोधतम् ॥३॥ अयं वां घर्मो अश्विना स्तोमेन परि पिच्यते । अयं
सोमो मधुमान् वाजिनीवसू येन वृत्रं चिकेतथः ॥ ४ ॥ यदप्सु यद् वनस्पतौ
यदोषधीषु पुरुदंससा कृतम् । तेन माविष्टमश्विना ॥ ५ ॥

॥ १४० ॥ यन्नासत्या भुरण्यथो यद् वां देव भिषज्यथः । अयं वां वत्सो
मृतिभिर्न विन्धत हविष्मन्तुं हि गच्छथः ॥ १ ॥ आ नूनमश्विनोऽर्चषि स्तोमै
चिकेत वामया । आ सोमं मधुमत्तमं घर्मं सिञ्चादथर्वणि ॥ २ ॥ आ नूनं रघु-
वर्तनि रथं तिष्ठथो अश्विना । आ वां स्तोमा इमे मम नभो न चुच्यवीरत ॥३॥
यद्य वां नासत्योक्थैराचुच्युवीमहि । यद् वा वाणीभिरश्विनेवेत् काण्वस्य बोध-
तम् ॥ ४ ॥ यद् वां कवीवाँ उत यद् व्यश्व ऋषिर्धद् वां दीर्घतेमा जुहाव । पृथी
यद् वां वैन्यः सोदनेष्वेवेदतो अश्विना चेतयेथाम् ॥ ५ ॥

॥ १४१ ॥ यातं छर्दिष्वा उत नः परस्पा भृतं जगत्पा उत नस्तनूपा ।
वृतिस्तोकाय तनयाय यातम् ॥ १ ॥ यदिन्द्रेण सरथं याथो अश्विना यद् वां
वायुना भवथः समोकसा । यदादित्यं भिर्ऋभुभिः सजोषसा यद् वां विष्णोर्विक्रमणेषु
तिष्ठथः ॥ २ ॥ यद्याश्विनावहं हुवेय वाजसातये । यत् पृत्सु तुर्वणे सहस्तच्छ्रेष्ठ-
मश्विनोर्वः ॥३॥ आ नूनं यातमश्विनेमा हव्यानि वां हिता । इमे सोमामो अधि
तुर्वशे यदाविमे वरवेषु वामथ ॥ ४ ॥ यन्नासत्या पराके अर्वाके अस्ति भेषजम् ।
तेन नूनं विमदाय प्रचेतसा छर्दिर्वत्साय यच्छतम् ॥ ५ ॥

॥ १४२ ॥ अभुत्स्यु प्र देव्या साकं वाचाहमश्विनोः । व्यावर्देव्या मृति
वि राति मर्त्येभ्यः ॥ १ ॥ प्र बांधयोपो अश्विना प्र देवि स्मृतते महि । प्र यज्ञ-
होतरानुपक् प्र मदाय श्रवो बृहत् ॥ २ ॥ यदुपो यासि प्रानुना सं ध्र्येण रोचसे ।
आ द्वायमश्विनो रथो वृतिर्याति नृपार्यम् ॥ ३ ॥ यदापीतासो अंशवो
गावो न दुह ऊर्धभिः । यद्वा वाणीरनूपत प्र देवयन्तो अश्विना ॥ ४ ॥ प्र
धुम्नाय प्र शर्वसे प्र नृपाहाय शर्मणे । प्र दक्षाय प्रचेतसा ॥ ५ ॥ यन्नूनं धीभि-
राश्विना पितुर्योना निषीदथः । यद्वा सम्नेभिरुक्थ्या ॥ ६ ॥

॥ १४३ ॥ तं वां रथं वयमद्या हुवेम पृथुजयमश्विना संगतिं गोः । यः सूर्या
बहति बधुरायुर्गिर्वाहसं पुरुतमं वसूयुम् ॥ १ ॥ युवं श्रियमश्विना देवता तां

दिवो नपाता वनथः शचीभिः । युवोर्वपुर्भि पृक्षः सचन्ते वहन्ति यत् कंकुहासो
 रथे वाम् ॥ २ ॥ को वामद्या करते गतहव्य ऊतये वा सुतपेयाय वाकैः ।
 ऋतस्य वा वनुषे पूव्याय नमो येमानो अश्विना बवर्तत् ॥ ३ ॥ हिरण्ययेन पुरुभू
 रथेनेमं यज्ञं नासत्योप यातम् । पिबाथ इन्मधुनः सोम्यस्य दधथो रत्नं विधृते जनाय
 ॥ ४ ॥ आ नो यातं दिवो अच्छा पृथिव्या हिरण्ययेन सुवृता रथेन । मा वामन्ये
 नि यमन् देवयन्तः सं यद् ददे नाभिः पूव्या वाम् ॥ ५ ॥ नू नो रयिं पुरुवीरं बृहन्तं
 दत्त्वा मिमाथामुभयेष्वस्मे । नरो यद् वामाश्विना स्तोममावन्तसधस्तुतिमाजमील्हासो
 अगमन् ॥ ६ ॥ इहेह यद् वां समना पपृच्छे सेयमस्मे सुमतिर्वाजरत्ना । उरुष्यते
 जरितारं युवं ह श्रितः कामो नासत्या युवद्विक् ॥ ७ ॥ मधुमतीरोषधीर्धाव
 आपो मधुमन्नो भवत्वन्तरिक्षम् । क्षेत्रस्य पतिर्मधुमान्नो अस्त्वरिष्यन्तो अन्वेनं
 चरेम ॥ ८ ॥ पुनारयं तदश्विना कृतं वां वृषभो दिवो रजसः पृथिव्याः । सहस्रं
 शंसा उत ये गविष्ठौ सर्वौ इत् ताँ उप याता पिबध्वै ॥ ९ ॥

॥ इति नवमोऽनुवाकः ॥

॥ शस्त्रकाण्डं नाम विंशं काण्डं समाप्तम् ॥

॥ अथर्ववेदसंहिता च संपूर्णा ॥

